

OLEJE SAMOCHODOWE

FINISH OIL

przodują!

GAZY ZIEMNE S.A.
LWÓW • AKADEMICKA • 7

WARSZAWSKA FABRYKA USZCZELNIENI

JAN CZYŻ

wł. JAN CZYŻ i F. STELMOWSKI

Warszawa, ul. Skierniewicka 5, telefon nr 2-12-88.

■ ■ ■

Uszczelki do samochodów, samolotów i do wszelkich silników
spalinowych, miedziano-azbestowe, aluminiowe, ołowiane, fibrowe,
.. .. skórzane, korkowe, vellumoidowe i inne.

Sprzęt

B O S C H
nie zawodzi

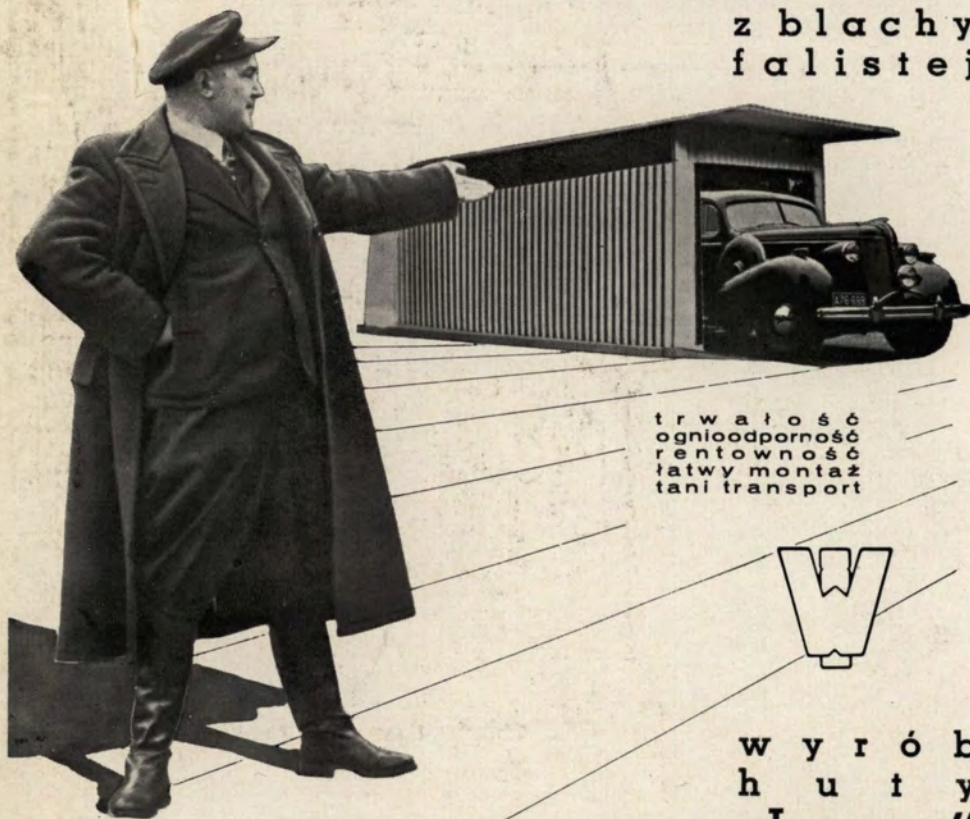

Be Te Ha

Warszawa, Marszałkowska 17, tel. 554.60

OTO PRAKTYCZNY GARAŻ

z blachy
falistej

trwałość
ognioodporność
rentowność
łatwy montaż
tani transport

wyrób
huty
„Laura”

**WSPÓLNOTA INTERESÓW
GÓRNICZO-HUTNICZYCH-S. A.**

Katowice, ul. Kościuszki 30. Tel. 32957

Inform: Wydz. Sprzedaży wyrobów blaszanych huty Silesia i huty Laura

TABELA POLECAJĄCA

POLMIN

WŁAŚCIWYCH

WŁAŚCIWYCH

OLEJÓW, SMARÓW

SAMOCZODOWYCH

BANK POZNAŃSKIEGO ZIEMSTWA KREDYTOWEGO

BANK DEWIZOWY

POZNAŃ, AL. MARSZ. PIŁSUDSKIEGO nr 13

Adres tel. „Ziemstwobank”

Telefon nr 5488/89

Z A Ł A T W I A

WSZELKIE CZYNNOŚCI WCHODZĄCE W ZAKRES BANKOWOŚCI

BANK ZWIĄZKU SPÓŁEK ZAROBKOWYCH Sp. Akc.

ROK ZAŁOŻENIA 1886

CENTRALA: Poznań, Plac Wolności 15

ODDZIAŁY:

Bydgoszcz
Kraków
Sosnowiec

Grudziądz
Lwów
Toruń
Gdynia

Katowice
Łódź
Warszawa
Gdańsk

Kielce
Piotrków
Wilno

**BANK FUER HANDEL UND GEWERBE POZNAŃ
POZNAŃSKI BANK DLA HANDLU I PRZEMYSŁU**

SPÓŁKA AKCYJNA

POZNAŃ, UL. MASZTALARSKA 8a,

Bank Dewizowy

TELEFON: 22-49, 22-51, 30-54 — — — r-k w Banku Polskim — — — P. K. O. nr 200.490

Adres telegraficzny: GEWERBEBANK

Kasa Depozytowa: Aleja Marsz. Piłsudskiego 19 ■ Oddziały: Bydgoszcz—Inowrocław—Rawicz.

NAJWIĘKSZE SKŁADY

części zamiennych

I AKCESORII

DO

wszystkich samochodów

„CENTRALA SAMOCHODOWA“

Warszawa, Jasna 10

tel. 605-09, 239-69

C. HARTWIG

Spółka Akcyjna

W POZNANIU

ODDZIAŁY:

**Bydgoszcz
Gdynia
Katowice
Kraków
Lwów
Łódź
Poznań
Warszawa
Wilno
Zbąszyń**

WSZELKIE PRAWA PRZEDRUKU
I NAŚLADOWICTWA ZASTRZEŻONE

1553

**POLSKI ATLAS
TURYSTYKI
SAMOCHODOWEJ**

NAKŁADEM SAMORZĄDOWEGO INSTYTUTU WYDAWNICZEGO,
WARSZAWA, UL. MIODOWA 6. TEL. Nr 592-63 i 682-18.

Pewnie, wygodnie, szybko
zwiedzisz Polskę na Samochodach

„POLSKI FIAT” i „FIAT”
przystosowanych do naszych warunków
drogowych.

271302

11

Gęsta sieć autoryzowanych stacji
obsługi zapewnia fachową i sumienną
opiekę nad Twoim samochodem.

FIAT

Art. Nr. 5601 5039

**NOWOŚĆ! PIERWSZY RAZ
W P O L S C E**

20 MAP DROGOWYCH KRAJU
PLANY MIAST, SCHEMATYKI PRZEJAZDOWE
SPECJALNA MAPA DROGOWA ŚLĄSKA 1:300.000
OPIS TURYSTYCZNY KRAJU PIÓRA
D-RA M. ORŁOWICZA
POLSKI — NIEMIECKI — FRANCUSKI

NOWOŚCI!

PIERWSZY RAZ
W POLSCE

30-MAP DROGOWYCH KRAJÓW
PLANY MIAST SCHEMATYK PRZYSTANKÓW
SPECJALNA MAPA DROGOWA I SLASKA 1:200.000
CZES. TURYSTYCZNY KRAJÓW POLSKA
DAM. OR. OTCZA
POLSKA - NIE MIEGI - BRANISKA

GIESCHE SPÓŁKA AKCYJNA

WĘGIEL KAMIENNY

CYNK: surowy, rafinowany, elektrolityczny, prasowany, **BLACHA CYNKOWA, KADM, OŁÓW, WYROBY OŁOWIANE, MINIA I GLEJTA, KWAS SIARKOWY, OLEUM**

Wysokowartościowe WYROBY SZAMOTOWE

CEGLA WYMIARÓW NORMALNYCH I KSZTAŁTOWA półkwaśna, neutralna, zasadowa, wysokozasadowa, kwasoodporna, izolacyjna dla cegielń, wapienników, cementowni, szklarni, przemysłu metalurgicznego, cukrowniczego, naftowego, chemicznego

PORCELANA STOŁOWA: biała i dekorowana, **APTECZNA I LABORATORYJNA, ELEKTROTECHNICZNA:** instalacyjna jak: izolatory, rolki, tulejki, fajki, rozetki sufitowe itp. **MONTAŻOWA,** jak: gniazda, wyłączniki, oprawki, bezpieczniki, armatury hermetyczne itp., **IZOLATORY DO WYSOKIEGO NAPIĘCIA DO 35.000 V.**

SUPERFOSFATY

Katowice, ul. Podgórna Nr 4

Pragnąc, by motor pracował ekonomicznie, należy kierować się wskazówkami TABELI POLECAJĄCEJ

OLEJE SAMOCHODOWE G A L K A R - L U X

Tabela ta zawiera w formie skrótów dla wszelkich marek wozów wskazania, jaki olej, względnie smar — zależnie od pory roku — winien być użyty.

**Tabela obejmuje następujące gatunki olejów samochodowych
G A L K A R — L U X i smarów G A L K A R:**

GALKAR	Z - LUX bardzo lekki olej (gat. zimowy),
GALKAR	D - LUX lekki olej,
GALKAR	M - LUX średni olej,
GALKAR	300 - LUX cięższy olej,
GALKAR	500 - LUX ciężki olej (gat. letni),
GALKAR RAPID - LUX	bardzo gęsty olej motocyklowy,
OLEJ DO GÓRNEGO SMAROWANIA G A L K A R	— do- mieszka do paliwa,
GALKAR 76 NP	letni, płynny smar do przekładni i dyfe- rencjału,
GALKAR 176 NP	zimowy, płynny smar do przekładni i dy- ferencjału,
GALKAR 88	płynny, ciągliwy smar do przekładni i dyfe- rencjału.

SMARY G A L K A R DO CELÓW SPECJALNYCH:

GALKAR 56 NP	czerwony, półstały, miękki smar samocho- dowy do tekalemitów i innych prasek podwozia,
GALKAR 88	ciągliwy smar do mechanizmu kierowni- czego,
GALKAR 99	jasno brązowy włóknisty, ciągliwy smar półstały do łożysk kół,
GALKAR 666 NP	półstały, ciągliwy smar do dyferencjałów o nieszczelnej obudowie.

Tabela podaje wskazania dla zmiany oleju silnikowego, dla zmiany smarów do przekładni i dyferencjału, oraz dla wyjąt-
kowych warunków smarowania.

E R R A T A

		j e s t	m a b y ć
Stronica 130	(3-ci wiersz od góry)	zam. wunderschönes	— wunderschöner.
" 134	(12-ty " " ")	" Dankmal	— Denkmal.
" 135	(11-ty " " dołu)	" Gesellschaft	— Gesellschaft.
" 136	(18-ty " " góry)	" prosession	— Prosession.
" 139	(pod fotogr.)	" La catedral	— La cathedrale.
" 141	(18-ty wiersz od dołu)	" Euqhas	— Euqpass.
" 148	(15-ty " " góry)	" Bildhauser	— Bilhauer.
" 148	(3-ci " " dołu)	" Saate	— Staate.
" 148	(3-ci " " ")	" Gm.	— km.
" 149	(6-ty " " góry)	" tausent	— tausendjährigen.
" 149	(9-ty " " ")	" einen	— einem.
" 162	(8-y " " dołu)	" Hindnburg	— Hindenburg.
" 166	(12-ty " " ")	" worden	— wurden.
" 168	(9-ty " " ")	" —	— siete Seite 159/160.
" 180	(22-gi " " ")	" Rnaissance	— Renaissance.
" 183	(6-ty " " ")	" Graff	— Graf.
" 185	(pod fotografią)	" (napisane male w)	— Wallfahitskirche.
" 187	(" ")	" (duże P)	— Hotel Pension.
" 189	(10-ty wiersz od góry)	" —	— Schnitureren.
" 191	(4-ty " " ")	" Einwohnen	— Einwohnern.
" 193	(ostatni wiersz u dołu)	" anre	— andere.
" 200	(pod fotogr.)	" Wihnicz	— Wiśnicz.
" 203	(" ")	" grafen	— Grafen.
" 205	(2-gi wiersz od góry)	" Bergmägelchen	— Bergwägelchen.
" 205	(2-gi " " ")	" empfehlung würdig	— empfehlungswürdig.
" 205	(pod fotogr.)	" Lesmaisons	— Les maisons.
" 207	(7-y wiersz od góry)	" —	— Siete Lerte 188.
" 211	(5-ty " " dołu)	" Tataren högel	— Tatarenhügel.
" 214	(pod fotogr.)	" Hohes	— Holzkirche vom J.
" 216	(16-ty wiersz od góry)	" holzkirche vom j.	— Hohen.
" 217	(pod fotogr.)	" em Prut	— am Prut.
" 217	(4-ty wiersz od góry)	" Naturistenschaftlie	— Naturwissenschaftliche.
" 222	(12-ty " " ")	" Buhniszce	— Bubniszcze.
" 232	(12-ty " " ")	" Zalośce	— Zaloźce.
" 232	(6-ty " " dołu)	" Gegnd	— Gegend.
" 236	(8-y " " góry)	" Hubszowo	— Hubszów.
" 238	(pod fotogr.)	" la more	— la mère.
" 244	atto	" Fischerzetre	— Fischernetre.
" 247	(25-ty wiersz od góry)	" dans	— dass.
" 253	(pod fotogr. w tekście franc. zam. suvietique)	" —	— sovietique.

Stronica 57 pod fotogr. Nowogródka jest: Les mines du Château.

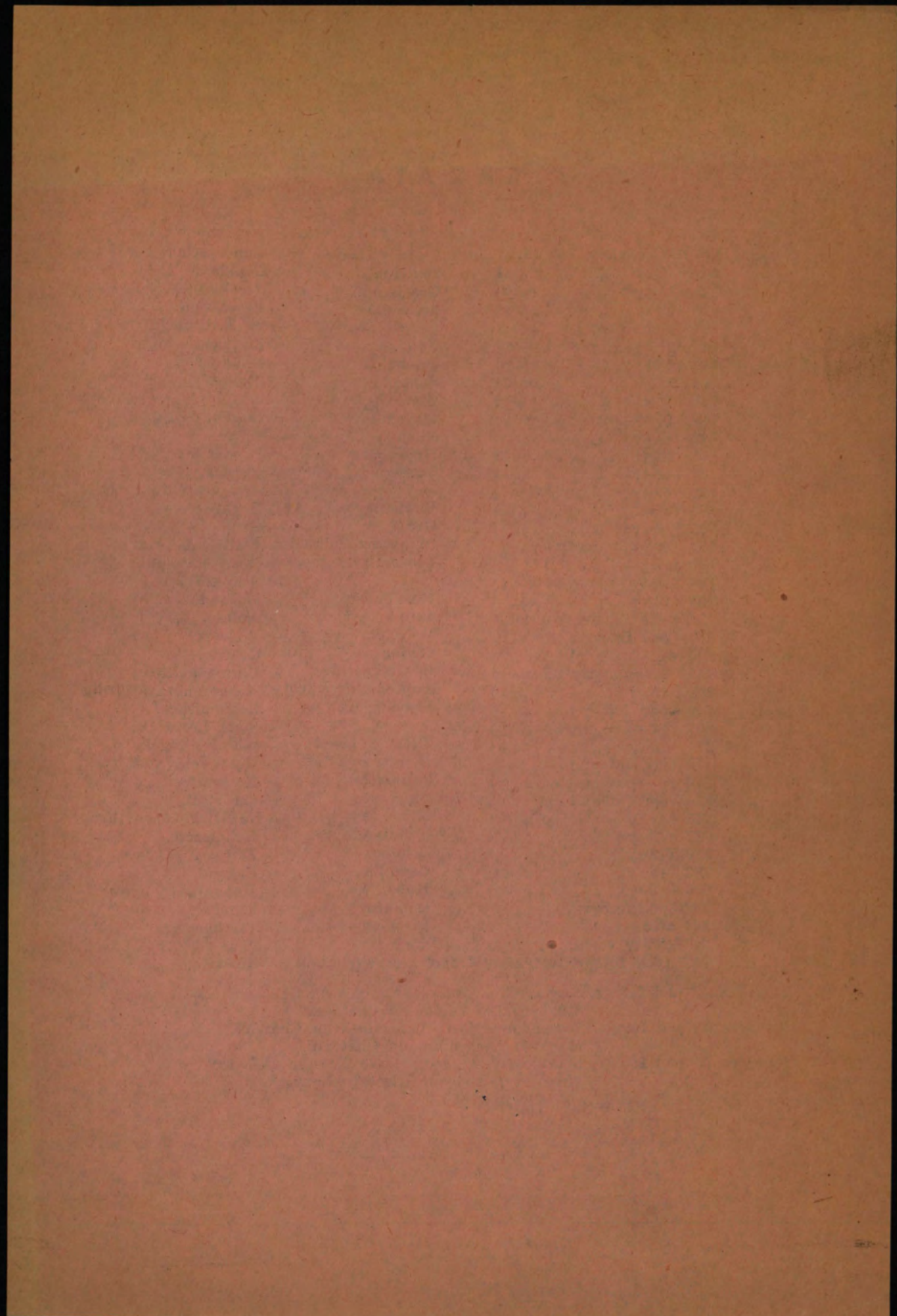
Ma być: Les ruines du Château.

Stronica 95 pod fotogr. Krzemieniec jest: Les mines du Château.

Ma być: Les ruines du Château.

Stronica 95 pod fotogr. Soczajów jest: Ostodoxer Kloster „Ławra“.

Ma być: Ortodoxer Kloster „Ławra“.

I. C. G. FABRYKA AKUMULATORÓW

INŻ. CZESŁAW GOTTSCHALK

Akumulatory samochodowe wszelkich typów

P O Z N A Ń

PLAC WOLNOŚCI 11

PRZEPISY

O RUCHU POJAZDÓW MECHANICZNYCH NA DROGACH PUBLICZNYCH

Przepisy o ruchu pojazdów mechanicznych na drogach publicznych ujęte są w rozporządzeniu Ministrów Komunikacji, Spraw Wewnętrznych i Spraw Wojskowych z dnia 27 października 1937 r., (Dz. Ust. Nr 85, poz. 616) z których najważniejsze wyjątki przytaczamy poniżej:

DZIAŁ I.

Przepisy wstępne.

- § 1. (1) Pojazdem mechanicznym w rozumieniu rozporządzenia niniejszego jest pojazd, poruszany przez umieszczony na nim silnik i nie biegnący po szynach.
- (2) Pojazd nie biegnący po szynach, a zasilany prądem elektrycznym z sieci (trolleybus), uważa się za pojazd mechaniczny.
- (3) Pojazd mechaniczny, przeznaczony do przewozu siedmiu lub więcej podróżnych, uważa się za autobus.
- (4) Pojazd mechaniczny z dwiema co najmniej przyczepkami uważa się za pociąg drogowy.
- (5) Nie uważa się za pojazdy mechaniczne, w rozumieniu rozporządzenia niniejszego, rowery z silnikami pomocniczymi o pojemności skokowej do 100 cm sześć. i motocykli bez wózków z silnikami o tejże pojemności.
- (6) Za ciężar ogólny pojazdu mechanicznego, w rozumieniu rozporządzenia niniejszego uważa się ciężar własny pojazdu mechanicznego wraz z największym dopuszczalnym obciążeniem.
- (7) Czynności, do których wykonania powołana jest według rozporządzenia niniejszego powiatowa władza administracji ogólnej, należą na obszarze m. st. Warszawy do właściwości Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

DZIAŁ II.

Ewidencja pojazdów mechanicznych.

- § 2. (1) Każdy pojazd mechaniczny, zbudowany w kraju lub sprowadzony z zagranicy, powinien być zgłoszony powiatowej władzy administracji ogólnej.
- (2) Zgłoszenia dokonywa na piśmie posiadacz pojazdu mechanicznego.
- (3) Zgłaszającemu wydaje władza potwierdzenie zgłoszenia.
- (4) Posiadacz pojazdu, przy każdym odstępieniu pojazdu innej osobie, obowiązany jest przekazać jej jednocześnie potwierdzenie zgłoszenia oraz zgłosić o tym powiatowej władzy administracji ogólnej ze wskazaniem imienia, nazwiska i adresu nowego posiadacza.
- (5) Nowy posiadacz obowiązany jest przyjąć potwierdzenie zgłoszenia oraz zgłosić posiadanie pojazdu powiatowej władzy administracji ogólnej, z podaniem stałego miejsca postoju pojazdu.
- § 3. (1) Posiadacz pojazdu mechanicznego obowiązany jest zgłosić powiatowej władzy admini-

stracji ogólnej zmiany danych uwidocznionych w potwierdzeniu zgłoszenia oraz o zniszczeniu pojazdu lub rozebraniu go na części.

(2) W razie przeniesienia stałego postoju pojazdu do miejscowości, położonej na obszarze innego powiatu, posiadacz pojazdu powinien przedstawić potwierdzenie zgłoszenia powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej dla nowego miejsca postoju pojazdu, celem otrzymania nowego potwierdzenia zgłoszenia.

(3) Wtórnik potwierdzenia zgłoszenia wydaje powiatowa władza administracji ogólnej w razie zagubienia, kradzieży lub zniszczenia oryginału potwierdzenia w przypadkach kradzieży lub zagubienia oryginału potwierdzenia posiadacz powinien złożyć władzy dowód jednorazowego ogłoszenia o tym w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

§ 4. W razie zarządzenia poboru, próbnego poboru lub wojskowego przeglądu pojazdów mechanicznych posiadacz pojazdu mechanicznego lub osoba, która doprowadza pojazd do wyznaczonego miejsca, powinny posiadać przy sobie potwierdzenie zgłoszenia.

§ 5. (1) Wszystkich zgłoszeń, o których mowa w dziale niniejszym, należy dokonywać u powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej ze względu na miejsce stałego postoju pojazdu, w terminie 14 dni, licząc od dnia powstania okoliczności, uzasadniających obowiązek zgłoszenia.

(2) Przepisy działu niniejszego nie dotyczą pojazdów mechanicznych:

a) zaopatrzonych w międzynarodowe świadectwa samochodowe a nie należących do obywateli polskich zamieszkałych w kraju oraz

b) dopuszczonych do ruchu i zaopatrzonych w dowody rejestracyjne lub czasowe pozwolenia na kursowanie i w tablice rejestracyjne.

DZIAŁ III.

Warunki techniczne pojazdów mechanicznych.

Rozdział I.

WARUNKI OGÓLNE.

§ 6. (1) Do ruchu na drogach publicznych mogą być dopuszczone i używane tylko takie pojazdy mechaniczne, które są zbudowane i urządzone w ten sposób, aby nie zagrażały bezpieczeństwu publicznemu w ogóle, a bezpieczeństwu i porządkowi ruchu w szczególności, nie niszczyły drogi w sposób przekraczający zwykłe jej zużycie, nie zakłócały spokoju publicznego dotkliwym hałasem i nie wydzierały dymu lub swędu.

(2) Do ruchu na drogach publicznych nie mogą być dopuszczone pojazdy mechaniczne, których szerokość przekracza 2,50 m, a wysokość — 4 m.

§ 7. (1) Przy pojazdach mechanicznych dwuosioowych nacisk jednej osi (wraz z dopuszczalnym ładunkiem) nie może przekraczać 8 ton, a nacisk drugiej 6 ton, przy rozstawie osi nie mniejszym niż 3 m.

(2) Przy pojazdach mechanicznych wieloosiowych lub pojazdach mechanicznych z przyczepkami nacisk i rozstaw dowolnych dwóch sąsiednich osi powinien odpowiadać warunkom ust. (1). Nacisk zaś i rozstaw pozostałych osi powinien być unormowany tak, aby na każdy 1 m bieżący długości pojazdu, przenoszącej obciążenie na daną oś, przypadało nie więcej niż 1,5 tony obciążenia, jednak pod warunkiem, aby jedna oś wywierała nacisk nie większy niż 6 ton.

(3) Jeżeli rozstaw osi pojazdów mechanicznych dwu lub wieloosiowych lub pojazdów mechanicznych z przyczepkami jest mniejszy niż 3 m dla wszystkich osi, należy obliczać dopuszczalne obciążenie według norm ust. (2).

(4) Jako długość, przenoszącą obciążenie na daną oś, uważa się przy osiach pośrednich połowę sumy jej odległości od osi sąsiednich, przy osiach zaś skrajnych połowę odległości osi skrajnej od sąsiedniej plus odległość od początku lub końca pojazdu. Wymienioną wyżej długość, przenoszącą obciążenie na daną oś, oblicza się z zaokrągleniem w dół do połówek metrów lub całych metrów.

(5) Osie podwójne (bliźniacze) traktuje się pod względem wspólnego ich nacisku jak jedną oś, pod warunkiem równomiernego rozłożenia na nie ciężaru przez zastosowanie wahliwego zawieszenia. Rozstaw osi podwójnych (bliźniaczych) mierzy się od środka ich wspólnego zawieszenia.

(6) Powyższe normy nacisków i rozstawów osi mogą być przekraczane tylko za specjalnym pozwoleniem wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, ustalającej w tym przypadku warunki używania pojazdu mechanicznego.

(7) Przepisów ust. (1) — (6) nie stosuje się do walców i innych maszyn drogowych oraz rolniczych.

§ 8. (1) Używanie metalowych obręczy kół dopuszczalne jest tylko przy pojazdach mechanicznych,

które nie mogą rozwijać szybkości większej niż 10 km na godzinę. Nie dotyczy to specjalnych pojazdów wojskowych.

(2) Krawędzie metalowych obręczy pojazdów mechanicznych powinny być stępione, a stykająca się z jezdnią powierzchnia tych obręczy — zarówno jak zewnętrzna powierzchnia pędnych wstęg pojazdów gąsienicowych — nie może posiadać nierówności, niszczących nawierzchnię drogi.

(3) Pojazdy mechaniczne, przeznaczone do robót rolnych, a korzystające z dróg publicznych tylko okolicznościowo, mogą nie czynić zadość warunkom ust. (2), jednak w żadnym przypadku nie powinny powodować nadmiernego niszczenia nawierzchni drogi.

(4) Szerokość obręczy pojazdów mechanicznych powinna być taka, aby ciśnienie na 1 cm bieżącej szerokości obręczy przy największym dopuszczalnym obciążeniu pojazdu nie przekraczało 80 kg przy obręczach metalowych lub 100 kg przy obręczach gumowych.

(5) Przy pojazdach, zaopatrzonych w pneumatyki, za szerokość obręczy uważa się szerokość protektora opony względnie szerokość śladu koła przy normalnym napompowaniu opony.

§ 9. (1) Każdy pojazd mechaniczny powinien być zaopatrzony w następujące przyrządy i urządzenia:

a) mocny mechanizm kierowniczy, dający możliwość łatwego i pewnego skręcania;

b) dwa niezależne od siebie skutecznie i szybko działające systemy hamulców albo w jeden taki system, wprowadzany w działanie przez dwa niezależne od siebie mechanizmy, z których jeden działa nawet wtedy, gdy drugi zawiedzie; co najmniej jeden z hamulców powinien działać skutecznie zarówno przy jeździe naprzód, jak i wstecz oraz powinien być tak urządzony, aby ciągłość hamowania nie wymagała stałego nacisku na mechanizm, wprowadzający hamulec w działanie; pojazdy których ciężar ogólny przekracza 3.500 kg oraz wszelkie autobusy powinny być zaopatrzone w dwa niezależne od siebie systemy hamulców, działające skutecznie przy jeździe naprzód, jak i wstecz;

c) urządzenie zapobiegające hałasowi wydmuchowi gazów spalinowych (tłumik), bez otworu do wolnego wydmuchu;

d) urządzenie, uniemożliwiające wprawienie silnika w ruch przez osoby niepowołane;

e) urządzenie do cofania pojazdu w tył za pomocą silnika z siedzenia kierowcy, jeżeli ciężar własny pojazdu przekracza 350 kg; powyższe nie dotyczy motocykli;

f) co najmniej jeden przyrząd sygnałowy o donośnym, lecz nie przeraźliwym dźwięku;

g) dwie latarnie o bezbarwnym a nierażącym świetle, umieszczone na przodzie w jednym poziomie po obu stronach pojazdu; powyższe nie dotyczy motocykli bez wózka, które mogą być zaopatrzone w jedną taką latarnię, umieszczoną na przodzie pojazdu;

h) dwie najaśnice (reflektory) o bezbarwnym lub żółtym świetle, mogące oświetlać drogę na odległości co najmniej 100 metrów przed pojazdem; każda najaśnica powinna być tak urządzona, aby można było bez przerwy w oświetleniu drogi opuszczać snop światła, aby światło nie raziło jadących z przeciwnej strony, a jednakże oświetlało dostatecznie drogę przed pojazdem; motocykle mogą mieć jedną taką najaśnicę;

i) jedną latarkę z czerwonym lub pomarańczowym światłem, umieszczoną w tyle pojazdu z lewej strony, widoczną w normalnych warunkach z odległości co najmniej 100 m oraz w urządzenie, oświetlające tylną tablicę rejestracyjną, lub tablicę ze znakiem próbnym w sposób, umożliwiający odczytanie znaku w normalnych warunkach obserwacji z odległości co najmniej 25 m; światła te powinny być zapalane i gaszone wspólnym wyłącznikiem ze światłami na przodzie pojazdu; motocykle, nie posiadające elektrycznej instalacji oświetleniowej powinny być zaopatrzone z tyłu w czerwone szkiełko odbłaskowe o średnicy co najmniej 3 cm;

j) latarkę umieszczoną z tyłu pojazdu, rzucającą czerwone lub pomarańczowe światło w czasie działania hamulców (znak „stop“); latarka ta może stanowić jedną całość z urządzeniem wymienionym pod lit. i); przepis niniejszy dotyczy tylko samochodów;

k) dwa kierunkowskazy ze światłem czerwonym lub pomarańczowym, wprawiane w ruch przez kierowcę, wystające w chwili działania z dwóch boków na zewnątrz nadwozia tak, aby były widoczne z przodu i z tyłu pojazdu i zmieniały obrys pojazdu przepis powyższy nie dotyczy motocykli, jak również samochodów o nadwoziu otwartym (typu torpeda);

l) lusterko wsteczne, dające kierowcy możliwość widzenia drogi za pojazdem z jego lewej strony; przepis ten nie dotyczy motocykli.

(2) Przepisy ust. (1) lit. b), d), g), h), i), j), k) oraz l) nie mają zastosowania do pojazdów mechanicznych, nie mogących rozwijać szybkości większej niż 10 km na godzinę; pojazdy takie powinny być zaopatrzone co najmniej w jeden hamulec, jedną latarnię o bezbarwnym świetle na przodzie pojazdu po jego lewej stronie oraz latarkę o czerwonym lub pomarańczowym świetle z tyłu po lewej stronie pojazdu.

(3) Ogumienie kół pojazdu mechanicznego powinno być w takim stanie, aby nie zagrażało bezpieczeństwu ruchu, nie niszczyło drogi oraz aby zabezpieczało pojazd przed nadmiernym poślizgiem.

(4) Nadwozie pojazdu mechanicznego powinno odpowiadać przeznaczeniu pojazdu oraz posiadać trwałą budowę i estetyczny wygląd.

§ 10. (1) Wszystkie urządzenia i przyrządy, potrzebne do kierowania i hamowania pojazdów mechanicznych oraz do sygnalizacji i oświetlenia drogi przed pojazdem, powinny być tak rozmieszczone, aby kierowca mógł łatwo i pewnie posługiwać się nimi, nie tracąc drogi z oczu.

(2) Wszystkie urządzenia i przyrządy pojazdów mechanicznych powinny być w należyłym stanie oraz działać sprawnie.

§ 11. (1) W zależności od specjalnych miejscowych warunków wojewódzka władza administracji ogólnej, za zgodą Ministra Komunikacji, może wprowadzić obowiązek zaopatrzenia pojazdów mechanicznych w inne dodatkowe urządzenia, zapewniające bezpieczeństwo ruchu.

(2) Na odchylenia od warunków, jakim — w myśl rozporządzenia niniejszego — odpowiadać mają pojazdy mechaniczne pod względem budowy i urządzenia, uzasadnione postęпами techniki, może zezwolić Minister Komunikacji.

§ 12. (1) Każdy samochód powinien być zaopatrzony w tabliczkę metalową, umieszczoną w miejscu dostępnym i podającą pismem łatwo czytelnym: a) nazwę fabryki, która zbudowała podwozie, b) model podwozia, c) model silnika, d) rok produkcji, e) numer fabryczny podwozia, f) numer fabryczny silnika, g) ciężar własny pojazdu i h) dopuszczalne obciążenie lub ilość miejsc; ponadto w autobusach i samochodach ciężarowych powinno być podane dopuszczalne obciążenie.

(2) Wszystkie autobusy oraz samochody ciężarowe powinny być zaopatrzone w umieszczone z prawej strony pojazdu napisy o wymiarach przynajmniej 18 × 24 cm, zawierające czytelnie wypisane imię, nazwisko i miejsce zamieszkania właściciela albo też nazwę i adres firmy.

§ 3. Samochody ciężarowe, nie przeznaczone do zarobkowego przewozu, powinny być ponadto zaopatrzone po obu bokach nadwozia w wyraźne napisy, określające rodzaj przedsiębiorstwa, gospodarstwa itp., którego są własnością.

(4) Przepisy ust. (2) i (3) nie mają zastosowania do samochodów państwowych.

DZIAŁ IV.

Dopuszczenie pojazdów mechanicznych do ruchu na drogach publicznych.

§ 19. (1) Do ruchu na drogach publicznych dopuszczone są:

a) pojazdy mechaniczne zarejestrowane tj. zaopatrzone w dowód rejestracyjny, zawierający również kartę kontroli opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego, albo w czasowe pozwolenie na kursowanie i w tablice rejestracyjne (§ 24 i § 32 ust. (1) i (2));

b) pojazdy mechaniczne, zaopatrzone w czasowe pozwolenie na kursowanie i w tablice ze znakami próbnymi (§ 30 i § 32 ust. (1) i (2));

c) pojazdy mechaniczne, będące własnością władz, instytucji lub oddziałów wojskowych, zaopatrzone w wojskowe znaki i wojskowe dowody rejestracyjne (§ 32 ust. (3));

d) zagraniczne pojazdy mechaniczne, zaopatrzone w międzynarodowe świadectwa samochodowe, w znaki rejestracyjne państwa, z którego pochodzą, i w międzynarodowe znaki wyróżniające;

e) pojazdy mechaniczne, nie mogące rozwinąć szybkości ponad 10 km na godzinę — bez dowodów rejestracyjnych lub czasowych pozwoleń na kursowanie oraz bez tablic rejestracyjnych lub tablic ze znakami próbnymi.

(2) Przepisy ust. (1) mają zastosowanie również do wszelkich przyczepek, ciągnionych przez pojazdy mechaniczne.

(3) Minister Komunikacji może dopuścić do ruchu czasowego pojazdy mechaniczne pochodzące z państw obcych, zaopatrzone w znaki rejestracyjne i dokumenty, wystawione przez władze tych państw, na ustalonych przez siebie warunkach.

§ 20. (1) Rejestracji pojazdów mechanicznych (§ 19 ust. (1) lit. a)) dokonywują wojewódzkie władze administracji ogólnej, właściwe ze względu na miejsce stałego postoju pojazdu, na podstawie podania właściciela pojazdu oraz dodatnich wyników badania technicznego.

(2) Rejestracji pojazdów, przeznaczonych do przewozów zarobkowych dokonywa się zgodnie z warunkami koncesji.

(3) Rejestracja pojazdów odbywa się bez uprzedniego badania technicznego jeżeli od dnia wycofania pojazdu z ruchu upłynęło nie więcej niż sześć miesięcy a to wycofanie nie nastąpiło z powodu stwierdzenia, że pojazd nie odpowiada warunkom przewidzianym w §§ 6 — 18, ani też z powodu niedostarczenia pojazdu do badania technicznego

§ 21. (1) Podanie właściciela pojazdu o rejestrację (§ 19 ust. (1) lit. a)) powinno zawierać: imię i nazwisko (firmę) i adres właściciela pojazdu, opis pojazdu, jego przeznaczenie, miejsce stałego postoju pojazdu oraz podpis właściciela pojazdu, stwierdzający prawdziwość powyższych danych.

(2) Do podania o rejestrację powinno być dołączone potwierdzenie zgłoszenia pojazdu (§§ 2 — 5) oraz potwierdzenie pisemne sprzedaży (nabycia), jeżeli pojazd nie był dotychczas rejestrowany, lub unieważniony dowód rejestracyjny, jeżeli pojazd był już rejestrowany.

(3) Władza może, w razie wątpliwości, zażądać złożenia dowodu własności pojazdu, dowodu jego ocenia, jego szczegółowego opisu technicznego, potwierdzonego przez wytwórnę lub jej przedstawiciela, oraz sprawdzić jego ciężar.

§ 22. (1) Krajowe wytwórnie pojazdów mechanicznych mogą uzyskać zaświadczenie dopuszczalności typów pojazdów przez nie wyrabianych.

(2) Zaświadczenie dopuszczalności typu wydaje Ministerstwo Komunikacji po sprawdzeniu, czy pojazdy mechaniczne, wykonane według przedstawionych rysunków i opisu technicznego, odpowiadają wymaganiom rozporządzenia niniejszego oraz po zbadaniu, czy wszystkie mechanizmy danego pojazdu należą do działających.

§ 23. (1) Badanie techniczne pojazdu mechanicznego (§ 20 ust. (1)) ma stwierdzić, czy pojazd odpowiada warunkom §§ 6 — 18 lub warunkom zaświadczenia o dopuszczalności typu (§ 22) oraz zgodność pojazdu z jego opisem, zamieszczonym w podaniu.

(2) W razie nieusunięcia w wyznaczonym terminie braków i usterek, stwierdzonych w czasie badania technicznego, każde następne badanie może nastąpić dopiero po opłaceniu kosztów badania, zgodnie z przepisami o postępowaniu administracyjnym. Wysokość kosztów badania ustala Minister Komunikacji.

§ 4. (1) Jeżeli podanie o rejestrację (§21) zostało złożone równocześnie z przedstawieniem pojazdu mechanicznego do badania technicznego i badanie to dało wynik dodatni, wojewódzka władza administracji ogólnej wydaje tablice rejestracyjne po pobraniu opłaty, przewidzianej w § 35, oraz dowód rejestracyjny wraz z kartą kontroli opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego po pobraniu należnych opłat na rzecz tego Funduszu.

(2) Jeżeli pojazd mechaniczny nie został przedstawiony do badania technicznego jednocześnie ze złożeniem podania (§ 21) lub jeżeli w wyniku badania technicznego okazało się, że potrzebne jest usunięcie pewnych usterek, które nie zagrażają jednak bezpieczeństwu ruchu, wojewódzka władza administracji ogólnej może dopuścić czasowo pojazd do ruchu przez wydanie tablic rejestracyjnych i czasowego po-

Zakłady SOLVAY w Polsce

Sp. z o. o.

Warszawa 1, Czackiego 14.

Fabryka cementu portlandzkiego „GRODZIEC” st. Żąbkowice

Fabryki sody: w Mątwach pod Inowrocławiem

i Borku Fałęckim k. Krakowa.

Cement portlandzki „GRODZIEC” i wysokowartościowy „ŻUBR” pierwszorzędnej jakości o wytrzymałościach przewyższających normy Polskiego Komitetu Normalizacyjnego przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, używany z doskonałymi wynikami do wszelkich robót w budownictwie lądowym i wodnym, do wyrobów betonowych, wypraw i t. p.

Chlorek wapnia dodawany do wody, służącej do zarabiania betonu w ilości 2% w stosunku do wagi cementu, przyspiesza wiązanie, twardnienie betonu i podwyższa jego wytrzymałość; w zimie pozwala betonować przy mrozach. Znajduje szerokie zastosowanie przy produkcji wyrobów betonowych.

Adres dla zamówień:

ZAKŁADY SOLVAY w POLSCE, Sp. z o. o.

Warszawa 1, Czackiego 14.

Telefony: 5.32-44, 5.32-30, 5.32-11. Adres dla depesz: Solvayka, Warszawa.

zwolnienie na kursowanie na okres do 30 dni, po pobraniu należnych opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego oraz opłaty, przewidzianej w § 35.

(3) Jeżeli pojazd mechaniczny, dopuszczony czasowo do ruchu (ust. (2)), nie zostanie przed upływem terminu ważności czasowego pozwolenia na kursowanie poddany badaniu technicznemu z wynikiem dodatnim, właściciel pojazdu powinien bezzwłocznie zwrócić tablice rejestracyjne właściwej wojewódzkiej władzy administracji ogólnej.

(4) Pojazdy mechaniczne przeznaczone do wykonywania zarobkowego przewozu osób mogą być dopuszczone do ruchu tylko na podstawie dodatnich wyników badania technicznego.

§ 25. Jeżeli zarejestrowanie pojazdu mechanicznego nastąpiło pod określonymi warunkami, wynikającymi z przepisów prawa cywilnego, handlowego, administracyjnego lub z przepisów skarbowych, celnych względnie przepisów o Państwowym Funduszu Drogowym i innych, wówczas stosowne zastrzeżenia będą uwidocznione w dowodzie rejestracyjnym.

§ 26. (1) Jeżeli w pojeździe mechanicznym dokonane zostały ważne zmiany konstrukcyjne, np. zmiana źródła siły tj. rodzaju lub modelu silnika, ustroju podwozia, hamulców lub mechanizmu kierowniczego albo taka zmiana budowy nadwozia, która powoduje zmianę nośności, ciężaru albo środka ciężkości pojazdu, to pojazd taki nie może być użyty do ruchu przed dokonaniem badania technicznego z wynikiem dodatnim.

(2) Zmiana przeznaczenia pojazdu mechanicznego, uprzednio zarejestrowanego do użytku prywatnego, na pojazd przeznaczony do przewozów zarobkowych nastąpić może tylko na zasadzie dodatniego wyniku badania technicznego (§ 23).

(3) Pojazdy mechaniczne przeznaczone do zarobkowych przewozów osób lub towarów podlegają badaniom technicznym corocznie w terminach ustalonych przez wojewódzkie władze administracji ogólnej i zaznaczonych w dowodach rejestracyjnych.

§ 27. Wszelkie zmiany danych, uwidoczniionych w dowodzie rejestracyjnym, właściciel pojazdu mechanicznego powinien zgłosić w ciągu 14 dni władzy, która dowód wydała.

§ 28. W razie przeniesienia miejsca stałego postoju zarejestrowanego pojazdu mechanicznego na obszar innego województwa, właściciel pojazdu powinien w ciągu 14 dni zwrócić dotychczasowe tablice rejestracyjne i dowód rejestracyjny wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, właściwej dla nowego miejsca postoju pojazdu, która wyda inne tablice rejestracyjne i nowy dowód rejestracyjny bez badania technicznego, chyba, że zachodzą okoliczności przewidziane w § 26 ust. (1) i (2).

§ 29. (1) Wycofanie pojazdu mechanicznego z ruchu następuje przez zwrot lub odebranie tablic rejestracyjnych.

(2) W razie wycofania pojazdu z ruchu wojewódzka władza administracji ogólnej potwierdza zwrot tablic rejestracyjnych na unieważnionym dowodzie rejestracyjnym.

(3) Unieważniony dowód rejestracyjny zastępuje potwierdzenie zgłoszenia. Przepisy § 2 ust. (4) i (5), § 3 ust. (1) i (2), § 4 oraz § 5 ust. (1) mają odpowiednie zastosowanie.

§ 30. (1) Jeżeli pojazd mechaniczny ma być przeznaczony do jazdy, które nie mają charakteru normalnego używania, wojewódzka władza administracji ogólnej może wydać czasowe pozwolenie na dopuszczenie pojazdu do ruchu oraz tablice ze znakami próbnymi (§ 19 ust. (1) lit. b)) za opłatą ustaloną przez Ministra Komunikacji.

(2) Korzystanie z czasowego pozwolenia dozwolone jest tylko w zakresie i na warunkach w nim wyszczególnionych.

(3) Za korzystanie z tablic ze znakami próbnymi na okres do 3 dni do koniecznych przejazdów związanych z rejestracją pojazdu oraz do odprowadzenia do miejsca przeznaczenia pojazdu wycofanego z ruchu opłat się nie pobiera.

(4) Wytwórnice pojazdów mechanicznych i firmy handlujące pojazdami mechanicznymi mogą otrzymać określoną ilość tablic ze znakami próbnymi za opłatą zniżoną. Osoby te obowiązane są prowadzić książkę wyjazdów, zapisując do niej nazwisko kierowcy oraz czas wyjazdu i powrotu. Książkę tę należy okazywać władzom na każde żądanie.

(5) Używanie pojazdów mechanicznych, zaopatrzonych w tablice ze znakami próbnymi, do wykonywania przewozów zarobkowych jest wzbronione.

§ 31. (1) Minister Komunikacji może upoważnić organizację społeczną, reprezentującą interesy automobilizmu, do przeprowadzania badań technicznych pojazdów mechanicznych, a także powierzyć jej wykonywanie innych czynności, związanych z dopuszczeniem pojazdów do ruchu na warunkach przez siebie określonych.

(2) Wojewódzka władza administracji ogólnej może upoważnić powiatową władzę administracji ogólnej do wykonywania rejestracji pojazdów mechanicznych i wydawania tablic ze znakami próbnymi.

§ 32. (1) Każdy pojazd mechaniczny dopuszczony do ruchu, z wyjątkiem pojazdów wymienionych w § 19 ust. (1) lit. e), powinien być zaopatrzony w dwie tablice rejestracyjne lub tablice ze znakami próbnymi, przytwierdzone z przodu i z tyłu pojazdu.

(2) Wymiary i wygląd tablic rejestracyjnych oraz tablic ze znakami próbnymi, jak również system oznaczania pojazdów, wymienionych w § 19 ust. (1) pod lit. a) i b), ustala Minister Komunikacji w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

(3) Wymiary i wygląd wojskowych znaków rejestracyjnych (§ 19 ust. (1) lit. c)) ustala Minister Spraw Wojskowych.

§ 33. (1) Tablice rejestracyjne powinny być umieszczone na miejscu widocznym i zabezpieczonym od zabłoceń w płaszczyznach pionowych i przytwierdzone do pojazdu w sposób trwały. Tablice ze znakami próbnymi mogą być przytwierdzone w sposób tymczasowy, lecz zabezpieczający od zagubienia.

(2) Na samochodach obydwie tablice rejestracyjne i tablice ze znakami próbnymi powinny być tak umieszczone, aby krawędzie poziome tablic były prostopadłe do osi podłużnej pojazdu.

(3) Na motocyklach tylna tablica rejestracyjna lub tablica ze znakiem próbnym powinna być tak umieszczona, aby krawędź pozioma tablicy była prostopadła do osi podłużnej pojazdu, tablica zaś przednia powinna być umieszczona wzdłuż jego osi podłużnej.

(4) Jeżeli na pojeździe założona jest tablica świetlna, o wyglądzie i wymiarach ściśle odpowiadających tablicy rejestracyjnej, wówczas zaopatrzenie pojazdu w tablicę rejestracyjną nie jest wymagane.

(5) Zabronione jest zakrywanie i ozdabianie w jakikolwiek sposób tablic rejestracyjnych lub tablic ze znakami próbnymi, jak również umieszczanie z przodu lub z tyłu pojazdu mechanicznego innych znaków, nie przewidzianych w rozporządzeniu niniejszym, z wyjątkiem znaków: a) wytwórni, b) korpusu dyplomatycznego (znak CD), c) państwowych, d) miejskich oraz e) klubów automobilowych, motocyklowych i touring klubów.

(6) Pojazdy mechaniczne, prowadzone przez uczących się jazdy, powinny być w czasie jazdy zaopatrzone z przodu i z tyłu w okrągłe tarcze, nie zasłaniające tablic rejestracyjnych, o średnicy 30 cm z wypisanymi wyrazami „NAUKA JAZDY“ na ciemnoniebieskim tle białymi literami w dwa rzędy w prostych liniach. Litery powinny być drukowane, o szerokości 35 mm, wysokości 50 mm, grubości kreski 8 mm; odległość między rzędami powinna wynosić 40 mm. Na motocyklach można umieszczać jedną taką tarczę o średnicy zmniejszonej do 20 cm, z napisami odpowiednio zmniejszonymi, a widocznymi z przodu i z tyłu. Z tyłu pojazdów mechanicznych tarcza z napisem „NAUKA JAZDY“ może być zastąpiona przez odpowiedni napis.

§ 34. Przenoszenie tablic rejestracyjnych z pojazdu, dla którego zostały wydane, na inny pojazd jest zakazane.

§ 35. (1) Tablice rejestracyjnych i tablic ze znakami próbnymi dostarcza władzom administracji ogólnej Państwowy Fundusz Drogowy.

(2) Opłaty za tablice rejestracyjne ustala Minister Komunikacji.

(3) Opłaty za tablice rejestracyjne pobiera się na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego w razie:

a) wydania nowych (nieużywanych) tablic,

b) wydania innych tablic w zamian za tablice całkowicie zniszczone lub unieważnione z powodu zagubienia.

(4) W razie zagubienia chociażby jednej z tablic rejestracyjnych lub tablic ze znakami próbnymi właściciel pojazdu powinien bezzwłocznie zgłosić o tym władzy administracji ogólnej, która tablice wydała. Władza ta po okazaniu dowodu jednorazowego ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym o zagubieniu lub po pobraniu opłaty za ogłoszenie unieważni poprzednie tablice i wyda w zamian inne.

§ 36. Wojewódzka władza administracji ogólnej, w której okręgu pojazd mechaniczny jest używany, może zarządzić jego badanie techniczne (§ 23). W razie stwierdzenia na podstawie badania technicznego, że pojazd nie odpowiada warunkom przewidzianym w §§ 6 — 18, a dalsze używanie pojazdu zagraża bezpieczeństwu lub porządkowi ruchu, wojewódzka władza administracji ogólnej może wycofać pojazd z ruchu.

§ 37. (1) W wyjątkowych przypadkach, jeżeli względy bezpieczeństwa ruchu tego wymagają, powiatowa władza administracji ogólnej, w której okręgu pojazd mechaniczny jest używany, może zabronić używania pojazdu do czasu przeprowadzenia badania technicznego (§ 23).

(2) Wycofanie pojazdu z ruchu może być orzeczone również przez powiatową władzę administracji ogólnej w razie niemożności ustalenia osoby właściciela pojazdu lub jej miejsca zamieszkania, miejsca stałego postoju pojazdu lub też nieprzedstawienia pojazdu do badania technicznego w terminie i miejscu wyznaczonym.

§ 38. Organ kontroli drogowej może zatrzymać dowód rejestracyjny w razie stwierdzenia jego nieważności, z powodu nieuiszczenia opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego lub w razie stwierdzenia, że pojazd mechaniczny nie odpowiada warunkom przewidzianym w §§ 6 — 18. Zwrot dowodu następuje po uregulowaniu opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego lub po stwierdzeniu usunięcia braków technicznych w pojeździe.

DZIAŁ V.

O kierowcach pojazdów mechanicznych.

Rozdział 1.

POZWOLENIE NA PROWADZENIE POJAZDÓW MECHANICZNYCH.

§ 39. (1) Do prowadzenia na drogach publicznych pojazdów mechanicznych, oprócz wymienionych w § 19 ust. (1) lit. e), upoważnione są osoby, które posiadają odpowiednie pozwolenia, określające rodzaj i zakres uprawnień.

(2) W zależności od kwalifikacji i zamierzeń, dzieli się kierowców na:

a) niezawodowych (amatorów) i b) zawodowych.

(3) Pozwolenie może być udzielone:

a) kierowcy niezawodowemu — na prowadzenie pojazdów mechanicznych, nie przeznaczonych do zarobkowych przewozów,

b) kierowcy zawodowemu — na prowadzenie wszelkich pojazdów mechanicznych.

(4) Pozwolenia mogą być wydawane na prowadzenie samochodów lub motocykli albo też na prowadzenie obu powyższych rodzajów pojazdów mechanicznych.

§ 40. (1) Do prowadzenia pojazdów mechanicznych, nie przeznaczonych do zarobkowych przewozów, upoważnione są, poza osobami wymienionymi w § 39, ponadto osoby, które posiadają:

a) pozwolenie, wydane przez władze wojskowe — lub

b) międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie pojazdów.

(2) Pozwolenie wydane przez władze wojskowe upoważnia żołnierzy pozostających w czynnej służbie wojskowej lub w stanie nieczynnym do prowadzenia pojazdów mechanicznych wojskowych oraz cywilnych nie przeznaczonych do przewozów zarobkowych.

(3) Międzynarodowe pozwolenie upoważnia do prowadzenia pojazdu, zaopatrzonego w międzynarodowe świadectwo samochodowe i tablice rejestracyjne państwa, z którego pochodzi, oraz w międzynarodowy znak wyróżniający (§ 19 ust. (1) lit. d)).

(4) Minister Komunikacji może zezwolić pod określonymi warunkami na czasowe prowadzenie pojazdów mechanicznych osobom posiadającym pozwolenie, wydane przez państwa obce.

§ 41. (1) Pozwolenie wydaje się po stwierdzeniu wymaganych kwalifikacji na prowadzenie odpowiednich pojazdów mechanicznych oraz po złożeniu przez ubiegającego się o pozwolenie pisemnego oświadczenia, że nie odmówiono mu już wydania pozwolenia ani też nie odebrano poprzednio posiadanego pozwolenia.

(2) Sprawdzanie umiejętności prowadzenia pojazdu odbywa się praktycznie na pojeździe, dostarczonym przez ubiegającego się o pozwolenie.

(3) Jeżeli posiadający pozwolenie na prowadzenie pewnego rodzaju pojazdów mechanicznych pragnie uzyskać pozwolenie na prowadzenie pojazdów innego rodzaju, to powinien dodatkowo wykazać się umiejętnością prowadzenia tego rodzaju pojazdów.

(4) Osoby, które wykazały się umiejętnością prowadzenia motocykli bez wózków, otrzymują pozwolenie na prowadzenie również motocykli z wózkami.

Rozdział 2.

KIEROWCY NIEZAWODOWI.

§ 42. Pozwolenie na prowadzenie pojazdów mechanicznych (§ 39 ust. (3) lit. a)) nie może być wydane osobom, które:

a) nie ukończyły 16 lat;

b) posiadają wady organiczne lub psychiczne, uniemożliwiające lub utrudniające prowadzenie pojazdu — oraz

c) nie znają języka polskiego w takim stopniu, aby mogły orientować się w warunkach ruchu drogowego.

§ 43. (1) Pozwolenia na prowadzenie pojazdów mechanicznych dla kierowców niezawodowych wydaje upoważniona przez Ministra Komunikacji w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych organizacja społeczna, reprezentująca interesy automobilizmu, po uprzednim stwierdzeniu, że osoba ubiegająca się o pozwolenie posiada umiejętność prowadzenia pojazdu mechanicznego oraz znajomość przepisów o ruchu.

(2) Osobom, którym odmówiono wydania pozwolenia względnie wydane pozwolenie odebrano, może być wydane nowe pozwolenie po uprzednim wyrażeniu na to zgody przez wojewódzką władzę administracji ogólnej.

(3) Osobom, u których w czasie praktycznego sprawdzania umiejętności prowadzenia pojazdów mechanicznych zostały stwierdzone wady organiczne lub psychiczne, utrudniające lub uniemożliwiające prowadzenie pojazdu, pozwolenie na prowadzenie pojazdu może być wydane, po stwierdzeniu przez lekarza specjalistę, że stan ich zdrowia pozwala na prowadzenie pojazdu bez narażenia na szkodę bezpieczeństwa publicznego.

R o z d z i a ł 3.

KIEROWCY ZAWODOWI.

§ 44. Pozwolenie na prowadzenie pojazdów mechanicznych dla kierowców zawodowych (§ 39 ust. (3) lit. b)) nie może być wydane osobom, które:

- a) nie ukończyły 21 lat
- b) są żołnierzami pozostającymi w czynnej służbie wojskowej lub w stanie nieczynnym;
- c) nie posiadają kwalifikacji dających gwarancję, że zawód kierowcy pojazdów wykonywać będą bez zagrażania bezpieczeństwu publicznemu;
- d) posiadają wady organiczne lub psychiczne, utrudniające prowadzenie pojazdu, albo podlegają nałogom, utrudniającym prawidłowe prowadzenie pojazdów;
- e) nie umieją biegle mówić i czytać po polsku.

§ 45. (1) Pozwolenie na prowadzenie pojazdów mechanicznych dla kierowców zawodowych wydaje powiatowa władza administracji ogólnej po sprawdzeniu kwalifikacji fachowych przez upoważnioną przez Ministra Komunikacji w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych organizację społeczną, reprezentującą interesy automobilizmu.

(2) Ubiegający się o pozwolenie powinien wnieść do powiatowej władzy administracji ogólnej, właściwej według miejsca jego zamieszkania, podanie na druku ustalonego wzoru, zawierające:

- a) imię, nazwisko i dokładny adres ubiegającego się,
- b) datę i miejsce urodzenia oraz imiona rodziców,
- c) dotychczasowy zawód i wykształcenie,
- d) dane o stosunku do służby wojskowej,
- e) określenie rodzaju pojazdów, na których prowadzenie chce uzyskać pozwolenie (§ 39 ust. (4)),
- f) oświadczenie, czy posiada już pozwolenie na prowadzenie pojazdów mechanicznych, jakie, od jakiego czasu i przez kogo wydane, oraz
- g) oświadczenie, czy posiada praktykę samochodową, względnie inne przygotowanie fachowe, jaką i od jakiego czasu.

(3) Do podania należy dołączyć:

- a) świadectwo urodzenia lub inne świadectwo, stwierdzające wiek i miejsce urodzenia ubiegającego się oraz imiona rodziców,
- b) 2 niepodklejone fotografie o wymiarach 4 × 6 cm, z których jedna ma zawierać stwierdzenie tożsamości osoby.

(4) Powiatowa władza administracji ogólnej może zażądać przedstawienia dowodu, stwierdzającego stosunek do służby wojskowej.

(5) Powiatowa władza administracji ogólnej zbiera o ubiegającym się wiadomości o jego kwalifikacjach moralnych, a w szczególności ustala, czy i za co był karany oraz czy nie oddaje się pijaństwu lub innym szkodliwym dla wykonywania zawodu nałogom, a następnie, jeżeli zebrane wiadomości są korzystne, wzywa ubiegającego się do poddania się badaniu przez lekarza urzędowego, celem stwierdzenia, czy nie posiada wad, wymienionych w § 44 lit. d), oraz sprawdzenia umiejętności niesienia pierwszej pomocy w razie nieszczęśliwego wypadku z ludźmi.

(6) Jeżeli zebrane o ubiegającym się wiadomości lub wyniki badania lekarza urzędowego wykażą brak wymaganych kwalifikacji, powiatowa władza administracji ogólnej odmówi wydania pozwolenia.

(7) Jeżeli do udzielenia pozwolenia nie zachodzą żadne przeszkody, powiatowa władza administracji ogólnej przesyła podanie ubiegającego się o pozwolenie do organizacji upoważnionej przez Ministra Komunikacji (ust. (1)) w celu sprawdzenia jego kwalifikacji fachowych.

(8) Sprawdzenie kwalifikacji fachowych polega na stwierdzeniu, że ubiegający się posiada:

- a) praktyczną umiejętność prowadzenia pojazdu mechanicznego;
- b) dokładną znajomość ogólnych porządkowych przepisów drogowych i przepisów szczegółowych, obowiązujących na obszarze danego województwa (m. st. Warszawy);
- c) dokładną znajomość budowy pojazdu i działania jego części;
- d) umiejętność przeprowadzania doraźnych napraw pojazdu w zakresie potrzebnym do utrzymania pojazdu w ruchu;
- e) umiejętność obchodzenia się z benzyną i innymi materiałami pędnymi;

f) umiejętność czytania map samochodowych.

§ 46. Minister Komunikacji może przekazać organizacji upoważnionej do sprawdzania kwalifikacji fachowych osób ubiegających się o pozwolenie (§ 45 ust. (1)), również wydawanie pozwoleń dla kierowców zawodowych, na warunkach ustalonych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Rozdział 5.

ODBIERANIE POZWOLEŃ NA PROWADZENIE POJAZDÓW MECHANICZNYCH.

§ 48. Jeżeli po wydaniu pozwolenia na prowadzenie pojazdów mechanicznych okaże się, że pozwolenie zostało wydane osobie, której już odmówiono wydania pozwolenia lub odebrano poprzednio wydane pozwolenie (§ 41 ust. (1)), albo też zostaną ujawnione okoliczności, które w myśl §§ 42 i 44 powodują odmowę udzielenia pozwolenia, powiatowa władza administracji ogólnej właściwa według miejsca zamieszkania kierowcy zarządzi odebranie pozwolenia.

§ 49. (1) Pozwolenia na prowadzenie pojazdów mechanicznych powinno być odebrane w przypadkach następujących:

- a) jeżeli kierowca, będąc w stanie nietrzeźwym, spowodował wypadek;
- b) jeżeli kierowca, w razie spowodowania wypadku z ludźmi, nie udzielił pomocy ofiarom wypadku;
- c) w razie stwierdzenia niezdolności organicznej lub psychicznej do prowadzenia pojazdów — lub
- d) w razie skazania prawomocnym wyrokiem sądowym kierowcy zawodowego za przestępstwo, które świadczy o utracie wymaganych kwalifikacji (§ 44 lit. c) i d).

(2) W razie stwierdzenia stałego przekraczania przepisów o ruchu, nadużywania alkoholu, powtarzania się nieszczęśliwych wypadków itp., powiatowa władza administracji ogólnej, właściwa według miejsca zamieszkania kierowcy, może odebrać pozwolenie na prowadzenie pojazdów mechanicznych, po uprzednim dwukrotnym pisemnym uprzedzeniu.

(3) We wszystkich przypadkach, wyszczególnionych w ust. (1) i (2), czas, na który pozwolenie zostaje cofnięte, uzależnia się od dotychczasowego zachowania się kierowcy i okoliczności towarzyszących wypadkowi, a w przypadku wymienionym w ust. (1) lit. c) — od opinii lekarza urzędowego.

(4) W przypadkach wymienionych w ust. (1) lit. a), b) i d) okres czasu, na który powinno być cofnięte pozwolenie, nie może być krótszy od 1 roku.

§ 50. Zwrot pozwolenia, odebranego na przeciąg określonego czasu, może być uzależniony od dodatniego wyniku ponownego sprawdzenia, czy kierowca posiada umiejętność prowadzenia pojazdów, albo od wyniku sprawy karno-administracyjnej lub karno-sądowej, jeżeli okoliczności, które spowodowały czasowe odebranie pozwolenia, mają być przedmiotem postępowania karno-administracyjnego lub karno-sądowego.

§ 51. Jeżeli zachodzą okoliczności, z których wynika, że kierowca posiada wady organiczne lub psychiczne, utrudniające lub uniemożliwiające mu prowadzenie pojazdów mechanicznych, powiatowa władza administracji ogólnej może zarządzić zbadanie go przez lekarza urzędowego. Nieusprawiedliwione niezgłoszenie się do badania uważane będzie za równoznaczne z brakiem wymaganych kwalifikacji.

DZIAŁ VI.

Przepisy o prowadzeniu i ruchu pojazdów mechanicznych.

Rozdział 1.

PRZEPISY OGÓLNE.

§ 52. (1) Ruch pojazdów mechanicznych na drogach publicznych o twardej nawierzchni powinien odbywać się wyłącznie na tej nawierzchni; jeżeli jednak na drogach o twardej nawierzchni istnieją obok tej nawierzchni specjalne gruntowe (letnie) tory, wówczas ruch może odbywać się także na tych torach.

(2) Stosowanie niszczących jezdnię urządzeń przeciwślizgowych na drogach o nawierzchni twardej dopuszczalne jest tylko podczas ślizgawicy lub na śniegu.

(3) Pojazdy mechaniczne o nośności do 1,5 tony podlegają przepisom o ruchu samochodów osobowych, jeżeli szczególne przepisy nie stanowią inaczej.

§ 53. (1) W czasie prowadzenia pojazdu mechanicznego kierowca powinien zachowywać należyłą ostrożność, aby nie zagrażał bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu, nie powodował wypadków, nie utrudniał ruchu innym użytkownikom dróg oraz nie zakłócał spokoju i porządku publicznego.

(2) Zabrania się kierowcy:

a) prowadzić w stanie nietrzeźwym pojazd mechaniczny;

b) oddalać się od pojazdu, gdy silnik pracuje, lub bez sprowadzenia pojazdu na prawą stronę jezdni, jak najdalej od środka drogi, oraz bez zabezpieczenia pojazdu przed uruchomieniem przez osoby niepowołane;

c) dopuszczać do dymienia pojazdu;
d) używać pojazdu w sposób wywołujący hałas;
e) dopuszczać do ładowania pojazdu w ten sposób, aby szerokość naładowanego pojazdu przekraczała 2,5 m, a wysokość nad poziomem drogi 4 m, oraz do przekraczania nośności pojazdu lub przewożenia większej ilości osób ponad normę, ustaloną w dowodzie rejestracyjnym, jak również umieszczać obok siebie osoby lub ładunek w sposób ograniczający swobodę ruchów kierowcy lub utrudniający obserwację drogi.

§ 54. (1) Szybkość pojazdu mechanicznego powinna być taka, aby kierowca panował w każdej okoliczności nad pojazdem.

(2) W osiedlach na obszarze zabudowanym szybkość pojazdów mechanicznych, na pełnych obręczach gumowych lub półpneumatykach, nie może przekraczać 20 km na godzinę, a na pneumatykach — 40 km na godzinę.

(3) Poza obszarami zabudowanymi osiedli szybkość pojazdów mechanicznych, których ciężar ogólny przekracza 3500 kg, zaopatrzonych w pełne obręcze gumowe lub półpneumatyki drażone, nie może przekraczać 40 km na godzinę, a takichże pojazdów na pneumatykach oraz autobusów — 60 km na godzinę. Minister Komunikacji może pod ustalonymi warunkami zezwalać na przekraczanie powyższych norm szybkości określonym pojazdom lub na poszczególnych drogach.

(4) Dla pojazdów mechanicznych na obręczach metalowych szybkość nie może przekraczać 10 km na godzinę.

§ 55. Kierowca pojazdu mechanicznego powinien zmniejszyć szybkość i zachować szczególną ostrożność:

a) na skrzyżowaniach dróg oraz w tych miejscach, gdzie droga nie jest widoczna na dostateczną odległość;

b) na odcinkach drogi, gdzie znajdują się wyznaczone za pomocą tablic lub znaków na jezdni przejścia przez jezdnię;

c) w razie przejeżdżania przez chodnik;

d) przed przystankami tramwajów i innych kolei na drogach, gdy na przystanku stoją lub do niego zbliżają się tramwaje lub pociągi;

e) przy zbliżaniu się do przejazdu kolejowego w poziomie szyn;

f) w mijaniu lub wyprzedzaniu pochodów, oddziałów wojskowych itp.;

g) w innych przypadkach, gdy bezpieczeństwo ruchu tego wymaga.

§ 56. (1) Na skrzyżowaniach dróg, jeżeli nie ma odmiennych przepisów miejscowych, kierowca powinien ustąpić pierwszeństwa pojazdom, nadjeżdżającym z jego prawej strony; jednak pojazdom, biegnącym po szynach (tramwaje itp.), powinien ustąpić pierwszeństwa przejazdu również i wtedy, kiedy nadjeżdżają z jego lewej strony. Również powinien ustąpić pierwszeństwa drogi pojazdom straży ogniowej, ambulansom sanitarnym oraz pojazdom policji państwowej i żandarmerii wojskowej. Powyższe zasady mają zastosowanie również na zbiegu lub na rozwidleniu (rozgałęzieniu) dróg oraz w razie przecinania się kierunków ruchu pojazdów na jednej drodze.

(2) Na skrzyżowaniach dróg przy skręcaniu na inną drogę skręt w prawo należy wykonać możliwie najbliżej prawego brzegu jezdni, skręt w lewo — możliwie blisko środka jezdni nie przejeżdżając jednak na jej lewą stronę.

§ 57. (1) Przed przejazdami kolejowymi, jeżeli przejazdy nie są zamykane zaporami, kierowca pojazdu powinien upewnić się, czy nie zbliża się pociąg albo czy zbliżania się pociągu nie zapowiadają sygnały świetlne lub dźwiękowe lub znaki dawane przez służbę kolejową.

(2) Przed przejazdami kolejowymi, jeżeli przejazdy nie są zamykane zaporami, kierowca pojazdu powinien go zatrzymać w odpowiedniej odległości od toru kolejowego, gdy pociąg się zbliża lub gdy sygnały wskazują zbliżanie się pociągu albo gdy służba kolejowa wzywa do zatrzymania się.

(3) Przed przejazdami, które posiadają zapory, kierowca pojazdu powinien go zatrzymać, gdy zapora jest zamknięta lub gdy się ją zamyka, albo gdy dzwonki ostrzegawcze wskazują, że zamknięcie zapory ma właśnie nastąpić lub gdy służba kolejowa wzywa do zatrzymania się przed zaporą.

(4) Kierowca pojazdu powinien zachować szczególną ostrożność przy zbliżaniu się do przejazdów kolejowych, jeżeli wskutek mgły lub z innych powodów źle widać tory kolejowe przed przejazdami niezamykanymi, względnie — zapory przed przejazdami zamykanymi.

§ 58. (1) Kierowca jest obowiązany podczas jazdy trzymać się z prawej strony drogi w kierunku jazdy. Na przejazdach kolejowych i na takich odcinkach drogi, gdzie droga nie jest widoczna na dostateczną odległość, kierowca powinien się trzymać jak można najdalej od środka drogi.

(2) Kierowca jest obowiązany zbroczyć na prawo przy mijaniu jadących lub idących w przeciwnym kierunku oraz gdy jest wyprzedzany, a na lewo, gdy wyprzedza dążących w tym samym kierunku.

§ 59. (1) Zabrania się wyprzedzać, jeżeli droga nie jest widoczna na dostateczną odległość, oraz

na zakrętach i przejazdach kolejowych, jak również przed przystankami tramwajów i kolei na drogach, gdy na przystanku stoi tramwaj lub pociąg.

(2) Kierowca może wyprzedzać wówczas, gdy jezdnia drogi jest odpowiednio szeroka. Poza osiedlami oraz w osiedlach na ulicach, po których mogą obok siebie przejeżdżać najwyżej dwa pojazdy, kierowcy wolno jest wyprzedzać tylko wówczas, gdy przed wyprzedzającym znajduje się dostateczna przestrzeń wolna i nikt nie zbliża się z przeciwnej strony.

(3) Będąc ostrzeżonym o zbliżaniu się pojazdu, który pragnie wyprzedzić, kierowca obowiązany jest natychmiast zbroczyć jak najbardziej na prawo i zmniejszyć szybkość, przepuszczając wyprzedzającego po swej lewej stronie.

§ 60. (1) Kierowca, chcąc zatrzymać pojazd lub skrócić nim, powinien zawczasu dać znak o swoim zamiarze ruchem ręki, albo za pomocą specjalnych przyrządów, wymienionych w § 9 ust. (1) lit. j) oraz k).

(2) Przy zatrzymywaniu pojazdu kierowca obowiązany jest sprowadzić go na prawą stronę drogi (w kierunku ruchu) jak najdalej od środka drogi, a w każdym razie w ten sposób, aby nie tamować ruchu na drodze.

(3) Kierowcy nie wolno zatrzymywać pojazdu na skrzyżowaniach i zakrętach dróg, na mostach, na przejazdach kolejowych, na przystankach tramwajów i kolei na drogach, na wyznaczonych przejściach przez jezdnię, na chodnikach oraz w tych miejscach, gdzie droga nie jest widoczna na dostateczną odległość. Zatrzymywanie pojazdów na chodnikach dopuszczalne jest tylko w przypadkach i na warunkach, które określą władze administracji ogólnej stosownie do warunków miejscowych.

(4) W razie konieczności cofania pojazdu kierowca powinien zachować szczególną ostrożność.

(5) Ciągnięcie pojazdu, który nie może być poruszany za pomocą własnego silnika, może się odbywać tylko w razie niezbędnej konieczności i przy zachowaniu szczególnej ostrożności; szybkość pojazdów w takich przypadkach nie może przekraczać 25 km na godzinę. Przepis ten nie dotyczy pojazdów, stanowiących sprzęt wojenny.

§ 61. (1) Kierowca pojazdu mechanicznego obowiązany jest podać zawczasu dźwiękowy sygnał ostrzegawczy we wszystkich okolicznościach, w których zachodzi potrzeba ostrzeżenia.

(2) Zabrania się nadużywania sygnałów dźwiękowych lub używania ich do innych celów niż do niezbędnego ostrzeżenia.

(3) Zabrania się używania jako sygnałów ostrzegawczych: dzwonek, gwizdawek, syren itp., a w osiedlach ponadto sygnałów o silnym lub przeraźliwym dźwięku.

(4) W miastach o dużym ruchu kołowym oraz w uzdrowiskach wojewódzkie władze administracji ogólnej mogą wprowadzać zakazy używania dźwiękowych sygnałów ostrzegawczych.

§ 62. (1) Od zmroku do świtu oraz podczas silnej mgły pojazd mechaniczny powinien mieć zapalone dwie latarnie przednie o nieraźącym świetle i tylną latarkę z czerwonym lub pomarańczowym światłem oraz mieć dokładnie oświetloną tylną tablicę rejestracyjną. Przepis ten nie obowiązuje w czasie postoju pojazdu na dostatecznie oświetlonych ulicach osiedli.

(2) Używanie najaśnic (reflektorów) dozwolone jest jedynie tam, gdzie droga nie jest dostatecznie oświetlona.

(3) Przy wymijaniu z zapalonymi najaśnicami, kierowca pojazdu mechanicznego powinien opuścić snop światła tak, aby światło nie oślepiało jadących z przeciwnej strony, a jednakże oświetlało dostatecznie drogę przed pojazdem.

(4) Przy przewozie ładunków wystających z tyłu poza pojazd więcej niż 1 m, na'eży od zmroku do świtu lub podczas silnej mgły umieścić na końcu ładunku dodatkową latarkę z czerwonym lub pomarańczowym światłem.

§ 63. (1) Kierowcy pojazdów straży ogniowej, policji państwowej i żandarmerii wojskowej, śpieszących do wypadków, nie są obowiązani stosować się do przepisów o największej dopuszczalnej szybkości, o ruchu pojazdów na skrzyżowaniach dróg, o mijaniu i wyprzedzaniu pojazdów oraz mogą używać odmiennego oświetlenia i odrębnych sygnałów dźwiękowych, a znajdujący się na drodze obowiązani są zawczasu usuwać się z drogi i pozostawiać miejsce wolne tym pojazdom.

(2) Państwowi urzędnicy służby drogowej, powołani do wykonywania kontroli ruchu na drogach publicznych, mogą używać odmiennego oświetlenia i odrębnych sygnałów dźwiękowych.

(3) Wojewódzkie władze administracji ogólnej mogą nadawać uprawnienia, wymienione w ust. (1), kierowcom ambulansów sanitarnych i innych pojazdów pogotowia publicznego.

(4) Wojewódzkie władze administracji ogólnej mogą zabronić innym osobom używania na pewnym obszarze sygnałów dźwiękowych, stosowanych na tym obszarze przez osoby, wymienione w ust. (1) i (2).

§ 64. (1) Kierowca pojazdu mechanicznego obowiązany jest stosować się do znaków, dawanych mu w celu regulacji ruchu przez umundurowanych funkcjonariuszów: policji państwowej, służby drogowej i urzędów gminnych, jak również do znaków, sygnałów i napisów, ustawianych na drogach publicznych przez właściwe władze drogowe.

(2) Na przejazdach kolejowych kierowca jest obowiązany stosować się do znaków, dawanych przez umundurowaną służbę kolejową.

(3) W razie wątpliwości, czy nie została przekroczona nośność pojazdu, określona w dowodzie rejestracyjnym, kierowca ciężarowego pojazdu mechanicznego obowiązany jest na wezwanie organów kontroli drogowej udać się w celu sprawdzenia ciężaru pojazdu do wagi, jeżeli waga znajduje się nie dalej niż w odległości 10 km.

§ 65. Jeżeli ciężar ogólny pojazdu przekracza obciążenie, wskazane na tablicy umieszczonej przed mostem, kierowca może przejeżdżać przez most tylko za specjalnym pozwoleniem właściwego zarządu drogowego.

§ 66. Kierowca pojazdu mechanicznego w razie wypadku z ludźmi powinien niezwłocznie udzielić pomocy ofiarom wypadku oraz zameldować o tym najbliższemu posterunkowi policji.

§ 67. (1) Właściciel pojazdu mechanicznego oraz kierowca są odpowiedzialni za rozmyślne lub pochodzące z niedbalstwa niezaopatrzenie pojazdu w przepisane tablice rejestracyjne lub tablice ze znakami próbnymi, za nieposiadanie ważnego dowodu rejestracyjnego, czasowego pozwolenia lub międzynarodowego świadectwa samochodowego, za nienależyte zaopatrzenie pojazdu we wszystkie przepisane urządzenia i przyrządy oraz za niewłaściwe ich utrzymanie.

(2) Przed wyruszeniem w drogę kierowca powinien dokładnie sprawdzić, czy wszystkie urządzenia i przyrządy pojazdu mechanicznego są w należyłym stanie i działają sprawnie.

(3) Właściciel pojazdu mechanicznego oraz kierowca są odpowiedzialni za rozmyślne lub pochodzące z niedbalstwa dopuszczanie do korzystania z pojazdu w sposób niezgodny z jego przeznaczeniem, określonym w dowodzie rejestracyjnym lub w czasowym pozwoleniu na kursowanie, oraz za przeciążenie pojazdu ponad normy oznaczone w tych dowodach.

(4) Właściciel pojazdu mechanicznego oraz kierowca są odpowiedzialni za rozmyślne lub pochodzące z niedbalstwa dopuszczanie do samodzielnego prowadzenia pojazdu przez osobę nietrzeźwą lub nie posiadającą pozwolenia na prowadzenie takiego pojazdu.

§ 68. (1) Kierowca pojazdu mechanicznego obowiązany jest mieć przy sobie pozwolenie na prowadzenie pojazdu oraz dowód, stwierdzający dopuszczenie pojazdu do ruchu.

(2) Kierowca pojazdu mechanicznego powinien okazywać powyższe dokumenty na żądanie funkcjonariuszów policji państwowej, służby drogowej i urzędów gminnych oraz innych osób, upoważnionych do wykonywania kontroli na drogach publicznych.

§ 69. (1) Uwzględniając specjalne warunki miejscowe związane z bezpieczeństwem ruchu lub ze stanem dróg i mostów, wojewódzkie władze administracji ogólnej mogą wydawać w granicach rozporządzenia niniejszego szczegółowe przepisy o ruchu pojazdów mechanicznych.

(2) Jeżeli bezpieczeństwo lub porządek ruchu, albo też stan drogi tego wymaga, powiatowe władze administracji ogólnej mogą czasowo zamykać lub ograniczać ruch pojazdów mechanicznych lub niektórych ich rodzajów w poszczególnych miejscowościach lub na określonych odcinkach dróg, przy jednoczesnym ustawieniu znaków drogowych.

R o z d z i a ł 2.

MIĘDZYNARODOWY RUCH POJAZDÓW MECHANICZNYCH.

§ 70. (1) Osoby pragnące skorzystać z dopuszczonego do ruchu w Polsce pojazdu mechanicznego w państwie, które przystąpiło do konwencji międzynarodowej, dotyczącej ruchu samochodowego, podpisanej w Paryżu dnia 24 kwietnia 1926 r. (Dz. U. R. P. z 1930 r. Nr. 21, poz. 177), powinny zaopatrzyć się w międzynarodowe świadectwo samochodowe (Certificat International pour Automobiles), według wzoru i wskazówek zamieszczonych w załącznikach A i B do wymienionej konwencji.

(2) Osoby pragnące kierować zagranicą takim pojazdem, powinny zaopatrzyć się w odpowiednie pozwolenie (międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie — Permis International de Conduire), wydawane podług wzoru i wskazówek zamieszczonych w załącznikach D i E do wymienionej konwencji. Pozwolenie takie nie może być wydane osobie mającej mniej niż osiemnaście lat.

(3) Międzynarodowe świadectwa samochodowe i międzynarodowe pozwolenia na prowadzenie samochodów, ważne na przeciąg jednego roku od daty wystawienia, są wydawane przez wojewódzkie władze administracji ogólnej lub organizację społeczną, reprezentującą interesy automobilizmu, na mocy nieprzedawnionych dowodów rejestracyjnych oraz wydanych w Polsce pozwoleń na prowadzenie pojazdów mechanicznych. Dokumenty wydawane przez wspomnianą organizację powinny być potwierdzane przez wojewódzkie władze administracji ogólnej.

§ 71. Osoby, wymienione w § 70, powinny zaopatrzyć pojazd z tyłu, na widocznym miejscu, w owalną tablicę z literami PL, według wymagań załącznika C do wymienionej w § 70 konwencji.

§ 72. (1) Obywatel państwa obcego, które przystąpiło do konwencji międzynarodowej, dotyczącej

ruchu samochodowego, podpisanej w Paryżu dnia 24 kwietnia 1926 r. (Dz. U. R. P. z 1930 r. Nr. 21, poz. 177), lub obywatel polski stale zamieszkały w takim państwie, może używać na drogach publicznych w Polsce pojazdu dopuszczonego do ruchu w państwie, które przystąpiło do wymienionej konwencji, jeżeli posiada prawidłowo wystawione i nieprzedawnione międzynarodowe świadectwo samochodowe i międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie samochodów oraz jeżeli pojazd jego jest zaopatrzony w tablice rejestracyjne takiego państwa i w umieszczonej z tyłu międzynarodowy znak wyróżniający. Tablice te od zmroku do świtu i podczas silnej mgły powinny być oświetlone.

(2) Osoby, wymienione w ust. (1), powinny posiadać dowód uiszczenia opłaty na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego lub międzynarodową książeczkę podatkową przewidzianą w konwencji o sposobie opodatkowania obcokrajowych pojazdów mechanicznych, podpisanej w Genewie, dnia 30 marca 1931 r. (Dz. U. R. P. z 1934 r. Nr. 98, poz. 900), jeżeli pojazd nie podlega zwolnieniu od opłaty, i okazywać ten dowód na żądanie organów kontroli drogowej.

§ 73. (1) Kierowca posiadający międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie samochodów, powinien stosować się do przepisów ruchu, obowiązujących na drogach publicznych w Polsce.

(2) Międzynarodowe świadectwo samochodowe i międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie samochodów, powinny być okazywane na każde żądanie organów kontroli drogowej.

§ 74. (1) W razie stwierdzenia, że pojazd wprowadzony do Polski z zagranicy nie odpowiada warunkom dopuszczenia pojazdów do ruchu na drogach publicznych w Polsce, wojewódzka władza administracji ogólnej, w której okręgu stwierdzono brak tych warunków, może odebrać prawo korzystania z międzynarodowego świadectwa samochodowego i zabronić używania pojazdu do czasu usunięcia braków.

(2) W razie stwierdzenia, że kierowca, mający międzynarodowe pozwolenie na prowadzenie samochodów, nie posiada kwalifikacji, zapewniających w dostatecznej mierze bezpieczeństwo publiczne, lub że popełnił czyn, powodujący odebranie pozwolenia na prowadzenie pojazdów (§ 49), wojewódzka władza administracji ogólnej, w której okręgu brak kwalifikacji stwierdzono, może odebrać prawo korzystania z międzynarodowego pozwolenia na prowadzenie samochodów.

§ 75. (1) Przed zarejestrowaniem pojazdu, wprowadzonego do Polski z zagranicy bez międzynarodowego świadectwa samochodowego, wolno go użyć na przeciąg najwyżej dwunastu godzin od przebycia granicy jedynie dla dojazdu do najbliższego miasta wojewódzkiego, na podstawie kwitu urzędu celnego i pisemnego stwierdzenia terminu wjazdu przez właściwe organa ochrony granic.

(2) Kwit urzędu celnego należy okazywać na każde żądanie organów kontroli drogowej.

R o z d z i a ł 3.

ZAWODY POJAZDÓW MECHANICZNYCH.

§ 76. (1) Na zawody pojazdów mechanicznych, wymagające zamknięcia lub ograniczenia ruchu na drogach publicznych, należy uzyskać pozwolenie, w którym zostaną określone warunki ich urządzenia.

(2) Pozwolenie na zawody pojazdów mechanicznych na obszarze jednego województwa wydaje wojewódzka władza administracji ogólnej, po zasięgnięciu opinii zarządów drogowych i powiatowych władz administracji ogólnej.

(3) Pozwolenie na zawody pojazdów na obszarze kilku województw wydaje Minister Komunikacji w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

(4) O zawodach pojazdów mechanicznych nie wymagających zamknięcia lub ograniczenia ruchu na drogach publicznych należy zawiadomić co najmniej a 2 tygodnie przed ich terminem Ministerstwo Komunikacji, jeżeli zawody mają się odbyć na obszarze kilku województw, lub właściwą wojewódzką władzę administracji ogólnej, jeżeli mają się odbyć na obszarze jednego województwa.

DO ITALII PRZEZ ITALSKIE BIURO PODRÓŻY

ITALSKIE BIURO PODRÓŻY

Warszawa, Moniuszki 8, telefon 332-85.

Zawiadania

ze rozpoczęło już swoją działalność i dzięki doskonałej organizacji turystycznej na całym terytorium włoskim daje swoim klientom gwarancję najlepszej obsługi.

SŁUŻYMY WSZELKIMI INFORMACJAMI.

POLSKIE BIURO PODRÓŻY O R B I S

sprzedaje:

po cenach nominalnych bilety kolejowe, okrętowe, samolotowe, miejsca sypialne — krajowe i zagraniczne; karty uczestnictwa na pociągi popularne i zjazdy masowe; bilety tramwajowe; bilety teatralne, widowiskowe itd.

organizuje:

wycieczki grupowe i indywidualne krajowe i zagraniczne, lądowe, morskie, lotnicze; pobyty wypoczynkowe i kuracyjne.

obsługuje:

pielgrzymki, kongresy, zjazdy krajowe i zagraniczne oraz wszelkiego rodzaju imprezy masowe.

z a ł a t w i a:

formalności paszportowe i celne; czynności bankowe związane z podróżą (czeki podróżnicze, akredytywy itp.); rezerwację hoteli; ekspedycję i ubezpieczenie bagaży.

informuje bezpłatnie we wszystkich sprawach związanych z podróżą.

BIURO PODRÓŻY
AGENCE DE VOYAGES

„FRANCOPOL”

9, RUE MAZOWIECKA, WARSZAWA, UL. MAZOWIECKA 9
Tel. 206-73, 258-20, 286-30

Podróże, wycieczki, pielgrzymki, kongresy
Voyages, Excursions, Pelerinages, Congres.

ZASADY ZABEZPIECZAJĄCE SWOBODĘ RUCHU NA DROGACH.

Aby zapewnić sobie i innym swobodne i bezpieczne korzystanie z dróg należy stosować się samemu, żądać od wszystkich stosowania się, a nawet pomagania powołanym do tego władzom i organom w zmuszaniu niedbałych i złośliwych użytkowników dróg do stosowania się do zasad, których zadaniem jest zapewnienie ochrony dróg oraz bezpieczeństwa i swobody ruchu na drogach publicznych.

Najważniejsze z tych zasad są:

1) Trzymać się w czasie jazdy prawej strony drogi, zbaczać bardziej na prawo przy wymijaniu jadących z przeciwka oraz dla zrobienia miejsca jadącym szybciej z tyłu i pragnącym nas wyprzedzić.

2) Dla wszelkich postojów, a nawet dla krótkotrwałego zatrzymania się zjeżdżać na prawy brzeg drogi.

3) Na wszelkich złośliwych tamowania i utrudniania ruchu, jak przez układanie przeszkód na jezdni z kamieni, drzewa i t. p., zajężdżanie drogi przez woźniców i rowerzystów, na przebieganie dzieci tuż przed samochodami, lub umyślnie wystawianie na jezdni do ostatniej chwili przed zbliżającym się samochodem, należy z obowiązku obywatelskiego zwracać uwagę organom Policji Państwowej, drogomistrzom, dróżnikom oraz w Zarządach Miejskich i Gminnych, sołtysom i w Państwowych Zarządach Drogowych z wskazaniem miejsca, w których takie wypadki zaszły.

4) Nie oddalać się od pojazdu mechanicznego przy pracującym silniku, albo bez zaciśniętego hamulca i bez zastosowania urządzenia, uniemożliwiającego wprawienie w ruch przez osoby niepowołane.

5) Przed każdym dalszym wyjazdem sprawdzić przede wszystkim działalność hamulców i funkcjonowanie lamp.

6) Nie powierzać samochodu osobom nie posiadającym prawomocnego na to pozwolenia, a także osobom nie znającym dokładnie przepisów ruchu i nie posiadającym znajomości obchodzenia się z samochodem.

7) Jazdę zwalniać i nie wyprzedzać innych pojazdów na skrzyżowaniach dróg i ulic, na ostrych łukach, silniejszych spadkach i mostach o drewnianym pokładzie, w czasie mgły i ślizgawicy oraz wszędzie tam, gdzie szybka jazda może zagrażać bezpieczeństwu publicznemu lub zakłócać porządek ruchu przy raptownym zahamowaniu. Na skrzyżowaniach w miastach należy jechać przy prawej krawędzi jezdni w szczególności przy zjeżdżaniu w krzyżującą się ulicę.

8) Nie jeździć dwoma i więcej pojazdami (także rowerami) obok siebie, a czyniących tak wskazywać organom Policji Państwowej i funkcjonariuszom drogowym, do ukarania, gdy zwrócona uwaga nie odniesie skutku.

9) O zamiarze zatrzymania pojazdu, zwolnienia szybkości, albo zmiany kierunku jazdy lub t. p. należy zczasu uprzedzić jadących z tyłu za pomocą znaku świetlnego lub wystawienia ręki.

10) Nie wsiadać ani wysiadać z pojazdów ani wreszcie otwierać bocznych drzwi po stronie środka drogi.

11) Uważać i stosować się do wszystkich ustawionych na drogach znakach ostrzegawczych, kierunkowych, znakach ruchu i postojów.

12) Przy wymijaniu w nocy łagodzić światło reflektorów, a odnośnie nie czyniących tego zapisać Nr rejestracyjny samochodu i podać go do wiadomości najbliższej właściwej władzy, najlepiej na posterunku Policji Państwowej.

13) Przed przystankami tramwajowymi należy w czasie postoju pociągów tramwajowych jazdę zwolnić a nawet zatrzymać się, aby dać pierwszeństwo wysiadającym i wsiadającym do wozów tramwajowych.

14) Niewozić na jednoosobowych rowerach innych osób, a przede wszystkim umieszczając je przed sobą na kierownicy.

15) Rowerzystom nie wolno się czepląc podczas jazdy do innych pojazdów.

Vorschriften betreffend den Verkehr der mechanischen Fahrzeuge auf öffentlichen Wegen sind durch Verordnung des Verkehrsministers, des Innenministers und des Kriegsministers vom 27. Oktober 1937 geregelt und sind in den Polnischen Gesetzen und Verordnungen Nr. 85 Posten 616 vom Jahre 1937 veröffentlicht.

PRINZIPIEN DIE EINE FREIE BEWEGUNG AUF DEN OEFFENTLICHEN STRASSEN SICHERN.

Um sich selbst und den Dritten eine freie und gefahrlose Wegebenutzung zu sichern — muss man sich selbst nach den Prinzipien richten, deren Aufgabe die Sicherung des Wegeschutzes, sowie der Sicherheit und des freien Verkehrs auf öffentlichen Wegen ist, von allen eine Verfolgung der Prinzipien, und sogar die Unterstützung der dazu berufenen Behörden und Organe zwecks Zwingung der fahrlässigen und boshaften Wegenutzniesser, die oberwähnten Prinzipien zu verfolgen, verlangen.

Die wichtigsten dieser Prinzipien sind:

1) Sich während der Fahrt der rechten Strassenseite zu halten, bei Ueberholung der von der entgegengesetzten Richtung fahrenden, sowie beim Platzmachen für die rascher Hinterfahrenden und uns Ueberholenden mehr nach rechts abzubiegen.

2) Bei etwaigen Aufenthalten, und sogar bei einem kurzdauernden Aufenthalt an den rechten Strassenrand abzufahren.

3) Es ist bürgerliche Pflicht die Aufmerksamkeit der Staatspolizei — Organe, der Wegemeister, der Chausseeaufseher, der Staats- und Gemeinde - Direktionen, der Schultheise, sowie der Staats - Wegedirektionen auf diejenigen Boshaften zu lenken, die den Strassenverkehr hemmen, oder erschweren, und zwar durch Stein, — Holz — und dgl. Hindernisse auf dem Fahrdamm, ferner auf das Weghineinfahren durch die Fuhrleute und Radfahrer, auf das Durchlaufen der Kinder dicht vor den Kraftfahrzeugen, oder auch auf das absichtliche Warten auf dem Fahrdamm bis zum letzten Augenblick auf das sich nähernde Kraftfahrzeug.

4) Man soll sich von dem Kraftfahrzeug mit dem im Betrieb stehenden Motor, oder ohne gehemmte Bremse und ohne Anwendung einer Einrichtung, die das Inbetriebsetzen von unberufenen Personen unmöglich macht, nicht entfernen.

5) Es ist vor einer jeden weiteren Fahrt zunächst die Wirksamkeit der Bremse und das Lampenfungieren zu prüfen.

6) Das Auto ist denjenigen Personen, welche sich im Besitze einer rechtskräftigen Fahrlizenz nicht befinden, sowie denjenigen, die die Verkehrsvorschriften nicht genau kennen, und welche nicht verstehen, mit Auto umzugehen, nicht anzuvertrauen.

7) An den Chaussee- und Strassenkreuzungen, an scharfen Bogen, stärkeren Abschüssigkeiten und Brücken mit Holzboden, zur Zeit des Nebels und des Glatteises, sowie überall dort, wo eine rasche Fahrt der öffentlichen Sicherheit droht, oder auch die Verkehrsordnung bei einem plötzlichen Bremsen stören kann — ist die Geschwindigkeit zu verlangsamen und darf man andere Fahrzeuge nicht überholen. An den Strassenkreuzungen in den Städten soll man an dem rechten Rand des Fahrdamms, insbesondere bei der Einfahrt in die sich kreuzende Strasse fahren.

8) In zwei oder mehreren Fahrzeugen (auch mit Fahrrädern) nebeneinander soll man nicht fahren, und dürfte man diejenigen, die dieses Prinzip nicht befolgen, den Organen der Staatspolizei und den Wegebeamten zwecks Strafauflegen anzuzeigen, falls die stattgefundene Bemerkung unbeachtet bleiben sollte.

9) Ueber die Absicht des Aufhaltens des Fahrzeugs, Verlangsamens der Geschwindigkeit, oder auch den Wechsel der Fahrtrichtung oder dgl. sind rechtzeitig die hinten Fahrenden mittels eines Lichtsignals oder auch Handausstrecken aufmerksam zu machen.

10) An der Seite der Strassenmitte ist aus den Kraftfahrzeugen weder aus- noch einzusteigen, und darf auch die Seitentür nicht geöffnet werden.

11) Es ist aufzupassen und sich nach sämtlichen an den Strassen aufgestellten Warnungs - Richtungs - Verkehrs- und Aufenthalts - Signalen zu richten.

12) Beim Ueberholen in der Nacht ist das Licht der Scheinwerfer zu mildern, und in Bezug auf diejenigen, die diese Vorschrift nicht einhalten, ist die Register - Nummer des Autos zu vermerken und dieselbe zur Kenntnis der nächsten zuständigen Behörde, am besten am Polizeiamte anzuzeigen.

13) Vor den Haltestellen der Elektrischen ist zur Zeit des Stehens des Elektrischen - Wagens die Geschwindigkeit zu verlangsamen und sollte der Elektr. Wagen sogar stehen bleiben, um den Ein- und Aussteigenden in die und aus der Elektrischen das Vorrecht zu geben.

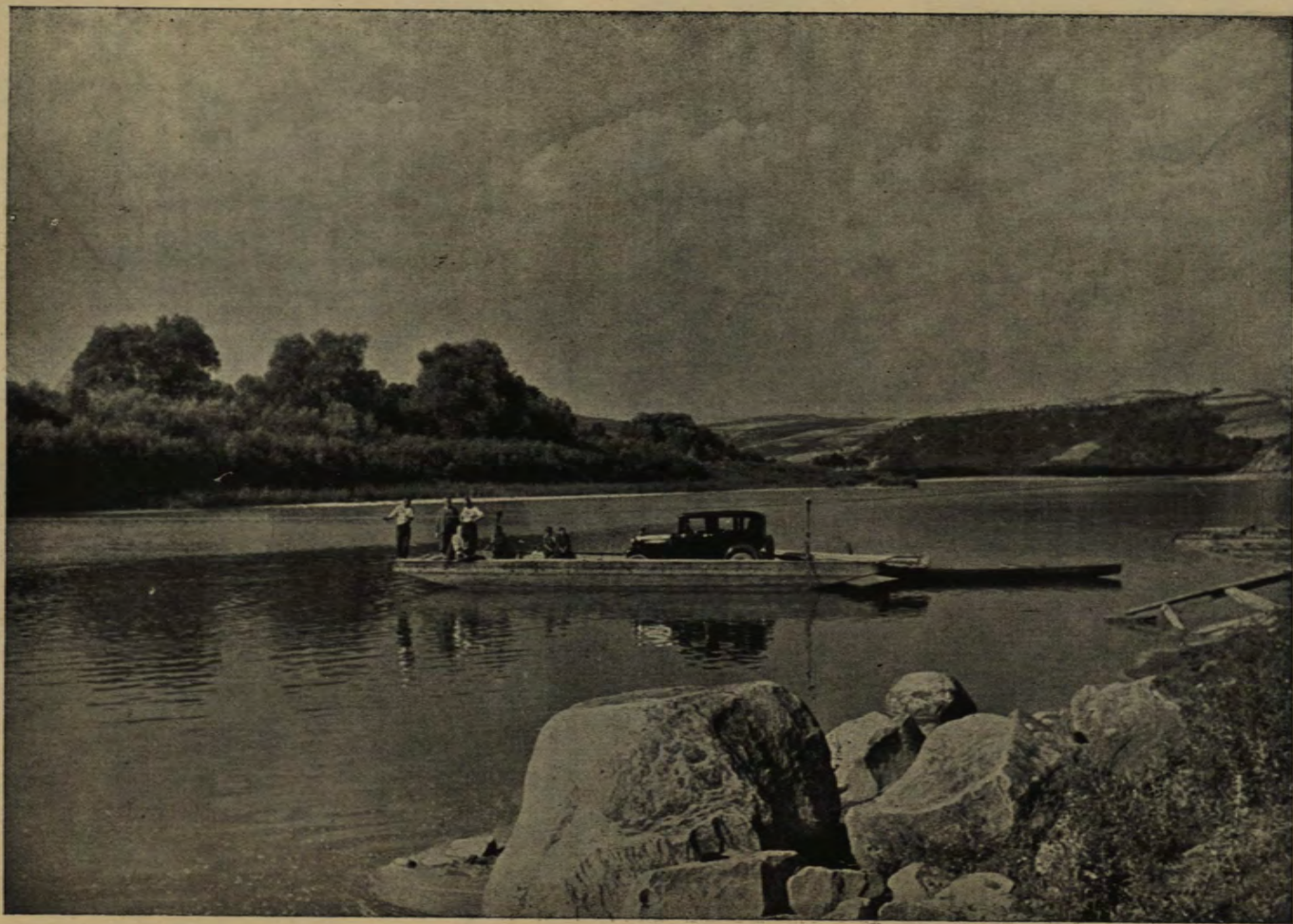
14) Es dürfen auf den Einperson — Fahrrädern keine anderen Personen befördert werden, und vor allem keine vor dem Fahrenden auf der Steuerstange untergebracht.

15) Den Radfahren ist verboten sich während der Fahrt an einem anderen Fahrzeuge festzuhalten.

najsprawniej
najdokładniej
obsłuży zawsze

WAGONS-LITS//COOK

Warszawa, Krakowskie Przedmieście 42 i oddziały

San pod Mrzyglodem.
Der Fluss San bei Mrzyglod.
Le r. vage San près Mrzyglod.

Fot. H. Poddebek

AUTOMOBILKLUB POLSKI

Warszawa, Al. Szucha 10

Tel.: dyr. biura, biuro turyst. red. „Auto“:	8-45-11
wydz. tryptykowy, buchalteria, kom. sport.	8-35-86
biuro techniczne	7-26-00
lokal towarzyski i restauracja:	8-96-54
portjer, garaże:	8-87-05

oraz Kluby afiliowane:

AUTOMOBILKLUB ŚLĄSKI — Katowice, pl. Wolności 12,
AUTOMOBILKLUB WIELKOPOLSKI — Poznań, Rzeczypospolitej 8,
KRAKOWSKI KLUB AUTOMOBILOWY — Kraków, Garbarska 1,
MAŁOPOLSKI KLUB AUTOMOBILOWY — Lwów, Sienkiewicza 3,
ŁÓDZKI AUTOMOBILKLUB — Łódź, Piotrkowska 102a,
POMORSKI AUTOMOBILKLUB — Bydgoszcz, pl. Wolności 1,
WILEŃSKI AUTOMOBILKLUB — Wilno, Góra Boufałowa 19,
WOŁYŃSKI KLUB AUTOMOBILOWY — Łuck, Wojewódzka 5,
GDYŃSKI AUTOMOBILKLUB — Gdynia, 3-go Maja 27,
AUTOMOBILKLUB KIELECKI — Kielce, Sienkiewicza 51,
AUTOMOBILKLUB LUBELSKI — Lublin, Peowiaków 6,
AUTOMOBILKLUB POLESKI — Brześć n/Bugiem, Sienkiewicza 3.

POLSKI TOURING KLUB

Warszawa, Kredytowa 5; tel. 2.07-04.

DELEGATURY OKRĘGOWE.

Białystok — inż. Karol Bergfried, ul. Św. Rocha 3-4.	Starzyska - Szkło — Edward Weisman-Zawidowski.
Katowice — Dr. Jerzy Łaszcz, ul. Stawowa 14.	Kępno — Michał Kalinowski.
Lwów — Dr. Z. L. Kremer, ul. Halicka 19.	Dębica, Maj. Nagawczyn — Włodzimierz Skarbak - Borowski.
Łódź — Płk. Henryk Buczyński, ul. Andrzeja 4.	Krzemieniec — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, Stanisław Pomykański.
Poznań — Inż. Trampler, ul. Jasna 10.	Prużana — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, inż. Władysław Wołodka.
Kalisz — Wiktor Scholtz, poczta Kalisz, maj. Piotrów.	Przasnysz — Zygmunt Maruszewski.
Mława — Jan Grilicz Gryzima, skrz. poczt. 63.	Trembowła — Zygmunt Poleszuk.
Gdynia — Wiktor Fałatowicz, Naczelnik Urzędu Celnego.	Wągrowiec — Dr. Rawicz - Kolasiński.
	Wieluń — Dr. Ludwik Nieć.
	Żydaczów — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, Inż. Julian Plichtowski.
	Ostrołęka — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, Władysław Krackiewicz.
	Częstochowa — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, Bolesław Moszyński.
	Łańcut — Jerzy Zys.
	Łuków — Rtm. Witold Andrzejewski.
	Głębokie — Inż. A. Miłosz.
	Sambor, Maj. Radłowice — Aleksander Barański.
	Postawy — Stefan Rudziński, Dyr. K. K. O.

DELEGATURY POWIATOWE.

Borszczów — Witold Skolimowski.
Czarnków — Inż. L. Dzidowski.
Gostyń — Z. Stabrawa.
Gródek Jagielloński — Piotr Kuśnierz,
V-Starosta P.

- Podhajce — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, Inż. Bronisław Szymański.
 Przemysłany — Roman Misiak, ul. Mickiewicza.
 Puławy — Kier. Pow. Zarz. Drogowego, Inż. Stefan Kolasieński.
 Drohobycz — Szkoła Techniczna, Inż. Leopold Czajka.
 Hrubieszów — Adw. Stanisław Kulik.
 Krasnystaw — Kom. Ziemi, Inż. Władysław Tync.
 Lubliniec, ul. Powstańców 5 — Wilhelm Czech.
 Opatów — Maj. Zachocin 8, Andrzej Jagnieński.
 Olkusz — Gimn. Męskie, Prof. Piotr Kochan.
 Starachowice — Mała Kolonia Urzędnicza 176, Inż. Leon Gosztowtt.
 Kołomyja — Dyr. Banku Polskiego, Tomasz Stafiej.
 Baranowice — F. Podlecki.
 Biała Podlaska — Z. Ehrenkreutz.
 Bochnia — Władysław Krupa, dr.
 Borysław — Kaz. Sulima - Popiel.
 Brodnica — Radwański, inż.
 Brzeżany — Kaz. Szulc.
 Brzozów — St. Pilszak, dr.
 Buczacz — Jan Wieczfński.
 Busko — Miecz. Gadomski, inż.
 Ciechanów — Wacław Raniecki, mgr.
 Ciechanówek — Bohdan Kijewski.
 Chrzanów — Antoni Staszewski.
 Dobromil — Jan Małkowski, inż.
 Działdowo — Antoni Kleberg, mgr.
 Garwolin — Antoni Wejtko, mgr.
 Glinnik Mariampolski — Henryk Marczak, inż.
 Gniezno — Jan Pakowski, dr.
 Grodzisk — Franc. Haerberle.
 Grójec — Jerzy Łączyński, inż.
 Grudziądz — Walenty Jakubowski.
 Horodenka — Onufry Kosarski.
 Inowrocław — Stefan Stebnicki.
 Jędrzejów — Jan Krajewski.
 Kalisz — Kaz. Raszewski.
 Kamionka Strumiłowa — Kaz. Wiewiórski, dr.
 Kielce — Wład. Kłodnicki.
 Kościerzyna — Józef Szadkowski.
 Lubaczów — Wład. Reebenbauer, inż.
 Łask — Jan Korwin - Piotrowski, inż.
 Łuck — Józef Nowak.
 Maliniec, pow. Konin — Miecz. hr. Kwilecki.
 Międzychód — Antoni Chomicz.
 Mościska — Micher.
 Nowy Sącz — Tad. Zieliński, dr.
 Opoczno — St. Stefański.
 Piotrków — Bron. Rudzki, inż.
 Płońsk — Ign. Nowak, inż.
 Puitusk — Jan Rybka, inż.
 Radom — Aug. Orlecki, inż.
 Radzyń — Henryk Południak, inż.
 Ropezyce, maj. Nagarczyn — Włodz. Skarbak - Borowski.
 Rypin — St. Makowski, dr.
 Sandomierz — Józef Pietraszewski.
 Sarny — Adolf Bohusz - Szyszko.
 Sępólno — Alfons Gracz.
 Sierpc — Tad. Kościak, inż.
 Skalock — Szczęsny Koziebradzki.
 Stalin — Henryk Heicel.
 Starogard — Edw. Szczepanowski, mgr.
 Stolpce — Kaz. Kraszewski, inż.
 Stryj — Feliks Lassota, dr.
 Tarnobrzegi — Roman Prawocheński, inż.
 Tarnowskie Góry — Buczek, dr.
 Toruń — Jabłoński.
 Tuchola — Józef Gierczyk.
 Wilejka — Adam Jentys.
 Włocławek — Michał Panek, inż.
 Wolkowysk — Cz. Budzyna - Dawidowski, inż.
 Wołożyn — Witalis Dobrzyński.
 Wyrzysk — Kaz. Świerczyński.
 Zaleszczyki — Gotfryd Turnau, inż.
 Zbaraż — St. Pawlak.
 Zborów — Tad. Zajączkowski.
 Złoczów — Stan. Hoszowski, inż.
 Żółkiew — St. Dominiak, inż.
 Żywiec — Z. Dollinger, dr.

DELEGATURY ZAGRANICZNE.

- Amsterdam i Haga, Amstr. Vossiusstr.
 55 — Tomasz Feliks Mrozowski, Attaché Konsularny.
 Paryż XVII, 19, rue Alphonse de Neville — J. Gryżewski.
 Londyn N. W. 3, 36 b., Primrose Hill Road — Franc. Bauer - Czarnomski.
 Rzym (Roma, Via Giuseppe Vase 34) — Dr. Józef Szelchauz.

TABLICE SZOSOWE

Niezamykane przejazdy kolejowe

Skrzyżowania i rozwidlenia dróg

Niewidoczne i ostre zakręty

TABLICE OSTRZEGAWCZE

Zamykane przejazdy kolejowe

Wszelkie inne niebezpieczne miejsca

Wygórowane mostki i poprzeczne ścieki

TABLICE INFORMACYJNE

Obowiązujący kierunek jazdy

Znak zaleconej ostrożności jazdy (napis „rynek” jako przykład)

Dozwolony postój (parking)

Galtol

STARTAL

MATERIAŁY PĘDNE
OLEJE I SMARY

ZAPEWNIĄJĄ NIENAGANNY RUCH
POJAZDU MECHANICZNEGO

Do nabycia przy stacjach obsługi i stacjach
benzynowych

„GALICJA”

GALICJA

Opracow

SKOROWIDZ

SAMU

w sk

1 c

Wacznadze

KUSZY ATLASU

ODOWEGO

1:850.000

8.5 kl.

OTWA

TUDOR

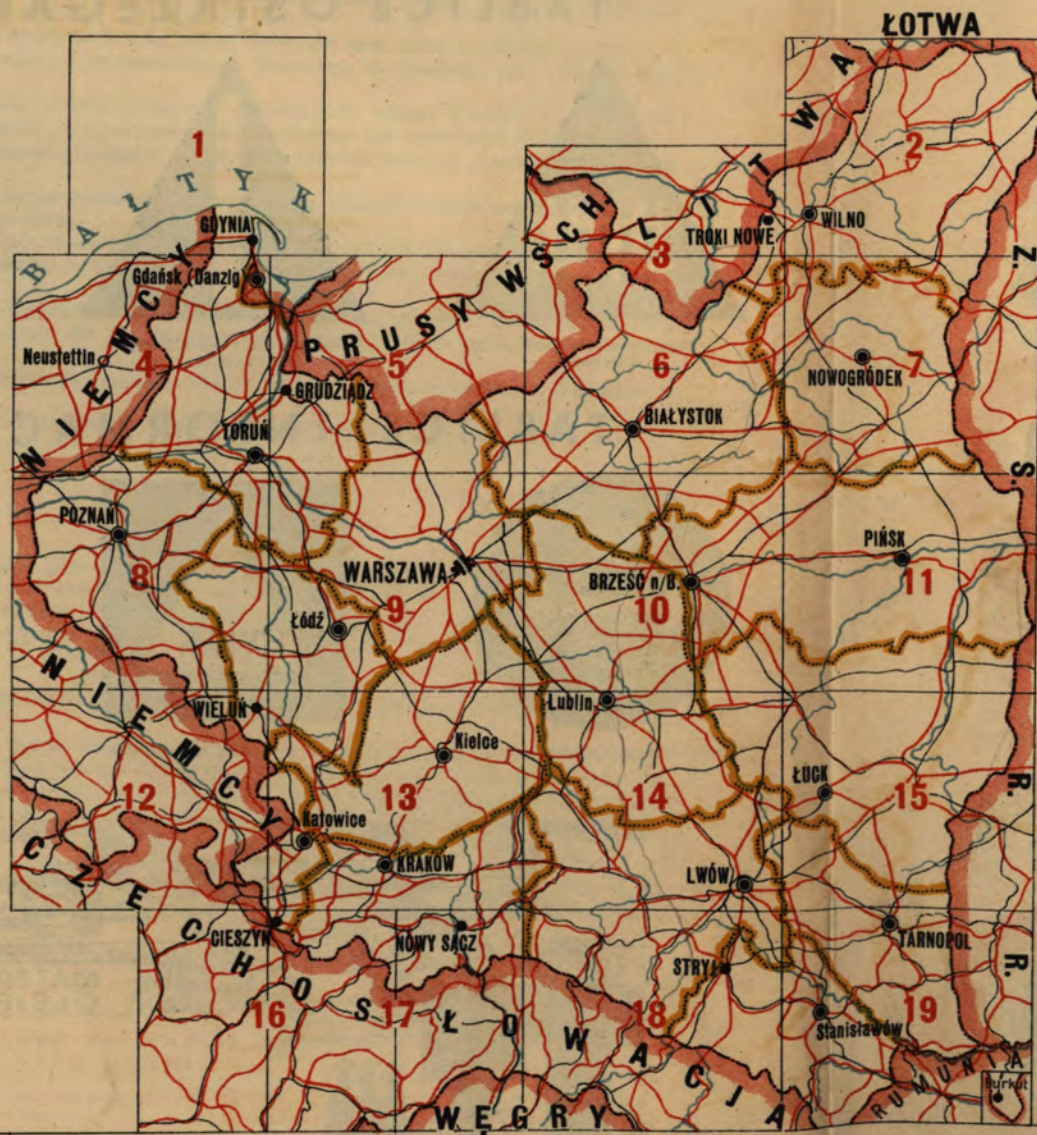
Legenda

Lotnisko		Flugfeld
Szosa wyborowa		Autobahn
Szosa dobra		Erstklassige Strasse
Szosa średnio-dobra		Strasse II Ranges
Szosa w budowie		Strasse im Bau
Trakt i droga utrzymana		Erhaltener Fahrweg
Droga wiejska		Nichterhaltener Fahrweg
Kolej dwótorowa		Zweiläsige Eisenbahn
Kolej jednotorowa		Normalspurige Bahn
Kolej wąskotorowa		Schmalspurbahn
Kilometraż		Entfernung in Kilometern
Kościół wart zwiędzenia		Sehenswütdige Kirche
Ruiny		Ruine
Zamek		Schloss
Miejscowości ciekawe		Orte mit Sehenswütdigkeiten
Uzdrowisko		Badeorte
Miejsce niebezpieczne dla ruchu samochodowego		Gefährliche Stellen für den Autoverkehr
Spadki		Strassensteile
Przełęcz		Pass
Punkty wysokościowe		Höhenpunkte
Prom		Überfuhr
Rzeki, jeziora i bagna		Flüsse, Seen und Sümpfe
Urząd celny 1. polski 2 zagraniczne		Zollamt 1. polnisch 2. ausländisch
Granica Państwa		Staatsgrenze
Las		Wald

Opracował D. Wacznadze
**SKOROWIDZ ARKUSZY ATLASU
 SAMOCHODOWEGO**

w skali 1:850.000
 1 cm. = 8.5 kl.

Legenda

Lotnisko	+	Flugfeld
Szosa wyborowa		Autobahn
Szosa dobra		Erstklassige Strasse
Szosa średnio-dobra		Strasse II Ranges
Szosa w budowie		Strasse im Bau
Trakt i droga utrzymana		Erhaltener Fahrweg
Droga wiejska		Nichterhaltener Fahrweg
Kolej dwutorowa		Zweilässige Eisenbahn
Kolej jednotorowa		Normalspurige Bahn
Kolej wąskotorowa		Schmalspurbahn
Kilometr		Entfernung in Kilometern
Kościół wart zwiędzenia		Sehenswürdige Kirche
Ruiny		Ruine
Zamek		Schloss
Miejscowości ciekawe		Orte mit Sehenswürdigkeiten
Uzdrowisko		Badeorte
Miejsce niebezpieczne dla ruchu samochodowego		Gefährliche Stellen für den Autoverkehr
Spadki		Strassensteile
Przełęcz		Pass
Punkty wysokościowe		Höhenpunkte
Prom		Überfuhr
Rzeki, jeziora i bagna		Flüsse, Seen und Sümpfe
Urząd celný 1. polski 2 zagraniozne		Zollamt 1. polnisch 2. ausländisch
Granica Państwa		Staatsgrenze
Las		Wald

Przydrożny punkt opatrunkowy

Obowiązkowe zatrzymanie się przed komorą celną

TABLICE MIEJSKIE (Zakazujące)

Zakaz oczekiwania i zatrzymywania się pojazdów

Zakaz wjazdu przy jednokierunkowym ruchu

Zakaz postoju pojazdów

Zakaz przejazdu

Zakaz przejazdu samochodów ciężarowych

Zakaz przejazdu samochodów

Zakaz przejazdu konnych pojazdów

Zakaz przejazdu konnych wozów ciężarowych

Zakaz przekroczenia normy szybkości przez samochody osobowe

Zakaz przekroczenia normy szybkości przez samochody ciężarowe

Zakaz przekroczenia określonej normy szybkości jazdy

Zakaz przejazdu pojazdów o wadze ponad określoną normę

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI:
 WARSZAWA, Sapieżyńska 6, tel. 11.25.49.

OPTYK
 Okulary dla P. T. Automobilistów i Motocyklistów
ST. SŁOWIKOWSKI
 WARSZAWA, Ś-to KRZYSKA 20.
 TELEFON 524-20.

**UBEZPIECZENIA SAMOCHODOWE
ZAŁATWIA NAJKORZYSTNIEJ
I NAJDODNIEJ:**

REPREZENTACJA W KALISZU „Vesty” Banku
Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, **ul. Asny-
ka 31. Reprezentacja w Kaliszu** Poznańsko-
Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S. A. w Pozna-
niu, **ul. Marszałka Piłsudskiego 22**

Wymienione przedstawicielstwa przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

UBEZPIECZENIA SAMOCHODOWE

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Reprezentacja w GNIEŹNIE „Vesty” Banku
Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, **ul. Moniuszki 5**
tel. 23. Agentura w Gnieźnie Poznańsko-Warszaw-
skiego T-wa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu
ul. Chrobrego 5.

Wymienione przedstawicielstwa przyjmują także ubezpieczenia:
na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu,
od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych
wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

**UBEZPIECZENIA
SAMOCHODOWE**

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

AGENTURA W CZĘSTOCHOWIE
„Vesty” Banku Wzajemnych
Ubezpieczeń w Poznaniu
UL. DĄBROWSKIEGO 23.

Oraz ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem,
od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych
wypadków, szyb od rozbicia.

WKŁADY i LOKATY

na książeczki wkładkowe imienne i na okaziciela przyjmuje

POLSKI BANK KOMUNALNY

SPÓŁKA AKCYJNA

WARSZAWA,

PLAC NAPOLEONA NR. 7

(GMACH WŁASNY)

BANK wykonuje zlecenia
giełdowe, inkasowe
i przekazowe w kraju i zagranicą;
załatwia wszelkie czynności bankowe

WYNAJMUJE w skarbcu
swoim **KASETKI**

Bank założony w roku 1919 liczy 513 akcjonariuszów, w tym 207 miast, 179 powiatów, gmin i związków specjalnych oraz 127 Komunalnych Kas Oszczędności.

Zadaniem Banku jest zaspokajanie potrzeb kredytowych Związków Samorządowych, współdziałanie z Komunalnymi Kasami Oszczędności, a także ułatwianie im wszelkich rozrachunków i obrotów pieniężnych.

Zdjęcie z Targów Poznańskich z r. 1938.

S I N G E R

(COVENTRY, ANGLIA)

wóz wykonany z najlepszych surowców angielskich, zastosowany specjalnie dla **złych dróg**.

Typ **BANTAM**, 1075 cm., górnozaworowy, 30 km, w wykonaniu luksusowym (prawdziwa skóra, dach otwierany, szyby nie tłukące się) **zł 5.950.-**

Niskie spożycie benzyny: **100 klm. = 7 ltr.**

Stale na składzie wozy również innych typów:

Luks. LIMUZYNA: 10 HP = 36 KM. i 12 HP. = 45 KM.

„ **KABRIOLET:** 12 HP. = 45 KM.

BARDZO DOGODNE WARUNKI!

Generalne Przedstawicielstwo na Polskę i W.M. Gdańsk:

„AUTOMOTOR” SP. Z O. O.

Warszawa, Al. Szucha 7 (Biuro i Salon). Tel. 916-26.

CZĘŚCI ZAMIENNE DO WSZYSTKICH TYPÓW STAŁE NA SKŁADZIE.

GDYNIA: Port węglowy.
Kohlenhafen.
Port de charbon.

HEL: Widok od portu.
Von der Hafenseite aus gesehen.
Vue de la côte du port.

POLSKI FIAT

Stacja obsługi
Gdynia, ul. Świętojańska
110, tel. 36.10.

G D Y N I A,

naczelny port morski na Bałtyku

w krótkim, bo zaledwie 12-letnim okresie swego istnienia stał się dzięki wysokości swych obrotów towarowych (ponad 9.000.000 w roku 1937) pierwszym portem Bałtyku. Szybki rozwój portu wpłynął też na rozbudowę miasta, które w tym krótkim czasie z małej osady rybackiej stało się miastem o 120.000 mieszkańców. Zarówno miasto i port

rozbudowuje się w dalszym ciągu, stając się wybitnym ośrodkiem gospodarczym i turystycznym nie tylko Pomorza, ale i całej Polski.

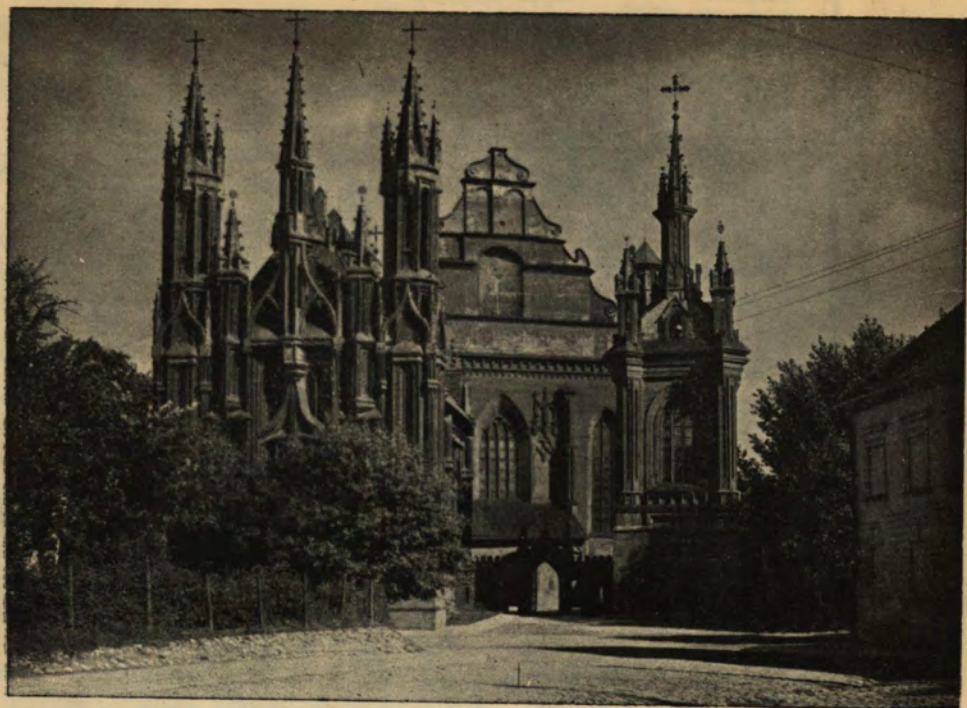
Ze wszystkimi ośrodkami Polski Gdynię łączą dobre połączenia kolejowe, drogowe i lotnicze. Dobre drogi kołowe dojazdowe, jak i gęsta sieć dróg o nawierzchni twardej w bliskim zapleczu Gdyni — cudownej Szwajcarii Kaszubskiej, ściąga rok rocznie do Gdyni licznych automobilistów, znajdujących na miejscu wygodne pomieszczenia dla siebie i dla wozów. Szereg hotelów w centrum miasta,

jako też pensjonatów na Kamiennej Górze i Orłowie, które jest najpiękniejszym kąpieliskiem nadmorskim, zaspakają potrzeby mieszkaniowe turysty skromnego jak też i szukającego komfortu. Liczne stacje obsługi samochodowej dają możliwość przejrzenia wozu i uzupełnienia jego defektów.

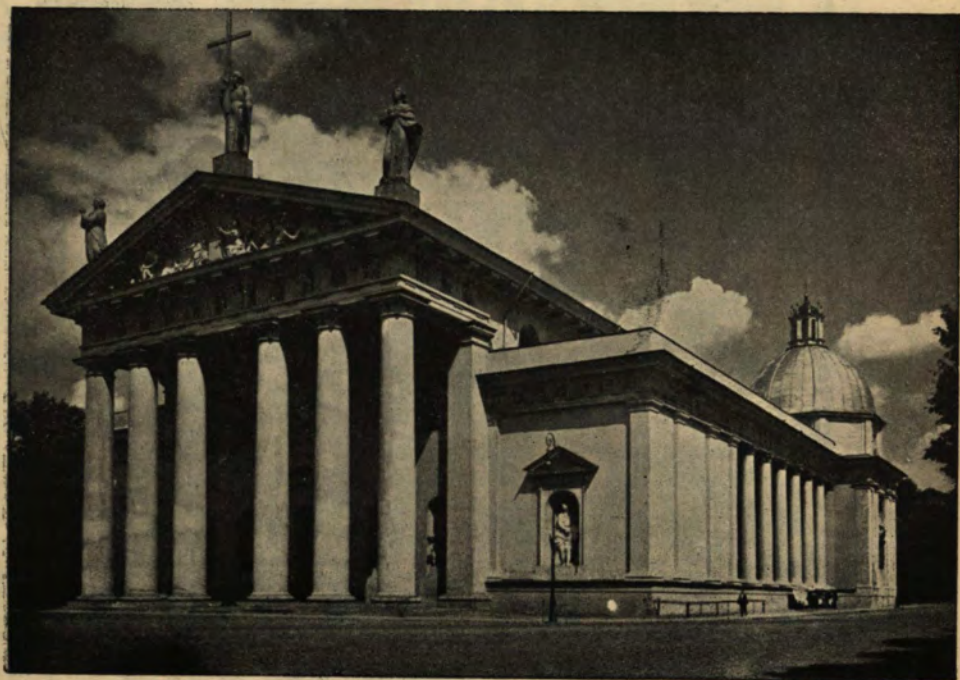
Informacji udzielają:
Referat Turystyczny Komisarjatu Rządu, Automobilklub Gdyński ul 3 Maja 27 m. 9, Biuro Turystyczne Ligi Popierania Turystyki — Pawilon przy Dworcu.

WILNO: Kościół św. Anny i Bernardynów.
St. Anna, und Bernardinerkirche.
L'église de St. Anne et des Bernardins.

Fot. St. Szalay

WILNO: Katedra.
Der Dom.
La Cathédrale.

Fot. H. Poddebski

ark. 3

ark. 7

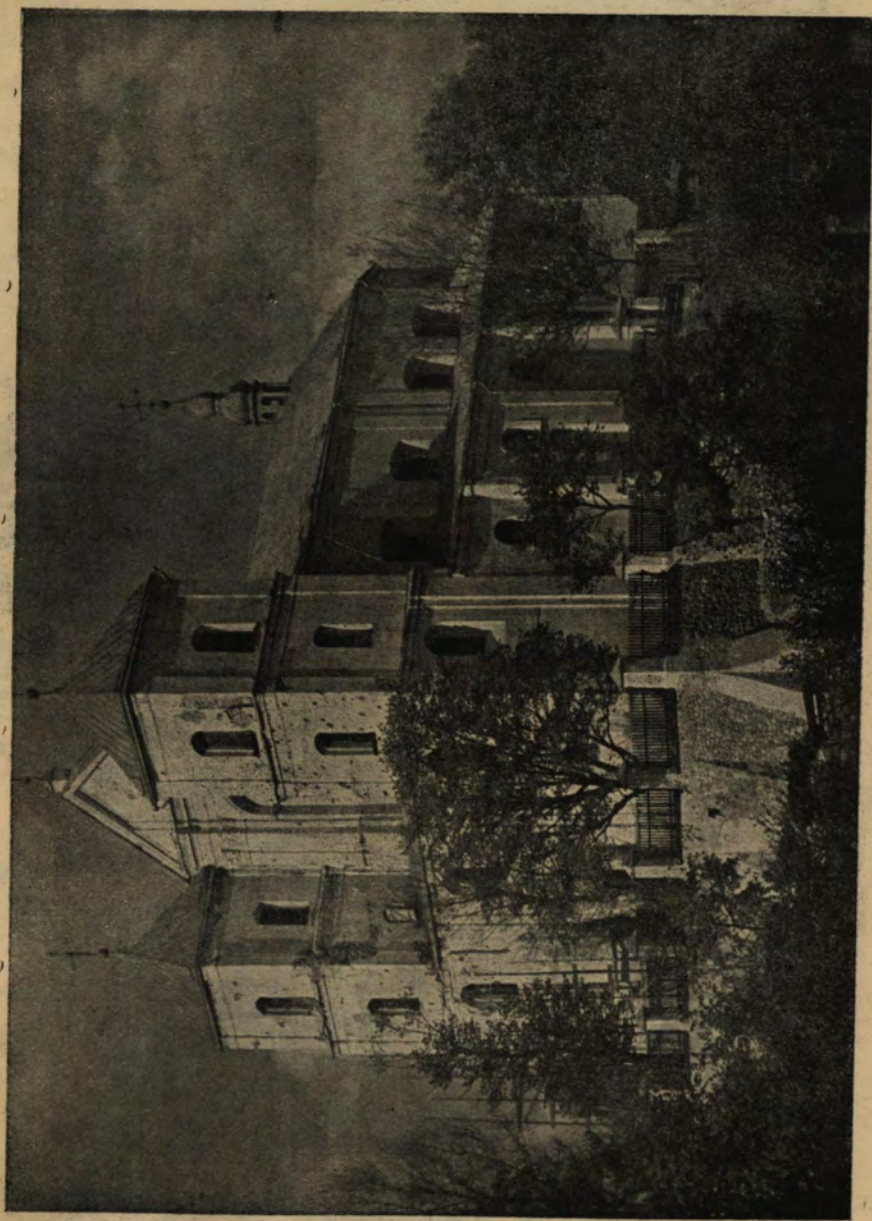
POLSKI FIAT

Stacja obsługi:
 Wilno, Kalwaryjska 6,
 tel. 4-01.

GLEBOKIE: Kościół Karmelitów.
Karmelitenkirche.
L'église des Carmelites.

Fot. Jan Bulhak

TROKI: Kosciol.
Kirche.
L'église.

Fot. Jan Bulhak

3

ark.
2

ark.
5

ark.
7

ark.
6

**TROKI: Widok ogólny.
Gesamtansicht.
Vue générale.**

Fot. Jan Bułhak

Fot. H. Poddebski

**TROKI: Ruina zamku.
Schlossruinen.
Rouine du château.**

JEZIORO TROCKIE: Schronisko. Fot. Jan Bułhak
DER SEE VON TROKI: Baude.
LE LAC DE TROKI: AUBERGE.

TORUŃ: Widok ogólny.
Gesamtansicht.
Vue générale.

Fot. G. Milczewski

9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 9 8 7 6 5 4

Piękne i liczne jeziora, rzeki wśród lasów szpilkowych, przepojonych wonią żywiczną ściągają w

Pojezierze chojnickie

w woj. Pomorskim

coraz liczniejsze rzesze turystów i letników, którzy tu w uroczych wioskach letniskowych **Borsk, Wiele, Swornogacie, Leśno, Męcikał, Rytel i Uboga** spędzają tanio i przyjemnie wakacje.

LETNISKO CHARZYKOWY pod Chojnicami posiada pensjonaty i hotel, położone nad uroczym jeziorem Łukomie, na którym odbywają się sporty wodne na skalę międzynarodową.

Komunalna Kasa Oszczędności Powiatu chojnickiego

Telefon nr 16 w Chojnicach ul. Gdańska 23
P. K. O. 203.419

Największa Instytucja Bankowa w powiecie chojnickim

8.000 Stałych Klientów

zł 2.000 000,— Wkładów i Lokat

zł 25.000.000,— Obrotu Rocznego

Cyfry te świadczą najlepiej o pewności instytucji i zaufaniu społeczeństwa powiatu chojnickiego.

Płynność aktywów I-ego stopnia — ok. 100% ponad normę.

Wkłady są korzystnie oprocentowane za każdy dzień lokaty.

Odsetki są doliczane do kapitału dwukrotnie w ciągu roku.

Swoim stałym wkładom Kasa zapewnia pierwszeństwo w otrzymaniu pożyczek.

CHOJNICE: Widok ogólny.
Gesamtansicht.
Vue générale.

Fot. H. Poddebski

GNIEW: Widok ogólny.
Allgemeine Ansicht.
Vue générale.

Fot. H. Poddębski

GRUDZIĄDZ: Spichrze, ratusz i fara.
Alte Speicher, Rathaus und Pfarrkirche.
Les silos, l'Hôtel de Ville et l'Eglise paroissiale.

Fot. Photoplat

5

6

7

8

9

0

1

2

3

4

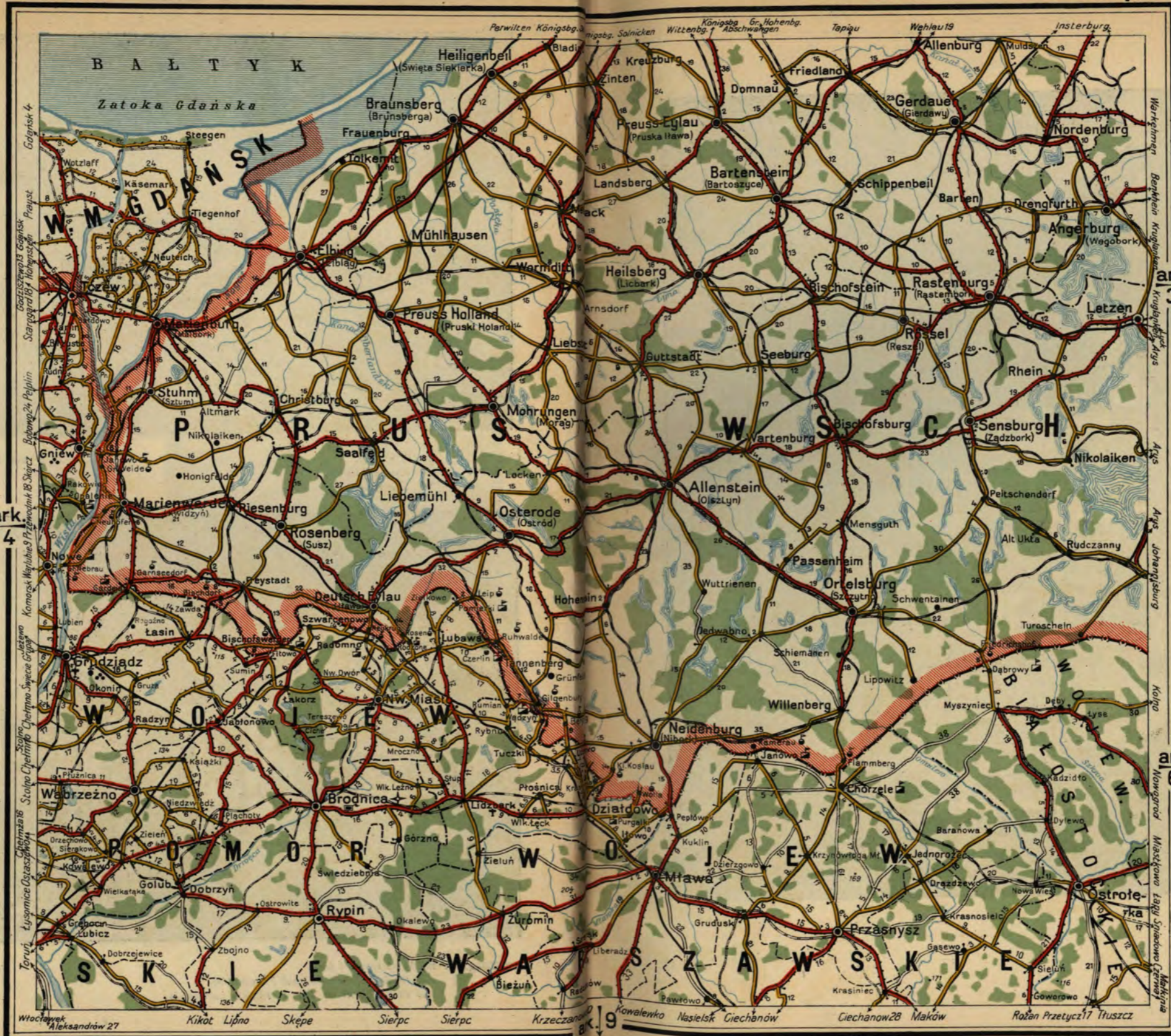
5

6

7

8

9

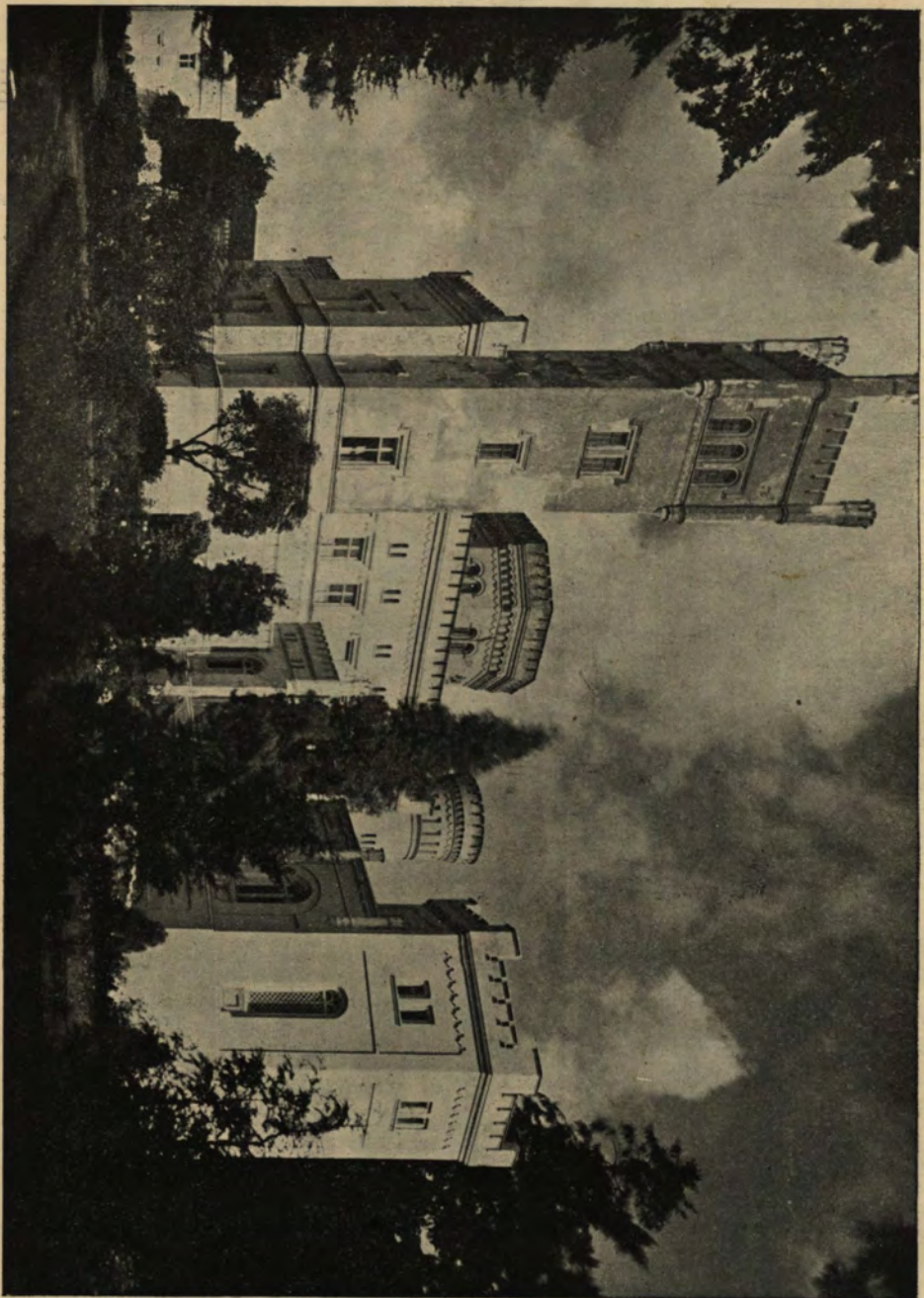
POLSKI FIAT

Stacja obsługi:
Grudziądz, ul. Marsz. Po-
cha 22, tel. 17.18.

Gdansk 4
 Gdansk 13
 Gdansk 14
 Gdansk 15
 Gdansk 16
 Gdansk 17
 Gdansk 18
 Gdansk 19
 Gdansk 20
 Gdansk 21
 Gdansk 22
 Gdansk 23
 Gdansk 24
 Gdansk 25
 Gdansk 26
 Gdansk 27
 Gdansk 28
 Gdansk 29
 Gdansk 30
 Gdansk 31
 Gdansk 32
 Gdansk 33
 Gdansk 34
 Gdansk 35
 Gdansk 36
 Gdansk 37
 Gdansk 38
 Gdansk 39
 Gdansk 40
 Gdansk 41
 Gdansk 42
 Gdansk 43
 Gdansk 44
 Gdansk 45
 Gdansk 46
 Gdansk 47
 Gdansk 48
 Gdansk 49
 Gdansk 50
 Gdansk 51
 Gdansk 52
 Gdansk 53
 Gdansk 54
 Gdansk 55
 Gdansk 56
 Gdansk 57
 Gdansk 58
 Gdansk 59
 Gdansk 60
 Gdansk 61
 Gdansk 62
 Gdansk 63
 Gdansk 64
 Gdansk 65
 Gdansk 66
 Gdansk 67
 Gdansk 68
 Gdansk 69
 Gdansk 70
 Gdansk 71
 Gdansk 72
 Gdansk 73
 Gdansk 74
 Gdansk 75
 Gdansk 76
 Gdansk 77
 Gdansk 78
 Gdansk 79
 Gdansk 80
 Gdansk 81
 Gdansk 82
 Gdansk 83
 Gdansk 84
 Gdansk 85
 Gdansk 86
 Gdansk 87
 Gdansk 88
 Gdansk 89
 Gdansk 90
 Gdansk 91
 Gdansk 92
 Gdansk 93
 Gdansk 94
 Gdansk 95
 Gdansk 96
 Gdansk 97
 Gdansk 98
 Gdansk 99
 Gdansk 100

ark. 3
 ark. 4
 ark. 5
 ark. 6
 ark. 7
 ark. 8
 ark. 9

5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50

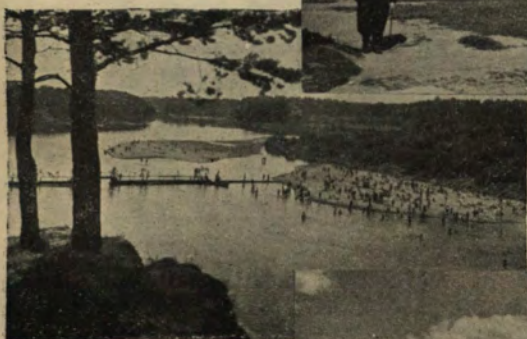
JABLONOWO: Dawny pałac Narzymskich,
Ehemaliges Schloss,
Ancien palace,

Fot. H. Poddebski

GRODNO: Synagoga drewniana.
Hölzerne Synagoge.
Synagogue en bois.

Fot. H. Poddebski

DRUSKIENIKI:

Plaża n. Niemnem.
Strand am Niemen.
Plage de Niemen.

Fot. L. Baranowski

Jezioro Wigry.
Wigry See.
Le lac Wigry.

Fot. H. Poddebski

6

7

8

9

0

1

2

3

4

5

6

7

8

9

BIAŁYSTOK: Urząd Wojewódzki (dawny pałac Branickich).
Wojewodschaft.
Bureaux de la Voievodie (Palais Branicki).

Fot. H. Poddębski

JEZIORO ŚWITEZ.
DER SEE SWITEZ.
LE LAC SWITEZ.

Fot. H. Podębski

NOWOGRÓDEK: Widok na Górę Zamkową.
Schlossberg.
Les mines du château.

Fot. Jan Bułhak

7

8

9

10

11

2

3

14

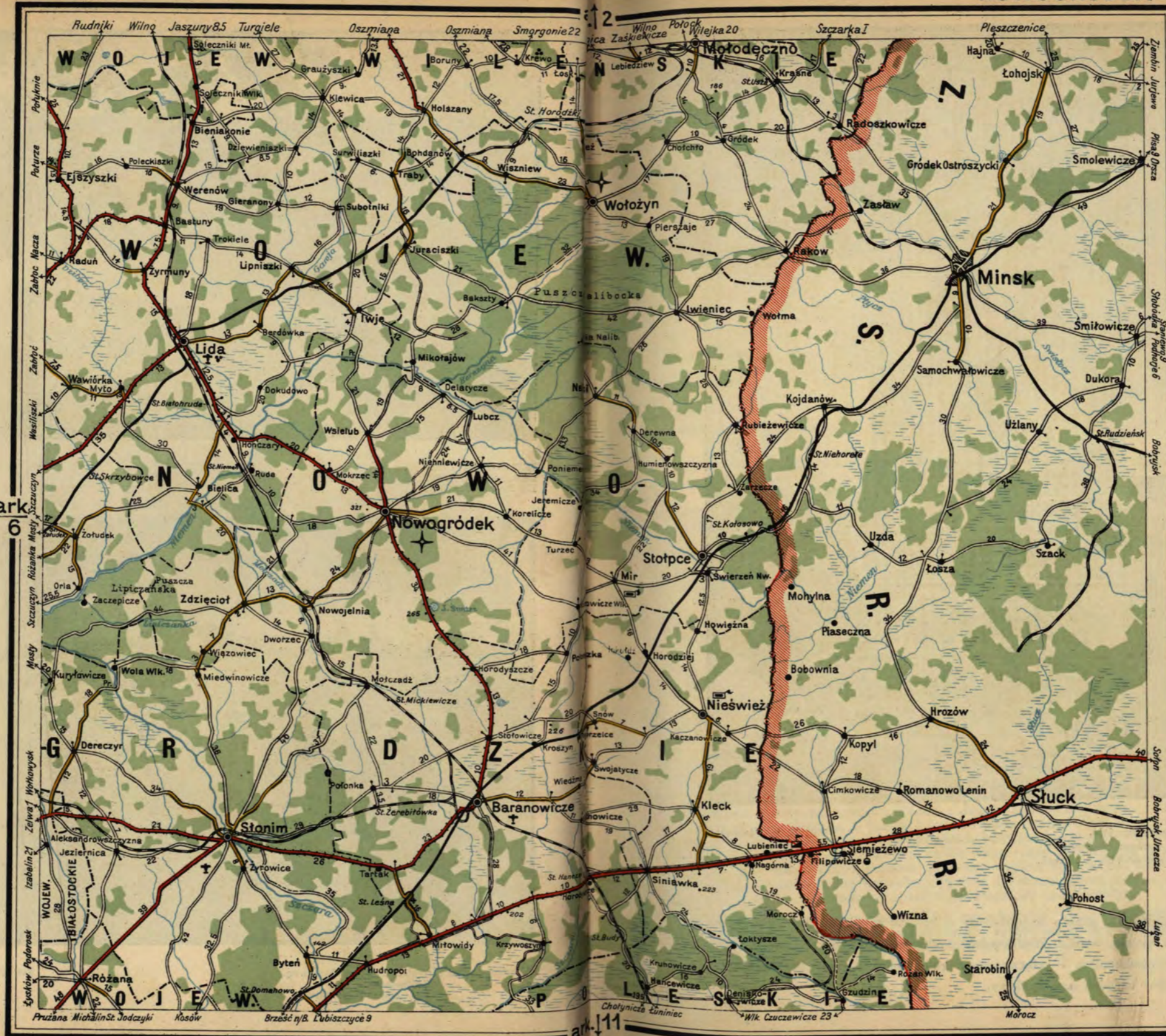
5

16

17

18

19

POLSKI FIAT

Stacja obsługi:
 Baranowicze, ul. Szosowa
 151, tel. 58.

7
8
9
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9

NOWOGRÓDEK

POLSKI FIAT

Stacja obsługi:

Baranowicze, ul. Szosowa
151, tel. 58.

7

8

9

0

1

2

3

4

5

6

7

8

9

POZNAŃ: Ratusz poznański.
Das Rathaus in Posen.
L'Hotel de Ville á Poznań.

Fot. R. S. Ulatowski

POZNAŃ (ark. 8), miasto wojewódzkie o 250.000 mieszkańców, czwarte co do wielkości miasto Polski, stolica Wielkopolski i dawnego zaboru pruskiego. Siedziba uniwersytetu, arcybiskupstwa — złączonego z gnieźnieńskim, szeregu zakładów naukowych oraz ważny ośrodek przemysłowy.

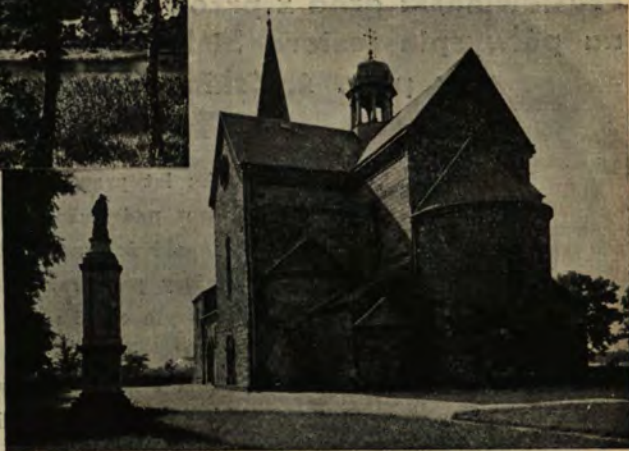
Zwiedzajcie KRUSZWICĘ

KRUSZWICA.

Widok z Gopła na „Myszka
Wieżę“.

prastary gród piastowski
kolebkę państwowości
polskiej
„Herkulanum Polskie“.

KRUSZWICA. Kościół z XII w.

Kruszwica leży na Pomorzu, nad Gopłem, jednym z największych i najpiękniejszych jezior polskich, znanym ongiś „Mare polonicum“, morzem polskim, owianym czarem legend, podań i baśni.

Dojazd do Kruszwicy z całej Polski b. dogodny. Koleją do st. Inowrocław (stolica Kujaw Zachodnich i słynne zdrojowisko), dalej linią Inowrocław - Kruszwica - Strzelno - Mogilno (czas jazdy 30 minut). Poza tym kursują kilka razy dziennie autobusy na trasie Inowrocław - Kruszwica.

Do Kruszwicy i nad Gopło zjeżdżają corocznie dziesiątki tysięcy turystów i wycieczkowiczów z całej Polski. I słusznie. Niema bowiem w Rzeczypospolitej miejscowości, którąby otaczał czar tylu legend i podań dziejowych, co Kruszwicę.

Symbolem Kruszwicy i jej historii, jest słynna „Myszka Wieża“. Ze szczytu wieży (32 m.) rozciąga się wspaniały widok na Gopło i miasto, aż po Inowrocław, Radziejów i Strzelno.

„Letnisko nad Gopłem“ jest pięknym terenem spacerowym, wyposażonym w łazienki i plaże, bufet oraz w wypożyczalnię łodzi motorowych, żaglówek i łodzi zwykłych, z których za umiarkowaną opłatą korzystać mogą goście, żądni przejażdżki po Goplu.

Wspaniałym zabytkiem Kruszwicy jest kościół katolicki św. Piotra i Pawła, obecnie kolegiata, położony na wschodnim brzegu jeziora w miejscu, gdzie miała stać chata Piasta. Według podań zbudował pierwszy drewniany kościółek Mieczysław I. w roku 969 na miejscu dawnej świątyni pogańskiej, zakładając równocześnie pierwsze w Polsce biskupstwo. Dzisiejszy kościół pochodzi z drugiej połowy XII wieku, a zbudował go, na miejscu starego kościoła, z kostek i granitu Piotr Dunin Włast — starosta Królewski. Jest to niezwykle cenna budowla romańska, bazylika krzyżowa, trzynawowa, z prezbiterium półkolistym. Zakrystie i skrzydła zakończone półkolistymi absydami. Wieża z XVI wieku. Na zewnątrz kościoła od strony wyjścia wyrzyta jest t. zw. swastyka, zaś z jednego narożnika wieży kościelnej wystaje dziwaczna głowa która, jak wieść niesie, jest głową bożka ze zburzonej świątyni słowiańskiej (pogańskiej).

W r. 1932 Kruszwica liczyła 5.200 mieszkańców. Jest to miasto czyste, dobrze zagospodarowane, posiada hotele i cukiernie, schronisko noclegowe, zapewniające wycieczkom i turystom zaspokojenie wszelkich potrzeb.

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

BISKUPIN

(2 klm od Gąsawy)

**Prasłowiański gród z przed 2500 lat
na półwyspie jeziora biskupińskiego
w pow. znińskim.**

Od kilku lat prowadzi Ekspedycja Uniw. Pozn. prace wykopaliskowe nad odsłonięciem prasłowiańskiego grodu z wczesnej epoki żelaznej z lat 700 — 400 przed Chryst. Gród obejmujący przestrzeń około 25000 m² był zbudowany z drzewa. Odkryto część wału drewnianego, część falochronu z pali dębowych, chroniącego brzeg półwyspu i wał obronny od podmywania i naporu lodów, ulicę okrężną i szereg ulic poprzecznych zrobionych z dyli drewnianych oraz kilkadziesiąt dolnych części drewnianych domów z podziałem na przedsionki, izby główne z paleniskami i komory - legowiska. W obrębie grodu znaleziono tysiące najróżniejszych narzędzi i przedmiotów z gliny, kamienia, drewna, brązu, żelaza, liczne ziarna zbóż i roślin uprawnych. Zabytki te dają nam pełny obraz życia ówczesnego. Wystawiono je w dwu odbudowanych dużych domach obok których zrekonstruowano część wału obronnego, falochronu i ulice. Zwiedzać można wykopaliska od 15 maja do 1 października, od rana do zmroku. Wstępne razem z przewodnikiem: 1 zł od osoby. Uczniowie szkół średnich — 30 gr od osoby, uczniowie szkół powszechnych — 10 gr od osoby. Na miejscu znajduje się jadalnia i schronisko noclegowe (nocleg — 30 gr). Kąpiel w jeziorze dozwolona. Na miejscu nabywać można broszury, pocztówki, fotografie z wykopalisk.

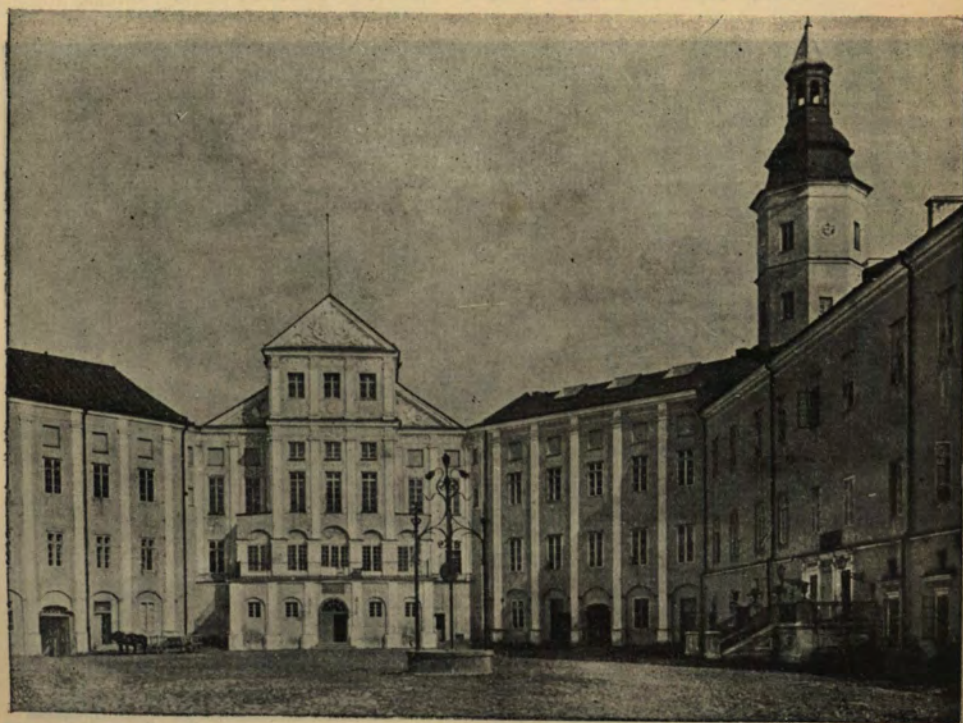
Poczta stempluje listy i widokówki datownikiem „Biskupin - wykopaliska“. Dojechać można na miejsce wykopalisk z Gąsawy dobrą bitą drogą. Bliższych informacji udziela Ekspedycja Wykopaliskowa Uniw. Pozn. Biskupin, poczta Gąsawa, telefon nr 16.

Podręczny warsztat reperacyjny i benzyna na miejscu.

MIR: Zamek.
Das Schloss.
Le château.

Fot. H. Poddebski

NIEŚWIEŻ: Zamek Radziwiłłów.
Schloss d. Fürsten Radziwiłł.
Le palais des Princes Radziwiłł.

Fot. Jan Bulhak

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

PUSZCZA BIAŁOWIESKA: Żubry.
URWALD VON BIAŁOWIEŻA: Auerochsen.
FORETS DE BIAŁOWIEŻA: Bisons.

Fot. Photoplat

STARY TRAKT NAPOLEOŃSKI POD GRODNEM.
S. G. NAPOLEONSTRASSE IN OSTPOLEN.
LA ROUTE DE NAPOLEON PRES GRODNO.

Fot. E. Kazimierowski

Poznań jest obok Gniezna kolebką państwa Polskiego i siedzibą pierwszego biskupstwa na ziemiach polskich. Z licznych zabytków nadających piętno starej części miasta, należy wymienić katedrę, położoną na wyspie — tzw. Ostrowie Tumskim — otoczonej odnogami Warty, sięgającej początkami zamierzchłych czasów, przebudowaną w stylu barokowym w XVIII w. z szeregiem kaplic i cennych pomników. Za ołtarzem głównym w tzw. kaplicy złotej spoczywają zwłoki Mieszka I i Bolesława Chrobrego, na cześć których wzniesiono tam pomnik dłuta niemieckiego rzeźbiarza Raucha. W podziemiach inne groby królewskie. Obok katedry niewielki gotycki kościół N. P. Marii w XV w. i gotycki budynek tzw. Psalterii. Głównym zabytkiem Poznania jest jednak ratusz, wspaniały gmach renesansowy z XVI w. z bogatą fasadą i wieżą oraz niezwykle bogato zdobionymi wnętrzami. Najeenniejsze są sale złota, Odrodzenia i i. Dalszym cennym zabytkiem Poznania jest kościół farny, dawn. Jezuitów, zbudowany w XVII w. w stylu barokowym, uchodzący za jeden z najpiękniejszych kościołów w Polsce. Z szeregu innych kościołów wymienić należy kościół św. Wojciecha z grobami zasłużonych.

Z gmachów świeckich zwracają uwagę budynki Biblioteki Raczyńskich i Muzeum Wielkopolskiego, olbrzymi gmach dawnego zamku Wilhelma II w stylu romańskim, gmachy teatru i uniwersytetu, pomniki Chrystusa Króla i Wilsona, wreszcie olbrzymie i rozległe zabudowania Targów Poznańskich, które odbywają się corocznie w maju. Z muzeów warto zwiedzić Muzeum Wielkopolskie przy pl. Wolności i miasta Poznania (ul. Focha 18). Ogród zoologiczny. Palmiarnie.

Poznań posiada charakter na wskroś europejski, liczne nowoczesne sklepy, hotele i restauracje.

Informacji udziela Wielkopolski Związek Popierania Turystyki...

Partia plantacji przed Operą poznańską.
Plantagen vor dem Opernhaus in Posen.
Les plantages devant l'Opera à Poznań.

Fot. R. S. Ulatowski

8

9

10

11

12

13

14

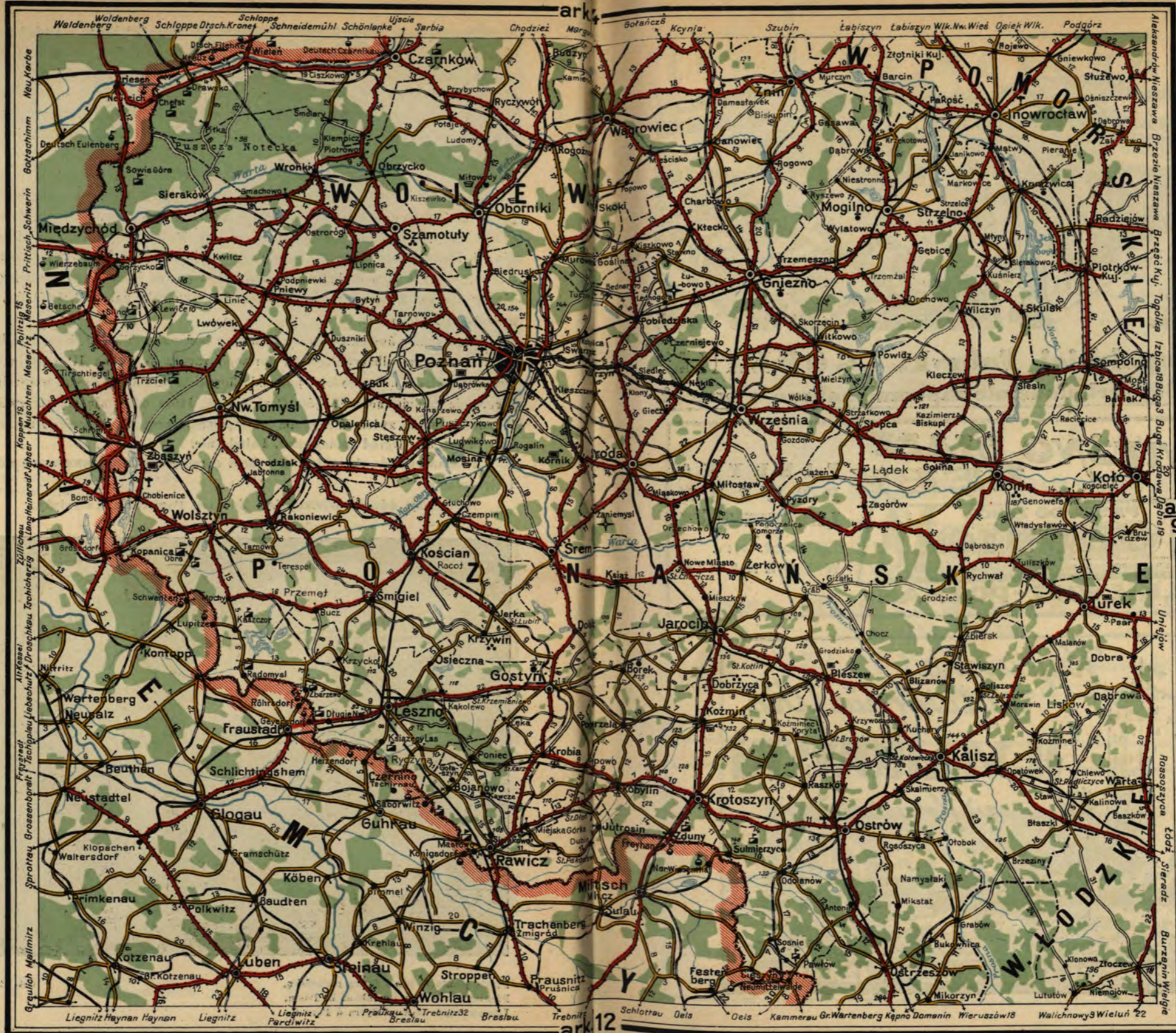
15

16

17

18

19

POLSKI FIAT

Stacje obsługi:

- Poznań, ul. Bukowska 37, tel. 86.03.
- Kalisz, ul. Warszawska 39, tel. 5.67.
- Inowrocław, Pl. Piłsudskiego 55, tel. 3.83.

8
9
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9

**Wielkopolskiej Fabryki „GOPLANA”
znakomitą czekoladę nie zapomnij zabrać w podróż.**

**ŚNIEŻNO BIAŁE
ZIĘBY**

PASTA DO ZĘBÓW
ODONTO

FABRYKA
PERFUM
I KOSMETYKÓW

ZALOŻ. 1911 r.
W POZNANIU

FALKIEWICZ - POZNAŃ

*Kujawska
Wytwórnia Win*

H. MAROWSKI
w Kruszwicy

NAJLEPSZE WINA, MIODY I SZAMPANY!

Ł O D Z I E M O T O R O W E

Ameryk. silniki przyczepne do łodzi „JOHNSON“ – „ELTO“ – „EVINRUDE“

AGREGATY BENZYNOWO-ELEKTRYCZNE
DLA OŚWIETLANIA DWORÓW, WILLI I T. P.

MOTOPOMPY DLA ROBÓT ZIEMNYCH,
BUDOWLANYCH I STRAŻY OGNIOWYCH

SILNIKI STACYJNE, BENZYNOWE,
NAFTOWE, GAZOWE I SYST. DIESEL

Inż. Czesław Kołodziejski Warszawa, Pl. Napoleona 3,
tel. 228-20. Biuro i Salon Wystawowy

NAJOSZCZĘDNIEJSZE PALIWO SAMOCHODOWE

DRAGO

MIESZANKA BENZYNY, BENZOLU I SPIRYTUSU

STACJE ULICZNE W WARSZAWIE
I W WIĘKSZYCH MIASTACH
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Zarząd: „DRAGO” S. A., Warszawa, ul. Żórawia Nr. 3.
TEL. 550-20.

ODDZIAŁY: Łódź, Al. Kościuszki 46
Białystok, Sienkiewicza 53

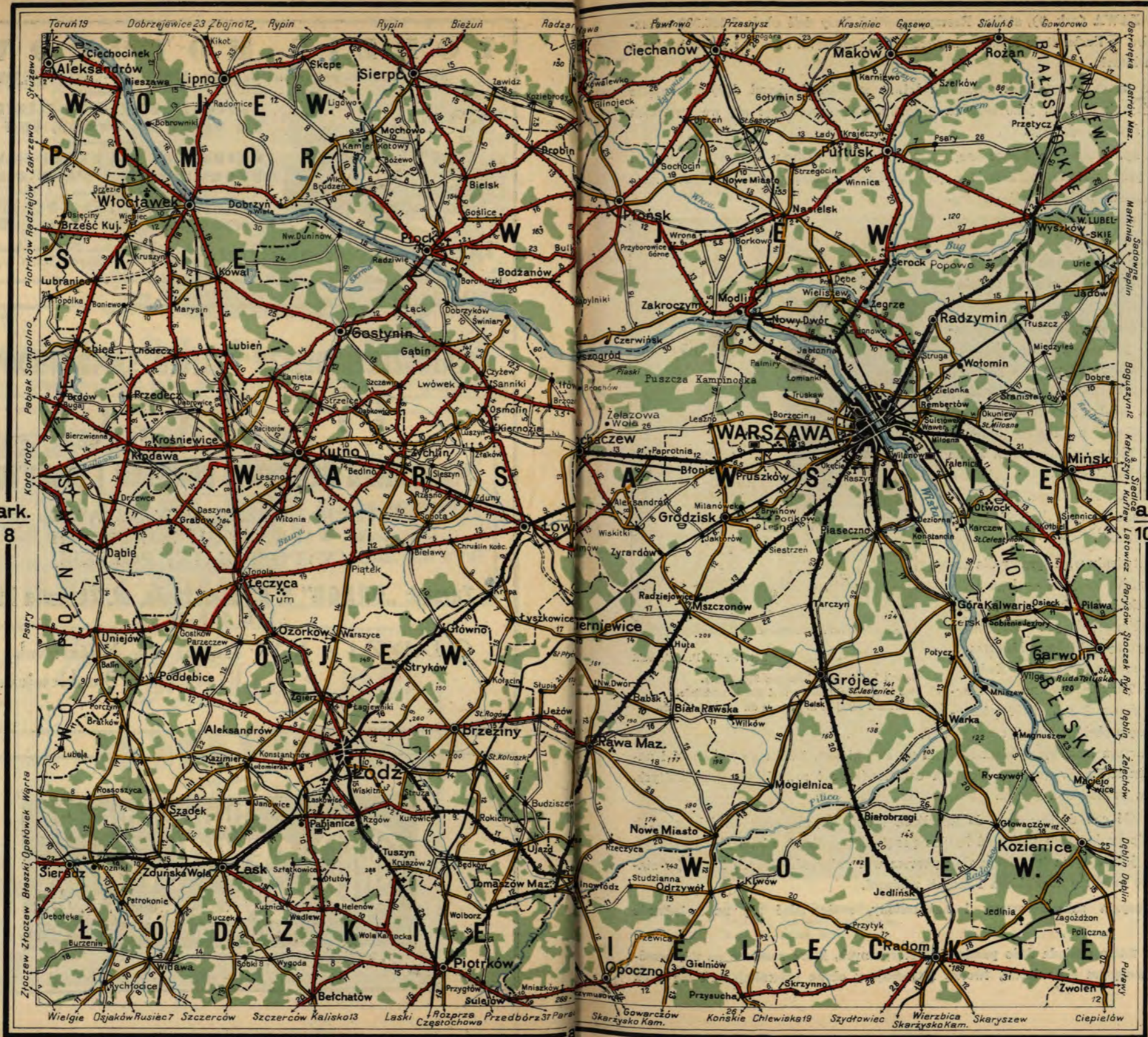
Najpewniejsze

CEWKI

SYGNAŁY

•SWEL• K. Zakolski

WARSZAWA • Grochowska 278 • tel. 10-31-75

POLSKI FIAT

- Stacje obsługi:
- Warszawa, ul. Sapieżyńska 6, tel. 554.00, 554.04.
 - Warszawa, pl. Pilsudskiego, tel. 6.05.25.
 - Łódź, Al. Kościuszki 73, tel. 207.60.
 - Kutno, ul. Sienkiewicza 22, tel. 2.78.
 - Piotrków-Tryb., ul. Leonarda 4, tel. 12.82.

ark.
8

ark.
10

9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

WARSZAWA

POLSKI FIAT

Stacje obsługi:

- Warszawa, ul. Sapieżyńska 6, tel. 554.00, 554.04.
- Warszawa, pl. Piłsudskiego, tel. 6.05.25.
- Łódź, Al. Kościuszki 73, tel. 207.60.
- Kutno, ul. Sienkiewicza 22, tel. 2.78.
- Piotrków-Tryb., ul. Leonarda 4, tel. 12.82.

9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

ark.
10

Wielgie Ogiąków Husiact Szczerców Szczerców Kaliskis Laski Czestochowa Przedbrzst Pava
 Zloczew Zloczew Blaszk; Opalówek Wgrta
 Pary
 kaja kaja
 Pablak Sompolno
 Piotrków Radziejów Zahrzewa
 Strzewa
 Tarun 19
 Dobrzegowice 23 Zbognaz Rybin
 Rybin Biezun Radzan

WARSZAWA (ark. 9), stolica Rzeczypospolitej, liczy dziś około 1.300.000 mieszkańców, która to liczba stale rośnie, odzwierciedlając olbrzymi rozwój i rozrost miasta w ostatnich latach.

Stolica nasza w ostatnich zwłaszcza latach wielkimi krokami dąży do zajęcia należnego jej stanowiska, jako ośrodka państwa, unowocześniając się we wszelkich dziedzinach życia miejskiego.

I tak np. w sprawie komunikacji został bardzo ułatwiony dostęp drogowy do Warszawy, przez nowoczesne arterie wypadowe, które przecięły wielkie obszary miasta (Marymoncka, Wolska, Grójecka, Puławska, Miedzeszyńska, Waszyngtona, Grochowska, Radzywińska) i wyznaczyły zasadnicze szlaki komunikacyjne o kierunkach — północ - południe, zachód - wschód.

Miasto dba o swych gości i żeby zaoszczędzić potrzebom automobilistów urządza na razie, cztery nowe parkingi w następujących punktach: 1) w Alejach 3 Maja, między gmachem Ministerstwa Komunikacji a Muzeum Narodowym, 2) na Placu Dąbrowskiego, 3) na Placu Małachowskiego, 4) w południowej części Placu Napoleona. Miejsca te będą oznaczone białymi liniami i specjalnymi tablicami.

Po załatwieniu więc sprawy dla automobilisty najważniejszej — jego auta, trzeba zatroskać się o kwaterek. Dla wycieczek zbiorowych już funkcjonuje Dom Turystyczny, ul. Starynkiewicza 7, a spis hoteli można otrzymać w Związku Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy, Wierzbowa 8, tel. 63560 i informacje dotyczące obsługi turystycznej stolicy.

Żeby turysta łaskawym okiem spojrzeć na swą stolicę, trzeba go nakarmić i napić... Jest tu zakładów gastronomicznych całe mnóstwo i prawdziwie znamienitych, gdyż kuchnia warszawska słynna.

Rozpiętość cen dostosowana do wszelkich kieszeni, począwszy od luksusowych restauracji (przy hotelach itd.) pod bardzo ponętymi godłami, aż do skromnych jadalni... A jeśli turysta interesuje się wyborem win najprzedniejszych i miodów starych — może udać się do Fukiera i innych winiarni.

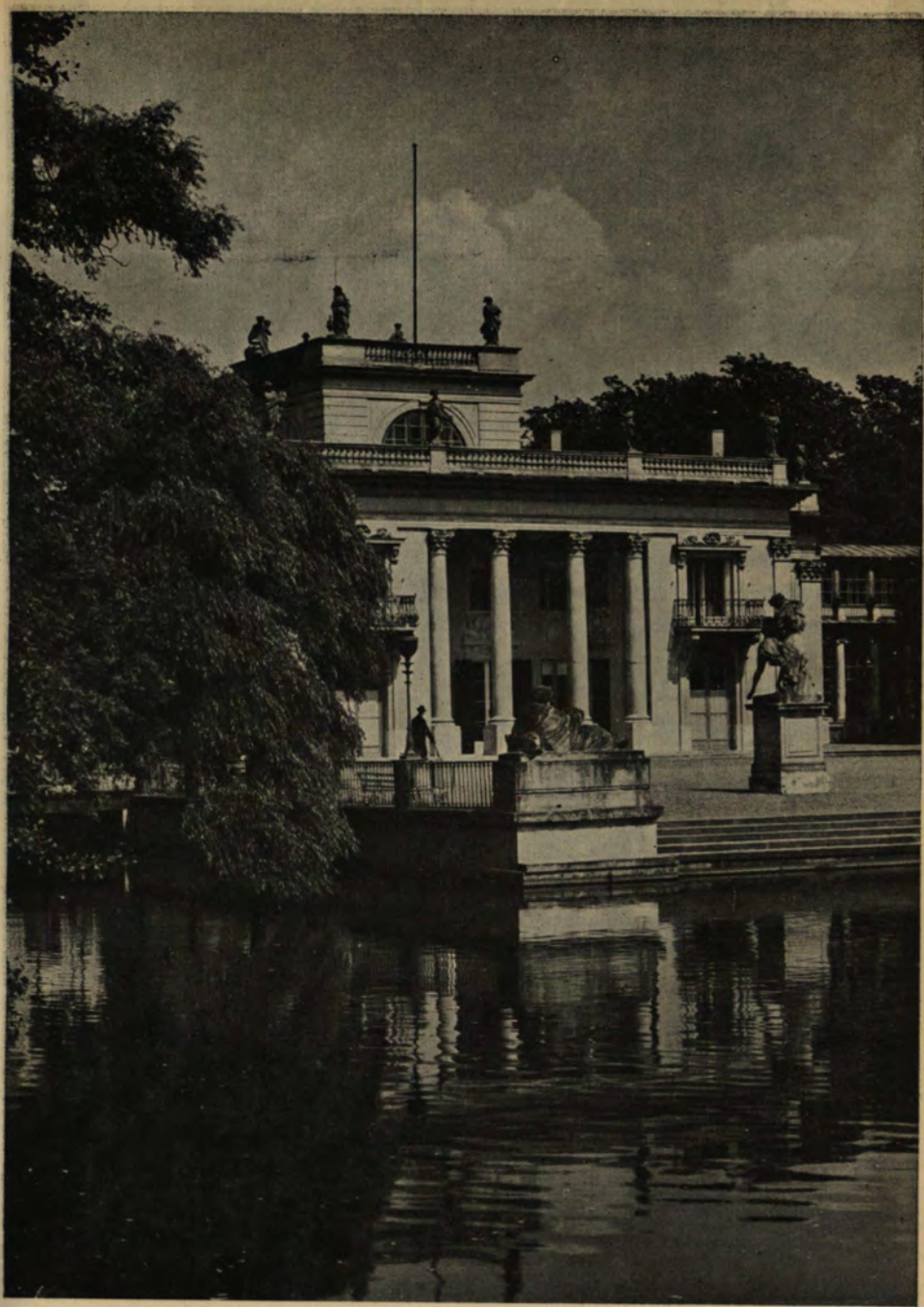
Gdy turysta zakwaterowany i nakarmiony, może udać się na zwiedzenie Warszawy.

Stolica nasza posiada dużo pamiątek historycznych, które rozsiane po nowoczesnie rozbudowującym się mieście, tworzą interesujący obraz przenikających się epok

Fot. Dr T. Przypkowski

Zamek królewski i kolumna Zygmunta.
Das königliche Schloss und Sigismundsäule.
Le Palais royal et la colonne du roi Sigismonde.

3
WARSZAWA: Łazienki, pałac królewski. Fot. H. Podębski
Łazienki, das königliche Palais.
Łazienki, Palais Royal.

10

11

12

13

14

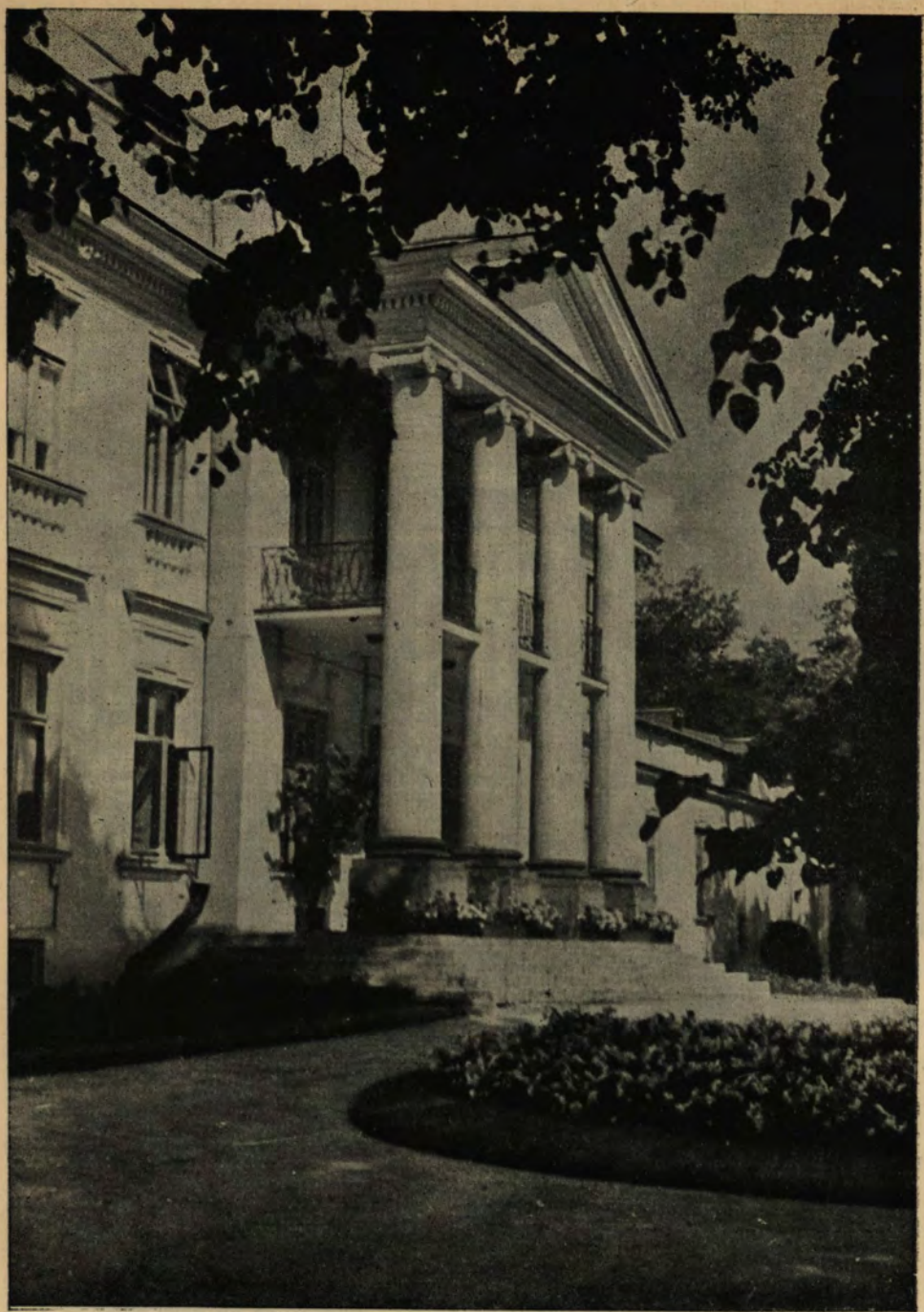
15

16

17

18

19

WARSZAWA: Belweder. Fot. Dr T. Przykowski
Das Palais Belveder.
Le Palais Belveder.

i stylów. Klejnotem szlachebnym stolicy — to Stare Miasto, którego rynek, swym dostojnością, barwnością, milczącą wymową wieków zachwyca i porywa każdego turystę z najdalszych krańców świata. (Kamienice: Fukiera, Książąt Mazowieckich, Baryczków i in.). Podkreślają średniowieczny charakter starej Warszawy bardzo znaczne pozostałości murów obronnych od kilku lat z wielką pieczołowitością odsłaniane i konserwowane. W dzielnicy tej znajdują się dwa gotyckie kościoły: katedra św. Jana z XIV wieku z licznymi cennymi pomnikami i mały kościół N. P. Marii z charakterystyczną dzwonnica (XV w.).

Fot. Dr T. Przyppkowski

WARSZAWA: Stare Miasto.

Altstadt.

L'ancienne ville.

powstał obecny plac Piłsudskiego z ogrodem Saskim, (najstarszym ogrodem publicznym w Europie) przez długie lata „Letni Salon Warszawy“. Przy nim pałac Saski, przebudowany w XIX w., obecnie gmach Sztabu Głównego, z piękną kolumnadą i grobem Nieznanego Żołnierza, oraz obok pałac Brühla, obecnie pięknie przebudowany i odnowiony, siedziba Min. Spraw Zagranicznych. Warszawa czasów Stanisławowskich spięta jest jak klamrą dwoma klejnotami architektury, z północy Zamkiem Królewskim (wnętrza) i z południa, przy Al. Ujazdowskich, Łazienkami Królewskimi. Pałacyk w Łazienkach jest świetnym wyrazem stylu Stanisławowskiego i prawdziwym jego arcydziełem. Park Łazienkowski wzbudza zachwyt nieklamany każdego turysty i wedle zgodnej opinii cudzoziemców, jest jednym z najpiękniejszych w Europie. Tuż obok Belweder, miejsce tak drogie i święte pamięci współczesnego Polaka, rezydencja Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, obecnie zamieniona na muzeum Jego Imienia. Pałac Belwederski architektonicznie, to klasycyzm początku XIX stulecia.

Ze Starym Miastem sąsiaduje Zamek Królewski, obecnie siedziba Prezydenta Rzeczypospolitej z nowoodkrytymi wspaniałymi partiami gotyckimi i pięknymi wnętrzami z czasów króla Stanisława Augusta, doskonały przykład stylu stanisławowskiego, stworzonego przez króla, który był w każdym calu artystą i wielce się przyczynił do artystycznego uświetnienia stolicy.

Kierunek rozwoju Warszawy biegnie wzdłuż Wisły, ku południowi, pozostawiając stary ośrodek nienaruszony.

Wyrazem tego jest ulica Krakowskie Przedmieście (dawny szlak krakowski) z dawnymi rezydencjami i pałacami, dziś częściowo mieszczącymi urzędy (pałac Potockich, Radziwiłłów, Zamoyskich, Staszica i in.). Miasto rozwija się na zachód, gdzie powstają piękny pałac Krasińskich z ogrodem, obecnie siedziba Sądu Najwyższego, monumentalne gmachy Teatru Wielkiego, dzisiejszego Ministerstwa Skarbu i wiele innych. Z wielkich planów urbanistycznych czasów Saskich

10

11

12

13

14

5

16

17

18

19

W tym stylu w tymże czasie budowane są monumentalne gmachy publiczne jak Ministerstwo Skarbu (Plac Bankowy), Teatr Wielki (Plac Teatralny) i szereg innych. Warszawa 2-giej połowy XIX-lecia mimo trudności życia pod zaborem, odsunięcia od administracji, rozbudowuje się w szybkim tempie, stwarza nowe arterie jak ul. Marszałkowską, z dworcem kolejowym (Dworzec obecnie w całkowitej przebudowie, po ukończeniu będzie jednym z najwspanialszych dworców kolejowych Europy). Tak w rzucie pobieżnym przedstawia się Warszawa dawna i niedawna, przedwojenna, jej rozrost i rozbudowa...

A teraz miejsce Warszawy w historii... Należy pamiętać, że Warszawa jest jedynym miastem polskim, które przeszło martyrologię trzech powstań i pierwsze w najnowszych czasach podniosło hasło walki o wolność. I który to Polak nie chciałby ujrzeć miejsc, drogich sercu i pamięci. Z powstaniem Kościuszkowskim związana jest ul. Miodowa (pałac Igelströma), plac Krasieńskich (pomnik Kilińskiego), Praga. Z listopadowym 30 r. — Łazienki (Szkoła Podchorążych). Arsenał (ul. Długa), przebudowany obecnie, do dawnej świetności przywrócony. Na woli, kościół, sławny z walk, pozostałość szanów z obrony Sowińskiego. Z rokiem 1863 Cytadela, Kamionek na Pradze (przyszłe Mauzoleum poległych), jak żadne inne miejsce skupia w sobie tradycje walk zbrojnych (Plac Grzybowski, X Pawilon, Cytadela). Jednak „z żywymi trzeba naprzód iść“, spójrzmy więc na Warszawę dnia dzisiejszego i na Warszawę jutra...

Fot. Dr T. Przykowski

Aleja 3 Maja w Warszawie.

Allé 3 Mai in Warschau.

Les allees 3 Mai á Varsovie.

Projektuje się pomnik najwspanialszy — dzielnicę Marszałka Józefa Piłsudskiego. A więc na terenach pola mokotowskiego powstanie nowa Warszawa, której osią będzie monumentalna o olbrzymim rozmachu ulica — Aleja Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Z odzyskaniem niepodległości Warszawa nabiera szerokiego oddechu i rozwija się bujnie i gwałtownie... W krótkim czasie powstają nowe dzielnice jak Żolibórz, kolonia Staszica i Lubeckiego, w Mokotowie piękna dzielnica willowa, na Saskiej Kępie (przed wojną sławne miejsce zabaw ludowych i wycieczek) teraz najnowocześniejsze wille i domy, Frascati (przy ul. Wiejskiej koło Sejmu), Aleja na Skarpie, Czerniaków — miasto - ogród, prześliczne osiedle pocztowców Boernerowo - Babice. Powstają imponujące gmachy jak Ministerstwo Oświaty, Ministerstwo Komunikacji, Bank Gospodarstwa Krajowego, Sejm, Dom Akademicki itd., mamy i drapacz chmur (plac Napoleona). Wznosi się nowe pomniki, pomnik Lotnika, Sapera, Kilińskiego, Chopina, Bogusławskiego. Projektuje się pomnik najwspanialszy — dzielnicę Marszałka Józefa Piłsudskiego. A więc na terenach pola mokotowskiego powstanie nowa Warszawa, której osią

Przez długie lata tyłem odwrócona, stanie teraz nowa Warszawa frontem do Wisły. Już są bulwary wybrzeża Kościuszkowskiego, autostrada biegnąca od mostu Kierbedzia do Żoliborza.

W projekcie bulwary na prawobrzeżnym Powiślu i rozbudowa terenów na Pradze na wystawę światową 1943 r., gdzie stanie szereg monumentalnych gmachów — jak główny gmach wystawy, gmach Muzeum Przemysłu i Techniki i szereg innych.

Projektuje się nowy most u wylotu ul. Karowej i na odcinku od tego mostu do kolejowego, stanie szereg budowli, które stworzą imponującą ramę architektoniczną od strony Wisły.

Tak więc Warszawa godnie będzie reprezentować swoją pozycję 7 miasta w Europie, miasta wielkiej przyszłości i znaczenia, wedle proroctwa Lessepsa. A teraz powróćmy do życia dnia dzisiejszego. Warszawa dzisiaj to nie tylko centrum władzy administracyjnej, to ognisko życia kulturalnego, społecznego i artystycznego. Jak żyje, pracuje, uczy się, wypoczywa i bawi się Warszawa? Dorobek kulturalny i artystyczny znaleźć można w licznych muzeach i wystawach, bibliotekach i instytucjach naukowych stolicy. Świetne tradycje posiada teatr warszawski, aktorów i reżyserów, jednych z najlepszych w Europie. Każdy rodzaj sztuki teatralnej ma swych przedstawicieli i każda sztuka swój teatr. Muzy ukochały na gród. Terpsychora między innymi, stąd sława naszego baletu. Dla turysty miłującego teatr, sztukę i muzykę Warszawa jest wielką atrakcją. I sportowiec ma pełnię wyżycia się na boiskach, pływalniach, kortach, w wioślarstwie i rzecz tak ważną dlań — uniwersytet sportu — C. I. W. F.

A o zmierzchu, gdy Warszawa zapłonie neonami, jak mile i ciekawie spędzić czas w kawiarni warszawskiej, czy to wielkiej i wytwornej, czy też malej i przytulnej, obserwować „życie wytworne“, czy życie skromne — przelewające się falą ruchliwą, barwną i zmienną w lokalach stolicy, dziennych, nocnych i ponocnych...

Dla skromnego i dla wytwornego, dla ubogiego i dla bogatego, dla teatromana, melomana, miłośnika kin i sportsmena, dla turysty „po prostu“ posiada Warszawa czar, gest uprzejmy i serce otwarte...

Wszelkich szczegółów i danych o zwiedzaniu miasta i okolic, wycieczkach, kwaterek i wyżywieniu udziela bezpłatnie Związek Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy — Wierzbowa 8, — tamże bogaty dział wydawnictw bezpłatnych i płatnych o Warszawie.

(Tekst opracował Adam Sunderland dla Zw. Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy).

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

PULAWY: Instytut Rolniczy.
Landwirtschaftliches Institut.
L'Institut d'agriculture.

Fot. Jan Bułhak

POLESIE: Przeprowa wozu łodzią przez Prypeć.
 Ueberfahrt über Prypeć.
 Transport d'une voiture par Prypeć.

POLESIE: Prypeć pod Pińskiem.
 Prypeć bei Pińsk.
 Prypeć près de Pińsk.

Fot. H. Poddębcki

PIŃSK: W dzień targowy nad Pina.
 Boote auf Pina am Markttage.
 Les canneaux sur Pina.

Fot. H. Poddębcki

11

12

13

14

5

16

17

18

19

ark. 10

ark. 15

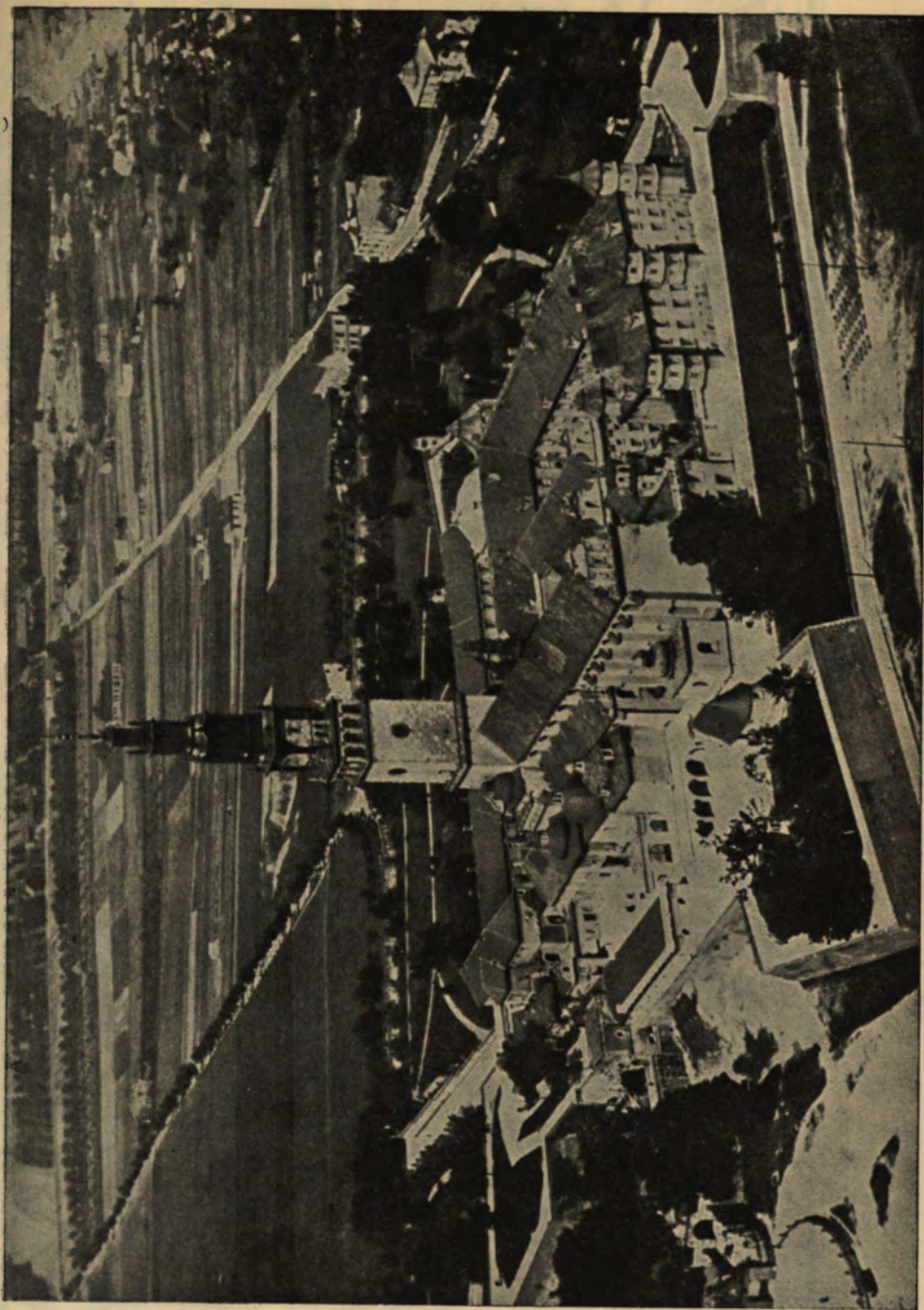
11
12
13
14
15
16
17
18
19

PIŃSK: Katedra widziana z nad Piny.
Dom auf dem Pina-Ufer.
La Cathédrale sur la rivre de Pina.

Fot. H. Poddębski

CZĘSTOCHOWA: Wiek ogólny.
Gesamtansicht.
Vue générale.

Fot. P. L. L. Lot

12

13

14

5

16

17

18

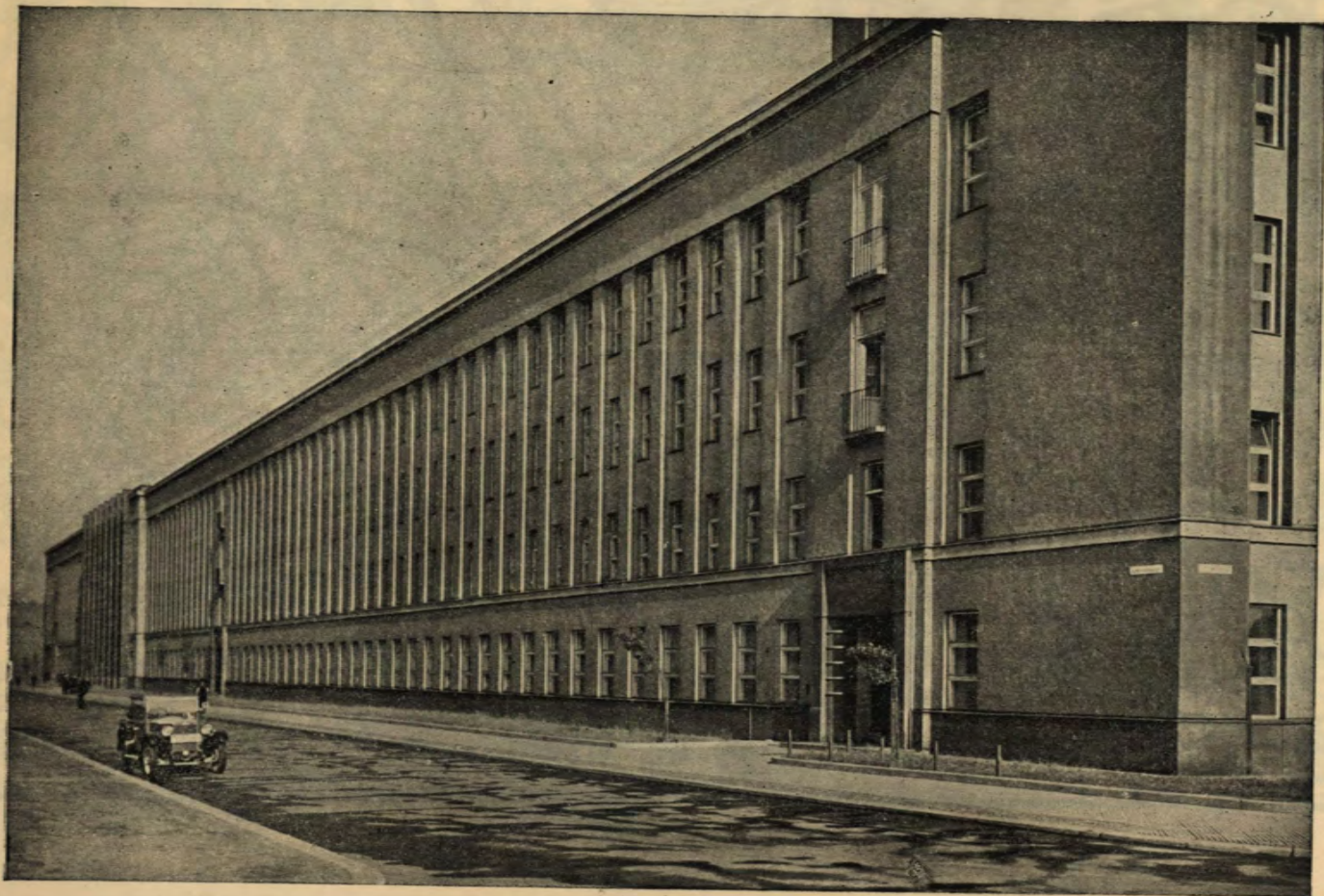
9

ark. 13

ark. 16

12
13
14
15
16
17
18
19

KATOWICE: Szkoły techniczne.
Technische Schule.
Les écoles techniques.

Fot. H. Podgębski

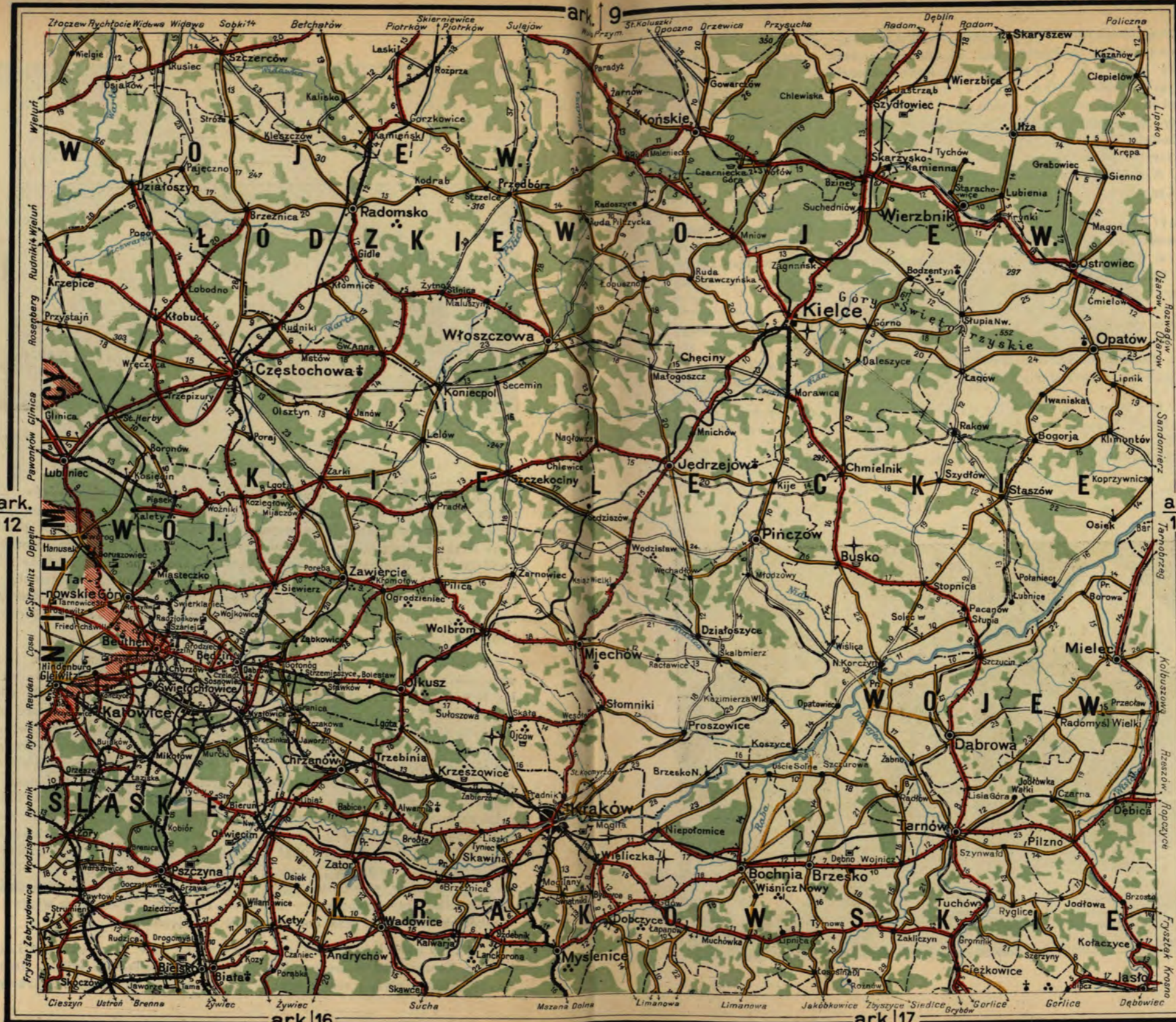
Fot. St. Kolowiec

KRAKÓW (ark. 19), miasto wojewódzkie o 240.000 mieszkańców. Ze względu na swą niezwykle doniosłą rolę w życiu i kulturze narodu polskiego, jak również ze względu na ogromną liczbę wspaniałych dzieł sztuki, zabytków i pamiątek, stanowi Kraków niewątpliwie najważniejszy i najgodniejszy poznania ośrodek dla turystyki krajowej i zagranicznej. To znaczenie Krakowa pomnaża fakt, że miasto położone w pobliżu granic Niemiec i Czechosłowacji, stanowi równocześnie znakomity punkt wypadowy do najbardziej ciekawych i malowniczych części Rzeczypospolitej, z pobliską Wieliczką i Ojcowem, oraz regionem górskim z Tatrami, Pieninami i Beskidami.

Miasto, założone wedle legendy przez pogromcę smoka księcia Kraka, sięga w istocie początkami swymi czasów starożytnych jako osada handlowa na wiodącym ku Bałtykowi „szlaku bursztynowym“. Pierwsze w Polsce otrzymało wiarę chrześcijańską w X w., po czym zwolna rozrastało się i nabierało charakteru stolicy państwa Piastów. Wieki XIV — XVI, to okres wielkiej świetności i rozkwitu Krakowa, jako stolicy mocarstwa ostatnich Piastów i Jagiellonów, a zarazem głównego w Polsce ośrodka sztuki i nauki. Był też Kraków w tej epoce potężnym środowiskiem handlu europejskiego. Po przeniesieniu siedziby królów do Warszawy podupadł, lecz znów w r. 1794 stał się ogniskiem czynu zbrojnego Kościuszki, a następnie w XIX w. zdobył sobie zasłużenie tytuł i charakter „duchowej stolicy Polski“. Zasłynął w świecie nauką, zogniskowaną w Uniw. Jag. i w Pol. Akademii Umiej., zajaśniał sztuką, której królowali Matejko i Wyspiański. Stał się wreszcie ogniskiem Czynu Wyzwolenia Ojczyzny, polskim „Piemontem“, skąd w r. 1914 wyruszyły pod wodzą J. Piłsudskiego pierwsze oddziały wojska polskiego do zwycięskiej walki o niepodległość. Kraków jest siedzibą Arcybiskupstwa — Metropolii rzym. kat., wszystkich władz II instancji, 4 szkół akademickich, oraz Pol. Akademii Umiejętności.

Zabytki i muzea najgodniejsze zwiedzenia: Wawel, katedra koronacyjna z grobem św. Stanisława, sarkofagami królów, 18-u kaplicami (najpiękniejsza słynna renes. kapł. Zygmuntońska), wspaniałym skarbcem, grobami

13
14
15
16
17
18
19

POLSKI FIAT

Stacje obsługi:

- Kielce, ul. Staszycza 2, tel. 14.44.
- Kraków, Pl. Groble 4, tel. 1.03.36.
- Częstochowa, ul. Sowińskiego 34, tel. 11.49.
- Katowice, ul. Krakowska 2, tel. 3.28.24.
- Bielsko-Biała, ul. 3-go Maja 8, tel. 15-93.
- Skoczów, ul. Ustrońska 51, tel. 14.

13
4
5
16
17
18
9

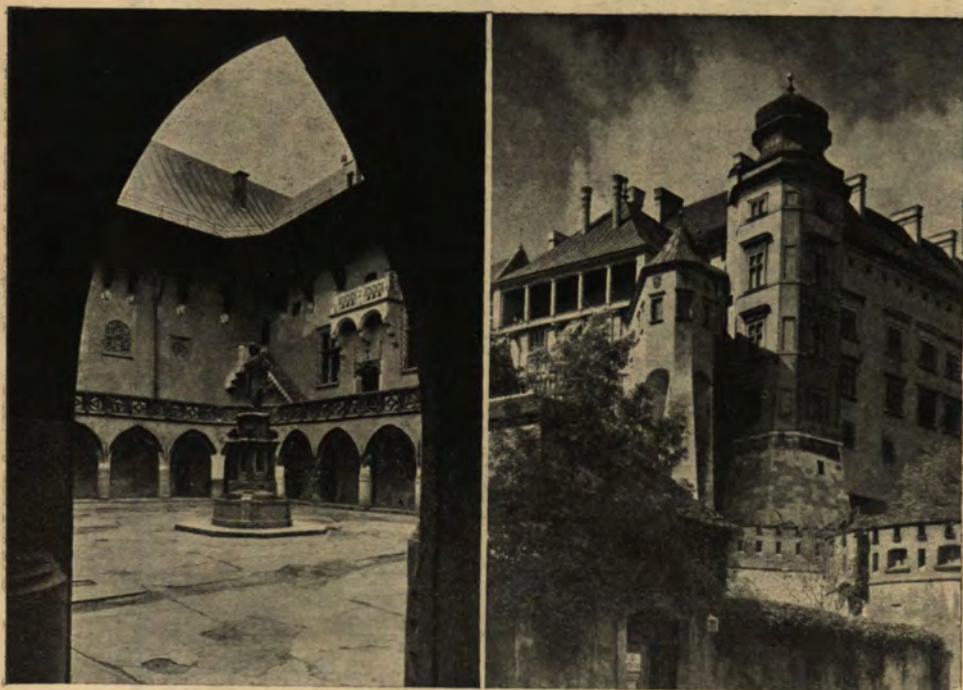
król, X. J. Poniatowskiego, T. Kościuszki, A. Mickiewicza i J. Słowackiego, oraz kryptą grobową Marsz. J. Piłsudskiego; słynny pałac król. z renes. dziedzińcem i odnowionymi komnatami. Rynek z średniow. Sukiennicami i wieżą rat., oraz najpiękniejszym w Polsce kośc. Mariackim z słynnym ołtarzem W. Stwosza; inne kościoły: gotyckie Franciszkanów, Dominikanów, św. Krzyża, B. Ciała, św. Katarzyny, barokowe św. Piotra (z grobem X. P. Skargi), św. Anny i Skalka (z grobami Zasłużonych, w tym Wyspiańskiego); got. gmach Collegium Maius (dawny uniwersytet); średniow. warownie z barbakanem, bramą floriańską i i.; muzea: M. Narodowe w Sukiennicach (najcenniejsze dzieła malarstwa pol.), Dom Matejki, M. Czapskich, M. XX. Czartoryskich (jedno z najbogatszych w Polsce).

W okolicy: Kopiec T. Kościuszki, Las Wolski (9 km) z kopcem J. Piłsudskiego na Sowińcu; jedyny w Polsce drem Kamedulów na Bielanach (8 km); prastare kopalnie soli w Wieliczce (11 km, światowa osobliwość turyst.); malowniczy Ojców (22 km). — Do Zakopanego, Tatr, Pienin i w dalsze okolice podgórskie prowadzą wygodne szosy.

Informacje dla automobilistów: Krak. Klub Automobilowy, ul. św. Jana 11. Garaże: „Autopalais“, ul. Smoleńska 30; „Meta“, Kościuszki 49; „Stop“, Berka Joselewicza 28. Garażowanie za dobę 3 zł. Postój chroniony: Rynek pod wieżą rat. Liczne stacje obsługi i pompy benzynowe.

Informacje i ułatwienia dla turystów, przewodnicy itp.: „Polski Związek Turystyczny“, ul. Lubicz 4 (naprzeciw dworca gł.).

(Tekst opracowało Miejskie Biuro Propagandy w Krakowie).

Fot. St. Kolowiec

LWÓW: Kościół Jezuitów i Katedra łacińska.
 Jezuitenkirche und röm. kath. Dom.
 Eglise de Jesuites et Cathédrale.

Fot. H. Poddębski

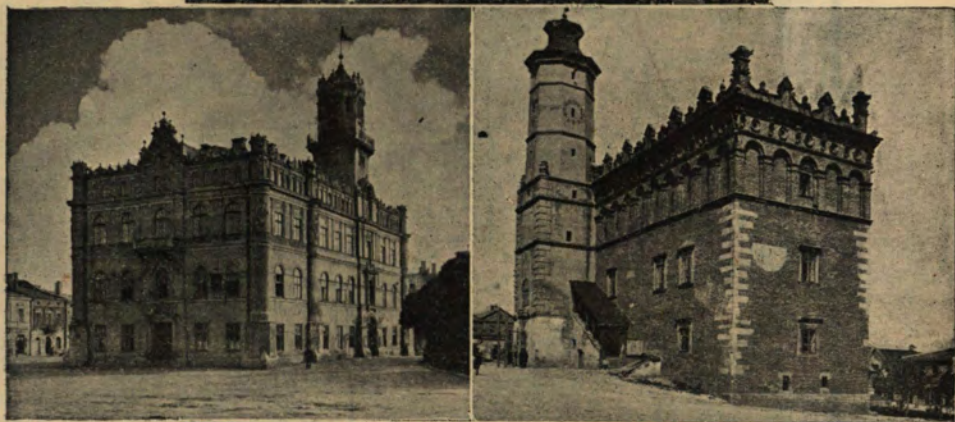

JAROSŁAW:
 Ratusz.
 Rathaus.
 Hôtel de Ville.

Fot. H. Poddębski

SANDOMIERZ:
 Ratusz.
 Rathaus.
 Hôtel de Ville.

Fot. H. Poddębski

KRASICZYN: Zamek ks. Sapiehów.
 Das Schloss d. Fürsten Sapieha.
 Le château des Princes Sapieha.

Fot. H. Poddębski

14

15

16

17

18

19

POLSKI FIAT

Stacje obsługi:
 Lublin, ul. Lubartowska
 50, tel. 11.06.
 Lwów, Zielona 47,
 tel. 213-42.

14
 5
 16
 17
 18
 19

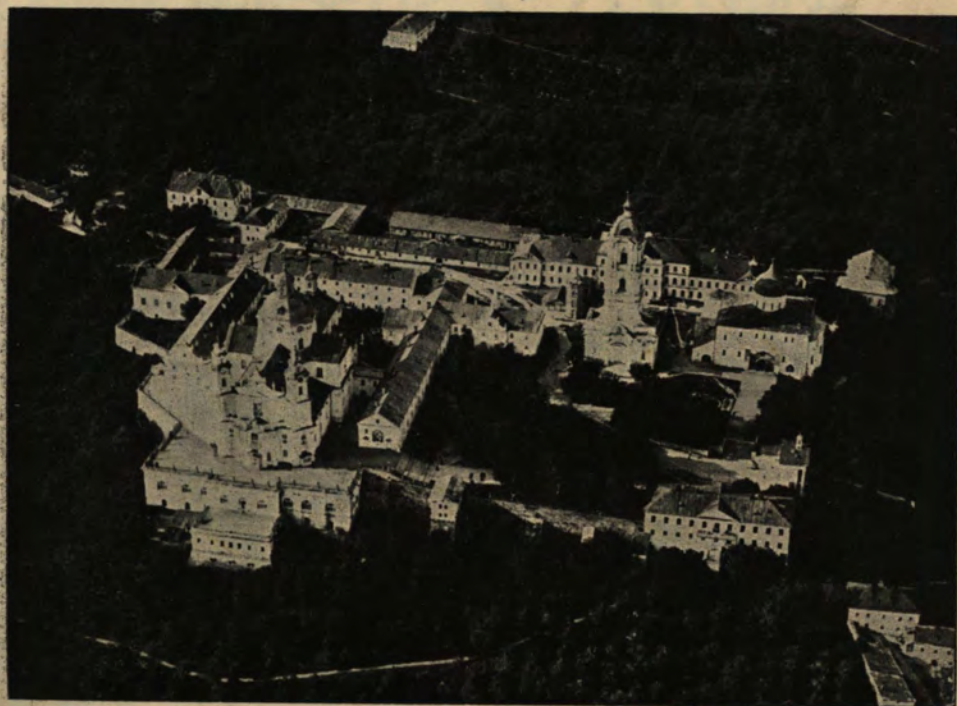
ZBORÓW: Aleja topolowa.
Pappen Alle.
Les allees des peupliers,

Fot. H. Podębski

KRZEMIENIEC: Góry Bony i ruina zamku.
Schlossberg.
Les mines du chateau.

Fot. H. Poddębki

POCZAJÓW: Ławra Poczajowska.
Ostkodoxer Kloster „Ławra“.
Cloître „Ławra“.

Fot. P. L. L. Lot

5

16

17

18

9

POLSKI FIAT

Stacja obsługi:
Luck, ul. Handlowa 3,
tel. 5.18.

15
6
17
8
9

PODHORCE:

Zamek.
Das Schloss.
Le château.

Fot. H. Podębski

MIĘDZYRZEC OSTROGSKI: Cerkiew obronna.
Befestigte Kirche.
Eglise fortifiée.

Fot. H. Podębski

TATRY: Kolejka na Kasprowy Wierch.
Seilbahn auf den Kasprowy Wierch.
Chemin de fer aérien à Kasprowy Wierch.

Fot. T. i S. Zwoliński

TATRY: Schronisko na Hali Gąsienicowej.
Baude auf der Hala Gąsienicowa.
Auberge de tourisme à Hala Gąsienicowa.

Fot. inż. J. Jaroszyński

16

17

8

9

POLSKI FIAT

Stacja obsługi:
Cieszyn, Górna 23,
tel. 10-82.

ark. 17

TATRY I DOLINA BIALEJ WODY.
TATRA UND DAS BIALA WODA — TAL.
TATRA ET LA VALLÉE DE BIALA WODA.

Fot. inż. J. Jaroszyński

TATRY I MORSKIE OKO.
TATRA: Fischsee Morskie-Oko.
Le lac de Morskie Oko.

Fot. inż. J. Jaroszyński

PIENINY: Trzy Korony.
Dunajecfahrt bei Dreikronenberg.
Caneaux sur Dunajec aux Trois Couronnes.

Fot. inż. J. Jaroszyński

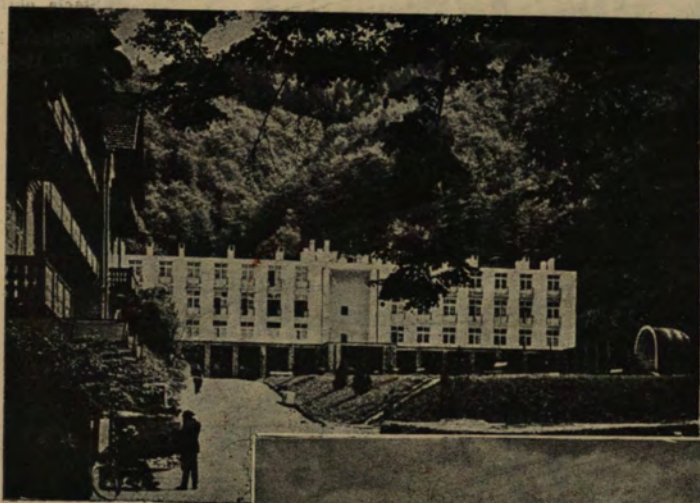
POLSKI FIAT

Stacja obsługi:
Zakopane, Kamieniec,
tel. 17-76.

ark. 16

ark. 18

ZAGIESTÓW-ZDRÓJ.

Fot. inż. J. Jaroszyński

Fot. inż. J. Jaroszyński

BESKIDY ZACHODNIE: Babia Góra od schroniska pod Pilskiem.
WEST-BESKIDEN: Babia Góra von der Pilsko-Baude aus gesehen.
BESKID DE L'OUEST: Babia Gora vue du côté l'auberge de Pilsko.

IWONICZ-ZDRÓJ: Sanatorium „Excelsior“.

Fot. St. Mucha

GORGANY: Doboszanka z Syniaka.

OSTKARPATHEN - GORGANY: Doboszanka von Syniak aus gesehen.

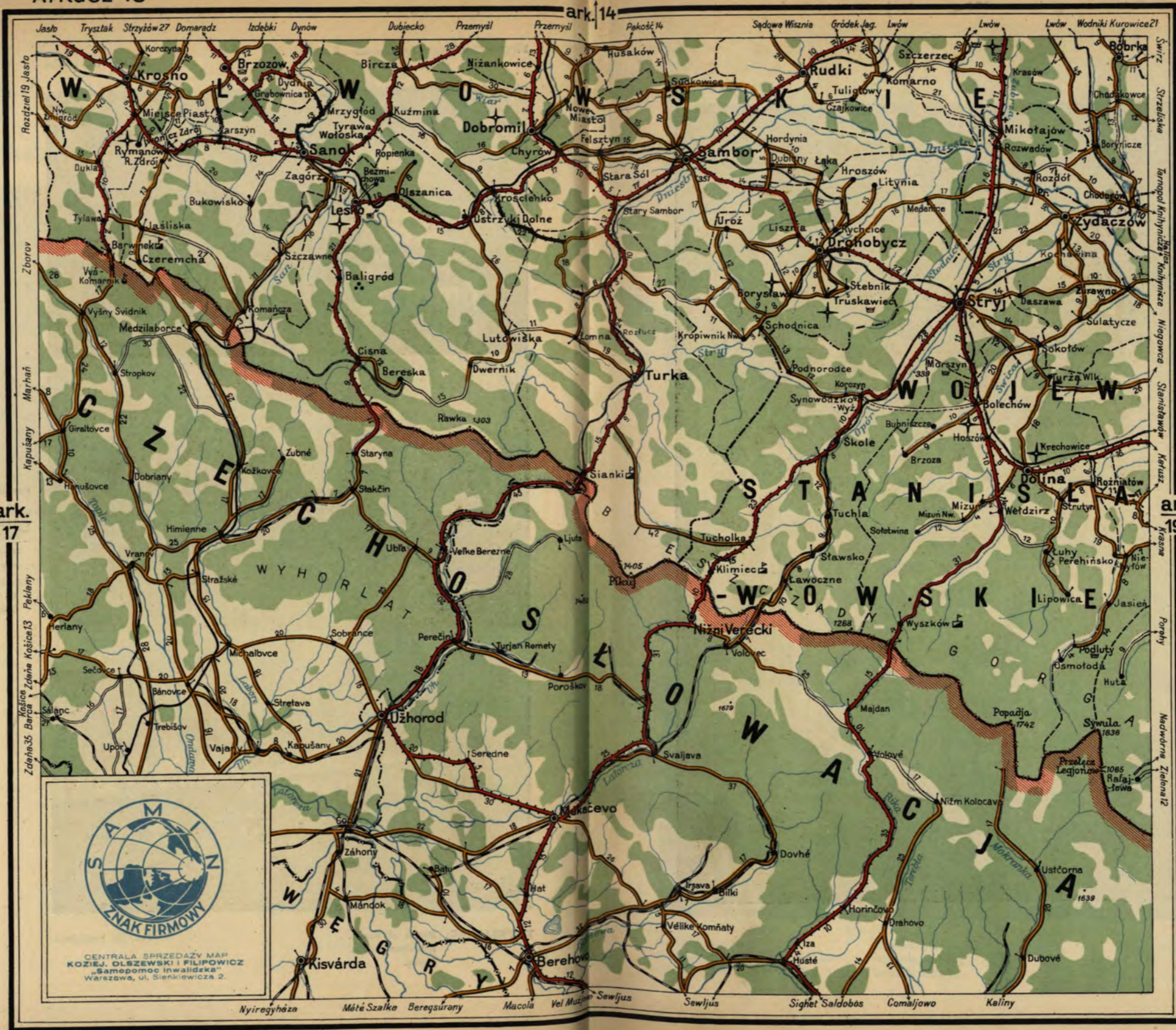
CARPATHES ORIENTALES — sommet Doboszanka.

Fot. A. Błaż

**TRUSKAWIEC: Basen pływacki.
Schwimmbassin.
Basin.**

Fot. H. Poddebski

 CENTRALA SPRZEDAŻY MAP

 KOZIEJ, OLSZEWSKI I FILIPOWICZ

 „Samopomoc Inwalidzka”

 Warszawa, ul. Sienkiewicza 2.

SLAWSKO: Tereny narciarskie.
Ski-Gelände.
Carpathes Orientales — Terrains de ski.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

GORGANY:
OSTKARPATEN-GORGANY:
CARPATHES D'EST:

Syniak (1669 m) z Chomiaka.
 Kette (1669 m) von Chomiak.
 Les gorgany vu du Chomiak (1544 m).

Fot. inż. Jan Jaroszyński

CZARNOHORA:
CZARNOHORA-OSTKARPATEN:
CZARNOHORA-CARPATHES D'EST:

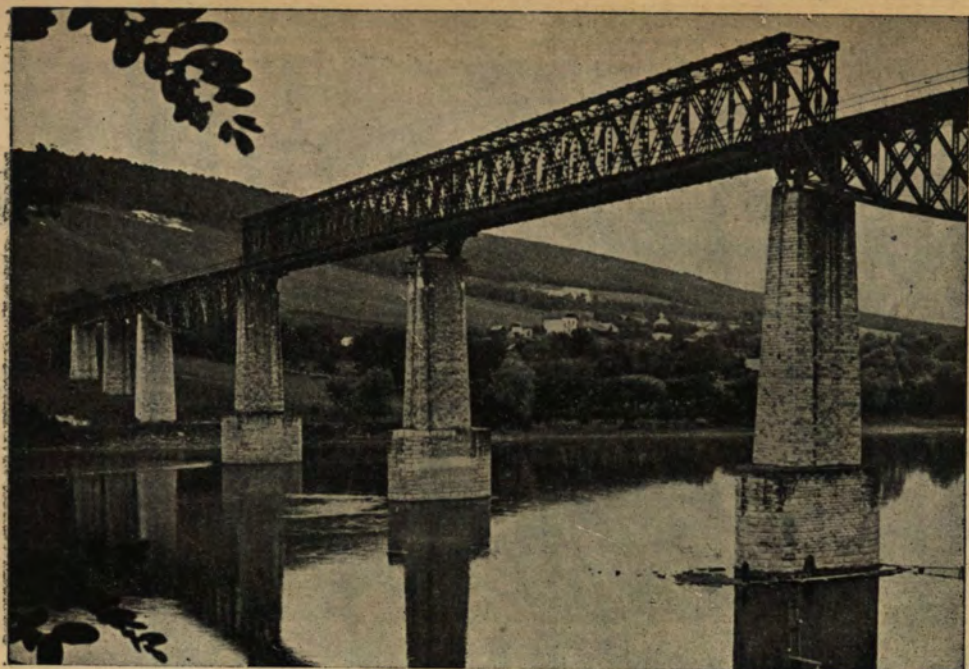
Howerla 2058 m.
 Howerla 2058 m.
 Howerla 2058 m.

Fot. dr Adam Zieliński

POLSKI FIAT

Stacje obsługi:
 Tarnopol, ul. Mickiewicza
 21, tel. 3.04.
 Stanisławów, ul. Sapieżyń-
 ska 4, tel. 7.47.

ZALESZCZYKI: Most kolejowy nad Dniestrem.
Eisenbahnbrücke am Dniestr.
Pont de chemin de fer sur le Dniestr.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

JAREMCZE: Wodospad Prutu i huculi.
Der Prut-Wasserfall und d'e Huculen.
Cascades de Prut et les Houtsouls.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

Samorządowy Instytut Wydawniczy oddając do użytku P.T. Turystów Krajowych i Zagranicznych „Polski Atlas Turystyki Samochodowej“ pozwala sobie na tym miejscu złożyć wyrazy podziękowania Wydziałowi Turystyki Ministerstwa Komunikacji, w szczególności J. W. Panom: Radcy D-rowsi Adamowi Zielińskiemu i Radcy D-rowsi Mieczysławowi Orłowiczowi za łaskawą cenną współpracę oraz udzielenie wskazówek i materiałów; Polskiemu Touring Klubowi za udzielenie materiałów oraz korekturę map, przeprowadzoną przez J. W. Pana Naczelnika Bohdana Rychtera, członka Zarządu i Kierownika Działu map samochodowo - turystycznych Pol. Touring Klubu.

UZDROWISKA POLSKIE

Natura hojnie wyposażyla kraj nasz w różnego rodzaju wręcz znakomite zdroje lecznicze i cały szereg malowniczo i w dobrych warunkach położonych stacyj klimatycznych. Polska posiada prawie wszystkie rodzaje wód leczniczych, znanych i używanych w świecie, a zdrojowiska, stacje klimatyczne i kąpieliska morskie są wielkim naturalnym bogactwem Państwa Polskiego.

Dzięki naturalnemu bogactwu i różnorodności naszych źródeł prawie wszystkie dolegliwości i cierpienia organizmu ludzkiego z powodzeniem leczyć można w naszych uzdrowiskach pod warunkiem odpowiedniego do wskazań leczniczych wyboru miejscowości.

W ostatnich latach przeprowadzono w uzdrowiskach szereg inwestycji. Zaprowadzono światło elektryczne, wybudowano bądź gruntownie odremontowano zakłady kąpielowe, wzniesiono szereg hoteli i pensjonatów, rozwinięto bądź urządzono nowe zakłady zdrojowe, fizyko - terapeutyczne, przyrodolecznice i t. p., uporządkowano źródła, zbiorniki, urządzono nowe pijalnie i inhalatoria, doprowadzono do porządku parki i drogi, zorganizowano pracownie chemiczno - bakteriologiczne oraz zakłady rentgenowskie, urządzono baseny pływackie, tereny sportowe i t. p.

W tym stanie rzeczy wyjazdy do uzdrowisk zagranicznych, tak dawniej modne, obecnie są najzupełniej zbędne. Leczyć możemy się w kraju ze skutkiem doskonałym, znajdując wszędzie pomoc lekarską i środki lecznicze, zarówno jak warunki klimatyczne, pełnowartościowe, przywracające zdrowie i siły żywotne organizmom schorzałym i wyczerpanym.

Damy tutaj krótki przegląd najważniejszych zdrojowisk, jak również stacyj klimatycznych naszego kraju.

Busko - Zdrój, woj. kieleckie. Najsilniejsze wody siarczano - słone i muł. Skuteczne w złej przemianie materii, artretyzmie, reumatyzmie i chorobach skórnych.

Bystra na Śląsku. Jest to podgórska stacja klimatyczna. Leczenie sanatoryjne i wolne schorzeń dróg oddechowych, chorób nerwowych, wczesnych okresów gruźlicy.

Ciechocinek, woj. warszawskie (od 1 kwietnia 1938 r. pomorskie). Cieplica solankowa, radoczyzna. **Borowina**. Jest to największe zdrojowisko solankowe, jedyne na naszych ziemiach posiadające cieplicę naturalną. Wszelkie nowoczesne urządzenia. Basen - pływacki. Skuteczne w złej przemianie materii, reumatyzmie, artretyzmie, chorobach kobiecych, serca, naczyń i dla dzieci w krzywicy.

Czarniecka Góra, Zakład leczniczy w woj. kiel. Posiada doskonale warunki lecznictwa klimatycznego a ponad to wodę mineralną hipotoniczną do leczenia pitnego. Zakład kardiologiczny. Skuteczne w artretyzmie i w zaburzeniach przemiany materii, w chorobach serca i naczyń, chorobach kobiecych i t. p.

Druskieniki, zdrojowisko solankowe i leśna stacja klimatyczna, woj. białostockie. Walory klimatyczne. 5%-wa solanka i borowina. Skuteczne w chorobach przemiany materii, żołądka i jelit, choroby kobiece, choroby serca, niedokrwistość; zaleca się dla dzieci słabowitych i ozdrowieńców.

Goczalkowice - Zdrój na Górnym Śląsku. Solanka jodo - bromowa. Borowina. Skuteczne w chorobach przemiany materii (artretyzm, cukrzyca, otyłość) arterioskleroza, choroby układu nerwowego, choroby kobiece, skórne, niedokrwistość; u dzieci — krzywica i słaby rozwój.

Horyniec - Zdrój, woj. lwowskie, przy linii kolejowej Jarosław — Rawa Ruska, stacja kolejowa na miejscu. Zdrój siarczany, borowina. Wody do picia i kąpeli stosuje się w chorobach: gośćcowych, stawów, kości i mięśni, schorzeniach nerwów, przemiany materii, kobiecych, skórnych i skazie wysiękowej u dzieci.

Hrebenów, woj. stanisławowskie. Letnisko i stacja klimatyczna podgórska. Pobytu wypoczynkowe dla wyczerpanych, osłabionych nerwowo, ozdrowieńców i t. p. Zakład zdrojowo - kąpielowy w Zelemiance.

Huta Stepańska, woj. wołyńskie. Źródła słono - żelaziste i pokłady borowiny. Wskazania lecznicze: gościec stawowy, ischias, podagra, przewlekłe choroby kobiece, kamica żółciowa.

Inowrocław, woj. poznańskie, (od 1.IV.38 r. — pomorskie). Zdroje solankowe, borowina. Wskazania lecznicze: przemiana materii, artretyzm, reumatyzm, choroby kobiece, choroby dzieci — skrofuły, krzywica. Choroby serca i naczyń, skleroza, choroby dróg oddechowych, choroby nerwowe, stany osłabienia, wyczerpania i t. p.

Iwonicz Zdrój, woj. lwowskie. Zdroje szczaw słono - alkalicznych - jodobromowych i stacja klimatyczna. Borowina. Skuteczne w złej przemianie materii, gruźlicy kostnej, gościcu stawowym i mięśniowym, skazie moczanowej sklerozie i t. p.

Jaremcze, podgórska stacja klimatyczna w woj. stanisł. Leczenie klimatyczne. Zakład leczniczy. Solanka doprowadzana z Delatyna, borowina. Skuteczne w chorobach dróg oddechowych, w osłabieniu nerwowym, niedokrwistości, blednicy i t. p.

Jastrzębie - Zdrój, na Śląsku Górnym. Zdroje solankowe, jodowo bromowe, radoczynne. Borowina. Wskazania lecznicze: choroby przemiany materii, artretyzm, reumatyzm, choroby kobiece, choroby serca i naczyń, u dzieci — skrofuły i krzywica.

Jaworze na Śląsku, podgórska stacja klimatyczna. Zakład leczniczy im. Dra Czopa.

Kazimierz Dolny nad Wisłą, woj. warsz. Letnisko i stacja klimatyczna. Plaża, kąpiele rzeczne.

Kosów, letnisko w woj. stanisł. Ciepła podgórska stacja klimatyczna. Znany zakład leczniczy Dra Tarnawskiego. Lecznictwo oparte na środkach naturalnych. Leczy cierpienia powstałe na skutek złej przemiany materii. Kuracja jarska, dietetyczna, surowkowa, kneippowska.

Krościenko, woj. krak. Zdroje alkaliczno - słono - wapniowe. Leczenie klimatyczne i pitne, wskazane w chorobach płuc, oskrzeli, gardła, w kamicy żółciowej, w niezbytach nerek i pęcherza.

Krynica, woj. krak. Zdroje szczawy alkalicznej, wapniowo - magnezowo - żelazistej. Bogactwo wód mineralnych ze słynnym Zuberem na czele. Krynica posiada 17 źródeł mineralnych. Borowina. Gaz bezwodnika węglowego. Suche kąpiele kwasowęgłowe. Urządzenia lecznicze na wysokim poziomie. Wskazania lecznicze: choroby krwi, choroby przemiany materii. Choroby dróg żółciowych, kobiece, nerwowe. Cierpienia reumatyczne.

Krzeszowice, woj. krak. Zdroje siarczane. Wskazania: reumatyzm stawów, mięśni, choroby nerwowe, porażenia, nerwobóle na podstawie gościcowej, choroby kobiece, skóry, dróg oddechowych, skleroza.

Lubień Wielki, woj. lwow. Zdroje siarczane, wody mineralne siarczano-wapienne, borowina. Wskazania: przemiana materii, artretyzm, gruźlicze schorzenia kości.

Morszyn, woj. stanisl. na Podkarpaciu. Drugi w Polsce, a najsilniejszy w Europie zdroj wody gorzkiej. Wskazania: choroby przemiany materii, artretyzm, cukrzyca, otyłość, choroby wątroby, przewodu pokarmowego, choroby naczyń serca, choroby kobiece.

Muszyna, woj. krak. w pobliżu Krynicy. Zdrojowisko i stacja klimatyczna podgórska. Źródła szczawy wapniowo - magnezowej. Borowina. Wskazania: choroby żołądka, kobiece, dróg żółciowo - moczowych i serca.

Należów, zakład leczniczy o 18 km od Lublina. Zdroje szczawy wapniowo - żelazistej, borowina. Wskazania: choroby nerwowe, wadliwa przemiana materii, choroby przewodu pokarmowego, krwi i narządów krążenia, choroby kobiece.

Niemirów - Zdrój, woj. lwow. Zdrojowisko leśne, borowinowo - siarczane. Wskazania: wszystkie stany reumatyczne, skaza moczanowa, (dna, artretyzm), choroby kobiece i skórne, choroby serca, skleroza, niedowład, otyłość.

Ojców, woj. kieleckie. Letnisko i stacja klimatyczna, położona malowniczo w dolinie Prądnika. Wskazania: choroby nerwowe, przemiany materii, kobiece, stany wyczerpania.

Otwock - leśna, sucha stacja klimatyczna pod Warszawą. Doskonale wyniki przy leczeniu gruźlicy płuc, chorób dziecięcych, wyczerpaniu fizycznym i nerwowym.

Piwniczna, woj. krak. Źródła szczawy alkaliczno - żelazisto - wapniowo - sodowej i letnisko podgórskie. Wskazania: anemie, lekkie schorzenia serca i naczyń, choroby kobiece, artretyzm, reumatyzm, wyczerpanie nerwowe.

Rabka, zdroj. woj. krak. Hipertoniczne solanki jodowo - bromowe do picia i kąpieli, borowina. Wskazania: choroby ustrojowe dzieci — krzywica, niedokrewność, żoły. U dorosłych — wady przemiany materii, otyłość, wyczerpanie, choroby kobiece.

Rudka, woj. warsz. Sanatorium dla chorych piersiowych.

Rymanów, woj. lwow. Zdroje szczaw słono - alkalicznych i jodowo - bromowych do picia i kąpieli, borowina. Wskazania: choroby kości i stawów, krzywica, choroby kobiece, narządów trawienia, dróg żółciowych, oddechowych, otyłość, choroby skórne.

Sławsko, woj. stanisl. Letnisko, oraz stacja klimatyczna i sportowa podgórska. Wskazania: stany wyczerpania nerwowego, początkowe stadia chorób dróg oddechowych.

Smukała, woj. poznań. Osiedle leśne, sanatorium dla piersiowo - chorych. Wskazania: czynna gruźlica płuc, schorzenia gruczołowe.

Solec, woj. kielec. Zdroje siarczane - słone. Kąpiele mułowe. Wskazania: wszelkie postacie reumatyzmu, wadliwa przemiana materii, ustrojowe choroby dzieci, przewlekłe choroby kobiece i niektóre skórne.

Swoszowice, woj. krak. Zdroje siarczane, magnezowo - wapniowe. Wskazania: artretyzm, gościec stawowy i mięśniowy, choroby skóry.

Szczawnica, woj. krak. Zdroje szczaw alkaliczno - słonych i stacja klimatyczna, źródła wody mineralnej do picia, kąpieli i płukań. Wskazania: choroby dróg oddechowych, choroby narządów trawienia i narządów krążenia, dróg moczowych, przemiany materii, krwi i nerwów.

Szkló, woj. lwow. Zdroje siarczane. Borowina. Wskazania: dolegliwości kobiece, nerwowe i skórne. Gościec.

Truskawiec, woj. lwow. Zdroje solankowe, siarczano - alkaliczne i stacja klimatyczna podgórska. Wody mineralne pitne ze słynną hipotoniczną szczawą alkalicznoziemną „Naftusią“, oraz drugim w kraju zdrojem wody gorzkiej „Barbara“ na czele. Borowina, muły siarczane, basen na wolnym powietrzu. Wskazania: choroby przewodu pokarmowego, nerek i dróg moczowych, przemiany materii, kobiece, niektóre choroby skóry, schorzenia mięśnia sercowego i naczyń.

Ustroń, woj. śląskie. Podgórska stacja klimatyczna i zdrojowisko borowinowe. Wskazania: reumatyzm, artretyzm, choroby kobiece oraz systemu nerwowego, anemii, blednica.

Wieniec, woj. warsz. Zdroje siarczano - wapienne i borowina. Wskazania: artretyzm, reumatyzm, choroby kobiece, niektóre skórne.

Wisła, woj. śląskie. Uzdrowisko — stacja klimatyczna podgórska. Wskazania: rekonwalescencja po chorobach serca i dróg oddechowych, stany wyczerpania.

Worochta, woj. stanisl. Stacja klimatyczna górską, malowniczo położona nad Prutem: Wskazania: lżejsze postaci gruźlicy płuc, rekonwalescencja po wyczerpaniu.

Wybrzeże morskie, stacje klimatyczne i kąpieliska morskie wzdłuż zatoki gdyńskiej, puckiej, na półwyspie Helu nad pełnym morzem: Bór, Chałupy, Chłapowo, Gdynia - Orłowo, Hallerowo, Jasne Wybrzeże, Jastarnia, Jastrzębia Góra, Jurata, Karwia, Kuźnica, Lisi Jar, Puck, Rozewie, Swarzewo, Tupadły, Wielka Wieś. Wszędzie plaże piaszczyste, kąpiele morskie, urządzenia letniskowe, wille, pensjonaty, dogodna komunikacja.

Wysowa, woj. krak. Zdroje szczaw alkaliczno - słono - sodowych i alkaliczno-żelazistych, oraz stacja klimatyczna. Wskazania lecznicze: choroby dróg oddechowych, narządu pokarmowego, dróg żółciowych, choroby przemiany materii.

Zakopane, woj. krak. Stacja turystyczno - sportowo - klimatyczna wysokogórska. Naturalnymi środkami Zakopanego są: klimat górski, słońce i czyste świeże, aromatyczne powietrze. Wskazania lecznicze: drogi oddechowe, początki gruźlicy, niedomogi nerwowe, zła przemiana materii. Idealne miejsce wypoczynkowe dla wyczerpanych.

Zaleszczyki, woj. tarnopol. Stacja klimatyczna o klimacie łagodnym, ciepłym, prawie południowym. Wskazania: choroby ustrojowe dzieci, okresy rekonwalescencji, nieżyty krtani i oskrzeli. Kąpiele rzeczne i słoneczno-powietrzne, wypoczynek i kuracja winogronowa.

Żegiestów, woj. krak. Zdroje szczawy żelazisto - wapniowej, borowina. Stacja klimatyczna podgórska. Wskazania: leczenie klimatyczne, wodami mineralnymi do kąpiele i picia, borowiną — niedokrwistości, stanów przemęczenia, nerwicy żołądka, jelit; niemoc płciowa, wadliwa przemiana materii, otłuszczenie, schorzenia serca i naczyń, choroby kobiece.

ZWIĄZEK UZDROWISK POLSKICH

Dyrektor: *H. Minkiewicz*

Wszelkich szczegółowych informacji udzielają pisemnie wymienione uzdrowiska, a w Warszawie biuro informacyjne Związku Uzdrowisk Polskich, Boduena 2 m. 2, telefon 5-30-38.

Album „Uzdrowiska Polskie“ wydany nakładem Związku Uzdrowisk Polskich zawiera opisy i fotografie uzdrowisk do nabycia w Związku Uzdrowisk Polskich i w księgarniach po 3.— zł za egzemplarz.

DR MIECZYSLAW ORLOWICZ

Die deutsche Uebersetzung von
Wacław Ludwik Landau.
Zastrzega się prawo przedruku.

KRÓTKI ILUSTROWANY PRZEWODNIK PO POLSCE

KURZER ILLUSTRIRTER REISEFUEHRER DURCH POLEN

Rozmiar wyznaczony dla przewodnika jest zbyt szczupły, aby mógł on być dokładny. Z tego powodu wskazówki, pomieszczone w przewodniku mają na celu tylko zwrócenie uwagi zwiedzającego w miastach większych na główne osobliwości i podanie pory ich zwiedzania (dla umożliwienia turystom ułożenia planu zwiedzenia) zaś w innych miejscowościach i okolicach zwrócenie uwagi tylko na najbardziej interesujące osobliwości. Osobom, które interesowały się bardziej szczegółowym zwiedzeniem tych miejscowości i okolic wskazuje się przy każdym ustępie literaturę turystyczną, a tu i ówdzie organizacje, które zwiedzanie ułatwiają.

Co do tych ostatnich należy zaznaczyć jedynie, że publiczność podróżująca powinna korzystać z informacji i pomocy udzielanej przez agencje i oddziały biura podróży „Orbis“, biura i delegatów Ligi Popierania Turystyki, oddziały miejscowe Automobilkлубu i Polskiego Touring Klubu, oraz innych towarzystw turystycznych i krajoznawczych.

Miejscowości i okolice opisane są w następujących ustępach *systemem regionalnym*, zaczynając od Warszawy jako stolicy Polski, kończąc na Wileńszczyźnie. Orientację ułatwia spis rzeczy oraz indeks abecedowy miejscowości pomieszczonych w przewodniku.

Ostatni ustęp poświęcono *wskazów-*

Der für den Reiseführer bestimmte Umfang ist zu gering, um genau zu sein. Aus diesem Grunde haben die in dem Reiseführer enthaltenen Weisungen nur den Zweck, die Aufmerksamkeit des Besuchenden in den grösseren Städten auf die Haupt - Merkwürdigkeiten zu lenken und die Zeit deren Besuchens anzugeben (um den Touristen die Möglichkeit zu schaffen den Besuchsplan zu entwerfen), in den anderen Ortschaften und Gegenden dagegen die Aufmerksamkeit nur auf die meist interessantesten Sehenswürdigkeiten zu lenken. Denjenigen Personen, welche sich mit dem etwas genaueren Besuchen dieser Ortschaften und Umgebung interessieren würden, wird die in dem letzten Absatz angegebene touristische Litteratur und hie und da Organisationen, welche das Besuchen erleichtern, empfohlen.

Was die letztgenannten betrifft — muss man lediglich bemerken, dass das reisende Publikum sich der Informationen und Weisungen, die seitens der Agenturen und Filialen des Reisebüros „Orbis“, Büros und Delegierten der Liga Popierania Turystyki (Verein zur Hebung des Fremdenverkehrs), der heimischen Filialen des Automobilkлубs und des Polnischen Touring - Clubs, sowie anderer touristischen Gesellschaften erteilt werden, bedienen solle.

kom praktycznym dla turystów zwiedzających Polskę. W ustępie tym dano ogólne informacje, dotyczące paszportów, komunikacji, biur podróży, hoteli, pensjonatów, restauracji, tryptyków, programu podróży, towarzystw turystycznych, literatury turystycznej i map.

1. Warszawa.

Warszawa, stolica Polski, miasto liczące obecnie 1.300.000 mieszkańców leży nad Wisłą wśród obszernej, piaszczystej równiny mazowieckiej. Miasto istniało już w XIV w., i zostało wówczas stolicą jednego z księstw piastowskich na jakie podzieliło się Mazowsze. Od 1572 r. była Warszawa miejscem elekcji królów polskich, a od 1596 r. stolicą Polski.

Charakter miasta jest stosunkowo nowoczesny, zachowało ono jednakże sporo cennych zabytków z minionych wieków. Najbardziej malowniczą dzielnicą jest *Stare Miasto*, z szeregiem wąskich ulic, grupujących się dokoła Rynku, który otaczają piękne kamienice mieszczkańskie z XVI, XVII i XVIII w. z polichromowanymi fasadami. Do najpiękniejszych należy kamienica Baryczków (nr 32) mieszcząca państwowe zbiory sztuki i kamienica Fukierów (nr 27) z ładnym arkadowym dziedzińcem renesansowym z XVI w. i starą winiarnią. Stare Miasto posiada kilka kościołów z XVI, XVII i XVIII w. wśród których wyróżnia się gotycka *katedra* z XIV w. z grobowcem ostatnich książąt mazowieckich (1526) oraz z kryptą, gdzie złożono zwłoki powieściopisarza Henryka Sienkiewicza (1916) i pierwszego Prezydenta Rzplitej Polskiej Gabryela Narutowicza († 1922).

W sąsiedztwie katedry wznosi się na Pl. Zamkowym dawny *zamek królewski*, obecnie rezydencja Prezydenta Rzplitej. Pierwotnie gotycki, wielokrotnie przebudowany i ogłocoony z dawnego urzędzenia za rządów rosyjskich, zachował kil-

Die Ortschaften und Gegenden sind in den einzelnen Absätzen *nach Regionalsystem* geschildert, von Warschau, als Hauptstadt Polens angefangen, und mit Wojewodschaft Wilno endigend. Die Orientierung erleichtert das Inhalts- und alphabetisches Verzeichnis der in dem Reiseführer enthaltenen Ortschaften.

Der letzte Absatz wurde den praktischen Weisungen für die Polen besuchenden Touristen gewidmet. In dem genannten Absatz wurden allgemeine Informationen betr. Pässe, Verkehr, Reisebüros, Hotels, Pensionen, Restaurants, Triptiken, Reiseprogramme, Touristischen Vereine, touristische Litteratur und Landkarten eingesetzt.

1. Warschau (Warszawa) und Umgebung

Warschau, Hauptstadt Polens, eine zur Zeit 1.300.000 Einwohner zählende Stadt, ist an der Weichsel in der Mitte einer umfangreichen, sandigen Ebene von Masowien gelegen. Die Stadt bestand bereits im XIV Jahrhundert und wurde damals Hauptstadt eines der Piast - Fürstentümer in welche Masowien geteilt wurde. Seit 1572 wurde Warschau Ort. der polnischen Königs - wahl, und seit 1596 Hauptstadt Polens.

Der Charakter der Stadt ist verhältnismässig neuzeitig, sie behielt jedoch einige wertvolle Denkmäler aus den vergangenen Jahrhunderten. Das meist malerische Stadtviertel ist *Stare Miasto* (Altstadt) mit einer Reihe von schmalen Strassen, die sich um den Markt gruppieren, welchen stilvolle Bürgerhäuser aus den XVI, XVII und XVIII Jahrhunderten mit Polychromiefassaden umgeben. Zu den schönsten gehört das Haus der Familie Baryczek (No. 32), die staatlichen Kunstsammlungen enthaltend, sowie das Haus Fukier (No. 27) mit einem schönen Renaissance-Arkadenhof aus dem XVI Jahrhundert sowie einer alten

WARSZAWA: Warta podchorążych w mundurach 1830 r. Fot. H. Poddębski
 Kadettenwache in den Uniformen vom Jahre 1830.
 La garde des cadettes en uniformes du 1830.

kanaście sal reprezentacyjnych z ornamentyką i urządzeniem z końca XVIII w. z czasów rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego. Sale są pełne obrazów i rzeźb mistrzów polskich i obcych.

Stanisławowi Augustowi zawdzięcza też swój obecny wygląd piękny i stylowy pałac *Łazienki*, jego letnia rezydencja, położony w obszernym parku w południowej części miasta przy końcu Alei Ujazdowskich. Bogato ornamentowane sale zachowały jeszcze resztki wspaniałych kolekcji artystycznych króla Stanisława Augusta.

Zarówno Zamek królewski, jak i pałac *Łazienki* otwarte są w niedziele i dni świąteczne od 10 — 14 (50 gr), oraz w dni powszednie z wyjątkiem wtorków od 10 — 15 (70 gr).

W sąsiedztwie parku ujazdowskiego

Weinstube. Die Altstadt besitzt einige Kirchen aus dem XVI, XVII und XVIII Jahrhundert, unter denen sich der gothische Dom aus dem XIV Jahrhundert mit einem Grabmal der letzten Fürsten von Masovien (1526) sowie mit einer unterirdischen Kirche, in welcher die Gebeine des polnischen Schriftstellers Henryk Sienkiewicz (gest. 1916), Autor des „Quo Vadis“, sowie des ersten Präsidenten der Polnischen Republik — Gabryel Narutowicz (gest. 1922) begraben wurden.

In der Nachbarschaft des Doms erhebt sich auf dem Plac Zamkowy das ehemalige *königliche Schloss*, (Zamek Królewski) zur Zeit Residenz des Präsidenten der Republik. Ursprünglich gothisch, wiederholt umgebaut und zur Zeit der russischen Herrschaft der frühe-

stoi przy końcu Al. Ujazdowskich pałac *Belweder*, zbudowany w stylu empirowym po 1820 r. jako rezydencja W. Ks. Konstantego, miejsce wypadków związanych z wybuchem powstania listopadowego 29 listopada 1830 r. W latach 1918 — 1935 z kilkuletnią przerwą był pałac rezydencją marszałka Józefa Piłsudskiego, który tu umarł 12 maja 1935 r. Obecnie pałac stanowi muzeum pamiątek po marszałku Piłsudskim, które są dostępne w niedzielę 10 — 13 i w dni powszednie za wyjątkiem poniedziałków 9 — 15, za wstępem 30 gr dla dorosłych, 10 gr dla młodzieży i wojska.

Warszawa posiada znaczną ilość stylowych *kościółów i pałaców* arystokracji z XVII i XVIII w., stojących przeważnie przy ul. Krakowskie Przedmieście i Nowy Świat, duże i piękne *ogrody publiczne* (Park Łazienki, Ogród Saski i Park Paderewskiego na Pradze) i kilka cennych *pomników*, w szczególności Chopina dłuta Szymanowskiego z r. 1926 w Alejach Ujazdowskich, Adama Mickiewicza dłuta Godebskiego z r. 1898 przy Krakowskim Przedmieściu i dwa pomniki dłuta Thorwaldsena, a to astronoma Kopernika obok kościoła św. Krzyża i marszałka Francji i Polski ks. Józefa Poniatowskiego (z r. 1830) na placu Józefa Piłsudskiego.

Wśród gmachów publicznych wyróżnia się kilka okazałych *gmachów empirowych* wzniesionych wedle proj. Corazziego w okresie Królestwa Kongresowego (1815 — 31), jak Teatr Wielki na placu Teatralnym, Min. Skarbu na pl. Bankowym i gmach Tow. Przyjaciół Nauk Nowy Świat 72.

W ostatnich latach (1925 — 38), głównie kosztem rządu, powstał cały szereg okazałych *gmachów publicznych*, wśród których wyróżniają się gmach Banku Gospodarstwa Krajowego w Alejach Jerozolimskich, Państwowy Bank Rolny przy ul. Nowogrodzkiej, Ministerstwo Komunikacji przy ul. Chałubińskiego, Centrala

ren Einrichtung beraubt, behielt es mehrere Repräsentations - Säle mit Ornamenten und Ausstattung aus dem Ende des XVIII Jahrhunderts, aus der Zeit der Herrschaft des letzten polnischen Königs Stanisław August Poniatowski (1764 — 1795). Die Säle sind voll von Gemälden und Bildhauerei von polnischen und fremden Meistern. Dem König Stanisław August verdankt ebenfalls sein jetziges Aussehen das entzückende Lustschloss *Łazienki*, seine Sommerresidenz, gelegen in einem umfangreichen Park in dem südlichen Stadtviertel am Ende von Aleje Ujazdowskie. Reich geschmückte Säle behielten noch Reste der prachtvollen Kunstsammlungen des Königs Stanisław August.

Sowohl das königliche Schloss wie auch der Palast Łazienki sind an Sonn- und Feiertagen von 10 — 14 (50 gr.) sowie an Werktagen mit Ausnahme Dienstag von 10 — 15 (70 gr.) geöffnet.

In der Nähe des Park Ujazdowski steht am Ende der Aleje Ujazdowskie der Palast *Belweder*, erbaut im Empirestil nach 1820 als Residenz des Grossfürsten Konstantin. In den Jahren 1918 — 1935 mit einem paar Jahre dauerndem Unterbrechen war der Palast Residenz des Marschalls Józef Piłsudski, welcher hier am 12. Mai 1935 starb. Gegenwärtig bildet der Palast ein Museum der Andenken vom Marschall Piłsudski, welches am Sonntag von 10 — 13 und an Werktagen mit Ausnahme von Montag von 9—15 gegen Eintrittsgeld 30 gr. für Erwachsene, 10 gr. für Jugendliche und Militär zugänglich ist.

Warschau besitzt eine bedeutende Anzahl von stilvollen *Kirchen und Palästen* der Aristokratie aus dem XVII und XVIII Jahrhundert, gelegen hauptsächlich am Krakowskie Przedmieście und Nowy Świat. Grosse und prächtige *öffentliche Gärten*: Park Łazienki, Ogród Saski (Sächsischer Garten) und Park Paderewskiego in der Vorstadt Praga.

Telefoniczna Międzymiastowa przy ul. Poznańskiej, Instytut Aerodynamiczny, Dworzec Główny, Szpital Wojskowy przy Al. Niepodległości, kilkanaście szkół i szpitali. Powstały też całe nowe *dzielnice willowe* na przedmieściach (Ochota, Żoliborz, Mokotów i inne) świadczące o rozwoju Warszawy w okresie odzyskania niepodległości, kiedy z 930.000 mieszkańców w 1921 r. wzrosła do 1.300.000 w 1938 r. Wśród nowych budynków wyróżnia się gmach „*Providentia*“ na Placu Napoleona (1934) o wysokości 66 m, po Antwerpii drugi co do wysokości budynek mieszkalny w Europie.

Na zwiedzenie zasługuje oryginalna dzielnica żydowska *Nalewki* w północnej części miasta.

Warszawa posiada liczne muzea, których zbiory pochodzą przeważnie z okresu po odzyskaniu niepodległości. Największym z nich jest *Muzeum Narodowe*, którego zbiory przeniesiono w r. 1938 do nowego gmachu przy Al. 3 Maja 13. Mieści się tu Muzeum Starej Warszawy, dział przemysłu artystycznego, galeria obrazów mistrzów polskich i obcych, oraz Muzeum Wojska. Zbiory Muzeum Narodowego są otwarte w niedzielę 9 — 15 i 17 — 19 bezpłatnie, w dni powszednie z wyjątkiem poniedziałków 8 — 14 i 17 — 19 za wstępem 50 gr.

Mniejszymi muzeami są:

Muzeum Sztuk Pięknych (Zachęta) Pl. Małachowskiego 3 od 10 rano do 18, wstęp 2 zł, urzędnicy 1 zł, studenci 50 gr.

Muzeum Etnograficzne (Krakowskie Przedm. 66 w Muzeum Przemysłu i Rolnictwa) codziennie z wyjątkiem poniedziałków 10 — 14 wstęp 50 gr., w sierpniu zamknięte.

Muzeum Komunikacji (Nowy Zjazd 1) w niedziele i święta, wtorki i czwartki od 10 — 14, wstęp 40 gr. młodzież 20 groszy.

Muzeum Pocztowe (ul. św. Barbary 2) zbiory filatelistyczne w niedziele 12 — 14, wstęp 50 gr.

laden zum Besuch ein. Die Stadt besitzt einige wertvolle *Denkmäler*, insbesondere von Friedrich Chopin, Komponist (1810—1849) ein Werk von Szymanowski, aus dem Jahre 1926, in Aleje Ujazdowskie, des Dichters Mickiewicz (1798 — 1855), ein Werk von Godebski aus dem Jahre 1898 am Krakowskie Przedmieście, sowie 2 Denkmäler, ein Werk von Thordwaldsen, u. zw. des Astronoms Nikolaus Kopernik (1473 — 1543) neben der Kirche św. Krzyża, und das des Marschalls Frankreichs und Polens Fürsten Józef Poniatowski (gefallen 1813 bei Leipzig) auf dem Józef Piłsudski - Platz.

Unter den öffentlichen Gebäuden sehenswert sind einige prächtige *Empire - Gebäude*, errichtet nach Entwurf des Florentiners Corazzi zur Zeit von Kongress — Polen (1815—1831) wie das Grosse Theater (Teatr Wielki) auf dem Theaterplatz, Finanzministerium auf dem Plac Bankowy und das Gebäude der Gesellschaft der Freunde der Wissenschaft Nowy Świat 72.

In den letzten Jahren (1925 — 1938) entstand hauptsächlich aus Regierungsfonds eine Reihe von prächtigen öffentlichen Gebäuden, unter welchen sich das Gebäude der Landes - Wirtschaftlichen Bank (Bank Gospodarstwa Krajowego), Aleje Jerolimskie, Staatliche Landwirtschaftliche Bank (Państwowy Bank Rolny) — Nowogrodzka Strasse, Verkehrsministerium, Chałubińskiego Strasse, Zwischenstädtische Telefonzentrale — Poznańska Strasse, Aerodynamisches Institut, Hauptbahnhof, Militärkrankenhaus, mehrere Schulen und Krankenhäuser unterscheiden. Es entstanden ebenfalls ganze neue *Villenviertel* in den Vorstädten (Ochota, Żoliborz, Mokotów u. a.) die über Entwicklung Warschaus in der Zeit der Unabhängigkeits — Wiedergewinnung, als Warschau aus 930.000 Einwohnern im Jahre 1921 bis zu 1.300.000 im Jahre 1938 gestiegen ist, zeugen. Unter den neuen Gebäuden

Państwowe Zbiory Sztuki (Rynek Starego Miasta 32) w kamienicy Baryczków, godz. 10 — 15 wstęp 1 zł (galeria obrazów).

Muzeum hr. Krasińskich (Okólnik 9) codziennie w godzinach 10 — 14 wstęp 1 zł. Pamiątki historyczne. Galeria obrazów.

Muzeum Archeologiczne Państwowe (Agrykola 9). Godz. 10 — 14 wtorek, środa, czwartek, piątek, wstęp 50 gr.

Muzeum Archeologiczne im. Majewskiego (N. Świat 72) środy, piątki, niedziele 10 — 14 wstęp 50 gr.

Muzeum Rzemiosł (Chmielna 52) w niedziele 11 — 14, w dni powszednie z wyjątkiem poniedziałku 10 — 15, wstęp 30 gr.

Muzeum Zoologiczne (Krak Przedm. 26 Uniwersytet) po pożarze w 1935 r. czasowo zamknięte.

Muzeum Przemysłu i Techniki (ul. Tamka 1 i Krak. Przedm. 66) codziennie z wyjątkiem poniedziałków i wtorków 10 — 14, we wtorki i piątki 17 — 20. Wstęp 45 gr. młodzież szkolna i robotnicy 20 gr. Bilety są ważne do obydwóch części muzeum.

Muzeum Żydowskie (ul. Grzybowska 26) w niedziele i czwartki 10 — 12 bezpłatnie.

Poza tym należy zwiedzić:

Ogród Zoologiczny na Pradze (ul. Ratuszowa) codziennie od 9 rano do zmierzchu, wstęp 50 gr. młodzież i żołnierze 20 gr.

Ogród Botaniczny od 16 kwietnia do 31 października od rana do zmierzchu, wstęp 20 gr. (Al. Ujazdowskie 6).

Za specjalnym pozwoleniem można zwiedzić sale Sejmu i Senatu, przy ul. Wiejskiej, oraz Cytadelę na Żoliborzu.

Warszawa posiada kilka teatrów postawionych na bardzo wysokim poziomie artystycznym (dramat, opera, operetka i balet), które są jedną z atrakcji Warszawy. *Kabarety warszawskie* słyną z dowcipu i posiadają ustaloną markę

unterscheidet sich das Gebäude „*Providentia*“ auf dem Plac Napoleona (1934) 66 m hoch, nach Antwerpen das zweite der Höhe nach Wohngebäude Europas.

Sehenswert ist ebenfalls das eigentümliche jüdische Stadtviertel *Nalewki* in dem nördlichen Stadtteile.

Warschau besitzt zahlreiche *Museen*, deren Sammlungen hauptsächlich aus der Zeit nach Unabhängigkeits - Wiedergewinnung stammen. Das grösste ist das *National Museum* (Muzeum Narodowe) deren Sammlungen im Jahre 1938 in das neue Gebäude Aleje 3 maja 13 übergeführt worden sind. Es enthält Abteilungen von Alt - Warschau, Kunstindustrie, Gemälde - Galerie von polnischen und fremden Meistern, sowie das Militär - Museum. Sammlungen des National - Museums sind offen am Sonntag von 9 — 15 und 17 — 19 unentgeltlich, an Werktagen mit Ausnahme von Montagen von 8 — 14 und 17 — 19 gegen Eintrittsgeld von 50 gr.

Kleinere Museen sind:

Kunstmuseum (Muzeum Sztuk Pięknych, „Zachęta“ Plac Małachowskiego 3 von 10 — 18 Eintritt 2 zł, Beamte 1 zł, Studierende 50 gr., mit Kunstausstellungen verbunden.

Museum für Volkskunde (Muzeum Etnograficzne) Krakowskie Przedmieście 66 im Museum für Industrie und Landwirtschaft alltäglich mit Ausnahme von Montag 10 — 14, Eintritt 50 gr., im August geschlossen.

Verkehrsmuseum (Muzeum Komunikacji) Nowy Zjazd 1, an Sonn - und Feiertagen, Dienstag und Donnerstag von 10 — 14, Eintritt 40 gr., Jugendliche 20 gr.

Postmuseum (Muzeum Pocztove) św. Barbary 2, Briefmarkensammlungen, Sonntag 12 — 14, Eintritt 50 gr.

Staatliche Kunstsammlungen (Państwowe Zbiory Sztuki), Rynek Starego Miasta 32 (im Gebäude Baryczka) von 10 — 15, Eintritt zł. 1 (Gemäldegalerie).

w kraju i za granicą. Programy w afiszach i dziennikach. Wreszcie należy dodać, że Warszawa posiada pierwszorzędną *hotele* (największymi są „Hotel Europejski“, „Polonia“, „Bristol“), znakomite *restauracje* z doskonałą kuchnią, zblizoną do francuskiej i eleganckie *kawiarnie* z muzyką i dancngami, (największe „Adria“, „Europejska“ i „Cafe Club“.

Zwiedzanie miasta ułatwiają *biura podróży*, które dostarczają przewodników, w szczególności Polskie Biuro Podróży „Orbis“ (ul. Ossolińskich 8) i Wagons-Lits-Cook (Hotel Bristol). Informacje i przewodnicy również w Związku Propagandy Turystycznej, ul. Wierzbowa 8.

W okolicy Warszawy leży w lasach kilkanaście letnisk podmiejskich, z których najciekawszym jest *Otwock* z dużym sanatorium miejskim i wojskowym.

Bliższe szczegóły o Warszawie zawierają *przewodniki po Warszawie* w językach polskim i obcych, do nabycia w miejscowych księgarniach. W języku polskim

Muzeum hr. Krasieńskich (Okólnik 9) alltäglich von 10 — 14, Eintritt Zł. 1.— historische Andenken, Gemäldegalerie.

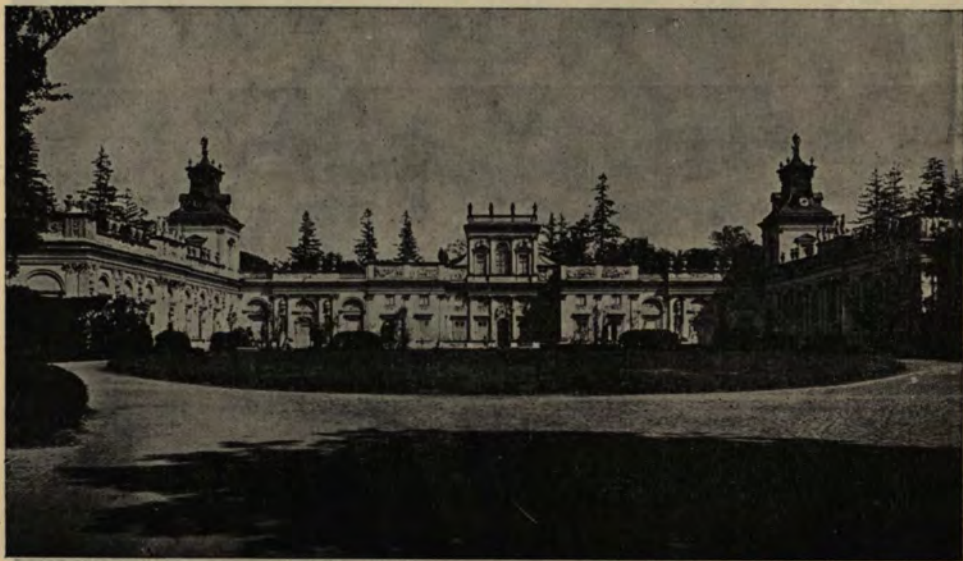
Staatliches Archeologisches Museum (Muzeum Archeologiczne Państwowe) Agrykola 9, von 10 — 14, Dienstag, Mittwoch, Donnerstag, Freitag, Eintritt 50 gr.

Archeologisches Museum von Majewski Nowy Świat 72, Mittwoch, Freitag, Sonntag 10 — 14, Eintritt 50 gr.

Gewerbemuseum (Muzeum Rzemiosł) Chmielna 52, am Sonntag 11 — 14, an Werktagen mit Ausnahme von Montag von 10 — 15, Eintritt 30 gr.

Zoologisches Museum (Muzeum Zoologiczne) Krakowskie Przedmieście 26, Universität, nach dem Brand im Jahre 1935 gegenwärtig geschlossen.

Museum für Industrie und Technik (Muzeum Przemysłu i Techniki) Tamka 1 und Krak. Przedmieście 66, alltäglich mit Ausnahme von Montag und Dienstag, von 10 — 14, Dienstag und Freitag

WILANÓW: Pałac.
Königs Sobieski Palast.
Le palais du roi Sobieski.

Fot. H. Poddebski

poleca się dr M. Orłowicza „Ilustrowany przewodnik po Warszawie i okolicy“ (wydanie III, Warszawa 1937 r., cena 2,50 zł, str. 171, Księgarnia Biblioteki Polskiej), oraz Monografię Aleksandra Janowskiego „Warszawa“ wydaną w Poznaniu w cyklu R. Wegnera „Cuda Polski“ (16 zł). Przewodniki po Warszawie w języku francuskim i niemieckim wyszły przed kilku laty nakładem księgarni Trzaski, Ewerta i Michalskiego, Warszawa, hotel Europejski.

W najbliższej okolicy Warszawy można polecieć wycieczkę tramwajem „W“ do położonej 8 km na południe wioski Wilanów, gdzie w starym parku stoi prześliczny barokowy pałac z końca XVII w. dawna rezydencja króla Jana Sobieskiego, który tu zmarł w 1696 r. W salach pałacu, obecnie należącego do hr. Branickich, duża kolekcja pamiątek historycz-

von 17 — 20. Eintritt 45 gr. Schuljugend und Arbeiter 20 gr. Eintrittskarten sind gültig für beide Museumsteile.

Jüdisches Museum (Muzeum Żydowskie) Grzybowska 26, an Sonntagen und Donnerstagen von 10 — 12, unentgeltlich.

Ausserdem sollte man besuchen:

Zoologischen Garten (Ogród Zoologiczny) Vorstadt Praga, Ratuszowa Strasse, alltäglich von 9 Uhr früh bis zur Dämmerung, Eintritt 50 gr., Jugendliche und Militär 20 gr.

Botanischen Garten (Ogród Botaniczny) vom 16. April bis zum 31. Oktober, vom frühen Morgen bis zur Dämmerung, Eintritt 20 gr. Aleje Ujazdowskie 6.

Gegen Sonderbewilligung kann man die Sejm- und Senatsäle, Wiejska Strasse, sowie die Zitadelle (Żolibórz) besuchen.

OTWOCK: Sanatorium wojskowe.
Militär Sanatorium.
Sanatorium Militaire.

nych i dzieł sztuki. Pałac można zwiedzać codziennie po południu w dni pogodne.

6 km na północ od Warszawy (dojazd tramwajem Nr 15) leżą Bielany z dawnym kościołem Kamedulów z XVIII w. oraz *Centralnym Instytutem Wychowania Fizycznego* zbudowanym przez rząd polski w 1929 r., który należy do najbardziej nowoczesnych tego rodzaju instytucji w Europie. Zwiedzanie możliwe za pozwoleniem dyrektora.

Na północny zachód od Warszawy leżą resztki Puszczy Kampinoskiej, której lasy są ulubionym celem wycieczek podmiejskich.

Poniżej Warszawy na prawym brzegu Wisły leży Jabłonna z dużym parkiem hr. Maurycego Potockiego i pałacem z końca XVIII w. niegdyś ks. Józefa Poniańskiego.

Zwiedzanie okolic Warszawy ułatwiają przewodniki: „Okolice Warszawy, Krajobraz i Zabytki“, Pol. Tow. Kraj. (1927 r.); J. i R. Kobenzowie „Cztery wycieczki do puszczy Kampinoskiej“ (1929 r.); E. Łuniński „Wilanów“ (1915 r.).

2. Mazowsze.

Piaszczysta na ogół równina, zajmująca środkową Polskę, wśród której leży Warszawa, nosi nazwę Mazowsza. W epoce podziału Polski na dzielnice pozostawała ona pod rządami książąt z dynastii Piastów, którzy podzielili Mazowsze między kilka linii, a ich rezydencjami były Płock, Czersk (później Warszawa) i Rawa.

50 km na zachód od Warszawy (8 km od stacji kolejowej Sochaczew) leży nad rzeką Utratą folwark żelazowa Wola, z domem rodzinnym kompozytora Fryderyka Chopina, urodzonego w 1810 r., jako synem oficjalisty w dobrach hr. Skarbka. W ostatnich latach zamieniono ten dom na muzeum im. Chopina. W parku obelisk ku czci Chopina.

Warschau besitzt einige *Theater*, die auf einem sehr hohen Kunstniveau stehen (Drama, Oper, Operette und Ballett). Sie sind eine der Attraktionen Warschaus, einer Stadt, welche die künstlerische und litterarische Bewegung in Polen konzentriert. Die Warschauer *Cabarets* sind berühmt dank ihren geistreichen Aufführungen und erfreuen sich eines gerechtfertigten Rufes sowohl im Inwie auch im Auslande. Programme sind in Theaterzetteln und in den Zeitungen zu finden. Schliesslich muss man zufügen, dass Warschau erstklassige *Hotels* (die grössten sind „Hotel Europejski“, „Polonia“, „Bristol“) vortreffliche Restaurants mit einer ausgezeichneten Küche, die der französischen ähnlich ist, sowie elegante Kaffees mit Musik und Dancing (die grössten sind: „Adria“ und „Café Club“) besitzt.

Das Besuchen der Stadt erleichtern *Reisebüros*, welche sprachkundige Führer liefern, insbesondere „Orbis“ (Ossolińskich Strasse 8) und Wagons Lits Cook (Hotel Bristol). Informationen und Führer ebenfalls im Fremdenverkehrs - Verbands, Wierzbowa 8. Nähere Details über Warschau enthalten *Führer durch Warschau* in polnischer und fremden Sprachen, die in den Buchhandlungen anzuschaffen sind. Führer in der französischen und deutschen Sprache erschienen vor einigen Jahren im Verlage der Buchhandlung Trzaska, Evert und Michalski, (Hotel Europejski). Denjenigen Personen, die sich besonders mit Kunst - Denkmälern in Warschau interessieren, kann man zwei *Monographien* empfehlen u. zw. eine in französischer Sprache, „Varsovie“ ausführliche und reich illustrierte, vom Grafen Renaud Przeździecki 1925 und die zweite in deutscher Sprache „Warschau“ von Dr. Alfred Lauterbach, erschienen in Leipzig 1918.

In der nächsten Umgebung Warschaus kann man einen Ausflug mit der Elek-

Niedaleko nad Bzurą wieś *Brochów* z oryginalnym kościołem obronnym z XVI w., w którym znajduje się metryka chrztu Chopina.

88 km na południowy zachód od Warszawy leży *Łowicz*, miasto o 15.000 m. położone nad rzeką Bzurą od XIV do XVIII w. rezydencja prymasów Polski, arcybiskupów gnieźnieńskich i stolica ich księstwa. Mieszkańcy okolicy *Łowicza*, dawnego księstwa arcybiskupiego noszą dotychczas piękne i bardzo barwne *stroje ludowe*. Dla ich oglądania należy się do *Łowicza* wybrać w niedzielę i święta (słynna jest w *Łowiczu* procesja Bożego Ciała) względnie w dniu targowe (wtorki i piątki), albo w dniu dorocznych odpustów lub jarmarków (Zielone Święta, 24 czerwca, 16 lipca, 15 sierpnia, 21 września). W okolicy stoi na wysokim poziomie

trischen „W“ nach dem 8 km südlich gelegenen Dorfe *Wilanów* empfehlen, wo in einem alten Park ein wunderschönes Barokpalast aus dem Ende des XVII Jahrhundert, ehemalige Residenz des Königs *Jan Sobieski*, Verteidigers Wiens vor den Türken, welcher hier im Jahre 1696 starb, gelegen ist. In den Sälen des Palastes, gegenwärtig Eigentum der Grafen *Branicki*, befindet sich eine grosse Sammlung der historischen Andenken und der Kunstgegenstände. Den Palast kann man alltäglich nachmittag bei schönem Wetter besuchen.

6 km. nördlich von *Warschau*, Verbindung mit der Elektrischen „15“ liegen *Bielany* mit der ehemaligen *Kamedulenscher Kirche* vom XVIII Jahrhundert, sowie das *Zentralinstitut der Körperlichen Ausbildung* von der polnischen Re-

ZŁAKÓW K. ŁOWICZA:

Stroje ludowe.

Volkstrachten.

Costumes populaires.

Fot. H. Poddebski

ludowy przemysł artystyczny (barwne tkaniny, wycinanki łowickie). Na Rynku stoi *kolegiata* przebudowana w stylu barokowym w XVII w. z grobowcami 12 arcybiskupów gnieźnieńskich. Bliższe szczegóły zawiera A. Bluhm-Kwiatkowskiego „Przewodnik po Łowiczu“ (1927 r.). 9 km na wschód od Łowicza leży *Nieborów* z barokowym pałacem niegdyś arcybiskupów gnieźnieńskich z końca XVII w. obecnie ks. Janusza Radziwiłła i pięknym parkiem.

140 km na południowy zachód z Warszawy leży **Łódź**, największe w Polsce miasto przemysłowe, liczące 660.000 mieszkańców, drugie miasto w Polsce po Warszawie. Hotele „Grand“ ul. Piotrkowska 72, „Savoy“ Traugutta 6 i wiele mniejszych. Łódź w początkach XIX w. niewielkie miasteczko, zaczęła wzrastać po 1820 r. gdy rząd Królestwa Kongreso-

giering im Jahre 1929 errichtet, welches zu den modernsten derartigen Anstalten Europas gehört. Das Besuchen gestattet gegen Bewilligung der Leitung

Nordwestlich von Warschau liegt die *Heide von Kampinos* (Puszcza Kampinoska) deren Wälder das beliebte Ziel der Sonntagsausflüge bilden.

Unterhalb Warschau auf dem rechten Weichselufer liegt **Jabłonna** mit einem grossen Park des Grafen Maurycy Potocki und einem Palast aus dem Ende des XVIII Jahrhunderts, ehemals Eigentum des Fürsten Józef Poniatowski.

2. Masovien (Mazowsze).

Eine im allgemeinen sandige Ebene, die sich in Mittelpolen erstreckt und in deren Mitte Warschau gelegen ist, trägt den Namen Masovien. In der Zeit zu der

SPALA: Żubr odlany w bronzie, przed pałacem Prezydenta R. P. Fot. Photoplat
Bronzerner Aurochse vor der Sommerresidenz des Präsidenten.
Le bison en bronze devant la residence d'été du President de la République.

wego sprowadził tu tkaczy z Saksonii i Czech. Główne centrum przemysłu bawełnianego, „*Manchester Polski*“. Rozwój głównie w drugiej połowie XIX w. Do największych fabryk należą Geyera, Scheiblera, Poznańskiego, Grohmana, Manufaktura Widzewska, zatrudniające po kilka tysięcy robotników. Główną ulicą miasta jest kilka kilometrów długa ul. Piotrkowska. Przecina ona Pl. Wolności z ratuszem ewangelickim, kościołem św. Trójcy, gmachem magistratu (w nim Muzeum Miejskie im. Bartoszewiczów) i pomnikiem Kościuszki d. Lubelskiego. Osobliwością Muzeum Miejskiego (otwarte we środę, sobotę i niedzielę 10 — 18,30 gr.) jest międzynarodowa kolekcja sztuki nowoczesnej.

Łódź stanowi centrum tzw. łódzkiego okręgu przemysłowego, w którym leżą osady przemysłowe *Pabjanice* (47.000 m.), *Zgierz* (27.000 m.), *Ozorków* i kilka mniejszych. Między Łodzią a Kutnem leży *Łęczyca* niewielkie miasto powiatowe, gród bardzo stary, w średnich wiekach stolica księżca, później miasto wojewódzkie, często miejsce synodów duchownych. Z zabytków zachowało kilka kościołów, oraz ruinę zamku piastowskiego niedaleko Rynku. W sąsiedniej wiosce *Tum* prastara romańska kolegiata św. Aleksego z XII w. gdzie na odpust 17 lipca gromadzą się tłumy pielgrzymów z okolic Łodzi.

Na południowy wschód od Łodzi przy linii kolejowej do Sandomierza leży miasto przemysłowe *Tomaszów*, o 40.000 m. nad Pilicą. W sąsiedztwie ogromne lasy spalskie, ulubiony cel wycieczek mieszkańców Łodzi i Warszawy a wśród nich *Spała*, letnia rezydencja Prezydenta Rzplitej. Przed pałacem żubr z brązu, przywieziony tutaj z Puszczy Białowieskiej. W okolicy zachowały się piękne stroje ludowe.

Okolo 50 km. na południe od Warszawy leży *Czersk* (dojazd autobusem) obecnie małe miasteczko, w XIII i XIV w.

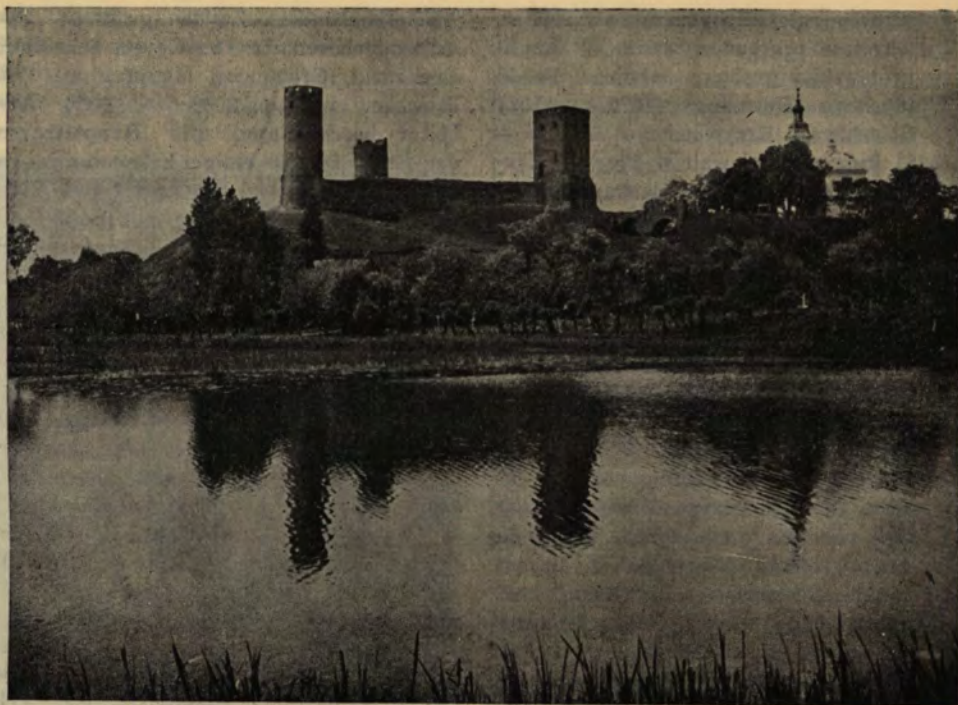
Polen auf Fürstentümer geteilt wurde, blieb sie unter Regierung der Fürsten aus der königlichen Piast-Dynastie, welche Masovien zwischen mehrere Linien teilten und deren Residenzen Płock, Czersk (später Warschau) und Rawa waren.

50 km westlich Warschau (8 km von der Bahnstation Sochaczew) liegt am Flusse Utrata, der Meierhof *Zelazowa Wola*, mit dem Familienhaus des Komponisten Fryderyk Chopin, geb. im Jahre 1810, als Sohn eines Beamten in den Gütern des Grafen Skarbek. In den letzten Jahren wurde dieses Haus umgebaut und in Muzeum Chopins umgewandelt. In dem Park ein Obelisk zu Ehren Chopins.

Unweit an der Bzura liegt das Dorf *Brochów* mit einer eigentümlichen befestigten Kirche aus dem XVI Jahrhundert, in welcher sich der Taufschein Chopins befindet.

88 km südwestlich Warschau liegt *Łowicz*, eine Stadt von 15.000 Einwohnern, an der Bzura, vom XIV bis XVIII Jahrhundert Residenz der Primas von Polen, der Erzbischöfe von Gniezno und Hauptstadt deren Fürstentums.

Die Einwohner der Gegend von *Łowicz*, des ehemaligen Erzbischoflichen Fürstentums tragen bis heute prächtige und malerische *Volkstracht*. Um sich dieselben anzusehen muss man sich nach *Łowicz* an Sonn- und Feiertagen begeben (berühmt ist in *Łowicz* die Prozession am Fronleichnamfest) bezw. an Markttagen (Dienstag und Freitag) oder auch an den Tagen, an welchen die alljährlichen Ablassfeiern oder Jahrmärkte stattfinden (Pfingsten, 24 Juni, 16 Juli, 15 August, 21 September). In der Umgegend steht auf einem hohen Niveau die *Volks-Kunst-Industrie*, (bunte Gewebe, *Łowiczer Ausschnitte*). Auf dem Markte steht eine *Stifts-Kirche* umgebaut im Barockstil im XVII Jahrhundert mit Grabmälen von 12 Gniezner Erzbischöfen. 9 km östlich von *Łowicz*

CZERSK: Ruiny zamku.
Schlossruinen.
Ruines du château.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

stolica Piastów Mazowieckich po których pozostały okazałe ruiny zamku, największe w okolicy Warszawy. Z czasów Piastów Mazowieckich pochodzą też ruiny zamku w położonym na północ od Warszawy mieście powiatowym Ciechanowie, które posiada też średniowieczny kościół gotycki.

Najpopularniejszą wycieczką wodną mieszkańców Warszawy statkiem po Wiśle (119 km) jest wycieczka do Płocka, miasta o 33.000 m, malowniczo położonego na wyżynie na prawym brzegu Wisły. Płock należy do najstarszych miast w Polsce, w którym w XI w. rezydowali czasowo władcy Polski. Do końca XV w. był Płock stolicą zachodniego Mazowsza, od XII w. jest stolicą biskupią. Na Tumskiej Górze nad Wisłą stoi widoczna zdala

liegt *Nieborow* mit Barokpalast, ehemals Eigentum der Gniezner Erzbischöfe aus dem Ende des XVII Jahrhundert, gegenwärtig Eigentum des Fürsten Janusz Radziwiłł, und einem wunderschönen Park.

140 km südwestlich Warschau liegt **Lódź**, die grösste in Polen Industriestadt mit 660.000 Einwohnern, zweitnächste Stadt in Polen nach Warschau. Hotels „Grand“, Piotrkowska Str. 72, „Savoy“, Traugutta 6 und viele kleinere. Ein am Anfang des XIX Jahrhunderts kleines Städtchen, begann nach dem Jahre 1820 aufzuwachsen, als die Regierung von Kongresspolen hier Weber aus Sachsen und Böhmen einsiedelte. Das Hauptzentrum der Baumwollindustrie, „*Polnischer Manchester*“. Entwicklung hauptsächlich in der zweiten Hälfte des

katedra, w założeniu romańska z XII w. wielokrotnie przebudowywana. W kaplicy królewskiej grobowce władców Polski Władysława Hermana (1079 — 1102) i Bolesława Krzywoustego (1102 — 1138) którzy rezydowali w Płocku. Piękne renesansowe grobowce biskupów i kanoników. Obok katedry Muzeum Djece-zjalne (10 — 12 i 16 — 18, wstęp 1 zł), na Rynku Kanonicznym Muzeum Płockiego Tow. Naukowego (9 — 11, niedzie-la 11 — 13, wstęp 50 gr.). Hotel „War-szawski“ przy ul. Kolegialnej 20. Bliż-sze szczegóły patrz: Maria Macieszyna Przewodnik po Płocku.

Jadąc z Warszawy do Płocka stat-kiem Wisłą mijamy kolejno położone na wysokim prawym brzegu Wisły: fortecę *Modlin*, położoną przy ujściu Bugu do Wisły, miasteczko *Zakroczym* z dwoma kościołami, *Czerwińsk* z romańskim koś-ciołem średniowiecznym, niegdyś kano-ników Laterańskich obecnie Salezjanów i *Wyszogród*, położony przy ujściu Bzury do Wisły z najdłuższym mostem w Pol-sce, dwoma kościołami i starą synagogą.

Północno wschodnią część Mazowsza, w sąsiedztwie granicy Prus Wschodnich, zajmuje piaszczysta i lesista, lecz bar-dzo uboga i rzadko zaludniona Ziemia *Kurpiów*. Należy ona do terenów intere-sujących głównie ze względów etnogra-ficznych, gdzie zachowały się jeszcze częściowo oryginalne stroje ludowe, bu-downictwo drewniane, sztuka ludowa i obyczaje stare. Wstępem do wycieczki do Ziemi Kurpiów powinno być zwiedze-nie interesującego Muzeum Kurpiowskie-go w miasteczku *Nowogród*, na północ od Łomży. Najlepiej stroje ludowe kur-piowskie można oglądać w niedziele i dnie świąteczne w miasteczku *Myszy-niec*, położonym przy granicy Prus Wschodnich. Słynną jest z pięknych strojów procesja Bożego Ciała w My-szyńcu.

W sąsiedztwie Ziemi Kurpiów na wschodnim Mazowszu leży na wzgórzu

XIX Jahrhundert. Zu den grössten Fa-briken gehören die von Geyer, Scheibler, Poznański, Grohmann, Manufaktura Wi-dzewska, welche 2000 — 6000 Ar-beiter beschäftigen. Die Hauptstrasse der Stadt ist die einige Kilometer lange Piotrkowskastrasse. Sie kreuzt den Plac Wolności (Freiheitsplatz) mit dem Rat-haus, der Evangelischen Kirche der Dreieinigkeit, Magistratsgebäude (darin Stadtmuseum Bartoszewicz) und dem Dankmal von Kościuszko, ein Werk von Lubelski. Die Sehenswürdigkeit des Stadt-museums (geöffnet Mittwoch, Sonna-bend und Sonntag 10 — 18, Eintritt 30 gr.) ist die internationale Sammlung der modernen Kunst. Lodz bildet das Zen-trum des sogen. Lodzer Industriebezirks, in welchem Fabrikstädte *Pabianice* (47.000 Einwohner), *Zgierz* (27.000 Einwohner), *Ozorków* und einige kleine-re liegen.

Zwischen Lodz und Kutno liegt *Łę-czyca*, jetzt eine kleine Kreisstadt, eine alte Siedelung, im Mittelalter Sitz der Fürsten, später Wojewodschaftsstadt, wo oft Kirchensynoden stattfinden. Von den Altertümlichkeiten behielt *Łeczyca* einige Kirchen sowie die Ruinen des Piastschlosses unweit vom Markte. In dem Nachbardorfe *Tum* befindet sich eine uralte romanische Stiftkirche des Heiligen Alexis vom XII Jahrhundert, wohin auf die Ablassfeier am 17. Juli Massen von Pilgern aus der Umgebung von *Łódź* sich versammeln.

Südöstlich von Lodz an der Bahn-strecke nach Sandomierz liegt die Indu-striestadt *Tomaszów* (40.000 Einwoh-ner) an der Pilica. In der Nähe ziehen sich die grossen Spala - Wälder, das be-liebte Ziel der Ausflüge von Lodzern und Warschauern, darunter Spala, die Som-merresidenz des Präsidenten der Repub-lik. Vor dem Palast erhebt sich ein bron-zener Auerochs, aus dem Urwald von Bia-łowieża gebracht. In dieser Gegend behiel-ten sich wunderschöne *Volkstrachten*.

nad Narwią miasto powiatowe Łomża, liczące około 25.000 m. stolica biskupia Katedra tutejsza jest pięknym okazem stylu przejściowego z gotyku w renesans

Kurpianka z Myszyńca.
Das Kurpienmädel.
Une paysanne de la region de Kurpie.

Fot. inż. J. R. Macura

z XVI w. Na zachód od Łomży również nad Narwią leży miasto powiatowe *Ostrolęka* z oryginalnym kościołem Bernardynów z XVII w. i pomnikiem na pobojuwisku z 1831 r.

3. Pomorze i Gdynia.

Na północno zachód od Mazowsza leży województwo pomorskie, sąsiadujące od północy z morzem Bałtyckim. Jego stolicą jest położone nad Wisłą miasto Toruń, liczące 66.000 m. Hotele „Po-

Ca. 50 km. südlich Warschau liegt *Czersk* (Autobusverbindung) z. Zt. ein kleines Städtchen, im XIII und XIV Jahrhundert Hauptstadt der Masovischen Piasten, nach welchen stattliche Schlossruinen, die grössten in der Gegend von Warschau, hinterblieben sind. Aus der Zeit der Masovischen Piasten stammen ebenfalls die Schlossruinen in der nördlich Warschau gelegenen Kreisstadt *Ciechanów*, welche ebenfalls eine mittelalterliche gotische Kirche besitzt.

Der beliebteste Wasserausflug der Einwohner Warschaus mit einem Weichsel Schiff (119 km) ist ein Ausflug nach *Plock*, einer Stadt von 33.000 Einwohnern, auf einer Anhöhe auf dem rechten Weichselufer malerisch gelegen. Plock gehört zu den ältesten Städten Polens, wo im XI Jahrhundert zeitweise Polens Herrscher residierten. Bis Ende des XV Jahrhundert war Plock Hauptstadt der westlichen Mazowie, seit dem XII Jahrhundert ist es Bischofs - Residenz. Auf dem *Domberg* steht der vom weiten sichtbare *Dom* ursprünglich romanisch, aus dem XII Jahrhundert, wiederholt umgebaut. In der königlichen Kapelle befinden sich Grabmäler der Herrscher Polens, *Ladislaus Herman* (1079—1102) und *Boleslaus III* (1102 — 1148), welche in Plock residierten. Schöne Renaissance - Grabmäler von Bischöfen und Domherren. Neben dem Dom das *Diözesan - Museum* (10 — 12 und 16 — 18, Eintritt 1.— Zł.) auf dem *Rynek Kanonicki* das Museum der Plocker Wissenschaftlichen Gesellschaft (*Towarzystwo Naukowe*) (9 — 11, Sonntags 11 — 13, Eintritt 50 gr.). Hotel *Warszawski*, *Kolegialna Str. 20*.

Auf der Reise von Warschau nach Plock mit dem Schiff auf der Weichsel passieren wir nacheinander die auf dem hohen rechten Weichselufer gelegenen: die Festung *Modlin* gelegen an der Mündung des *Bug* in die Weichsel, das Städtchen *Zakroczym* mit 2 Kir-

lonia" Pl. Teatralny 5, „Pod Orłem“ ul. Mostowa 19. Miasto założone w 1233 r. obchodziło niedawno 700 lat istnienia. W ubiegłych wiekach doszedł Toruń do znacznej zamożności, jako jeden z głównych portów Polski nad Wisłą, koncentrujący handel polskim zbożem z zagranicą. W Toruniu zachowało się jeszcze sporo średniowiecznych zabytków, w szczególności trzy wspaniałe gotyckie kościoły z XIV w., typowe okazy ceglano-gotyku nadwiślańskiego, piękny ratusz gotycki zaczęty w połowie XIII w. znaczne fragmenty murów miejskich z kilku bramami od strony Wisły i Krzywą Wieżą, resztki zamku krzyżackiego zburzonego w 1454 r. przez mieszczan toruńskich, a wreszcie sporo starych kamienic mieszczańskich i kilkupiętrowych spichrzów na zboże z ubiegłych wieków. Na Rynku przed ratuszem stoi pomnik słynnego astronoma polskiego, *Mikołaja Kopernika*, który urodził się w Toruniu w 1473 r. Na Bydgoskim Przedmieściu piękna dzielnica willowa i park miejski. Do większych gmachów wzniesionych przez rząd polski w ostatnich latach należy gmach Dyrekcji Kolejowej z 1930 r. oraz Starostwo Krajowe z r. 1935. Na lewym brzegu Wisły ruina zamku *Dybbów*, który w okresie kiedy Toruń należał do Krzyżaków tj. do 1454 r. był granicznym zamkiem polskim.

Posuwając się z Torunia w dół Wisły mijamy na prawym brzegu malowniczo położone **Chełmno**, miasto powiatowe o 15.000 m. w Polsce przedrozbiorowej stolica województwa z poważnymi resztkami dawnych murów miejskich, kilku pięknymi i bogatymi w zabytki sztuki kościołami gotyckimi z XIV i XV w., bramą Grudziądzką, oraz pięknym i stylowym ratuszem renesansowym z końca XVI w. na środku Rynku.

Na północ od Chełmna leży na prawym brzegu Wisły **Grudziądz**, miasto przemysłowe, o 60.000 m. Od strony Wisły posiada ono szereg starych spich-

chen, *Czerwińsk* mit der mittelalterlichen romanischen Kirche, ehemals gehörend den Lothoraner Domherren, gegenwärtig den Salesianern, und *Wyszogród*, gelegen an der Mündung der Bzura in die Weichsel, mit der längsten Brücke in Polen, mit 2 Kirchen und einer alten Synagoge.

Den nordöstlichen Teil von Masovien in der Nähe der ostpreussischen Grenze bildet das sandige und bewaldete, jedoch sehr armes und spärlich bewohnte Kurpienland (Ziemia Kurpiów). Es gehört zu den hauptsächlich aus ethnographischen Rücksichten interessanten Gebieten wo sich noch teilweise eigentümliche Volkstracht, hölzerne Bauart, Volkskunst und alte Sitten erhalten haben. Als Einleitung zum Ausfluge nach dem Kurpienland ist das Besuchen des kleinen Kurpienmuseums im Städtchen *Nowogród*, nördlich von Łomża gelegen, ratsam. Am besten kann man die Kurpien - Volkstracht an Sonn- und Feiertagen in dem Städtchen *Myszyniec*, an der ostpreussischen Grenze gelegen, bewundern. Berühmt ist an wunderschöner Tracht die Fronleichnamsp procession in Myszyniec.

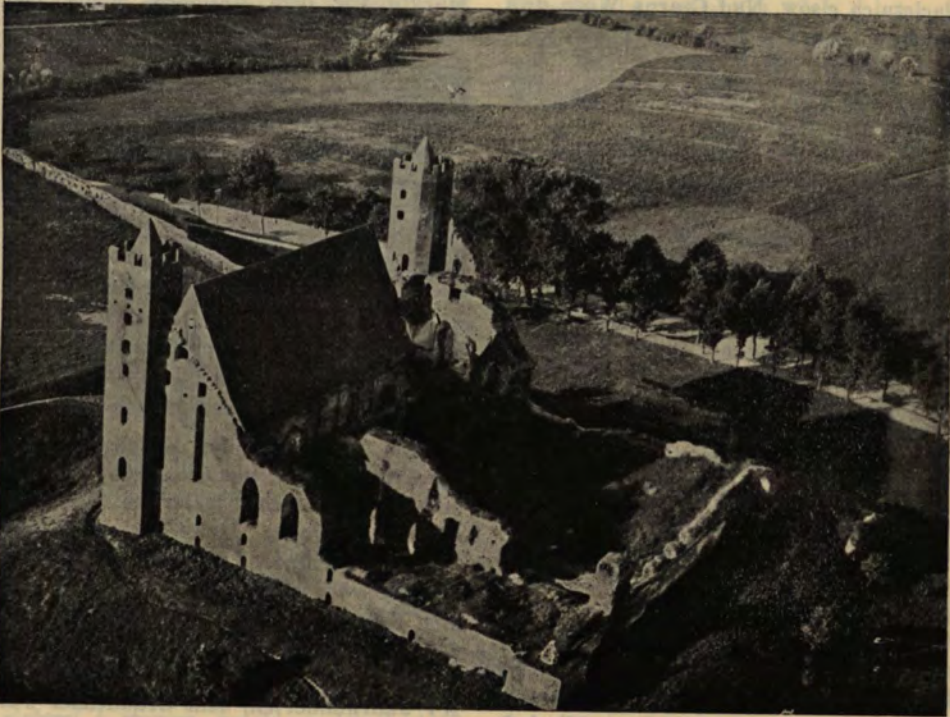
In der Nähe vom Kurpienland in der östlichen Masovie liegt auf der Anhöhe an der Narew die Kreisstadt **Łomża** von ca 25.000 Einwohnern. Der dortige Dom ist ein schönes Musterstück des Uebergangsstils vom Gothik in Renaissance aus dem XVI Jahrhundert. Westlich von Łomża ebenfalls an der Narew liegt die Kreisstadt *Ostrołęka*, mit einer eigentümlichen Bernardinerkirche vom XVII Jahrhundert und einem Denkmal auf dem polnisch - russischen Schlachtfelde von 1831.

3. Pomerellen und Gdynia.

Nordwestlich von dem Masovien liegt die Wojewodschaft Pomerellen, (Pomorze) nördlich dicht an der Ostsee. Ihre Hauptstadt ist die an der Weichsel gele-

rzów, a na wzgórzu nad Wisłą ruinę zamku krzyżackiego, z którego wieży rozciąga się malowniczy widok na miasto i Wisłę. 3 km. na północ od miasta na wzgórzu na prawym brzegu Wisły leży słynna forteca grudziądzka, założona w końcu XVIII w. przez Fryderyka II,

gene Stadt Thorn (Toruń) mit 66.000 Einwohnern. Hotels „Polonia“, Plac Teatralny 5, „Pod Oriem“ Mostowa Str. 19. Die Stadt wurde im Jahre 1233 gegründet und hat unlängst ihr 700-stes Jubiläum gefeiert. In den vergangenen Jahrhunderten erreichte Toruń

RADZYŃ K. GRUDZIĄDZA: Ruina zamku krzyżackiego.
Burgruine.
Les ruines du chateau.

Fot. G. Milczewski

która w 1807 r. wytrzymała zwycięsko 6 miesięczne oblężenie przez armię napoleońską. Bronił jej wtedy generał francuskiego pochodzenia Wilhelm Courbiere, pochowany w fortecy.

W okolicy Grudziądzka zasługuje na zwiedzenie Radzyń, małe miasteczko z okazałą ruiną zamku krzyżackiego z XIV w. i z tego samego czasu pochodzącym pięknym, gotyckim kościołem.

bedeutenden Wohlstand als einer der Haupthäfen Polens an der Weichsel, welcher den Getreidehandel mit dem Auslande konzentrierte. In Toruń sind noch mehrere mittelalterliche Gebäude erhalten, insbesondere drei prächtige gotische Kirchen, typische Musterstücke des baltischen Ziegelgothiks, ein prachtvolles gotisches Rathaus, errichtet Mitte des XIII Jahrhunderts, bedeu-

Środkową część woj. pomorskiego na lewym brzegu Wisły zajmują obszerne **Bory Tucholskie**, o powierzchni 2.000 km kw., największy las zachodniej Polski. Wśród lasów wiele jezior, liczne osobliwości przyrody, a za najwybitniejszą z nich uchodzi *Ciosowa Kępa* nad jeziorem Fuhrz, rezerwat starych. Może tysiącletnich cisów. Nad Czarną wodą dwa sztuczne jeziora w *Gródku* i *Zurze*, zbierają wody w celach elektryfikacji; okazałe przegrody zbudowane już po odzyskaniu niepodległości.

Na zachód od Borów Tucholskich na zachodniej granicy Polski leżą **Chojnice**, miasto powiatowe o 12.000 m. jedno z bogatszych w zabytki i bardziej interesujących miast na Pomorzu. Ma ono resztki murów miejskich z kilku basztami, pięciopiętrową gotycką Bramę Człuchowską z XIV w. służącą obecnie za dzwonnice kościelną, gotycki kościół farny z XIV w., barokowy kościół niegdyś Jezuitów z 1742 r., i rokokowy ewangelicki kościół św. Trójcy z połowy XVIII w. Na północ od miasta (autobusy) ciągnie się wzdłuż granicy polsko-niemieckiej 12 km długie jezioro *Charzykowskie*, ulubiony teren sportów wodnych mieszkańców Chojnic, jeden z najważniejszych centrów sportu żeglarskiego a w zimie sportu ślizgowców w Polsce. Od północy sąsiaduje z niem jezioro *Karsino*.

Na północny zachód od Borów Tucholskich niedaleko Wisły leży **Pełplin**, małe miasteczko, stolica biskupów chełmińskich. Tutejsza katedra, okazały trzynawowy gotyk ceglany z XIV w. z artystycznym urządzeniem gotyckim i barokowym uchodzi za najpiękniejszy kościół woj. pomorskiego. Do 1819 r. była ona klasztorem Cysterców, których klasztor uległ wówczas kasacji.

Z miast położonych na lewym brzegu Wisły zasługują na zwiedzenie Świecie z ruiną zamku krzyżackiego i kościołem gotyckim z XV w., Gniew, malowniczo położony na wyżynie przy ujściu Mąta-

tende Teile der Stadtmauern mit einigen Toren von der Weichelseite und einem schiefen Turm, Reste der Kreuzritterburg, im Jahre 1454 durch die Thorner Bürger zerstört, schliesslich eine Reihe von alten Bürgerhäusern und mehrstöckigen Getreidespeichern aus den vergangenen Jahrhunderten. Auf dem Markte vor dem Rathause steht das Denkmal des berühmten polnischen Astronoms *Mikolaj Kopernik*, welcher in Toruń im Jahre 1473 geboren ist. Auf dem Bydgoskie Przedmieście schönes Villenviertel und Stadtpark. Zu den grösseren von der polnischen Regierung in den letzten Jahren errichteten Gebäuden gehört das Gebäude der Bahndirektion vom Jahre 1930 sowie die Landes - Starostei vom Jahre 1935. Auf dem linken Weichselufer die Ruinen des Schlosses *Dybbów*, welches zur Zeit, als Toruń zu den Kreuzrittern gehörte, d. i. bis zum Jahre 1454, polnisches Grenzschloss war.

Von Thorn auf der Weichsel stromabwärts fahrend, passieren wir auf dem rechten Ufer das malerisch gelegene **Chelmno**, (Kulm) eine Kreisstadt von 15.000 Einwohnern, bis 1772 Hauptstadt der Wojewodschaft mit bedeutenden Resten der alten Stadtmauern, mit einigen schönen und reichen an Kunstdenkmälern gothischen Kirchen von XIV und XV Jahrhunderten, dem Graudenzer Tor sowie wunderschönem Renaissance - Rathaus vom Ende des XVI Jahrhundert in der Mitte des Marktes.

Nördlich von Chelmno liegt auf dem rechten Weichselufer **Grudziądz** (Graudenz) Industriestadt von 60.000 Einwohnern. Von der Weichelseite besitzt sie eine Reihe von alten Speichern, und auf dem Hügel an der Weichsel Ruinen der Kreuzorden - Ritterburg, aus dessen Turm sich eine malerische Aussicht auf die Stadt und Weichsel erstreckt. 3 km. nördlich von der Stadt auf dem Hügel auf dem rechten Weichselufer liegt die

PELPLIN: Katedra.
Dom.
La catedral.

Fot. H. Poddębski

wy do Wisły, z największą w Polsce ruiną zamku krzyżackiego z XIV w., gotyckim kościołem katolickim, podcieniami w Rynku, oraz Nowe, pięknie położone na wyżynie nad Wisłą, z resztkami dawnych murów, dwoma gotyckimi kościołami i starym zamkiem krzyżackim.

Na wschód od Wisły leży miasto powiatowe Brodnica o 10.000 m. z gotyckim kościołem i bramą miejską z XIV w. i ruiną zamku krzyżackiego. Między Brodnicą a Nowym Miastem i Lidzbarkiem ciągnie się *Pojezierze Brodnickie*, przepiękna okolica bogata w lasy i jeziora (Partz J. Kołodziejczyk: Wycieczka na Pojezierze Brodnickie, Warszawa 1930).

Na północ od Borów Tucholskich, a na zachód od terenu wolnego miasta Gdańska ciągnie się piękna, pagórkowata, bogata w lasy i jeziora okolica, zwana *Szwajcarią Kaszubską*. Najwyższy szczyt

berühmte Graudenzener Festung, errichtet Ende des XVIII Jahrhunderts vom Friedrich II, welche im Jahre 1807 die 6-monatliche Belagerung der Napoleon - Armee siegreich durchgehalten hat. Sie wurde von einem General französischer Abstammung Wilhelm Courbière (gest. 1811), der in der Festung begraben ist, verteidigt.

Den mittleren Teil der Wojewodschaft Pomerellen auf dem linken Weichselufer bewächst umfangreiche Tucheler Heide (Bory Tucholskie), von 2000 km² Fläche, die grössten Wälder Westpolens. In den Wäldern viele Seen, zahlreiche Naturdenkmäler, von denen das hervorragendste *Zisbusch* (Cisowa Kępa) an dem Mukrz-See ist, ein Reservat von alten, beinahe tausendjährigen Eibenbäumen. An der Czarna Woda (Schwarzwasser) zwei künstliche Seen in *Gródek* und *Zur* sammeln das Wasser zu Elektrifikationszwecken; stattliche Schleusen wurden bereits nach Unabhängigkeits - Wiedererwerbungs erbaut.

Westlich von der Tucheler Heide auf der westlichen Grenze Polens liegt Chojnice (Konitz), eine Kreisstadt von 12.000 Einwohnern, eine der interessantesten Städten in Pomerellen. Sie besitzt Ueberreste von Stadtmauern mit einigen Bastionen, einem 5 Stock hohen gotischen Tor (Brama Człuchowska) vom XIV Jahrhundert gegenwärtig als Kirchenglockenturm dienend, gotische Pfarrkirche vom XIV Jahrhundert, baroke ehemalige Jesuitenkirche aus dem Jahre 1742 und evangelische Rococokirche aus der Hälfte des XVIII Jahrhundert. Nördlich von der Stadt (Autobusverbindung) zieht sich längs der polnisch - deutschen Grenze ein 12 km. langer *Mückendorfersee* (Jezioro Charzykowskie), das beliebte Terrain von Wassersportern der Einwohner von Chojnice, eins der wichtigsten Punkte für Segelsport und im Winter des Segelschlittensports in Polen.

tej okolicy *Wieżyca* (331 m.) jest zarazem najwyższym wzniesieniem północnej Polski. Centrem tej okolicy jest miasto powiatowe *Kartuzy*, położone na wysokości 200 m. n. m. na przesmyku między dwoma jeziorami, gdzie po dawnym klasztorze *Kartuzów* zachował się oryginalny kościół gotycki z XIV w.

Nordwestlich von *Tucheler Heide* unweit von der *Weichsel* liegt *Pelplin*, ein kleines Städtchen, Hauptstadt der *Kulmer Bischöfe*. Der hiesige Dom, ein prächtiges dreischiffiges gothisches Ziegelgebäude vom XIV Jahrhundert mit einer reichen gothischen - und Barock-Innenausstattung wird als die schönste

POJEZIERZE BRODNICKIE: Pojezierze Brodnickie jezioro Zbyczno.
Der See Zbyczno bei Brodnica.
Le lac Zbyczno pres de Brodnica.

Fot. Jan Bulhak

Na północ od Szwajcarii Kaszubskiej leży *Wejherowo*, miasto o 10.000 m. stolica pow. morskiego, frekwentowane jako letnisko. Pałac i park hr. *Keyserlingka*, *Kalwaria Kaszubska* z szeregiem kaplic na wzórzach. Innym głośnym miejscem odpustowym na Kaszubach jest *Wiele*.

Z morzem Bałtyckim graniczy Polska tylko na niewielkiej przestrzeni 60 km. Wybrzeże morskie jest dzięki temu ce-

Kirche der *Wojewodschaft Pomerellen* angesehen. Bis zum Jahre 1819 war sie eine Klosterkirche von *Zisterciensern*, deren Kloster damals aufgelöst wurde.

Von den auf dem linken *Weichselufer* gelegenen Städtchen sehenswert sind: *Swiecie* (*Schwet*) mit Ruinen der *Kreuzorden - Ritterburg* und einer gothischen Kirche vom XV Jahrhundert, *Gniew* (*Mewe*) malerisch auf einer Anhöhe bei der Mündung von *Moutau* in

lem masowych wycieczek turystycznych mieszkańców całej Polski, spotyka się tu też liczne wycieczki turystów zagranicznych. Przybywają one okrętami i kolejami, przede wszystkim, aby zwiedzić wspaniale rozbudowany w ostatnich latach port polski w Gdyni. Choć wybrzeże polskie jest stosunkowo krótkie, pod względem krajobrazowym przedstawia ono dużą różnorodność. Składa się na to nowoczesny port w Gdyni z ożywionym ruchem, sąsiadujące z nim od południa malownicze wzgórza pod Radłowem i Orłowem, na północ od Gdyni urodzajne wyżyny Kępy Oksywskiej i Puckiej, opadające ku morzu stromymi urwiskami, a wreszcie oryginalny wązki, a 35 km. długi półwysep helski, porośnięty wspaniałym lasem sosnowym, z idealną plażą piaszczystą.

Główną atrakcją turystyczną polskiego wybrzeża morskiego jest Gdynia, miasto o 100.000 m. główny port polski nad morzem Bałtyckim, jeden z największych i najbardziej nowoczesnych urządzonych portów w Europie. Hotele: Polska Riviera (ul. Nadbrzeżna), Centralny ul. Starowiejska, Pensjonaty Dom Zdrowy w dolinie za Kamienną Górą, Różany Gaj na Kamiennej Górze i wiele mniejszych. Gdynia z niewielkiej wioski kaszubskiej, jaką była w 1920 r. zaczęła się rozwijać w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości jako lotnisko nadmorskie, a od 1924 r. kiedy rozpoczęto budowę portu również jako miasto portowe. Prawa miejskie uzyskała Gdynia dopiero w 1926 r. Port tutejszy rozwijał się bardzo szybko, w 1932 r. ogólny obrót wyniósł 6.300.000 ton, w r. 1933 8 ml. ton. Port tutejszy jest portem sztucznym wykonanym na miejscu torfowisk, a praca przy jego budowie nie jest jeszcze zakończoną. Także miasto znajduje się jeszcze w stanie budowy. Podziwiać tu można imponujący rozwój zarówno portu, jak i Gdyni, a wzrost Gdyni jest pewnego rodzaju wskaźnikiem

die Weichsel gelegen, mit einer der größten in Polen Kreuzritterburg Ruine, einer katholischen gothischen Kirche, und mehreren Laubenhäusern am Markt, sowie *Nowe* (Neuenburg) reizend auf einer Anhöhe an der Weichsel gelegen, mit Ueberresten der alten Stadtmauern, mit zwei schönen gothischen Kirchen und einem alten Kreuzritterschloss.

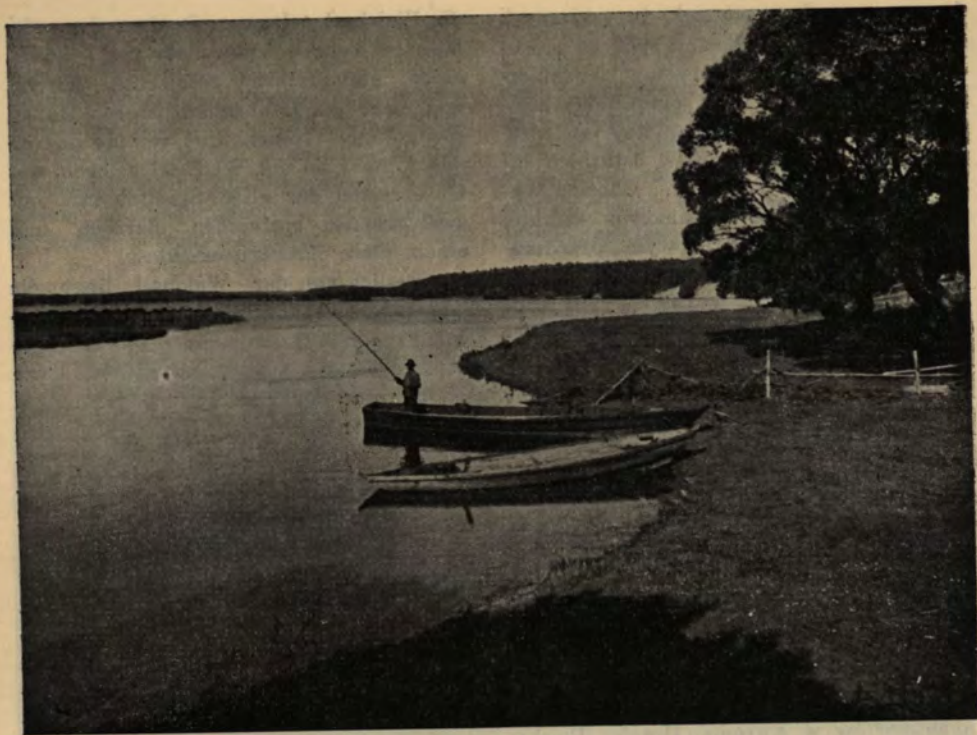
Oestlich von der Weichsel liegt die Kreisstadt *Brodnica* mit 10.000 Einwohnern, einer gothischen Kirche und einem Stadttore vom XIV Jahrhundert sowie einer Ruine der Kreuzritterburg.

Zwischen *Brodnica*, *Nowe Miasto* und *Lidzbark* zieht sich das Seeland von *Brodnica* (*Pojeziorze Brodnickie*), eine wunderschöne Gegend reich an Wäldern und Seen.

Nördlich von der *Tucheler Heide* westlich vom Gebiete der *Freien Stadt Danzig* erstreckt sich eine schöne Hügel - Wald - und Wasserreiche Gegend, genannt *Kaschubische Schweiz* (*Szwajcaria Kaszubska*). Der höchste Gipfel dieser Gegend *Wieżyca* (*Turmberg*) (331 m.) ist gleichzeitig der höchste Punkt Nord-Polens. Zentrum dieser Gegend ist die Kreisstadt *Kartuzy*, (*Karthaus*) gelegen auf einer Hochebene von 2.000 mtr. ü. d. M. auf dem Engpas zwischen 2 Seen, wo vom alten *Karthäuser - Kloster* eine eigenartige gothische Kirche vom XIV. Jahrhundert hinterblieben ist.

Nördlich von der *Kaschubischen Schweiz* liegt *Wejherowo*, (*Neustadt*) eine Stadt von 10.000 Einwohnern, Hauptstadt des Küstenbezirkes, als Sommerfrische sehr besucht. Schloss und Park des Grafen *Keyserlingk*, Wallfahrtsort mit einer Reihe von Kapellen auf den Hügeln. (*Kalvarienberg*) Ein anderer bekannte Wallfahrtsort in *Kaschubei* ist *Wiele*.

Polen grenzt mit der *Ostsee* nur auf einer geringen Länge von 60 km. Deswegen ist die *Meeresküste* ein Ziel der Massen - Ausflüge von Einwohnern ganz Po-

POMORZE: Jezioro Karsino.
Der Karsino See.
Le lac Karsino.

Fot. Photoplat

ekonomicznego rozwoju Polski po odzyskaniu niepodległości. Najlepszy widok na miasto z portem, Zatoką Gdańską i półwyspem Helskim rozciąga się od krzyża na Kamiennej Górze, u stóp której rozsiadła się dzielnica willowa. Na zwiedzenie zasługuje cały szereg nowych monumentalnych gmachów (do największego należy szkoła morską, szkoła handlu morską, komisariat rządu, gmach żegluga Polskiej, poczty, dworzec morską, obóz emigracyjny i gmachy kilku kooperatyw mieszkaniowych), poza tym zaś kilkanaście nowoczesnych gmachów i magazynów w porcie. Przede wszystkim należy zwiedzić nowoczesnie urządzone port, co ułatwiają łodzie motorowe, kursujące po porcie. Odchodzą one co go-

lens, (bis 200.000 Touristen im Sommer man trifft hier auch zahlreiche Ausländer. Sie treffen ein mit Schiffen und Eisenbahnen, um vor allem den prachtvoll in den letzten Jahren ausgebauten modernen Hafen in Gdynia zu besichtigen. Obzwar die polnische Küste verhältnismässig kurz ist, bietet sie in Bezug auf ihre Landschaft bedeutende Mannigfaltigkeit. Diese besteht aus dem modernen Hafen in Gdynia mit belebtem Verkehr, benachbarten malerischen Hügeln bei Radłowo und Orłowo südlicherseits, der fruchtbaren Hochebenen der Oxhöfter und Putziger Kämpfe nördlich von Gdynia, welche mit steilen Abhängen zum Meere fallen, und schliesslich aus einer eigentümlichen

dzinę od wejścia na molo pasażerskie Żegluga Polskiej.

Poza tym wskazane wycieczki statkami Żegluga Polskiej z Gdyni przez Zatokę Pucką do Helu (15 km.), oryginalnie zbudowanego miasteczka, zamieszkałego przez rybaków, położonego na końcu, 35 km. długiego, półwyspu helskiego, które rozwija się też jako lotnisko nadmorskie. Posiada ono doskonałą plażę, kilkanaście hoteli i pensjonatów, frekwencja około 2000 gości rocznie. Z latarni morskiej piękny widok na półwysep. Na tym samym półwyspie 10 km. od Helu leży *Jastarnia*, wieś kaszubska, rozwijająca się również jako lotnisko nadmorskie (3000 gości). Między Jastarnią a Helem leży ukryte w lesie lotnisko *Jurata*, z nowoczesnym hotelem „Lido“ z 1932 roku.

Bawiąc w Gdyni należy odbyć wycieczkę autobusami na południe do Szwajcarii Kaszubskiej (p. niżej), oraz na północ wzdłuż wybrzeża morskiego do *Jastrzębiej Góry*, letniska nadmorskiego położonego na wyżynie nad pełnym Bałtykiem. W sąsiedztwie leży *Rozewie*, gdzie na przylądku wzniesionym 52 m. n. m. stoi latarnia morska, posiadająca najsilniejsze światło nad Bałtykiem (widok). U nasady półwyspu Helskiego leży *Wielka Wieś*, rozwijająca się jako letnisko, a w sąsiedztwie otwarty w 1938 r. port rybacki nad pełnym morzem *Władysławowo*. Północno zachodni cypel Polski nad morzem Bałtyckim stanowi ujście rzeczki *Piaśnicy*, (p. ilustracja).

W lipcu i sierpniu panuje w miejscowościach nadmorskich ożywiony ruch, a z całej Polski przybywa tu około 20.000 gości dla kąpieli morskich. Dzięki temu wszystkie wioski na półwyspie helskim nad pełnym morzem Gdynia i Orłowo rozwinęły się jako letniska nadmorskie z całym szeregiem hoteli i pensjonatów. Obok wspomnianych wyżej Gdyni, Helu, Juraty, Jastarni i Jastrzębiej Góry wspomnieć należy jeszcze pięknie położo-

schmalen 35 km. langen Hela Halbinsel mit einem schönen Tannenwald bewachsen, mit einem idealen Sandstrand.

Die Hauptsehenswürdigkeit der polnischen Küste ist Gdynia, eine Stadt von 100.000 Einwohnern, polnischer Haupthafen an der Ostsee, einer der grössten und modernsten Häfen Europas. Hotels: Polska Riviera (Nadbrzeźna Str.), Centralny (Starowiejska Str.), Pensionen Dom Zdrojowy (Kurhaus) im Tal hinter der Kamienna Góra (Steinberg), Różany Gaj auf der Kamienna Góra und etliche kleinere. Aus einem kleinen Kaschubendorfe vom Jahre 1920 begann Gdynia sich als See — Badeort in den ersten Jahren nach Unabhängigkeits-Wiedergewinnung zu entwickeln, und seit dem Jahre 1924, als man den Hafen zu bauen begann, auch als eine Hafensstadt. Städtische Rechte erlangte Gdynia erst im Jahre 1926. Der hiesige Hafen entwickelte sich sehr rasch, im Jahre 1932 erreichte der gesamte Warenumsatz 6.300.000 Tonnen, im Jahre 1933 8.000.000 T. Der hiesige Hafen ist ein künstlicher Hafen auf einem Torffelde ausgegraben. Die Arbeit, mit dessen Bau verbunden, ist noch nicht zu Ende gebracht. Ebenfalls befindet sich die Stadt noch im Bau. Man kann hier die imposante Entwicklung sowohl des Hafens wie auch Gdynias bewundern. Die Entwicklung Gdynias ist gewissermaßen ein Mass des ökonomischen Aufstieges Polens nach Wiedergewinnung der Unabhängigkeit. Die beste Aussicht auf die Stadt mit dem Hafen, der Danziger Bucht und der Hela Halbinsel erstreckt sich vom Kreuze auf der Kamienna Góra (Steinberg), zu deren Fuss sich das Villenviertel breitet. Sehenswert ist eine Reihe von neuen monumentalen Gebäuden (zu den grössten gehört die Marineschule, die Seehandelsschule, Regierungskommissariat, das Gebäude der Zegluga Polska (Polnische Schifffahrt), das Postamt, Seebahnhof, Emigrations-

BALTYK: Ujście Piasnicy.
Die Mündung der Piasnica.
La riviere Piasnica se jetant dans la mer.

Fot. H. Poddębski

ne wśród zalesionych wzgórz letnisko nadmorskie *Orłowo - Kolibki* między Gdynią a Sopotami (ok. 3.000 gości). Wszystkie letniska nadmorskie na polskim brzegu posiadają znakomitą piaszczystą plażę. W czasie sezonu letniego odbywa się w letniskach nadmorskich szereg rozmaitych imprez rozrywkowych i sportowych, a największą z nich, na którą przybywa po kilkadziesiąt tysięcy osób z całej Polski, jest „Święto Morza“, obchodzone corocznie w Gdyni w końcu czerwca lub lipcu.

Literatura turystyczna. Opis całego woj. pomorskiego w granicach z przed 1938 r. zawiera dr. M. Orłowicza „Ilustrowany przewodnik po woj. pomorskim“ (Lwów 1924 r. 500 stron). Przewodniki specjalne posiadają Gdynia, wybrzeże i Szwajcaria Kaszubska (mgr.

Lager sowie Gebäuden von mehreren Wohn - Kooperativen), ausserdem etliche moderne Gebäude und Magazine im Hafen. Vor allem muss man den neuzeitlich eingerichteten Hafen besichtigen, was die Hafen Rundreise erleichtert. Dieselben beginnen jede Stunde, Eintritt am Passagiersteg der Polnischen Schifffahrt. Informationen im Büro des Vereins zur Förderung des Fremdenverkehrs am Bahnhof.

Angezeigt sind Ausflüge mit den Dampfern der Polnischen Schifffahrt in Gdynia durch die Putziger Bucht nach *Hela* (15 km), dem eigentümlich gebauten Städtchen, von Fischern bewohnt, welches am Ende der 35 km. langen *Hela - Halbinsel* liegt, das sich ebenfalls als Kurort entwickelt. Es besitzt einen ausgezeichneten Strand, etliche Hotels

Bolesława Kosełnika z 1931 r.), Gdynia (Józefa Borowika z 1934 r.) Toruń (M. Sydowa 1929 r. i inż. Knothego z 1929 r.) Powiat Chojnicki (Cz. Wycecha z 1936 r.) Pelplin (ks. Frydrychowicza z 1929 r.) „Bory Tucholskie“ (Karasiewicz z 1922 r.) „Ziemia Kaszubów“ (dr. M. Orłowicza z 1923 r.) „Szwajcaria Kaszubska“ (dr. A. Maykowskiego z 1924 r.) i kilka innych.

4. Poznań i Wielkopolska.

Na zachód od Mazowsza, na południe od Pomorza, ciągnie się Wielkopolska, kraina, która była kolebką państwa polskiego. Jej dawną stolicą, a zarazem największym miastem Polski zachodniej jest Poznań, miasto o ok. 260.000 mieszkańców, położone nad Wartą. Już w X i XI w. był Poznań *stolicą Polski*, później po przeniesieniu tej stolicy do Krakowa został tylko stolicą Wielkopolski i miastem wojewódzkim. Poznań jest też od r. 965, kiedy Mieczysław I przyjął chrześcijaństwo, stolicą najstarszej w Polsce diecezji katolickiej, od 1821 r. połączonej z arcybiskupstwem gnieźnieńskim. W okresie po rozbiorach Polski był Poznań głównym miastem ziem polskich w zaborze pruskim. *Hotele*: „Bazar“ Pl. Wolności, „Continental“ ul. św. Marcina 36, „Monopol“ ul. Mielżyńskiego 21, „Britania“ ul. św. Marcina 44 i kilka mniejszych.

Poznań ma na ogół charakter nowoczesny, zachował jednakże w śródmieściu kilka cennych zabytków architektonicznych z ubiegłych wieków. Należy do nich stojący na Rynku najpiękniejszy w Polsce *ratusz*, przebudowany w połowie XVI w. w stylu renesansowym przez Jana di Quadro z Lugano (zwiedzanie codziennie 11 — 13 wstęp 30 gr.). *Katedra* założona w X w. wielokrotnie przebudowana z grobowcami pierwszych chrześcijańskich władców Polski Mieczysława I († 992) i Bolesława Chrobrego

und Pensionen, Frequenz ca. 2.000 Gäste jährlich. Vom Leuchtturm erstreckt sich eine schöne Aussicht auf die Halbinsel. Auf derselben Halbinsel 10 km. von Hela entfernt liegt *Jastarnia*, ein Kaschubendorf, das sich ebenfalls als See-Kurort (3.000 Gäste) entwickelt. Zwischen Jastarnia und Hela die im Walde geborene Sommerfrische *Jurata*, mit dem modernen Hotel „Lido“ aus dem Jahre 1932.

Gelegentlich des Aufenthaltes in Gdynia soll man auch einen Autobus — Ausflug südwärts nach der Kaschubischen Schweiz (siehe unten) sowie nordwärts die Küste entlang nach *Jastrzębia Góra*, See-Sommerfrische auf einer Hochebene über der offenen Ostsee gelegen, machen. In der Nachbarschaft desselben liegt *Rozewie*, wo auf einem 52 m. über der Meeresoberfläche erhobenen Kap ein Leuchtturm errichtet ist, der das stärkste Licht an der Ostsee hat. Am Anfang der Hela - Halbinsel liegt *Wielka Wieś*, welches sich als Sommerfrische entwickelt, in der Nähe der im Jahre 1938 gegründete Fischerhafen an der offenen See *Władysławowo*.

In den Monaten Juli und August herrscht in den Seeorten ein belebter Verkehr und kommen hierher aus ganz Polen ca. 20.000 Badegäste. Dank diesem Umstande entwickelten sich sämtliche Dörfer auf der Hela - Halbinsel, an der offenen Küste, Gdynia und Orłowo als *See-Badeorte* mit einer Reihe von Hotels und Pensionen. Neben der oben erwähnten Gdynia, Hel, Jurata, Jastarnia und Jastrzębia Góra muss man noch die schön mitten in bewaldeten Hügeln gelegene Sommerfrische *Orłowo - Kolibki* zwischen Gdynia und Zoppot (ca. 3.000 Badegäste) erwähnen. Sämtliche Seebadeorte an der polnischen Küste besitzen einen vortrefflichen sandigen Strand. In der Sommersaison finden in den Seebadeorten zahlreiche verschiedene Sport- und Vergnügungsveranstaltungen statt,

(† 1025), których pomniki dłuta Raucha z 1841 r. stoją w kaplicy królewskiej. Poza tym wyróżnia się barokowy *kościół farny* z bogatą dekoracją wnętrza z końca XVII r., kościoły Bernardynów, Dominikanów i św. Wojciecha, dawny *zamek* cesarza Wilhelma II, obecnie częściowo mieszczący uniwersytet (wejście od Wałów Batorego zwiedzanie w dnie powszednie 10 — 15, w niedziele 10, 30 — 14). Z *parków* polecenia godne zwiedzenia *parku Wilsona* z jego pomnikiem, dłuta Gutsona Borgluma z 1930 r. park na Solaczu, *ogród zoologiczny* przy ul. Zwierzynieckiej otwarty codziennie do zmroku i ogród na Winiarach, wśród którego pozostał potężny niegdyś fort niemiecki, obecnie opuszczony. W sąsiedztwie dworca wznoszą się okazałe gmachy *Targów Poznańskich*, z wysoką kopułą Wieży Górnoszląskiej z 1911 r., gdzie corocznie w pierwszym tygodniu maja odbywają się ożywione targi, a często rozmaite inne wystawy.

Poznań posiada liczne i bogate *muzea*. Należy do nich *Muzeum Wielkopolskie*, które ma trzy działy, otwarte w dnie powszednie z wyjątkiem poniedziałków 10 — 16, w niedziele i święta 10 — 14. Dział artystyczny z bogatą galerią galerią obrazów, rzeźb i oddziałem etnograficznym znajduje się w specjalnym gmachu przy Pl. Wolności. Dział archeologiczny pomieszczono w oficynie budynku Tow. Przyjaciół Nauk przy ul. Mielżyńskiego 26, a dział przyrodniczy w ogrodzie zoologicznym, przy ul. Zwierzynieckiej. Przy ul. Artyleryjskiej 1 mieści się *Muzeum Wojskowe* otwarte codziennie z wyjątkiem poniedziałków 10 — 14 za wstępem 30 gr., a w jednym z budynków Targów Poznańskich przy ul. Focha 18, mieści się *Muzeum Miejskie*, otwarte w dnie powszednie 10 — 14, w niedziele i święta 10 — 12.30, wstęp 50 gr.

Bliższe szczegóły zawiera prof. Jana Kilarskiego: „Ilustrowany Przewodnik po Poznaniu“ z 1928 r.

deren grösste und von einigen Zehntausend Personen aus ganz Polen besuchte das „Meeresfest“ ist, welches alljährlich in Gdynia Ende Juni oder auch im Juli gefeiert wird.

4. Posen und Grosspolen.

Westlich von der Masovien, südlich von Pomerellen erstreckt sich Grosspolen, (Wielkopolska) ein Land, welches die Wiege des Polnischen Staates war. Deren gewesene Hauptstadt und zugleich die grösste Stadt Westpolens ist *Poznań* (Posen) eine Stadt von ca. 260.000 Einwohnern, an der Warthe gelegen. Bereits im X und XI Jahrhundert war Posen *Hauptstadt Polens*, später nach Uebertragung dieser Hauptstadt nach Krakau wurde Posen lediglich Hauptstadt Grosspolens und eine Wojewodschafts - Stadt. Posen ist auch seit 965, als der Herrscher des damaligen Polens Mieczysław I das Christentum annahm, ältester Bischofssitz in Polen, seit 1821 mit dem Erzbischoftum Gniezno verbunden. *Hotels*: „Bazar“ Plac Wolności, „Continental“ ul. św. Marcina 36, „Monopol“ Mielżyńskiego Str. 21, „Britania“ ul. św. Marcina 44 und einige kleinere. Posen hat im allgemeinen einen modernen Charakter, behielt jedoch im Zentrum einige wertvolle architektonische Kunstdenkmäler aus den vergangenen Jahrhunderten. Zu diesen gehört das auf dem Marktplatz stehende, schönste in Polen *Rathaus*, Mitte des XVI Jahrhunderts vom Giovanni di Quadro aus Lugano im Renaissancestil umgebaut, (Besichtigung alltäglich 11 — 13, Eintritt 30 gr.). Der *Dom* gegründet im X Jahrhundert, wiederholt umgebaut mit den Grabmälen der ersten christlichen Herrscher Polens Mieczysław I (gest. 992) und Bolesław Chrobry (gest. 1025), deren Denkmäler ein Werk von Rauch vom Jahre 1841 in der königlichen Ka-

Bawiąc w Poznaniu należy odbyć wycieczki koleją lub autokarem do pięknych posiadających bogate zbiory artystyczne pałaców w Kurniku (dawny zamek Górków z XV w., przebudowany w połowie XIX w. posiada bogate zbiory artystyczne i historyczne, dostępne za zgłoszeniem, w 1924 r. przez hr. Władysława Zamoyskiego wraz z dobrami zapisane państwu polskiemu), oraz Rogalinie, gdzie znajduje się pałac hr Rogera Raczyńskiego z końca XVIII w. oraz pomieszczona w osobnym budynku największa w Polsce prywatna galeria nowoczesnego malarstwa (kilkaset obrazów polskich i obcych). W parku tysiącletnie dęby, uchodzące za najstarsze w Polsce. Mauzoleum rodzinne z rzeźbą Thordwaldsena.

Ulubionymi miejscami wycieczek podmiejskich mieszkańców Poznania są po-

pelle stehen. Ausserdem schenswert sind die baroke *Pfarrkirche* mit einem reichen Innenschmuck aus dem Ende des XVII Jahrhunderts, Bernardiner Kirche, Dominikaner Kirche und die St. Adalbert Kirche, das ehemalige *Schloss* des Kaiser Wilhelm II, gegenwärtig zum Teil befindet sich darin die Universität (Eintritt von der Seite der Wały Batorego, Besichtigung an Werktagen 10 — 15, an Sonntagen 10.30—14). Von den Parken empfehlungswert ist die Besichtigung des *Wilson Park* mit seinem Denkmal, ein Werk von Gutson Borglum aus dem Jahre 1930, Park auf dem *Sołacz*, *Zoologischer Garten* an der Zwierzyniecka Str., geöffnet alltäglich bis zur Dämmerung, und der Garten auf Winiary, in welchem die ehemals mächtige deutsche Festung z. Zt. verlassen erhalten ist. In der Nähe des Bahnhofes

LÓDŹ K. POZNANIA: Kościół drewniany słomą kryty.
Eine Holzkirche mit Stroh bedeckt.
Une petite eglise en bois couverte de paille.

Fot. H. Podębski

łożone nad Wartą letnisko *Puszczykowo* i niedaleko *Ludwikowo* z sanatorium dla piersiowo chorych, położone w sąsiedztwie jeziora *Górka*. W tej okolicy leży wieś *Łódź*, której osobliwością jest kościół drewniany, słomą kryty jedyny w swoim rodzaju w Polsce (p. ilustracja).

51 km. na północny zachód z Poznania przy linii kolejowej do Torunia leży Gniezno, miasto powiatowe o 33.000 m. nad małym jeziorem Jelonek. Jest to jedno z najstarszych miast w Polsce, gdzie już w 1000 r. w czasie zjazdu króla Bolesława Chrobrego z cesarzem niemieckim Ottonem III utworzono *arcybiskupstwo*, które stało się metropolią dla biskupów polskich. Arcybiskupi tutejsi byli prymasami Polski, a w dobie bezkrólewia zastępowali króla. Ozdobą miasta jest cenna gotycka katedra, z lat 1343 — 1595 z później dodanymi kaplicami renesansowymi i barokowymi. Na środku katedry w specjalnym ołtarzu spoczywają zwłoki apostoła Prus Wschodnich arcybiskupa Pragi św. Wojciecha († 997). Liczne zabytki sztuki, a do najcenniejszych należą romańskie drzwi odlewane z brązu z początku XII w. z płaskorzeźbami z życia św. Wojciecha. Bogaty skarbiec. Przed katedrą pomnik króla Bolesława Chrobrego dłuta Rożka (1929).

W okolicy posiadają cenne zabytki sztuki miasta: Trzemeszno (kościół Augustinianów z końca XVIII w.), *Mogilno* (dawny kościół Benedyktynów w założeniu romański z XII w.), oraz *Strzelno* z romańskim w założeniu kościołem, niegdyś Norbertanek i romańskim kościołem św. Prokopa (1200).

Między Gnieznem a Bydgoszczą leży *Żnin*, miasto powiatowe z gotyckim kościołem i basztą po ratuszu na Rynku. W okolicy Żnina leży *Biskupin* do 1934 r. nieznaną wioska, obecnie jedna z większych osobliwości turystycznych zachodniej Polski, dzięki dokonaniu tu odkryciu przedhistorycznej drewnianej osady słowiańskiej, która jest prawdziwym fe-

erhaben sich stattliche Gebäude der *Posener Messe* mit einer hohen Kuppel des Oberschlesischen Turmes aus dem Jahre 1911, wo alljährlich in der ersten Maiwoche belebte Märkte und öfters auch verschiedene andere Ausstellungen stattfinden.

Posen besitzt zahlreiche und reiche *Museen*. Zu diesen gehört *Muzeum Wielkopolskie* (das Museum Grosspolens), welches 3 Abteilungen besitzt, geöffnet an Werktagen mit Ausnahme von Montagen 10—16, an Sonn- und Feiertagen 10 — 14. Die Kunstabteilung mit einer reichen Bilder und Bildhauser - Gallerie und der ethnografischen Abteilung befindet sich in einem besonderen Gebäude am Plac Wolności. Die archeologische Abteilung wurde im Nebengebäude der Gesellschaft der Wissenschaftsfreunde, Mielżyńskiego Str. 26 und der naturwissenschaftliche Teil im Zoologischen Garten Zwierzynieckastr. untergebracht. An der Artyleryjskastr. 1 befindet sich *Muzeum Wojskowe* (das Militär-Museum) geöffnet alltäglich mit Ausnahme von Montagen von 10 — 14, Eintritt 30 gr., und in einem der Gebäude der Posener Messe, Fochastr. 18, befindet sich das Stadtmuseum (*Muzeum Miejskie*), geöffnet an Werktagen 10 — 14 und an Sonn- und Feiertagen 10 — 12.30, Eintritt 50 gr.

Anlässlich des Aufenthaltes in Posen empfiehlt sich Eisenbahn- oder Autocar - Ausflüge zu den Palästen in *Kurnik* und *Rogalin* zu machen, welche reiche Kunstsammlungen besitzen. Das alte Schloss *Górka* in *Kurnik* von XV. Jahrhundert, umgebaut Mitte des XIX. Jahrhunderts, besitzt reiche historische - und Kunstsammlungen, Zutritt gegen Voranmeldung. Das Schloss wurde im Jahre 1924 vom Grafen *Władysław Zamoyski* nebst Gütern dem Polnischen Saate hinterlassen. 15 gm. westlich liegt *Rogalin*, wo sich der Palast des gew. Posener Wojewoden Graf *Ro-*

nomenem archeologicznym. Wykopaliska zwiedziło w 1934 r. 5.000 osób, w 1935 r. 32.000. Na północ od Żnina leży *Lubostroń* z pięknym pałacem hr. Skórzewskich z końca XVIII w.

Na południe z Poznania, niedaleko granicy niemieckiej leży *Leszno*, miasto powiatowe o 25.000 m., dawna siedziba rodziny Leszczyńskich, która wygasła na królu Polski i Lotaryngii Stanisławie Leszczyńskim († 1766) ojcu królowej francuskiej Marii, żony Ludwika XV. Dawny ich zamek przy ul. Kościuszki przebudowano na Sąd. Miasto otaczają plantacje założone na miejscu murów miejskich. Leszno posiada liczne zabytki artystyczne, do których należy ratusz rokokowy na środku Rynku fundacji Sułkowskich z 1736 r. (na których przeszły dobra po Leszczyńskich), barokowy kościół farny fundacji Leszczyńskich z końca XVII w. z grobowcami fundatorów, barokowy ewangelicki kościół św. Krzyża z 1709 r. i kalwiński kościół św. Jana z XVII w. przed którym stoi pomnik słynnego czeskiego pedagoga Jana Komenského, który był rektorem szkoły w Lesznie w latach 1628 — 56.

W sąsiedztwie Leszna leży *Rydzyna*, miasteczko o 1500 m. z pięknie zabudowanym Rynkiem. Po rodzinie Sułkowskich pozostał tu najpiękniejszy rokokowy pałac w Polsce, zbudowany w połowie XVIII w. wedle proj. Pompeo Ferrariego, mieszczący obecnie gimnazjum.

W południowo zachodniej części Wielkopolski największym miastem jest *Kalisz*, miasto powiatowe o 76.000 m. położone nad Prosną. Domniemanie jest to najstarsze miasto w Polsce o którego istnieniu w VI w. wspomina Pholomeusz. W XIII w. był Kalisz stolicą księstwa piastowskiego, do końca XVIII w. stolicą województwa. Kalisz pierwszy z miast polskich odczuł okrucieństwo wielkiej wojny, gdyż już 2 sierpnia 1914 r. w dzień po wypowiedzeniu wojny zostało miasto zbombardowane przez Niemców,

ger *Raczyński* vom Ende des XVIII. Jahrhunderts und die in einem Sondergebäude befindliche (grösste in Polen) Privatgalerie der modernen Malerkunst (einige hundert polnische und fremde Bilder) befinden. Im Park tausentjährigen Eichen, die als älteste in Polen gelten. Familien - Mausoleum mit einem Grabdenkmal von Thordwaldsen.

Das beliebte Ziel der Stadtausflüge der Einwohner von Poznań bilden die an der Warthe gelegenen Sommerfrischen *Puszczykowo* und unweit *Ludwikowo* mit einem Sanatorium für Lungenkranke in der Nähe des *Górka* - Sees gelegen.

51 Km. nordwestlich von Posen an der Eisenbahnstrecke nach Thorn liegt *Gnesen* (Gniezno) Kreisstadt mit 33.000 Einwohnern an einem kleinen See *Jelonek*. Es ist eine der ältesten Städte in Polen, wo bereits im Jahre 1000 zur Zeit der Zusammenkunft des Königs Boleslaw Chrobry mit dem deutschen Kaiser Otton III ein *Erzbischoftum* gegründet wurde, welches eine Metropole für die polnischen Bischoftüme geworden ist. Die hiesigen Erzbischöfe waren *Primas von Polen*, und zur Zeit des Interregnum vertraten sie den König. Die Stadt wird durch einen wertvollen gotischen *Dom* geschmückt, aus den Jahren 1343 — 1595 mit später zugebauten Renaissance - und Barok - Kapellen. In der Mitte des Domes auf einem besonderen Altare ruhen die Gebeine des Apostels von Ostpreussen, Erzbischof von Prag, des heiligen Adalbert (gest. 997). Zahlreiche Kunstschätze. Zu den wertvollsten gehört die romanische in Bronze gegossene Tür vom Anfang des XII. Jahrhunderts mit Reliefs aus dem Leben des heiligen Adalbert. Reiche Schatzkammer. Vor dem Dom das Denkmal des Königs Boleslaw Chrobry, ein Werk von Rożek (1929).

In der Umgegend besitzen wertvolle Kunstschätze die Städte: *Trzemeszno* (Augustianer Kirche vom Ende des XVIII. Jahrhunderts), *Mogilno* (alte Be-

RYDZYNA: Dawny pałac Sulkowskich.
Das ehemalige Palast Sulkowski.
L'ancien palais de Sulkowski.

Fot. H. Podębski

a całe śródmieście legło w gruzach. Dzięki temu Rynek wraz z ratuszem i sąsiednie ulice mają charakter zupełnie nowoczesny, jak również teatr z 1922 r. Ozdobą miasta jest park miejski, położony nad Prosną, jeden z najpiękniejszych parków publicznych w Polsce. Wśród kilku kościołów wyróżnia się gotycki kościół św. Mikołaja z XIV w. z cenną kopią obrazu Rubensa „Zdjęcie z krzyża“, oraz kolegiata przebudowana w XVIII w. w stylu barokowym. Na zachód od Kalisza wieś *Szczypiórna*, gdzie obelisk pamiątkowy wznosi się na miejscu drewnianych baraków, w których Niemcy w latach 1917 — 18 internowali legionistów polskich.

Między Kaliszem a Pleszewem leży jeden z najpiękniejszych pałaców magnackich w Polsce. Jest to pałac w Gołuchowie

nediktiner Kirche, ursprünglich romanisch vom XII. Jahrhundert), sowie *Strzelno* mit einer ursprünglich romanischen Kirche, ehemals der Norbertaner und einer romanischen Kirche des heiligen Prokop (1200).

Zwischen Gniezno und Bydgoszcz liegt *Znin*, Kreisstadt mit gotischer Kirche und Rathausbastei auf dem Markt. In der Gegend von *Znin* liegt *Biskupin*, bis zum Jahre 1934 unbekanntes Dorf, gegenwärtig eine der grössten touristischen Merkwürdigkeiten Westpolens, dank der hier stattgefundenen Entdeckung einer prähistorischen slavischen Holzsiedelung, welche ein wahres archäologisches Phänomen darstellt. Die Ausgrabungen haben im Jahre 1934 — 5.000 Personen, im Jahre 1935 32.000 Personen besucht. Nördlich von *Znin* liegt *Lu-*

wie, (dojazd autobusem z Kalisza lub Pleszowa), renesansowy, zbudowany w XVI w. przez Leszczyńskich, obecnie należący do ks. Czartoryskich. Wewnątrz bogate zbiory dzieł sztuki. Pałac można zwiedzać codziennie z wyjątkiem niedziel i świąt, z pozwoleniem zarządu dóbr. Stoi on w dużym parku. W lesie największy głąz eratyczny w Polsce, zwany kamieniem św. Jadwigi.

W pow. kaliskim na północy wschód od stacji kolejowej Opatówek leży zamieszkała wieś *Lisków*, słynna w Polsce ze swych kooperatyw chłopskich zainicjowanych przez miejscowego proboszcza ks. Blizińskiego.

Literatura turystyczna. Województwo poznańskie w granicach sprzed 1938 r. posiada 2 przewodniki: starszy dr M. Orlik *po Poznańskim* (str. 180) i nowy wydany w 1938 r. prof. Jana Kilarzkiego *„Ilustrowany przewodnik po woj. Poznańskim“*. Poza tym istnieje bogato ilustrowana monografia prof. Jerzego Smoleńskiego *„Wielkopolska“* wydana w cyklu R. Wegnera *„Cuda Polski“* (Poznań 1930). Kalisz posiada Wł. Kwiatkowskiego *„Przewodnik po Kaliszu“* z 1932 r.

5. Kujawy.

Północno wschodnia część dawnej Wielkopolski to Kujawy, prowincja stanowiąca obecnie południową część województwa pomorskiego. Jest to urodzajna prowincja o glebie pszenicznej, rodząca też obficie buraki cukrowe, stąd bogata w cukrownie.

Największym miastem Kujaw jest **Bydgoszcz**, miasto o 130.000 m., położone nad rzeką Brdą, największe miasto woj. pomorskiego. W Bydgoszczy rozpoczyna się *Kanał Bydgoski*, który łączy Brdę z Notecią. **Hotele:** „Pod Orłem“ ul. Gdańska 14 i „Wiktoria“ ul. Dworcowa 85. Miasto rozwinęło się głównie w drugiej połowie XIX d., jako ważne centrum handlowe i przemysłowe z całym szere-

bostron mit einem schönen Palast der Grafen Skórzewski vom Ende des XVIII. Jahrhunderts.

Südlich von Poznań unweit der deutschen Grenze liegt *Leszno* (Lissa), eine Kreisstadt von 25.000 Einwohnern, ehemaliger Sitz der Familie Leszczyński, welche mit dem König von Polen und Lothringen Stanisław Leszczyński (gest. 1766) dem Vater der französischen Königin Marie, der Gattin Ludwigs XV ausstarb. Ihr altes Schloss an der Kościuszkost., wurde zum Gerichtsgebäude umgebaut. Die Stadt ist von Plantagen, welche auf der Stelle der Stadtmauern angelegt worden sind, umgeben. Leszno besitzt zahlreiche Kunstdenkmäler, zu denen gehören: das Roco-Rathaus in der Mitte des Marktes, Stiftung der Familie Sulkowski vom Jahre 1736 (auf welche die Güter der Familie Leszczyński übergegangen sind), die kath. Barok-Pfarrkirche, Stiftung der Familie Leszczyński vom Ende des XVII. Jahrhunderts, mit Grabmälen der Stifter, Evangelische Barok-Kirche des Heiligen Kreuzes vom 1709 und die Reformierte Kirche St. Johannes vom XVII Jahrhundert, vor welchem das Denkmal des berühmten böhmischen Pädagogen Jan Kamiński, welcher Schullektor in Leszno in den Jahren 1628 — 1656 war, steht.

In der Nachbarschaft von Leszno liegt *Rydźyna*, (Reisen) ein Städtchen von 1500 Einwohnern, mit einem schön bebauten Markt. Nach der Familie Sulkowski verblieb hier der schönste Rococo-Palast in Polen, errichtet Mitte des XVIII. Jahrhunderts nach Entwurf des Pompeo Ferrari, wo sich gegenwärtig ein Gymnasium befindet.

Im süd-westlichen Teile von Grosspolen liegt die Stadt Kalisz, eine Kreisstadt von 76.000 Einwohnern, an der Prosna. Man vermutet, dass dies die älteste Stadt Polens ist, über deren Bestehen im VI. Jahrhundert Pholomäus erwähnt. Im XIII. Jahrhundert war Kalisz

giem fabryk. Charakter miasta stosunkowo nowoczesny, główną ulicą jest szeroka *ul. Gdańska*. Leży przy niej *Park Miejski* z oryginalną fontanną „Potop” dłuta Lepkego. Przy końcu *ul. Gdańskiej* stoi dawny *kościół Klarysek* z XVII w. w stylu gdańskiego renesansu. Poza tym ma jeszcze Bydgoszcz w Rynku *kościół pojezuicki* z 1640 r. *kościół garnizonowy* niegdyś Bernardynów, z połowy XVI w. w stylu przejściowym z gotyku w renesans i kilka *kościółów* z pocz. XX w. Przy *ul. Farnej* *Muzeum Miejskie* z galerią obrazów. W rynku 1 Biblioteka Miejska. Malowniczo przedstawia się rzeka Brda ze starymi spichrzami i domami. Z wieży wodnej na wzgórzu Dąbrowskiego piękny widok na miasto. Przed Teatrem Miejskim rzeźba z brązu „Łuczniczka” dłuta Klingera. W parku Kochanowskiego w dzielnicy willowej pomnik Sienkiewicza dłuta Laszczki. Wzdłuż kanału Bydgoskiego piękne promenady do VI śluzy. Bliższe szczegóły zawiera K. Fidera i J. Mozolewskiego „Przewodnik po Bydgoszczy” z 1929 r.

Na południe od Bydgoszczy leży Inowrocław, miasto powiatowe o 33.000 m. niegdyś stolica księstwa, potem jednego z dwóch województw na jakie rozpadły się Kujawy. Hotele: „Rzymski” i „Basta”, przy *ul. Królowej Jadwigi*, „Wenecja” przy *ul. Solankowej 18*. Najstarszym zabytkiem jest romański *kościół P. Marii* z około 1200 r., w którego ściany wmurowano garnki dla akustyki. W sąsiedztwie Rynku *kościół św. Mikołaja*, gotyk z XIV w. Osobną dzielnicę zajmuje *zakład kąpielowy* ze zdrojami solankowymi (własność miejska), park zakładowy, *łazienki mineralne* i borowinowe i otaczające je wille i pensjonaty. Frekwencja przedwojenna wynosiła zaledwie 500 gości, w ostatnich latach doszła do 6.000 osób rocznie. Okazały gmach zakładu przyrodoleczniczego (1929) i *łazienek borowinowych* (1925). W sąsiedztwie wieś *Góra*, gdzie pochowany jest literat Sta-

Hauptstadt des Piasten - Fürstentums, bis zum XVIII. Jahrhundert Hauptstadt der Wojewodschaft. Kalisz als erste der polnischen Städte empfand den Greuel des Weltkrieges, denn bereits am 2. August 1914, einen Tag nach Kriegserklärung, die Stadt von den Deutschen bombardiert wurde, und das ganze Stadtzentrum in Trümmern lag. Infolgedessen hat der Markt mit dem Rathaus, sowie die benachbarten Strassen wie auch das Theater vom Jahre 1922 einen völlig modernen Charakter. Die Stadt wird durch den städtischen Park, einen der schönsten öffentlichen Gärten in Polen, an der Prosna gelegen, geschmückt. Von einigen Kirchen ist die gothische Kirche St. Nikolas vom XIV. Jahrhundert mit einer wertvollen Kopie des Gemäldes Rubens, „Kreuzabnahme“ sowie eine Stiftskirche im Barockstil umgebaut im XVIII. Jahrhundert, sehenswert.

Zwischen Kalisz und Pleszew liegt einer der schönsten Magnaten - Paläste in Polen. Dies ist der Palast in *Gołuchowo* (Autobus - Verbindung aus Kalisz oder Pleszew), im Renaissance - Stil, errichtet im XVI. Jahrhundert von Leszczyński, gegenwärtig den Fürsten Czartoryski gehörend. Innen reiche Kunstsammlungen. Den Palast kann man alltäglich mit Ausnahme von Montagen, gegen Erlaubnis der Gutsverwaltung, besichtigen. Er steht in einem grossen Park. Im Walde der grösste eratische Felsen in Polen, „*St. Hedwig Stein*“ genannt.

Im Kreise von Kalisz nordwestlich der Bahnstation *Opatówek* liegt ein wohlhabendes Dorf *Lisków*, berühmt in Polen durch ihre Bauerngenossenschaften, welche durch den hiesigen Pfarrer *Bliziński* gegründet wurden.

5. Kujawy.

Der nordöstliche Teil des alten Grosspolens sind Kujawy, eine Provinz, welche gegenwärtig den südlichen Teil der Po-

nisław Przybyszewski (1868 — 1927) urodzony w sąsiednim Łojewie. Bliższe szczegóły zawiera St. Waszaka „Przewodnik po Inowrocławiu“ (str. 155 z 1933 r.).

Na południe od Inowrocławia leży Kruszwica, obecnie miasteczko o 5.000 m.

KRUSZWICA: Mysia Wieża.
Mäuseturm.
La Tour des Souris.

Fot. H. Poddębski

najstarsza stolica Kujaw, skąd wyszła królewska dynastia Piastów, panujących w Polsce do 1370 r. Wedle legendy ich protoplastą był kołodziej Piast z Kruszwicy, a na miejscu jego chaty stoi romańska kolegiata, pierwotnie katedra zbudowana w XII w. Jezioro Gopło, nad którym leży Kruszwica jest największym jeziorem zachodniej Polski. Ma ono 28 km długości, 34 km² pow., a wycieczki po nim ułatwia łódź motorowa. Na półwyspie wśród jeziora wznosi się legendami

merellen - Wojewodschaft bildet. Es ist eine fruchtbare Provinz mit einem Weizenboden, welche auch reichlich Zuckerrüben liefert, daher auch reich an Zuckerrüben-Fabriken ist.

Die grösste Stadt der Kujawy ist Bydgoszcz (Bromberg), eine Stadt von 130.000 Einwohnern, gelegen am Fluss Brda, die grösste Stadt der Wojewodschaft Pomerellen. In Bydgoszcz beginnt der Bromberger Kanal, welcher Brda mit Notec verbindet. Hotels: „Pod Orlem“ Gdańskastr. 14, und „Viktoria“ Dworcowastr. 85. Die Stadt entwickelte sich hauptsächlich in der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts, als wichtiges Handel- und Industrie-Zentrum, mit einer Reihe von Fabriken. Der Charakter der Stadt ist verhältnismässig neuzeitlich, Hauptstrasse ist die breite *Gdańskastr.* An dieser liegt: der *Stadtpark* mit einem eigentümlichen Brunnen „Sintflut“ ein Werk von Lepke. Am Ende der *Gdańskastr.* steht eine alte *Klarissenkirche* vom XVII. Jahrhundert im *Danziger Renaissance-Stil.* Ausserdem hat Bydgoszcz noch im Markte eine *Nachjesuiten-Kirche* vom Jahre 1640, eine *Garnison-Kirche*, ehemals der *Bernardiner*, aus der Mitte des XVI. Jahrhunderts, im *Durchgangsstil* von *Gothik* in *Renaissance*, sowie einige Kirchen aus dem Anfang des XX. Jahrhunderts bei der *Farnastrasse*, und ein *Stadtmuseum* mit *Bildergalerie.* Am *Ring 1* die *Stadtbibliothek.* *Malerisch* zieht sich der *Fluss Brda* mit *alten Speichern* und *Häusern.* Vom *Wasserturm* auf dem *Dąbrowski Hügel* eine *schöne Aussicht* auf die *Stadt.* Vor dem *Stadttheater* eine *Bronzefigur* „*Bogenschütze*“ ein Werk von *Klinger.* Im *Park Kochanowski* im *Villenviertel* das *Denkmal* des *Schriftstellers Sienkiewicz* (gest. 1915) ein Werk von *Laszczko.* Den *Bromberger Kanal* entlang *schöne Promenaden* bis zur *sechsten Schleuse.* Nähere Einzelheiten enthält „*der Führer durch Bydgoszcz*“ von 1929 *K. Fidler* und *J. Mozolewski.*

otoczona gotycka „Mysia Wieża“ pozostałość po zamku Kazimierza Wielkiego z XIV w. (widok). W sąsiedztwie małe letnisko z łazienkami nad jeziorem.

We wschodniej części Kujaw największym miastem jest Włocławek, miasto powiatowe o 60.000 m. położone przy ujściu rzeki Zgłowiączki do Wisły. Od XII w. jest Włocławek stolicą biskupią. Hotel „Victoria“ ul. Przechodnia 5. *Katedra* gotycka z XIV w., trzynawowa o dwóch wieżach na froncie. W kaplicach katedry wiele zabytków sztuki, wśród nich w kaplicy św. Józefa późnogotycki grobowiec biskupa Moszyńskiego († 1493) przypisywany Witowi Stwoszewi. Przy ul. Słowackiego 1a. *Muzeum Kujawskie* Pol. Tow. Krajoznawczego. Nad Zgłowiączką duży park miejski. Przy wejściu od strony katedry pomnik włoskiego pułkownika Stanisława Becchi, rozstrzelanego w 1863 r. przez Rosjan za udział w powstaniu polskim (dłuta Lenartowicza). Przez Wisłę prowadzi długi most z r. 1937 do położonego na prawym brzegu u stóp wzgórz zalesionych przedmieścia *Szpetal*. Stoi tu obelisk na grobie poległych w 1920 r. w walce z bolszewikami. Rozciąga się stąd piękny widok na miasto. Na przedmieściach kilka dużych *fabryk* (w szczególności cykorii). Bliższe szczegóły podaje R. Czarnieckiego „Przewodnik po Włocławku i okolicy“ z 1931 r.

Wśród piaszczystej równiny nadwiślańskiej między Toruniem a Włocławkiem leży Ciechocinek, największy zakład kąpielowy środkowej i północnej Polski, dokąd dochodzą bezpośrednio pociągi z Warszawy, Łodzi i Poznania. *Hotel Millera*, największe pensjonaty „Belweder“, „Home“ i „Pomorzanka“. Zakład założony w 1836 r. własność rządu, posiada kilkanaście źródeł solankowych, wśród nich kilka cieplic wywierconych w ostatnich latach. Frekwencja dochodzi do 2.000 gości rocznie. Cztery gmachy łazienek mineralnych i błotnych, poza tym wspaniały *basen dla ciepłych kąpiele solankowych* na

Südlich von Bydgoszcz liegt Inowrocław, eine Kreisstadt von 33.000 Einwohnern, ehemals Hauptstadt des Fürstentums, nachher eines der beiden Wojewodschaften, in welche Kujawy zerfallen sind. *Hotels*: „Rzymski“ und „Basta“ Królowa Jadwiga Strasse, „Venezia“ Solankowastrasse 18. Das älteste Kunstdenkmal ist die romanische Kirche (Marien-Kirche) vom Jahre ca. 1.200, in deren Wände akustische Töpfe eingemauert sind. In der Nähe des Marktes St. Nikolas Kirche — Gothik vom XIV. Jahrhundert. Einen besonderen Bezirk nimmt die *Badeanstalt* mit Salzquellen (Stadteigentum) ein, der Park der Anstalt, Mineral- und Schlamm-Bäder, und die sie umgebenden Villen und Pensionen. Die Vorkriegsfrequenz hat lediglich 500 Gäste betragen, in den letzten Jahren ist sie bis 6.000 Personen jährlich gestiegen. Ein stattliches Gebäude der Physikal-Heil-Anstalt (1929) und der Schlamm-Bäder (1925). In der Nachbarschaft das Dorf *Góra* wo der Schriftsteller Stanisław Przybyszewski (1868 — 1927) beerdigt worden ist, geboren im benachbarten Łojewo. Nähere Einzelheiten enthält der „Führer durch Inowrocław“ von St. Waszak (Seite 155 aus dem Jahre 1933).

Südlich von Inowrocław liegt Kruszwica, gegenwärtig ein Städtchen mit 5.000 Einwohnern, die älteste Hauptstadt von Kujawy, wovon die königliche Piast-Dynastie stammt, welche in Polen bis zum Jahre 1370 regierte. Der Sage nach war deren Stammwater der Stellmacher Piast aus Kruszwica und steht an der Stelle seiner Hütte die romanische Stiftkirche, ursprünglich ein im XII Jahrhundert errichteter Dom. Der See *Gopło* an welchem Kruszwica liegt, ist eins der grössten Seen in Westpolen. Er ist 28 km. lang mit 34 qkm. Fläche, die Ausflüge auf diesem See ermöglicht das Motorboot. Auf der Halbinsel in der Mitte des Sees erhebt sich ein legendarischer gothischer Turm, „Mysia Wieża“ Ueberrest des

CIECHOCINEK: Łazienki.
Badeanstalt.
Bains.

Fot. J. Tomaszewski

otwartym powietrzu, zbudowany w 1933 r. i mniejszy basen dla kąpeli ciepłocnych o temperaturze 30°. Duży basen umieszczono w sąsiedztwie oryginalnych tężni używanych do osadzania soli.

Pod względem krajobrazu najpiękniejszą okolicą Kujaw są Jeziora Kujawskie, których cała grupa leży wśród zalesionych częściowo wzgórz w okolicy miasteczka *Kazimierza Biskupiego*, na północ od Konina. W Kazimierzu dwa średniowieczne kościoły, pałac i duży park.

6. Częstochowa i Zagłębie Dąbrowskie.

W kierunku południowo zachodnim biegnie z Warszawy linia kolejowa na Śląsk (z odgałęzieniem do Krakowa) przy której leży Piotrków (134 km z Warszawy) miasto o 55.000 m. zwany „Trybu-

Schlusses von Kazimierz dem Grossen aus dem XIV. Jahrhundert. In der Nachbarschaft ist eine kleine Sommerfrische mit Badeanstalt am See.

Im westlichen Teile von Kujawy ist die grösste Stadt *Włocławek*, eine Kreisstadt mit 60.000 Einwohnern, an der Mündung des Flusses *Zgłowiączka* in die *Weichsel* gelegen. Seit dem XII. Jahrhundert ist *Włocławek* Erzbischofshauptstadt. Hotel „Victoria“ *Przechodnia Str. 5*. Der gotische dreischiffige *Dom* mit 2 Türmen an der Vorderseite. In den Domkapellen befinden sich viele Kunstdenkmäler, unter denen in der Kapelle des *St. Joseph* ein spätgotisches Grabmal des *Bischofs Moszyński* (gest. 1493) dem *Wit Stwosz* zugeschrieben. An der *Słowackiegostr.* das erste *Muzeum Kujawskie* der *Polnischen Landeswissenschaftlichen Gesellschaft*. An der *Zgłowiączka* ein grosser

nalskim“, gdyż w Polsce przedrozbiorowej był siedzibą najwyższego sądu Wielkopolski. W dawnym zamku królewskim mieści się muzeum lokalne. Piotrków posiada kilka stylowych kościołów, z których najpiękniejszym jest barokowy kościół Jezuitów z XVIII w. oraz gotycki kościół farny z XIII w. Bliższe szczegóły podaje M. Witanowskiego „Przewodnik po Piotrkowie“ z 1923 r. Wskazana wycieczka do położonych na wschód od Piotrkowa wsi *Witów* z pięknym kościołem barokowym niegdyś Norbertanek z XVIII w. oraz miasteczka *Sulejowa* nad Pilicą, gdzie zachował się dawny, częściowo jeszcze romański kościół Cystersów z XII w. i malownicze resztki obronnego klasztoru Cystersów.

Na południe od Piotrkowa leży Częstochowa, miasto powiatowe o 125.000 m.

städtischer Park. Beim Eingang von der Domseite das Denkmal des italienischen Obersten Stanislaw Beccoci, erschossen von den Russen im Jahre 1863 wegen Teilnahme an dem polnischen Aufstand (Werk von Lenartowicz). Ueber die Weichsel führt eine lange *Brücke*, erbaut im Jahre 1937, zu der am rechten Ufer am Fusse der bewaldeten Hügel gelegenen Vorstadt Szpetal. Hier steht am Grabe der Gefallenen im Jahre 1920 im Kampfe gegen die Bolschewiken ein Obelisk. Von hier aus verbreitet sich eine schöne Aussicht auf die Stadt. In den Vorstädten befinden sich einige grosse *Fabriken* (insbesondere Zichoriefabriken).

Mitten in der Weichsel ebene zwischen Toruń und Włocławek liegt Ciechocinek, die grösste Badeanstalt des Mittel- und Nordpolens, wohin unmittelbare Bahn-

SULEJÓW K. PIOTRKOWA: Opactwo Cystersów.
Zistenriensern-Abtei.
L'Abbaye de Cisterces.

Fot. H. Poddębski

ważne centrum przemysłowe. Hotel Polonia, ul. Piłsudskiego 9 (naprzeciw dworca). Częstochowa jest najsłynniejszym w Polsce *miejszem odpustowym*; największe odpusty (po 300.000 pielgrzymów) odbywają się w dniach 12 — 15 sierpnia i 5 — 8 września, mniejsze na Zielone Świąta i 2 lipca. Na wzgórzu na zachód od miasta, zwanym *Jasną Górą*, kościół i klasztor Paulinów fundowany w 1382 r. przez Władysława Jagiełłę. W kaplicy obok kościoła cudami słynący obraz M. B. Częstochowskiej, według tradycji malowany przez św. Łukasza. Kościół przebudowany w stylu barokowym po pożarze w końcu XVII w. Wieża z 1905 r. najwyższa w Polsce (105 m). Z wieży wspaniały widok. Bogata biblioteka i skarbiec. Do koła klasztoru ciągną się *fortyfikacje* z XVII w. ozdobione stacjami Męki Pańskiej dłuta Piusa Welońskiego z początku XX w. W mieście *katedra* z lat przedwojennych, niewykończona, będąca największym kościołem w Polsce.

Za Częstochową mija pociąg Zawiercie, osadę przemysłową o 33.000 m. z kopalniami rudy żelaznej i węgla, fabryką płótna, hutą szkła i innymi fabrykami.

10 km na wschód leży miasteczko *Ogrodzieniec* z ruiną zamku na wapiennych skałach Jury Krakowskiej, która należy do największych i najpiękniej położonych ruin w Polsce. Zbudował go Seweryn Bonar, patrycjusz krakowski w początkach XVI w., zburzyli Szwedzi w 1656 r.

Zawiercie rozpoczyna *Dąbrowskie Zagłębie Węglowe*. Jest to najbardziej uprzemysłowiona i najbogatsza okolica w ziemiach polskich, b. zaboru rosyjskiego. Ton krajobrazowi nadają całe szeregi kominów kopalń i fabryk. Zagłębie zajmuje obszar 500 km² pow. Ciągnie się od Zawiercia po Sosnowiec. Najstarsza kopalnia, założona w 1796 r. istnieje w Dąbrowie Górniczej. Prócz kopalń węgla liczne fabryki oraz huty żelazne i cynkowe. Tu

verbindungen aus Warschau, Łódź und Poznań führen. *Hotel Millera*, die grössten Pensions „Belweder“, „Home“ und „Pomorzanka“. Die Anstalt, Eigentum der Regierung, errichtet im Jahre 1836, besitzt etliche Salzquellen unter denen einige Warmwasserquellen (Thermalquellen) gebohrt in den letzten Jahren. Die Frequenz erreicht ca. 2.000 Gäste jährlich. Vier Gebäude der Mineral- und Schlamm-bäder, ausserdem ein prächtiges *Schwimmbassin für warme Salzbäder* im Freien, errichtet im Jahre 1933 sowie ein kleineres Bassin für Thermalbäder bei Temperatur von 300. Das grosse Bassin wurde in der Nähe des Gradierwerkes zum Salzansetzen untergebracht.

In der landeswissenschaftlichen Hinsicht ist die schönste Gegend von Kujawy die Kujawischen Seen (Jeziora Kujawskie), deren ganze Gruppe mitten der teilweise bewaldeten Hügel in der Gegend des Städtchen *Kazimierz Biskupi* nördlich von Kanin liegt. In Kazimierz sind zwei mittelalterlichen Kirchen, Palast und ein grosser Park.

Czenstochau und Dąbrowaer Kohlengebiet.

(Częstochowa u. Zagłębie Dąbrowskie).

In der südwestlichen Richtung läuft von Warschau eine Bahnstrecke (mit einer Abzweigung nach Krakau (an welcher *Piotrków* (134 km von Warschau) eine Stadt von 55.000 Einwohner, genannt „Trybunalski“ da sie vor Polens Zergliederung Sitz des Obergerichts von Polen war, liegt. In dem ehemaligen königlichen Schloss befindet sich das lokale Museum. *Piotrków* besitzt einige Stillkirchen, von denen die schönsten die barocke - Jesuitenkirche vom XVIII Jahrhundert sowie die gothische Pfarrkirche vom XIII Jahrhundert sind. Anzeigt wäre ein Ausflug zu den östlich von *Piotrków* gelegenen Dörfern *Witów*

tejsze tereny węglowe są przedłużeniem terenów węglowych Górnego Śląska. Zagłębie posiada 19 wielkich i kilkadziesiąt mniejszych kopalń węgla. W 1929 r. zatrudniały one 30.000 robotników, produkowały 9 milionów ton węgla, o wartości 225 milionów złotych. Huty żelazne w Zagłębiu Dąbrowskim w roku tym zatrudniały 8.000 robotników, a wartość ich produkcji wynosiła 193 miliony złotych.

Największymi miejscowościami Zagłębia są Sosnowiec, miasto o 120.000 mieszk. z nowoczesnym ratuszem z 1935 r. i szeregiem nowoczesnych gmachów w nowej dzielnicy reprezentacyjnej. *Będzin*, miasto o 55.000 mieszkańców, stary gród kasztelański z okazałą ruiną zamku królewskiego na wzgórzu nad Przemszą, *Dąbrowa Górnicza*, miasto o 40.000 mieszk.

mit einer schönen Barok-Kirche, ehemals Norbertaner vom XVIII. Jahrhundert, sowie zum Städtchen *Sulejów* am Flusse Pilica, wo sich die alte teilweise noch romanische Zistersen - Kirche vom XII. Jahrhundert und die malerischen Reste des befestigten Zistersen - Klosters erhalten haben.

Südlich von Piotrków liegt Czenstochau, Kreisstadt von 125.000 Einwohnern, wichtiges Industrie - Zentrum. *Hotel*: Polonia, Pilsudskiegostrasse 9 (gegenüber dem Bahnhof). Czenstochau ist die berühmteste in Polen Wallfahrtsstelle; die grössten Wallfahrten (je 300.000 Pilger) finden am 12 — 15 August und 5 — 8 September, kleinere zu Pfingsten und am 26. August statt. Auf dem Hügel genannt Ja-

SOSNOWIEC: Ubezpieczalnia Społeczna.
Das Gebäude der Krankenkassa.
Le batiment d'Assurance Sociale.

Fot. J. Dańda

gdzie istnieje najstarsza kopalnia węgla „Reden“ w Zagłębiu otwarta w 1796 r.

7. Śląsk Polski.

Południowo-zachodni róg Rzplitej Polskiej zajmuje województwo śląskie. Mimo małego obszaru (4320 km²) jest to najbogatsza, najbardziej przemysłowa i najgęściej zaludniona kraina w Polsce. Wedle spisu ludności w 1931 r. miało ono 1.350.000 ludności, w czym 1.254.000 Polaków (92,5%) oraz 101.000 Niemców (7,5%). Gęstość zaludnienia wynosi 270 mieszkańców na 1 km². W części północnej obejmuje województwo przyznane Polsce część Górnego Śląska, który przed wojną należał do Prus, a w części południowej dwa powiaty dawnego Śląska Cieszyńskiego, który przed wojną należał do Austrii, a w 1920 r. został podzielony między Polską a Czechosłowacją.

Śląsk należy do ziem, które były kołębą państwa polskiego, mając pierwotnie na całej przestrzeni tubylczą ludność polską. W 1139 r. przy podziale Polski na dzielnice przypadł Śląsk najstarszemu synowi Bolesława Krzywoustego z dynastii Piastów, Władysławowi II, wśród potomków którego podzielił się Śląsk na cały szereg księstw. W końcu XIII i początkach XIV w. niektórzy z piastów śląskich zostali lennikami królów czeskich. W konsekwencji przeszedł Śląsk pod rządy czeskie, później pod rządy Habsburgów, a w 1740 r. król pruski Fryderyk II zajął prawie cały Śląsk dla Prus pozostawiając przy Austrii tylko księstwo cieszyńskie i opawskie. W 1921 r. na skutek plebiscytu Rada Ambasadorów podzieliła Górny Śląsk przyznając część Polsce, większą część Niemcom, pod rządami których pozostało 542.000 Polaków. Objęcie rządów przez Polskę nastąpiło w czerwcu 1922 r.

Rząd Polski starał się nie tylko o utrzymanie na Śląsku urzędów, zakładów przemysłowych, kopalń, dróg, szkół, wy-

śna Góra westlich von der Stadt befindet sich eine Kirche und das Paulinen Kloster im Jahre 1382 vom Wladyslaw Jagiello gestiftet. In der Kapelle neben der Kirche durch Wunder berühmtes Gemälde der Czenstochauer Mutter Gottes laut Tradition vom St. Lukas gemalt. Die Kirche im Barockstil nach dem Brand Ende des XVII. Jahrhunderts umgebaut. Ein Turm aus dem Jahre 1905, der höchste in Polen (105 Meter). Vom Turm aus eine prachtvolle Aussicht. Reiche Bibliothek und Schatzkammer. Rund um den Kloster ziehen sich Befestigungen aus dem XVII. Jahrhundert, geschmückt mit Gemälden von Christi Qual, ein Werk von Pius Weloński vom Anfang des XX. Jahrhundert. In der Stadt ein Dom aus den Vorkriegsjahren, unbeendet, welcher die grösste Kirche in Polen ist. Hinter Czenstochau passieren wir Zawiercie, eine industrielle Siedelung von 33.000 Einwohnern, mit Eisenerz — und Kohlengruben, einer Tuchfabrik, Glashütte, und anderen Fabriken.

10 km. nach Osten liegt das Städtchen Ogrodzieniec, mit Schlossruinen auf Kalkfelsen der Jura Krakowska, welche zu den grössten und am schönsten gelegenen Ruinen in Polen gehört. Das Schloss erbaute Seweryn Bonar, Krakauer Bürger, am Anfang des XVI. Jahrhunderts, von Schweden im Jahre 1656 zerstört.

Mit Zawiercie beginnt das Dombrowaer Kohlengebiet (Dąbrowskie Zagłębie Węglowe). Dies ist das grösste Industriegebiet und die reichste Gegend von den polnischen Ländern des ehemaligen russischen Gebietes. Den Charakter der Landschaft bildet eine Reihe von Schornsteinen, Gruben und Fabriken. Zagłębie nimmt eine Fläche von 500 qkm ein. Es breitet sich von Zawiercie bis nach Sosnowiec aus. Die älteste Grube im Jahre 1796 gegründet befindet sich in Dąbrowa Górnicza. Ausser den Kohlengruben zahl-

glądu miast, letnisk, uzdrowisk itp. na poziomie jaki osiągnęły one za rządów niemieckich, ale i o rozbudowę w każdym kierunku. Wzniesiono cały szereg nowych gmachów publicznych, wśród nich 45 urzędów, 4 sanatoria, 7 szkół średnich i zawodowych, wśród nich szkołę przemysłową w Katowicach zbudowaną kosztem 14 milionów złotych, kilkadziesiąt okazałych budynków szkół powszechnych. Wśród gmachów urzędów wyróżnia się wspaniały gmach urzędu wojewódzkiego w Katowicach wykończony w 1928 r. Przemysł i górnictwo doprowadzono do produkcji przedwojennej, zapewniając nowe rynki zbytu i powiększając wydajność pracy robotnika. Zbudowano 200 km nowych kolei, ponad 200 km nowych dróg, dając na głównych szosach jezdnie bitumiczno-smołowe lub bruki kostkowe. Rozbudowano na wielką skalę urządzenia sportowe, budując wspaniałe stadiony w większych miastach śląska.

reiche Fabriken, sowie Eisen- und Zinkhütten. Die hiesigen Kohlengebiete bilden Fortsetzung der oberschlesischen. Zagłębie besitzt 19 grosse und einige Zehnte kleinerer Kohlengruben. Im Jahre 1929 beschäftigten sie 30.000 Arbeiter, erzeugten 9 Millionen Ton Kohle von einem Wert von Zł 225.000.000. Die Eisenhütten im Zagłębie Dąbrowskie beschäftigten im genannten Jahre 8.000 Arbeiter und der Wert deren Produktion betrug 193 Millionen Złoty.

Die grössten Ortschaften von Zagłębie sind: Sosnowiec, eine Stadt mit 120.000 Einwohnern, mit einem modernen Rathaus vom Jahre 1935 und einer Reihe von modernen Gebäuden im neuen Repräsentationsbezirk, Będzin, eine Stadt mit 55.000 Einwohnern, alter Sitz der Burgherren, mit einer stattlichen Ruine des Königsschlusses auf dem Hügel am Flusse Przemsza, Dąbrowa Górnicza eine Stadt mit 40.000 Einwohnern, wo sich die

Zubry w lasach pszczyńskich. Fot. J. Dańda.
Aurochs in den Wäldern von Pszczyna.
Bisons dans les Forêts de Pszczyna.

Najbogatszą częścią woj. śląskiego jest jego część środkowa. Górnośląskie Zagłębie Węglowe, które obejmuje 2.800 km² terenów węglowych położonych w trójkącie Mysłowice — Gliwice — Tarnowskie Góry. Zachodnia część tego terenu wraz z Gliwicami, Zabrzem i Bytomiem pozostała po stronie niemieckiej, reszta przypadła Polsce. Całe Zagłębie jest jedną niemal osadą fabryczną. Począwszy od Mysłowic ciągnie się ku Tarnowskim Górom nieprzerwany las kominów fabryk, hut i kopalni. Położone w tym okręgu śląskie osady przemysłowe rozwinęły się po amerykańsku w drugiej połowie XIX w. z nieznanymi wsi na stu-tysięczne miasta, jak Katowice i Królewska Huta (obecny Chorzów).

W 1930 r. było na Śląsku 742 dużych zakładów przemysłowych, które zatrudniały 174.646 robotników. W szczególności posiada Śląsk 54 kopalnie węgla, 5 kopalń żelaza, cynku i ołowiu, 13 hut żelaza i stali, 5 hut z wysokimi piecami, 9 koksowni, 13 hut cynku, 2 huty ołowiu i srebra, 4 fabryki chemiczne i farbiarnie. Górny Śląsk wydobywa 75% całej produkcji węgla w Polsce. Górnośląski przemysł jest przemysłem eksportowym, a w 1928 r. przeszło 23% wartości eksportu polskiego pochodziło ze Śląska. W 1930 r. w kopalniach śląskich wydobyto 37.500 ton węgla, a w 1931 r. produkcja ta wzrosła mimo ogólnego kryzysu ekonomicznego do 38.226.000 ton. Oprócz kopalni węgla posiada też Śląsk duże kopalnie żelaza, cynku i ołowiu, a dostarczone przez nie rudy przerabiają na miejscu huty żelazne i cynkowe. Główne centra przemysłowe Górnego Śląska łączy bardzo gęsta sieć kolei, tramwajów elektrycznych i autobusów.

Głównym miastem woj. śląskiego są Katowice, miasto o 135.000 mieszkańców, które jeszcze przed 100 laty było nieznaną wioską. Hotele „Monopol“ ul. Dworcowa 7, „Savoy“ ul. Mariacka 4, obydwa w sąsiedztwie dworca. Katowice są mia-

łtęte Koblengrube in Zagłębie „Reden“ gegründet im Jahre 1796 befindet.

7. Polnisch Schlesien (Śląsk Polski).

Den südwestlichen Winkel der Polnischen Republik nimmt die schlesische Wojewodschaft ein. Trotz kleiner Bodenfläche (4.320 qkm.) ist es das reichste industriell höchst entwickelte und am dichtesten bevölkerte Land in Polen. Laut Bevölkerungszählung im Jahre 1931 hatte es 1.350.000 Einwohner, darin 1.254.000 Polen (92,5%) und 101.000 Deutsche (7,5%). Die Bevölkerungsdichte beträgt 270 Einwohner auf 1 qkm. Im nördlichen Teil umfasst die Wojewodschaft den Polen zuerkannten Teil Oberschlesiens, welcher vor dem Kriege Deutschland gehörte, und im südlichen Teil 2 Kreise des alten Teschener Schlesiens, welches vor dem Kriege Oesterreich gehörte und im Jahre 1920 zwischen Polen und die Tschechoslovakei geteilt wurde.

Schlesien gehört zu den Ländern, welche Wiege des polnischen Staates waren, und hatte ursprünglich auf seinem ganzen Gebiete die heimische polnische Bevölkerung. Im Jahre 1139 bei Zergliederung Polens in Gebiete bekam Schlesien der älteste Sohn des Bolesław Krzywousty von der Piast Dynastie, Władysław II, dessen Nachkommen Schlesien in eine Reihe von Fürstentümern teilten. Am Ende des XIII und am Anfang des XIV. Jahrhunderts wurden einige der schlesischen Piasten Vassalen der böhmischen Könige. Folglich geriet Schlesien unter böhmische Regierung, demnach unter die Herrschaft der Habsburge und im Jahre 1740 besetzte der König von Preussen Friedrich II. fast ganz Schlesien für Preussen, indem er nur das Teschener und Opauer Fürstentümer Oesterreich gelassen hat. Im Jahre 1921 verteilte Schlesien der Ambassadeur Rat infolge des Plebiszits, einen Teil Polen, einen grösseren Teil den Deutschen, unter deren Regierung 542.000

stem o nowoczesnym charakterze wielkomiejskim, z całym szeregiem pięknych gmachów prywatnych i publicznych. Wśród tych ostatnich wyróżniają się wzniesione w ostatnich latach przez rząd polski gmach *urzędu wojewódzkiego* (1928), mieszczący zarazem Sejm śląski i *Muzeum Śląskie* (niedziele, wtorki, piątki) oraz gmach *szkół zawodowych* (1932) który mieści 14 rozmaitych szkół przemysłowych, mających tutaj wzorowe warsztaty i znakomite urządzenia. Wśród nowych gmachów wzniesionych w ostatnim dziesięcioleciu zasługują jeszcze na zwiedzenie miejskie hale targowe, katowicki drapacz chmur o 14 piętrach wysokości, przy ul. Wandy, pałac biskupi wraz z gimnazjum katolickim, stojący w sąsiedztwie będącej w stadium budowy katedry, oraz dzielnica willowa w sąsiedztwie *Parku Kościuszki*, zajmującego szczyt wzgórza na południe od miasta.

8 km na północny zachód od Katowic leży Chorzów, (dawna Królewska Huta), drugie z rzędu co do wielkości miasto Śląska, o 112.000 mieszkańców. *Hotel Redena* przy ul. Katowickiej 7. „Huta Piłsudskiego“ założona w 1798 r. jako „Huta Królewska“ jest największym zakładem przemysłowym Górnego Śląska (6000 robotników). Kopalnia węgla „Prezydent“ (7000 robotników). Główną ul. Wolności zdobi pomnik powstańców śląskich z 1927 r. Przy ulicy tej stoi też najwyższy w Chorzowie gmach Komunalnej Kasy Oszczędności z 1937 r. Nowoczesny Ratusz z 1929 r. i także kościół św. Antoniego z 1934 r. Piękny widok na miasto z Góry Redena, gdzie znajduje się stadion sportowy i pomnik hr. Redena, założyciela kopalń śląskich w końcu XVIII w.

W sąsiedztwie leżą mniejsze osady przemysłowe jak *Chorzów Stary* (15.000 m.) z fabryką związków azotowych i największą w Zagłębiu elektrownię, *Lipiny*, centrum przemysłu cynkowego, *Mysłowice* (23.000 m.), *Szopienice* z hutą cynku,

Polen geblieben sind, zuerkennend. Die Uebnahme der Regierung durch Polen erfolgte im Juni 1922.

Die polnische Regierung bemühte sich nicht nur um Erhaltung in Schlesien der Anstalten, Industriebetriebe, Gruben, Eisenbahnen, Landstrassen, Schulen, des Aussehens von Städten, Sommerfrischen, Kurorten usw. auf einem Niveau, welches diese zu Zeiten der deutschen Regierung erreichten, sondern auch um den Ausbau in jeder Richtung. Man errichtete eine Reihe von öffentlichen Gebäuden, darunter 45 Amtsgebäude, 4 Sanatorien, 7 Mittel- und Berufs - Schulen, darunter die Industrieschule in Katowice, mit einem Aufwand von 14 Millionen Zloty gebaut, einige Zehnte von stattlichen Volksschul-Gebäuden. Unter den Amtsgebäuden unterscheidet sich ein prachtvolles Gebäude des Wojewodschaft - Amtes in Katowice im Jahre 1928 beendet. Die Industrie und der Bergbau erreichen die Vorkriegsproduktion, sichern neue Absatzmärkte und erhöhen die Leistungsfähigkeit des Arbeiters. Gebaut wurden 200 km. von neuen Eisenbahnstrecken, über 200 km. neuer Landstrassen, auf den Hauptchausseen Bitumin-Teer-Fahrdämme, oder Würfelsteinpflaster. Man baute im grossen Massstabe Sportanlagen, indem man in grösseren Städten Schlesiens Stadione errichtete.

Den reichsten Teil der Schlesischen Wojewodschaft bildet ihr mittlerer Teil, das Oberschlesische Kohlengebiet (Górnos Śląskie Zagłębie Węglowe), welches 2.800 qkm. des im Dreieck Mysłowice - Gliwice-Tarnowskie Góry gelegenen Kohlengbietes umfasst. Der westliche Teil dieses Gebietes mit Gleiwitz, Hindenburg und Beuthen blieb auf der deutschen Seite, der Rest fiel Polen zu. Das ganze Kohlengbiet ist beinahe eine Fabriksiedlung. Ab Mysłowice zieht sich bis nach Tarnowskie Góry ein ununterbrochener Wald von Schornsteinen, Fabriken, Hütten und Gruben. Die

Hajduki (30.000 m.) z ogromną „Hutą Batorego“, *Nowy Bytom* (17.000 m.) z „Huta Pokoju“, *Siemianowice* (40.000 m.), *Świętochłowice* (31.000 m.) z Hutą „Zgoda“ i kopalnią węgla „Polska“, *Rozdzień*, *Ruda*, *Łagiewniki*, *Szarley* (12.000 m.) centrum przemysłu cynkowego i wiele innych.

W centrum północnej części Górnos Śląskiego Zagłębia Węglowego leży miasto powiatowe *Tarnowskie Góry* o 15.000 m. gdzie w Rynku zachowały się stare kamienice podsienne. Tutejsza przed kilku laty zbudowana szkoła powszechna należy do najbardziej wzorowo urządzonych w Polsce. Na wschód od Tarnowskich Gór leży *Nakło* z pięknym pałacem i *Świerklaniec* z największym parkiem prywatnym w Polsce ks. Henckels - Donnersmarcka, i jego okazałym pałacem zbudowanym w końcu XIX w. jako miniatura pałacu w Wersalu. W sąsiedztwie leżą *Piekary* z położonym na wzgórzu kościołem, najliczniej frekwentowane miejscowości w czasie głównych odpustów na święta Matki Boskiej w sezonie letnim można tu widzieć tłumy Ślązaków z obydwu stron granicy w pięknych górnośląskich strojach ludowych. *Kopiec Wolności*. Niedaleko *Kozłowa Góra* z przegradą na *Brynicy*.

Na południe od Śląskiego Zagłębia Węglowego leży *Pszczyna* miasto powiatowe o 10.000 m. z rokokowym kościołem i ratuszem, barokowym pałacem i pięknym parkiem księcia na *Pszczynie*, dostępnym dla publiczności. W parku stary drewniany kościół św. *Jadwigi*. W okolicy duże lasy księcia na *Pszczynie*, w których żyje kilkanaście żubrów, pochodzących od żubrów w *Białowieży*. Na południe od *Pszczyny* leżą *Goczałkowice* z zakładem kąpielowym o wodach jodowo-bromowych z frekwencją 2000 gości rocznie. Na zachód leży największy zakład kąpielowy Śląska, *Jastrzębie*, również z wodami jodowo-bromowymi, z frekwencją 6000 gości rocznie. Kilka dużych sana-

in diesem Bezirke gelegenen schlesischen Industriesiedelungen entwickelten sich ganz auf amerikanische Art in der zweiten Hälfte des XIX. Jahrhunderts aus unbekanntem Dörfern in 100.000 Einwohner zählende Städte, wie *Katowice* und *Chorzów* (ehemals Königshütte).

Im Jahre 1930 befanden sich in Schlesien 742 grosse Industrie-Betriebe, welche 174.646 Arbeiter anstellten. Insbesondere besitzt Schlesien 54 Kohlengruben, 5 Eisen - Zink- und Bleigruben, 13 Eisen- und Stahlhütten, 5 Hochofen - Hütten, Koks-brennereien, 13 Zinkhütten, 2 Blei- und Silberhütten, 4 chemische Fabriken, und Färbereien. Oberschlesien erzeugt 75% der gesamten Kohlenproduktion in Polen. Die oberschlesische Industrie ist eine Exportindustrie und im Jahre 1928 stammten über 23% des Wertes des polnischen Exportes aus Schlesien. Im Jahre 1930 erzeugte man in schlesischen Gruben 37.500.000 Ton Kohle, und im Jahre 1931 wuchs diese Produktion trotz allgemeiner wirtschaftlichen Krise bis auf 38.226.000 Ton.

Ausser den Kohlengruben besitzt Schlesien ebenfalls grosse Eisen - Zink- und Bleigruben und die von ihnen gelieferten Erze werden an Ort und Stelle in den Eisen- und - Zinkhütten verarbeitet. Die Hauptzenter Oberschlesiens verbindet ein enges Netz von Eisenbahnen, Elektrischen und Autobussen.

Hauptstadt der schlesischen Wojewodschaft ist *Katowice*, eine Stadt von 135.000 Einwohnern, welche noch vor 100 Jahren ein unbekanntes Dorf war. Hotels: „*Monopol*“ *Dworcowastr.* 7, „*Savoy*“ *Mariackastr.* 4, beide in der Nähe des Bahnhofs. *Katowice* ist eine Stadt mit modernem Grosstadtcharakter, mit einer ganzen Reihe von schönen privaten und öffentlichen Gebäuden. Von den letzteren unterscheiden sich die in den letzten Jahren durch die polnische Regierung errichteten Wojewodschaftsamtgebäude (1928), zugleich den schlesischen Sejm

toriów i pensjonatów. We wsiach w tej części Śląska zachowało się jeszcze wiele starych pięknych drewnianych kościołów np. w *Moszczenicy* koło Jastrzębia, *Miedznej* koło Pszczyny.

W południowej części woj. śląskiego, na tzw. Śląsku Cieszyńskim, największym miastem jest Bielsko, ważne centrum przemysłowe (fabryki sukna), które wraz z sąsiednią Białą, z którą stanowi jedną całość, liczy 60.000 m. Na zachód od Bielska, na granicy Czechosłowacji leży Cieszyn, miasto o 17.000 mieszkańców położone nad graniczną rzeką Olzą, która przecina je na dwie połowy: część wschodnia należy do Polski, zachodnia do Czechosłowacji. W części polskiej zachowały się resztki dawnego zamku Piastów, z wysoką wieżą.

Południową część woj. śląskiego zajmują Beskidy Śląskie, stanowiące część Beskidów Zachodnich. Najwyższym szczytem tej części Beskidów jest *Barania Góra* (1214 m) z której wypływa Wisła, największa rzeka Polski. Beskidy Śląskie cieszą się dużą frekwencją turystów i narciarzy, toteż na wszystkich większych szczytach wzniesiono schroniska turystyczne. Wsie położone w głębi Beskidów rozwijają się jako letniska i posiadają liczne wille i pensjonaty. Najwięcej gości przybywa do Wisły (5000 gości rocznie), która rozwija się też jako stacja sportów zimowych, oraz *Ustronia* (3000 gości). Mniejszych letniskami są *Istebna*, *Jaworze* i *Bystra*. W sąsiedztwie Wisły wznosi się wśród gór piękny pałac letni Prezydenta Rzplitej, zbudowany z kamienia ciosowego z 1929 r.

Z Katowic w Beskidy Śląskie prowadzi do Wisły i *Istebnej* znakomita szosa asfaltowa, od której z *Ustronia* zbacza ku wschodowi wznosząca się w serpentynach szosa na szczyt *Równicy* (888 m), do schroniska P. T. *Tatrzańskiego*. Między Wisłą a *Istebną* w serpentynach wznosi się szosa na przełęcz *Kubalonkę*

und das *Schlesische Museum* (Sonntage, Diensttage, Freitage) enthaltend, sowie das Gebäude der Berufsschulen (1922), welches 14 verschiedene Industrieschulen, die hier Musterwerkstätten und vortreffliche Anlagen haben, enthält. Unter den neuen, im letzten Jahrzehnte errichteten Gebäuden, sind noch folgende besichtigungswert: die städtischen Markthallen, der *Kattowitzer* Wolkenkratzer 14 Stock hoch an der Wandastrasse, der *Bischofspalast* mit katholischem Gymnasium, welcher sich in der Nähe des gegenwärtig bauenden Domes befindet sowie das Villenviertel am *Park Kościuszki*, der einen Hügelgipfel südlich der Stadt einnimmt.

Acht km. nordwestlich von Katowice liegt *Chorzów* (ehemals *Königshütte*) zweite der Grösse nach Stadt Schlesiens mit 112.000 Einwohnern. Hotel „*Reden*“ *Katowicka*str. 7. Die „*Pilsudski Hütte*“ im Jahre 1798 als „*Königshütte*“ gegründet ist der grösste industrielle Betrieb Oberschlesiens (6.000 Arbeiter). Kohlengrube „*Prezydent*“ (7.000 Arbeiter). Die Hauptstrasse *Ulica Wolności* ist durch ein schl. *Aufstandskämpfer* Denkmal vom Jahre 1927 geschmückt. An dieser Strasse steht auch das höchste in *Chorzów* Kommunal - Sparkassen Gebäude vom Jahre 1937. Ein modernes Rathaus vom Jahre 1929 und ebensolche Kirche *St. Antonius* vom Jahre 1934. Schöne Aussicht auf die Stadt vom *Redenberg*, wo sich ein Sportstadion und das Denkmal des *Grafen Reden*, Gründer der schlesischen Bergwerke am Ende des XVIII. Jahrhunderts, befinden.

In der Nachbarschaft liegen kleinere Industriesiedelungen, wie *Chorzów Stary* (15.000 Einwohner) mit einer Stickstoff - Fabrik und die grössten Elektrizitätswerke in *Zagłębie Lipiny*. Zentrum der Zinkindustrie, *Mysłowice* (23.000 Einwohner), *Szopienice* mit einer Zinkhütte, *Hajduki* (30.000 Einwohner) mit der riesigen „*Batory - Hütte*“, *Nowy Bytom* (17.000 Einwohner) mit der

(756 m), gdzie stoi poświęcone w 1937 r. ogromne sanatorium dla młodzieży śląskiej, najpiękniej położone sanatorium w Polsce. W *Istebnej* zachowały się piękne stroje ludowe Górali śląskich (przyjechać

WISŁA: Dożynki śląskie.
Schlesisches Erntefest.
La fête de récolte de Silesie.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

w niedzielę przed południem w czasie nabożeństwa).

Literatura turystyczna. Śląsk posiada bogato ilustrowaną monografię pióra G. Morcinka, wydaną w cyklu R. Wegnera „Cuda Polski“ w 1935 r. W 1937 r. wyszedł St. Berezowskiego „Przewodnik po woj. śląskim“ (str. 447). Poza tym istnieje dr. Jana Galicza „Przewodnik po Beskidzie Śląskim i Śląsku Cieszyńskim“ (1931 r.).

Friedenshütte, *Siemianowice* (40.000 Einwohner), *Świętochłowice* (31.000 Einwohner mit der Hütte „Zgoda“ und der Kohlengrube „Polska“, *Rozdzień*, *Ruda*, *Łagiewniki*, *Szarley* (12.000 Einwohner), Zentrum der Zinkindustrie und viele andere.

Im Zentrum des nördlichen Teiles des oberschlesischen Kohlengebietes liegt die Kreisstadt *Tarnowskie Góry* mit 15.000 Einwohnern, wo sich am Marktplatz alte Laubenhäuser bewahrt haben. Die hiesige, vor einigen Jahren errichtete Volksschule, gehört zu den am musterhaftesten eingerichteten in Polen. Oestlich von Tarnowskie Góry liegt *Nakło* mit schönem Palast und *Swierk-lanec* mit dem grössten Privatpark in Polen des Fürsten Henckels — Donnermarck und seinem prächtigen Palast, welcher Ende des XIX. Jahrhunderts als Miniatur des Palastes in Versailles gebaut wurde. In der Nähe liegt *Piekary* mit einer auf dem Hügel stehenden Kirche, der meist besuchte Wallfahrtsort in Schlesien. In der Zeit der Hauptablassfeier zum Feste Mutter Gottes in der Sommersaison kann man hier Mengen von Schlesiern aus beiden Seiten der Grenze in schöner oberschlesischen Volkstracht sehen. Freiheits - Hügel. Unweit *Kozłowa Góra* mit einem Damm auf der Brynica.

Südlich des schlesischen Kohlengebietes liegt *Pszczyna*, eine Kreisstadt von 5.000 Einwohnern, mit Rococo Kirche und Rathaus, Barok - Palast, und schönem Park des Fürsten von Pless, zugänglich für das Publikum. Im Park eine alte hölzerne St. Hedwigs Kirche; in der Gegend grosse *Wälder des Fürsten von Pless*, in welchen etliche Auer-Ochsen leben, die von den Auerochsen aus Białowieża stammen. Südlich von *Pszczyna* liegt *Goczałkowice* mit einer Badeanstalt mit Jodbrombädern, mit einer Frequenz von 2.000 Gästen jährlich. Im

8. Województwo kieleckie i lubelskie.

Zarówno szosa z Warszawy do Krakowa, jak i linia kolejowa z Warszawy do Krakowa przez Radom, przecinają z północy na południe województwo kieleckie, teren malowniczych wyżyn, noszących nazwę Wyżyny Małopolskiej, położonych na północ od Wisły. Od zachodu spotykamy kolejno: Zagłębie Węglowe Dąbrowskie (p. str. 157), wapienne pasmo Jury Krakowskiej z Doliną Ojcowską (p. str. 182), dalej na wschód pasma wzgórz dochodzących do wysokości 50 m n. p. m. wśród których specjalną malowniczością odznaczają się okolice Cęcin i Kielc. Najwyższym pasmem tych wzgórz są Góry Świętokrzyskie na wschód od Kielc (p. str. 168). W okolicach Sandomierza wśród bardzo urodzajnej wyżyny osobliwością krajobrazu są wąwozy wśród loessu. Bliższe wiadomości zawiera możliwy do nabycia tylko antykwarycznie St. Thugutta „Przewodnik po guberni kieleckiej i radomskiej 1917 r.“.

Największym miastem wschodniej części województwa jest Radom, miasto przemysłowe o 85.000 m, z wielu garbarniami, oraz wielu fabrykami. Hotel „Europejski“ przy ul. 3 Maja.

Stolicą województwa, a zarazem stolicą biskupią są Kielce, miasto o 60.000 m. położone w malowniczej okolicy podgórskiej. Hotele „Bristol“ przy ul. Sienkiewicza 21 i „Polski“ przy ul. Sienkiewicza 32. Do końca XVIII w. należą Kielce do biskupów krakowskich i były ich główną rezydencją. Ich barokowy pałac z połowy XVII w. o 4 wieżach mieści urząd wojewódzki. Obok katedra gotycka z XIV w. przebudowana w stylu barokowym. Wśród nowych gmachów wyróżnia się najokazalszy w Polsce, w 1935 r. wykończony pałac wychowania fizycznego, z bogato dekorowanymi salami, położony przy drodze do parku sportowego. Bliższe szczegóły zawiera St. Kowalczewskiego „Przewodnik po Kielcach i okolicy“

Westen liegt die grösste Badeanstalt Schlesiens *Jastrzębie* ebenfalls mit Jodbrom - Bädern, mit einer Frequenz von 6.000 Gästen jährlich. Einige grosse Sanatorien und Pensionen. In Dörfern in diesem Teil Schlesiens haben sich noch viele schönen alten Holzkirchen, wie z. B. in *Moszczenica* bei *Jastrzębie*, *Biedzna* bei *Pszczyzna* bewahrt.

Im südlichen Teil der schlesischen Wojewodschaft in sogen. Teschner Schlesien liegt die grösste Stadt *Bielsko*, wichtiges Industrie - Zentrum (Tuchfabriken), welche mit der benachbarten *Biała*, mit welcher sie das Ganze bilden, 60.000 Einwohner zählt. Westlich von *Bielsko* an der tschechischen Grenze liegt *Cieszyn*, eine Stadt mit 15.000 Einwohnern, am Grenzfluss *Olza* gelegen, welcher sie in 2 Hälften teilt. Der Ostteil gehört Polen, der Westteil der Tschechoslovakei. Im polnischen Teile haben sich die Reste des alten *Piast-Schlusses* mit einem hohen Turm bewahrt.

Den Südteil der schlesischen Wojewodschaft bilden die *Beskidy Śląskie*, ein Teil der Westbeskiden. Der höchste Gipfel dieses Beskidenteiles ist *Barania Góra* (1.214 m.) mit der Weichselquelle, des grössten Flusses Polens. Die Schlesischen Beskiden erfreuen sich einer hohen Frequenz von Touristen und Skiläufern, weswegen auf allen grösseren Gipfeln Bauden errichtet worden. Die tief in den Beskiden gelegenen Dörfer entwickeln sich als Sommerfrischen und besitzen zahlreiche Villen und Pensionen. Die meisten Gäste kommen nach *Wisła* (5.500 Gäste jährlich), welche sich auch als Wintersportstation entwickelt, sowie nach *Ustronie* (3.000 Gäste). Kleinere Sommerfrischen sind: *Istebna*, *Jaworze*, und *Bystra*. In der Nähe der Weichsel erhebt sich in den Bergen der schöne Sommerpalast des

(1925). Przy ul. Leonarda 14 Muzeum Pol. Tow. Krajoznawczego, 2 km na zachód góra *Karczówka* z barokowym kościołem Bernardynów z XVII w. Pod miastem kopalnie tzw. marmurów kieleckich.

116 km na południowy zachód z Kielc przy szosie do Krakowa leży miasteczko Chęciny, u stóp wapiennej skały, na któ-

Präsidenten der Republik, im Jahre 1929 aus Quaderstein gebaut.

Aus Katowice führt in die schlesischen Beskiden nach Wisła und Istebna eine Asphalt - Chaussee, von welcher ab Ustronie eine nach Osten in Serpentina erhobene Chaussee auf den Gipfel *Równica* (888 Mtr.) zur Baude des Polni-

CHĘCINY: Ruiny zamku.
Schlossruinen.
Ruines du chateau.

Fot. PLL. LOT

rej wznoszą się malownicze ruiny dawnego zamku królewskiego zniszczonego przez Szwedów w XVII w.

49 km na południe z Kielc (autobus) leży Busk, jeden z większych zakładów kąpielowych środkowej Polski. Hotel „Sanato“, kilkadziesiąt pensjonatów. Źródła siarczano-słone, łaźienki mineralne. Frekwencja 8000 gości rocznie. Zakład jest własnością rządu. Duża kolonia lecznicza dla dzieci o 360 łózkach. 15 km dalej leży

schen Tatra Vereins abzweigt. Zwischen Wisła und Istebna steigt in Serpentina die Chaussee auf den *Kubalenka* Sattel, wo das im Jahre 1937 geweihte grosse Sanatorium der Schlesischen Jugend steht, das am schönsten gelegene Sanatorium in Polen. In *Istebna* bewahrte sich schöne Volks - Tracht der schlesischen Bergbewohner. (ankommen an Sonntagen vormittags während des Gottesdienstes).

SOLEC: Łazienki i źródła mineralne.
Die Bäder und Mineralquelle.
Les bains et la source minérale.

Fot. H. Poddebski

Solec z mniejszym zakładem kąpielowym o wodach siarczanych. Frekwencja 1500 gości rocznie. Autobusy z Kielc i Szczucina.

Na wschód od Kielc ciągną się Góry Świętokrzyskie, najwyższe pasmo wzgórz środkowej Polski. Najwyższymi wzniesieniami są Łysica (612 m) i Łysa Góra (594 m), na szczycie której stoi barokowy kościół *Św. Krzyża*, niegdyś Benedyktynów z końca XVIII w. Ich klasztor służy na więzienie. Wspaniały las jodłowy na grzbiecie Gór Świętokrzyskich, stanowi rezerwat „Puszcza Jodłowa im. Żeromskiego“. U stóp Gór Świętokrzyskich od strony zachodniej leży wieś *Św. Katarzyna*, ze starym kościołem i schroniskiem dla turystów, najczęstszy punkt wyjścia wycieczki w Góry Świętokrzyskie. Dojazd autobusem z Kielc lub kolejką leśną ze stacji Zagnańsk. Od strony

8. Wojewodschaft Kielce und Lublin.

Sowohl die Chaussee von Warschau nach Krakau, wie auch die Eisenbahnstrecke von Warschau nach Krakau durch Radom laufen vom Norden nach Süden quer durch die **Wojewodschaft Kielce** (Województwo Kieleckie), ein Gebiet von malerischen Hochebenen, die den Namen Kleinpolnische Hochebene, nördlich der Weichsel gelegen tragen. Vom Westen treffen wir nacheinander: Dąbrowaer Kohlengebiet (siehe Seite..), den Kalkstreifen der Jura Krakowska mit Dolina Ojcowska (siehe Seite...), ferner im Osten eine Kette von Hügeln, welche eine Höhe von 50 Metern ü. d. M. erreichen, von denen sich die Gegend von Chęciny und Kielce besonders malerisch unterscheiden. Der höchste Streifen dieser Hügel sind

wschodniej leży u stóp św. Krzyża miasteczko *Nowa Słupia*, gdzie w 1938 r. ukończono budowę schroniska wycieczkowego dla młodzieży, stojącego w sąsiedztwie legendami otoczonej figury Kłęczącego Pielgrzyma. Bliższe szczegóły podaje St. Kowalczewskiego „Przewodnik po Łysogórach“ (Kielce 1937).

Od południa granicę woj. kieleckiego stanowi rzeka Wisła. Na wzgórzu nad Wisłą w malowniczym położeniu leży Sandomierz, do rozbioru Polski miasto wojewódzkie, obecnie miasto powiatowe o 10.000 m. i stolica biskupów. Sandomierz zachował wiele zabytków swej bogaj przeszłości historycznej, w szczególności gotycką katedrę z XIV w., romański kościół św. Jakuba z początków XIII w., kilka kościołów barokowych, resztki murów miejskich i bramę Opatowską z XIV

Góry Świętokrzyskie östlich von Kielce (siehe Seite...). In der Gegend von Sandomierz mitten einer sehr fruchtbaren Hochebene sind Schluchten in Loesboden eine Merkwürdigkeit der Landschaft.

Die grösste Stadt des östlichen Teiles der Wojewodschaft ist Radom, eine Industriestadt mit 85.000 Einwohnern, vielen Gerbereien, und vielen Fabriken. Hotel Europejski 3-go Maja Strasse.

Die Hauptstadt der Wojewodschaft und zugleich die Bischofs - Hauptstadt ist Kielce, eine Stadt mit 60.000 Einwohnern in einer malerischen Vorberg-gegend gelegen. Hotels: „Bristol“ Sienkiewiczastr. 21 und „Polski“ Sienkiewiczastr. 32. Bis zum Ende des XVIII. Jahrhunderts gehörten Kielce den Krakauer Bischöfen und waren deren Hauptsitz. Ihr Barok - Palast aus der Mitte

GÓRY ŚWIĘTOKRZYSKIE: Pasterki na Miedziance. Miedzianka bei Chęciny Hirtinen. Les Environs de Kielce Les bergeres a Miedzianka. Fot. inż. Jan Jaroszyński

w., oraz piękny ratusz z renesansową attyką z XVI w. na środku Rynku. Bliższe szczegóły zawiera J. Pietraszewskiego „Ilustrowany przewodnik po Sandomierzu i okolicy“.

Sandomierz jest centrem tworzonego obecnie *Centralnego Okręgu Przemysłowego*. Na północ od Sandomierza leży Opatów, miasto powiatowe o 12.000 m. z bogatą w zabytki sztuki kolegiatą romańską z początku XIII w. oraz Ostrowiec, miasto o 28.000 m. z dużymi hutami żelaza. Na zachód od Opatowa we wsi Ujazd leży *Krzyżtopór*, największa w Polsce ruina barokowego pałacu Ossolińskich z XVII w., zniszczonego przez Szwedów.

Województwo kieleckie ma stosunkowo dużo miast posiadających cenne zabytki artystyczne. Należą do nich *Szydłowiec*, z gotyckim kościołem, renesansowym ratuszem i dawnym zamkiem Szydłowieckich, *Szydłów*, małe miasteczko malowniczo położone na skalistym wzgórzu z dobrze zachowanymi dawnymi murami i bramami i gotyckim kościołem *Klimontów* z pięknym kościołem barokowym, *Wąchock* z romańskim kościołem i klasztorem niegdyś Cystersów, *Pińczów*, malowniczo położony nad Nidą (pobojowisko Legionów z r. 1915) z kilku kościołami *Jędrzejów* z barokowym kościołem niegdyś Cystersów, *Wiślica* z słynną gotycką kolegiatą z XIV w., *Miechów* z bogatą w zabytki sztuki bazyliką *Bożogrobców*, *Skalmierz* z wąwozami loesowymi i gotycką kolegiatą z XIV w. (niedaleko pobojowisko pod *Raclawicami*), *Olkusz* z gotyckim kościołem i dawnymi kopalniami srebra, *Nowy Korczyn* z dwoma wspinałymi kościołami gotyckimi, z XIV w. *Kurozwęki* z pięknym kościołem i pałacem Popielów, *Szczekociny* z pałacem i inne.

Wisła oddziela woj. kieleckie od ciągnącego się na wschód od niego województwa lubelskiego. Sięga ono od Wisły po Bug i zajmuje w południowej części

des XVII. Jahrhunderts mit 4 Türmen enthält das Wojewodschafts - Amt. Daneben ein gothischer Dom vom XIV. Jahrhundert im Barokstil umgebaut. Von neuen Gebäuden unterscheidet sich das stattlichste in Polen, im Jahre 1935 beendete, Gebäude der Körperlichen Ausbildung mit reich geschmückten Sälen am Wege zum Sportpark gelegen. An der Strasse Leonarda 14 das Museum der Polnischen Landeswissenschaftlichen Gesellschaft, 2 km nach Westen der Berg *Karczówka* mit einer Barok - Bernardiner Kirche vom XVII. Jahrhundert. Bei der Stadt sogen. Kielcer Marmor Brüche.

16 km südwestlich von Kielce an der Chaussee nach Krakau liegt das Städtchen Chęciny am Fusse des Kalkfelsens, auf welchem sich die malerischen Ruinen des ehemaligen königlichen, von Schweden vernichteten Schlosses aus dem XVII Jahrhundert, erheben.

49 km. südlich von Kielce (Autobusverbindung) liegt Busk, eine der größten Badeanstalten des Mittelpolens. Hotels: „Sanato“, einige Zehnten von Pensionen. Schwefel - salzige Quellen, Mineralbäder. Frequenz 8.000 Gäste jährlich. Die Anstalt ist Regierungseigentum. Eine grosse Kurkolonie für Kinder mit 360 Betten. 15 km weiter liegt *Solec* mit einer kleineren Badeanstalt mit Schwefelwasser. Frequenz 1.500 Gäste jährlich. Autobusse von Kielce und Szczucin.

Oestlich von Kielce ziehen sich *Góry Świętokrzyskie*, die höchste Bergkette des Mittelpolens. Die höchsten Anhöhen sind *Lysica* (612 m.) und *Lysa Góra* (594 m), auf deren Gipfel eine *Barokkirche des Heiligen Kreuzes* ehemals von Benediktinern aus dem Ende des XVIII Jahrhunderts steht. Deren Kloster dient zum Gefängnis. Ein prachtvoller Kieferwald auf dem Rücken der Heiligen Kreuzes Berge bildet ein Reservat „Kieferheide Zeromski“. Am Fusse der *Góry Święto-*

pagórkowate okolice Wyżyny Lubelskiej, której najwyższym wzniesieniem jest ciągnące się od Lublina do Lwowa pasmo *Roztocza*, zaś w części północnej (okolice Siedlec) obejmuje piaszczyste równiny dawnego *Podlasia*.

Stolicą województwa jest Lublin, miasto o 120.000 m., malowniczo położone na

krzyskie von der Westseite liegt das Dorf *St. Katherina*, mit einer alten Kirche und einer Touristenbaude, der öf-
tteste Ausgangspunkt der Ausflüge nach den Heiligen Kreuzes Bergen. Auto-
busverbindung von Kielce oder auch mit einer Waldbahn von der Station Zagnańsk. Von der Ostseite

LUBLIN: Widok ogólny.
Gesamtansicht.
Vue générale.

Fot. Jan Bułhak

wzgórzu nad Bystrzycą, zarazem stolica biskupia. *Hotel „Europejski“*, Krak. Przedm. 29. Lublin należy do najstarszych miast w Polsce, jako gród obronny istniał już w XIII w., od XIV w. jest stolicą województwa, od początków XIX w. stolicą biskupią. W dziejach Polski wślawił się „*Unią Lubelską*“ zawartą tutaj w 1569 r. między Polską a Litwą. Lublin zachował resztki murów miejskich z bramami Krakowską i Grodzką, kilkanaście stylowych kościołów gotyckich i baroko-

liegt am Fusse des Heiligen Kreuzes das Städtchen *Nowa Stupia*, wo im Jahre 1938 der Bau der Touristenbaude für die Jugend, welche in der Nähe der legendaren Figur des „Knieenden Pilgers“ steht, beendet wurde.

Südlich bildet die Weichsel die Grenze der Wojewodschaft Kielce. Auf dem Hügel an der Weichsel liegt in einer malerischen Gegend Sandomierz, bis zur Polens Aufteilung Wojewodschaftsstadt, z. Zt. Kreisstadt mit 10.000 Einwohnern und

wych, wśród których wyróżnia się katedra z XVIII w. i kościół Dominikanów, pierwotnie gotycki z XIV w. wielokrotnie przebudowany, w którego murach podpisano z 1569 r. Unję Lubelską. Oryginalnie przedstawia się też dzielnica żydowska z kilku synagogami i akademią rabinacką, oraz dawny zamek mieszczący obecnie więzienie. W jego gotyckiej kaplicy z początków XV w. zachowały się ówczesne freski mistrza Andrzeja o charakterze bizantyjskim. Interesująco przedstawia się gotycki kościół P. Marii z XV w. niegdyś Brigidek przy ul. Narutowicza. Przy tej samej ulicy pod nr. 4 Muzeum Lubelskie otwarte 9 — 14, wstęp 50 gr. Główną ulicą jest Krakowskie Przedmieście, gdzie stoi obelisk pamiątkowy Unii Lubelskiej. Przy końcu Krak. Przedmieścia duży park miejski oraz uniwersytet katolicki założony w 1918 r., który mieści się w przebudowanym dawnym klasztorze Dominikanów. Bliższe szczegóły podaje „Ilustrowany Przewodnik po Lublinie“ (Pol. Tow. Krajoznawcze 1931 r.).

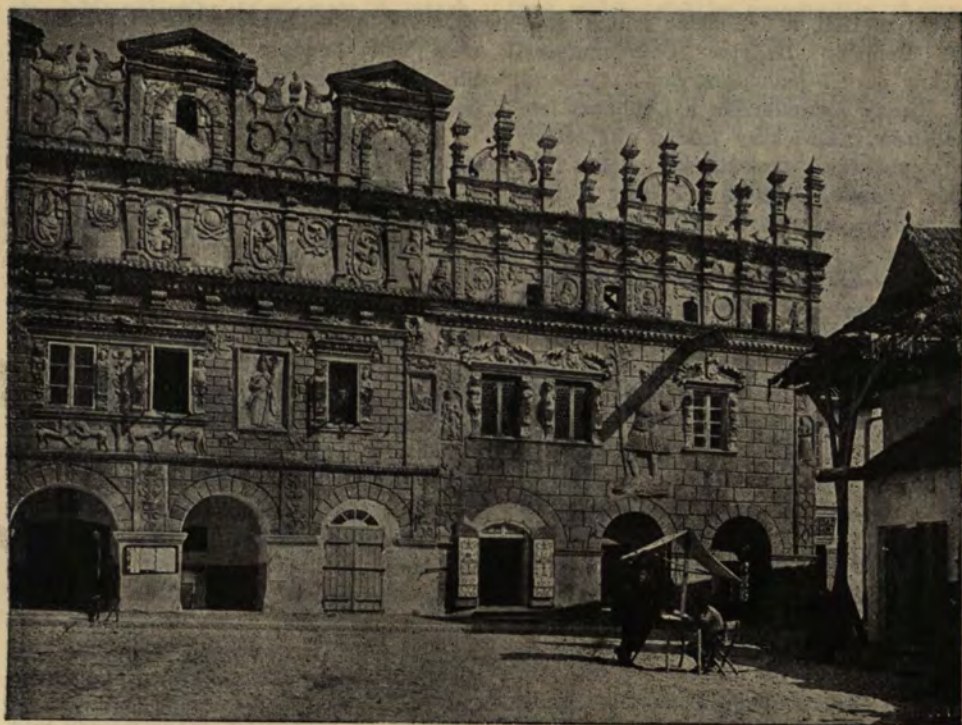
Drugim miastem województwa są Siedlce liczące 38.000 m. z kilku budynkami w stylu klasycznym z końca XVIII w. fundacji ks. Ogińskiej z Czartoryskich, trzecim Chełm, liczący 30.000 m. malowniczo położony na wzgórzu z kilku pięknymi kościołami (Patrz T. Moniewski Siedlce 1929).

Najpiękniejszą okolicą woj. lubelskiego jest Dolina Wisły, na północny zachód od Lublina. W najpiękniejszym miejscu tej doliny leży Kazimierz, miasteczko o 5.000 m. wśród mniejszych miast pod względem bogactwa zabytków i piękności położenia niewiele mających sobie równych w Polsce. Założone w XIV w. przez Kazimierza Wielkiego, jako ważny port zbożowy nad Wisłą, doszedł Kazimierz w XVI w. i w początkach XVII w. do szczytu pomyślności i zachował z tej doby piękny kościół farny i kilka bogato ornamentowych renesansowych kamienic, najpiękniejszych w swoim rodzaju

Bischofsitz. Sandomierz bewahrte viele Kunstdenkmäler seiner reichen historischen Vergangenheit, insbesondere den gotischen Dom vom XIV Jahrhundert, romanische Kirche des St. Jacob aus dem Anfang des XIII Jahrhunderts, einige Barokkirchen, Reste der Stadtmauern und das Opatower Tor vom XIV Jahrhundert sowie ein prächtiges Rathaus mit einer Renaissance - Attik vom XVI Jahrhundert in der Mitte des Marktes.

Sandomierz ist das Zentrum des sich gegenwärtig bildenden *Zentralindustriebezirk*es. Nördlich von Sandomierz liegt *Opatów*, eine Kreisstadt mit 12.000 Einwohnern mit reicher an Kunstdenkmälern romanischen Stiftkirche aus dem Anfang des XIII Jahrhunderts sowie *Ostrowiec*, eine Stadt von 28.000 Einwohnern mit grossen Eisenhütten. Westlich von Opatów im Dorfe Ujazd liegt *Krzyżtopór*, die grösste in Polen Ruine des Barokpalastes Ossolińskich aus dem XVII Jahrhundert, von Schweden zerstört.

Die Wojewodschaft Kielce besitzt verhältnismässig grosse Anzahl von Städten, reichen an Kunstdenkmälern. Zu diesen gehört *Szydłowiec* mit einer gotischen Kirche, Renaissance-Rathaus und ehemaligem Schlosse der Familie Szydłowiecki, *Szydłów*, ein kleines Städtchen, malerisch an einem Felsenhügel gelegen mit gut konservierten alten Mauern und Toren sowie einer gotischen Kirche. *Klimontów* mit einer schönen Barokkirche, *Wąchock* mit einer romanischen Kirche und einem Kloster, das ehemals den Zisternsen gehörte, *Wińców*, malerisch an der Nida gelegen, der Frontlinie vom Jahre 1915, mit einigen Kirchen, *Jędrzejów* mit einer Barok - Kirche, ehemals der Zisternsen, *Wiślica* mit einer berühmten gotischen Stifts - Kirche von XIV Jahrhundert, *Miechów* mit einer Kunstgegenständereichen Hauptkirche der Bożogrobec, *Skalbmierz* mit Loeschluchten und einer gotischen Stift-

KAZIMIERZ: Domy renesansowe w Rynku.
Die Renaissance Häuser.
Les maisons de XVI s.

Fot. Jan Bułhak

w Polsce. Nad miastem dominuje ruina zamku i wieża strażnicza na wzgórzu, położone u stóp miasto i dolinę Wisły. Od skąd rozciąga się wspaniały widok na kilku lat rozwija się Kazimierz jako letnisko, przybywa tu też na lato liczna kolonia malarska z Warszawy. Na przeciwnym brzegu Wisły leży miasteczko *Janowiec* z malowniczą ruiną zamku Firlejów i Lubomirskich, starym kościołem z XVI w. i stylową synagogą. Bliższe szczegóły podaje I. Kołodziejczyk przewodnik „Kazimierz i jego zabytki“ (1933 r.).

13 km na północ od Kazimierza leżą Puławy, miasto powiatowe o 8.000 m., słynna w końcu XVIII i początkach XIX w. rezydencja ks. Czartoryskich, których dobra skonfiskowali Rosjanie po pow-

kirche vom XIV. Jahrhundert (unweit des Schlachtfeldes bei *Raclawice* vom Jahre 1794), *Olkusz* mit einer gothischen Kirche vom XIV. Jahrhundert und ehemaligen Silbergruben. *Nowy Korczyn* mit 2 gothischen Kirchen aus dem XIV. Jahrhundert, *Kurozwęki* mit einer schönen Kirche und einem Palast der Popiel, *Szczekocińny* mit Barok - Palast und andere.

Die Weichsel scheidet die Wojewodschaft Kielce von der östlich davon gelegenen Wojewodschaft Lublin. Sie erstreckt sich von der Weichsel bis zum Bug und umfasst im südlichen Teile die Hügellagen der Lubliner Hochebene, deren höchste Anhöhe, die sich von Lublin bis nach Lwów

staniu w 1831 r. Ich pałac mieści obecnie Rolniczy Instytut Doświadczalny. Piękny park z pamiątkowymi budynkami.

Między Kazimierzem a Lublinem leży Nałęczów, największy zakład kąpielowy woj. lubelskie z frekwencją około 1000 gości rocznie. Dworzec zdrojowy mieści się w dawnym pałacu Małachowskich z XVIII w.

Największym i najpiękniejszym miastem południowej części woj. lubelskiego jest Zamość, miasto o 25.000 m. położone przy szosie z Lublina do Lwowa, pięknie zabudowane i bogate w zabytki sztuki. Powstało ono w końcu XVI w. z inicjatywy kanclerza Jana Zamoyskiego. Niegdyś było silną twierdzą, która zwycięsko opierała się oblężeniom Szwedów i Rosjan. Najcenniejsze zabytki miasta pochodzą z XVI w. Należą do nich kolegiata z grobowcami członków rodziny Zamoyskich, przepiękny ratusz i kamienice renesansowe z podsieniami w Rynku.

9. Kraków.

Najpiękniejszym i najbardziej dla turysty interesującym miastem Polski jest Kraków, który przez przeszło 500 lat tj. od końca XI do końca XVI w. za rządów Piastów i Jagiellonów był stolicą Polski. Obecnie liczy 235.000 m. Leży nad górną Wisłą wśród wapiennych wzgórz Jury Krakowskiej.

Kraków jest stolicą województwa i arcybiskupią, siedzibą uniwersytetu, Polskiej Akademii Umiejętności, Akademii Górniczej i Akademii Sztuk Pięknych. Hotele: „Francuski“ ul. Pijarska 13, „Polonia“ ul. Basztowa 25, „Grand“ ul. Słowackiego 5, „Saski“ ul. Słowackiego 3, „Europejski“ ul. Lubicz k. dworca, Miejski Dom Wycieczkowy (200 łóżek) przy Oleandrach.

Pod względem bogactwa, zabytków artystycznych i pamiątek historycznych Kraków wybija się na czoło miast w Polsce. Liczne pełne zachwyty opisy Krako-

ziehende Kette *Roztocze* ist, im nördlichen Teile dagegen (die Gegend von Siedlce) umfasst sie die sandige Ebene des ehemaligen *Podlasie*.

Die Hauptstadt der Wojewodschaft ist Lublin, eine Stadt mit 120.000 Einwohnern, malerisch auf einem Hügel an der Bystrzyca gelegen, zugleich Bischofssitz. Hotel Europejski — Krakowskie Przedmieście 29. Lublin gehört zu den ältesten Städten in Polen, bestand als Festung bereits im XIII. Jahrhundert, vom XIV. Jahrhundert ist sie Hauptstadt der Wojewodschaft, vom Anfange des XIX. Jahrhundert Bischofssitz. In der Geschichte Polens wurde sie durch „*Unia Lubelska*“ (Lubliner Vereinigung) hier im Jahre 1569 zwischen Polen und Litaunen geschlossen, berühmt. Lublin behielt die Reste der Stadtmauern mit den Toren Krakowski und Grodzki, etliche gothische und Barokkirchen, unter denen sich der Dom vom XVIII. Jahrhundert und die Dominikaner Kirche ursprünglich gothisch, vom XIV. Jahrhundert mehrmals umgebaut, in dessen Mauern die Lubliner Vereinigung vom Jahre 1569 unterschrieben wurde, unterscheiden. Eigentümlich stellt sich auch das jüdische Viertel mit einigen Synagogen und der Rabinats - Akademie, sowie das alte Schloss, wo sich gegenwärtig das Gefängnis befindet, dar. In der gothischen Kapelle des Schlosses vom Anfang des XV. Jahrhundert bewahrten sich die damaligen Fresken des Meisters Andreas mit bysantischem Charakter. Interessant ist auch die gothische Marien-Kirche vom XV. Jahrhundert, ehemals der Brygiten an der Narutowiczastr. An derselben Strasse unter der Nummer 4 das Lubliner Museum, geöffnet 9 — 14 Eintritt 50 gr. Hauptstrasse ist Krakowskie Przedmieście, wo der Gedächtnisobelisk der Lubliner Vereinigung steht. Am Ende des Krakowskie Przedmieście ein grosser Stadtpark und die katholische Universität, gegründet im Jahre

wa, jakie pojawiły się w ostatnich latach w zagranicznej prasie i publikacjach świadczą, że Kraków i jego zabytki wywierają na obcych potężne, niezapomniane wrażenia.

Kraków należy do najstarszych miast w Polsce. Już w X w. był znacznym i handlowym grodem i stolicą biskupią. Po przeniesieniu stolicy Polski do Warszawy w XV i XVIII w. rozpoczął się upadek miasta. Po rozbiórce Polski przyłączony czasowo do Austrii był w latach 1815 — 46 stolicą niezależnej Rzeczypospolitej Krakowskiej, zajętej później przez Austrię.

Miasto uległo wielokrotnym zniszczeniom wojennym, mimo to zachowało jednakże wiele pierwszorzędnych zabytków sztuki, szczególnie z lat 1300 — 1570. Centrem miasta jest *Rynek*, największy i najpiękniejszy w Polsce, otoczony stylowymi kamienicami i pałacami. Jego środek zajmuje gmach *Sukiennic*, ozdobiony attyką renesansową z połowy XVI w., który na piętrze mieści galerię obrazów nowoczesnego malarstwa polskiego i część zbiorów *Muzeum Narodowego* (otwarte codziennie 10 — 14, wstęp 1 zł).

W Rynku wznosi się też przepiękny gotycki *kościół P. Marii* z XIV w. z wnętrzem, które jest prawdziwym muzeum sztuki. Na czoło wszystkich zabytków wibija się niezrównany gotycki wielki ołtarz z 1477 r. z rzeźbami krakowskiego mistrza Wita Stwosza. W Rynku zachowała się też wieża dawnego *ratusza*, rozebranego w 1820 r.

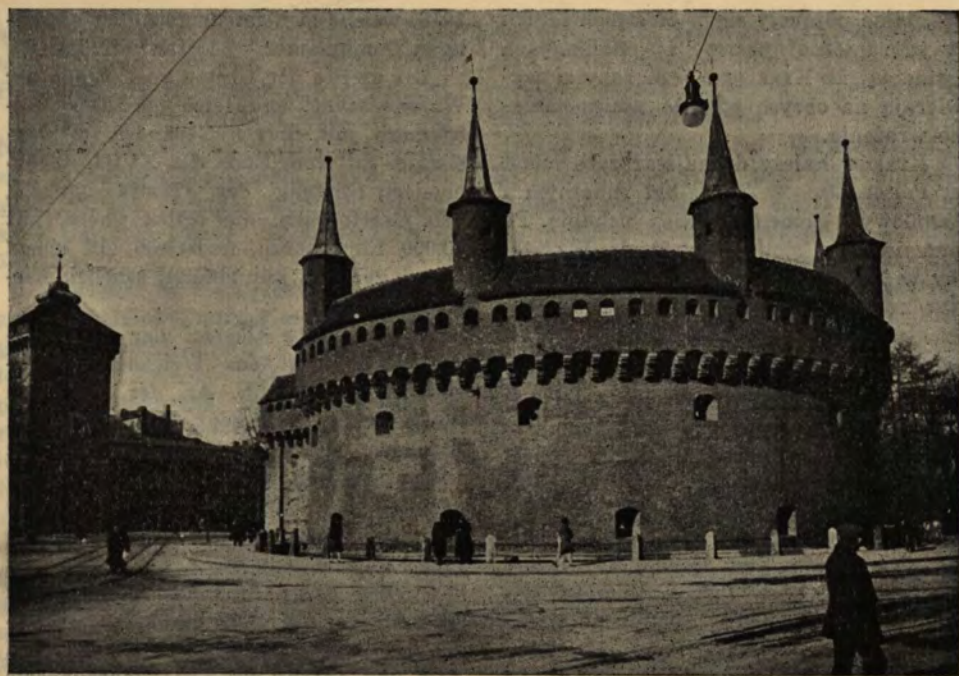
Śródmieście, w którym zachowało się wiele wspaniałych i bogatych w zabytki kościołów, otaczają wieńcem *Planty*, powstałe po 1820 r. na miejscu zburzonych wówczas murów miejskich. Pozostały z nich tylko niewielkie resztki od strony dworca kolejowego wraz z *Bramą Floriańską* i oryginalnym barbakanem gotyckim z końca XV w. Z budynków świeckich starego Krakowa z doby gotyckiej najcenniejszym zabytkiem jest *Bibliote-*

1918, welche sich im umgebauten ehemaligen Dominikaner - Kloster befindet.

Die zweite der Grösse nach Stadt der Wojewodschaft ist Siedlce mit 38.000 Einwohnern, mit einigen Gebäuden im klassischen Stil vom Ende des XVIII. Jahrhundert, Stiftung der Fürstin Ogińska, geb. Czartoryska, die dritte Chełm mit 30.000 Einwohnern, malerisch auf einem Hügel gelegen, mit einigen schönen Kirchen.

Die schönste Gegend der Wojewodschaft Lublin ist das Weichseltal nordwestlich von Lublin. An der schönsten Stelle dieses Tales liegt Kazimierz, ein Städtchen von 5.000 Einwohnern, das in Bezug auf den Reichtum der Kunstan denken und die wunderschöne Lage nicht viele unter den kleineren Städten in Polen gleiche hat. Im XIV. Jahrhundert durch den König Kazimierz den Grossen als wichtiger Getreidehafen an der Weichsel gegründet, erreichte Kazimierz im XVI. und Anfang des XVII. Jahrhunderts den Höhepunkt seines Reichtums und bewahrte aus dieser Epoche eine schöne Pfarrkirche und einige reichornamentierten Renaissance - Bürgerhäuser, die schönsten ihrer Art in Polen. Die Stadt beherrscht eine Schlossruine und ein Wärteturm auf dem Hügel aus welchem sich eine prachtvolle Aussicht auf die am Fusse gelegene Stadt und das Weichseltal verbreitet. Seit einigen Jahren entwickelt sich Kazimierz als Sommerfrische, es kommen auch hierher im Sommer zahlreiche Malerkünstler aus Warschau. Auf dem gegenüberliegenden Weichselufer liegt das Städtchen Janowiec mit einer malerischen Ruine des Schlosses von Firley und Lubomirski, einer alten Kirche vom XVI. Jahrhundert und einer Stilsynagoge.

13 Km. nördlich von Kazimierz liegt Puławy, eine Kreisstadt von 8.000 Einwohnern, eine am Ende des XVIII. und Anfang des XIX. Jahrhundert berühmte Residenz der Fürsten Czartoryski, deren

KRAKÓW: Barbakan i Brama Floriańska.
Barbakan und Florianer Tor.
Barbacane et Porte de St. Florian.

Fot. Photoplat

ka Jagiellońska z końca XV w. przy ul. Św. Anny z arkadowym dziedzińcem gotyckim. Pierwotnie mieściła ona uniwersytet, obecnie mieści zbiory największej w Polsce biblioteki, mającej ponad 700.000 tomów.

Najdroższym sercu każdego Polaka zabytkiem Krakowa jest *Wawel*, niewysokie wapienne wzgórze nad Wisłą, nad którym królują wieże katedry, oraz mury dawnego zamku królewskiego. *Zamek* ten, w części gotycki z XIV w. zawdzięcza obecny wygląd przebudowie w duchu renesansowym w połowie XVI w. kiedy to otrzymał piękny dziedzińiec arkadowy. Niegdyś wspaniała rezydencja królewska uległ wielokrotnemu zniszczeniu przez pożary i najazdy nieprzyjaciół, a miary zniszczenia dopełniły rządy austriackie, kiedy zdewastowany zamek za-

Güter nach dem Aufstand im Jahre 1831 von den Russen beschlagnahmt wurden. Deren Palast enthält gegenwärtig das Landwirtschaftliche Versuchsinstitut. Ein schöner Park mit Gebäuden, reichen an Andenken.

Zwischen Kazimierz und Lublin liegt *Nałęczów*, die grösste Badeanstalt der Wojewodschaft Lublin mit einer Frequenz von ca. 1.000 Gästen jährlich. Das Kurhaus befindet sich im alten Palast der Familie *Małachowski* vom XVIII. Jahrhundert.

Die grösste und schönste Stadt des südlichen Teiles der Wojewodschaft Lublin ist *Zamość* mit 25.000 Einwohnern, gelegen an der Chaussee von Lublin nach Lwów, schön bebaut und reich an Kunst- und Denkmälern. Es entstand am Ende des XVI. Jahrhunderts auf Veranlas-

mieniono na koszary, usunięte stąd dopiero w 1905 r. Od tego czasu prowadzi się systematyczną restaurację zamku, która ma mu wrócić wygląd z czasów, gdy służył na rezydencję królewską. Odrastaurowano już dziedziniec, oraz szereg sal, które wypełniono zbiorami sztuki, a wśród nich kolekcją słynnych arrasów króla Zygmunta Augusta z połowy XVI w. Zamek można zwiedzać codziennie 9 — 16, w dnie powszednie, a w święta 9 — 14. Wstęp 1 zł, w niedzielę 50 gr.

W sąsiedztwie zamku wznosi się katedra, która jest najbogatszym w zabytki sztuką kościołem w Polsce. Jej mury są częściowo romańskie i gotyckie, z okresu od XI do XIV w., najcenniejsze jednakże zabytki znajdują się w licznych kaplicach dobudowanych w następnych

lung des Kanzlers Jan Zamoyski. Eins war sie eine starke Festung, welche siegreich die Belagerung von Schweden und Russen abwehrte. Die wertvollsten Andenken der Stadt stammen aus dem XVI. Jahrhundert. Zu diesen gehören die Stiftskirche mit Grabmälen der Mitglieder der Familie Zamoyski, ein wunderschönes Rathaus und Renaissance Lauben - Bürgerhäuser am Markte.

9. Krakau und Umgegend.

Die schönste und für einen Ausländer interessanteste Stadt in Polen ist Krakau, welche über 500 Jahre, d. i. vom Ende des XI. bis zum Ende des XVI. Jahrhunderts hindurch zu Zeiten der Regierung von Piasten und Jagiellonen Hauptstadt Polens war. Sie zählt gegenwärtig 235.000

KRAKÓW: Kaplica Zygmontowska w katedrze na Wawelu. Fot. H. Poddębski
Die Königs Sigismund Kapelle in der Domkirche.
La chapelle du roi Sigismund a la cathédrale de Wawel.

wiekach. Najpiękniejszą wśród nich jest *kaplica Zygmuntowska*, wykończona w 1530 r. wedle proj. Berecciego z Florencji, która uchodzi za najpiękniejsze dzieło renesansu na północ od Alp. Ozdobą katedry są przepiękne grobowce królów polskich z doby gotyku i renesansu, grobowce biskupów krakowskich i magnatów. W podziemiach katedry, które są Panteonem narodowym, spoczywają zwłoki królów polskich od XIV do XVIII w., dwóch największych poetów polskich Adama Mickiewicza († 1855) i Juliusza Słowackiego († 1849) i dwóch bohaterów narodowych Tadeusza Kościuszki († 1817) i ks. Józefa Poniatowskiego († 1813). W specjalnym grobowcu pod wieżą Srebrnych Dzwonów spoczywają w srebrnej trumnie zwłoki Marszałka Józefa Piłsudskiego († 1935 r.). Katedra posiada bardzo bogaty skarbiec, a na wieży katedralnej wisi największy w Polsce dzwon „Zygmunt“ odlany w 1523 r. z armat zdobytych na Wołochach. Katedrę można zwiedzać codziennie do zmierzchu bezpłatnie, skarbiec i groby królewskie w dniu powszednie 10 — 13 i 14 — 17, w zimie 14 — 15, w niedziele i święta 12 — 13, w zimie 14 — 15. Wstęp po 1 zł do grobów i skarbcza, na Wieżę Zygmuntowską 25 gr.

Kraków posiada wspaniałe *Muzea* publiczne i prywatne. Wśród pierwszych wyróżnia się *Muzeum Narodowe*, założone w 1879 r., którego zbiory częściowo tylko wystawione na widok publiczny pomieszczono w kilku gmachach. Należy do nich wspomniana wyżej Galeria Narodowa w Sukiennicach, *Muzeum im. hr. Hutten - Czapskiego* przy ul. Piłsudskiego nr 10 (otwarte we środy, niedziele i święta 10 — 14, wstęp 1 zł), posiadające galerię sztuki i zbiory przemysłu artystycznego, dom słynnego malarza polskiego *Jana Matejki* († 1893), przy ul. Floriańskiej 41 z pamiątkami po nim, (codziennie 10 — 14, wstęp 1 zł) i kilka mniejszych.

Einwohner. Sie liegt an der Oberweichsel auf den Kalkhügeln der Jura Krakowska.

Krakau ist Hauptstadt der Wojewodschaft und Sitz der Erzbischöfe, Sitz der Universität, der Polnischen Wissenschafts-, der Bergbau-, und der Kunstakademie. *Hotels*: „Francuski“ Piłjarskastr. 13, „Polonia“ Basztowastr. 25, „Grand“ Słowackiegostr. 5, „Saski“ Słowackiegostr. 3, „Europejski“ Lubiczstr. am Bahnhof, das Städtische Ausflughaus (200 Betten) an den Oleandern.

In Bezug auf die Reichtümer, Kunst- und Geschichts - Andenken muss man Krakau an der Spitze der polnischen Städte stellen, und es müsste sie ein jeder besuchen, der nach Polen kommt, um seine Vergangenheit und seine Kunst kennen zu lernen. Zahlreiche bewunderungsvolle Schilderungen Krakaus, welche in den letzten Jahren in der ausländischen Presse und Verlautbarungen erschienen, zeugen, dass Krakau und seine Andenken auf Fremde einen mächtigen, unvergesslichen Eindruck ausüben.

Krakau gehört zu den ältesten Städten Polens. Schon im X. Jahrhundert war sie bedeutende Handelsstadt und Sitz der Bischöfe. Nach Uebertragung der Hauptstadt Polens nach Warschau im XVII. und XVIII. Jahrhundert begann der Niedergang der Stadt. Nach Polens Zerteilung zeitweise an Oesterreich angeschlossen war sie in den Jahren 1815 — 1846 Hauptstadt der unabhängigen Krakauer Republik, später von Oesterreich besetzt.

Die Stadt wurde durch mehrmalige Kriege zerstört, behielt trotzdem jedoch viele erstklassige Kunstdenkmäler, besonders aus den Jahren 1300 — 1570. Das Zentrum der Stadt ist der *Markt*, der grösste und schönste in Polen, von Stil-Bürgerhäusern und Palästen umgeben. Seine Mitte nimmt das Gebäude *Sukiennice* ein, mit Renaissance-Attik aus der Hälfte des XVI. Jahrhunderts geschmückt, welches im Obergeschoss eine

Wśród muzeów prywatnych najbogatszym jest *Muzeum ks. Czartoryskich* (ul. Pijarska 6), którego zbiory były zgromadzone w końcu XVIII w. i w początkach XIX w. w Puławach, a które po kasacie tamtejszych dóbr ks. Czartoryskich przez

Gemädegalerie der modernen polnischen Malerei und einen Teil der Sammlungen des *National - Museum* (geöffnet alltäglich 10 — 14, Eintritt 1 Złoty) enthält.

Am Markte erhebt sich eine wunder-

KRAKÓW: Pochód dożynkowy.
Volkstrachten am Erntefest.
La fête de recolte.

Fot. Photoplat

Rosjan przewieziono je do Krakowa. Muzeum dostępne jest we wtorki i piątki dla zwiedzania w grupach, o godz. 10, 11 i 12. Wstęp wolny. Dla przyjezdnych za zgłoszeniem także w innych dniach.

Poza tym zasługuje na zwiedzenie *Muzeum Przemysłowo - Artystyczne* przy ul. Smoleńskiej 9 (w niedziele i święta 10 — 13, wstęp 50 gr. dla przyjezdnych codziennie 10 — 14). *Muzeum Etnograficzne* na Wawelu (codziennie 10 — 14 wstęp 1 zł). *Muzeum Przyrodnicze* Aka-

volle gothische *Marien - Kirche* aus dem XIV. Jahrhundert, dessen Inneres ein wahres Kunst-Museum ist. An der Spitze aller Andenken steht ein unvergleichliches gothisches grosses Altar vom Jahre 1477 mit den Schnitzereien des Krakauer Meister Wit Stwosz. Am Markte bewahrte sich auch ein Turm des alten *Rathaus* im Jahre 1820 abgebaut.

Das Zentrum, in welchem viele prachtvolle und Kunstandenkenreiche Kirchen blieben, umringt ein Kranz der

demii Umiejętności przy ul. Sławskowskiej 17, którego osobliwością jest przedhistoryczny nosorożec, wykopany przed kilku laty w szybie wosku ziemnego w Staruni (w dniu powszednie 9 — 14 wstęp 50 gr.). *Aula uniwersytetu* dostępna przez cały dzień za napiwkami. *Pałac Pracy* (Wielopole 1) codziennie 9 — 19 za zgłoszeniem, oraz otoczona legendami jaskinia wapienna na Wawelu zwana „*Smocza Jama*“ (codziennie 10 — 16, wstęp 50 gr.).

Z przeszło 50 kościołów Krakowa zasługują na zwiedzenie piękne gotyckie kościoły Franciszkanów (witraże i polichromia Wyspiańskiego), Dominikanów, św. Katarzyny, wszystkie trzy mające w klasztorach gotyckie krużganki, gotycki kościół Bożego Ciała na Kazimierzu i św. Krzyża obok teatru, barokowy kościół św. Anny z pięknymi sztukaturami i wczesnobarokowy kościół św. Piotra i Pawła, rokokowy kościół na Skalce OO. Paulinów z grobami zasłużonych Polaków, z nowoczesnych kościołów Jezuitów przy ul. Kopernika z pięknie rzeźbionymi ołtarzami dłuta Hukana. Najbardziej nowoczesnymi kościołami Krakowa są niedawno wykończony nowy kościół Karmelitów przy ul. Rakowieckiej, oraz zbudowany w latach 1936 — 38 kościół parafialny przedmieścia *Dębni*ki na prawym brzegu Wisły.

Od strony zachodniej rozsiadła się *dzielnica nowoczesna* zbudowana wzdłuż ul. Mickiewicza i Słowackiego. Stoją tu też nowe okazałe gmachy Akademii Górniczej, Biblioteki Jagiellońskiej, Muzeum Narodowego, Miejski Dom Wycieczkowy i inne, wzniesione w latach 1932 — 1938.

Piękny *widok na miasto* z wieży kościoła P. Marii (wejście 10 — 14, 50 gr.).

Na wzgórzu na zachód od miasta wznosi się usypany rękami narodu *kopiec Kościuszki* dla uczczenia pamięci zmarłego w 1817 r. w Solurze w Szwajcarii, gen. Tadeusza Kościuszki. Na innym wzgórzu na południe od miasta na przed-

Planty welche im Jahre 1820 an Stelle der damals zerstörten Stadtmauern entstanden. Es blieben von ihnen nur spärliche Reste von der Seite des Bahnhofes mit dem *Florianer Tor* und einem eigentümlichen gotischen Barbakan aus dem Ende des XV. Jahrhundert. Von den Zivil Gebäuden Alt - Krakaus aus der gotischen Periode ist die *Jagiellonen Bibliothek* aus dem Ende des XV. Jahrhunderts das wertvollste. Es befindet sich an der St. Anna Strasse und besitzt einen gotischen Arkadenhof. Ursprünglich befand sich dort die Universität, gegenwärtig umfasst es die Sammlungen der grössten Bibliothek in Polen über 700.000 Bände zählend.

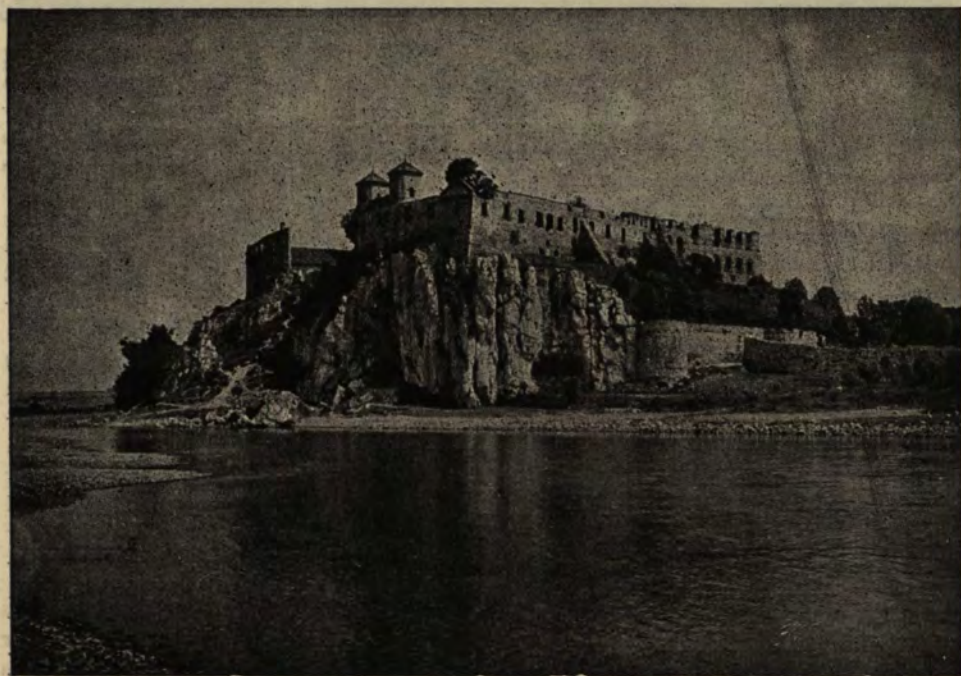
Das dem Herzen eines jeden Polens teuerste Andenken Krakau ist *Wawel*, niedriger Kalkhügel an der Weichsel, über welchem die Domtürme und die Mauern und Basteien des alten Königsschlusses tronen. Dieses *Schloss*, teilweise gotisch aus dem XIV. Jahrhundert, verdankt sein jetziges Aussehen einem Umbau im Renaissance - Stil, Mitte des XVI. Jahrhunderts, als es den schönen Arkadenhof bekam. Ehemals eine prachtvolle königliche Residenz unterlag es mehrfacher Zerstörung durch Brände und Ueberfälle von Feinden, und das Mass seiner Zerstörung füllte die österreichische Regierung, als das devastierte Schloss in eine Kaserne umgewandelt wurde, welche man von hier erst im Jahre 1905 übertragen hat. Seitdem wird das Schloss systematisch renoviert, um demselben das Aussehen aus den Zeiten, als es als königliche Residenz diente, wiederzugeben. Renoviert wurde bereits der Hof, und eine Reihe von Sälen, welche voll von Kunstsammlungen sind, darin die berühmte Sammlung der Arras des Königs Sigismund August aus der Hälfte des XVI. Jahrhundert. Das Schloss kann man alltäglich 9 — 16 an Werktagen und 9 — 14 an Feiertagen

mieściu Podgórze wznosi się *kopiec Krakusa*, księcia Chrobatów, legendarnego założyciela miasta w VIII w. Najczęstszym celem wycieczek stał się w ostatnich latach usypyany na wzgórzu zwanym Sowiniec około 5 km. na zachód od Krakowa (dojazd autobusem) *Kopiec ku czci Marszałka Piłsudskiego*. *Kopiec* sypany rękami licznych pielgrzymek z całej Polski i zagranicy w latach 1935 — 37 ma 36 m. wysokości. Ze szczytu kopca piękny widok na Kraków z okolicą, aż po Tatry. W sąsiedztwie kopca leży *Las Miejski* z małym zwierzyńcem, oraz tzw. *Panińskie Skąły*. Ścieżki znakowane.

Bliższe szczegóły o Krakowie zawiera prof. Karola Estreichera „Przewodnik po Krakowie i okolica“ (Kraków 1931 r.) Kraków ma też kilka przewodników w językach obcych do nabycia w miejscowych księgarniach.

besichtigen. Eintritt 1 zł, Sonntags 50 gr.

In der Nähe des Schlosses erhebt sich der *Dom*, welcher die an Kunstandenken reichste Kirche in Polen ist. Ihre Mauern sind teilweise römisch und gotisch, aus der Periode vom XI. bis zum XIV. Jahrhundert, die wertvollsten Andenken jedoch befinden sich in zahlreichen Kapellen, welche in den folgenden Jahrhunderten zugebaut wurden. Die schönste darunter ist die *Sigismund Kapelle*, im Jahre 1530 nach Entwurf von Barrecci aus Florenz beendet, welche als schönstes Renaissancewerk nördlich der Alpen gilt. Prunkstücke des Domes sind wundervolle königliche Grabmäle aus der Gothik - und Renaissance - Periode, Grabmäle der Krakauer Bischöfe und Magnaten. In den Kellergeschossen des Domes, die das National - Pantheon

TYNIEC: Ruiny Opactwa Benedyktynów.
Die Ruinen der Benedictinerabtei.
Les ruines d'Abbaye des Benedictins.

Fot. H. Poddębski

DOLINA OJCOWSKA: Pieskowa Skała.
La vallée de Ojców.
La vallee de Ojców.

Fot. H. Podębski

Dla zwiedzenia okolicy Krakowa wskazane wycieczki do klasztoru Kamedułów na **Bielanach** z XVII w., który wznosi się malowniczo na wzórzu dominującym nad doliną Wisły, do ruin Opactwa Benedyktynów w **Tyńcu**, wznoszącym się na skale nad Wisłą (10 km), oraz na północ od Krakowa do **Ojcowa** (24 km autobusem) dużego letniska i miejsca wycieczkowego, położonego w pięknej wapiennymi skałami otoczonej dolinie Prądnika. Ruina zamku z XIV w. 5 km na północ od Ojcowa malowniczy zamek „*Pieskowa Skała*“ dotychczas zamieszkały. W sąsiedztwie oryginalna skała wapienna „*Maczuga Herkulesa*“. W Ojcowie kilkadziesiąt willi i pensjonatów, największy pensjonat „*Goplana*“.

8 km na wschód od Krakowa leży **Mogiła**, wieś nad Wisłą z okazałym i pełnym zabytków sztuki kościołem Cyster-

sind, ruhen die Gebeine der polnischen Könige vom XIV. bis zum XVIII. Jahrhundert, der 2 grössten polnischen Dichter Adam Mickiewicz (gest. 1855) und Juliusz Słowacki (gest. 1849) und der 2 Nationalhelden, General Tadeusz Kościuszko, Freiheitskämpfer (gest. 1817) und des Fürsten Józef Poniatowski, des Marschalls von Frankreich und Polen (gest. 1813). In einem besonderen Grabmal unter dem Turme der Silbernen Glocken ruhen in einem silbernen Sarg die Gebeine des Marschalls Józef Piłsudski (gest. 1935). Der Dom besitzt eine sehr reiche Schatzkammer und auf dem Domturm hängt die grösste Glocke in Polen „*Zygmunt*“ im Jahre 1523 aus den über Wolochen eroberten Kanonen gegossen. Den Dom kann man alltäglich bis zur Dämmerung unentgeltlich besichtigen, die Schatzkammer und die Königsgräber an

sów, zbudowanym w pierwszej połowie XIII w. w stylu przejściowym z romańskiego w gotycki. Naprzeciw drewniany kościół parafialny z XV w. Na wzgórzu legendami otoczona mogiła Wandy, córki Krakusa księcia Białochrobatów, która nie chcąc wyjść za mąż za Niemca miała się rzucić w fale Wisły.

13 km na południowy wschód od Krakowa leży Wieliczka, miasto powiatowe o 15.000 m. posiadające słynne, już w XIII w. eksploatowane *kopalnie soli kamiennej*, których zwiedzenie jest pierwszorzędną turystyczną osobliwością Polski. W 1931 r. w kopalniach tych wydobyto niespełna 200.000 ton soli, o ogólnej wartości 50 milionów zł, a kopalnia ta i warzelnie soli zatrudniały 1500 robotników. Górne piętra kopalni elektrycznie oświetlone zwiedzać można w dnie

Werktagen 10 — 13 und 14 — 17, im Winter 14 — 15 an Sonn- und Feiertagen 12 — 13, im Winter 14 — 15. Eintritt je Zł. 1.— zu den Gräbern und zur Schatzkammer, 25 Gr. auf den Sigismund - Turm.

Krakau besitzt prachtvolle private und öffentliche Museen. Zu den letzteren gehört das *National Museum* gegründet im Jahre 1879, dessen Sammlungen nur teilweise der Öffentlichkeit übergeben, in einigen Gebäuden untergebracht wurden. Dazu gehört die oberwähnte Nationalgalerie in Sukienice, das *Graff Hutten Czapski*, Museum Piłsudskiego 10 (geöffnet an Mittwochen, Sonn- und Feiertagen 10 — 14; Eintritt 1 Zł.) welches eine Kunstgalerie und Sammlungen der Kunstindustrie besitzt, das Haus des berühmten polni-

WIELICZKA: Kaplica w kopalni soli. Die St. Anton Kapelle in der Salzgrube. La chapelle du St. Antoine au mines de sel. Fot. H. Poddębski

powszednie popołudniu w miesiącach letnich. Istnieją tu dwie kaplice ze ścianami, ołtarzami i rzeźbami kutymi w soli, kilka ogromnych i bardzo wysokich sal kutyh z soli, cały szereg długich korytarzy podziemnych i podziemne jezioro „Przykos“ bardzo głębokie, w którego słonych falach utopiło się w czasie wojny skutkiem nieostrożności kilkunastu żołnierzy pruskich.

10. Beskidy Zachodnie i Środkowe.

Jak już wspomniano południową granicę Polski stanowią *Karpaty*. Ich część zachodnia od Cieszyna do Krynicy nosi nazwę *Beskidów Zachodnich*. Są one popularnym terenem wycieczek turystycznych i narciarskich, szczególnie licznie frekwentowanych przez turystów z Krakowa i Śląska. Wycieczki ułatwia w tych górach gęsta sieć znakowanych ścieżek i liczne schroniska turystyczne, utrzymywane przeważnie przez Polskie Tow. Tatrzańskie. Beskidy Zachodnie dzielą się na kilka pasm, jak np. Beskidy Śląskie, Gorce, Beskid Sądecki i inne. Najwyższym szczytem Beskidów Zachodnich jest słynna z pięknego widoku na Tatrę *Babia Góra* (1725 m), położona na południe od stacji kolejowej w Makowie ze schroniskiem turystycznym pod szczytem. Na drugim miejscu stoi sąsiadująca z nią od zachodu i również położona w grzbiecie granicznym *Pilsko* (1559 m) na południe od stacji kolejowej w Jeleśni. Beskidy Zachodnie posiadają kilka przewodników, z których najbardziej wyczerpującym jest prof. Kazimierza Sosnowskiego „Przewodnik po Beskidach Zachodnich i Pieninach“ wydanie II z r. 1926.

W Beskidach Zachodnich leżą liczne zakłady kąpielowe, letniska i stacje narciarskie. Rozpoczynając od Zachodu spotykamy: *Zwardoń*, największą stację narciarską Beskidów Zachodnich z kilkunastu pensjonatami i schroniskami, po-

schen Malers *Jan Matejko* (gest. 1893) Floriańska str. 41 mit Andenken an ihn (alltäglich 10 — 14 Eintritt 1 Zł.) und einige kleinere.

Unter den Privatmuseen ist das *Museum der Fürsten Czartoryski* (ul. Piłjarska 6) das reichste, dessen Sammlungen am Ende des XVIII. und im Anfang des XIX. Jahrhunderts in Puławy kollektioniert wurden, und welche nach Beschlagnahme der dortigen Güter der Fürsten Czartoryski durch die Russen nach Krakau gebracht wurden. Das Museum ist an Diensttagen und Freitagen für Gruppenausflüge um 10,11 und 12 Uhr zugänglich. Eintritt frei. Für auswärtige Gäste bei Voranmeldung auch an anderen Tagen.

Besichtigungswürdig ist ausserdem das *Industrie - und Kunst - Museum* Smoleńska.9 (an Sonn - und Feiertagen 10 — 13 Eintritt 50 gr. für auswärtige Gäste alltäglich 10 — 14. Das *Ethnografische Museum* auf dem Wawel (alltäglich 10 — 14 Eintritt 1 ZŁ.). Das *Naturwissenschaftliche Museum*, Wissenschafts - Akademie Sławskowskastrasse 17, dessen Sehenswürdigkeit ein urhistorischer Nashorn ist, welcher vor einigen Jahren in einer Erdwachsschacht in Starunia ausgegraben wurde (an Werktagen 9 — 14 Eintritt 50 Gr.). Die *Universitäts Aula* den ganzen Tag gegen Trinkgeld zugänglich. Der *Arbeits - Palast* (Wielopole 1) alltäglich 9 — 19 gegen Anmeldung, sowie die legendarische Kalkhöhle am Wawel, genannt „*Smocza Jama*“ (Drachen - Höhle) (alltäglich 10 — 16 Eintritt 50 Gr.).

Von den 50 *Kirchen* Krakaus sehenswert sind die schönen gotischen Kirchen: der Franciskaner (bunte Kirchenfenster und Polichromie von Wyspiański), der Dominikaner, der St. Katherina, die alle drei in den Klostern die gotischen Säulengänge haben, die gotische Kirche des Fronleichnams am

łożoną na granicy polsko - czeskosłowackiej: **Żywiec**, miasto powiatowe o 12.000 m. w dolinie Soły, z pałacem i dużym parkiem polskich Habsburgów, ogromnym browarem i stylowymi kościołami (ładne stroje mieszczanek): **Sucha**, miasto nad Skawą z pięknym pałacem renesansowym z XVI w. hr. Juliusza Tarnowskiego. Sucha leży przy linii kolejowej z Krakowa do Zakopanego.

Jadąc tą linią mijamy między Krakowem a Suchą Kalwarię Zembrzydowską, największe po Częstochowie miejsce odpustowe w Polsce, frekwentowane niegdyś licznie także przez pielgrzymki Słowaków. Stoi tu klasztor i kościół Bernardynów, ufundowany w początkach XVII w. przez wojewodę Zembrzydzkiego, oraz kilkadziesiąt kaplic, malowniczo

Kazimierz und die des Heiligen Kreuzes neben dem Theater, die Barok-Kirche der St. Anna mit dem schönen Stuck und die Früh - Barok - Kirche der Heiligen Peter und Paul, die Rokoko - Kirche an der Skalka der Pauliner mit den Grabmälen der verdienstvollen Polen, von den modernen Kirchen—die Jesuiten-Kirche, Kopernikastrasse mit den schön geschnitzten Altaren, ein Werk von Hukan. Die modernsten Kirchen Krakaus sind: die unlängst beendete neue Karmelitenkirche an der Rakowieckastrasse, sowie die in den Jahren 1936 - 38 gebaute Pfarrkirche der Vorstadt *Dębniki* auf dem rechten Weichselufer.

Von der westlichen Seite verbreitet sich das *moderne Viertel*, längst der Mickiewicza und Słowackiegostrasse gebaut.

KALWARIA ZEMBRZYDOWSKA: Kościół odpustowy.
Die wallfahrts Kirche.
L'eglise, des indulgences.

Fot. P. L. L. Lot

RABKA: Kościół drewniany.
Hölzerne Kirche.
L'église en bois.

Fot. St. Mucha

rozrzuconych na wzgórzach, dokąd na główne odpusty w czasie Zielonych Świąt, 2 lipca, 12 — 15 sierpnia i 5 — 8 września przybywa nieraz po 150.000 pielgrzymów z woj. krakowskiego, śląskiego i ze Słowaczyny.

U stóp Gorców leży Rabka, jeden z największych zakładów kąpielowych w Polsce. Zakład tutejszy położony na poziomie 400 m n. m. nad rzeką Rabą własności dr Kadena, posiada wody jodowobromowe. W latach powojennych wzrosła Rabka siedmiokrotnie, a jej frekwencja z 3000 gości w 1931 r. doszła do 20.000 gości w 1933 r. Kilkadziesiąt pensjonatów i hoteli. Wśród nich pensjonat zakładowy Luboń i prywatny hotel Sławomir. Sezon całoroczny. Stary piękny kościół drewniany z XVII w. obecnie za-

Es stehen hier auch neue stattliche Gebäude der Bergbau - Akademie, der Jagiellonen - Bibliothek, des National-Museums, des städtischen Ausflughauses und andere, errichtet in den Jahren 1932 — 1938.

Schöne Aussicht auf die Stadt vom Turme der Marienkirche (Eintritt 10—14, 50 Gr.).

Auf einem Hügel westlich der Stadt erhebt sich ein mit Volkshänden errichteter *Erdhügel Kościuszko* zu Ehren des im Jahre 1817 in Solur in der Schweiz verstorbenen General Tadeusz Kościuszko, des Helden der Freiheitskämpfe Polens und der Vereinigten Staaten Nordamerikas. Auf einem anderen Hügel südlich der Stadt in der Vorstadt Podgórze erhebt sich der *Erd-*

mieniony na muzeum. W zimie stacja sportów zimowych. Szereg sanatoriów dla dzieci i szkół sanatoryjnych. Najpopularniejsze wycieczki górskie na szczyty *Gorców Wielki Luboń* (1023 m, 3 godz.) oraz *Turbacz* (1311 m, 4 godz.). Na obydwu schroniskach, ścieżki znakowane. Z Turbacza wspaniały widok na Tatry, znakomite tereny narciarskie.

Wschodnia część Beskidów Zachodnich nosi nazwę *Beskidów Sądeckich* (od miasta *Sącz*). Linia kolejowa biegnie przez tę część Karpat wzdłuż malowniczej doliny *Popradu*. W głębi Beskidów Sądeckich niedaleko granicy czesko-słowackiej leży *Krynica*, położona na poziomie 500 m. n. m., największy zakład kąpielowy w Polsce, własność rządu. Frekwencja ok. 40.000 gości rocznie, se-

hügel Krakus des Fürsten der Chroboten, des legendarischen Gründers der Stadt im VIII Jahrhundert. Das beliebteste Ziel der Stadtausflüge ist in den letzten Jahren der auf dem Hügel *Sowiniec* ca. 5 km westlich von Krakau (Autobusverbindung) aufgeschüttete *Erdhügel zu Ehren des Marschall Pilsudski* geworden. Der Erdhügel, der mit Händen der zahlreichen Pilger aus ganz Polen und dem Auslande in den Jahren 1935 — 1937 aufgeschüttet wurde, ist 36 m. hoch. Aus dem Gipfel des Erdhügels erstreckt sich eine schöne Aussicht über Krakau mit Umgegend bis an die Tatra. In der Nähe des Erdhügels liegt der *Städtische Wald*, mit einem kleinen Tiergarten, sowie der sogen. *Jungfrauenfelsen*. Die Pfade sind gezeichnet.

KRYNICA: Hotel - pension Patria.

Fot. St. Mucha

zon letni i zimowy. Obfite szczawy alkaliczno - żelaziste. Zdrój Główny i zdroj Zubera. Kilkanaście hoteli, kilkaset willi i pensjonatów. Największe „Lwigród“, „Hotel Zdrojowy“ z r. 1938, „Nowe Łazienki“, „Carlton“, „Kasztelanka“ przy ul. Pułaskiego, zakład dr. Skórczewskiego, „Sojlicowo“, „Patria“ przy ul. Pułaskiego (śpiewaka Kiepur) i inne. Koncerty orkiestry, przedstawienia teatralne, dancingi, zawody sportowe. Łazienki mineralne i borowinowe. Zakład hydropatyczny. Pięknie utrzymany park o charakterze leśnym. Polecenia godne wycieczki na okoliczne szczyty (Jaworzyna 1116 m.). Na Górę Parkową (756 m.) kolejką linową. Druga w Polsce po Zakopanym stacja sportów zimowych (ok. 6000 gości w zimie). W okolicznych wioskach piękne stare cerkwie drewniane (np. *Tylicz, Złockie, Powroznik*).

W sąsiedztwie Krynicy w Beskidach Sądeckich nad Popradem leży kilka mniejszych zakładów kąpielowych o wodach podobnych jakie posiada Krynica. Należy do nich Żegiestów, z frekwencją 4000 gości, położony tuż przy granicy czechosłowackiej, mający piękny nowoczesny dom zdrojowy z 1929 r. i hotel „Wiktor“ z r. 1936, romantyczne położenie w zalesionym wąwozie nad Popradem. Piękne wycieczki w góry. Nad Popradem leży też *Muszyna*, z frekwencją 3000 gości i małym zakładem kąpielowym.

Na wschód od Beskidów Zachodnich ciągną się Beskidy Środkowe, znacznie niższe i mniej interesujące pod względem turystycznym od innych pasm Karpat Polskich. W tej części Beskidów spotykamy liczne kopalnie ropy. Jednym z głównych centrów przemysłu naftowego w Beskidach Środkowych są Gorlice, miasto powiatowe o 7000 m. wslawione w czasie wojny europejskiej z klęską, jaką 2 maja 1915 r. poniosły tu wojska rosyjskie, co zmusiło je do odwrotu kilkaset kilometrów na wschód. Pozostałością tych walk jest duży cmen-

Nähere Einzelheiten über Krakau enthalten einige Führer in fremden Sprachen, die in den dortigen Buchhandlungen zu haben sind.

Gelegentlich der Besichtigung der Umgegend von Krakau sind die Ausflüge nach dem Kamedulenkloster in Bielany vom XVII Jahrhundert, welches sich malerisch auf einem über dem Weichselthal ragenden Hügel erhebt, zu empfehlen, ferner nach den Ruinen der Benediktiner Abtei in *Tyniec*, die sich auf einem Felsen an der Weichsel erheben (10 km) sowie nördlich von Krakau nach Ojców (24 km mit dem Autobus), einer grossen Sommerfrische und Ausflugsort, welcher in einem schönen Tal von Prądnik, das von Kalkfelsen umgeben ist, liegt. Die Schlossruinen von XIV Jahrhundert 5 km nördlich von Ojców, ein malerisches Schloss „*Pieskowa Skala*“ bis jetzt bewohnt. In der Nähe der eigentümliche Kalkfelsen die „*Maczuga Herkulesa*“ (Herkules - Keule). In Ojców gibt es einige Zehnten von Villen und Pensionen, das grösste Pension „*Goplana*“.

8 km östlich von Krakau liegt *Mogila*, ein Dorf an der Weichsel, mit einer stattlichen und Kunstandenkenreichen Cystersenkirche, in der ersten Hälfte des XIII Jahrhunderts im Uebergangsstil vom romanischen ins gothische gebaut. Gegenüber eine Holz-Pfarrkirche vom XV Jahrhundert. Auf dem Hügel das legendumspinnene Grab von Wanda, Tochter des Krakus, Fürsten der Bialochroboten, welche einen ausländischen Ritter nicht heiraten wollte und sich angeblich in Weichselfluten werfen sollte.

13 km südöstlich von Krakau liegt *Wieliczka* eine Kreisstadt von 15.000 Einwohnern, welche die bereits im XIII Jahrhundert berühmten und schon damals ausgebeuteten *Steinsalzgruben* besitzt, deren Besichtigung eine erstrangige tou-

KRYNICA: Widok ogólny.
Gesamtansicht.
La vue générale.

Fot. St. Mucha

tarz wojenny na wzgórzu nad dworcem kolejowym, kryjący zwłoki kilkunastu tysięcy poległych. W okolicy Gorlic znajdują się liczne kopalnie ropy, oraz duża rafineria ropy w *Gliniku Mariampolskim i Libuszy*.

Na wschód od Gorlic leży Biecz, miasteczko o 4000 m. położone na wzgórzu nad Ropą, niegdyś jedno z większych w południowej Polsce. Z okresu świetności zachowało kilka zabytków, wieżę po dawnym ratuszu, resztki murów i bram miejskich, oraz piękny gotycki kościół farny z XIV w. z wspaniałymi stallami barowymi z XVII w. i licznymi zabytkami sztuki.

Jasło, miasto powiatowe o 12.000 m. nad Wisłoką, rozpoczyna Krośnieńskie Zagłębie Naftowe, które ciągnie się na

ristische Merkwürdigkeit Polens ist. Im Jahre 1931 wurden in diesen Gruben ca. 200.000 Ton im Gesamtwerte von 50 Millionen Złoty gewonnen und beschäftigte diese Grube sowie die Salzsiederei 1.500 Arbeiter. Die oberen Grubengeschosse, elektrisch beleuchtet, kann man an Werktagen in den Sommermonaten nachmittags besuchen. Es bestehen hier 2 Kappellen mit Wänden, Altaren und Schnitte-reien in Salz gehauen, einige riesigen und sehr hohe in Salz gehauenen Säle, eine Reihe von langen unterirdischen Gängen sowie der sehr tiefe unterirdische See „Przykos“, in dessen salzigen Fluten während des Krieges unvorsichtiger Weise mehrere preussische Soldaten ertranken.

przestrzeni 40 km. na wschód. Wśród tego Zagłębia leżą *Jedlicze*, wieś z jedną największych i najbardziej nowoczesnie urządzonych rafinerii nafty w Polsce z roczną produkcją ok. 48.000 ton. 2 km na północy leży wieś *Męcinka*, posiadająca najbogatsze w Polsce wybuchowe źródła gazu ziemnego używanego do oświetlania i ogrzewania sąsiednich miast i zakładów przemysłowych. Obok *Potok*, wieś z dużymi kopalniami nafty.

W centrum Zagłębia Naftowego krośnieńskiego leży *Krosno*, miasto powiatowe o 8000 m. położone nad Wisłokiem. Kamienice w Rynku zachowały stare podsienia. Ozdobą miasta jest piękny farny kościół gotycki z XIV w. bogaty w zabytki sztuki, oraz również gotycki kościół Franciszkanów z końca XIV w. z pięknymi grobowcami. Przed rokoko-

10. West- und Mittelbeskiden (Beskidy Zachodnie i Środkowe).

Wie bereits erwähnt, bilden die *Karpathen* die südliche Grenze von Polen. Deren westlicher Teil von Teschen bis Krynica trägt den Namen West-Beskiden (Beskidy Zachodnie), Dieselben sind ein volkstümliches Gebiet der touristischen und Skiausflüge, besonders zahlreich von Touristen aus Krakau und Schlesien besucht. Die Ausflüge erleichtert in diesem Gebirge ein dichtes Netz von gezeichneten Pfaden, sowie zahlreiche touristische Bauden, welche hauptsächlich von dem Polnischen Tatra - Verein erhalten werden. Die Westbeskiden werden in einige Ketten geteilt, wie z. B. die Schlesi-schen Beskiden, Gorce, Sądecz - Beskiden und andere. Der höchste Gipfel der West-

KROSNO: Podsienia na Rynku.
Die Arkaden am Marktplatz.
Les arcades au marche.

Fot. H. Podgębski

RYMANÓW: Dom zdrojowy.
Das Kurhaus.
Le Kurhaus.

Fot. H. Poddębki

wym kościołem Kapucynów z XVIII w. wznosi się pomnik twórcy przemysłu naftowego w Polsce i wynalazcy lampy naftowej (1853) Ignacego Łukasiewicza dłuta prof. Raszki, który w połowie XIX w. działał w Krośnie i w okolicy, które dzięki niemu stały się kolebką przemysłu naftowego w Polsce. 6 km. na północ na skałach piaskowca wznoszą się malownicze ruiny zamku w *Odrzykoniu* niegdyś *Firlejów* i *Oświęciwów*. Na sąsiednim wzgórzu fantastyczne skały „*Prządki*“, otoczone legendami.

Na północny wschód z Krosna leżą wśród gór dwa zakłady kąpielowe o wodach jodowo-bromowych, a to *Iwonicz*, własność hr. *Żałuskich* z frekwencją ok. 8000 gości, oraz *Rymanów*, własność hr. *Jana Potockiego* z frekwencją ok. 2500 gości. W obydwóch łaźienki mineralne

beskiden ist der aus der schönen Aussicht auf die Tatra berühmte *Babia Góra* — Berg (1725 m), südlich von der Bahnstation *Maków* gelegen mit einer touristischen Baude unter dem Gipfel. An der zweiten Stelle steht der westlich und ebenfalls unter dem Grenzgipfel gelegene *Pilsko* (1559 m), südlich von der Bahnstation in *Jeleśnia*.

In den Westbeskiden liegen zahlreiche Badeanstalten, Sommerfrischen und Ski-Stationen. Vom Westen angefangen begegnen wir: *Zwardoń*, die grösste Ski-Station der Westbeskiden mit mehreren Pensionen und Bauden, an der polnisch-tschechischen Grenze gelegen, *Zywiec*, eine Kreisstadt von 12.000 Einwohnern im *Sołatal*, mit einem Palast und einem grossen Park der polnischen Habsburge, einer riesigen Brauerei und Stilkirchen

i borowinowe, kilkadziesiąt will i pensjonatów. W Rymanowie kolonie lecznicze dla dzieci, w Iwoniczu wspaniałe sanatorium „Excelsior“ z 1930 r., oraz pałace się źródło (gaz ziemny) „Belkotka“.

11. Tatry, Zakopane, Podhale i Pieniny.

120 km na południe od Krakowa leżą Tatry, najwyższe pasmo Karpat. Jest to imponujący łańcuch górski, złożony ze szczytów po części granitowych, po części wapiennych, jedyne pasmo o charakterze wysokogórskim w Polsce, cel masowych wycieczek polskich i zagranicznych turystów i narciarzy. Politycznie podzielone są Tatry na część polską po stronie północnej i znacznie większą część czeskosłowacką po stronie południowej i wschodniej. Od pozostałych pasm Karpat oddzielone są Tatry szeregiem wyżyn, dzięki czemu stanowią pasmo zupełnie odrębne. Największym szczytem Tatr jest Garluch (2663 m) położony po stronie czeskosłowackiej. Najwyższym szczytem po stronie polskiej są Rysy (2503 m). Wycieczki w Tatry posiadają niezwykle urok ze względu na ogromną różnorodność krajobrazu: groźne granitowe turnie o poszarpanych ścianach, romantyczne wapiennymi skałami otoczone doliny Tatr Zachodnich, przeszłocenne jeziora, wspaniałe lasy i oryginalne życie pasterskie na licznych halach.

Ruchem turystycznym w Tatrach opiekuje się *Polskie Towarzystwo Tatrzańskie*, które posiada biuro informacyjne, dom wycieczkowy i restaurację turystyczną, w swym domu w Zakopanym przy ul. Krupówki 14. Towarzystwo to utrzymuje w Tatrach kilka *schronisk* połączonych z restauracjami, które otwarte są przez cały rok. Największym i najokazalszym z nich jest schronisko na Hali Gąsienicowej, o 120 łózkach, z restauracją. Schroniska posiadają też kluby narciarskie, w szczególności w Dolinie Chochołowskiej Warszawski Klub Narciarski i na Hali Kalańtówki Tatrzańskie Tow. Narciarzy z Kra-

(schöne Bürgerinnen-Tracht), *Sucha*, eine Stadt an der Skawa mit einem schönen Renaissance-Palast vom XVI Jahrhundert, dem Grabe von Julius Tarnowski. Sucha liegt an der Bahnstrecke Krakau-Zakopane.

Auf dieser Strecke passieren wir zwischen Krakau und Sucha die Kalwaria Zebrzydowska, den grössten nach Czestochau Wallfahrtsort in Polen, ehemals zahlreich von den Slovakischen Pilgern besucht. Es steht hier ein Kloster und die Bernardinerkirche, gegründet im Anfang des XVII Jahrhundert vom Wojewoden Zebrzydowski, sowie einige Zehnten von Kapellen malerisch auf den Hügeln zerstreut, wohin zu der Haupt-Ablassfeier zu Pfingsten, am 2 Juli, 12 — 15 August, 5 — 8 September manchmal zu je 150.000 Pilger von der Krakauer und Schlesischer Wojewodschaft und aus der Slovaei kommen. Am Fusse der Gorze liegt Rabka, eine der allergrössten Badeanstalten in Polen. Die hiesige Anstalt liegt 500 m über der Meeresoberfläche an der Raba, Eigentum des Dr. Kaden, mit Jodobromwässern. In den Nachkriegsjahren entwickelte sich Rabka siebenfach und die Frequenz stieg von 3.000 Gästen im Jahre 1931 bis auf 20.000 Gäste im Jahre 1933. Einige Zehnte von Pensionen und Hotels. Darunter die Anstaltspension „Luboń“ und das Privathotel „Sławomir“. Die Saison dauert das ganze Jahr hindurch. Eine alte, wunderschöne Holzkirche aus dem XVII Jahrhundert, gegenwärtig in ein Museum umgewandelt. Im Winter Winter - Sportstation. Eine Reihe von Kindersanatorien und Sanatoriumschulen. Die beliebtesten Bergausflüge nach den Gipfeln von Gorze, von *Wielki Luboń* (1023 m) 3 Stunden, sowie *Turbacz* (1311 m) 4 Stunden. Auf beiden befinden sich Bauden und gezeichnete Wege. Vom Turbacz aus eine prachtvolle Aussicht auf die Tatra, vorzügliche Skigelände.

Der östliche Teil der Westbeskiden

TATRY: Goryczkowa z Myślenickich Turni.
Goryczkowa Spitze.
Le sommet Goryczkowa.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

kowa. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie buduje i utrzymuje ścieżki w Tatrach, znakuje je farbami i zaopatruje w drogowskazy, w partiach skalistych daje sztuczne ułatwienia w rodzaju żelaznych klamer i łańcuchów, wydaje legitymacje przewodnikom tatrzańskim i organizuje wyprawy ratunkowe w razie nieszczęśliwych wypadków w górach. Konwencja turystyczna polsko - czeskosłowacka z 1925 r. ułatwia przedsięwzięcie wycieczek w część Tatr po przeciwnej stronie granicy, turystom i narciarzom obu państw, należących do uprawnionych towarzystw. Dla cudzoziemców wydaje odnośne legitymacje Zarząd Uzdrowiska w Zakopanym.

Najpopularniejszymi wycieczkami w Tatry są wycieczki autem lub autobusem (31 km. z Zakopanego) do najpiękniej-

trägt den Namen Sądecz-Beskiden (nach der Stadt Sącz) die Bahnstrecke läuft durch diesen Karpathenteil das malerische Popradtal entlang. Tief in den Sądeczbeskiden unweit der Tschechischen Grenze liegt Krynica 50 m über der Meeresoberfläche gelegen, grösste *Badeanstalt* in Polen, Staatseigentum. Frequenz ca. 40.000 Gäste jährlich, Sommer- und Wintersaison. Zahlreiche alkalische und eisenhaltige Oxalsäuren. Haupt- und Zuberquelle. Mehrere Hotels, paar hundert Villen und *Pensionen*. Die grössten sind „Lwigród“, „Hotel Zdrojowy“ vom Jahre 1938, „Nowe Łazienki“, „Carlton“, „Kasztelanka“ an der Pułaskiegostrasse, die Anstalt des Dr. Skórczewski, „Soplicowo“, „Patria“ an der Pułaskiegostrasse (Eigentum des Sängers Kiepura) und an-

szego w Tatrach jeziora *Morskie Oko*, które leży na poziomie 1340 m. u stóp majestatycznych szczytów granitowych dochodzących do wysokości 2500 m. Więcej wrażeń, aniżeli dojazd do Morskiego Oka autem, da wycieczka piesza z Zakopanego do Morskiego Oka, przez *Halę Gąsienicową*, obok pięknego *Czarnego Stawu Gąsienicowego* (1620 m.), przez słynną z pięknego widoku na Tatry przełęcz *Zawrat* (2159 m) i dolinę *Pięciu Stawów Polskich*, gdzie również stoi schronisko turystyczne na poziomie 1650 m. Wycieczka ta ukaże w całej pełni piękno i urok Tatr. Nad Morskim Okiem schronisko z restauracją. Z Morskiego Oka prowadzi zbudowana w 1937 r. najwygodniejsza w Polskich Tatrach ścieżka turystyczna na szczyt *Miedziane* (2232 m) jeden z najpiękniejszych punktów widokowych w Tatrach. Od 1936 r. w program wycieczki do Zakopanego wchodzi stale wyjazd *kolejką linową* z Kuźnic na *Kasprowy Wierch* (1989 m) szczyt położony w granicznym grzbiecie Tatr, z pięknym widokiem na grupę *Krywania*, *Swinicę* i *Tatry Zachodnie*, słynny ze znakomych zjazdów narciarskich. Na szczycie restauracja, hotel turystyczny i obserwatorium meteorologiczne. Dla poznania odmiennych częściowo Tatr Zachodnich wskazaną jest wycieczka do pięknej *doliny Kościeliskiej*, oddalonej 10 km. na południowy zachód od Zakopanego, otoczonej wapiennymi skałami.

Tatry w zimie są najpopularniejszym w Polsce terenem sportu narciarskiego. Najlepsze tereny narciarskie posiadają *Tatry Zachodnie*, okolice górnych części doliny *Kościeliskiej* i *Chochołowskiej*. Słynne są też zjazdy ze szczytu *Kasprowego Wierchu* na *Halę Gąsienicową* i do *Kuźnic* przez *Halę Goryczkokową*. Sezon narciarski rozpoczyna się zazwyczaj koło 15 grudnia, trwa do końca maja.

Mapy i przewodniki można nabyć w księgarniach w Zakopanym. Z lic-

re. Orchester-Konzerte, Theater-Aufführungen, Dancinge, Sportveranstaltungen. Mineral- und Schlamm-bäder. Hydropathisches Institut. Schön gepflegter Park mit Waldcharakter. Empfehlungswerte Ausflüge auf die benachbarten Gipfel (*Jaworzyna* 1.116 m). *Seilbahn* auf dem *Parkberg* (756 m). Nach Zakopane die zweite in Polen *Wintersportstation* (ca. 6.000 Gäste im Winter). In nahen Dörfern schöne alte russischen Kirchen (z. B. *Tylicz*, *Złockie*, *Powroźnik*).

In der Nähe von Krynica in den *Sa-decz-Beskid* am *Poprad* liegen einige kleinere Badeanstalten mit Krynica ähnlichen Wässern. Dazu gehört *Żegiestów*, Frequenz 4.000 Gäste, nahe an der tschechischen Grenze gelegen, mit einem schönen modernen Kurhaus vom Jahre 1929 und Hotel „*Viktor*“ vom Jahre 1936, romantische Lage in einem bewaldeten Tale am *Poprad*. Schöne Bergausflüge. Am *Poprad* liegt auch *Muszyna* mit einer Frequenz von 3.000 Gästen und kleiner Badeanstalt.

Oestlich von den *Westbeskid* breiten sich die *Mittelbeskid*, bedeutend niedrigere und weniger in der touristischen Hinsicht interessante Bergkette, als die anderen polnischen Karpathen. In diesem Teile der *Beskid* treffen wir zahlreiche *Petroleum-Gruben*. Eins der Hauptzentren der *Naphta-Industrie* in den *Mittel-Beskid* ist *Gorlice*, eine Kreisstadt mit 7.000 Einwohnern, während des *Weltkrieges* aus der *Niederlage* bekannt, welche hier am 2. Mai 1915 die russische Armee erlitt, was sie zum Rückzuge von etlichen hunderten von Kilometern nach Osten gezwungen hat. Diese grosse Schlacht hinterliess einen grossen *Kriegs-Friedhof* auf einem Hügel am *Bahnhof*, welcher Tausende von Gefallenen birgt. In der Umgebung von *Gorlice* befinden sich zahlreiche *Petroleum-Gruben*, sowie eine grosse *Naphta-Raffinerie* in *Glinik Mariampolski* und *Libusza*.

Oestlich von *Gorlice* liegt *Biecz*, ein

ZAKOPANE: Górale.
Volkstrachten.
Les Montagnards.

Fot. R. Zwoliński

ných przewodników po Tatrach można polecić przede wszystkim T. Zwolińskiego „Przewodnik po Tatrach i Zakopanym“ (wyd. V. 1936 r. str. 300). Z map jest najdokładniejszą wydana w 1938 r. Mapa Tatr Polskich Wojskowego Instytutu Geograficznego w skali 1:20.000. oraz Mapa Tatr Zwolińskiego, 1:50.000.

Kluczem do Tatr od strony Polski jest położone u ich stóp Zakopane, stacja klimatyczna o 15.000 stałych mieszkańców poł., na poziomie 850 m. n. m. zarazem największa w Polsce stacja turystyczna i stacja sportów zimowych z frekwencją 60.000 gości rocznie. Bezpośrednie pociągi i wagony z Warszawy, Katowic, Poznania i Lwowa. Z Katowic i Krakowa kursuje przez cały rok pośpieszny wóz motorowy „Lux-torpeda“. Z Krakowa dojechać można w 4 godziny do Zakopanego autobusem. Zakopane po-

Städtchen von 4.000 Einwohnern auf einem Hügel an der Ropa gelegen, einst ein der grösseren in Süd - Polen. Aus der Aufschwungsepoche bewahrte es einige Andenken, einen Turm des alten Rathauses, Reste der Mauern und Stadttore, sowie eine schöne gotische Pfarrkirche vom XIV. Jahrhundert mit prächtigen Barok - Ställen vom XVII. Jahrhundert, und zahlreichen Kunstdenkmälern.

Jasło, eine Kreisstadt von 12.000 Einwohnern an der Wisłoka, ist der Anfangspunkt des Petroleum-Gebietes (Kraśnieńskie Zagłębie Naftowe), welches sich 40 km. nach Osten erstreckt. In diesem Gebiete liegt Jedlicze, ein Dorf mit einer der grössten und modernst eingerichteten Naphta - Raffinerie in Polen, mit einer Jahresproduktion von ca. 48.000 Ton. Zwei Kilometer nach Norden liegt das Dorf Męcinka, welches die in Polen reichsten Quellen des zur Beleuchtung und

siada kilkaset *hoteli*, pensjonatów i will. Największe „Bristol“ przy ul. Chałubińskiego, „Stamary“ i „Marylor“ przy ul. Kościuszki, „Morskie Oko“ przy ul. Krupówki, „Radowid“ przy ul. Sienkiewicza i „Tuberoza“ przy ul. Piłsudskiego. Dla turystów domy wycieczkowe Pol. Tow. Tatrzańskiego ul. Krupówki 14 i Pol. Tow. Krajoznawczego przy ul. Chałubińskiego. Dla piersiowo chorych liczne *sanatoria*. Największe Nauczycielskie, Akademickie, Czerwonego Krzyża, Wojskowe, Odrodzenia, Policyjne, dziecięce na Bystrym. Sezony letnie i zimowe. W zimowym od końca grudnia do początku marca organizuje Komitet Imprez Sportowych *imprezy sportów zimowych*, wyścigi konne i motocyklowe. Przy ul. Krupówki 12 *Muzeum Tatrzańskie*. Autobusy i autokary ułatwiają wycieczki do sąsiednich mniejszych lotnisk *Jaszczurówka i Kuźnia* (restauracje wycieczkowe) do *Doliny Kościeliskiej* (10 km.) i do Morskiego Oka (31 km.). Z dalszych wycieczki autokarami na czesko-słowacką stronę Tatr. (Stary Smokowiec i Szczyrbskie Jezioro) oraz w Pieniny i do Szczawnicy. Wycieczki te organizuje i wszelkich informacji o Zakopanym i Tatrach udziela miejscowe biuro Ligi Popierania Turystyki przy ul. Kościuszki. Tamże prospekty o Zakopanym.

W sąsiedztwie Zakopanego leży na Górnym Podhalu cały szereg mniejszych lotnisk podtatrzańskich, jak *Kościeliska, Jaszczurówka, Poronin, Bukowina*, która w ostatnich latach wybiła się na popularną stację sportów zimowych z frekwencją około 5000 gości w okresie świąt Bożego Narodzenia.

Wyżyna u stóp Tatr, przy której górnym końcu leży Zakopane, a której centrum jest miasto powiatowe Nowy Targ, nosi nazwę Podhala. Zamieszkują ją Górale, którzy zachowali dotychczas piękne stroje ludowe, oryginalne budownictwo drewniane i rodzimą sztukę ludową. W

Heizung der benachbarten Städte und Industrieanstalten benützten Erdgases besitzt. Daneben *Potok*, ein Dorf mit grossen Petroleum - Gruben.

Im Zentrum des Krosner Petroleum - Gebietes liegt *Krosno*, eine Kreisstadt mit 8.000 Einwohnern, am Wisłok gelegen. Die Häuser am Markte bewahrten alte Laubenhäuser. Ein Prachtstück der Stadt ist eine wunderschöne gothische Pfarrkirche vom XIV. Jahrhundert, reich an Kunstanstücken, sowie die ebenfalls gothische Franziskaner - Kirche vom Ende des XIV. Jahrhunderts mit schönen Grabmälen. Vor der Rokoko - Kapuziner - Kirche vom XVIII. Jahrhundert steht das Denkmal des Gründers der polnischen Petroleum - Industrie und des Erfinders der Petroleum-Lampe (1853) Ignacy Łukasiewicz, ein Werk von Prof. Raszko, welcher Mitte des XIX. Jahrhunderts in Krosno und Umgebung tätig war, und dank welchem die Stadt zur Wiege der Petroleum - Industrie in Polen wurde. Sechs Km. nach Norden auf den Sandstein - Felsen erheben sich malerische Ruinen des Schlosses in *Odrzykoń*, einst Eigentum der Familien von Firley und Oświęcim. Auf dem benachbarten Hügel phantastische Felsen „*Prządki*“ (Weberinnen).

Nordwestlich von Krosno liegen in den Bergen 2 Badeanstalten mit Jodobrom - Wässern, u. z. *Iwonicz*, Eigentum der Grafen Załuski, mit einer Frequenz von ca. 8.000 Gästen, und *Rymanów*, Eigentum des Grafen Jan Potocki, mit einer Frequenz von ca. 2.500 Gästen. In beiden Mineral- und Schlamm - Bäder, einige Zehnte von Villen und Pensionen. In *Rymanów* Kinder - Heilanstalten, in *Iwonicz* prachtvolles Sanatorium „*Exzelsior*“ vom 1930 und eine brennende Quelle (Erdgas) „*Belkotka*“.

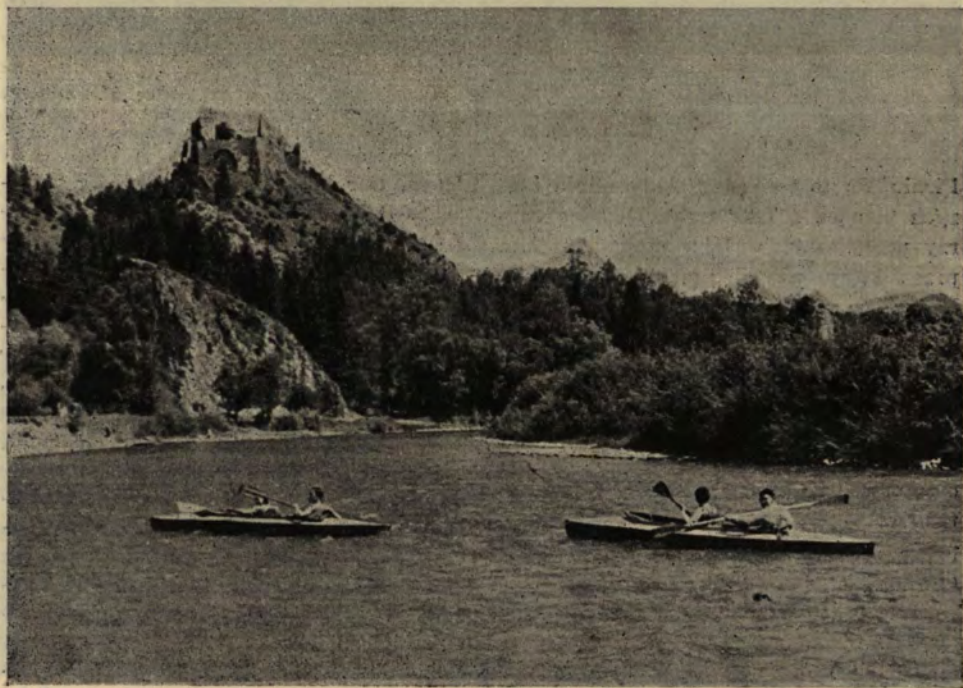
wielu wsiach Podhala zachowały się piękne kościoły drewniane.

Stolicą Podhala jest Nowy Targ, miasto powiatowe o 10.000 m. położone nad Dunajcem 25 km. na północ z Zakopanego. Co czwartku malownicze targi licznie frekwentowane przez Górali. 26 lipca (św. Anny) i 25 listopada (św. Katarzyny) godne widzenia ze względu na stroje, odpusty i furki góralskie. Na cmentarzu stary drewniany kościół św. Anny, skąd piękny widok na miasto i Tatry w oddali. 3 km. na zachód wieś Ludźmierz, z kościołem niegdyś Cystersów, masowo przez Górali frekwentowane miejsce odpustowe (główne odpusty 15 sierpnia i w niedzielę po 8 września).

Nowy Targ jest punktem wyjścia wycieczki (autobusy) w położone na wschód od Podhala, małe ale przepiękne pasmo

11. Tatra, Zakopane, Podhale und Pieniny.

120 Km. südlich von Krakau liegt die Tatra, die schönste Karpathen - Kette. Es ist eine imposante Gebirgskette von teilweise Granit - teilweise Kalk-Gipfeln, die einzige mit Hochgebirgs - Charakter in Polen, das Ziel der polnischen und ausländischen Touristen- und Skiläufer - Ausflüge. Die Tatra ist in politischer Hinsicht in 2 Teile: den polnischen an der Nordseite und den viel grösseren tschechischen an der Süd- und Westseite geteilt. Von den übrigen Karpathen ist die Tatra mit einer Reihe von Hochebenen abgegrenzt, weshalb dieselben einen vollkommen besonderen Streifen bilden. Der höchste Gipfel von Tatra ist Garluch (2.633 m.) auf der tschechischen Seite ge-

CZORSZTYN NAD DUNAJCEM.
CZORSZTYN AM DUNAJEC.
CZORSZTYN SUR DUNAJEC.

Fot. Photoplat

NIEDZICA: Zamek.
Das Schloss.
Le Chateau.

Fot. H. Podębski

Pienin. Są to wapienne skały wśród których płynąca z Tatr rzeka Dunajec tworzy prześliczny wąwóz dług. 10 km. przez który turyści przepływają łodzią. Najwyższym szczytem polskich Pienin są Trzy Korony (987 m.). Dunajec w Pieninach stanowi granicę Polski i Słowaczyny. Chcąc zachować Pieniny w ich dotychczasowej krasie rządy Polski i Czechosłowacji, przekształciły je w ostatnich latach na Park Narodowy, tworząc w ten sposób pierwszy w Europie rezerwat o charakterze międzynarodowym na pograniczu dwóch państw.

Po drodze w Pieniny z Nowego Targu mija się *Dębno*, wieś góralską z prześlicznym, drewnianym kościołem z XV w. ze starą polichromią podhalańską. W *Czorsztyńcu* na skale malowniczo wznoszącej się nad Dunajcem ruiny średnio-

legen. Der höchste Gipfel auf der polnischen Seite ist Rysy (2.503 m.). Die Ausflüge in die Tatra haben einen ungewöhnlichen Reiz wegen der grossen Mannigfaltigkeit der Landschaft, drohende Grabbahänge mit zerrissenen Wänden, romantische mit Kalkfelsen umringte Täler der West - Tatra, wunderhübsche Seen, prachtvolle Wälder, und eigentümliches Hirtenleben auf zahlreichen Weiden.

Des touristischen Verkehrs in Tatra benimmt sich fürsorglich der Polnische Tatra - Verein (Polskie Towarzystwo Tatrzańskie), welcher ein Auskunftsbüro ein Ausflughaus und ein Touristen - Restaurant in seinem eigenen Hause in Zakopane, Krupówka 14, hat. Dieser Verein erhält in Tatra einige *Bauden*, mit Restaurant verbunden, die das ganze Jahr hindurch geöffnet sind. Die grösste und die stattlichste darunter ist die Baude auf

wiecznego zamku starostów królewskich. Na przeciwnym brzegu Dunajca *Niedzi-
ca* z zamkiem z XIV w. jeszcze częściowo zamieszkałym, niegdyś granicznym zamkiem węgierskim.

W Czorsztynie rozpoczyna się *podróż łodziami Dunajcem* przez Pieniny. Jest to najpiękniejsza i najbardziej romantyczna wycieczka wodna w Polsce. Najpiękniejsza część podróży ciągnie się na przestrzeni 10 km. od Czerwonego Klasztoru po Szczawnicę, gdzie Dunajec wije się wśród fantastycznych wapiennych skał Pienin. Z najwyższego szczytu Pienin Trzech Koron (987 m) piękny widok na Pieniny, Podhale i Tatry.

Na wschód od Pienin leży Szczawnica, zakład kąpielowy hr. Adama Stanickiego o wodach skutecznych w chorobach płuc, gardła i żołądka, posiadający frekwen-

der Hala Gąsienicowa, mit 120 Plätzen. Ausserdem besitzen ebenfalls die Ski-Klubs einige Bauden, insbesondere im Tale Chochołowska - Warschauer Ski - Klub, sowie auf der Weide Kalatówki — Tatra Verein der Skifahrer aus Krakau. Der Polnische Tatra Verein baut und erhält die Tatra - Pfade, bezeichnet dieselben mit Farben, sowie versieht mit Wegweisern, in den Felsen - Partien schafft künstliche Erleichterungen in der Gestalt von eisernen Klammern und Ketten, stellt für die Tatraführer Legitimationen aus, und organisiert Rettungs - Expeditionen bei Unglücksfällen in den Bergen. Die polnisch-tschechische touristische Konvention aus dem Jahre 1925 erleichtert die Vornahme der Ausflüge in den Tatra - Teil an der anderen Grenzseite den Touristen und

**PIENINY: Łodzie na Dunajcu.
Kahnfahrt am Dunajec.
Dunajec a Sromowce.**

Fot. inż. Jan Jaroszyński

WISZNICZ: Zamek. Fot. St. Mucha
Das Schloss.
Le Chateau.

cję około 7000 gości rocznie. Sto kilkadziesiąt will i pensjonatów, zakładowych i prywatnych. Dojazd autobusem z Nowego Targu (41 km) lub Starego Sącza.

12. Z Krakowa do Lwowa.

Kolej i szosa z Krakowa biegną do Lwowa w kierunku wschodnim, mijając po drodze kilka interesujących ze względu na swe zabytki miast, położonych u stóp wzgórz Podkarpacia. Za Krakowem mijamy Wieliczkę (p. str. 183) a dalej Bochnię, miasto powiatowe o 12.000 m. z kopalniami soli i pięknym kościołem z XV w. ze stojącą obok drewnianą dzwonicą. 7 km. na południe miasteczko Wisznicz o 2000 m. z pięknym napół zniszczonym zamkiem barokowym, zbudowanym w połowie XVII w. przez Lubomir-

Skifahrer der beiden Länder, die zu den genannten Vereinen gehören. Für Ausländer stellt die betreffenden Legitimationen die Direktion des Kurortes Zakopane.

Als beliebteste Tatra - Ausflüge sind Auto- oder auch Autobus - Ausflüge (31 km. von Zakopane) zu dem schönsten Tatra-See, *Fisch See*, welcher 1340 Mtr. hoch am Fusse der majestatischen Granit - Gipfeln, die die Höhe von 2.500 mtr. erreichen, liegt. Mehr Eindrücke, als die Autofahrt nach dem Fischsee, wird ein Fuss - Ausflug von Zakopane nach dem Fisch - See, durch die *Hala Gąsienicowa* neben dem reizenden *Czarny Staw Gąsienicowy* (1620 m.) ferner durch den wegen der schönen Aussicht auf Tatra berühmten Bergsattel *Zawrat* (2159 m.), das Tal der Fünf Polnischen Teiche (*Pięciu Stawów Polskich*), wo ebenfalls eine touristische Baude, 1650 Mtr. hoch gelegen, steht. Dieser Ausflug wird voll und ganz die Schönheit und die Pracht der Tatra zeigen. Ueber dem Fischsee eine Baude mit Restaurant. Vom Fischsee führt die im Jahre 1937 gebaute bequemste touristische Pfade auf den Gipfel von *Miedziane* (2232 Mtr), einen der allerschönsten Tatra-Aussicht Punkte. Seit dem Jahre 1936 enthält das Ausflugs - Programm in Zakopane stets eine Fahrt mit der *Seilbahn* von *Kuźnice* nach *Kasprowy Wierch* (1989 Mtr.), einem in dem Grenzgebirge gelegenen Tatra - Gipfel, mit einer wunderschönen Aussicht auf die *Krywań* Gruppe, *Świnica* und die *West - Tatra*, der aus den ausgezeichneten *Ski - Hinabfahrten* berühmt ist. Auf dem Gipfel ein Restaurant, ein Touristenhotel, sowie eine meteorologische Station. Um die teilweise anderen *West-Tatra* kennen zu lernen — wird ein Ausflug nach dem reizenden Tal *Kościeliska*, 10 km. nach Süd - Westen von Zakopane entfernt, mit *Kalkfelsen* umgeben, empfohlen.

TARNÓW: Ratusz.
Das Rathaus.
L'hotel de ville.

Fot. H. Podgębski

skich, dotychczas częściowo zamieszkałym. Na szczycie wzgórza kościół karmelitów z 1635 r. barokowy (proj. Trapola) z grobowcami Lubomirskich. Sąsiedni klasztor służy obecnie jako ciężkie więzienie.

Między Bochnią a Nowym Sączem leży Rożnów, wieś nad Dunajcem, gdzie od 3 lat prowadzi się budowę największej w Polsce przegrody która ma spiętrzyć wody Dunajca w taki sposób, że utworzy się wśród gór jezioro na przestrzeni 15 km. W Różnowie niewielka ruina zamku. W okolicznych miasteczkach *Lipnica Murowana*, oraz *Zakliczyn*, stare malownicze domy drewniane, w *Czechowie* ponadto kościół gotycki i baszta po zamku średniowiecznym, w *Melsztynie* ruina zamku na wzgórzu nad Dunajcem.

Za Bochnią przy szosie do Lwowa leży Tarnów, miasto przemysłowe o 56.000

Tatra im Winter ist das populärste Ski-Sport-Gelände in Polen. Die besten Ski-Gelände besitzen West-Tatra Gebirge, die Gegend von oberen Teilen des Kościeliska und Chochołowska Tales. Berühmt sind ebenfalls Ski-Hinabfahrten vom Gipfel des Kasprowy Wierch nach der Hala Gąsienicowa und nach Kuźnice durch die Hala Goryczkowa. Die Skisaison beginnt üblich gegen den 15 Dezember, dauert bis Ende Mai.

Nähere Einzelheiten über die Tatra-Ausflüge enthält die Broschüre von Tadeusz Zwoliński über Zakopane und Tatra, in der polnischen, deutschen, französischen und englischen Sprachen von der Direktion des Kurortes in Zakopane im Jahre 1931 herausgegeben. Die Landkarten und Führer kann man in Buchhandlungen in Zakopane anschaffen. Von den zahlreichen *Tatraführer* ist vor al-

m. nad rzeką Białą. Hotel „Bristol“. Tramwaj elektryczny. Kilka dużych fabryk. Na Rynku renesansowy ratusz, przebudowany w XVI w. z gotyckiego, mieści muzeum, otwarte 10 — 13 oraz 16 — 19, z bogatymi zbiorami sztuki kościelnej. Niedaleko Rynku gotycka katedra z XV w. posiadająca wewnątrz artystyczne grobowce z XVI i XVII w., wśród nich największe w Polsce co do rozmiaru grobowce hetmana Jana Tarnowskiego († 1561) dzieło G. M. Padovano, oraz ks. Ostrogskich z r. 1621 dłuta Pfistera. W parku miejskim mauzoleum gen. Józefa Bema, z 1930 r. Na przedmieściach dwa kościoły drewniane z XVI w. 3 km na południe od miasta we wsi Zawada bardzo stary kościół drewniany św. Marcina, według legendy zbudowany w XI w. W sąsiedztwie resztki zamku Tarnowskich z XIV w.

3 km. na zachód z Tarnowa na równinie nad Dunajcem leżą Mościce, wieś z państwową fabryką związków azotowych zbud. w 1929 r. kosztem 100 milionów zł 1500 robotników i urzędników. Pozwolenie na zwiedzenie za pisemnem zgłoszeniem. Najwyższe kominy w Polsce o wysokości 112 i 114 m.

Rzeszów, miasto powiatowe o 36.000 m. nad Wisłokiem. Hotel Udziałowy przy ul. Grottgera. Dawny zamek Lubomirskich z XVII w. przebudowany na sąd. W gotyckim kościele farnym z XV w. renesansowe grobowce rodziny Rzeszowskich z XVI w. Kościół Bernardynów barok z 1627 r. z 8 pomnikami członków rodziny Ligęzów z początku XVII w. dłuta Jana Pfistera. Kościół Pijarów z połowy XVII w. W ratuszu galeria obrazów rodziny Dąbskich. Zwiedzanie w godzinach urzędowych. Dwie synagogi z XVI w. Na Nowym Rynku pomnik płk. Lisa Kuli z 1930 r. dłuta Edwarda Witiga. Od kilku lat Rzeszów wzrasta jako wybitne centrum przemysłowe (Centralny Okręg Przemysłowy).

lem der August Otto's „Hohe Tatra“ (Griebens - Reiseführer) zu empfehlen. Von den Landkarten ist genauest herausgegeben die im Jahre 1938 erschienene Landkarte der Polnischen Tatra des Geographischen Militär-Institutes im Masstabe 1:20.000, sowie die Tatra-Landkarte von Zwoliński im Masstabe 1:50.000.

Den Schlüssel zur Tatra von der polnischen Seite bildet am Fusse derselben gelegenes Zakopane, ein Kurort von 15.000 Einwohnern auf der Höhe von 850 Mtr. über der Meeresoberfläche, und zugleich die grösste touristische und Winter-Sportstation in Polen mit einer Frequenz von 60.000 Gästen jährlich. Direkte Züge und Waggonen aus Warschau, Posen und Lemberg. Aus Katowice und Krakau verkehrt das ganze Jahr hindurch ein Motor-Schnellzug „Luxtorpede“. Aus Krakau kann man Zakopane in 4 Stunden mit dem Autobus erreichen. Zakopane besitzt einige hunderte von Hotels, Pensionen und Villen. Das grösste „Bristol“ an der Chałubińskiego Str., „Stamary“ und „Marylor“ an der Kościuszkost. „Morskie Oko“ an Krupówki, „Radowit“ an der Sienkiewicza str., und „Tuberoza“ an der Pilsudskiegost. Für Touristen Ausflugsheime des Polnischen Tatra-Vereins, Krupówki 14 und des Polnischen Landeswissenschaftlichen Vereins an der Chałubińskiego Str. Zahlreiche Sanatorien für Lungenkranke. Die grössten: Lehrer-, Akademiker-, des Roten Kreuzes, Militär-, Restitution, das Polizeiliche, und das Kinder-Sanatorium am Bystre. Sommer- und Winter-Saison. In der Wintersaison vom Ende Dezember bis Anfang März organisiert das Komitee der Sport-Veranstaltungen Winter-sport - Veranstaltungen. Pferderennen, und Motorrad - Wettrennen. An der Krupówkistr. 12 Tatramuseum. Autobusse und Autokare ermöglichen Ausflüge nach den benachbarten kleineren Sommerfrischen „Jaszczurówka“ und „Kuź-

Łańcut, miasto powiatowe o 5000 m. z okazałym *palacem* zbudowanym w XVII w. przez Lubomirskich, obecnie własność ordynacji hr. Potockich. Jest to najbogatsza i największa rezydencja magnacka w Polsce, którego wewnątrz pełne dzieła sztuki można zwiedzić tylko za specjalnym pozwoleniem zarządu w maju, czerwcu i sierpniu. Fabryka wódek.

W powiecie łańcuckim przy linii Przeworsk — Rozwadów leży Leżajsk, miasto o 5000 m., posiadające piękny i pełen zabytków sztuki, barokowy kościół Bernardynów z XVII w. Ma on największe i najpiękniejsze organy w Polsce, które wypełniają trzy nawy kościoła, dzieło Głowińskiego z Krakowa z 1682 r.

Na północ od linii kolejowej Tarnów — Jarosław ciągną się na piaszczystym te-

nice“ (Ausflügler-Restaurants), zum *Kościeliska Tal* (10 km) und zum Fischsee (31 km). Längere Ausflüge mit Autokaren nach der tschechischen Tatrseite (Alt Smokowiec und Szczyrbskie See, in die Pieninen und nach Szczawnica). Diese Ausflüge veranstaltet und alle Informationen über Zakopane und Tatra erteilt das dortige Büro des Vereins zur Hebung des Fremdenverkehrs an der Kościuszkostrasse. Es besitzt ebenfalls Prospekte über Zakopane in der polnischen und fremden Sprachen.

In der Nähe von Zakopane liegt auf dem Oberen Podhale eine Reihe von Tatra - Sommerfrischen, wie *Kościeliska*, *Jaszczurówka*, *Poronin* und *Bukowina*, welche in den letzten Jahren zur beliebten Wintersportstation mit einer Fre-

ŁAŃCUT: Pałac hr. Potockich.
Das Schloss der grafen Potocki.
Le palais des comtes Potocki.

Fot. H. Poddebski

BARANÓW K. SANDOMIERZA: Działdziniec pałacu.
Der Palais Hof.
Le cour du palais.

Fot. inż. Fr. Wilczkowski

renie duże lasy dawniej *Puszczy Sandomierskiej*. Na skraju tych lasów kilka miast i miasteczek. Na zwiedzenie zasługuje Baranów z pięknym pałacem renesansowym z początku XVII w. niegdyś Leszczyńskich, oraz *Rozwadów*, na przedmieściu którego *Stalowa Wola* powstały świeżo huty i fabryki należące do największych w Centralnym Okręgu Przemysłowym.

Za Łańcutem przy szosie do Lwowa leży:

Jarosław, miasto powiatowe o 30000 m. nad Sanem. Hotel „Polonia“ koło dworca. Do XVII w. słynął Jarosław z jarmarków, największych w Polsce. Na Rynku renesansowy ratusz z XVII w. odnowiony 1907 r. i kilka starych kamienic z pod sieniami, wśród nich dom Orsettich z 1570 r. z renesansową attyką. Ruiny klasztoru

quenz von ca. 5.000 Gästen zu Weihnachten emporgewachsen ist.

Die Hochebene am Fusse der Tatra, an welcher oberem Ende Zakopane liegt, und deren Zentrum die Kreisstadt Nowy Targ ist, trägt den Namen Podhale. Sie wird von Gebirgsleuten bewohnt, welche bis heute eine schöne Volkstracht, eigenartige Holzbauart und heimische Volkskunst bewahrt haben. In vielen Dörfern des Podhale blieben schöne alte Holzkirchen.

Die Hauptstadt von Podhale ist Nowy Targ, eine Kreisstadt von 10.000 Einwohnern am Dunajec, 25 km nördlich von Zakopane gelegen. An jedem Donnerstag zahlreich von den Gebirglern besuchte malerische Jahrmärkte. Am 26 Juli (St. Anna) und am 25 November (St. Katherina) finden Wall-

Jezuitor, obok renesansowy kościół farny, niegdyś Jezuitor z XVI w. Na północ od miasta wśród obronnych murów z basztami kościół św. Anny z 1622 r. z klasztorem niegdyś pp. Benedyktynek, obecnie Salezjanów. Po zniszczeniach wojennych znajduje się w stanie restauracji. Na zachód od miasta piękny kościół Dominikanów (P. Marii) odnowiony w stylu rokokowym w XVIII w. 19 km na południe od Jarosławia leży Pruchnik, małe miasteczko z charakterystycznymi drewnianymi podsieniowymi domami mieszczanskimi w Rynku, jakie niegdyś posiadały wszystkie miasteczka w Polsce, a które obecnie znajdują się w zaniku. Bliższe szczegóły o Jarosławiu i okolicy zawiera dr. M. Orłowicza. „Jarosław jego przeszłość i zabytki“ (Lwów 1921 r. str. 140).

fahrten statt, welche wegen der Trachten und Bergmägelchen empfehlung würdig sind. Auf dem Friedhof eine alte Holzkirche der St. Anna, von hier aus schöne Aussicht auf die Stadt und die entfernte Tatra. Drei Kilometer westlich das Dorf Ludźmierz, mit einer Kirche, einst Eigentum der Zisteresen, eine massenhaft von Gebirglern besuchte Wallfahrtsstätte. Haupt - Wallfahrten am 15 August und am ersten Sonntag nach dem 8 September.

Nowy Targ ist der Ausgangspunkt für Ausflüge zu der östlich von Podhale gelegenen, kleinen aber wunderschönen Kette der *Pieniny*. Dies sind Kalkfelsen mitten welchen der aus der Tatra fließende Fluss Dunajec ein wunderschönes, 10 Km langes Tal bildet, und welchen die Touristen auf Booten entlangfahren.

PRUCHNIK K. JAROSŁAWIA: Domy podsieniowe w Rynku. Alte hölzerne Häuser am Markte. Lesmaisons en bois d'une petite ville. Fot. H. Poddebski

Przemyśl, miasto powiatowe nad Sanem o 62.000 m., siedziba dowództwa korpusu, biskupów rz. katolickich i gr. katolickich. Hotel „City“ naprzeciw dworca. Miasto powstałe w X w. należy do najstarszych w Polsce. W 1873 r. ufortyfikowany przez Austriaków odegrał wybitną rolę w czasie wojny europejskiej. Zdobyte przez Rosjan 22 marca 1915 r. Malownicze położenie wśród wzgórz u wylotu doliny Sanu i Karpatt. Na zboczach Góry Zamkowej piękny park z resztkami zamku z XIV w. Na szczycie wzgórza otoczony legendami Kopiec Tatarski. Gotycka katedra rzymsko kat. z XV w. oraz barokowa katedra grecko-katolicka z XVII w. (zbudowana jako kościół Karmelitów), barokowy kościół Franciszkanów z połowy XVIII w. z freskami St. Stroińskiego. Przy ul. Władycze muzeum Tow. Przyjaciół otwarte codziennie 8 — 15, w niedziele 10 — 14, wstęp 50 gr.

9 km na zachód nad Sanem leży Krasieczyn, małe miasteczko, gdzie zachował się piękny pałac renesansowy z początków XVII w. fundacji woj. Marcina Krasieckiego, obecnie własność ks. Sapiehy. Typowy okaz polskiego stylu renesansowego, proj. Galeazzo Appiani. Bliższe szczegóły zawiera dr. M. Orłowicza „Ilustrowany przewodnik po Przemyślu (Przemyśl 1919 r., str. 160), wydany też w streszczeniu w języku niemieckim „Ilustrierter Führer durch Przemyśl“.

Z Przemyśla do Lwowa można jechać drogą krótszą wzdłuż linii kolejowej lub też dłuższą ale bardziej interesującą przez Jaworów i otaczające go ogromne lasy wśród których leży Szkoło, mały zakład kąpielowy z wodami siarczanymi, oraz Janów, miasteczko nad dużym stawem, celem wycieczek podmiejskich mieszkańców Lwowa.

13. Lwów.

Największym miastem południowo-wschodniej Polski, a zarazem trzecim co

Der höchste Gipfel der Polnischen Pieninen sind die Drei Kronen (987 mtr.). Der Dunajec ist in den Pieninen Grenze zwischen Polen und der Slowakei. Um die Pieninen in ihrer bisherigen Schönheit zu erhalten - verständigten sich die polnische und die tschechoslowakische Regierungen und wandelten sie in den letzten Jahren in einen National-Park um, auf diese Weise das erste Reservat in Europa von internationalem Charakter auf dem Grenzgebiete von 2 Staaten, bildend.

Auf dem Wege aus Nowy Targ in die Pieninen passiert man *Dębno*, ein Bergisdorf mit wunderhübscher Holzkirche aus dem XV Jahrhundert, mit alter Podhale - Polichromie. In *Czorsztyn* auf einem malerisch über dem Dunajec emporragenden Felsen die Ruinen eines mittelalterlichen Schlosses der königlichen Starosten. Auf dem gegenüberliegenden Ufer des Dunajec *Niedzica* mit einem Schloss aus dem XV Jahrhundert, teilweise noch bewohnt, einst ungarische Grenzburg.

Aus Czorsztyn beginnt die *Fahrt auf dem Dunajec mit Booten* durch die Pieninen. Es ist dies der schönste und romantischste Wasserausflug in Polen. Der schönste Teil der Fahrt zieht sich 10 km lang vom Roten Kloster (Czerwony Klasztor) bis nach Szczawnica, wo sich Dunajec zwischen phantastischen Kalkfelsen der Pieniny windet. Vom höchsten Gipfel der Pieninen „Drei Kronen“ (987 mtr.) schöne Aussicht auf Pieninen, Podhale und Tatra.

Oestlich der Pieninen liegt *Szczawnica*, Badeanstalt des Grafen Adam Stadnicki mit Wässern, welche bei Lungen-, Hals, und Magenkrankheiten wirksam sind, mit einer Frequenz von ca. 7.000 Gäste jährlich. Beinahe 200 Villen und Pensionen. Autobusverbindung aus Nowy Targ (41 km).

do wielkości w Polsce jest Lwów, liczący obecnie 320.000 m. Miasto jest stolicą województwa i siedzibą uniwersytetu. Hotele: „Krakowski“ Pl. Bernardyński 7, „Georgea“ Pl. Mariacki, „Europejski“ Pl. Marjański 4, „Imperial“ ul. 3 Maja 3, „Bristol“ ul. Legionów 21.

Lwów założony w XIII w. jako stolica księstwa, od XIV w. stolica województwa, w okresie po pierwszym rozbiórce Polski z 1772 r. aż do 1918 r. był stolicą ziem polskich w b. zaborze austriackim, zwanych Galicją. Lwów ma bogatą i pełną chwały przeszłość, wytrzymał wielokrotnie zwycięsko oblężenia przez nieprzyjaciół, co mu zyskało w XVII w. przydomek „szczyt Rzplitej“ a w 1918-1919 r. po wielomiesięcznych bohaterskich walkach z Ukraińcami otrzymał Lwów order „Virtuti Militari“.

Miasto położone wśród wzgórz Roztocza, uwieńczonych wysokim kopcem Unii Lubelskiej, tonie w wieńcu zieleni i wznosi wśród wzgórz swe wieże i gmachy pełne pamiątek. Jest to jedyne miasto w świecie, które jest stolicą *Trzech arcybiskupstw katolickich* obrządków rzymskiego, greckiego i ormiańskiego. Dzięki temu istnieją tu trzy katedry katolickie: *rzymsko - katolicka*, pierwotnie gotycka, przebudowana i dekorowana w stylu rokokowym z XVIII w., oryginalna i malownicza grecko - katolicka *katedra św. Jerzego* zbudowana w XVIII w. w stylu rokokowym, wreszcie jedyna w swoim rodzaju, jako zabytek sztuki ormiańskiej w środkowej Europie *katedra ormiańska katolicka*, której mury pochodzą z XIV w. Obok katedry rz. katolickiej wznosi się przepiękna bogato dekorowana barokowa *kaplica Boimów* z początku XVII wieku.

Cenną pamiątką historyczną jest *kamienica króla Sobieskiego* w Rynku 6 mieszcząca obecnie historyczne muzeum miejskie. Niedaleko stoi piękny rokokowy *kościół Dominikanów* z XVIII w. oraz

12. Von Krakau nach Lemberg.

Die Eisenbahn und die Chaussee von Krakau laufen nach Lemberg in östlicher Richtung, auf ihrem Wege einige in Bezug auf die Andenken interessanten, zu Füssen der Hügel von Podkarpacie gelegenen, Städte durchquerend. Hinter Krakau passieren wir Wieliczka (siehe Seite...), ferner Bochnia, eine Kreisstadt von 12.000 Einwohnern, mit Salzgruben und einer schönen Kirche vom XV Jahrhundert, mit danebenstehendem hölzernen Glockenturm. Sieben Kilometer südlich das Städtchen *Wiśnicz* mit 2.000 Einwohnern, mit einem zur Hälfte zerstörten Barockschloss, von der Familie Lubomirski Mitte des XVII Jahrhunderts gebaut, bisher teilweise bewohnt. Auf dem Hügelgipfel eine Barok-Karmelitenkirche vom Jahre 1635 (Entwurf von Trapol), mit Grabmälen der Familie Lubomirski. Das benachbarte Kloster dient gegenwärtig als Strafgefängnis.

Zwischen Bochnia und Nowy Sącz liegt *Rożnów*, ein Dorf am Dunajec, wo seit 3 Jahren der Bau der grössten Schleuse in Polen geführt wird, welche die Gewässer von Dunajec derartig anhäufen soll, dass in den Bergen ein See von 15.000 km Breite entsteht. In Rożnowo eine kleine Schlossruine. In den benachbarten Städtchen *Lipnica Murowana* und *Zakliczyn* alte malerischen Holzhäuser, in *Czchowo* ausserdem eine gothische Kirche und Bastei der mittelalterlichen Burg, in *Melsztyn* eine Schlossruine auf dem Hügel am Dunajec.

Hinter Bochnia an der Chaussee nach Lemberg liegt Tarnów, eine Industriestadt, mit 56.000 Einwohnern, am Flusse Biała gelegen. Hotel „Bristol“, Elektrische. Einige grössere Fabriken. Am Markt ein Renaissance - Rathaus, im XVI Jahrhundert aus einem gothischen umgebaut, enthält ein Museum,

oryginalna *cerkiew Wołoska* z XVI w., której renesansowa wieża z 1580 r. uchodzi za najpiękniejszą w Polsce.

Ze wzgórza zwanego *Wysokim Zamkiem*, gdzie zachowała się ruina zamku Kazimierza Wielkiego i z usypanego na jego szczycie *kopca Unii Lubelskiej* (na pamiątkę 300 lecia Unii Polski z Litwą), rozciąga się wspaniały widok na położone u stóp miasto i okolice w dalekim promieniu. Obok widoku z *Góry Trzech Krzyży* w Wilnie, najpiękniejszy to widok wielkomiejski w Polsce.

Lwów obok Krakowa posiada największe i najbogatsze w Polsce muzea, częściowo miejskie, częściowo prywatne. *Muzea miejskie* otwarte są we wtorki, czwartki i niedziele 10 — 14. Należą do nich: *Muzeum im. Sobieskiego* w kamienicy królewskiej Rynek 6 (zabytki kul-

geöffnet 10 — 13 und 16 — 19 mit reichen kirchlichen Kunstsammlungen. Unweit des Marktes ein gothischer Dom vom XV Jahrhundert, welcher im Inneren Kunstgrabmäle vom XVI und XVII Jahrhundert birgt, darunter die grössten dem Umfang nach Grabmäle in Polen des Feldherrn Jan Tarnowski (gest. 1561), ein Werk von G. M. Padovano, und der Fürsten Ostrogski vom Jahre 1621, ein Werk von Pfister. Im Stadtpark das Mausoleum des General Josef Bem, des Helden der polnischen und ungarischen Freiheitskämpfe, vom Jahre 1930. In den Vorstädten 2 Holzkirchen vom XVI Jahrhundert. Drei Kilometer südlich der Stadt im Dorfe *Zawada* eine uralte Holzkirche des St. Martin, der Sage nach, im XI Jahrhundert errichtet. In der Nähe die

LWÓW: Cmentarz Obróńców Lwowa. Fot. H. Poddebski
Der Fiedhof der Verteidiger von Lemberg 1918 — 1919.
Le cimetière des défenseurs du Lwów 1918 — 1919.

turalne, artystyczne i historyczne). *Muzeum Historyczne* Lwowa w sąsiedniej Kamienicy Czarnej Rynek 4, *Miejska Galeria Obrazów* mieszcząca się częściowo w pałacu Łozińskich przy ul. Ossolińskich 3 (dział mistrzów obcych oraz sztuki polskiej do 1850 r.), częściowo w Muzeum Przemysłowym przy ul. Hetmańskiej 20 (nowsze malarstwo polskie), *Muzeum Przemysłowo Artystyczne* przy ul. Hetmańskiej 20.

Ponadto Lwów posiada: *Muzeum Przyrodnicze Dzieduszyckich* ul. Rutowskiego 16, otwarte we czwartki i niedziele 10 — 13, wstęp wolny. Zbiory przyrodnicze, etnograficzne (Huculszczyzna), archeologiczne. *Muzeum im. Lubomirskich* przy ul. Ossolińskich 2, otwarte w dni powszednie z wyjątkiem poniedziałków 10 — 14, w niedziele i święta 11 — 14, wstęp 50 gr. Obrazy, rzeźby, zbiory historyczne. Ponadto kilka mniejszych muzeów.

Lwów posiada liczne *pomniki*. Największym z nich jest stojący na Pl. Mariackim, pomnik poety *Mickiewicza*, dłuta Popiela z 1904 r.. Niedaleko na Wałach Hetmańskich znacznie mniejszy pomnik króla Sobieskiego dłuta T. Barączka. Przy końcu Wałów Hetmańskich *Teatr Miejski* z 1900 r. (opera, operetka, dramat).

Lwów posiada najpiękniejszy w Polsce *park miejski* im. Kilińskiego, na wyżynie nad którym stoi cały szereg pawilonów, gdzie w czerwcu lub we wrześniu odbywają się corocznie *Targi Wschodnie*. Wśród tych pawilonów stoi *Panorama Raclawicka*, przedstawiająca zwycięstwo Tadeusza Kościuszki nad Rosjonami 4 kwietnia 1794 r. Na zwiedzenie zasługuje też *ementarz Łyczakowski* z grobami wielu zasłużonych w Polsce osobistości, gdzie osobne kwatery zajmują groby powstańców polskich z lat 1831 i 1863, oraz obrońców Lwowa w walkach z Ukraińcami z lat 1918 - 19. Bliższe szczegóły zawierają przewodniki po Lwo-

Ueberreste der Burg der Familie Tarnowski vom XIV Jahrhundert.

Drei Kilometer westlich von Tarnów auf der Ebene am Dunajec liegt Mościce, ein Dorf mit der Staatlichen Stickstoff Fabrik im Jahre 1929 mit einem Aufwande von 100 Millionen Złoty errichtet. 1.500 Arbeiter und Angestellte. Besichtigung wird gegen schriftliche Voranmeldung gestattet. Die höchsten Schornsteine in Polen von 112 und 114 Meter.

Rzeszów, Kreisstadt mit 36.000 Einwohnern am Wisłok. Hotel Udziałowy an der Grotterstrasse. Altes Schloss der Familie Lubomirski vom XVII. Jahrhundert zum Gerichtsgebäude umgebaut. In der gotischen Pfarrkirche vom XV. Jahrhundert Renaissance-Grabmäle der Familie Rzeszowski vom XVI. Jahrhundert. Eine Bernardiner Kirche Barok aus dem Jahre 1627 mit 8 Denkmälern der Mitglieder der Familie Ligęza vom Anfange des XVII. Jahrhunderts, ein Werk von Jan Pfister. Pijaren-Kirche aus der Mitte des XVII. Jahrhunderts. Im Rathaus Gemädegalerie der Familie Dąbski. Besichtigung in den Dienststunden. Zwei Synagogen aus dem XVI. Jahrhundert. Seit einigen Jahren entwickelt sich Rzeszów, als bedeutendes *Industriezentrum* (Zentral - Industrie Bezirk).

Łańcut, Kreisstadt mit 5.000 Einwohnern, mit einem stattlichen im XVII Jahrhundert von der Familie Lubomirski errichteten *Palast*, gegenwärtig Eigentum des Majorats der Grafen Potocki. Derselbe ist die grösste und reichste Magnaten-Residenz in Polen, dessen an Kunstgegenständen reiches Innere man nur gegen Sonderbewilligung der Verwaltung im Mai, Juni und August besichtigen kann. Spiritualien - Fabrik.

Im Kreise Łańcut, an der Bahnstrecke Przeworsk - Rozwadów liegt Leżajsk, eine Stadt von 5.000 Einwohnern, welche eine schöne und sehenswürdigkeitsvolle baroke - Bernardiner Kirche vom XVII.

wie starszy dr. M. Orłowicza z 1925 r. (str. 284) i nowszy A. Medyńskiego z 1936 r. W języku niemieckim istnieje przewodnik po Lwowie z 1917 r. J. Piotrowskiego ze specjalnym uwzględnieniem zabytków sztuki.

Popularnymi celami wycieczek mieszkańców Lwowa są położone w bliskim sąsiedztwie *Czartowska Skala*, najwyższy punkt *Roztocza*, *Bruchowice*, letnisko podmiejskie, *Janów*, miasteczko z dużym stawem (łódzie), dalszymi zakłady kąpielowe o wodach siarczanych *Lubień Wielki* (3000 gości rocznie), *Niemirów* (2000 gości rocznie).

Na północ od Lwowa przy szosie i linii kolejowej do Warszawy leży *Żółkiew*, miasto powiatowe o 10.000 m. dawna siedziba *Żółkiewskich* i *Sobieskich* z odrestaurowanym po zniszczeniach wojennych zamkiem *Żółkiewskich* z XVII w., bogatymi w zabytki sztuki, kościołami (farny i *Dominikanów*) dawnymi bramami miejskimi, oryginalną synagogą renesansową z XVII w., pod sieniami w *Rynku* i ratuszem z wieżą.

14. Karpaty Wschodnie.

Część Karpat, które zajmują południową część województw lwowskiego i stanisławowskiego, ciągnących się wzdłuż granicy Czechosłowacji z Rumunią, nosi nazwę *Beskidów Wschodnich*. W górach tych rzeki *Stryj*, *Opór*, *Świca*, *Sukiel*, *Łomnica*, *Bystrzyca Sołotwińska*, *Bystrzyca Nadwórniańska*, *Prut*, *Czarny Czeremosz* i *Biały Czeremosz* tworzą szereg pięknych dolin.

Beskidy Wschodnie dzielą się na kilka pasm różnych wysokości i wyglądem, frekwencją turystyczną, oraz etnograficznymi właściwościami ludności wiejskiej. Na zachód wzdłuż linii kolejowych *Sambor - Sianki*, oraz *Lwów - Ławoczne* ciągną się *Bieszczady*, których szczyty dochodzą po stronie polskiej do wysokości 1405 m. (*Pikul*). Wyglądem przypomina-

Jahrhundert besitzt. Sie hat die schönste und grösste Orgel in Polen, welche den Raum von 3 Kirchenschiffen einnimmt, ein Werk von *Głowiński* aus *Krakau*, vom Jahre 1682.

Nördlich der Eisenbahnstrecke *Tarnów - Jarosław* breiten sich auf Sandboden grosse Wälder der ehemaligen *Sandomierska Heide*. Am Rande dieser Wälder einige Städte und Städtchen. Empfohlen wird die Besichtigung von *Baranów*, mit einem Renaissance - Schloss vom Anfang des XVII Jahrhunderts, einst Eigentum der Familie *Leszczyński*, sowie *Rozwadów*, in dessen Vorstadt *Stalowa Wola* Hütten und Fabriken, welche zu den grössten im Zentral - Industrie - Bezirke gehören, entstanden sind.

Jarosław, eine Kreisstadt am San, mit 30.000 Einwohnern. Hotel „*Polonia*“ am Bahnhof. Bis zum XVII. Jahrhundert war *Jarosław* aus den grössten Jahrmärkten in Polen, der *Leipziger Messe* ähnlich, berühmt. Am Markt ein Renaissance-Rathaus aus dem XVII. Jahrhundert, im Jahre 1907 renoviert und einige alten Laubenhäuser, darunter das Haus der Familie *Orsetti* vom Jahre 1570 mit Renaissance - Attik. Ruinen des *Jesuiten - Klosters*, daneben eine Renaissance - Pfarrkirche, einst der *Jesuiten*, aus dem XVI. Jahrhundert. Nördlich der Stadt eine von Schutzmauern mit Basteien umringte Kirche der *St. Anna* vom Jahre 1622, mit einem Kloster einst der *Benediktiner*, gegenwärtig der *Salesianer*. Nach *Kriegsverwüstungen* wird es jetzt renoviert. Westlich der Stadt eine schöne *Dominikaner - Kirche* (*Marienkirche*) im XVIII. Jahrhundert im *Rococo - Stil* neu umgebaut. 19 Kilometer südlich von *Jarosław* liegt *Pruchnik*, ein kleines Städtchen mit eigentümlichen hölzernen *Bürger - Laubenhäusern* am Markt, welche einst alle Städtchen in Polen besaßen, und welche gegenwärtig allmählich verschwinden.

Przemysł, Kreisstadt am San, mit

BIESZCZADY: Chata Bojków w Hnylej.
 Ein Bauernhaus der „Bojki“.
 La chaumière de Bojki.

Fot. inż. Jan Jaroszyński

ją Beskidy Zachodnie. Wsie położone w Bieszczadach zamieszkuje plemie ruskich górali zwane „Bojkami“, a w ich wsiach zachowało się wiele starych i bardzo oryginalnych *cerkwi* drewnianych z XVII i XVIII w. *Tereny narciarskie* Bieszczad, szczególnie w okolicach bliższych granicy czesko - słowackiej (Sianki i Sławsko) należą do najlepszych w Europie. Zaśnieżenie od grudnia do końca marca.

Miejscowości w Bieszczadach, położone w dolinie Oporu przy linii kolejowej Stryj — Ławoczne zaczęły się w ostatnich latach rozwijać szybko jako letniska i stacje sportów zimowych. Powstało tu cały szereg will i pensjonatów, szczególnie w *Skołem* i *Hrebenowie*, gdzie frekwencja gości dochodzi w lecie łącznie do 6,000 osób. W zimie największą

62.000 Einwohnern, Sitz des Oberkommandos, der römisch und griechisch-katholischen Bischöfe. Hotel „City“ gegenüber dem Bahnhof. Die im X. Jahrhundert gegründete Stadt gehört zu den ältesten Städten Polens. Im Jahre 1873 von den Oesterreichern befestigt, spielte sie eine bedeutende Rolle während des Weltkrieges (Eroberung durch die Russen am 22. März 1915). Malerische Lage auf Hügeln an der Mündung des San - Tales aus den Karpathen. Auf Abhängen des Schlossbergs ein schöner Park mit Burgüberresten aus dem XIV. Jahrhundert. Auf dem Hügelgipfel ein legendenumspannter Tatarenhögel. Katholischer gotischer Dom aus dem XV. Jahrhundert, griechisch-katholischer Barok - Dom aus dem XVII. Jahrhundert (als Karmeliten - Kirche gebaut), baroke Franziskaner Kir-

frekwencją narciarzy cieszy się Sławsko, wieś położona w sąsiedztwie Ławocznego w górnej części doliny Oporu. Tutejsze tereny narciarskie uchodzą za najlepsze w Polsce. Kilka schronisk dla narciarzy. Hotel Ligi Popierania Turystyki z restauracją. Najpopularniejsze wycieczki narciarskie na szczyty Trościana (1235 m) i Wysokiego Wierchu (1245 m). Przy końcu linii kolejowej Lwów - Sianki przy źródłach rzeki Sanu leży wieś Sianki, położona na Przełęczy Użockiej (850 m) rozwijająca się również jako letnisko i stacja sportów zimowych. Hotel Ligi Popierania Turystyki z restauracją. Między Siankami a Sławskiem leży na granicy polsko - czeskosłowackiej najwyższy szczyt polskich Bieszczad skalisty *Pikul* (1405 m) ze schroniskiem.

che aus der Mitte des XVIII. Jahrhunderts mit Fresken des St. Stroiński. An der Władyczestrass das Museum des Wissenschaftsfreunden - Vereins, geöffnet alltäglich 8 — 15 an Sonntagen 10 — 14, Eintritt 50 Gr.

9 Kilometer nach Westen am San liegt *Krasiczyn*, ein kleines Städtchen, wo sich ein wunderschönes Renaissance - Schloss vom Anfang des XVII. Jahrhunderts, Stiftung des Wojewoden Marcin Krasicki, gegenwärtig Eigentum des Fürsten Sapieha, bewahrte. Typisches Musterstück des polnischen Renaissance - Stils, Entwurf von Galeazzo Appiani. Nähere Details enthält Dr. M. Orłowicz's „Illustrierter Führer durch Przemyśl“ (1917).

Von Przemyśl nach Lwów kann man

BIESZCZADY: Szczyt *Pikula* (1405 m).
 OSTKARPATHEN: *Pikulspitze* (1405 m).
 LES CARPATHES D'EST: Le sommet *Pikul* (1405 m).

Fot. inż. Jan Jaroszyński

BORYSLAW: Szyby naftowe.
Petroleumgruben.
Puits de petrole.

Fot. H. Poddębski

Innym popularnym celem wycieczek w Bieszczadach są malownicze skały w *Bunniścach* wśród których mieszkali niegdyś pustelnicy bazylikańscy.

Od strony północnej Bieszczad leży powiat Drohobycki, który jest głównym centrem przemysłu naftowego w Polsce. Największe kopalnie ropy posiada Borysław zwany „Polskim Baku“, osada przemysłowa ok. 45.000 m. Kopalnie ropy w Borysławiu eksploatowane od 1870 r. dostarczyły w 1931 r. blisko 400.000 ton ropy t. j. więcej niż połowę całej produkcji w Polsce. Robotników zatrudniały kopalnie tutejsze 5000. Wartość wyprodukowanej ropy wynosiła 62.000.000 zł. Borysław zastawiony lasem szybów naftowych na dolinie i na wzgórzach przedstawia bardzo oryginalny widok zarówno w dzień jak i wieczorem, kiedy

auf kürzerem Wege längst der Eisenbahnstrecke fahren, oder auch auf einem längerem, aber interessanterem via Jaworów mit den umgebenden riesigen Wäldern, in welchen *Szko*, ein kleiner Badeort mit Schwefel-Wässern und *Janów*, ein Städtchen am grossen Teich, dem Ziel der Stadtausflüge der Bewohner von Lemberg liegen.

13. Lemberg und Umgebung.

Die grösste Stadt des süd - östlichen Polens und zugleich die dritte der Grösse nach in Polen ist *Lemberg*, welche gegenwärtig 320.000 Einwohner zählt. Die Stadt ist eine Wojewodschafts-Hauptstadt und Sitz der Universität. *Hotels:* „Krakowski“, Pl. Bernardyński 7, „George“ Pl. Mariacki, „Europejski“

szyby te zapłoną setkami świateł. Borysław posiada też największą w świecie kopalnię wosku ziemnego, którego produkcja w 1931 r. dała 260 ton.

Położone na północ od Borysławia miasto Drohobycz o 39.000 m. posiada największe w Polsce rafinerie nafty. W 1931 r. wyprodukowały one 218.000 ton produktów naftowych t. j. 40% produkcji całej Polski i zatrudniały 1.600 robotników. Największą z tych rafinerii jest państwowa rafineria „Polmin“, przetwarzająca około 90.000 ton ropy rocznie. W Drohobyczu zasługuje na zwiedzenie gotycki kościół farny z końca XIV w. i kilka pięknych i stylowych starych cerkwi drewnianych na przedmieściach, z których ozdobiona 5 kopułami cerkiew św. Jerzego z 1592 r. uchodzi za najpiękniejszą cerkiew drewnianą w Polsce.

Pl. Mariacki 4, „Imperial“ 3-go Majastrasse 3, „Bristol“ Legionówstr. 21.

Im XIII, Jahrhundert als Hauptstadt des Fürstentums gegründet, war Lemberg vom XIV. Jahrhundert Hauptstadt der Wojewodschaft, und in den Zeiten nach der ersten Zergliederung Polens vom Jahre 1772 bis 1918 war sie Hauptstadt der polnischen Länder im ehemaligen österreichischen Gebiet, Galizien genannt. Lemberg hat eine glorreiche Vergangenheit, hielt siegreich mehrere Belagerungen durch, was ihm im XVII. Jahrhundert den Beinamen „Bastion der Republik“ verschaffte, und in den Jahren 1918/9 nach mehrmonatlichen heldenhaften Kämpfen mit den Ukrainern erhielt Lemberg den „Virtuti Militari“ Orden.

Die zwischen den Roztocze - Hügeln, unter welchen sich der hohe Erdhügel

DROHOBYCZ: Cerkiew św. Jura z 1592 r.
St. Georg holzkirche vom j. 1592.
Eglise en bois de St. George 1592.

Fot. H. Poddebski

HREBENÓW: Cerkiew drewniana.
Hölzerne Dorfkirche.
L'Eglise en bois.

Fot. H. Poddebski

12 km na południowy wschód z Drohobyczka leży Truskawiec, jeden z największych zakładów kąpielowych w Polsce, z frekwencją około 20.000 gości rocznie. Tutejsze źródła mineralne ze słynną „Naftusią“ są skuteczne głównie w chorobach serca i żołądka. Ulubiona wycieczka przez Ciuchowy Dział (939 m), do fantastycznych skał w Uryczu z ruiną zamku Tustań.

U stóp Bieszczad w okolicy Stryja leży też Morszyn, zakład kąpielowy posiadający wody gorzkie, skuteczne w chorobach żołądka, z frekwencją 8000 gości rocznie. Morszyn rozwinął się dopiero po r. 1925.

Na wschód od Bieszczad ciągnie się znacznie wyższe, lecz dzikie i bezludne pasmo Gorgan, sięgające od doliny Sukieli po Dolinę Prutu. Ich najwyższym

der Unia Lubelska erhebt, gelegene Stadt taucht in einem Meer von Grünem, und ragt aus den Hügeln ihre Türmer und Gebäude voll von Andenken empor. Es ist dies die einzige Stadt der Welt, welche zu gleicher Zeit der Hauptsitz Dreier Katholischen Erzbischöf-tümern des römischen, griechischen und armenischen Ritus ist. Dank diesem befinden sich hier 3 katholische Dome: der römisch - katholische, ursprünglich gothisch im XVIII. Jahrhundert im Rocostil umgebaut und geschmückt, eigenartiger und malerischer griechisch-katholischer St. Georgs Dom im XVIII. Jahrhundert im Rococo - Stil errichtet, schliesslich der einzige in seiner Art als Altertümlichkeit der armenischen Kunst in Mitteleuropa, der armenisch - katholi-sche Dom, dessen Mauern vom XIV.

szczytem jest *Sywula* 1833 m. Ta część Karpat posiada największe lasy, wśród których osobliwością są lasy limbowe na Parenkach i Jajku (rezerwat) i największą kosodrzewinę, która porasta szczyty zasłane glazami. Na wielu szczytach pozostały jeszcze okopy z czasów wojny europejskiej. W głębi gór kilka schronisk turystycznych. Ścieżki znakowane. W głębi Gorgan dowozi turystów kilka wązkotorowych *kolejek leśnych*, posiadających też ruch osobowy, a to z Wygody doliną świcy, z Broszniowa do *Osmołody* doliną Łomnicy, położonej w centrum Gorgan, oraz z Nadwórnej doliną Bystrzycy do Rafajłowej, która rozwija się jako główna stacja turystyczna i narcziarska Wschodnich Gorgan. W miejscu schroniska Warszawskiego Klubu Narcziarskiego i pensjonat „Grażda“ w huculskim stylu. W okolicy pobojuwiska legionistów polskich z r. 1914 — 15, pamiątkowy „Krzyż Legionów“ na Pan-tyrze.

Najpiękniejszą z linii kolejowych wiadących w głąb Karpat Wschodnich jest linia kolejowa Stanisławów — Worochta, która rozpoczynając od Delatyna biegnie przez malowniczą dolinę Prutu, zamieszkałą przez Huculów, oddzielającą Gorgan od Beskidów Huculskich. Wszystkie niemal położone w tej dolinie miejscowości rozwinęły się jako letniska, których ogólna frekwencja dochodzi do 20.000 gości rocznie. Największymi z tych letnisk są Jaremcze z frekwencją 6.000 gości. Worochta (5.000 gości), *Tatarów* (3.000 gości), mniejszymi są *Delatyn*, *Dora*, *Jamna* i *Mikuliczyn*. Z Tatarowa wskazana całodzienna wycieczka na *Chomiak* (1544 m) szczyt Gorgan słynny z pięknego widoku na Karpaty Wschodnie. Ścieżki znakowane, pod szczytem schroniska z restauracją.

Najwybitniejszą stacją sportów zimowych Wschodnich Karpat jest Worochta położona w górnym końcu doliny Prutu w sąsiedztwie Czarnohory. Kilkadziesiąt

Jahrhundert stammen. Neben dem römisch - katholischen Dom erhebt sich die wunderbare reichgeschmückte *Barok - Kapelle* der Boimen aus dem Anfange des XVII. Jahrhunderts.

Ein wertvolles historisches Denkmal ist das *Haus des Königs Sobieski* am Markt Nr 6, wo sich gegenwärtig das städtische Geschichtsmuseum befindet. Unweit davon steht eine schöne Rococo *Dominikaner Kirche* vom XVIII. Jahrhundert und eine eigenartige russische *Wolochen Kirche* vom XVI. Jahrhundert, deren Renaissance Turm aus dem Jahre 1580 als der schönste in Polen gilt.

Aus dem *Hohes Schloss* (Wysoki Zamek) genannten Hügel, wo sich die Ruinen des Schlosses des Kasimir des Grossen bewahrt haben, sowie aus dem auf seinem Gipfel aufgeschütteten *Erdhügel der Unja Lubelska* (Lubliner Vereinigung) (zum Andenken der im Jahre 1569 in Lublin geschlossenen Union Polens mit Litauen) sich eine wunderschöne Aussicht auf die am Fusse gelegene Stadt und die Gegend im weiten Kreise erstreckt. Neben der Aussicht vom Dreikreuzenberg in Wilno (Górry Trzech Krzyży) ist dies die aller schönste grosstädtische Aussicht in Polen.

Lemberg besitzt neben Krakau die allergrössten und reichsten Museen in Polen, teilweise Stadt- und zum Teile Privatmuseen. *Die städtischen Museen* sind geöffnet: an Dienstagen, Donnerstagen und Sonntagen 10 — 14. Zu diesen gehören: Das *Sobieski - Museum* in dem königlichen Hause, am Markt 6 (Kulturelle, Kunst - und historische Andenken). Das *Historische Museum* von Lemberg in dem benachbarten „Schwarzen Hause“ am Markt 4, die *Städtische Gemäldegalerie*, die sich teilweise in dem Palast der Familie Łoziński, Ossolińskich Str. 3 (Abteilung der fremden Meister sowie der polnischen Kunst bis zum Jahre 1850), teilweise in dem Industriemuseum, Hetmańska Str. 20 (die neuere polnische

JAREMCZE: Wiadukt kolejowy nad Prutem.
Eisenbahnbrücke em Prut.
Le viaduc au Prut.

Fot. H. Poddębski

will i pensjonatów, największy „Skarbówka“. Ludność miejscowa nosi malownicze stroje huculskie. Dla ich oglądania należy tu przybyć w niedzielę przed południem, lub w czasie doroczných odpustów 12 lipca i 21 września. Piękna stara cerkiew drewniana.

Na wschód od doliny Prutu ciągnie się najwyższe pasmo Karpat Wschodnich Czarnohora (Howerla 2058 m), którego południowe zbocza należą do Czechosłowacji a północne do Polski. Wysoko ponad górną granicą lasu wzniesiony, nagi i łagodnie nachylony grzbiet Czarnohory, posiada idealne tereny narciarskie. Głównym punktem wyjścia wycieczek na Czarnohorę jest Worochta, skąd w głąb Czarnohory kursuje kolejka leśna. Turystykę ułatwiają liczne schroniska i znakomite

Malerkunst), das *Industrie - und Kunstmuseum*, Hetmańska Str. 20.

Ausserdem besitzt Lemberg: das *Naturistenschafliche Museum der Familie Dzieduszycki, Rutowskiego Str. 16*, geöffnet an Donnerstagen und Sonntagen 10—13, Eintritt frei. *Naturwissenschaftliche, ethnographische (Huzulenland) und archæologische Sammlungen*. Das *Museum der Familie Lubomirski, Ossolińskich Str. 2*, geöffnet an Werktagen mit Ausnahme von Montagen 10—14, an Sonn- und Feiertagen 11 — 14, Eintritt 50 Gr. Gemälde, Bildhauerei und historische Sammlungen. Ausserdem einige kleinere Museen.

Lemberg besitzt mehrere *Denkmäler*. Das grösste davon ist das auf dem Plac Mariacki stehende Denkmal des Dich-

CZARNOHORA: Kozły w zimie.
Czarnohora im Winter.
Czarnohora en l'Hiver.

Fot. dr Adam Zieliński

ścieżki. Sezon narciarski od grudnia do końca kwietnia.

Na północ od Czarnohory ciągną się niższe góry zwane Beskidami Huculskimi. We wsiach tu położonych zamieszkuje oryginalne plemię górali ruskich *Huculów*, które odznacza się pięknnością typów i strojów, oryginalnością obyczajów pasterskiego życia i wysoko postawionym artystycznym przemysłem ludowym (garncarstwo, rzeźba drzewna, kilimy). Sercem Huculszczyzny jest wieś Żabie nad Czarnym Czeremoszem na wschód od Worochty. Z Worochty dojazd drożką 35 km. Stroje ludowe najlepiej oglądać w niedziele i dni świąteczne, oraz w czasie największych uroczystości kościelnych (7 stycznia procesja Jordanu, gr. kat. Wielkanoc, odpust doroczny 28 sierpnia).

Mickiewicz, ein Werk von Popiel aus dem Jahre 1904. Unweit von Wały Hetmańskie steht das bedeutend kleinere Denkmal des Königs *Sobieski*, ein Werk von T. Barącz. Am Ende der Wały Hetmańskie das *Stadttheater* aus dem Jahre 1900 (Oper, Operette und Drama).

In Lemberg befindet sich der grösste in Polen *Stadtspark* Kiliński, oberhalb dessen auf einer Anhöhe eine Reihe von kleinen Gebäuden errichtet ist, wo in den Monaten Juni- und September die *Ostmesse* stattfindet. Unter diesen Gebäuden befindet sich das *Raclawitzer Panorama*, welches den Sieg des Tadeusz Kościuszko über den Russen vom 4. April 1794 darstellt. Sehenswert ist ebenfalls der *Lyczakowski Friedhof* mit den Grabmälen von vielen an Polen ver-

Muzeum Huculskie z 1938 r. Dla poznania folkloru huculskiego wskazana przejażdżka konno po okolicznych górach, na których są porozrzucane malownicze osiedla huculskie. Dużo uroku posiada jazda tratwami Czeremoszem z Burkutu lub Żabiego do Kut.

Rekordową pod względem egzotyizmu, jest tygodniowa wycieczka konno w towarzystwie Huculów z Żabiego przez Hryniawę do południowego cypla Polski na *Hnitassie* (1769 m) w drodze powrotnej przez Czarnohorę lub zakład kąpielowy Burkut, skąd płynie się do Kut Czarnym Czeremoszem tratwami. Na skraju Huculszczyzny leżą miasteczka *Kosów* i *Kuty*, frekwentowane jako letniska. Dla oglądania folkloru huculskiego, należy tu przybyć w dniu targowe (środy w Kosowie, wtorki w Kutach). Okolice między Karpatami a Dniestrem bardzo urodzajna nosi nazwę *Pokucia*.

dienten Persönlichkeiten, wo sich Sonderquartiere der polnischen Aufstands teilnehmer aus den Jahren 1831 und 1863, sowie der Verteidiger Lembergs in Kämpfen mit den Ukrainern aus den Jahren 1918 — 19 befinden. In der deutschen Sprache gibt es einen Führer durch Lemberg vom Jahre 1917 von J. Piotrowski mit besonderer Berücksichtigung von Kunstandenken.

Die beliebten Ziele der Ausflüge von Lembergern sind die in der Nähe gelegenen *Teufelsfelsen* (*Czartowska Skala*), der höchste Punkt von *Roztocze*, *Brzuchowice*, eine Sommerfrische, *Janów*, ein Städtchen mit einem grossen Teich (Boote), ferner die Badeanstalten mit Schwefelwasser *Lubień Wielki*, (3.000 Gäste jährlich), *Niemirów* (2.000 Gäste jährlich).

Nördlich von Lemberg an der Chaussee und Bahnstrecke nach Warschau liegt

ŻABIE: Wesela huculskie.
Huzulenhochzeit.
Les noces des Houtzoules.

Fot. M. Seńkowski

ZABIE: Zagroda huculska.
Huzulen Haus.
Maison des Houtzules.

Fot. Photoplat

Centrem tej okolicy jest miasto powiatowe Kołomyja, o 40.000 m. szczególnie interesujące ze względu etnograficznych (stroje i wyroby huculskie i pokuckie) w dniu targów tygodniowych, które odbywają się we środy i piątki.

Literatura turystyczna. Najbardziej szczegółowym przewodnikiem po Karpatach Wschodnich jest Henryka Gąsiorowskiego „Przewodnik po Beskidach Wschodnich“ z lat 1933 — 35 w trzech częściach I Bieszczady, II Gorgany, III, Czarnohora. Huculszczyzna posiada bogato ilustrowaną monografię Ferdynanda Ossendowskiego w cyklu „Cuda Polski“ z 1936 r.

15. Podole i Wołyń.

Na południowy wschód od Lwowa na pograniczu z Rosją i Rumunią leży Po-

zółkiew, eine Kreisstadt von 10.000 Einwohnern mit einem nach den Kriegsverwüstungen renovierten Schlosse der Familie Zółkiewski aus dem XVII Jahrhundert mit den kunstgegenständereichen Kirchen (Pfarr- und Dominikanerkirche) mit den ehemaligen Stadtmauern, einer eigenartigen Renaissance - Synagoge vom XVII Jahrhundert, Arkaden am Markte und einem Rathaus mit Turm.

14. Ostkarpathen.

Ein Teil der Karpathen, welche den südlichen Teil der Wojewodschaften Lemberg und Stanisławów umfassen, der sich längs der tschechoslovakisch - rumänischen Grenze zieht, trägt den Namen Ostbeskiden. In diesen Bergen bilden die Flüsse Stryj, Opór, Swica, Sukiel, Łomni-

dole, bardzo urodzajna wyżyna czarnoziemna, wśród której rzeka Dniestr i jego dopływy od strony północnej tworzą szereg głębokich, oryginalnych tzw. jarów podolskich, będących miniaturą kanionów amerykańskich. Za najpiękniejsze na Podolu uchodzi jar *Dniestru* od Niżniowa po Zaleszczyki, jar *Złotej Lipy* w okolicy Brzeżan, jar *Strypy* od Buczcza do ujścia do Dniestru, jar *Dżurymlai* pod *Czerwonogródem*, gdzie znajduje się największy na Podolu wodospad, jar *Seretu* od Czortkowa do ujścia, a wreszcie przełom *Zbrucza* przez Miodobory pod *Kręcilowem*, na granicy sowieckiej. Graniczna rzeka Zbrucz przedziela Podole na dwie części, z których część wschodnia pozostała pod rządami Rosji. Bliższe szczegóły o woj. tarnopolskim zawiera: Tomasz Kunzek przewodnik po woj. tarnopolskim (Tarnopol 1936 r., str. 303). Poza tym istnieją specjalne przewodniki po Zaleszczykach, Podhorcach, pow. Złoczowskim, Zbarażu, pow. trembowelskim, pow. czortkowskim, pow. borszczowskim, jaskiniach w Krzywczu, pow. kamioneckim, pow. radziechowskim.

Stolicą polskiego Podola jest Tarnopol, miasto o 36.000 m. nad Seretem, założone w XVI w. przez hetmana Tarnowskiego. Z zabytków zachowało resztki zamku Tarnowskich przebudowanego na koszary, piękny rokokowy kościół Dominikanów z 1740 r. gotycką synagogę z XV w. i oryginalną obronną cerkiew kamienną z XVI w.

Na północ od Tarnopola leży Zbaraż, miasto powiatowe z dobrze zachowanymi ruinami zamku, wstawionego w Trylogii Henryka Sienkiewicza „Ogniem i Mieczem“, w której opisał oblężenie Zbaraża przez kozaków Chmielnickiego w 1649 r.

Miasta podolskie, leżące na stokach głębokich jarów, należą do najpiękniej położonych w Polsce. Bogactwem zabytków, względnie pięknnością położenia wybijają się wśród nich Brzeżany, pięknie położone nad dużym stawem, miejsce rodzinne

ca, Bystrzyca, Sołotwińska, Bystrzyca Nadwórniańska, Prut, Czarny Czeremosz und Biały Czeremosz eine Reihe von reizenden Tälern.

Die Ostbeskiden werden in einige Ketten geteilt, welche sich in Höhe, Aussehen, der touristischen Frequenz, sowie der ethnographischen Eigenschaften der Landbevölkerung unterscheiden. Westlich von den Bahnstrecken Sambor - Sianki sowie Lemberg - Ławoczne ziehen sich Bieszczady, deren Gipfel an der polnischen Seite bis zur Höhe von 1405 m. (Pikul) emporsteigen. Ihrem Aussehen nach sind dieselben den Westbeskiden ähnlich. Die in den Bieszczady gelegenen Dörfer werden von dem Stamm der ukrainischen Gebirglern genannt „Bojki“ bewohnt und bewahrten sich in deren Dörfern viele alte und sehr eigenartige Kirchen. Die Skigelände von Bieszczady, besonders in den der tschechoslovakischen Grenze nahegelegenen Ortschaften (Sianki und Sławsko) gehören zu den besten in Europa. Schneedecke vom Dezember bis zum Ende März.

Die Ortschaften in Bieszczady, gelegen in dem Opor - Tale an der Bahnstrecke Stryj - Sławoczno begannen sich in den letzten Jahren rasch als Sommerfrischen und Wintersportstationen zu entwickeln. Es entstand hier eine Reihe von Villen und Pensionen, insbesondere in *Skole* und *Hrebenów*, wo der Fremdenverkehr im Sommer insgesamt die Zahl von 6.000 Gästen erreicht. Der grössten Skiläuferfrequenz im Winter erfreut sich *Sławsko*, ein in der Nähe von Ławoczne im oberen Teile des Opor - Tales gelegenes Dorf. Die hiesigen Skigelände werden für die besten in Polen gehalten. Einige Skiläuferbauten. Hotel des Vereins zur Fremdenverkehrsförderung mit Restaurant. Die populärsten Skiausflüge auf die *Trościana-Gipfel* (1235 m.) und diejenigen des *Wysoki Wierch* (1245 m.). Am Ende der Bahnstrecke Lemberg-Sianki an der Quelle des Flusses San liegt das Dorf *Sianki*

BRZEŻANY: Zamek Sieniawskich.
Das Schloss Sieniawski.
Le chateau de Sieniawski.

Fot. H. Poddębski

marszałka Rydza Śmigłego, z okazałym zamczyskiem Sieniawskich, ich pięknymi grobowcami w kaplicy zamkowej z XVII i kilku kościołami; Buczacz z pięknym ratuszem rokokowym, stylowymi cerkwiemi i kościołami i ruiną zamku Potockich: malowniczo położony Jazłowiec z ruiną zamku i kościoła ormiańskiego, oraz klasztorem Niepokalanek mieszczącym się w dawnym pałacu Poniatowskich. Trembowla z dwoma kościołami i ruiną zamku wślawnego obroną Zofii Chrzanowskiej przeciwko Turkom z 1675 r.: Czortków z okazałą ruiną zamku i starą cerkwią drewnianą.

Z miast podolskich cieszą się obecnie największą popularnością w Polsce Zaleszczyki, miasto o 15.000 m., leżące na granicy polsko-rumuńskiej w jarze Dniestru, w pięknym położeniu, jak gdyby na

gelegen am Użocka-Sattel (850 m.), welches sich ebenfalls als Sommerfrische und Wintersportstation entwickelt. Hotel des Vereins zur Fremdenverkehrförderung mit Restaurant. Zwischen Sianki und Sławsko liegt an der polnisch-tschechoslovakischen Grenze der höchste Gipfel von den polnischen Bieszczady der felsige *Pikul* (1405 m.) mit einer Baude. Ein anderes beliebtes Ziel der Ausflüge in die Bieszczady sind die malerischen Felsen in *Buhniszcze*, wo einst die basilianischen Einsiedler wohnten.

An der nördlichen Seite der Bieszczady liegt Kreis Drohobycz, welcher das Hauptzentrum der *Petroleumindustrie* in Polen ist. Die grössten Naphtagruben besitzt Borysław „polnisch Baku“ genannt. Eine Industriesiedlung von 45.000 Einwohnern. Die seit dem Jahre 1870 aus-

półwyspie. Ze względu na ciepły klimat i owoce południowe, w szczególności morele i winogrona, które dojrzewają w okolicy Zaleszczyk, nazywają Zaleszczyki „polskim Meranem“, a w miesiącach letnich przybywa tu na kurację owocową około 5000 osób.

W drugiej połowie września odbywa się tu szereg imprez „Święto Winobrania“ z malowniczym pochodem okolicznych chłopów w podolskich strojach ludowych.

W okolicy Zaleszczyk zasługują na zwiedzenie: przepięknie położony Czerwonogród w jarze Dzurynki z dużym wodospadem i zamkiem: Krzywczę z największymi w Polsce jaskiniami gipsowymi i ruiną zamku, gdzie urządzono schronisko dla turystów; malowniczo po-

gebuteten Naphtagruben in Boryslaw lieferten im Jahre 1931 ca. 400.000 Ton Steinöl, d. i. mehr als die Hälfte der ganzen Produktion in Polen. Die hiesigen Gruben beschäftigten 5.000 Arbeiter. Der Wert des erzeugten Steinöls betrug 62.000.000 Zł. Boryslaw, voll von Bohrtürmer im Tale und an den Anhöhen, stellt ein eigenartiges Bild sowohl bei Tag wie auch bei Nacht, als die Türmer mit Hunderten von Lichtern entflammen, dar. Boryslaw besitzt ebenfalls die grösste Grube in der Welt des Erdwachses, dessen Produktion im Jahre 1931 260 Ton erreichte.

Die nördlich von Boryslaw gelegene Stadt Drohobycz mit 39.000 Einwohnern besitzt die grössten in Polen Naphtaraffinerien. Im Jahre 1931 erzeugten sie 218.000 Ton der Naphtaprodukte, d. i. 40% der Produktion von ganz Polen und

ZALESZCZYKI: Winobranie.
Die Weinernte.
La récolte du vin.

Fot. Józef Dańda

CZORTKÓW: Ruina zamku.
Schlossruinen.
Les ruines du chateau.

Fot. H. Poddebski

łożone na granicy sowieckiej nad Zbruczem miasteczko *Skala* z ruiną zamku, wreszcie słynne z sadów morelowych *Okopy Św. Trójcy*, małe miasteczko z fortyfikacjami z XVII w. położone u spływu Zbrucza i Dniestru, przy potrójnej granicy Polski, Rumunii i Sowieców. Dla turystów wodnych polecenia godną wycieczką *jarem Dniestru*, którego najpiękniejsza partia ciągnie się od Niżniowa po Uściczko. Nad Dniestrem *Rakowiec*, z ruiną zamku.

Przez Podole prowadził n'egdys słynny „czarny szlak“, którą wpadały do Polski bardzo często hordy Tatarów, siejąc pożogę i zniszczenie i uprowadzając ludność w jasyr, a czasami też Turcy i Kozacy. Z tych czasów pozostała tu wielka ilość zamków obronnych, które w XVII w. zniszczone przez Turków lub

beschäftigten 1.600 Arbeiter. Die grösste dieser Raffinerien ist die staatliche Raffinerie „Polmin“, die ca. 90.000 Ton Steinöl jährlich verarbeitet. Beachtenswert ist in Drohobycz die gothische Pfarrkirche aus dem Ende des XIV Jahrhundert sowie einige wunderschöne alte Holzstillkirchen in den Vorstädten, unter denen die mit 5 Kuppeln geschmückte russische Kirche des St. Georg aus dem Jahre 1592 für eine der schönsten russischen Holzkirchen in Polen gilt.

12 km südöstlich von Drohobycz liegt Truskawiec, eine der schönsten Badeanstalten in Polen, mit einer jährlichen Frequenz von 20.000 Gästen. Die hiesigen Mineralquellen mit der berühmten „Naftusia“ sind hauptsächlich bei Herz- und Magenkrankheiten wirksam. Der beliebte Ausflug durch Ciuchowy Dział (939 m.)

Kozaków popadły w ruinę. Są one na Podolu rozmieszczone gęściej niż gdziekolwiek w Polsce. Ruiny zamków spotykamy tu w *Zbarażu, Tokach, Zatoścach, Brodach, Gologórach, Białym Kamieniu, Trembowli, Mikulińcach, Janowie, Budzanowie, Sidorowie, Jazłowcu, Buczaczu, Brzeżanach, Rakowcu, Czernelicy, Skale, Kudryńcach, Krzywczu, Czortkowie, Okopach św. Trójcy* i wielu innych. Tylko niektóre z nich pozostają dotychczas w stanie mieszkalnym.

Wśród rezydencji magnackich najokazalej przedstawia się pałac z XVII w. w *Podhorcach*, na północ od *Złoczowa*, niegdyś Konicpolskich, obecnie ks. Sanguszków. Wnętrze pałacu, chociaż częściowo zniszczone w czasie wojny zachowało jeszcze sporo zabytków sztuki i pamiątek historycznych. W sąsiedztwie *Podhorzec* leży *Olesko*, z zamkiem rodzinnym dwóch królów polskich z XVII w. *Jana III Sobieskiego* i *Mikołaja Korybut Wiśniowieckiego*. W stanie mieszkalnym zachował się też zamieniony obecnie na więzienie dawny zamek *Sobieskich* w *Złoczowie*.

Na północ od Podola leży *Wołyń*. Jego część południowa tworzy urodzajną wyżynę, stanowiącą ciąg dalszy Podola. Przez wyżynę tę przebiega pasmo wzgórz *Woroniaków*, a w najpiękniejszej ich okolicy zwanej *Szwajcarią Wołyńską*, leży miasto *Krzemieniec*. Północną część *Wołynia* stanowią piaszczyste i bagniste równiny z rzadką ludnością, które stanowią tzw. *Polesie Wołyńskie*. Bliższe szczegóły o *Wołyniu* podaje dr. *M. Orłowicza* „Ilustrowany przewodnik po *Wołyniu*“ wydany w 1929 r. przez *Wołyńskie Tow. Krajoznawcze* w *Łucku*.

Stolicą województwa jest *Łuck*, miasto o 36.000 m., położone nad *Styrem*, które także w Polsce przedrozbiorowej było stolicą woj. wołyńskiego. Miasto posiada okazałe ruiny zamku z XIV w. *katedrę* rz. katolicką przebudowaną w 1781 r. w klasycznym stylu, kilka kościołów i *synagogę* renesansową o charak-

nach den phantastischen Felsen in *Urycz* mit der Schlossruine *Tustań*.

Am Fusse von *Bieszczady* in der Gegend von *Stryj* liegt ebenfalls *Morszyn*, eine Badeanstalt mit Bitterwasser bei Magenkrankheiten wirksam, mit einer jährlichen Frequenz von 8.000 Gästen. *Morszyn* wuchs erst nach dem Jahre 1925 empor.

Oestlich von *Bieszczady* zieht sich eine bedeutend höhere, jedoch wilde und öde Kette von *Gorgany*, vom *Tale Sukiel* bis zum *Prut - Tale* laufend. Deren höchster Gipfel ist *Sywula* (1835 m.). Dieser Karpathenteil besitzt die grössten Wälder, deren Sehenswürdigkeit grosse Zirbelkieferwälder an *Paranki* und *Jajko* (Reservat) sind, sowie das allerweiteste Knieholz, welche die Felsengipfel bewächst. An vielen Gipfeln blieben bis jetzt Schützengräben aus den Zeiten des Weltkrieges. Tief in den Bergen einige touristischen Bauden. Gezeichnete Pfade. Nach *Gorgany* hinein werden die Touristen mittels einiger schmalspurigen *Waldbahnen* mit Personenverkehr befördert, u. zw. von *Wygoda* durch das *Swica - Tal*, von *Broznięw* nach *Osmoloda* durch das *Łomnica - Tal*, in der Mitte der *Gorgany* gelegen, sowie von *Nadwórna* durch das *Bystrzyca - Tal* nach *Rafajłowa*, welche sich als touristische und Wintersport-Hauptstation der Ostgorganen emporhebt. An Ort und Stelle die Baude des Warschauer Skiklubs und Pension „*Grażda*“ im Huzulenstil. In der Gegend *Schlachtfelder* der polnischen Legionen aus den Jahren 1914 — 15 sowie das „*Denk Kreuz der Legionen*“ auf dem *Pantyr*. Die schönste der in die Mitte der Ostkarpathen führenden Bahnstrecken ist die Bahnstrecke *Stanisławów - Worochta*, die ab *Delatyn* beginnend durch das malerische *Prut - Tale* läuft, welches *Gorgany* von den *Huzulenbeskiden* von *Huzulen* bewohnt trennt. Beinahe alle in diesem Tale gelegenen Ortschaften wuchsen als Sommerfrischen empor und erreicht die Gesamtfre-

LUCK (WOŁYN): Zamek Lubarta i katedra.
Das Schloss und der Dom.
Le Chateau et la cathedrale.

Fot. H. Poddębski

terze obronnym z 1626 r. Osobliwością etnograficzną jest osiadła w Łucku sekta tatarskich wyznawców talmudu tzw. *Karaimów*, którzy mają tu drewnianą synagogę z XVIII w.

Najpiękniej położonym miastem Wołynia jest Krzemieniec, liczący 20.000 m., położony wśród malowniczych wzgórz Szwajcarii Wołyńskiej, z dominującą nad miastem ruiną zamku królowej Bony z XVI w. Bardzo oryginalnie przedstawiają się ulice Krzemieńca, zabudowane starymi domami drewnianymi i staropolskie dworki na przedmieściach. Najcenniejszym zabytkiem miasta jest dawny klasztor Jezuitów, barok z XVIII w. W murach klasztoru Jezuitów mieści się liceum krzemienieckie, którego uczniem w początkach XIX w. był poeta Juliusz Słowacki, urodzony w r. 1809 w Krzemieńcu.

quenz derselben ca. 20.000 Gäste jährlich. Die grössten darunter sind: *Jaremcze* mit einer Frequenz von 6.000 Gästen, *Worochta* (5.000 Gäste), *Tatarów* (3.000 Gäste), die kleineren sind *Delatyn*, *Dora*, *Jamna* und *Mikuliczyn*. Aus Tatarów ist der ganztägliche Ausflug auf den *Chomiak* (1544 m.), den von der wunderschönen Aussicht auf die Ostkarpathen berühmten Gorganengipfel. Gezeichnete Pfade. Unterhalb des Gipfels Bauden mit Restaurant.

Die bedeutendste Wintersportstation der Ostkarpathen ist *Worochta* am oberen Ende des Prut - Tales in der Nähe von Czarnohora gelegen. Zahlreiche Villen und Pensionen, die grösste Pension „Skarbówka“. Die heimische Bevölkerung trägt malerische Huzulentracht. Um sich dieselben anzuschauen müsste man hier

Na zachód od Krzemieńca leży Poczajów, najsłynniejsze w Polsce prawosławne miejsce odpustowe ze wspaniałą na wzgórzach stojącą i zdala widoczną cerkwią z końca XVIII w. zwaną „*Lawrą Pecza-jowską*“. Na główne odpusty zbiera się tu po kilkadziesiąt tysięcy ludności prawosławnej z Wołynia.

Na południe od Krzemieńca leży Wiśniowiec, małe miasteczko zabudowane starymi, malowniczymi domkami z okazałym *palacem* barokowym, niegdyś ks. Wiśniowieckich, później Maliszchów. Częściowo zniszczony w czasie wojny i ogolony z pierwotnego urządzenia mieści obecnie szkołę rolniczą.

Poza tym zasługują na zwiedzenia miasta *Włodzimierz* niegdyś stolica udzielnego księstwa ruskiego, obecnie miasto powiatowe z kilku starymi kościołami, *Luboml*, miasto powiatowe w zachodniej części Wołynia ze stylową synagogą renesansową z XVI w., na północ od którego leży grupa dużych *jeziór wołyńskich*, *Beresteczko*, miejsce bitwy polsko - kozackiej z 1651 r. z kościołem niegdyś Trynitarzy z XVIII w. *Ołyka*, miasteczko niedaleko Łucka z okazałym, lecz opustoszałym zamkiem Radziwiłłów i kolegiatą barokową z XVII w. fundacji Radziwiłłów, która uchodzi za najpiękniejszy kościół Wołynia. *Dubno*, z dawnym zamkiem ks. Ostrogskich z XVI w. i *palacem* Lubomirskich z XVIII w. kilku starymi kościołami i synagogą, położone w okolicy słynnej z uprawy chmielu (kolonie czeskie), *Ostróg* miasto położone tuż przy granicy sowieckiej w XV i XVI w. rezydencja ks. Ostrogskich, zaliczonych do najpotężniejszych magnatów polskich, z resztkami ich zamku.

Podobnie jak Podole, także i Wołyń posiada sporo zamków obronnych, częściowo w ruinę popadłych, wzniesionych niegdyś dla obrony przed Tatarami i Turkami. Prócz wspomnianych już Łucka i Krzemieńca zamki takie posiadają *Ołyka*

an Sonntagen vormitags oder auch zur Zeit der alljährlichen Wallfahrten am 12. Juli und 21. September antreffen.

Oestlich vom Prut - Tale breitet sich die höchste Ostkarpathenkette Czarnohora (Howerla 2058 m.), deren südliche Abhänge Tschechoslovakei und die nördlichen Polen gehören. Hoch über der oberen Waldgrenze erhoben nackter und sanft gebeugter Rücken von Czarnohora besitzt ideale Skigelände. Der Hauptausgangspunkt der Ausflüge in die Czarnohora ist Worochta, von wo aus eine Waldbahn nach Czarnohora verkehrt. Die Touristik wird durch zahlreiche Bauten und gezeichnete Pfade erleichtert. Die Skisaison dauert vom Dezember bis Ende April.

Nördlich von Czarnohora ziehen sich niedrigere Berge *Huzuler Beskiden* genannt. Die hier gelegenen Dörfer bewohnt ein eigenartige Stamm der Bergbewohner Huzulen, welcher sich mit der Schönheit der Typen und der Pracht, der Eigenart der Sitten des Hirtenlebens und der auf einem hohen Niveau stehenden Volksindustrie (Keramik, Holzschnitzerei, Teppiche) auszeichnet. Das Herz des Huzulenlandes ist das Dorf Zabie am Czarny Czeremosz, östlich von Worochta. Verbindung aus Worochta 35 Km mit der Kutsche. Volkstrachten sind am besten an Sonn- und Feiertagen und zur Zeit der grössten Kirchenfeste (am 7. Januar die Jordan - Prozession, griechisch - katholische Ostern, alljährliche Wallfahrt am 28. August) zu besichtigen. Huzulen - Museum vom Jahre 1938. Um die Huzulensitten und Leben kennen zu lernen ist ein Reitausflug durch die umgebenden Berge, auf welchen malerische Huzulensiedelungen zerstreut sind empfehlenswert. Viel Reiz hat die Flossfahrt auf dem Czeremosz von Burkut oder Zabie nach Kutu.

Höchst egzotisch ist ein wochenlanger Reitausflug in Begleitung der Huzulen aus Zabie durch Hryniawa bis zur Süd-

(ks. Radziwiłłów), *Dubno* (ks. Lubomirskich), *Korzec* i *Klewań* (ks. Czartoryskich), *Równe* (największe z miast wołyńskich z ludnością 42.000 m.), *Ostróg* (ks. Ostrogskich) i kilka mniejszych.

Nie tylko zamki ale także kościoły i cerkwie nosiły na Wołyniu charakter obronny. Typem takiego obronnego kościoła jest dawny kościół Franciszkanów z początku XVII w. w *Międzyrzeczu* k. *Ostroga*, obecnie zamieniony na cerkiew prawosławną, oraz cerkiew w *Zimnie* k. *Włodzimierza*.

Naturalnym bogactwem Wołynia są wielkie pokłady *granitu* i *bazaltu*. Granit eksploatuje się w kamieniołomach w *Korcu*, *Rokitnie*, *Moczulance* i *Klesowie*, bazalt w ogromnych kamieniołomach państwowych w *Janowej Dolinie* (1500

spitze Polens nach *Hnitessie* (1769 Mtr.) und auf dem Rückwege durch *Czarnohora* oder die Badeanstalt *Burkut*, von wo aus man nach *Kuty* auf Flößen den *Czarny Czeremosz* herunterfließt. Am Rande des *Huzulenlandes* liegen die Städtchen *Kosów* und *Kuty*, als Sommerfrischen besucht. Um sich die *Huzulentracht* ansehen zu können muss man hier an Markttagen (am Mittwoch in *Kosów*, am Dienstag in *Kuty*) eintreffen. Die sehr fruchtbare Gegend zwischen den *Karpathen* und *Dniestr* trägt den Namen *Pokucie*. Das Zentrum dieser Gegend ist die Kreisstadt *Kołomyja* mit 40.000 Einwohnern, besonders in ethnographischer Hinsicht sehr interessant, und zwar an Markttagen, welche an Mittwochen und Freitagen stattfinden

JANOWA DOLINA: Kamieniołomy bazaltu.
Bazalt Steinbrüche.
La carrière de bazalt.

Fot. Augustynowicz, Luck

robotników, wzorowe osiedle robotnicze), oraz w prywatnych w *Berestowcu*. Osobliwością przyrody są *dzikie azalie*, kwitnące żółto w końcu maja, które na przestrzeni kilkunastu kilometrów kwadratowych rosną w lasach nad *Śluczą* koło *Hubkowa*, oraz w okolicach *Ostek*, granicznej stacji od strony Rosji. W północnej części Wołynia na tzw. Polesiu Wołyńskim leżą przy linii kolejowej Kowel - Sarny nad rzekami *Styr* i *Stochód* *pobojowiska legionów Polskich* z 1915 r. z zachowanymi okopami i cmentarzami legionistów koło wsi *Kościuchnowka*.

16. Polesie.

Na wschód od Mazowsza i Podlasia, na północ od Wołynia ciągnie się Polesie, nieurodzajna kraina z najrzadszą ludnością w Polsce. Jest to oryginalny kraj lasów i bagien, idealny kraj polowań na wodne ptactwo, które gnieździ się tutaj tysiącami, oraz połowu ryb w licznych rzekach i jeziorach. Z rzadka zaludnione Polesie, gdzie ludność w otoczonych bagnami wioskach, nieraz bardzo odległych od kolei, a w czasie roztopów dostępnych tylko przy pomocy łodzi, żyje jeszcze w prymitywnych warunkach, ma swój osobliwy i odmienny od innych krain Polski, urok. Z tego też powodu przybywają tu często turyści zagraniczni, specjalnie myśliwi, a w miesiącach letnich rzeki poleskie są ulubionym terenem wycieczek wioślarskich i kajakowych. Główną rzeką Polesia jest *Prypeć*, dopływ Dniepru, płynąca kilku korytami, podobnie jak i jej dopływy z lewej i prawej strony, a to z lewej *Pina*, *Jasiołda* i *Bobryk*, z prawej płynące od Wołynia *Turja*, *Stochów*, *Styr*, *Horyń* i inne. Toczą one leniwie swe wody ku wschodowi tworząc prawdziwą sieć wodną. W okresie roztopów wiosennych w marcu i kwietniu, każda z nich zalewa przybrzeżne łąki na szerokości kilku kilometrów.

(Huzulen - und Pokuter Tracht und Erzeugnisse).

15. Podolien und Wolynien.

Südöstlich von Lemberg an dem russisch - rumänischen Grenzgebiet liegt Podolien, eine sehr fruchtbare Hochebene mit Schwarzboden, in mitten welcher der Fluss Dniestr und dessen Zuflüsse von der Nordseite eine Reihe von tiefen originellen sogen. Podoler Kluften, welche eine Miniatur von amerikanischen Canyons sind, bilden. Für die schönste in Podolien gilt die Kluft von *Dniestr* ab *Niżniów* bis nach *Zaleszczyki*, die Kluft von *Złota Lipa* in der Gegend von *Brzeżany*, die Kluft von der *Strypa* von *Buczacz* bis zur Mündung in den Dniestr, die Kluft von *Dzurynka* bei *Czerwonogród*, wo sich der grösste Wasserfall in Podolien befindet, die Kluft von *Seret* von *Czortków* bis zur Mündung und schliesslich der Durchbruch von *Zbrucz* durch *Miodobory* bei *Krećilów*, an der sovietischen Grenze. Der Grenzfluss *Zbrucz* teilt Podolien auf zwei Teile, deren östlicher unter russischer Regierung blieb.

Die Hauptstadt des polnischen Podolien ist *Tarnopol*, eine Stadt von 36.000 Einwohnern am *Seret*, gegründet im XVI Jahrhundert vom Feldherrn *Tarnowski*. Von den Andenken bewahrte sie Ueberreste des *Tarnowski - Schlosses*, welches in Kasernen umgebaut wurde, eine schöne *Rococo - Dominikaner - Kirche* vom Jahre 1740, eine gothische Synagoge vom XV Jahrhundert und eine eigenartige befestigte russische Kirche aus Stein vom XVI Jahrhundert.

Nördlich von *Tarnopol* liegt *Zbaraż*, eine Kreisstadt mit guterhaltenen Schlossruinen, welche aus der Trilogie des *Henryk Sienkiewicz* „Mit Feuer und Schwert“, in welcher er die Belagerung von *Zbaraż* durch die *Chmielnicki - Kosaken* im Jahre 1649 schilderte, berühmt wurde.

Komunikację wodną na Polesiu ułatwia kilka *kanalów*, łączących dorzecze morza Czarnego i morza Bałtyckiego, zbudowanych przeważnie w końcu XVIII w. Są to *Kanał Królewski*, łączący Pińę z Muchawcem i *Kanał Ogińskiego*, łączący Prypeć i Niemen.

PIŃSK (POLESIE):

Fot. H. Poddębski

Jarmark przed kościołem Jezuitów.
Jahrmakrt vor der Jesuiten Kirche.
Foire devant l'église de Jesuites.

Głównym miastem Polesia i stolicą województwa jest *Brześć*, miasto o 50.000 mieszkańców, leżące niedaleko ujścia rzeki Muchawca do Bugu, na zachodniej granicy województwa. Hotel Angielski przy ul. Sadowej Nr 17. W okresie wojny europejskiej wslawił się Brześć w 1918 r. rokowaniami pokojowymi między Niemcami, Rosją Sowiecką i Ukrainą, które toczyły się w budynku kasyna wojskowego w obrębie fortecy. Forteca zajmuje

Die an den Abhängen der tiefen Kluffen liegenden podolischen Städte gehören zu den am schönsten gelegenen in Polen. An Reichtum der Andenken bezw. an Schönheit der Lage tritt darunter *Brzeżany* hervor, schön an einem grossen Teiche gelegen, die Heimatstadt des Marschalls Rydz - Śmigły, mit einer prachtvollen Sieniawski - Burg, schönen Grabmälen dieser Familie in der Burgkapelle vom XVII Jahrhundert und einigen Kirchen; *Buczacz* mit einem schönen Rococo - Rathaus, russischen Stilkirchen und katholischen Kirchen, sowie den Ruinen des Potocki - Schlosses; der malerisch gelegene *Jaslowiec* mit Ruinen des Schlosses und der armenischen Kirche sowie einem Dome der Schwestern der Unbefleckten Maria, welcher sich in dem ehemaligen Poniatowski - Schlosse befindet. *Trembowla* mit 2 Kirchen und Ruinen des Schlosses, welches aus der Verteidigung der Sophie Chrzanowska vor den Türken im Jahre 1675 berühmt wurde; *Czortków* mit einer grossen Schlossruine und einer alten russischen Holzkirche.

Von den Podoler Städten erfreuen sich zur Zeit der grössten Volkstümlichkeit in Polen *Zaleszczyki*, eine Stadt von 15.000 Einwohnern an der polnisch-rumänischen Grenze in der Dniester-Kluff gelegen, in einer reizenden Lage wie auf einer Halbinsel. Dank warmem Klima und den Südfrüchten insbesondere Aprikosen und Weintrauben, welche in der Gegend von *Zaleszczyki* gedeihen, werden *Zaleszczyki* „*Polnisch Meran*“ genannt; in den Sommermonaten kommen zur Obstkur ca. 5.000 Gäste her.

Mitte September findet hier eine Reihe von Veranstaltungen „*Weinernfest*“ mit malerischem Zuge der dortigen Bauern in podoler Volkstracht.

Sehenswert sind in der Umgebung von *Zaleszczyki*: der *wunderschön* gelegene *Czerwonogród* in der Kluff von *Dżuryńka* mit einem grossen Wasserfall

miejsce dawnego miasta, zburzonego w 1831 r. przez Rosjan.

Właściwym historycznym, kulturalnym i handlowym centrem Polesia jest położony w środku województwa Pińsk, miasto o 33.000 m. położone na lewym brzegu rzeki Piny. Pińsk jest najdogodniejszym punktem wyjścia wycieczek wodnych po Polesiu już to przy pomocy łodzi motorowych, już to statków, które kursują stąd po rzekach poleskich w rozmaitych kierunkach. Główną ozdobą miasta jest wspinały barokowy kościół i klasztor *Jezuitorów* z XVII w. Pińsk jest siedzibą biskupów katolickich, a jako katedra służył dawny barokowy kościół Franciszkanów z 1713 r. Piękna *synagoga* renesansowa z XVI w. o charakterze obronnym. Najbardziej interesująco przedstawia się Pińsk w *dzie targowe* tj. w poniedziałki,

und einem Schloss; *Krzywcze* mit den grössten in Polen Gipshöhlen und einer Schlossruine, wo eine Touristenbaude eingerichtet ist; das malerisch an der sovietischen Grenze am Zbrucz gelegene Städtchen *Skala* mit einer Schlossruine, schliesslich die aus den Aprikosengärten bekannten *Okopy Św. Trójcy*, ein kleines Städtchen mit Befestigungen vom XVII Jahrhundert, am Zusammenfluss des Zbrucz und Dniestr an der dreifachen Grenze: von Polen, Rumänien und Sovietrussland gelegen. Empfehlenswert ist für die Segeltouristen der Ausflug längs der *Dniester Kluft*, dessen schönste Partie sich von Niżniów nach *Uściczko* zieht. Am Dniestr *Rakowiec* mit Schlossruine.

Durch Podolien führte einst der „Schwarze Weg“, auf welchem oft in Po-

POLESIE: Kanał Ogińskiego.
Kanał Ogiński.
Le canal d'Ogiński.

Fot. H. Poddebski

środy i piątki kiedy na łodziach przyjeżdża tu Piną ludność poleska z charakterystycznymi wyrobami (garnki z Horodna). Największym skupieniem ludności poleskiej w Pińsku jest doroczny jarmark i odpust Spasa 19 sierpnia. 12 km na wschód (wskazana jazda łodzią zwykłą lub motorową Piną i Jasioldą) leży nad niewielkim jeziorem malowniczo zabudowana wieś *Horodyszcze* z kościołem barokowym z XVII w. i fabryką dykty.

We wschodniej części Polesia, niedaleko granicy rosyjskiej leży *Dawidgródek*, małe miasteczko, centrum ordynacji ks. Karola Radziwiłła otoczone lasami i bagnami, które są terenem słynnych polowań radziwiłłowskich. Osobliwością tych lasów są *losie*, których jest tu kilkakaset.

Dla poznania osobliwości Polesia wskazana jest jazda statkami po rzekach i kanałach poleskich, które wychodzą z Pińska w rozmaitych kierunkach.

Blіsze szczegóły zawiera dr. M. Marczaka „Przewodnik po Polesiu“ (1935 r. str. 159) oraz F. Ossendowskiego monografia „Polesie“ wydana w 1934 r. w cyklu „Cuda Polski“.

17. Białystok, Grodno i Puszcza Białowieska.

Przy linii kolejowej z Warszawy do Wilna leży Białystok, miasto o 95.000 m., stolica województwa, główne centrum fabryczne północno wschodniej Polski z kilkudziesięciu fabrykami, wśród których przeważają fabryki włókiennicze. Hotel Ritz ul. Kilińskiego 2. W połowie XVIII w. był Białystok rezydencją hetmana Branickiego, a jego dawny pałac przebudowany i ogołocony z ornamentyki mieści obecnie urząd wojewódzki. Z okolicznych miasteczek zasługują na zwiedzenie *Supraśl* z oryginalną obronną cerkwią niegdyś Bazylianów w XVI w., oraz *Zabłudów*, z piękną starą drewnianą synagogą z XVII w.

len Tatarenhorden einbrachen, mit Feuer und Schwert Polen verwüstend und das Volk in Gefangenschaft führend. Manchmal waren es auch Türken oder Kosaken. Aus diesen Zeiten stammt hier eine grosse Zahl von Festungen und Burgen, welche im XVII Jahrhundert von Türken oder Kosaken zerstört wurden. Dieselben sind in Podolien dichter als irgendwo in Polen zerstreut. Diese Schloss- und Burgruinen finden wir in: *Zbaraż, Toki, Zalośce, Brody, Gologóry, Biały Kamień, Trembowla, Mikulińce, Janów, Budzanów, Sidorów, Jazłowiec, Buczacz, Brzeżany, Rakowiec, Czernelica, Skala, Kudryńce, Krzywce, Czortków, Okopy Św. Trójcy* und vielen anderen. Nur einige davon sind bis jetzt bewohnbar.

Unter den Magnatenresidenzen stellt sich am stattlichsten der Palast vom XVII Jahrhundert in *Podhorce*, nördlich von Złoczów der einst Eigentum der Familie Koniecpolski, gegenwärtig den Fürsten Sanguszko gehörend. Das Palastinnere, obgleich teilweise während des Krieges beschädigt, bewahrte bis jetzt ziemlich viele Kunstgegenstände und historische Andenken. In der Nähe von *Podhorce* liegt Olesko mit dem Familienschlosse zweier polnischen Könige vom XVII Jahrhundert, des Jan III Sobieski und des Mikołaj Korybut - Wiśniowiecki. In bewohnbarem Zustande bewahrte sich ebenfalls das ehemalige Schloss des Sobieski in *Złoczów*, gegenwärtig in ein Gefängnis umgewandelt.

Nördlich von Podolien liegt *Wolynien*. Dessen südlicher Teil bildet eine fruchtbare Hochebene, Fortsetzung des Podolien. Durch diese Hochbene läuft die Gebirgskette *Woroniaków*, in deren schönster Gegnd, Wolynische Schweiz genannt, die Stadt Krzemieniec liegt. Den nördlichen Teil Wolyniens bilden sandige und sumpfige Ebenen mit einer spärlichen Bevölkerung, welche das sogenannte *Wolynien - Polesie* darstellen.

Na południowy wschód od Białegostoku, na pograniczu Polesia, leży słynna Puszcza Białowieska, największy las pierwotny Europy środkowej. Puszcza zajmuje 1500 km² pow. Jej część środkowa zawierająca najpiękniejsze partie Puszczy (46 km²) została w ostatnich latach uzna-

Fot. inż. M. Richter

SUPRAŚL k/BIALEGOSTOKU:

Dawna cerkiew obronna z XVI w.
Befestigte Kirche vom XVI Jahrhundert.
L'église fortifiée du XVI siècle.

na przez rząd polski, jako park narodowy i wyłączona od gospodarki leśnej. Puszcza była terenem polowań królów polskich, później carów rosyjskich, a osobliwością wśród jej zwierzyny były żubry w liczbie 700, chronione specjalnymi ustawami. Niestety w czasie wojny wytopiono je doszczętnie, a obecnie rząd polski sprowadził tu kilkanaście sztuk ze zwierzyńców europejskich dla rozmnożenia na nowo żubrów w Puszczy. Osrod-

Die Hauptstadt der Wojewodschaft ist Luck, eine Stadt mit 36.000 Einwohnern, am Styr gelegen, welche auch im Vorteilungspolen Hauptstadt der Wojewodschaft Wolynien war. Die Stadt besitzt grosse Schlossruinen vom XIV Jahrhundert, einen römisch - katholischen im klassischen Stil im Jahre 1781 umgebauten Dom, einige Kirchen und eine befestigte Renaissance - Synagoge vom Jahre 1626. Etnographische Sehenswürdigkeit ist die in Luck sesshafte Sekte der tatarischen Bekenner von Talmud, der sogen. Karaime, die hier eine Holzsynagoge vom XVIII Jahrhundert besitzen.

Wolyniens schönst gelegene Stadt ist Krzemieniec mit 20.000 Einwohnern, inmitten der malerischen Hügel von der Wolynischen Schweiz, mit den über der Stadt emporragenden Ruinen des Schlosses der Königin Bona aus dem XVI Jahrhundert. Eigenartig stellen sich die mit alten Holzhäusern bebauten Strassen von Krzemieniec sowie die altpolnischen Landhäuser in den Vorstädten dar. Die wertvollste Altertümlichkeit der Stadt ist der ehemalige Jesuitendom, Barok vom XVIII Jahrhundert. In den Mauern des Jesuiten Klosters befindet sich das Krzemieniecer Lizeum, dessen Zögling am Anfang des XIX Jahrhunderts der berühmte polnische Dichter Juliusz Slowacki, geb. im Jahre 1809 in Krzemieniec, war.

Westlich von Krzemieniec liegt Poczajów die berühmteste in Polen griechisch - orthodoxe Wallfahrtsstätte mit einer prachtvollen, auf einem Hügel erhobenen und vom weiten sichtbaren russischen Kirche aus dem Ende des XVIII Jahrhunderts, genannt Ławra Poczajowska. Zu Hauptwallfahrten versammeln sich hier ca. 100.000 griechisch-orthodoxen Einwohner aus Wolynien.

Südlich von Krzemieniec liegt Wiśniowiec, ein kleines Städtchen mit alten

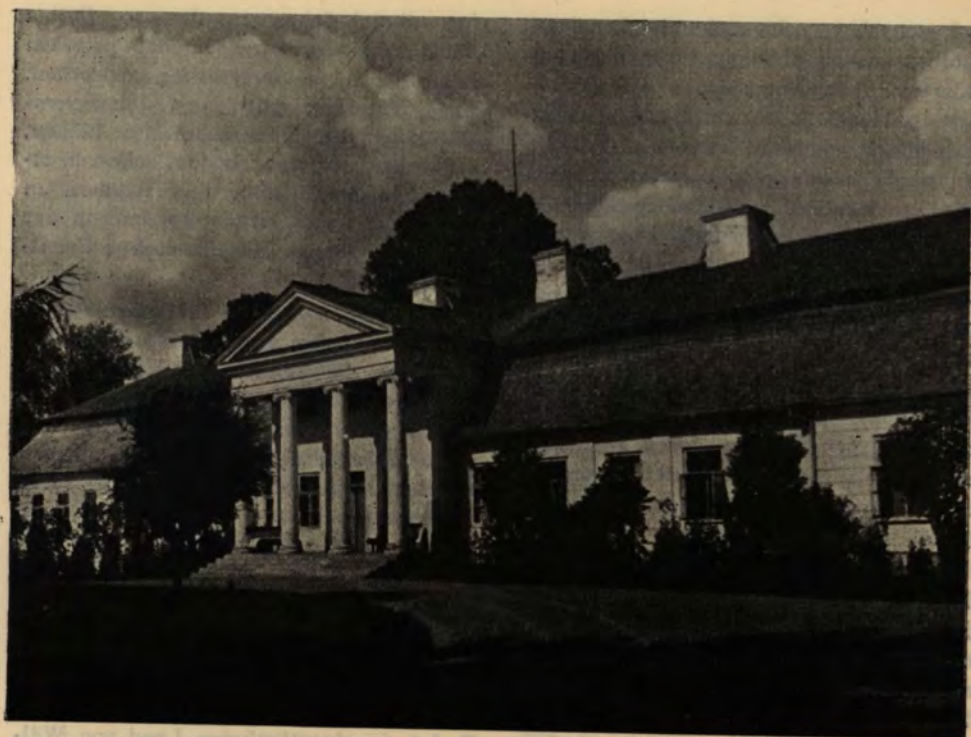
kiem Puszczy jest miasteczko **Białowieża**, z dawnym pałacem myśliwskim carów rosyjskich oraz Muzeum Przyrodniczym. W parku pałacowym schronisko turystyczne, hotel i restauracja. Puszcę zwiedza rocznie około 30.000 turystów. Do Parku Narodowego i zwierzyńca żubrów wstęp płatny (50 gr). Do Białowieży kursują bezpośrednie wagony z Warszawy. Bliższe szczegóły zawiera dr. M. Orłowicza i inż. J. Karpińskiego „Przewodnik po Puszczy Białowieskiej“ z 1937 r. W sąsiedztwie Puszczy Białowieskiej leży **Hajnówka**, osada przemysłowa o 15.000 m., jedno z największych centrów przemysłu drewnianego w Polsce, z największym tartakiem państwowym w Polsce, fabryką mebli i fabryką spirytusu drzewnego, które przetwarzają drzewo z Puszczy Białowieskiej.

Między Białymstokiem a Wilnem leży **Grodno**, miasto o 50.000 m., położone malowniczo na wyżynie nad Niemnem, największą rzeką północno - wschodniej Polski. W średnich wiekach było Grodno stolicą księstwa ruskiego, w końcu XIII w. została zawojowana przez Litwę, w okresie rządów polskich było wielokrotnie miejscem obrad sejmu. Hotel Europejski przy ul. Dominikańskiej 24. Dawny *zamek* królewski, przez Rosjan przebudowany na koszary, w murach którego zmarł w 1586 r. król Stefan Batory i mieszczące się w nim muzeum, można zwiedzać za wstępem 50 gr. Z kilku kościołów najpiękniejszym jest dawny kościół Jezuitów z XVII w., obecnie *kościół farny* wznoszący się na Rynku. Jest to piękny gmach barokowy z kopułą i dwoma wieżami z okazałym wielkim ołtarzem. Nad miastem dominuje rokokowa wieża kościoła Bernardynów z XVIII w. Na przedmieściu *Kołoza* stara kamienna cerkiew prawosławna z XI w., najstarszy zabytek budownictwa północno - wschodniej Polski. Na rynku *kościół garnizonowy* gotycki z XV w., przebudowany z dawnej fary fundacji W. Ks. Witolda. Na

malerischen Häuschen bebaut, mit einem stattlichen Barok-Palast, einst Eigentum der Fürsten Wiśniowiecki, später der Mniszek. Während des Krieges teilweise zerstört und der ursprünglichen Ausstattung beraubt, wurde er gegenwärtig in eine landwirtschaftliche Schule umgewandelt.

Sehenswert sind ferner: die Stadt *Włodzimierz*, einst Hauptstadt des russischen Grossfürstentum, zur Zeit Kreisstadt mit einigen alten Kirchen, *Luboml*, eine Kreisstadt in dem Westteile Wolyniens mit einer Renaissance-Stilsynagoge aus dem XVI Jahrhundert; östlich von dieser Stadt befindet sich eine Gruppe von grossen *Wolynischen Seen*, *Beresteczko*, Schachtfeld der polnisch - kosakischen Gefechte aus dem Jahre 1651 mit ehemaliger Trinitätskirche vom XVIII Jahrhundert, *Olyka*, ein unweit von Łuck gelegenes Städtchen mit einem stattlichen jedoch ödem Schlosse der Fürsten Radziwiłł und einer Barok - Stiftskirche vom XVIII Jahrhundert, gestiftet von Radziwiłł, welche als schönste Kirche Wolyniens gilt. *Dubno* mit dem ehemaligen Schloss der Fürsten Ostrogski vom XVI Jahrhundert und dem Palast von Lubomirski aus dem XVIII Jahrhundert, mit einigen alten Kirchen und Synagogen in einer aus dem Hopfenbau bekannten Gegend (tschechischen Kolonien), *Ostróg*, eine dicht an der sovietischen Grenze gelegene Stadt in XV und XVI Jahrhunderten Residenz der Fürsten Ostrogski, die zu den mächtigsten polnischen Magnaten zählten, mit Ueberresten ihres Schlosses.

Aehnlich wie Podolien besitzt ebenfalls Wolynien eine Reihe von *Wehrburgen*, teilweise in Ruinen zerfallen, die ehemals zur Verteidigung von Tataren und Türken erbaut worden sind. Ausser den bereits erwähnten Städten besitzen derartige Wehrburgen: *Korzec* und *Klewań* der Fürsten Czartoryski, *Równa*

MOGILOWCE k/LYSKOWA: Dwór.
Landhaus.
Maison de campagne.

Fot. Jan Łabuński

przedmieściu Zaniemeńskim ładna drewniana synagoga z XVII w. Piękny stąd widok na Niemen i miasto. Przy ul. Orzeszkowej dom powieściopisarki Elizy Orzeszkowej († 1910). Jej grób na cmentarzu. Duży park miejski, w nim budynek teatru. Mały ogród zoologiczny. Dla poznania rzeki *Niemna* wskazana wycieczka podmiejska z Grodna statkami, które kursują po Niemnie w miesiącach letnich.

Jedną z najpiękniejszych okolic północnej Polski jest położone na północny-zachód od Grodna Pojezierze Augustowskie Suwalskie w okolicach miast Augustowa i Suwałk. Jest to kraina lasów, porastających piaszczyste wzgórza (Puszcza Augustowska), wśród których leży kilkadziesiąt malowniczych jezior,

(die grösste der Wolynischen Städte mit 42.000 Einwohnern), *Ostróg* (der Fürsten Ostrogski) und einige kleinere.

Nicht nur die Burgen, aber auch die katholischen und russischen Kirchen trugen in Wolynien den Verteidigungscharakter. Als Beispiel einer solchen Wehrkirche ist die ehemalige Franziskanerkirche aus dem Anfang des XVII Jahrhundert in *Międzyrzec* bei *Ostróg* zu nennen, gegenwärtig in eine griechisch - orthodoxe Kirche umgewandelt, sowie eine orthodoxe Kirche in *Zimno*.

Naturreichtum Wolyniens sind grosse *Granit* - und *Basalt* - Schichten. Der Granit wird in den Steinbrüchen Moczulanka, Rokitno, *Korzec* und *Klesów*, der Basalt in den riesigen staatli-

połączonych ze sobą rzekami i kanałami, które stanowią ulubiony teren dla turystów wodnych. Augustów, miasto powiatowe o 15.000 m. rozwinęło się w ostatnich latach jako duże letnisko z frekwencją około 8.000 gości rocznie. Kilkanaście pensjonatów, wśród których wyróżnia się elegancki Oficerski Dom Wypoczynkowy nad jeziorem Białem. W sąsiedztwie dom turystyczny nad jeziorem Necko zbudowany w 1938 r. o 120 łózkach. Piękne jeziora w okolicy Augustowa połączone są rzeką Nettą oraz *Kanałem Augustowskim*, który łączy Niemen z Narwią — ulubiony teren wycieczek kajakowych. Na północ od Augustowa Suwałki, miasto powiatowe o 25.000 m. (hotel Europejski), wygodny punkt wyjścia licznych wycieczek do okolicznych jezior. W jesieni odbywają się tu słynne jarmarki na grzyby i kożuchy. Najpiękniejszym z jezior tej okolicy są *Wigry*, nad którego brzegiem stoi schronisko Pol. Tow. Krajoznawczego. We wsi tej nazwy wznosi się barokowy kościół z XVII w. niegdyś Kamedułów, obecnie parafialny, świeżo odbudowany po zniszczeniach wojennych.

Na północ od Grodna na prawym brzegu Niemna, który w tym miejscu stanowi granicę polsko - litewską, leżą wśród dużych lasów sosnowych Druskieniki. Jest to największy zakład kąpielowy północno-wschodniej Polski, posiadający solanki chlorobromowe i frekwencję około 10.000 gości rocznie. Przed wojną zakład posiadał znacznie większą frekwencję, uległ jednak całkowitemu zniszczeniu przez Niemców w czasie wojny, a dotychczas nie został jeszcze zupełnie odbudowany. Tutejszy zakład kąpielowy istnieje od 1830 r.

Bliższe szczegóły o woj. białostockim podaje dr. M. Orłowicza „Ilustrowany przewodnik po woj. białostockim“ (Białystok 1937 r., str. 460).

chen Steinbrüchen in *Janowa Dolina* (1500 Arbeiter) sowie in den privaten Steinbrüchen in *Berestowiec* gebrochen. Eine Naturmerkwürdigkeit sind *wilde Azalien*, die gelb Ende Mai blühen, und welche auf einer Bodenfläche von etlichen Quadratkilometern in Wäldern an der Słucza neben *Hubkowo* und in der Gegend von *Ostki*, der russischen Grenzstation, wachsen.

Im nördlichen Teile Wolyniens befinden sich auf dem sogenannten Wolynien-Polesie an der Bahnstrecke Kowel - Sarny an den Flüssen Styr und Stochód die *Schachtfelder der Polnischen Legionen* aus dem Jahre 1915 mit Schützengraben und Legionisten - Friedhöfen am Dorfe *Kościuchnowka*.

16. Polesie.

Oestlich von der Masovien und Podlasie, nördlich von Wolynien, erstreckt sich Polesie, ein unfruchtbares Land mit der spärlichsten Bevölkerung in Polen. Es ist ein eigentümliches Land von Wäldern und Sümpfen, ein ausgezeichnetes Gebiet der Jagden auf Wassergeflügel, welches sich hier zu Tausenden nestet, sowie des Fischfanges in zahlreichen Flüssen und Seen. Das spärlich bevölkerte Polesie, wo das Volk in sumpfumringten, oft sehr von der Bahn entfernten und zur Zeit der Schneeschmelze nur mit Booten zugänglichen Dörfern bis heute in primitiven Verhältnissen lebt, hat seinen einzigartigen und von allen anderen Ländern Polens verschiedenen Reiz. Deswegen kommen oft ausländischen Touristen, insbesondere Jäger hierher, und sind in den Sommermonaten die Flüsse von Polesie das beliebte Gebiet der Segel- und Paddelbootausflüge. Der Hauptfluss von Polesie ist *Prypeć*, Nebenfluss des Dniestr, welcher in einigen Betten, ähnlich wie seine rechten und linken Nebenflüsse, fließt, u. zw. links *Pina*, *Jasiolda* und *Bobryk*,

18. Wilno.

Największym miastem północno-wschodniej Polski jest Wilno, miasto o 210.000 m., stolica województwa, siedziba arcybiskupa i uniwersytetu, położone malowniczo nad rzeką Wilią na wzgórzach (Ponarskie Góry). Wśród większych miast polskich uchodzi Wilno za najpiękniej położone. Wspaniały widok na miasto z Góry Zamkowej oraz z Góry Trzech Krzyży. *Hotele „Georgea“* przy ul. Mickiewicza 20, „Europejski“ ul. Dominikańska 1 i kilka mniejszych.

Wilno założone w XIV w. jako stolica Litwy, po unii Litwy z Polską doszło do znacznego rozwoju, stało się drugim w państwie polsko-litewskim miastem po Krakowie, a epoką jego świetności był wiek XVI i początek XVII w., aż do czasu najazdu rosyjskiego w połowie XVIII w., kiedy Wilno i jego zabytki uległy zniszczeniu. W sto lat później w połowie XVIII w. pożar zniszczył śródmieście, dzięki czemu większość kościołów wileńskich otrzymała po odbudowie wygląd rokokowy, który to styl przeważa w kościołach wileńskich. Również po rozbiorze Polski odgrywało Wilno dominującą rolę w polskim życiu kulturalnym i politycznym, szczególnie w początkach XIX w. kiedy istniał tu uniwersytet polski zamknięty po powstaniu 1831 r. przez Rosjan. Uczniami tego uniwersytetu byli dwaj najwybitniejsi poeci polscy doby romantycznej Adam *Mickiewicz* i *Juliusz Słowacki*, którzy spędzili tu lata młodości. Przez cały wiek XIX mimo krwawych rządów rosyjskich i prześladowań żywość polskiego, szczególnie dotkliwych za rządów osławionego gubernatora Murawiewa-Wieszatela po 1863 r. zachowało Wilno charakter polski, a w okresie walk o niepodległość 1919 — 20 manifestowało z bronią w rękę wolę przynależności do Polski. Z Wilna wyszedł cały szereg wybitnych osobistości Polski współczesnej, tu też spędził swą młodość Marszałek

rechts die aus Wolynien strömenden Turia, Stochód, Styr, Horyń und andere. Sie treiben langsam ihre Fluten ostwärts, ein wahres Wassernetz bildend. In der Zeit der Frühlingschmelzen in den Monaten März und April überschwemmt jeder von ihnen die anliegenden Wiesen einige Kilometer weit.

Den Wasserverkehr von Polesie erleichtern einige *Kanäle*, welche die Flussgebiete des Schwarzen Meeres und der Ostsee verbinden, die hauptsächlich am Ende des XVIII Jahrhundert erbaut wurden.

Dies sind: Der *Königskanal*, welcher Pina mit Muchawiec, und *Ogiński - Kanal*, welcher Prypeć mit Niemen verbindet.

Die Hauptstadt von Polesie und der Wojewodschaft ist *Brześć*, eine Stadt von 50.000 Einwohnern, die unweit von der Mündung des Muchawiec in den Bug an der westlichen Grenze der Wojewodschaft liegt. Hotel *Angielski*, *Sadowa Str. 17*. Während des Weltkrieges wurde *Brześć* aus den im Jahre 1918 zwischen Deutschland, Sowjetrussland und Ukraina im Gebäude des Militärkasinos innerhalb der Festung geführten Friedensverhandlungen bekannt. Die Festung befindet sich an Stelle der ehemaligen von den Russen im Jahre 1831 zerstörten Stadt.

Das eigentliche historische, kulturelle und Handelszentrum von Polesie ist der in der Mitte der Wojewodschaft gelegene *Pińsk*, eine Stadt mit 33.000 Einwohnern, am linken Ufer des Flusses Pina gelegen. *Pińsk* ist der bequemste Ausgangspunkt der Wasserausflüge durch Polesie sei es mit Motorbooten, sei es mit Dampfern, welche von hier aus auf den Polesie - Flüssen in verschiedenen Richtungen verkehren. Der Hauptschmuck der Stadt ist eine prachtvolle baroke Kirche und Jesuitenkloster vom XVII Jahrhundert. *Pińsk* ist

WILNO: Grób Matki Marszałka Piłsudskiego.
Grabmal der Mutter des Marschall Piłsudski.
Le tombeau de la mere du Marechal Piłsudski.

Fot. Jan Bulhak

Józef Piłsudski, urodzony w Żułowiu w okolicy Wilna.

Wśród miasta wznosi się kilka wzgórz, a na jednym z nich zwanym *Górką Zamkową* pozostały resztki zamku wielkich książąt litewskich XIV w. Z góry tej i z sąsiedniej Góry Trzech Krzyży rozciąga się przepiękny widok na położone u stóp miasto i rzekę Wilię. Poniżej Góry Zamkowej leży obszerny Plac Katedralny z *katedrą* przebudowaną w końcu XVIII w. w stylu klasycznym wedle proj. Gucewicza, w której podziemiach znajdują się groby kilku królów i królowych polskich (też Barbary Radziwiłłówny) oraz wielkich książąt litewskich (W. K. Witolda). W osobnej kaplicy barokowej XVII w. spoczywają zwłoki królewicza polskiego św. Kazimierza († 1474) patrona Litwy. W dniu św. Kazimierza 4 marca odbywa się

der Sitz von katholischen Bischöfen, und als Dom dient die ehemalige baroke Franziskanerkirche vom Jahre 1713. Eine schöne Renaissance — *Synagoge* vom XVI Jahrhundert mit Festungscharakter. Am interessantesten stellt sich Pińsk an *Markttagen* d. i. Montag, Mittwoch und Freitag dar, als hierher auf Booten auf der Pina das Volk mit seinen eigentümlichen Erzeugnissen (Töpfe aus Horodno) zuströmt. Die grösste Versammlung der Polesie - Bevölkerung findet an dem alljährlichen Jahrmarkte und Wallfahrt am 19. August statt. 12 km. östlich (empfohlen wird die Fahrt mit gewöhnlichem oder einem Motorboot die Pina oder Jasiolda entlang) liegt an einem kleinen See das malerisch gebaute Dorf *Horodyszczce* mit einer baroken Kirche vom XVII Jahrhundert und einer Klebeholzfabrik.

w Wilnie corocznie duży odpust połączonej z jarmarkiem zwany „Kaziuk“, na który przybywają dziesiątki tysięcy ludzi z okolic Wilna. Oryginalne wyroby ludowe.

Wilno posiada od 1578 r. *uniwersytet*, który w 1831 r. zamknęli Rosjanie, ale który po odzyskaniu Wilna przez Polskę został na nowo otwarty. Mieści się on w pięknym renesansowym gmachu dawnego klasztoru Jezuitów. Niedaleko stoi dawny *pałac biskupi*, obecnie zwany pałacem Rzeczypospolitej, piękny gmach empirowy z początków XIX w. W 1812 r. rezydował tu Napoleon Bonaparte w czasie wyprawy na Moskwę, później gubernatorzy rosyjscy.

Za najpiękniejszy kościół w Wilnie uchodzi barokowy *kościół św. Piotra i Pawła* na przedmieściu Antokol, wybudowany w końcu XVII w. kosztem hetmana Michała Pacy, a ozdobiony wewnątrz wspaniałymi sztukaturami mistrzów włoskich. Corocznie 29 czerwca odbywa się tu licznie frekwentowany odpust.

Arcydziełem późnego gotyku flamandzkiego jest *kościół św. Anny* z początków XVI w., który miał się tak podobać Napoleonowi Bonapartemu w czasie marszu na Moskwę, że chciał go przenieść do Paryża. Wśród kościołów rokokowych z XVIII w. wyróżniają się kościoły *św. Katarzyny, Misjonarzy, Wizytek, Dominikanów*, wewnętrzne urządzenie uniwersyteckiego kościoła *św. Jana* itp.

Miejscem specjalnego kultu otoczona jest *Ostra Brama*, pozostałość po dawnych murach miejskich, gdzie na I piętrze znajduje się kaplica z cudownym obrazem M. Boskiej Ostrobramskiej. Wierni w czasie nabożeństw modlą się klęcząco na ulicy.

Przy ul. Lelewela 8 *Muzeum Tow. Przyjaciół Nauk*, otwarte w niedziele 12 — 14, wstęp 50 gr. Zbiory archeolo-

Im östlichen Teile von Polesie, unweit der russischen Grenze liegt Dawidgródek, ein kleines Städtchen, Zentrum des Majorats des Fürsten Karol Radziwill, von Wäldern und Sümpfen umgeben, welche das Gebiet der berühmten Radziwill'schen Jagden sind. Merkwürdigkeit dieser Wälder sind Elentiere deren Zahl einige Hunderte erreicht.

Um die Sehenswürdigkeiten kennenzulernen ist eine Fahrt mit den von Pińsk aus in verschiedenen Richtungen verkehrenden Schiffen auf Flüssen und Kanälen zu empfehlen.

17. Białystok, Grodno und die Białowieska Heide.

An der Bahnstrecke von Warschau nach Wilno liegt Białystok, eine Stadt von 95.000 Einwohnern, Hauptstadt der Wojewodschaft, das Industrie Hauptzentrum des nord - östlichen Polen mit zahlreichen Fabriken, hauptsächlich Textilfabriken. Hotel Ritz, Kilińskiego Str. 2. Mitte des XVIII Jahrhunderts war Białystok Residenz des Feldherrn Branicki, dessen ehemaliger Palast, umgebaut und ohne ursprüngliche Ornamentik, gegenwärtig Sitz des Wojewodschaftsamt ist. Von den umgebenden Städtchen sind *Supraśl* mit einer eigenartigen befestigten russischen Kirche, ehemals der Basilianer vom XVI Jahrhundert, sowie *Zabudów* mit einer schönen alten Holzsynagoge vom XVII Jahrhundert, besichtigungswürdig.

Südöstlich von Białystok an der Grenze von Polesie liegt die berühmte Białowieska Heide (*Puszcza Białowieska*), der grösste Urwald von Mitteleuropa. Die Heide umfasst 1500 Qkm. Bodenfläche. Deren mittlerer Teil, welcher die schönsten Heidegedegen (46 Qkm) enthält, wurde in den letzten Jahren von der polnischen Regierung als Nationalpark anerkannt und aus der

giczne, historyczne, etnograficzne i artystyczne. Należy zwiedzić *cmentarz na Rossie*, gdzie wśród grobów żołnierzy polskich, poległych w walkach o oswobodzenie Wilna w latach 1919 — 1920 r. złożono 12 maja 1936 r. zwłoki matki Marszałka Piłsudskiego wraz z sercem Marszałka.

Polecenia godna wycieczka statkiem po rzece Wilii do Werek (8 km), gdzie w dużym parku leży przebudowany pałac biskupi z 1790 r., a 5 km. dalej wśród lasów malownicze *Zielone Jeziora*.

Między Wilnem a Werkami leży wśród malowniczych zalesionych wzgórz nad Wilią Kalwaria Wileńska z rokokowym odpurowym kościołem z XVIII w. i licznymi kaplicami wśród lasu. Największy odpust na Zielone Świąta.

Zwiedzanie miasta ułatwia Związek Propagandy Turystycznej Wilna (ul. Mickiewicza 32), gdzie można otrzymać przewodników po Wilnie, oraz broszury o Wilnie w języku polskim i w językach obcych.

Bliższe szczegóły podaje prof. Juliusza Kłosa „Przewodnik po Wilnie“ (wyd. III, Wilno 1937 r., str. 324).

28 km na południowy-zachód od Wilna leżą na półwyspie wśród jezior Troki, przed Wilnem stolica Litwy, obecnie niewielkie miasto o 4.000 m. Ze względu na piękne położenie wśród jezior jest to ulubione miejsce wycieczkowe mieszkańców Wilna (sporty wodne). Zachowały się tu dwie ruiny zamków wielkich książąt litewskich, jedna w mieście, druga na wyspie wśród jeziora.

Osobliwością etnograficzną Trok są *karaimi*, tatarscy wyznawcy talmudu, posiadający 4 kolonie w Polsce, z których największą jest kolonia w Trokach. Troki są siedzibą ich naczelnego duchownego, jest tu ich murowana świątynia (*kenessa*) i małe muzeum karaimskie.

Forstwirtschaft ausgeschaltet. Die Heide war das Jagdgebiet von polnischen Königen, später von russischen Zaren; die Merkwürdigkeit des Wildes waren Auerochsen in der Zahl von 700 Stück, durch besondere Gesetze geschützt. Leider wurden sie während des Weltkrieges vollständig ausgerottet und hat die polnische Regierung gegenwärtig einige Stücke aus europäischen Tiergärten zwecks Wiedervermehrung eingeführt. Im Zentrum der Heide liegt das Städtchen Białowieża mit einem ehemaligen Jagdschloss der russischen Zaren sowie einem Naturwissenschaftlichen Museum. Im Schlosspark befindet sich eine Touristische Baude, Hotel und Restaurant. Die Heide wird von ca. 30.000 Touristen jährlich besichtigt. Zum Nationalpark und Tiergarten beträgt das Eintrittsgeld 50 Gr. Nach Białowieża verkehren direkte Waggonen aus Warschau. In der Gegend von der Białowieska Heide liegt Hajnówka, eine Industriesiedlung von 15.000 Einwohnern, eins der grössten Holzindustriezentren in Polen, mit dem grössten Staatssägewerk in Polen, einer Möbelfabrik und einer Holzspiritusbrennerei, welche das Holz der Białowieska Heide verarbeiten.

Zwischen Białystok und Wilno liegt Grodno, eine Stadt von 50.000 Einwohnern, malerisch auf einer Hochebene am Niemen, dem grössten Fluss im nordöstlichen Polen, gelegen. Im Mittelalter war Grodno Hauptstadt des Russenfürstentums, am Ende des XIII Jahrhundert, wurde es von Littauen erobert, zur Zeit der polnischen Herrschaft war es wiederholt Stätte der Sejmsitzungen. Hotel Europejski, Dominikańska Str. 24. Das alte königliche Schloss, von Russen in Kaserne umgebaut, in dessen Mauern im Jahre 1586 der König Stefan Batory starb, sowie das sich darin befindende Museum man gegen Eintrittsgeld von 50 Gr. besichtigen kann.

19. Województwa nowogródzkie i wileńskie.

Województwa te zajmują teren północno - wschodniej Polski. Ze względu na piękne rzeki i liczne jeziora jest to ulubiony teren turystyki wodnej.

Województwo nowogródzkie ciągnie się na północ od Polesia. Zajmuje ono najwyższą w tej części Polski wzniesione wyżyny po obu brzegach Niemna w jego środkowym biegu. Województwo posiada ogromne lasy pełne łownego zwierzyny, a na wyżynie nowogródzkiej pas bardzo urodzajnej ziemi, rzuconej wśród piasków moren polodowcowych.

Stolicą województwa jest **Nowogródek**, niewielkie miasto o 15.000 m. położone w najwyższym punkcie województwa na poziomie 320 m. Jest to jedno z najstarszych miast północno - wschodniej Polski. Na wzgórzu w sąsiedztwie Rynku wznoszą się ruiny zamku z początku XV w. W sąsiedztwie tego zamku usypano przed kilku laty kopiec ku czci największego poety polskiego *Adama Mickiewicza* (1798 — 1855), urodzonego w okolicach Nowogródka. Chodził tutaj do szkół, a Nowogródek i jego okolice bardzo często wspomina w swych poematach. Temu też zawdzięcza Nowogródek dużą popularność jaką cieszy się w całej Polsce. *Domek Mickiewicza*, gdzie spędził on lata dzieciństwa mieści obecnie małe muzeum pamiątek po Mickiewiczu. Oryginalnym zabytkiem Nowogródka jest drewniany meczet licznej kolonii tatarskiej.

25 km na południe z Nowogródka wśród pięknych lasów leży niewielkie jezioro *Świtez*, wslawione w poematach Mickiewicza i będące wobec tego tak częstym celem wycieczek, że na jego brzegach wybudowano schronisko Pol. Tow. Krajoznawczego. W okolicy Świtezi leży wioska *Tuchanowicze*, często wspomniana w poematach Mickiewicza (altana Mickiewicza i Maryli).

Die schönste der etlichen Kirchen ist die ehemalige Jesuitenkirche aus dem XVII Jahrhundert, gegenwärtig eine *Pfarrkirche* am Markt erhoben. Dies ist ein prachtvolles Barockgebäude mit einer Kuppel und 2 Türmen, mit einem wunderschönem Grossen Altar. Ueber der Stadt thront ein Rococoturm der *Bernardinerkirche* aus dem XVIII Jahrhundert. In der Vorstadt *Koloze* eine alte russische Steinkirche vom XI Jahrhundert, das älteste Denkmal der Baukunst des nordöstlichen Polens. Am Markte die *Garnisonkirche*, gothisch aus dem XV Jahrhundert, aus einer ehemaligen Pfarrkirche, Stiftung des Grossfürsten *Witold*, umgebaut. In der *Zaniemeńskie* Vorstadt hübsche Holzsynagoge vom XVII Jahrhundert. Von hier aus eine schöne Aussicht auf den Niemen und die Stadt. Grosser Stadtpark, darin das Theatergebäude. Kleiner zoologischer Garten. Zwecks Besichtigung des *Niemen - Flusses* ist ein Ausflug von *Grodno* aus auf Schiffen, welche auf dem *Niemen* in den Sommermonaten verkehren, empfohlen.

Eine der schönsten Gegenden *Nordpolens* ist das nordwestlich von *Grodno* gelegene *Augustowsko - Suwalskie Seeland* in der Gegend der Städte *Augustów* und *Suwałki*. Es ist ein Land von Wäldern, die die sandigen Hügel bewachsen (*Augustowska Heide*), mitten welchen zahlreiche malerischen Seen liegen, untereinander mit Flüssen und Kanälen verbunden, welche das beliebte Gebiet der Ausflüge für Wassertouristen bilden. *Augustów*, eine Kreisstadt mit 15.000 Einwohnern hat sich in den letzten Jahren als grosse Sommerfrische mit einer Frequenz von ca. 8.000 Gästen jährlich entwickelt. Zahlreiche Pensionen, an deren Spitze das elegante *Offizier-Erholungsheim am Białe See* gelegen. In der Nähe die touristische Baude am *Neckosee*, im Jahre 1938 errichtet, mit 120 Betten. Schöne Seen in der Gegend

TUHANOWICZE: Altana Mickiewicza i Maryli.
Die Laube von Mickiewicz und Maryla.
L'altane de Mickiewicz et Maryla.

Fot. Jan Bulhak

W południowo-zachodniej części województwa leży Słonim, miasto powiatowe o 25.000 m. położone nad Szczarą, dopływem Niemna, ważne centrum turystyki wodnej. Hotel „Victoria“ przy ul. Ułańskiej 20. Barokowy kościół Bernardynów z XVIII w. współczesny mu kościół Niepokalanek, w obydwóch rokokowe ołtarze, rokokowy kościół św. Andrzeja z XVIII w. Podobnie jak Nowogródek ma także Słonim drewniany meczet mahometański dla miejscowej kolonii tatarskiej. Niedaleko Słonima leżą *Synkowiec*, z gotyckim kościołem obronnym z XVI w. oraz *Żyrowiec* z cerkwią i klasztorem niegdyś Bazyliańców z XVII w. do r. 1918 główne prawosławne miejsce odpustowe północno-wschodniej Polski, obecnie oddane katolikom.

von Augustów sind durch den Fluss Netta und den *Augustowski Kanal* welcher Niemen mit Narew vereinigt, verbunden — das beliebte Gebiet der Paddelbootausflüge. Nördlich von Augustów Suwałki, eine Kreisstadt mit 25.000 Einwohnern (Hotel Europejski), bequemer Ausgangspunkt für die Ausflüge zu den benachbarten Seen. Im Herbst finden hier die bekannten Jahrmärkte für Pilze und Schaffelle statt. Der schönste See dieser Gegend ist *Wigry* an dessen Ufer die Baude des Polnischen Naturwissenschaftlichen Vereins steht. Im Dorfe mit demselben Namen befindet sich eine Barokkirche aus dem XVII Jahrhundert, einst der Kamedulen, gegenwärtig Pfarrkirche, neu nach Kriegsverwüstungen umgebaut.

We wschodniej części województwa leży niedaleko granicy sowieckiej Nieśwież, miasto powiatowe o 8.000 m. Jest to słynna niegdyś rezydencja ks. *Radziwiłłów*, najbogatszych magnatów historycznej Litwy, którzy posiadają tu dotychczas stojący nad jeziorem ogromny, wałami obronnymi otoczony zamek. Jego bogate zbiory sztuki uległy zniszczeniu w czasie wojen napoleońskich i wojny europejskiej. Do cenniejszych zabytków miasta należą też późnorenansowy kościół farny, niegdyś Jezuitów z 1593 r. z licznymi grobowcami *Radziwiłłów*. Dojazd autobusem ze stacji Horodziej.

Na północ od Nieświeża, zdaleka od kolei leży miasteczko Mir. Tutejszy zamek ks. *Światopełk* - *Mir*

Nördlich von Grodno, am rechten Niemen - Ufer, welches an dieser Stelle die polnisch - littauische Grenze bildet, liegt inmitten der grossen Tannenwälder *Druskieniki*. Es ist die grösste Badeanstalt des nordöstlichen Polens mit Chlorobrom - Salzbädern, mit einer Frequenz von ca. 10.000 Gästen jährlich. Vor dem Kriege war die Anstalt bedeutend mehr besucht, wurde jedoch im Kriege vollkommen durch die Deutschen zerstört und ist bisher noch nicht gänzlich aufgebaut worden. Die hiesige Badeanstalt besteht seit dem Jahre 1830.

18. Wilno und Umgebung.

Die grösste Stadt des nordöstlichen Polens ist *Wilno*, eine Stadt mit 210.000

SLONIM: Meczet.
Moschee.
Mosque'e.

Fot. Jan Bułhak

NAROCZ: Sieci rybackie.
Fischerzetze.
Rets de peche.

Fot. Jan Bulhak

skich zbudowany w końcu XV w. w stylu gotyckim, obecnie jest najpiękniejszym z zachowanych gotyckich zamków w Polsce. Zdobí go 5 potężnych wież. Od 15 lat znajduje się w stanie odbudowy.

We wschodniej części województwa leżą duże lasy *Puszczy Nalibockiej*, wśród których leży *jezioro Kromań*.

Woj. nowogródzkie posiada bardzo liczne, skromne lecz malownicze staropolskie *dwory*, (p. il. str. 235) pochodzące przeważnie z końca XVIII i początku XIX w. Bliższe szczegóły podaje inż. Józefa Żmigrodzkiego przewodnik „Nowogródek i okolica“ (1931 str. 116).

Zwiedzanie Nowogródka i okolicy ułatwia Zw. Propagandy Turystycznej w Nowogródku (dworzec kolejowy) który organizuje wycieczki autobusem z Nowogródka po miejscowościach związanych z osobą Adama Mickiewicza.

Einwohnern, Wojewodschafts - Hauptstadt, Sitz der Erzbischöfe und der Universität, malerisch am Flusse Wilja auf Hügeln gelegen (Ponarskie Góry — Ponarischen Berge). Unter den grösseren Städten Polens gilt Wilno als die schönst gelegene. Vom Schlossberg und dem Dreikreuzenberg eine entzückende Aussicht auf die Stadt. *Hotels* „George“ Mickiewicza Str. 20, „Europejski“ Dominikańska Str. und einige kleinere.

Wilno, im XIV Jahrhundert als Hauptstadt von Littauen gegründet, entwickelte sich bedeutend nach der Vereinigung Littauens mit Polen und wurde nach Krakau die zweitwichtigste Stadt im polnisch - littauischen Reiche, und war das XVI und der Anfang des XVII Jahrhunderts die Epoche ihrer Pracht. Mitte des XVII Jahrhunderts wurde Wilno und seine Andenken während des

Na północ od województwa nowogrodzkiego leży województwo wileńskie, które obejmuje malowniczy pagórkowaty teren moreny połudwowej, przecięty przez rzekę *Wilję* (dopływ Niemna) i jej dopływy. Północną granicę województwa stanowi rzeka *Dźwina*, płynąca ku Łotwie, gleba naogół piaszczysta, niezbyt urodzajna, co powoduje rzadkie zaludnienie. Duże obszary zajmują lasy, wśród których największym terenem leśnym są lasy *Puszczy Rudnickiej*, położone na południowy zachód od Wilna. Wśród wzgórz do najwyższych i najbardziej malowniczych należą *Ponarskie Góry*, położone w bezpośrednim sąsiedztwie Wilna.

Główną ozdobą krajobrazu województwa są bardzo liczne jeziora, szczególnie w północnej części województwa w powiecie Braclawskim, Mniejsza grupa jezior występuje w sąsiedztwie Wilna (ulubionym celem wycieczek są jeziora *Trockie*), oraz w środkowej części województwa, gdzie w odległości 100 km. na północny wschód z Wilna leży największe w Polsce co do obszaru jezioro *Narocz* (81 km. kw. pow.), nad którym stoją dwa schroniska dla turystów. Jest to główne centrum sportów wodnych Wileńszczyzny. Wzrastający ruch letniskowy.

Na północ od Wilna przy linii kolejowej *Podbrodzie - Lyntupy* leży *Zułów*, miejsce rodzinne Marszałka *Józefa Piłsudskiego*. Dwór rodzinny zniszczony w czasie wojny nie zachował się, pozostały tylko jego fundamenty i budynki gospodarcze.

Województwo wileńskie jest idealnym terenem *wycieczek wodnych*, a w miesiącach letnich na tutejszych rzekach i jeziorach widać od kilku lat tysiące kajakowców z całej Polski.

W północno wschodniej części województwa leży *Głębokie*, miasto powiatowe o 10.000 m. pięknie położone nad jeziorem, z dwoma okazałymi kościołami

Ueberfalls von Russen vernichtet. Hundert Jahre später, Mitte des XVIII Jahrhunderts zerstörte ein Brand das Stadtzentrum, weshalb die meisten Wilnauer Kirchen nach dem Wiederaufbau einen Rococostil erhielten, welcher in den Wilnaer Kirchen überwiegt. Nach Zerteilung Polens spielte Wilno ebenfalls die Hauptrolle im polnischen kulturellen und politischen Leben, besonders am Anfang des XIX Jahrhunderts, als hier die nach dem Aufstande vom Jahre 1831 von Russen geschlossene Universität noch bestand. Schüler dieser Universität waren zwei bedeutendsten polnischen Dichter der Epoche des Romanismus, *Adam Mickiewicz* und *Juliusz Slowacki*, welche hier ihre Jugendjahre verbrachten. Das ganze XIX Jahrhundert hindurch, ungeachtet der blutigen russischen Herrschaft und der Verfolgung der polnischen Volksgemeinschaft (Verbot des öffentlichen Gebrauches der polnischen Sprache) behielt Wilno polnischen Charakter, und zur Zeit der Freiheitskämpfe im Jahre 1919 — 20 bekundete es mit Waffen in der Hand den Willen, Polen zu gehören. Aus Wilno stammt eine Reihe der bedeutenden Persönlichkeiten des neuzeitlichen Polens, hier verbrachte auch seine Jugendzeit *Marschall Józef Piłsudski*, geboren in *Zułów* in der Gegend von Wilno.

Inmitten der Stadt erheben sich einige Hügel, auf deren einem, *Schlossberg* genannt, die Ueberreste des Schlosses der Grossfürsten von Littauen aus dem XIV Jahrhundert geblieben sind. Von diesem Berge und von dem benachbarten *Dreikreuzenberge* erstreckt sich eine wunderschöne Aussicht auf die am Fusse gelegene Stadt und den Fluss *Wilja*. Unterhalb des *Schlossberges* liegt ein umfangreicher Domplatz mit einem *Dom*, Ende des XVIII Jahrhunderts im klassischen Stil nach Entwurf von *Gucciewicz* umgebaut, in dessen Kellerschossen sich Grabmäle einiger polni-

LENIN NA POLESIU: Wilk.
Der Wolf.
Le loup.

Fot. H. Poddębski

barokowymi z XVII w. farnym i pokarmelickim o 4 wieżach z kopułą. W sąsiedztwie położona również nad jeziorem wioska *Berezwech* z kościołem niegdyś Bazylianów z XVIII w., który należy do najpiękniejszych zabytków stylu rokocowego w Polsce.

Najdalej na północ wysuniętym powiatem województwa ku granicy Łotwy jest powiat Braclawski. Jest to kraina jezior, które zajmują ogółem blisko 150 km. kw., a jest ich tutaj około 50. Jeziora te są bardzo bogate w ryby, a połów daje rocznie około 150.000 kg. ryb. Największym z jezior w tych okolicach są jeziora *Dryświaty* (45 km. kw.) oraz *Drywiaty* (36 km. kw.), które ma przeszło 10 km. długości i 6 km. szerokości.

W Wilnie znajdują się groby królewskich Könige und Königinnen sowie der Littauischen Grossfürsten befinden. In einer besonderen Barokkapelle vom XVII Jahrhundert ruhen die Gebeine des polnischen Prinzen, des heiligen Kasimir, Schutzheiligen von Littauen (gest. 1474). Am Namenstage des Heiligen Kasimir, am 4. März, findet in Wilno alljährlich eine grosse Wallfahrt mit Jahrmärkten verbunden, die sogenannte „Kaziuk“ statt, welche einige Zehntausende von Leuten aus der Umgebung von Wilno besuchen. Eigenartige Erzeugnisse der Volksindustrie.

Wilno besitzt seit dem Jahre 1578 eine Universität, welche im Jahre 1831 geschlossen, die jedoch nach Wiedergewinnung von Wilno von Polen wiedereröff-

Okolice ta zyskuje z każdym rokiem na popularności, jako znakomity teren turystyki wodnej.

20. Wskazówki praktyczne dla turystów.

Biura podróży. Oficjalnym polskim biurem podróży jest *Orbis* (Warszawa, ul. Ossolińskich 8), które posiada kilkadziesiąt filii w Polsce i kilka filii zagranicą, *Międzynarodowe Tow. Wagonów Sypialnych* — *Tomasz Cook*, posiadają w Polsce generalną agencję w Warszawie (Hotel Bristol) i 10 filii, P. B. P. *Francopol*, Warszawa, Mazowiecka 9.

Hotele istnieją we wszystkich większych miastach i zakładach kąpielowych. Skorowidz hoteli w Polsce został wydany w 1937 r. przez Naczelną Organizację Polskiego Przemysłu Hotelowego. Tamże podane są ceny hoteli i pensjonatów z utrzymaniem i bez utrzymania. Najniższe ceny pokoju w hotelach mniejszych rozpoczynają się od 3 zł, w hotelach większych od 7 zł w górę. W skorowidzu oznaczono też, czy i które hotele mają *garaże*; gdzie ich nie ma przy hotelach, hotele podadzą ich adresy.

We wszystkich miastach i w zakładach kąpielowych istnieją pensjonaty, które wynajmują pokoje wraz z całodziennym utrzymaniem. Ceny dziennie od 5 zł w górę od osoby. Wykaz największych pensjonatów zawiera wyżej wymieniony skorowidz hotelów.

Program wycieczki po Polsce należy ułożyć stosownie do posiadanego czasu i zamilowań. Dla osób nieznaną Polskę, które przy pomocy wycieczki samochodem chciałyby zwiedzić jej najważniejsze osobliwości można polecić turę: *Gdynia* ze zwiedzeniem portu i ewentualną wycieczką na półwysep Helski (1 dzień), — Szwajcaria Kaszubska — *Pelplin* — Nowe — Grudziądz — *Chełmno* — *Toruń* (pobyt półdniowy), Inowrocław —

net wurde. Sie befindet sich in einem schönen Renaissance - Gebäude des ehemaligen Jesuitendoms. Unweit davon steht der ehemalige *Bischofspalast*, gegenwärtig Republikpalast genannt, ein schönes Empire - Gebäude vom Anfang des XIX Jahrhundert. Im Jahre 1812 hielt sich hier Napoleon Bonaparte während seines Feldzuges nach Moskau auf, später die russischen Gouverneure.

Als schönste Kirche in Wilno gilt die baroke *Kirche* der *St. Peter* und *Paulus* in der Vorstadt Antokol. Ende des XVII Jahrhunderts vom Feldherrn Michał Pac erbaut, im Inneren mit prächtigem Stuck der italienischen Meister geschmückt. Alljährlich am 29. Juni findet hier eine starkbesuchte Wallfahrt statt.

Meisterwerk des späten flämischen Gothik ist die *St. Annakirche* aus dem Anfange des XVI Jahrhundert, welche Napoleon Bonaparte zur Zeit des russischen Feldzuges derartig gefallen haben sollte, dass er sie nach Paris herüberbringen wollte. Unter den Rococokirchen vom XVIII Jahrhundert zeichnen sich folgende aus: *St. Katharina*, *Missionär*-, *Visiten*-, und *Dominikanerkirche*, sowie die innere Ausstattung der Universitätskirche *St. Johann* usw.

Besonders verehrt wird die *Ostra Brama*, Ueberrest der ehemaligen Stadtmauern, wo sich am ersten Stock die Kapelle mit dem Wundergemälde der *Ostobramska Mutter Gottes* befindet. Das glaubende Volk betet während der Gottesdienste knieend auf der Strasse.

An der *Lelewela Str.* 8 befindet sich das *Museum* des Wissenschaftstfreundevereins geöffnet an Sonntagen 12 — 14, Eintritt 50 Gr. Archeologische, historische, ethnographische und Kunstsammlungen. Zu besichtigen wäre der *Friedhof auf der Rossa*, wo inmitten der Gräber der um Befreiung von Wilno in den Jahren 1919 — 20 gefallenen polnischen

WOROCZTA: Stara cerkiew huculska.
Alte Huzulenkirche.
Une vieille eglise Houtsoule.

Fot. H. Podębski

Gniezno (przede wszystkim katedra) — Poznań (1 dzień), wraz z wycieczką do pałacu w Kurniku — Łowicz (wskazany pobyt w dniu, w którym można oglądać stroje ludowe), — Warszawa z wycieczką do pałacu w Wilanowie (2 dni), — Częstochowa — Górnośląskie Zagłębie Węglowe — Kraków z wycieczką do Wieliczki (2 dni), stąd przez Rabkę do Zakopanego z wycieczkami kolejką na Kasprowy Wierch, autem do Morskiego Oka i łodzią w Pieniny (3 dni), a dalej wzdłuż Karpat w kierunku wschodnim do granicy rumuńskiej ze zwiedzeniem Żegiestowa, Krynicy, Krosna, Rymanowa, Iwonicza, Drohobycza, Borysławia (kopalnie nafty), Truskawca, Stanisławowa i lotnisk w dolinie Prutu do Worochty, stąd przez Żabie i Kosów do Zaleszczyk na Podolu.

Soldaten am 12 Mai 1936 die Gebeine der Mutter des Marschall Piłsudski und das Herz des Marschalls beerdigt wurden.

Empfehlenswert ist der Ausflug mit einem Schiff auf der Wilja nach Werki (6 km), wo in einem grossen Park der umgebaute Bischofspalast vom Jahre 1790 und 5 km weiter inmitten von Wäldern sich die malerischen Grüne Seen befinden.

Zwischen Wilno und Werki inmitten der malerischen bewaldeten Hügeln an der Wilja die Kalwaria Wileńska, mit einer Rococo - Wallfahrtskirche vom XVIII Jahrhundert und zahlreichen Kapellen im Walde. Die grösste Wallfahrt findet zu Pfingsten statt.

Die Besichtigung der Stadt wird vom Wilnaer Fremdenverkehrförderungsverein (Mickiewicza Str. 32), wo die Füh-

Dysponując większą ilością czasu należy do programu wycieczki włączyć jeszcze *Lwów* (1 dzień), podróż przez *Podole* i *Wołyń* południowy dla poznania tamtejszego krajobrazu, *Zamość*. *Lublín*, *Kazimierz nad Wisłą*, zaś z *Warszawy* odbyć wycieczkę do *Wilna* (pobyt conajmniej 1 dniowy), zwiedzając po drodze *Puszcze Białowieską*, *Grodno*, *Augustów*, wraz z jeziorami okolicznymi i zakład kąpielowy *Druskieniki*. Z *Wilna* wskazane wycieczki do jezior *Trockich* i do jeziora *Narocz*. Zwolennikom egzotyizmu można polecić spędzenie dwóch dni na *Polesiu*, miłośnikom gór wycieczkę wzdłuż całych *Karpat Polskich* od *Cieszyna* po *Huculszczyznę*. Bliższe szczegóły o wymienionych miejscowościach podano w poprzednich ustępach.

Opieka nad turystyką w Polsce należy do zakresu działania *Min. Komunikacji* przy którym istnieje od 1932 r. *Wydział Turystyki* (*Warszawa*, *Al. Ujazdowskie* 49). Wydaje on przewodniki po Polsce, broszury propagandowe, afisze propagandowe, udziela informacji, prowadzi propagandę przy pomocy odczytów, radi, filmów, fotografii, przezroczy i prasy, kieruje akcją organizacji pociągów popularnych, wydaje mapy i plany turystyczne. *Min. Komunikacji* podporządkowane są referaty turystyki przy urzędach wojewódzkich i przy dyrekcjach okręgowych kolei państwowych. Te ostatnie zajmują się przede wszystkim turystyką masową (pociągi popularne).

Towarzystwa turystyczne w Polsce miały w 1938 r. około 60.000 członków. Należą do nich:

Liga Popierania Turystyki (*Warszawa*, *Mokotowska* 61) założona w 1935 r. jest organizacją zajmującą się przede wszystkim zagadnieniami turystyki masowej. Posiada delegatury i ekspozytury w całej Polsce, w ważniejszych miejscowościach turystycznych własne biura informacyjne. W charakterze członków na-

rer durch *Wilno* sowie die Broschüren über *Wilno* in der polnischen und fremden Sprachen zu finden sind, erleichtert.

28 km südwestlich von *Wilno* liegen auf einer Halbinsel inmitten der *Seen Troki*, vor *Wilno* Hauptstadt von *Litauen*, gegenwärtig eine unbedeutende Stadt von 4.000 Einwohnern. Wegen der schönen Lage dieser Seen ist dies eine beliebte Ausflugstätte der Einwohner von *Wilno* (Wassersporte). Es bewahren sich hier zwei Schlossruinen der Grossfürsten von *Litauen*, eine in der Stadt, die andere auf der Halbinsel inmitten des Sees.

Die ethnographische Sehenswürdigkeit von *Troki* sind *Karaimen*, die tatarischen Talmudbekenner, die in Polen 4 Kolonien besitzen, deren grösste die Kolonie in *Troki* ist. *Troki* ist Sitz deren Obergeistlichen, es befindet sich hier deren gemauerter Tempel (*Kenesse*) und ein kleines karaimisches Museum.

19. Nowogródek- und Wilnaer Wojewodschaft.

Diese Wojewodschaften umfassen das Gebiet von Nord - Ost Polen. Mit Rücksicht auf die Fülle des Wildes in den dortigen Wäldern — kommen hierber oft Jäger und Liebhaber der Wassertouristik.

Die Wojewodschaft *Nowogródek* erstreckt sich nördlich von *Polesie*. Sie umfasst die am höchsten in diesem Teile Polens erhobenen Hochebenen an beiden Niemenufern in seinem mittleren Laufe. Die Wojewodschaft besitzt riesige Wälder voll von Wildbret und auf der Hochebene von *Nowogródek* einen Streifen von sehr fruchtbarem Boden, der zwischen Gletschermoränen geworfen ist.

Die Hauptstadt der Wojewodschaft ist *Nowogródek*, kleine Stadt von 15.000

leżą do niej *związki popierania turystyki*, które istnieją w Warszawie (Wierzbowa 8), w Wilnie (Mickiewicza 32), w Krakowie (Lubicz 4), w Poznaniu (Mickiewicza 31), w Katowicach (Pocztowa 2), w Białymstoku (Kilińskiego 15), we Lwowie (ul. Kilińskiego) i w kilku mniejszych miejscowościach.

Polskie Tow. Tatrzańskie, najstarsze z towarzystw turystycznych w Polsce, założone w 1873 r. opiekuje się turystyką górską w Tatrach i Karpatach. Centrala w Krakowie ul. Potockiego 5. Towarzystwo ma przeszło 30 oddziałów w całej Polsce. 17.000 członków, kilkadziesiąt schronisk w Tatrach i Beskidach. Pozostałe części Polski obejmuje swą działalnością założone w 1906 r. *Polskie Tow. Krajoznawcze* (Warszawa, ul. Nowy Świat 19), które ma 7.000 członków i blisko 100 oddziałów w całej Polsce. W

Einwohnern im höchsten Punkte der Wojewodschaft 320 m. hoch gelegen. Es ist eine der ältesten Städte des nordöstlichen Polens. Auf einem Hügel in der Nähe dieses Schlosses wurde vor einigen Jahren ein Erdhügel zu Ehren des größten polnischen Dichters *Adam Mickiewicz* (1798 — 1855) geboren in der Nähe von Nowogródek errichtet. Er besuchte hier die Schule und erwähnt Nowogródek und seine Umgebung sehr oft in seinen Gedichten. Diesem verdankt auch Nowogródek seine Volkstümlichkeit, deren es sich in Polen erfreut. In dem *Haus von Mickiewicz*, in welchem er seine Jugendzeit verbrachte, befindet sich gegenwärtig ein Museum der Andenken an Mickiewicz. Eine Merkwürdigkeit von Nowogródek ist die Holzmoschee des Adels tatarischer Herkunft, gegenwärtig polonisiert.

SKAŁA NAD ZBRUCZEM: Ruiny zamku i granica sowiecka.
Schlossruinen und polnisch - sovietische Grenze.
Ruines du chateau et la frontière polonorusse.

Fot. H. Poddebski

Alliance Internationale de Tourisme reprezentuje Polskę *Polski Touring Klub*, założony w 1925 r. (Warszawa, ul. Kredytow 5) liczący 3.000 członków. W. A. I. A. C. R. reprezentuje Polskę *Automobilklub Polski* (Warszawa, Al. Szucha 10), który wraz z 8 klubami afiliowanymi w większych miastach Polskich liczy około 3.000 członków. Niemieccy turyści górscy posiadają od 1895 r. Towarzystwo Turystyczne *Beskidenerverein* (Bielsko, Wzgórze 14), liczące 2.500 członków i opiekujące się turystyką w części Beskidów Zachodnich. *Polskie Tow. Turystyczne Krajoznawcze* (Tarnopol, ul. Kopernika 2) opiekuje się ruchem turystycznym w woj. tarnopolskim, specjalnie na Podolu. Żydowskich turystów jednoczy *Żydowskie Towarzystwo Krajoznawcze* (Warszawa, Królewska 51) posiadające niespełna 4.000 członków.

Organizacje sportowe związane z turystyką posiadają oddzielne związki, które reprezentują Polskę w odnośnych federacjach międzynarodowych. Należy do nich *Polski Związek Narciarski* (Kraków, ul. Piłsudskiego 13) jednoczący przeszło 200 klubów i 20.000 narciarzy, *Polski Zw. Towarzystw Kolarskich* (Warszawa, Wawelska 5), *Polski Związek Towarzystw Wioślarskich* (Warszawa, Al. Jerozolimskie 45), oraz *Polski Związek Kajakowy* (Warszawa, ul. Marszałkowska 97).

Związkami pewnych działów przemysłu turystycznego są *Związek Uzdrawisk Polskich* (Warszawa, ul. Boduena 2). *Naczelna Organizacja Hotelarska* (Warszawa, hotel Bristol), *Referat Letniskowy Zw. Powiatów R. P.* (Warszawa, Marszałkowska 81a), które udzielają wiadomości z zakresu swoich zainteresowań.

Literatura turystyczna Polski. Dla kogo informacje zawarte w tym przewodniku byłyby zbyt szczupłe, może się posługiwać stosunkowo licznymi przewodnikami turystycznymi, które zawierają

25 km südlich von Nowogródek inmitten schöner Wälder liegt ein kleiner See Switeź, oft in den Dichtungen von Mickiewicz geschildert und deswegen ein vielbesuchtes Ziel der Ausflüge, sodass man an seinen Ufern eine Baude der Poln. Landesw. Ges. errichtete.

Im südwestlichen Teile der Wojewodschaft liegt Słonim, eine Kreisstadt von 25.000 Einwohnern, gelegen an der Szczara, Nebenfluss von Niemen, ein wichtiges Zentrum der Wassertouristik. Hotel „Victoria“, Ułańska Str. 20. baroke Bernardinerkirche vom XVII Jahrhundert sowie die dieser zeitgenössische Niepokalanekkirche, in beiden Rococo-Altare, Rococokirche des St. Andreas vom XVIII Jahrhundert. Unweit von Słonim liegt *Synkowicze*, mit einer gothischen befestigten Kirche vom XVI Jahrhundert, sowie *Zyrowicze* mit einer Kirche und Kloster einst der Basilianer vom XVII Jahrhundert, bis zum Jahre 1918 die griechisch - katholische Hauptwallfahrtstätte des Nordost - Polens (gegenwärtig katholisch).

Im östlichen Teile der Wojewodschaft liegt unweit der Sovietgrenze Nieśwież, eine Kreisstadt von 8.000 Einwohnern. Diese ist die seinerzeit berühmte Residenz der Fürsten Radziwiłł, der reichsten Magnaten des historischen Littauens, welche hier bis jetzt ein grosses von Schutzmauern umringtes Schloss am See besitzen. Seine reichen Kunstsammlungen wurden während der Napoleonkriege und des Weltkrieges vernichtet. Zu den wertvolleren Stadtandenken gehört ebenfalls eine Spätrenaissance - Pfarrkirche, einst der Jesuiten, vom Jahre 1593 mit zahlreichen Grabmälen der Familie Radziwiłł. Autobusverbindung von der Station Horodziej.

Nördlich von Nieśwież, weit von der Bahn entfernt, liegt das Städtchen Mir. Das dortige Schloss der Fürsten Swiatopełk-Mirski, Ende des XV Jahrhunderts

wiadomości bardziej szczegółowe. Tytuły przewodników po pewnych miejscowościach względnie okolicach podano w części szczegółowej przy opisie danych miejscowości względnie okolic. Tutaj pozostaje dodać kilka słów o przewodnikach po całej Polsce. Ogólnego przewodnika po Polsce o większych rozmiarach i bardziej szczegółowych informacjach dotychczas nie ma.

Ministerstwo Komunikacji w 1926 r. z inicjatywy ówczesnego ministra inż. Kazimierza Tyszki rozpoczęło wydawanie „*Ilustrowanego Przewodnika Kolejowego po Polsce*“. Wyszły tylko dwa pierwsze tomy, wydanie tomu III i IV nie jest przewidziane. Noszą one tytuły:

Dr Mieczysław Orłowicz: *Ilustrowany Przewodnik Kolejowy tom I, Polska południowo zachodnia*, Warszawa, 1926 r. str. 157, cena 3 zł.

Dr Mieczysław Orłowicz to samo tom II *Polska północno zachodnia*, Warszawa 1930 r. stron 225, cena 4 zł.

Wprzeżygotowaniu znajduje się 4 tomy „*Przewodnik po Polsce*“ wydawany przez Zw. Polskich Towarzystw Turystycznych. Dotychczas pojawił się tylko tom I „*Polska północno zachodnia*“ praca zbiorowa pod redakcją Stanisława Lenartowicza (Warszawa 1935 r., str. 276, 16 map i 4 plany, cena 8 zł). Tom II (*Polska południowo zachodnia*) ma wyjść w lecie 1938 r.

W latach 1935 — 37 wyszło 40 broszur propagandowych *Min. Komunikacji*, poświęconych opisowi największych miast i najpiękniejszych okolic w Polsce (rozdawane bezpłatnie).

Do przewodników specjalnych, obejmujących całą Polskę należy zaliczyć przewodniki automobilowe, wodne i przewodniki po uzdrowiskach. Najważniejszym przewodnikiem dla automobilistów jest:

Dr Mieczysław Orłowicz (część opisowa) i inż. Roger Morsztyn (część techniczna) *Przewodnik Automobilowy po*

im gothischen Stil erbaut, gegenwärtig eine Halbruine, ist das schönste der erhaltenen gothischen Schlössen in Polen. Es wird von 5 mächtigen Türmen geschmückt. Gegenwärtig wird es neu umgebaut.

Im östlichen Teile der Wojewodschaft liegen grosse Wälder der *Nalibocka Heide*, in deren Mitte der See Kromań liegt.

Die Wojewodschaft Nowogródek besitzt zahlreiche bescheidene jedoch malerische *Landhäuser*, die hauptsächlich aus dem Ende des XVIII und Anfang des XIX Jahrhunderts stammen. Nähere Einzelheiten sind im Führer: „*Nowogródek und Umgebung*“ von Ing. Józef Zmigrodzki zu finden (1931 Seite 116).

Die Besichtigung von Nowogródek und der Umgebung erleichtert der Fremdenverkehrsförderungs - Verein in Nowogródek (Bahnhof), welcher Autobusausflüge von Nowogródek nach den mit der Person von Adam Mickiewicz verbundenen Ortschaften veranstaltet.

Nördlich von der Wojewodschaft Nowogródek liegt die *Wojewodschaft Wilno*, welche das hügelartige malerische Gletschermoränengebiet, vom Flusse *Wilja* (Nebenfluss von Niemen) und dessen Nebenflüssen durchquert, umfasst. Die Nordgrenze der Wojewodschaft bildet der Fluss *Dzwina* in der Richtung nach Lettland fliessend. Ein im allgemeinen sandiger, nicht allzu fruchtbarer Boden, was spärliche Bevölkerung nach sich zieht. Grosse Gebiete sind von Wäldern bewachsen, unter denen das grösste Waldgebiet die Wälder von *Rudnicka Heide* südwestlich von Wilna gelegen, sind.

Zahlreiche Seen, besonders im nördlichen Teile der Wojewodschaft im Kreis Braclaw, bilden die schönste Landschaft dieser Wojewodschaft. Eine kleinere Seengruppe befindet sich in der Nähe von Wilno (das beliebte Ziel der Ausflüge

Polsce. Warszawa, 1930 r. wydanie Automobilklubu Polski. 8-ka liczne ilustracje, 205 str. tekstu, 31 map.

Dla turystów wodnych polecenia godny: Antoni Heinrich: *Szlaki wodne Polski* (Warszawa, 1935 r.) str. 450, cena 8,80 zł oraz mapy St. Szymborskiego *Wisła* (1935 r.), oraz *Dniestr, Prut i Czeremosz* (1937).

Mapy. Specjalne mapy turystyczne posiadają w Polsce tylko okolice górskie (Tatry), niektóre partie Beskidów Zachodnich i Beskidów Wschodnich, Wybrzeże Morskie oraz Góry Świętokrzyskie.

Zresztą pomocą główną przy zwiedzaniu kraju przez turystów są mapy wojskowe. Mapy Polskiego Wojskowego Instytutu Geograficznego (Warszawa, Al. Jerozolimskie 91) są wydawane w podziałkach 1:100.000, 1:300.000 i 1:750.000. Dla turystów pieszych najlepsze są mapy w podziałce 1:100.000, które na odcinkach karpackich podają też wszystkie szcze-

sind die Trocki - Seen), sowie im mittleren Teile der Wojewodschaft wo 100 Kilometer nordöstlich von Wilno der grösste dem Ausmasse nach See in Polen Narocz (81 qkm) an welchem sich zwei Touristenbauden befinden, liegt. Dies ist das Hauptzentrum der Wassersporte im Wilnaer Land. Wachsender Sommerfrischenbetrieb.

Nördlich von Wilno an der Bahnstrecke Podbrodzie - Lyntypy liegt Zulów, der Geburtssort des Marschalls Józef Piłsudski. Das Familienlandhaus welches während des Krieges zerstört wurde, hat sich nicht erhalten, es blieben nur dessen Fundamente und Wirtschaftsgebäude.

Die Wilnaer Wojewodschaft ist ein vortreffliches Gebiet der Wasserausflüge und seit einigen Jahren sieht man in den Sommermonaten auf hiesigen Flüssen und Seen tausende von Padelbootfahrern, aus ganz Polen.

OKOPY ŚW. TRÓJCY-NAD ZBRUCZEM: Baszta Pułaskiego (granica sowiecka). Pulaski Bastei (Sovietgrenze). Bastion de Pułaski (frontière soviétique). Fot. H. Poddębski

góły interesujące turystów, oznaczają nawet kolory znakowanych ścieżek, i schroniska turystyczne. Mapy 1:300.000 kolorowane, łączące w jednym arkuszu teren zajęty przez 16 arkuszy mapy w skali 1:100.000 są wystarczające tylko dla turystów drogowych. Cena jednego arkusza tych map wynosi 1 zł. Skład główny posiada S-ka Inwalidów Wojskowych w Warszawie, Sienkiewicza 2.

Polski Touring Klub wydaje corocznie *Mapę Stanu Dróg* (ost. wyd. 1938).

Przepisy ruchu drogowego. W Polsce jeździ się stroną prawą, mija się stroną lewą. Ze względu na duży ruch furmanek konnych, szczególnie na szosach w pobliżu wielkich miast, należy zachować dużą ostrożność. W razie krzyżowania pierwszeństwo przejazdu mają wozy przybywające ze strony prawej. Tylko w miastach posiadających linie tramwajowe pierwszeństwo mają zawsze wozy jadące ulicami, które mają tory tramwajowe. Ograniczeń szybkości poza obrębem miejscowości nie ma. W miejscowościach istnieją rozmaite ograniczenia, przeważnie, szybkość nie może tu przekraczać 40 km na godzinę. W niektórych miastach (specjalnie w Warszawie) nie wolno, za wyjątkiem konieczności, używać sygnałów dźwiękowych pod rygorem grzywny.

Ruch jednostronny istnieje tylko na niektórych ulicach miast, nie ma go natomiast na drogach poza miastami. Drogi górskie w Karpatach nie są zamykane w miesiącach zimowych dla samochodów. Taksy za przejazd w postaci myta nie są pobierane. Zakazy przejazdu samochodów i motocykli na niektórych drogach są ograniczone tylko do pewnych odcinków na czas robót drogowych. Informują o nich i objazdach znaki przewidziane w konwencji międzynarodowej z 1931 r. Znaki przewidziane w tej konwencji ustawione przy drogach publicznych przez Automobilklub Polski informują automobilistów i cyklistów.

Im nordöstlichen Teile der Wojewodschaft liegt Głębokie, eine Kreisstadt mit 10.000 Einwohnern, wunderschön am See gelegen, mit zwei stattlichen Barockkirchen aus dem XVII Jahrhundert und zwar einer Pfarr- und einer Karmeliten - Kirche mit 4 Türmern und einer Kuppel. In der Nähe das ebenfalls am See gelegene Dorf *Berezwecz* mit einer ehemaligen Bazilianerkirche aus dem XVIII Jahrhundert, welche zu den schönsten im Rococostil in Polen gehört.

Der am weitesten nach Norden vorgeschobene Kreis der Wojewodschaft ist der an der lettischen Grenze gelegene Kreis Braclaw. Es ist ein Land von Seen, welche insgesamt in einer Anzahl von ca. 50 fast 150 qkm bedecken. Die erwähnten Seen sind sehr fischreich, und der Fischfang gibt ca. 150.000 Kg Fisch jährlich. Die grössten in der Gegend sind die Seen *Dryświaty* (45 Qkm) und *Drywiaty* (36 Qkm), welcher über 10 Km lang und 6 Km breit ist. Diese Gegend wird von Jahr zu Jahr, als vortreffliches Gebiet der Wassertouristik, beliebter.

20. Praktische Anweisungen für Touristen.

Der Pass. Zur Einfahrt nach Polen aus allen Ländern ist ein Pass, welcher mit einem *Visum* des zuständigen polnischen Konsulats versehen werden muss, unbedingt nötig. Ausnahmsweise benötigen keine individuellen Pässe die Passagiere der Ausflugszüge, welche vom Auslande auf Grund der Kompensationsverträge kommen, sowie die Passagiere der im Hafen von Gdynia verankerten Schiffe, welche Gdynia und die polnische Küste zu besuchen beabsichtigen. Hierzu genügen Sammelpässe oder — Passierscheine.

Die Verbindung mit Polen erleichtern direkte Schnellzüge, welche aus vielen europäischen Ländern nach Warschau, Lemberg, Krakau, Posen, und Kattowitz verkehren. So verkehren direkte Züge, bezw. direkte Waggons aus Berlin nach Posen, Warschau, Lodz, Kattowitz, Lemberg und Krakau, aus Wien und Prag nach Kattowitz, Lemberg, Krakau und Warschau, aus Rom via Wien - Kattowitz nach Krakau, aus Paris und Brüssel via Köln, Berlin nach Posen, Lodz und Warschau, aus Belgrad und Budapest nach Kattowitz und Warschau durch Zebrydowice, aus Bukarest und Constanta nach Lemberg, Krakau, Warschau und Kattowitz via Stanisławów, aus Moskau nach Warschau und Posen durch Stolpce, aus Königsberg nach Warschau und Kattowitz via Stanisławów, Warschau, Lodz, Posen, Krakau und Lemberg, u. drgl. Nähere Details betreffs dieser Verbindungen findet man im amtlichen polnischen Fahrplan, sowie in den internationalen Fahrplänen der Wagons - Lits - Cook.

See - Verbindung. Zum polnischen Hafen in Gdynia verkehren Passagierdampfer aus vielen Häfen Mittel - und West - Europas, sowie der an der Ostsee gelegenen Ländern. Aus Gdynia direkte Züge nach Warschau, Lodz, Posen, Kattowitz, Lemberg, Krakau, und Zakopane.

Die **Luftverbindung** wird in Polen durch die Aktiengesellschaft „LOT“ (Warschau, Nowogrodzka 49), welche unter der Staatskontrolle bleibt, betrieben. Die Luftverbindung besteht zwischen Warschau - Posen - Berlin, Warschau - Danzig, Warschau - Krakau (Prag - Paris), Warschau - Lemberg (Cernauti, Bukarest, Sofia, Athen, Palästina), Warschau - Riga, Tallin und Finnland, Warschau und Budapest, Warschau - Kattowitz (Brünn - Wien), Warschau - Lodz - Kattowitz, Warschau -

Lodz - Posen, Krakau - Kattowitz, Bromberg - Danzig, sowie Krakau - Kattowitz - Posen.

Der Flugplan wird in den Eisenbahn-Fahrplänen verlautbart.

Die Eisenbahnen sind fast ausnahmslos Staats - Eigentum. Den Fahrplan kann man in den Eisenbahn - Buchhandlungen „RUCH“, welche 200 Filialen an allen grösseren Bahnhöfen in Polen besitzen, anschaffen. Den Tages-schnellzügen werden *Speisewagen*, und den Nachtschnellzügen und einigen Personenzügen Schlafwagen der Internationalen Gesellschaft der I., II. und III. Klasse angeschlossen.

Reisebüros. Das öffentliche polnische Reisebüro ist *Orbis* (Warschau, Ossolińskich 8), welches einige Zehnte Filialen in Polen und einige Filialen im Auslande besitzt, und mit den grössten Reisebüros in den Ländern Europas und Amerikas, welche durch Vermittlung des „Orbis“ Fahrkarten für die polnischen Eisenbahnen verkaufen, in Verbindung steht. *Internationale Schlafwagen Gesellschaft Thomas Cook* besitzt in Polen eine General - Agentschaft in Warschau (Hotel Bristol) und 10 Filialen, und die Filialen dieser Gesellschaft im Auslande verkaufen Fahrkarten für polnische Eisenbahnen. Polnisches Reisebüro „Francopol“ Warschau, Mazowiecka 9.

Autobusse. Seit 1934 wurde in Mittelpolen eine ständige Autobusverbindung der Polnischen Staatseisenbahnen eingeführt. Die Autobusse verkehren von Grodno und Suwalki bis nach Zakopane und Krynica, d. h. auf den Gebieten der Bialostockie, Warschauer - Kieleckie, und Krakauer Wojewodschaften. In den übrigen Wojewodschaften wird die Verbindung durch Privatautobusse in der Zahl von ca. 3.000 Wagen besorgt. Der Tarif beträgt durchschnittlich 10 Groschen für 1 Kilometer.

Die Taxis in Polen haben einen verhältnismässig niedrigen Tarif, 50 bzw. 40 Groschen für 1 Kilometer, wobei bei Fahrten ausserhalb der Stadt für den Hin- und Rückweg gerechnet wird.

Erstklassige Hotels befinden sich in allen grösseren Städten und Badeorten. Die Broschüre „Hotels Recommandés de Pologne“ (Empfehlenswerte Hotels in Polen) aus dem Jahre 1937, Verlag der Hauptorganisation der Polnischen Hotel-Industrie, enthält ein Verzeichnis von ca. 200 besten Hotels in Polen in 100 für den Fremdverkehr wichtigsten Ortschaften. Es werden darin Preise der Hotels und Pensionen mit und ohne Kost angegeben. Die niedrigsten Zimmerpreise in kleineren Hotels beginnen von Zł 3.—, in grösseren Hotels von Zł 7.— aufwärts.

In allen grösseren Städten Polens und in allen Badeorten befinden sich Pensionen, die Zimmer mit voller Kost vermieten. Der Preis beträgt von Zł 6.— aufwärts pro Person. Die oberwähnte Broschüre über Hotels enthält ein Verzeichnis der grössten Pensionen.

Restaurants und Caffees. Alle grösseren Städte und Badeorte Polens besitzen gute Restaurants, die Küche im allgemeinen französisch sehr gut. Das Mittagessen wird in Polen in der Zeit von 1 — 5 nachmittag, das Abendbrot von 8 — 12 Uhr abends serviert. Menu in grösseren Restaurants nur in der Mittagszeit (Zł 1.— bis Zł 3.—). Die besten *Kaffeehäuser* besitzt Warschau, Posen, Kattowitz, Lemberg, Krakau und Zakopane, in den vornehmsten Dancings. Die meisten Kaffeehäuser abonnieren ausländische *Zeitschriften*. Im Mittelpolen ist eine Art der Kaffeehäuser, die *Konditoreien*, welche vorzügliches Kuchengebäck, berühmte Zuckerwaren und Schokolade (die besten der Firma E. Wedel aus Warschau) führen.

Aufenthaltskosten. Das Leben in Po-

len ist verhältnismässig billiger, als in anderen Ländern Mitteleuropas. Für einen Ausländer betragen die Aufenthaltskosten (inbegriffen Hotel, Ernährung, Trinkgelder, Museum - Eintrittskarten, Strassenbahnen, Theaterkarten, Taxis etc.) durchschnittlich Zł 20.— bis Zł 40.— täglich. In diesem Preis sind Eisenbahnfahrkarten nicht mitinbegriffen.

Das Geld. Geldeinheit ist *Zloty*. Er wird in 100 Groschen geteilt. Im Umlaufe befinden sich Banknoten à Zł 500.—, 100.—, 50.— und 20.—, Silbermünzen à Zł 10.—, 5.— und 2.—, Nickelmünzen à Zł 1.—, 0.50, 0.20 und 0.10 und Kupfermünzen à Gr 5, Gr 2 und Gr 1.

Geldwechsel in Banken und Wechselstuben. In grösseren Städten und Grenzstationen befinden sich Wechselstuben an den Bahnhöfen.

Devisenbeschränkungen beim Ueberschreiten der Grenze. Seit dem Jahre 1936 darf man beim Verlassen der Grenzen Polens lediglich eine bestimmte Devisensumme mitnehmen. Bei der Ankunft nach Polen muss an der Grenze eine Erklärung betreffend die mitgebrachten Devisen und Wertpapiere vorgelegt werden. Da die betreffenden Vorschriften oft geändert werden, soll man sich bei Auslösung des polnischen Visum über die Devisenvorschriften informieren.

Triptike für Mitglieder der ausländischen Automobilklubs, die zum A. I. A. C. R. in Paris gehören, erteilt der Polnische Automobilklub in Warschau (Aleja Szucha 10), für Mitglieder der Touringklubs und anderer Organisationen, welche zum Alliance International de Tourisme gehören, erteilt die Triptike der Polnische Touring - Klub (Warschau, Kredytowastrasse 5). Die Triptike sind für 1 Jahr vom Ausstellungsdatum ab gültig. Nähere Einzelheiten betreffs der Automobil - Touristik in Polen kann

man in den oberwähnten Vereinen erhalten.

Das Programm des Ausfluges durch Polen dürfte je nach der zur Verfügung stehenden Zeit und der Vorliebe vorbereitet werden. Für Personen, welche Polen nicht kennen, und welche auf einem Autoausflug Polens Hauptsehenswürdigkeiten besichtigen möchten, kann man folgende Touren empfehlen:

Gdynia mit Hafenbesichtigung und einem eventuellen Ausflug auf die Halbinsel *Hela* (1 Tag) — *Kaschubische Schweiz* — *Pelplin* — *Nowe* — *Graudenz* — *Chehmo* — *Thorn* (halbtägiger Aufenthalt) — *Inowroclaw* — *Gnesen* (besonders der Dom) — *Posen* (1 Tag) mit einem Ausflug zum Schloss in *Kur-nik* — *Lowicz* (empfohlen wird der Aufenthalt am Tage, an welchem man die Volkstracht beschauen kann) *Warschau* mit einem Ausflug zum Schloss in *Wilanów* (2 Tage) — *Czenstochau* — *oberschlesisches Kohlengebiet* — *Krakau* mit einem Ausflug nach *Wieliczka* (2 Tage), von hier aus durch *Rabka* nach *Zakopane* mit einem Ausflug auf den *Kasprowy Wierch* mit Seilbahn, nach dem *Fischsee* (*Morskie Oko*) mit Auto und in die *Pieninen* mit Boot (3 Tage), weiter die *Karpathen* entlang nach Osten an die rumänische Grenze mit Besichtigung von *Zegiestów*, *Krynica*, *Krosno*, *Rymanów*, *Iwonicz*, *Drohobycz*, *Boryslaw* (*Naphtagruben*), *Truskawiec*, *Stanisławów* und den *Sommerfrischen* im *Pruttal* nach *Worochta*, von hier durch *Zabie* und *Kosów* nach *Zaleszczyki* in *Podolien*.

Falls man über mehr Zeit verfügt — sollte man in den Ausflugsprogramm noch folgende Orte einschliessen: *Lwów* (1 Tag), eine Reise nach *Podolien* und *Südwoynien*, um die dortige Landschaft kennen zu lernen, *Zamość*, *Lublin*, *Kazimierz* an der *Weichsel*, und aus *Warschau* sollte man einen Ausflug nach *Wilno* machen (Aufenthalt wenigstens 1

Tag) mit Besichtigung auf dem Hinwege der *Bialowieska Heide*, *Grodno*, *Augustow* mit den dortigen Seen und die *Badeanstalt Druskieniki*. Aus *Wilno* sind Ausflüge zu den *Trocki - Seen* und zum *See Narocz* empfehlenswert. Den Liebhabern der *Exotik* kann man einen zweitägigen Aufenthalt in *Polesie*, den Liebhabern von *Bergen* einen Ausflug längst der ganzen polnischen *Karpathen* von *Teschen* bis nach dem *Huzulen - Land* empfehlen. Nähere Details über die oberwähnten Ortschaften wurden in den bevorstehenden Kapiteln angegeben.

Die Obhut über die *Touristik* in Polen gehört zum Tätigkeitskreise des Verkehrsministerium, an welchem seit 1932 die *Abteilung für Touristik* (*Warschau*, *Aleje Ujazdowskie 49*) besteht. Sie gibt Führer durch Polen, *Propaganda - Broschüren* und *Anschlagzettel* heraus, erteilt Informationen, führt *Propaganda* mittels *Vorträgen*, *Rundfunk*, *Film*, *Photographien*, *Lichtbildern* und *Presse*, leitet die *Organisation* der populären Züge, gibt *Landkarten* und *touristische Pläne* heraus. Dem *Verkehrs - Ministerium* sind *touristische Referate* bei *Wojewodschaftsämtern* und bei den *Kreisdirektionen* der *Staatlichen Eisenbahnen* untergestellt. Die letzteren befassen sich vor allem mit *Massentouristik* (*populäre Züge*).

Die *touristischen Gesellschaften* in Polen zählten im Jahre 1938 ca. 60.000 Mitglieder. Dazu gehören:

Der Fremdenverkehr - Beförderungsverein (*Warschau*, *Mokotowska 61*) gegründet im Jahre 1935 ist eine *Organisation*, welche sich vor allem mit der Frage der *Massentouristik* befasst. Er besitzt *delegierte Büros* und *Exposituren* in ganz Polen, in wichtigeren *touristischen Ortschaften* eigene *Auskunftbüros*. Als Mitglieder gehören diesem Verein die *Fremdenverkehr - Beförderungs - Gesellschaften*, in *Warschau*

(Wierzbowa 8), Wilno (Mickiewiczza 32), Krakau (Lubicz 4), Posen (Mickiewiczza 31), Kattowitz (Pocztowa 2), Białystok (Kilińskiego 15), Lemberg (Kilińskiegostrasse) und in einigen kleineren Ortschaften.

Der *Polnische Tatra Verein*, ältester der touristischen Vereinen in Polen, gegründet im Jahre 1873, befasst sich mit der Bergtouristik in der Tatra und in den Karpathen. 17.000 Mitglieder, über 20 Bauden in der Tatra und den Beskiden. Die übrigen Teile Polens umfasst die Tätigkeit der im Jahre 1906 gegründeten *Polnischen Landeswissenschaftlichen Gesellschaft* (Warschau, ul. Nowy Świat 19), welche 7.000 Mitglieder und fast 100 Abteilungen in ganz Polen hat. In der Alliance Internationale de Tourisme wird Polen durch den *Polnischen Touring Klub*, gegründet im Jahre 1925 (Warschau, Kredytowa 5) mit 3.000 Mitgliedern, vertreten. Im A. I. A. C. R. wird Polen durch den *Polnischen Automobilklub* (Warschau, Aleja Szucha 10) vertreten, welcher mit 8 affilierten Klubs in den grösseren Städten Polens ca. 3.000 Mitglieder zählt. Die deutschen Bergtouristen besitzen seit 1895 eine touristische Gesellschaft *Beskiden - Verein* (Bielsko, Wzgórze 14), welcher 2.500 Mitglieder zählt und sich mit der Touristik in einem Teile der Westbeskiden befasst. Die *Polnische Touristische Landeswissenschaftliche Gesellschaft* (Tarnopol, Kopernika 2) befasst sich mit dem touristischen Verkehr in der Wojewodschaft Tarnopol, besonders in Podolien. Die jüdischen Touristen werden in der *Jüdischen Landeswissenschaftlichen Gesellschaft* (Warschau, ul. Królewska 51), welche an 4.000 Mitglieder zählt, vereinigt.

Die mit der Touristik verbundenen Sportorganisationen besitzen besondere Vereine, welche Polen in betreffenden internationalen Federationen vertreten. Es gehört dazu der *Polnische Skiverein*

(Krakau, Pilsudskiego 13), welcher über 200 Klubs und 20.000 Skiläufer vereinigt, *Polnischer Verein der Radfahrer Gesellschaften* (Warschau, Walewska 5), *der Polnische Verein der Rudergesellschaften* (Warschau, Al. Jerozolimska 45) sowie *der Polnische Paddelboot Verein* (Warschau, ul. Marszałkowska 97).

Vereine der gewissen Teile der Touristik sind: *Verein der Polnischen Kurorte* (Warschau, Boduena 2), die *Oberste Hotelorganisation* (Warschau, Hotel Bristol), sowie die Abteilung für Sommerfrischen beim *Verein der Kreise*, (Warschau, Marszałkowska 81a), welche Informationen aus dem Umfang ihrer Tätigkeit erteilen.

Die *touristische Litteratur über Polen* in fremden Sprachen. Sie ist verhältnismässig noch sehr bescheiden, und stammt der grösste Teil der in fremden Sprachen erschienenen Führer aus den allerletzten Jahren. Die Führer sind in allen grösseren Buchhandlungen zu beziehen.

Der erste Führer für Ausländer durch das Polnische Reich in den Nachkriegsgrenzen ist der im Jahre 1927 vom Ministerium der Oeffentlichen Arbeiten in französischer Sprache herausgegebene *Guide Illustré de la Pologne* von Dr. Mieczysław Orłowicz (288 Seiten, 160 Illustrationen), Preis Zł. 12. Hauptlager in der Buchhandlung Książnica, Warschau, Nowy Świat 59.

Im Jahre 1927 begann das Verkehrsministerium den *Illustrierten Führer durch Polnische Eisenbahnen* von Dr. M. Orłowicz herauszugeben, welcher in 4 Bänden ganz Polen umfassen sollte. Er erscheint in der polnischen, französischen, deutschen und englischen Sprache. Im Jahre 1927 erschien *das erste Band*, welches das südwestliche Polen umfasst. Im Jahre 1931 erschien *das zweite Band*, welches das nordwestliche

Polen umfasst. Die übrigen Bände sind bisher nicht erschienen.

In Vorbereitung befindet sich dagegen der *Führer durch Polen*, welcher im Jahre 1939 im Zyklus „Guide Bleu“ in französischer Sprache in Paris erscheinen wird.

Von den grösseren polnischen Städten besitzen Führer in fremden Sprachen (deutscher, französischer und englischer) Warschau, Krakau, Lemberg und Przemyśl.

Einige grössere Städte in Polen besitzen schöne und reich illustrierte *Monographien* in deutscher Sprache. Zu diesen gehören insbesondere „*Warschau*“ von Dr. Lauterbach, 198 Seiten, 146 Illustrationen, Leipzig 1918 (im Zyklus von E. S. Seemann „Berühmte Kunststätten“), „*Wilno*“ von Prof. Weber aus Jena (Wilno, 1917), sowie „*Krakau*“ von Edward Lepczy im Zyklus Seemann (Leipzig) „Berühmte Kunststätten“. Zwei Städte besitzen französische illustrierte Monographien, insbesondere Krakau und Warschau, Dies sind: M-me de Bevet *Cracovie* (Collection „Les villes d'art celebres“) 1910 Laurens, 144 Seiten und 117 Illustrationen.

Renaud Przeździecki *Varsovie*, Warszawa 1928, zweite Auflage der Polnischen Bibliothek, 170 Illustrationen und 32 Gravüren.

Es gibt zwei Führer durch *Tatra* in deutscher Sprache u. zw. von Dr. Otto „Hohe Tatra“ (Auflage XII, Berlin 1931 im Zyklus Griebens Reiseführer) sowie Guyl von *Komornicki* „Hochgebirgsführer der Hohen Tatra“ (Budapest 1918), vortrefflich für Alpinisten.

Landkarten. Besondere *touristische Landkarten* besitzen in Polen nur die Gebirge (Tatra), einige Partien von West- und Ostbeskiden, Seeküste sowie die Świętokrzyskie Berge.

Im Uebrigen sind bei Besichtigung des Landes durch die Touristen die *Militärlandkarten* Haupthilfe. Die Land-

karten des Polnischen Geographischen Militär - Instituts (Warschau, Wilcza 64) werden im Masstabe von 1:100.000, 1:300.000, 1:400.000 und 1.750.000 herausgegeben. Für Fussgänger sind die besten die Landkarten im Masstabe 1:100.000, welche auf den Karpathenabschnitten alle die Touristen interessierenden Einzelheiten enthalten, bezeichnen sogar die gezeichneten Pfade und Bauden. Das Hauptlager dieser Landkarten besitzt die Militärinvaliden - Gesellschaft in Warschau, Sienkiewicza 2. Der Polnische Touring - Klub gibt alljährlich eine *Karte des Landstrassenzustandes* heraus.

Verkehrsvorschriften. In Polen wird rechts gefahren und links überholt. Mit Rücksicht auf einen starken Verkehr von Pferdefuhrwerken, insbesondere auf den Landstrassen in der Nähe von Grossstädten wird grosse Vorsicht empfohlen. Auf Kreuzungen haben das Recht der Vorfahrt die von der rechten Seite kommenden Fahrzeuge. Nur in den Strassenbahnen besitzenden Städten haben stets das Recht der Vorfahrt die Fahrzeuge, welche auf den Strassen mit Strassenbahnschienen verkehren. Ausserhalb der Ortschaften gibt es keine Geschwindigkeitsbeschränkung. In den Ortschaften bestehen verschiedene Beschränkungen, die Geschwindigkeit darf hier 40 St/km. im allgemeinen nicht überschreiten. In einigen Städten (besonders in Warschau) darf man unter Strafe keine Schallsignale anwenden.

Der einseitige Verkehr besteht nur auf einigen Stadtstrassen nicht aber auf den Land - Strassen ausserhalb der Städte. Die Bergwege in den Karpathen werden in Wintermonaten für Autos nicht versperrt. Es werden keine Durchfahrtsgebühren in der Form einer Maut bezogen. Durchfahrtsverbote für Autos und Motorräder sind auf manchen Wegen nur in Bezug auf einige Wegabschnitte zur Zeit der Wagarbeiten gel-

tend. Ueber dieselben und über die Umwege informieren die von der Internationalen Konvenz vom Jahre 1931 vorgesehen Zeichen. Die von dieser Konvenz vorgesehen Zeichen sind vom Poln. Automobilklub an öffentlichen Wegen aufgestellt und informieren die Auto- und Radfahrer.

Informationen für Autofahrer.

Das Auto muss von vorne 2 Laterne mit weissem Licht, und hinten unter der Polizeinummer eine kleine rote Laterne haben. Die Fahr- und Motorräder können vorne nur eine Laterne mit weissem Licht haben. Um das Fahrrecht in Polen zu erlangen müssen die Ausländer ein internationales Automobil-Zertifikat (Certificat international pour automobile), sowie das internationale Fahrrecht (Permis international de conduire) besitzen. Dieselben werden von

den Wojewodschaftsämtern, sowie vom Polnischen Automobilklub (Warschau, Al. Szucha 10) für Ausländer zum Preise von Zł. 7 gegen Vorzeigen des Nationalfahrrechts ausgestellt. Das internationale Autozertifikat darf nur für die in Polen registrierten Wagen (mit Ausnahme der aus den Vereinigten Staaten von Nord - Amerika stammenden Wagen) ausgestellt werden. Was die Erleichterungen für die amerikanischen Automobilisten betrifft — sollten sich dieselben in den polnischen Konsulats bei Visumnahme, bzw. in dem Polnischen Automobilklub (Warschau, Al. Szucha 10) informieren. Die ausländischen Automobilisten müssen sowohl bei der Einfahrt nach Polen, wie auch auf jedes Verlangen der Behörden ihr internationales Autozertifikat, sowie ihr internationales Fahrrecht vorzeigen. Die Registrierung der Wagen wird von den Wojewodschaftsämtern, in Warschau vom Regierungs - Kommissariat besorgt.

PLANY MIAST I SCHEMATYKI PRZEJAZDÓW

ORAZ NIEZBĘDNE INFORMACJE

Wycieczki
„Autocarami”
Informacje
i zamowienia
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Wycieczki
„Autocarami”
Informacje
i zamowienia
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Wycieczki
„Autocarami”
Informacje
i zamowienia
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Wycieczki
„Autocarami”
Informacje
i zamowienia
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Znak (G) przy hotelach i pensjonatach oznacza, że zakład posiada garaże.

Komunikacja Samochodowa P. K. P.

Linie

Turystyczne

do

z

Zakopanego

Szczawnicy

Krynicy

Kut

Kosowa

Delatyna

Suwałk

Augustowa

Białogostoku

Białowieży

Wycieczki

„Autocarami”

Informacje
i zamówienia

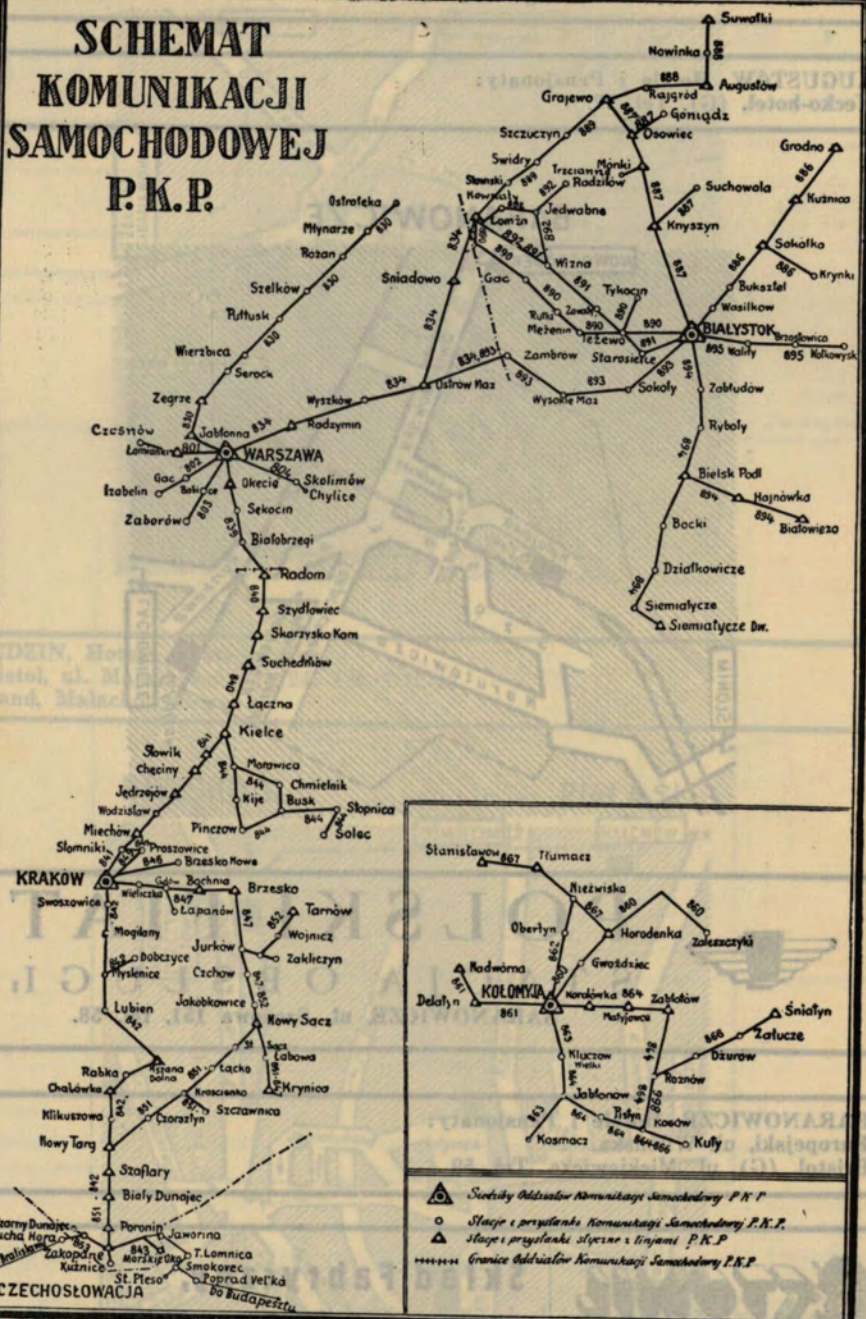
w T a t r y

- Morskiego Oka
- Chochołowskiej
- na Kasprowy W.
- Kuźnic (kol. linowa)
- w Pieniny
- w Dol. Popradu
- w Dol. Czeremoszu
- w Huculszczynę
- w Dol. Prutu
- na Wigry
- na Pojezierze
- w Puszcę
- **Zakopane** – Dworzec Autobusowy, tel. 1590
- **Kraków** – Dw. Autob., tel. 168-66
Biuro P. Związku Turyst., tel. 113-85
- **Kołomyja** – Oddział Kom. Sam. PKP., tel. Dworzec kolejowy Nr 13
- **Białystok** – Oddział Kom. Sam. PKP., tel. Nr 80
- **Biura Ligi Pop. Turystyki**

→ Rozkłady jazdy w cenie 20 gr do nabycia u konduktorów autobusowych i w kioskach „Ruchu”.

Plakaty rozkładowe na wszystkich stacjach P. K. P.

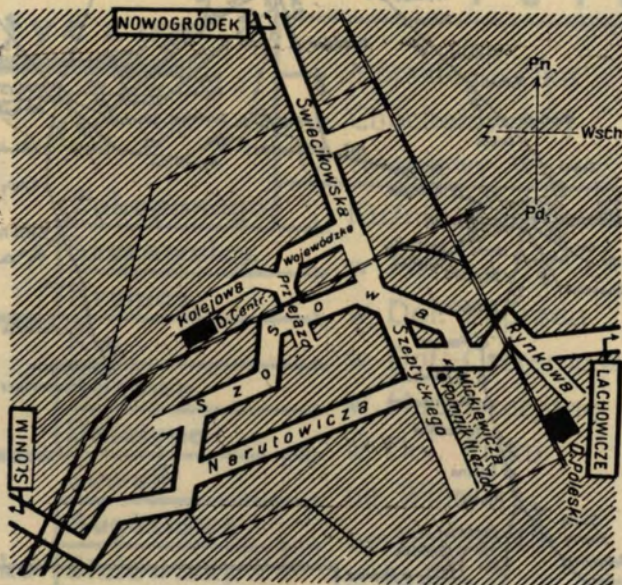
SCHEMAT KOMUNIKACJI SAMOCHODOWEJ P.K.P.

ANDRYCHÓW, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Lieblich, (G), Piłsudskiego 115. Tel. 16.

AUGUSTÓW, Hotele i Pensjonaty:
Necko-hotel, (G). Tel. 77.

BARANOWICZE

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

BARANOWICZE, ul. Szosowa 151, tel. 58.

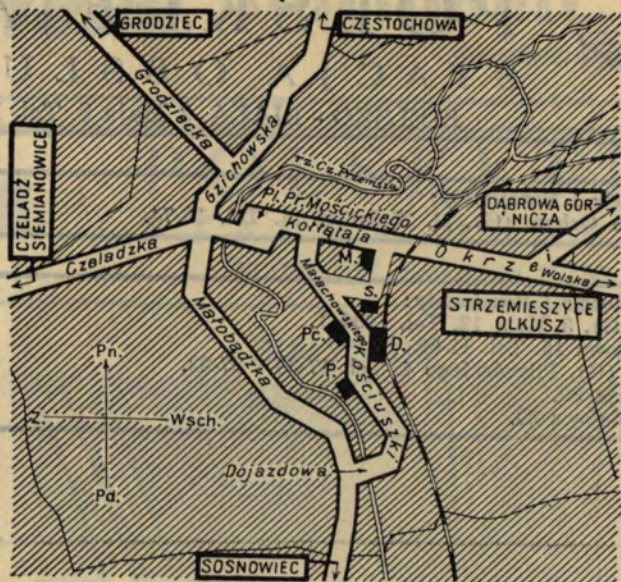
BARANOWICZE, Hotele i Pensjonaty:
Europejski, ul. Wileńska.
Bristol, (G), ul. Mickiewicza. Tel. 59.

Skład Fabryczny.

Warszawa, Al. Ujazdowskie 45

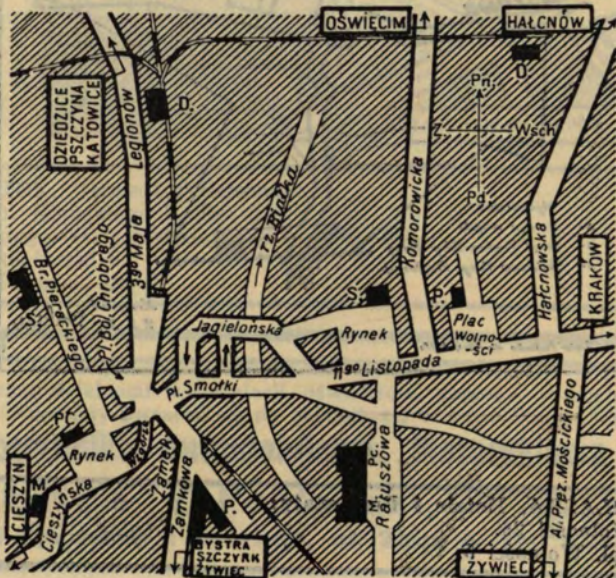
BĘDZIN

BĘDZIN, Hotele i Pensjonaty:
 Bristol, ul. Małachowskiego 24. Tel. 7-12-43.
 Grand, Małachowskiego 11.

BIELSKO ŚL.

BIAŁA ŚL.

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

BIELSKO - BIAŁA, 3 Maja 8. Tel. 15.93

BIAŁA, Hotele i Pensjonaty:

Pod Czarnym Orłem, (G), pl. Wolności 11. Tel. 12-74.

BIELSKO, Hotele i Pensjonaty:

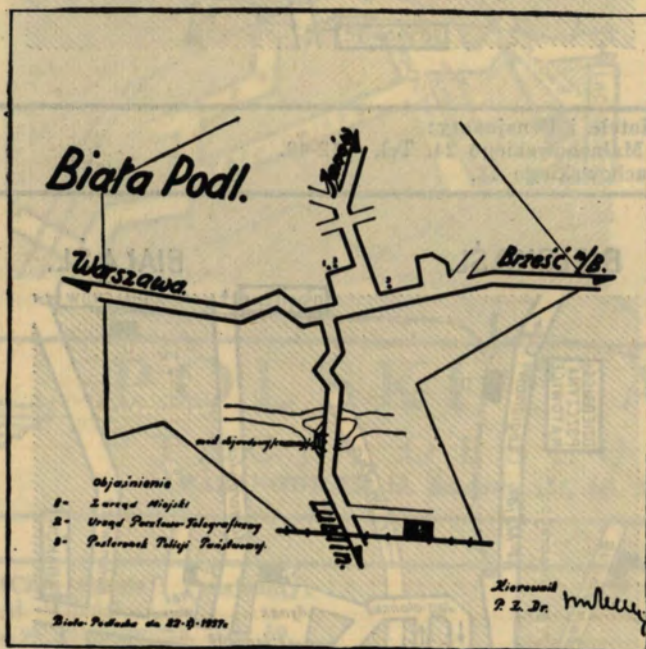
Prezydent, (G), 3 Maja 12. Tel. 1630/1.

Grand, Kolejowa 15. Tel. 11-89.

Pod Poczta, (G), Piłsudskiego 4. Tel. 17-30 i 37-33.

Polski, 3 Maja 39.

Imperial, Kolejowa 20.

BIAŁA PODLASKA, Hotele i Pensjonaty:

Polski, pl. Wolności 26.

Europejski, pl. Wolności 5.

Skład Fabryczny,

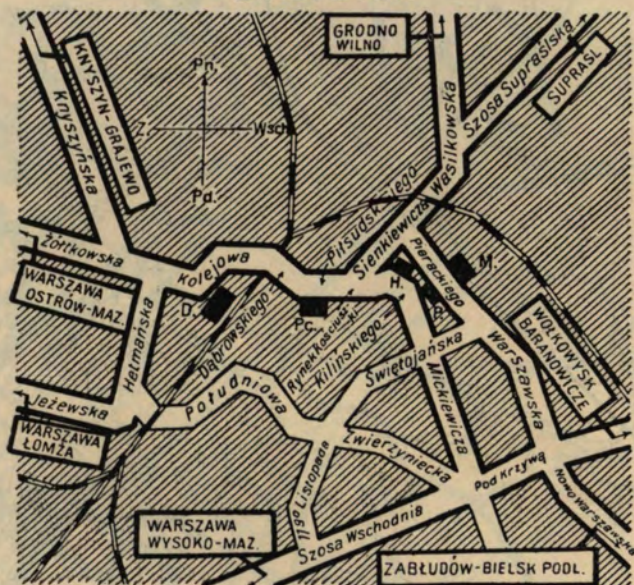
Warszawa, Al. Ujazdowskie 45

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI:

BIAŁYSTOK, Kilińskiego 25, tel. 5.14.

BIAŁYSTOK

BIAŁYSTOK, Hotele i Pensjonaty:

Ritz, (G), Kilińskiego 2. Tel. 316.

Ostrowskiego, (G), Sienkiewicza 15. Tel. 325.

Stary, Kościuszki 5.

Bristol, Piłsudskiego 17.

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu i sygnalizacji prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:

Elektrotechnika Automobilowa, Motocyklowa i Lotnicza

„MAGNET” Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
Telefon 4 19-31.

Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5, Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

BOCHNIA, Hotele i Pensjonaty:
Polski.

BORSZCZÓW, Hotele i Pensjonaty:
Liebster, ul. Piłsudskiego.

BORYSLAW, Hotele i Pensjonaty:
Europejski, Kościuszki 62.

BÓR k/JASTARNI, Hotele i Pensjonaty:
Pod Orłem. — Neptun. — Marja. — Morzany. — Gryf. — Kasztelanka. —
Pensjonat Wysockiego. — Janina. — Helena.

BRASŁAW, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Chrześcijański, (G). Tel. 51.

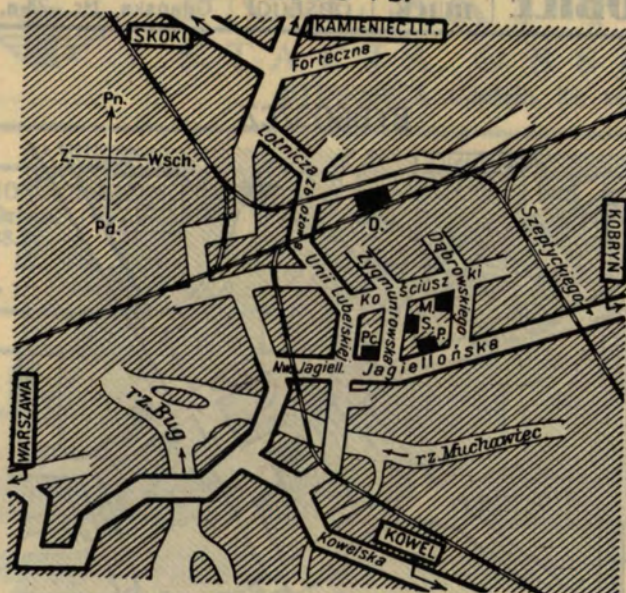

BRODNICA, Hotele i Pensjonaty:
Polski. — Rzymski, (G).

BRODY, Hotele i Pensjonaty:
Bristol, (G), Żukra 10. Tel. 60.

BROK n/BUGIEM, Hotele i Pensjonaty:
Pensjonat Podlasianka.

BRZEŚĆ n/B.

POLSKI FIAT STACJA OBSŁUGI

BRZEŚĆ n/B., 3 Maja 5, tel. 2.10.

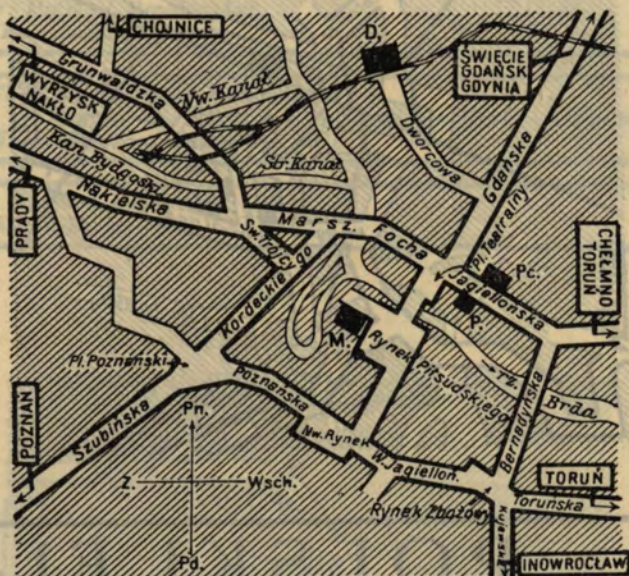
BRZEŚĆ n/BUGIEM, Hotele i Pensjonaty:
Krakowski, (G), ul. Sienkiewicza. Tel. 114.
Rzymski, (G), ul. Sienkiewicza. Tel. 155.

BRZEŻANY, Hotele i Pensjonaty:
Europejski, (G), Rynek 3.

BUCZACZ, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Andermana, Potockiego 20.

BUKOWINA TAT., Hotele i Pensjonaty:
Pensjonat Wesola.

BUSKO-ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Sanato, (G). — Pensj. Bristol, (G). — Pensj. Versal.

AUTOMOBILE**OPEL
BUICK****STACJA
OBSŁUGI****J. SZYMCZAK, BYDGOSZCZ**
Gdańska Nr. 28-a, tel. 1530.**BYDGOSZCZ****Ubezpieczenia samochodowe**

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Oddział w Bydgoszczy „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Dworcowa 67, nr. tel. 3730.

Reprezentacja w Bydgoszczy Poznańsko - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Gdańska 60, nr. tel. 3891.

Wymienione przedstawicielstwa przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb i rozbicia, samolotowe i transportowe.

Akumulatory TUDOR niezawodne

Bydgoszcz, ul. Śląska 13. Tel. 13-77.

Tadeusz Dandelski,

Bydgoszcz, ul. Dworcowa 9

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

BYDGOSZCZ, Gdańska 28, tel. 13.32.

BYDGOSZCZ, Hotele i Pensjonaty:

Pod Orłem, (G), Gdańska 14. Tel. 3095/6. — Wiktoria, (G), Dworcowa 85. Tel. 33.27. — Celhorn, (G), Dworcowa 89. Tel. 3.00-09. — Hotel Lengning, Długa 37. Tel. 33-35. — Gastronomia, Dworcowa 7a. — Metropol, Dworcowa 33. — Dworcowy, Zygmunta Augusta 9.

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Bydgoszczy
ul. Dworcowa 54, tel. nr 2660

Warsztaty samochodowe

FRANCISZEK LEWANDOWSKI, Bydgoszcz,
PODOLSKA 25, tel. 22-07. Spec. generalne remonty

BYSTRA, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. dr. Szarewskiego. — Pensj. Wanda.

CHELMNO, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Belweder. — Pensj. Helena.

CHELM LUB., Hotele i Pensjonaty:

Victoria, Lubelska 30.

CHELMNO, Hotele i Pensjonaty:

Centralny, (G), Dworcowa 23.

CHELMŹA, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Pomorski, (G).

CHODZIEŹ, Hotele i Pensjonaty:

Centralny, (G), Rynek 3. Tel. 63. — Dworcowy, (G), Kościuszki 16. Tel. 97.

CHOJNICE, Hotele i Pensjonaty:

Dworcowy, (G), Dworcowa 74. Tel. 50. — Engel, (G), Rynek. Tel. 3. — Polonia, (G), Rynek 23. Tel. 192. — Urban, (G), pl. kr. Jadwigi 6. Tel. 23.

CHORZÓW 1. Hotele i Pensjonaty:

Hotel „Hrabia Reden“, (G), Grażyńskiego. Tel. 401-50. — Polski, (G), Wolności. Tel. 406-06.

PIERWSZA FABRYKA LOKOMOTYW W POLSCE S. A.

ZAKŁADY W CHRZANOWIE

BIURO ZARZĄDU W WARSZAWIE, ZGODA 8.

FABRYKA BUDUJE:

Lokomotywy normalnotorowe — osobowe i towarowe

Lokomotywy wąskotorowe — spalinowe i parowe dla wszelkiej szerokości toru

Lokomotywy kopalniane — elektryczne i spalinowe

Motorowe walce szosowe do budowy i konserwacji dróg szosowych

Rotacyjne pługi odśnieżne

Drezyny motorowe

Maszyny parowe okrętowe

Karoserie stalowe samochodowe i różne części do wyrobu samochodów

Narzędzia pomiarowe i warsztatowe do obróbki metali

D O S T A W C A:

Polskich Kolei Państwowych, Generalnej Dyrekcji Kolei Państwowych Bułgarii, Dyrekcji Kolejowej Łotwy, Socjalistycznych Republik Radzieckich, Towarzystwa Kolei Żelaznych Marocco i in.

CIECHANÓW, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Polski, Warszawska 40. Tel. 126.

CIECHOCINEK-ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Milera, (G). Tel. 102. — Pensj. Home, (G), Kościuszki. Tel. 127. — Dworek Hygea, Traugutta. Tel. 255. — Pensj. Kościuszko, (G), Piłsudskiego 5. Tel. 134. — Pensj. Sienkiewiczówka, (G). Tel. 137. — Pensj. Konstancja, Niezawska 19. Tel. 273. — Pensj. Poraj, Nowa 6. Tel. 44. — Pensj. Zalesie, Ks. Józefa 10. Tel. 140. — Pensj. Belweder. Tel. 132.

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

CIESZYN, Górna 23, tel. 10.82.

CIESZYN, Hotele i Pensjonaty:

Pod Brunatnym Jeleniem, (G), Rynek. Tel. 11-40. — Grand-Hotel, (G), Tel. 10-68.

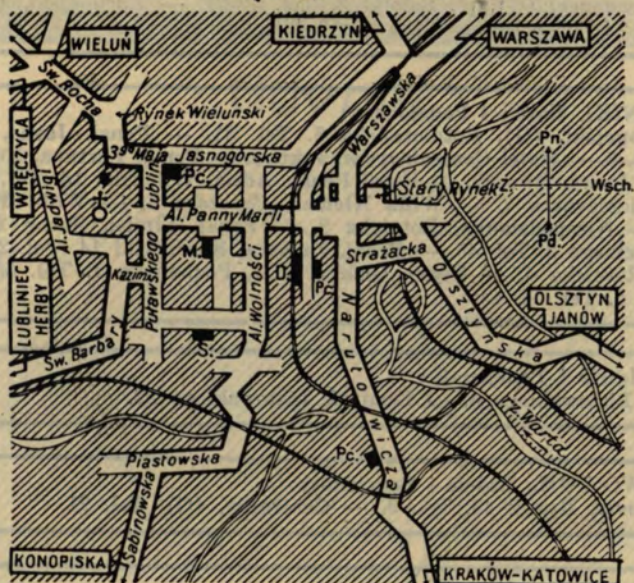
CZARNIECKA GÓRA, Hotele i Pensjonaty:

Walentynówka, (G). — Oksana, (G).

CZERSK — Pomorze, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Jagalski, (G), Starogardzka 2. Tel. 5.

CZĘSTOCHOWA

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

CZĘSTOCHOWA, Sowińskiego 34, tel. 11.49.

CZĘSTOCHOWA, Hotele i Pensjonaty:

Polonia, (G), Piłsudskiego 7. Tel. 22-08. — Kaliski, (G), Piłsudskiego 1. —
Kupiecki, M. Panny 18.

CZORSZTYN (Pieniny), Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Djana, (G). — Pod Zamkiem, (G). Tel. 4.

CZORTKÓW, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Bristol, Rynek 13.

DĘBICA, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Polski, (G). Tel. 56.

DELATYN, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Bittman.

DOMACZEWO, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Kleinbergowej, Al. Niepodległości 2.

DROHOBYCZ, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Dependance, (G), pl. Smolki 3. Tel. 73-31. — Europejski, (G), Kowalska 1. Tel. 72-77. — Roma, Ślusarska 8. Tel. 72-53.

DRUSKIENIKI, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Europejski, (G), Rotniczańska 5. Tel. 31. — Pensj. Jasna, dr. Lewickiej 10. Tel. 7. — Hotel Centralny, św. Jakuba. — Pensj. Fortuna, Kościuszki 12. Tel. 46. — Pensj. Dworek. — Hotel Pensj. Adria, Wileńska 18. Tel. 8. — Willa Anulka, Mickiewicza 7. — Willa Niemen, Czeczota 5. — Willa Marino, Rotnicka 1. — Niespodzianka, Rotnicka 9. — Pensj. Limba, Sucha 2. — Pensj. Łazar, Pileckiego 3. Tel. 45. — Pensj. Zachęta, Kościuszki 14. Tel. 27. — Pensj. Poganka, Rotnicka 4. — Pensj. Omega, (G), Poznańska 1. Tel. 55. — Pensj. Raj, Leśna 5. Tel. 56.

DUBNO, Hotele i Pensjonaty:

Francuski, Listowskiego 4. — Ermitaż, Listowskiego 22.

DZIAŁDOWO POM., Hotele i Pensjonaty:

Hotel Mazovia, Rynek 43. Tel. 9. — Centralny, (G). Tel. 21.

DZIEDZICE, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Schneebaum. Tel. 78.

GDAŃSK

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Reprezentacja w Gdańsku „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, Stadtgraben 18, tel. 235-10,

oraz ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków i szyb od rozbicia.

Pewny start **TUDOR** Silne światło

Gdańsk, ul. Poggenpuhl 10. Tel. 212-82.

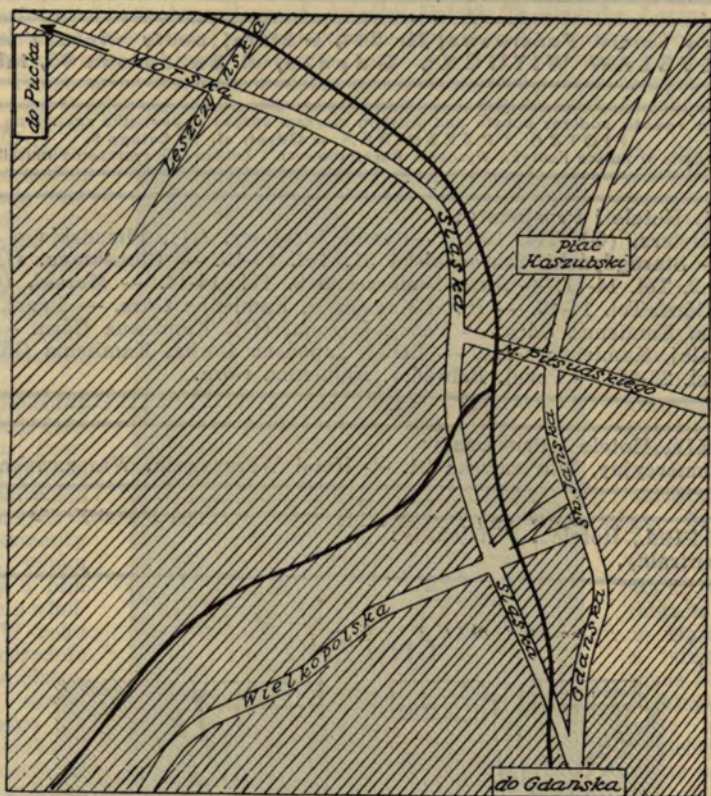
POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI

GDAŃSK, Weidengasse 38, tel. 2.83.93.

ERGE-MOTOR
Poznań, Mylna 38/40
tel: 79-29 i 86-26

FABRYKA TŁOKÓW, PIERŚCIEM,
SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH.
PRECYZYJNA SZLIPIERNIA

Gdynia

Ubezpieczenia samochodowe

Reprezentacja w Gdyni „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. 10 Lutego 24, nr. tel. 1218.

Reprezentacja w Gdyni Poznańsko - Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 9, nr. tel. 1165.

Wymienione przedstawicielstwa przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI

GDYNIA, Świętojańska 110, tel. 36.10.

GNIEZNO

— Komuż w Polsce nieznaną jest ta nazwa? Każdy z nas spotykał się z nią jeszcze w dziecięcych latach, dowiadując się z elementarzy szkolnych o legendach związanych z Gnieznem i Lechem. Nazwę Gniezna spotykamy już na samym początku historii polskiej, gdyż jest jednym z najstarszych grodów obok Kruszwicy i Krakowa, wspomnianych często w okresie legendarnych dziejów Polski. To siedziba Lecha, założyciela Państwa Polskiego, który tutaj znalazł gniazdo białych orłów, czemu zawdzięcza Polska swój herb państwowy. Gniezno wreszcie, to siedziba prymasów polskich, pierwszych dygnitarzy Państwa po królach w dobie przedrozbiorowej. Tym samym jest metropolią duchowną Polski, posiadając w swych zabytkowych kościołach relikwie świętych polskich: św. Wojciecha, bł. Jolanty i bł. Bogumiła, które ściągają liczne rzesze pielgrzymów do grodu Lecha, Kolebki Narodu Polskiego, Państwowości Polskiej i św. Wiary Katolickiej na ziemiach polskich.

Przypomnijmy sobie pokrótce dzieje Gniezna. Powstanie tego miasta ginie w mrokach dziejów naszych i dopiero dokumenty z IX i X wieku wspominają o nim jako siedzibie władcy Polan. W roku 966 bezpośrednio po przyjęciu chrześcijaństwa otrzymało Gniezno za czasów Mieszka I pierwszy kościół w Polsce, z którego części murów z ciosanego kamienia

do dzisiaj się zachowały pomimo przebudowy późniejszej. Jest to dzisiejszy kościół św. Jerzego oficjalna świątynia harcerzy wielkopolskich. Obok również na górze Lecha wznosi się okazała Bazylika, pierwotnie romańska, miejsce koronacji królów polskich od Chrobrego do Łokietka.

Po zniszczeniu jej przez krzyżaków w XIV. wieku odbudowana na nowo w stylu gotyckim z inicjatywy prymasa Bogorii Skotnickiego. Tutaj złożono zwłoki św. Wojciecha wykupione na wagę złota od Prusaków. Sam cesarz niemiecki Otton III przybył w roku

1000 do Gniezna, aby złożyć hołd u grobu świętego, odbywając pieszą pielgrzymkę w towarzystwie Bolesława Chrobrego z Ostrowu na Lednicy. Gniezno było często niszczone w czasie najazdów nieprzyjacielskich. Najwięcej ucierpiało miasto od Czechów w roku 1039, następnie w 1331 r. zniszczyli miasto Krzyżacy, a w 1655 r. Szwedzi.

W średniowieczu miasto otoczone było murami wśród których wznosiły się bramy Toruńska, Poznańska i Pyzdarska. Zaborcy jednakże mury te rozebrali całkowicie. W okresie akcji germanizacyjnej na przełomie wieku XIX Gniezno było przedmiotem specjalnego zainteresowania Komisji Kolonizacyjnej. Tym niemniej żywił polski przetrwał do momentu wyzwolenia narodu polskiego w grudniu 1918 r. Polegli wówczas w walkach z Niemcami powstańcy gnieźnińscy mają piękny pomnik na cmentarzu przy kościele św. Piotra i Pawła.

Dzisiejsze Gniezno jest miastem powiatowym liczącym 33 tysiące mieszkańców, a wśród nich 97% Polaków katolików. Samo miasto dzięki nowoczesnym budynkom, szerokim ulicom, estetycznym wystawom sklepowym chrześcijańskiego kupiectwa, licznym parkom i ogrodom ma wygląd zachodnio-europejski. Szkolnictwo powszechne i średnie, w Dalkach Uniwersytet Ludowy. Silnie rozwinięty przemysł, m. in. znana

na cały świat fabryka wódek B. Kaspro-wicz. Dzisiejsze konkursy hippiczne i targi końskie nawiązują do dawnej tradycji jarmarków końskich, z których Gniezno w kra-ju i za granicą słynęło.

Stanowią one część programu „Ty-godnia Gniezna“ w corocznym terminie ostatnich dni kwietnia i początkach maja. Wstępem do „Tygodnia Gniezna“ jest tra-dycyjny odpust św. Wojciecha, na który przybywają pielgrzymki z całej Polski. Nie-zależnie od tego okresu odwiedzają Gniezno turyści podczas całego roku. Specjalnie chętnie dążą tu z całej Polski wycieczki młodzieży szkolnej. Posiada ono bowiem bardzo liczne zabytki sztuki skupione w Ba-zylice i innych średniowiecza sięgających kościołach. Prymasowska Bazylika Gnieź-nieńska zwana „matką kościołów polskich“ należy do najpiękniejszych i najbogatszych w zabytki artystyczne kościołów w Polsce. Przy ostatniej restauracji otrzymała ona zewnątrz rzeźby II świętych polskich, na wewnątrz w nawie głównej oryginalne płaskorzeźby ze scenami życia św. Wojciecha, duża O. Efrema słynnego zakonnika — artysty. Z kościołów najstarszy św. Jan z XIII wieku z najstarszą i jedyną tego rodzaju polichromią w Polsce. W ostatnim

czasie nie daleko pomnika Chrobrego odkryto pierwotny gród Lecha udostępniając teren wykopaliskowy przy Muzeum zwiedzającym. Znaleźiska gnieźnieńskie poru-szyły głęboko naukowców. Według opinii głośnego uczonego niemieckiego prof. dr Unverzagta, rozpoczęte badania wykopalisk są tak ważne, że żadne miasto w Polsce Gnieznu równać się nie może, gdyż tu spo-czywa klucz do wyjaśnienia tajemnicy po-wstania potęgi Chrobrego, zagadnienia do-tyczącego nie tylko Polski ale i całej Europy. Miejscowy oddział P. T. Krajo-znawczego dostarcza przewodników do zwie-dzania miasta.

Przez Gniezno prowadzi szlak tury-styczny z Poznania do Torunia, Bydgosz-czy i dalej Gdyni. W okolicy Gniezna miejscowości:

OSTRÓW LEDNICKI (16 km) z naj-starszymi w Polsce ruinami kościoła i zamku z czasów Mieszka i Dąbrówki. Na wyspie schronisko P. T. Krajoznaw-czego.

BISKUPIN (30 km) słynny w ca-łym świecie z wykopalisk osady bagiennej z przed 2000 lat. Polskie Pompei.

KRUSZWICA (45 km) nad Go-płem legendarna stolica Popiela z Mysią Wieżą.

SKORZĘCIN i POWIDZ (25 km). Uroczym położone w lasach nad jeziorami, znane miejscowości letniskowe.

K. K. O. miasta **GNIEZNA**
ul. Mieczysława 6, tel. 345, P. K. O. 203773

Hotel Francuski **GNIEZNO**, Restauracja, Winiarnia, Kawiarnia, Dancing, Ogród
ul. Chrobrego 32. Kuchnia warszawska. — Centralne ogrzewanie.

Hotel „CENTRALNY” Restauracja, Winiarnia, Kuchnia pół-francuska
GNIEZNO, ul. Mieczysława 7, tel. 100.

IGN. TATARSKI **GNIEZNO**, ul. Chrobrego 7 Tel. 269
Części i przybory samochodowe

GNIEZNO, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Centralny, (G), Mieczysława 7. — Hotel Francuski, (G), Chrobrego 32.
Tel. 104.

GOZĄŁKOWICE ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:

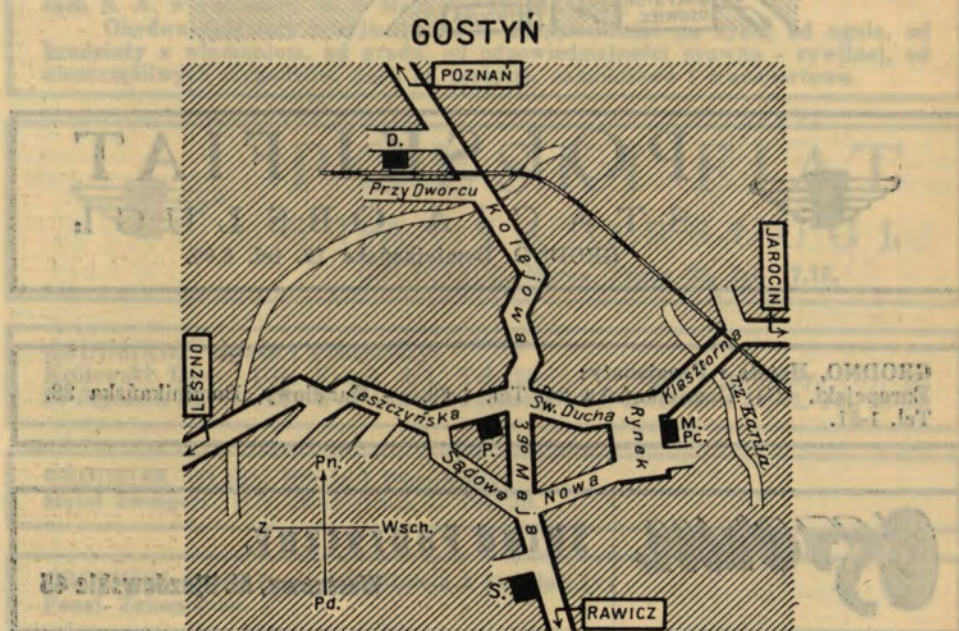
Dom Zdrojowy. — Hotel „Prezydent, (G). Tel. 55. — Hotel pod Dębem, (G). —
Pensj. Henryka.

GOLUB, Hotele i Pensjonaty:

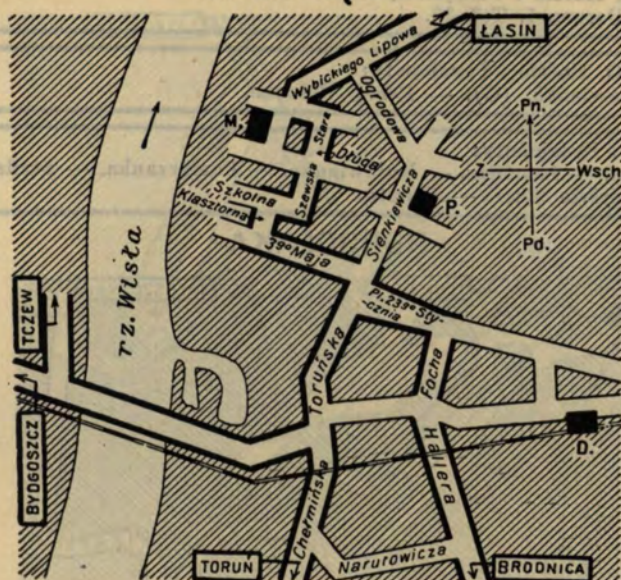
Biały Orzeł, (G), 17 Stycznia 7. Tel. 8.

GORLICE, Hotele i Pensjonaty:

Grand Hotel.

GRUDZIĄDZ

Ubezpieczenia samochodowe załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Oddział w Grudziądzu „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, Plac 23 Stycznia 20, nr. tel. 2083, 2084.

Oddział w Grudziądzu Poznańsko - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. 3 Maja nr. 22, tel. 1856.

Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

POLSKI FIAT STACJA OBSŁUGI

GRUDZIĄDZ, Marsz. Focha 22, tel. 17.18.

GRUDZIĄDZ, Hotele i Pensjonaty:

Królewski Dwór, (G), Rynek 3/4. Tel. 20-76. — Hotel Centralny, (G), pl. 23 Stycznia 12. Tel. 20-54. — Hotel Dworcowy, (G), Dworcowa 39/41. Tel. 20-65.

GRODZISK WLKP., Hotele i Pensjonaty:

Hotel Zweigera, (G), Zbąszyńska 1. Tel. 26.

GRODZISK WLKP. (pow. Łęczycki), Hotele i Pensjonaty:

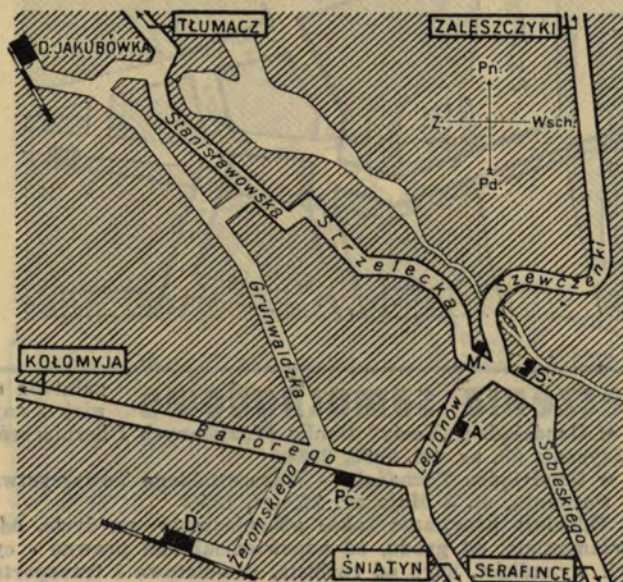
Pensj. Zakopianka.

HAJNÓWKA, Hotele i Pensjonaty:
Grodzieński, Boczna 1. Tel. 30.

HALLEROWO, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Warszawianka, (G). — Pensj. Polanka.

HEL, Hotele i Pensjonaty:
Polska Riviera. — Leonidas. — Kujawianka. — Pomorzanka. — Stella Maris. —
Jadwiga. — Sywia Mare. — Sanato.

HORODENKA

HORYNIEC, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Aleksandrówka.

K. LEWANDOWSKI — INOWROCLAW

Główny skład i biura:

RYNEK 16. TELEFON Nr 300

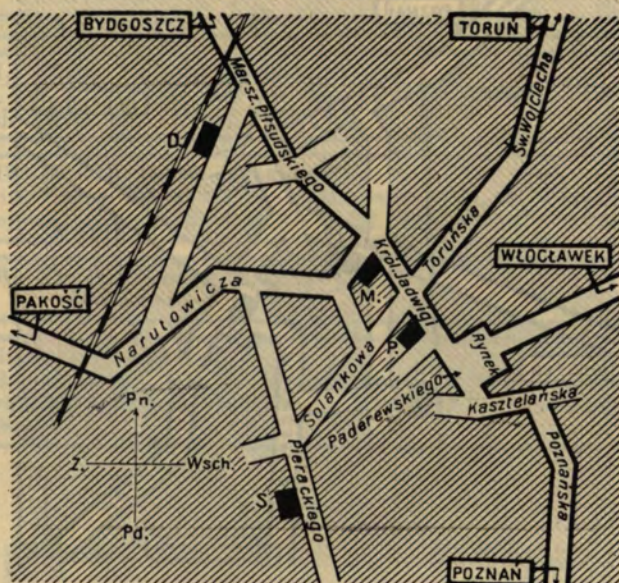
**SAMOCODY
MOTOCYKLE**

Opony, części zapasowe, oliwy.

ZAKŁADY MECHANICZNE — GARAŻE — TELEFON 333.
UL. MARSZAŁKA PIŁSUDSKIEGO 55 — OTWARTE W DZIEŃ I NOC

INOWROCLAW

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

INOWROCLAW, Pl. Piłsudskiego 55, tel. 3.33.

Hotel „Pod Lwem” Największy lokal reprezentacyjny **INOWROCLAW,**
Codziennie koncert-dancing **Król. Jadwigi 1, tel. 523**

INOWROCLAW, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Bast, (G), Kr. Jadwigi 15. Tel. 517. — Pensj. Venezia, (G), Solankowa 18. Tel. 379. — Hotel De Rome, Kr. Jadwigi 34. — Pod Lwem, (G), Kr. Jadwigi 1. — Pensj. Bajka, ul. Bratnia. — Pensj. Biały Dworek, Solankowa 43. — Pensj. Dom Kuracyjny, Narutowicza 29. — Pensj. Halszka, Solankowa 44.

IWONICZ-ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:

Mały Orzeł, (G). — Bazar. — Dom Zdrojowy. — Pod Łazienkami. — Biały Orzeł. — Excelsior, Sanatorium ZUS. Tel. 12.

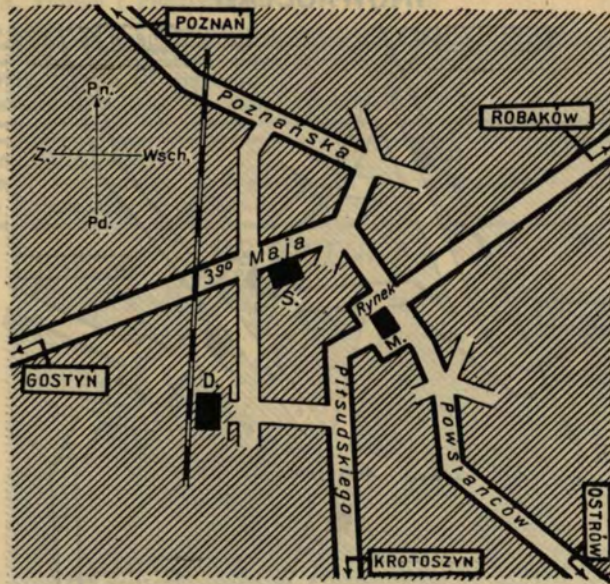
JAMNA k/JAREMCZA, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Maria, (G).

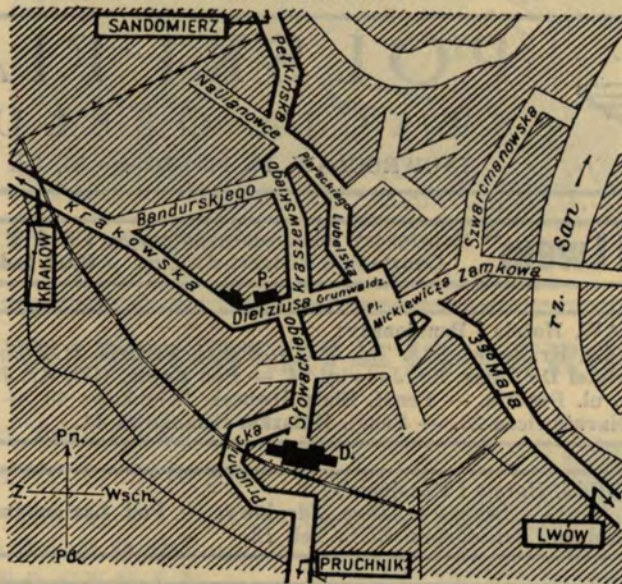
JAREMCZE, Hotele i Pensjonaty:

Majestic, (G). — Czerwony Dwór, (G). — Splendid, (G). Tel. 14. — Pensj. Jastrzębiec. — Lwigród.

JAROCIN

JAROSŁAW

JAROSŁAW, Hotele i Pensjonaty:
Polonia, (G), ul. Słowackiego.

JASŁO, Hotele i Pensjonaty:
Krakowski, (G), Kościuszki 10. Tel. 1.

JASTARNIA, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Selin, (G). — Bałtyk. — Pod Wierzbami, Piłsudskiego 118. — Czerwień. — Fala. — Jadwiga. — Ognisko. — Pomorzanka. — Światowid. — Uroczą.

JASTRZĘBIA GÓRA, Hotele i Pensjonaty:

Bałtyk, (G). Tel. 5. — Pensj. Morskie Oko. — Pensj. Jasna. — Pensj. Nadmorski. — Pensj. Fantazja. — Pensj. Willa Róż.

JASTRZĘBIE - ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:

Sanatorium im. Marsz. Piłsudskiego. — Europejski, (G), ul. Mikołaja. Tel. 11. — Kasyno Zdrojowe, (G), ul. Mikołaja. — Hotel Posłusznego. — Pensj. Wanda.

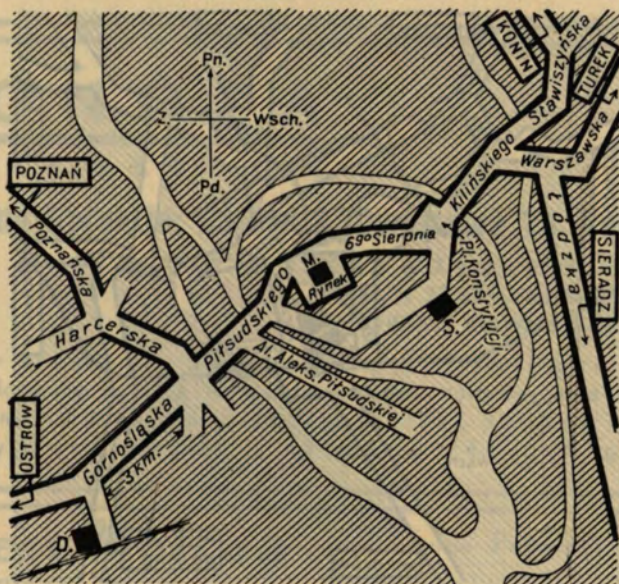
JĘDRZEJÓW, Hotele i Pensjonaty:

Polski, (G).

JURATA, Hotele i Pensjonaty:

Lido. Tel. 33. — Floryda, (G). — Marysienka. — Helunia. — Przedwiośnie. — Dom Wypoczynkowy Rodziny Urzędn. — Marina, Al. Piłsudskiego. — Mewa. Tel. 44. Zacisze.

KALISZ

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI

KALISZ, Warszawska 39, tel. 5.67.

KALISZ, Hotele i Pensjonaty:
Europa, (G), Józefiny 6. — Francuski, (G), Grodzka 4. — Wiedeński (G),
Garbarska.

KARTUZY, Hotele i Pensjonaty:
Dom Kuracyjny, Wzgórze Wolności, (G). — Pomorski, (G), 3 Maja 11. —
Kaszubski Dwór, (G), Gdańska 7.

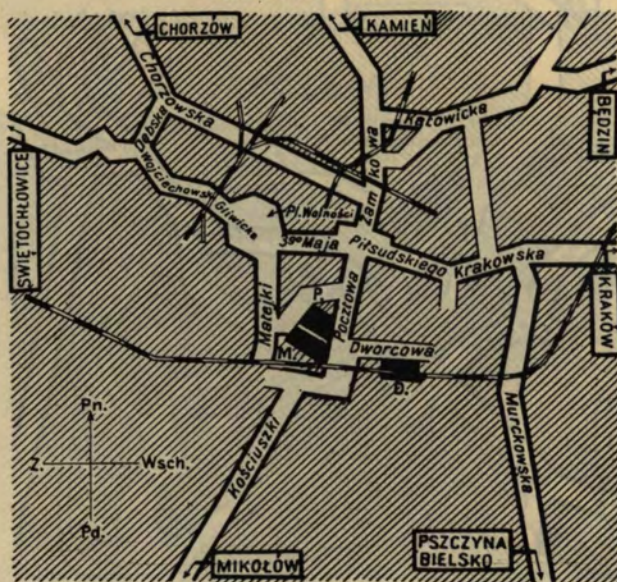

Kazimierz Sulerzyski,
Katowice, Marszałka Piłsudskiego 46

AKUMULATORY TUDOR najwyższej jakości

Katowice, ul. św Pawła 6. Tel. 12-62.

KATOWICE

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
Oddział w Katowicach „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. 3 Maja 36, tel. 34581, 34582.

Oddział w Katowicach Poznańsko - Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S.A. w Poznaniu, ul. 3 Maja 13, nr. tel. 303-17.

Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

KATOWICE, Hotele i Pensjonaty:

Savoy, (G), Marjacka 4. — Europejski, Marjacka 15. — Polski, św. Stanisława 9. — Pod Złotą Gwiazdą, Starowiejska 11. — Hotel Pissarek, Słowackiego 20.

POLSKIE KOPALNIE SKARBOWE NA GÓRNYM ŚLĄSKU SP. DZ., AKC. W KATOWICACH

Adres: Chorzów I, pl. M. Piłsudskiego 12.

Adres telegraficzny: SKARBOFERME Chorzów, Telefon: 409-01.

Sprzedaż:

węgla, koksu, brykietów i siarczanu amonu z kopalń:
„Król“ w Chorzowie, „Bielszowice“ i „Knurów“.

LIGNOZA

SPÓŁKA AKCYJNA

Generalna Dyrekcja: Katowice, Dworcowa 13, Tel.: 339-81

W Y T W Ó R N I E: KRYWAŁD, POWIAT RYBNICKI
BIERUŃ STARY, POW. PSZCZYŃSKI
PNIOWIEC, POWIAT TARNOGÓRSKI

Materiały wybuchowe, środki zapalcze, artykuły pirotechniczne.
Materiały plastyczne sztuczne na podstawie fenoli i formaliny oraz formy stalowe do prasowania tych materiałów. Siarczan miedzi, chlorek miedziawy.
Papiery bezdrzewne i drzewne różnych gatunków.

Robert Malcan

KATOWICE,
Kopernika 14, tel. 327-74.

Zjednoczone Polskie Fabryki Śrub
T-wo Przemysłowo - Górnicze
Portland-Cement. Saturn S-ka Akc.

„MAGNET” Z. POPŁAWSKI Warszawa, Złota 5, Tel. 6-00-03.

Wszystko dla zapłonu, rozruchu, oświetlenia i sygnalizacji wyrobu własnego, oraz reprezentowanych fabryk: Delco-Pemy, North-East, A. C., Lovejoy, Trico, Willard; Auto-Lite, Bendix, Lucas, Stribel, C. I. M. A., Leo, Hasag, I. E. S., Varta.

ERGE-MOTOR

Poznań, Mylna 38/40

tel: 79-29 i 86-26

FABRYKA TŁOKÓW, PIERŚCIENI,
SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH.
PRECYZYJNA SZLIFIERNIA

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Katowicach
ul. Br. Pierackiego 21, tel. nr 34501, 34502

GODULA Sp. Akc. w CHEBZIU

ZARZĄD: KATOWICE, POWSTAŃCÓW 5.

Węgiel gazowy i płomienny z kopalń PAWEŁ,
KAROL i WANDA-LECH.

Koks, siarczan amonu, smoła, benzol
z koksowni ORZEGÓW.

Drewno miękkie i twarde z własnych
lasów karpackich.

Sprzedaż węgla i koksu:

„ROBUR” Katowice, ul. Powstańców nr 49

Sprzedaż produktów ubocznych:

ZWIĄZEK KOKSOWNI Sp. z o. o.
Katowice, ul. Powstańców nr 50,

Sprzedaż drewna:

KATOWICE, ul. Powstańców nr 5.

ZWIĄZEK KOKSOWNI Sp. z o. o.
KATOWICE

Adr.: Katowice, ul. Powstańców 50.
Telefon 329-51.

ADRES TELEGRAFICZNY: KOKSOWNIA.

PRZEDSIĘBIORSTWO PRZEROBU
I SPRZEDAŻY PRODUKTÓW WĘGLO-
POCHODNYCH; DOSTARCZA M. IN.
**BENZOLE MOTOROWE DLA CELÓW
SAMOCHODOWYCH I LOTNICZYCH**

Rudzkie Gwarectwo Węglowe

RUDA ŚLĄSKA

Węgiel gazowy i płomienny z kopalni Walenty—Wawel w Rudzie, Pokój w Nowym Bytomiu, Eminencja w Katowicach. Koks i produkty uboczne (smoła, siarczan amonowy, benzole i t. p.) z koksowni Walenty w Rudzie. Wyroby ceglarskie i szamotowe z fabryki Karol Emanuel, — styliska i trzonki do łopat i innych narzędzi z fabryki stylisk w Rudzie Śląskiej. —

Sprzedają: węgla i koksu przez
Robur w Katowicach,
produktów ubocznych przez
Związek Koksowni w Katowicach,
wyrobów ceramicznych i fabryki stylisk przez
Biuro sprzedaży

RUDZKIEGO GWARECTWA WĘGLOWEGO

RYBNICKIE GWARECTWO WĘGLOWE

KATOWICE, UL. POWSTAŃCÓW 49 — TEL. 319 71-74.

KOPALNIE WĘGLA:

**ANNA w Pszowie, EMA w Radlinie, RYMER
w Niedobczycach, CHARLOTTE w Rydułtowach.**

BRYKIETOWNIE:

Kopalnia EMA i Kopalnia RYMER.

KOKSOWNIA:

Kopalnia E M A.

ŚLĄSKIE KOPALNIE I CYNKOWNIE S. A.

KATOWICE, M. PIŁSUDSKIEGO 31.

I. **DOSTARCZAJĄ:** II.

Pierwszorządny

WĘGIEL GÓRNOŚLĄSKI

z kopalń

Matylda i Andaluza dla celów przemysłowych i opałowych.

Sprzedają przez „PROGRESS”

Zjednoczone Kopalnie Górnośląskie Sp. z o. o.,
Katowice.

C Y N K

surowy, rafinowany.

Cynk New Jersey 99,99%.

Pył cynkowy. Blachy cynkowe.

Kubki cynkowe, tryskane

bez szwu pat. V. D. M.

Stop „Z A M A K” Kadm.

III.

Kwas siarkowy 60° i 66° Bé oraz oleum.

Kwas siarkowy, chemicznie czysty.

Kwas siarkawy SO₂.

Kwas azotowy 36° Bé.

Kwas solny 19/21° i 22/23° Bé.

IV.

Siarczan cynku.

Dwusiarczyn sodowy i siarczyn sodowy.

Sól glauberską calc.

Antychlor-Litopon-Tal.

Ziemie odbarwiające.

Fluralsil, środek impregnacyjny.

ZARZĄD PRZYMUSOWY
Dyrekcja Kopalń Księcia von Pless

KATOWICE, UL. POWSTAŃCÓW Nr 46

dostarcza wyborowy węgiel kamienny do celów opałowych i przemysłowych z własnych kopalń górnośląskich:

Kopalnia Książę Maria, stacja kolejowa Murcki,
Kopalnia Boże Dary, stacja kolejowa Kostuchna,
Kopalnia Aleksander (Książątka-Bolesław Śmiały), stacja kolejowa Łaziska,
Kopalnia Piast, stacja kolejowa Kosztowy.

ADRES TELEGRAFICZNY: PLESSKOPALNIE, KATOWICE TEL. 329-71.

**DYREKCJA KOPALŃ
KSIĘCIA DONNERSMARCKA**

Świętochłowice Woj. Śl. Tel. CHORZÓW 40971, 40972, 40973.

Adres telegr.: DYREKCJA KOPALŃ ŚWIĘTOCHŁOWICE.

KOPALNIE WĘGLA:

„POLSKA” Świętochłowice Woj. Śl. „ŚLĄSK” Chropaczów Woj. Śl.
„DONNERSMARCK” Chwałowice Woj. Śl. „JANKOWICE” Boguszowice Woj. Śl.

Dostarczają: węgla kamiennego, gazowego i koksowego,
marka klasy Ia Polskiej konwencji węglowej.

Sprzedaż przez:

„ROBUR” Związek Kopalń Górnośląskich, Spółka Komandytowa
Katowice, ul. Powstańców Nr. 49.

Drobna sprzedaż najlepszych sortyment. węgla przez same zarządy naszych kopalń.

CEGIELNIE:

„ZGODA” Świętochłowice Woj. Śl. „DONNERSMARCK” Chwałowice Woj. Śl.
Dostarczają: cegły normalnej i dziurawek.

SZAMOTOWNIA:

„SZAMOTOWNIA KOPALNI ŚLĄSK”, Chropaczów Woj. Śl.

Dostarcza: cegły szamotowej normalnej, kształtek szamotowych oraz zaprawy szamotowej.

NAJDOSKONALSZE MYDŁO NA ŚWIECIE DO GOLENIA

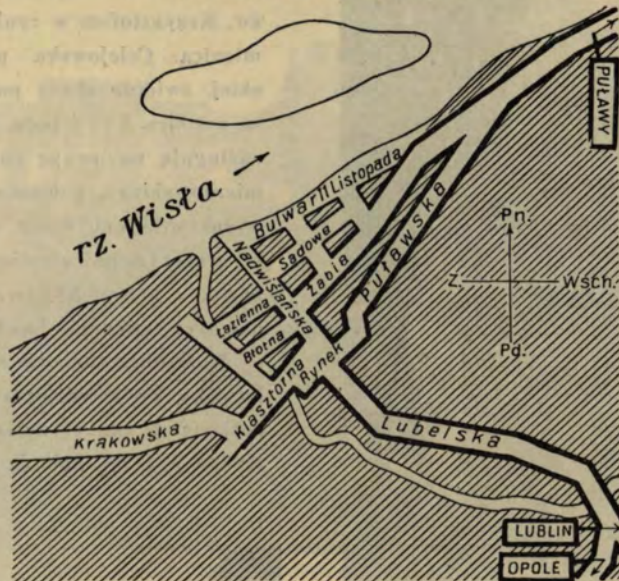

**MYDŁO z MOTYLEM
KREM**

Maq. W. KASPRZYCKIEGO

WARSZAWA

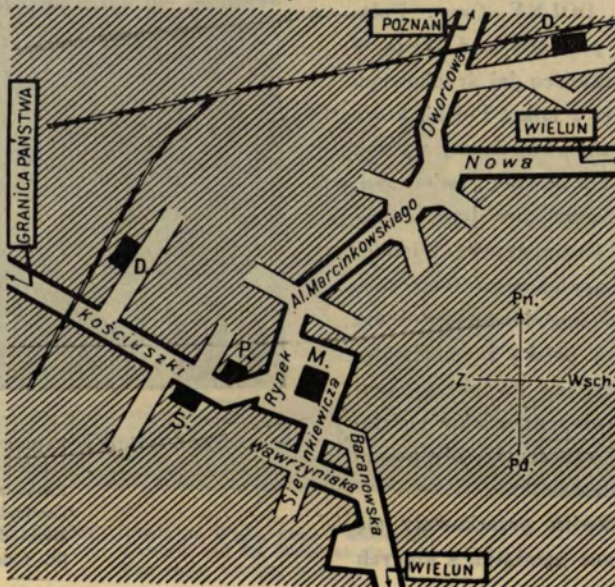
KAZIMIERZ DOLNY

HOTEL POLSKI I RESTAURACJA w Kazimierzu Dolnym
BR. BERENS (otwarty cały rok).

KAZIMIERZ DOLNY, Hotele i Pensjonaty:
 Hotel Polski, (G), Rynek 12. Tel. 21. — Kasyno, (G).

KĘPNO

KAZIMIERZ DOLNY: Kamienica Celejowska.
Das Haus Celejowski.
La maison Celejowski.

KAZIMIERZ DOLNY (pow. Puławy — ark. 14), położony nad Wisłą w najpiękniejszym miejscu jej środkowego biegu, jest jednym z miast Polski, które do dziś przechowały swój dawny wygląd i piękne pamiątki dawnej świetności. Kazimierz zawdzięcza swe imię i rozwój początkowy Kazimierzowi Wielkiemu, lecz okres największego bogactwa, które zawdzięczał dogodnemu położeniu nad główną rzeką polską i rozwiniętemu handlowi, przypada na okres panowania Wazów. Wojny szwedzkie podcięły ten dobrobyt i zapoczątkowały postępujący upadek miasta.

Z okresu rozkwitu przechowały się w Kazimierzu liczne pamiątki, z których

najcenniejszą są domy dawnych patrycjuszów, a to domy pod św. Mikołajem i św. Krzysztofem w rynku, oraz tzw. kamienica Celejowska przy ul. Senatorskiej, świetne okazy polskiego renesansu z końca XVI i pocz. XVII. Następnie zasługują na uwagę ruiny zamku kazimierzowskiego, położone malowniczo na wysokim brzegu Wisły, oraz trzy kościoły, z którym najcelniejszym jest farny — barok z końca XVI w., wreszcie ruiny dawnych spichrzów nad Wisłą.

Kazimierz rozwija się ostatnio jako letnisko, co zawdzięcza zwłaszcza swej doskonałej plaży wiślanej. Zwłaszcza słynna jest tutaj kolonia malarska.

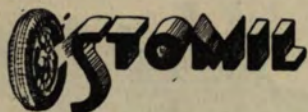
KAZIMIERZ DOLNY: Ratusz i dom pod św. Krzysztofem.
Rathaus und das Haus St. Cristophus.
Hôtel de Ville et la maison St. Cristophe.

KAZIMIERZ DOLNY: widok ogólny.
Gesamtansicht.
Vue générale.

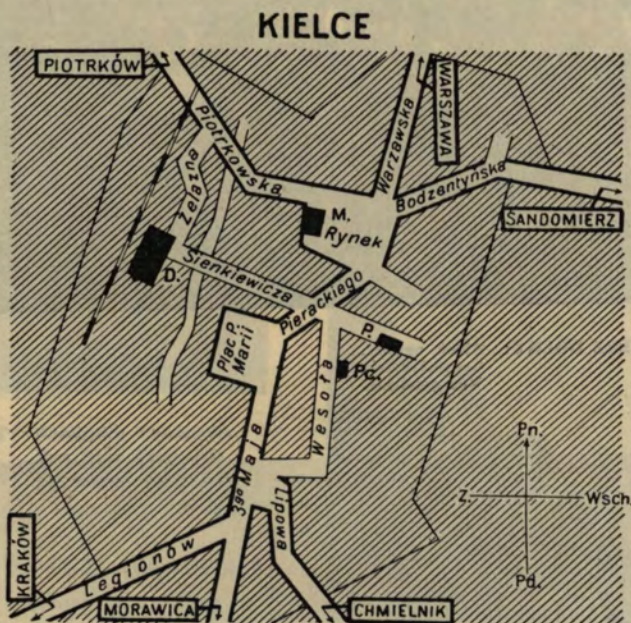

KAZIMIERZ DOLNY: widok na Wisłę, plażę i Kazimierz.
Aussicht auf die Weichsel, Strand.
Vue de la Vistule, la plage.

Tadeusz Schuster,

Kielce, ul. Sienkiewicza 73

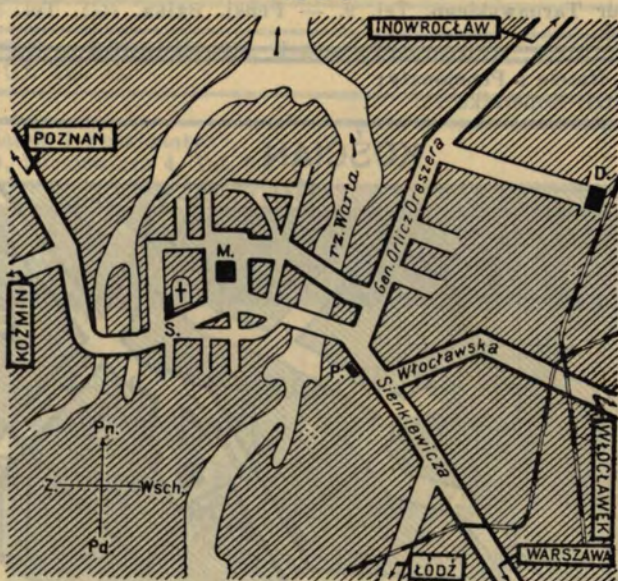
POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI:

Kielce, Staszycza 2, tel. 14.44.

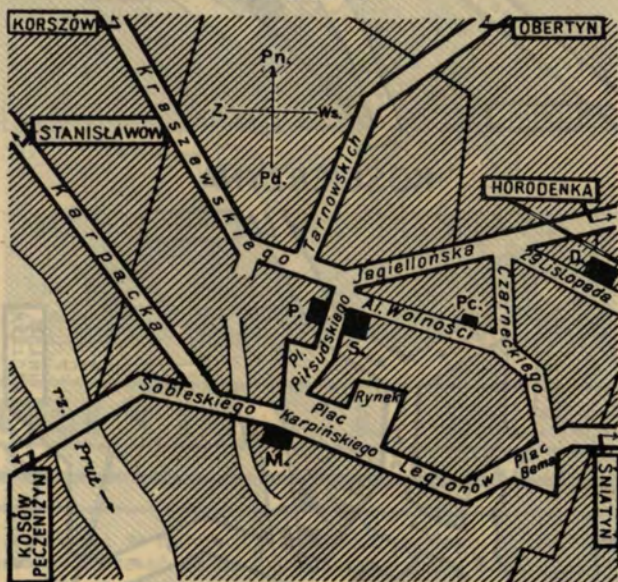
KIELCE, Hotele i Pensjonaty:

Bristol, (G), Sienkiewicza 21. Tel. 12-24. — Europejski, (G), Pierackiego 9. Tel. 353. — Polski, (G), Sienkiewicza 32. Tel. 12-16. — Versal, Staszycza 1. Tel. 12-18. — Górnośląski, Sienkiewicza 67.

KOŁO

KOŁOMYJA

KOŁOMYJA, Hotele i Pensjonaty:

Grand, (G), Piłsudskiego 1. — Berga, (G), Piłsudskiego 19.

KONSTANCIN, Hotele i Pensjonaty:

Mon Repos, (G). — Leliwa, (G), Sienkiewicza 5.

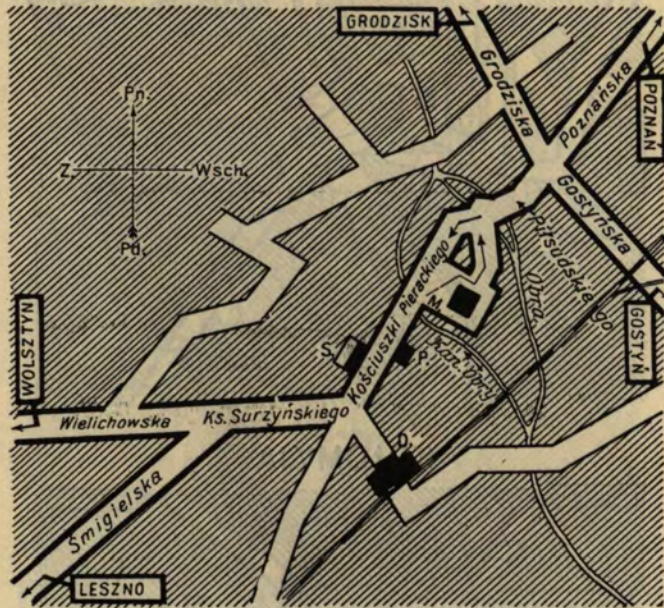
KOSÓW, Hotele i Pensjonaty:

Sanatorium dr Tarnawskiego. Tel. 9. — Pensj. Bajka, (G). Tel. 36. — Krakowski, Rynek.

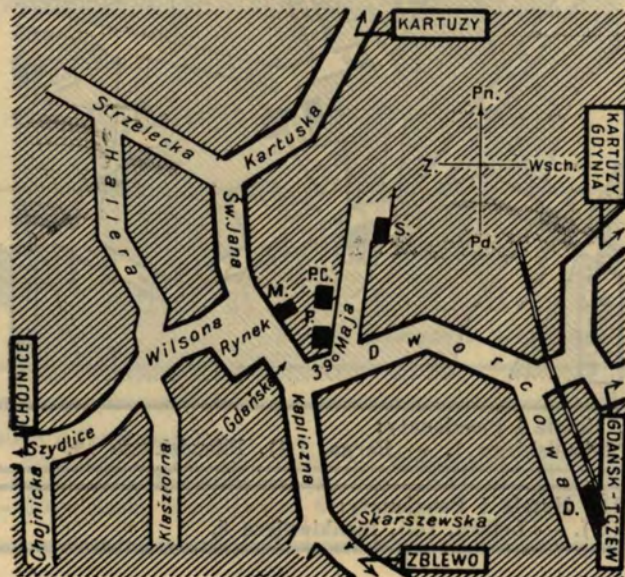
KOSTOPOL, Hotele i Pensjonaty:

Europejski, (G), Kopernika 13.

KOŚCIAN

KOŚCIERZYNA

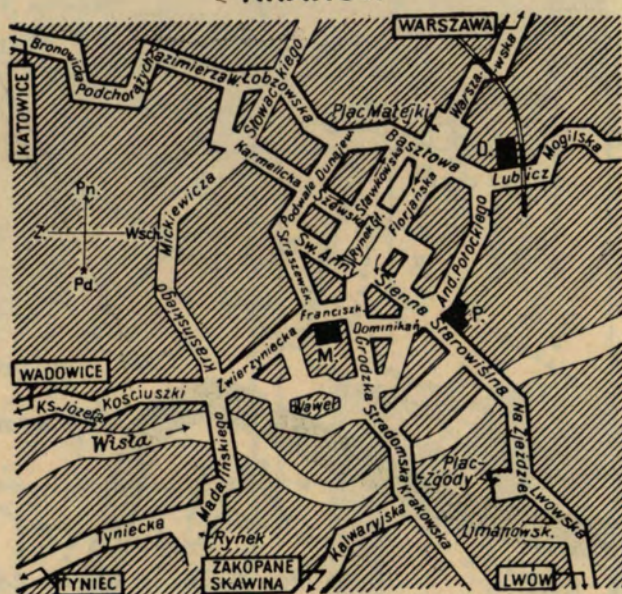
KOŚCIERZYNA, Hotele i Pensjonaty:
Pomorski, (G), Gdańska 15.

KOWANÓWKO p. OBORNİKAMI, Hotele i Pensjonaty:
Miłowody, (G). Tel. 15.

KOWEL, Hotele i Pensjonaty:
Wersal, (G), Mickiewicza 4. Tel. 36.

ERGE-MOTOR FABRYKA TŁOKÓW, PIERŚCIENI,
POŻNAŃ, MYLNA 38/40 SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH.
tel: 79-29 i 86-26 PRECYZYJNA SZLIFIERNIA

KRAKÓW

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Krakowie
ul. Florjańska 4, tel. nr 11478. 13069

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu, i sygnalizacji prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:

Elektrotechnika Automobilowa, Motocyklowa i Lotnicza

„MAGNET” Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
Telefon 4.19-31.

Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5, Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Oddział w Krakowie „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Szpitalna 40, tel. 10-617.

Oddział w Krakowie Poznańsko - Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Floriańska 51, nr. tel. 133-43.

Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnie - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

KRAKÓW, Pl. Groble 4, tel. 1.03.36.

Akumulator **TUDOR** znany od lat

Kraków, ul. Gołębia 16. Tel. 106-98.

Skład Fabryczny.

Kraków, Rynek Główny 32

KRAKÓW, Hotele i Pensjonaty:

Francuski, (G), ul. Pijarska. Tel. 152-95. — Grand, Sławkowska 5/7. Tel. 152-85. — Polonia, Basztowa 25. — Pollera, Szpitalna 30. Tel. 137-15. — Europejski, Lubicz 5. Tel. 101-16. — Monopol, (G), św. Gertrudy 6. — Narodowy, Poselska 22. Tel. 130-22. — Polski, Floriańska 42. Tel. 104-69. — Pensj. Bristol, Karmelicka 1. Tel. 130-87. — Pensj. Ostoja, Gołębia 14.

KRAŚNIK, Hotele i Pensjonaty:

Lubelski.

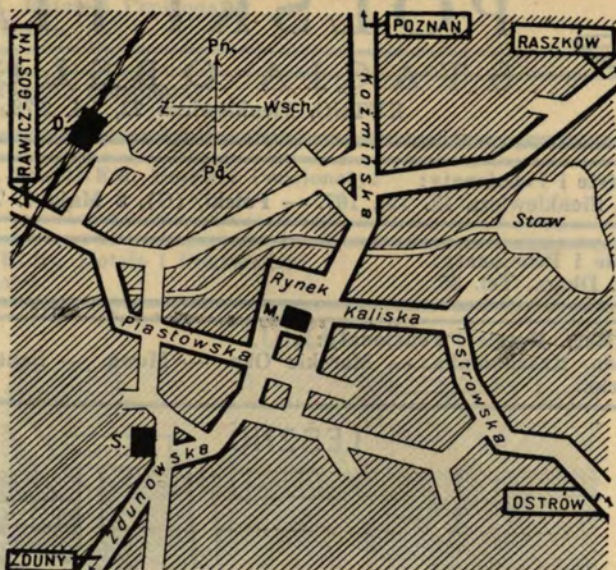
KRASNYSTAW, Hotele i Pensjonaty:

Kresowy, (G), 3 Maja 12. Tel. 46.

KRYNICA, Hotele i Pensjonaty:

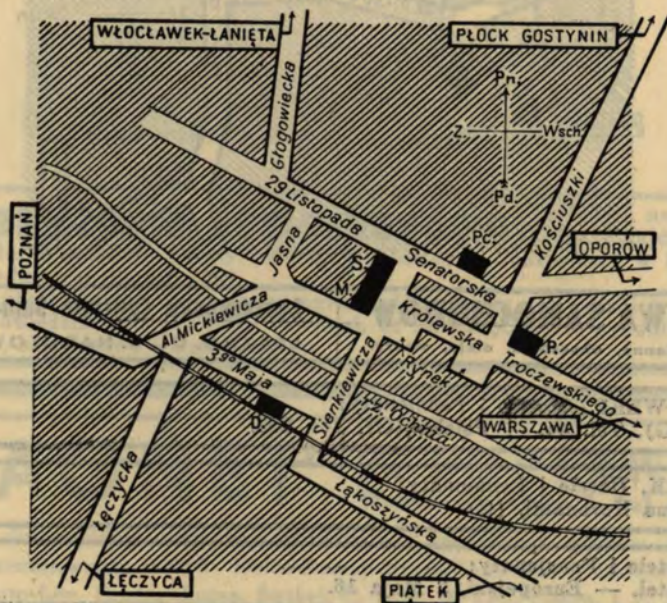
Dom Zdrojowy. — Patria, Palace Hotel, (G). — Kasztelanka, (G), Puławskiego. Tel. 381. — Lwigród, Sanatorium ZUS., (G). Tel. 263. — Liliana, (G), Piłsudskiego. Tel. 127. — Carlton, (G), Podgórna. Tel. 231. — Tosca, (G), ul. Narutowicza. Tel. 354. — Pensj. Stefania, (G), ul. Piłsudskiego. — Leśna Podkowa, (G), ul. Ogrodowa.

KROTOSZYN

KRZEMIENIEC, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Bona, (G), Szeroka 187.

KUTNO

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

KUTNO, Sienkiewicza 22, tel. 2.78.

KUTNO, Hotele i Pensjonaty:

Bristol, (G), Sienkiewicza 12. Tel. 167. — Polski, (G), 3 Maja 6. Tel. 123.

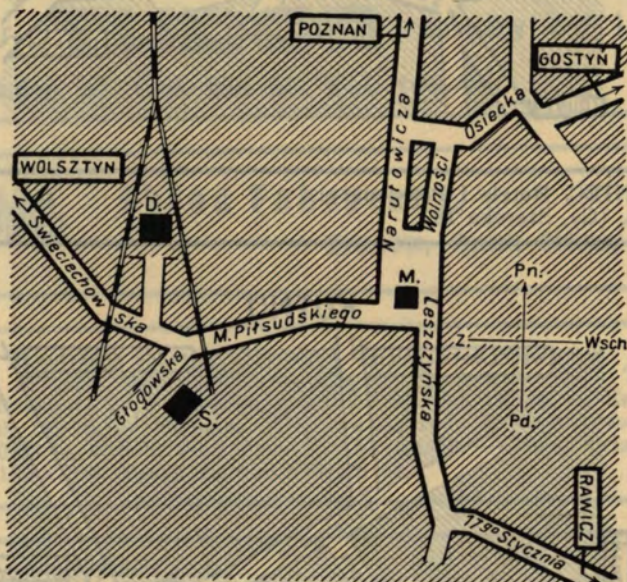
KUTY. Hotele i Pensjonaty:

Owidiusz, ul. Długa. Tel. 35.

KUŹNICE (Hel), Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Ballada. Kaszubianka. — Morskie Oko. — Mewa. — Santa Lucia. — Zorza Bałtycka.

LESZNO

NAPRAWA SAMOCHODÓW

części zamienne, akcesoria, oleje, smary.

Leszczyńska Centrala Samochodowa

LESZNO, UL. G. NARUTOWICZA 64

LESZNO WLKP., Hotele i Pensjonaty:

Bristol, (G). Tel. 44. — Polski, (G). Tel. 293.

LIDZBARK, Hotele i Pensjonaty:

Pod Trzema Koronami, (G).

LIDA, Hotele i Pensjonaty:

Grand Hotel. — Europejski, 3 Maja 16.

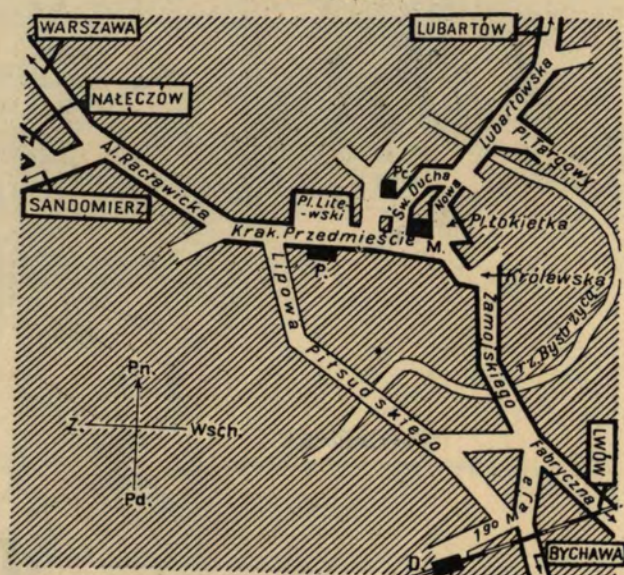
LIMANOWA, Hotele i Pensjonaty:
Pod Białym Orłem, (G).

LUBAWA, Hotele i Pensjonaty:
Kopernika, (G).

LUBCZA N. NIEMNEM, Hotele i Pensjonaty:
Europa, (G).

LUBIEŃ WIELKI, Hotele i Pensjonaty:
Zakład Zdrojowy.

LUBLIN

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

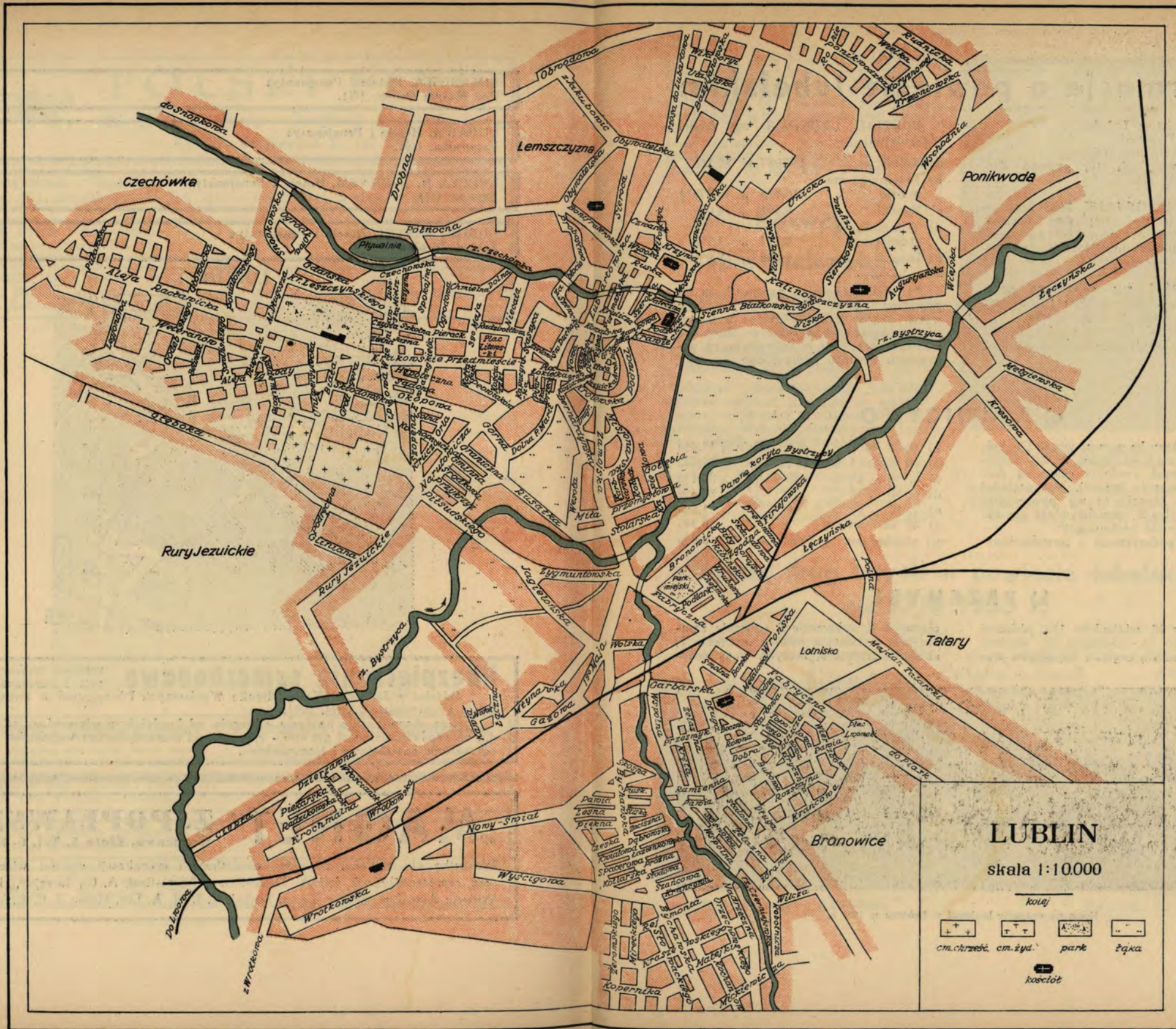
Oddział w Lublinie „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, Krak. Przedmieście 29, tel. 2091,

oraz ubezpieczenia na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

„MAGNET” Z. POPLAWSKI

Warszawa, Złota 5. Tel. 6-00-03

Wszystko dla zapłonu, rozruchu, oświetlenia i sygnalizacji wyrobu własnego, oraz reprezentowanych fabryk: Delco-Remy, North-East, A. C., Lovejoy, Trico, Willard; Auto-Lite, Bendix, Lucas, Stribel, C. I. M. A, Leo, Hasag, I. E. S., Varta.

Informacje o powiecie lubelskim

Województwo Lubelskie.
Powiat Lubelski.
Stacja kolejowa Lublin.
Gmin wiejskich 16, gromad 296,
miejscowości 719.

OBSZAR POWIATU 1888 km² —
184.846 ha, pod względem obszaru
z 18-tu powiatów województwa lubel-
skiego — powiat lubelski stoi na miej-
scu 7-ym.

LUDNOŚCI wg ostatniego spisu
163.565 i pod tym względem powiat stoi
na miejscu 2-gim w województwie.

Zagęszczenie ludności na 1 km² wy-
nosi 88,6 — piąte miejsce w wojewódz-
twie.

PODZIAŁ LUDNOŚCI wg źródeł
utrzymania:

a) Rolnictwo	130.987 tj. 80,1%
b) Przemysł i rze- miosło	16.875 „ 10,3%*)
c) Handel	6.491 „ 4,0%
d) Komunikacja (transport)	2.741 „ 1,7%
e) Inne	6.408 „ 3,9%

*) Jeżeli chodzi o przemysł, to na
przeźreni od r. 1931 — cyfry podane
wyżej uległy wybitnej niższe z uwagi
na zamknięcie Cukrowni w Milejowie
i Trawninkach, oraz w Zakrzówku na po-
graniczu powiatu janowskiego.

a) ROLNICTWO

Największy bo wynoszący 80,1% lud-
ności rolniczej, obejmuje 22.793 zespó-
łów rolniczych (rodzin) głównym źró-
dłem utrzymania których jest posiada-
nie ziemi. Zespoły te wg powierzchni
użytków rolnych, przedstawiają się cy-
frowo w sposób następujący:

Na gospodarstwach o powierzchni:

a) do 2 ha	4015 rodzin tj. 17,6%
b) od 2 do 5 ha	8979 „ „ 39,4%
c) „ 5 „ 10 „	6287 „ „ 32,4%
d) „ 10 „ 15 „	1091 „ „ 32,4%
e) „ 15 „ 50 „	347 „ „ 1,5%
f) 50 ha i więcej	71 „ „ 0,3%
g) niewiadoma	20003 „ „ 8,8%

b) PRZEMYSŁ

Młynów 93, wiatraków 114, piekarni
49, gorzelnii 11, młeczarni 55, olejarni
27, kaszarni 16, cegielni 12, pieców wa-

piennych 8, cukrownie 2 (obecnie zam-
knięte), wytwórnia win 1, tartaków 2,
składów drzewa 5, fabryka wody sodo-

Konie na wystawie krajowej w Lublinie w 1937 r.

wej 1, mydlarnia 1, stacji benzynowych 3, warsztatów masarskich 130. Zatrudnionych robotników 1189, pracowników umysłowych 72, Zakładów rzemieślniczych 2382, zatrudniających 1689 robotników i 11 pracowników umysłowych. Ilość świadectw przemysłowych dla przedsiębiorstw handlowych I kat. 1, II kat. 16, III kat. 230 i IV kat. 1052.

Rozwój spółdzielczości

Spółdzielni Spożywców 15.
 „ kredytowych 17
 „ mleczarskich — związkowych 9, nie związkowych 3.
 Spółdzielni skupu zboża 6.

Ogólna charakterystyka powiatu: wybitnie rolniczy z ziemią w przytłaczającej większości urodzajną pszenno-buraczaną, słabym przemysłem i handlem, ludność na ogół zamożna.

Kwestia bezrobocia nie należy do zagadnień specjalnie ważnych; jakkolwiek zaobserwowane w ostatnich latach silne rozdrobnienie się gospodarstw rolnych, wywołane naturalnym przyrostem

Cmentarz legionistów poległych w bitwie pod Jastkowem w 1915 r.

ludności, wpływa niewątpliwie na powiększenie się liczby bezrobotnych.
 Wykaz dróg bitych w załączeniu.

Wykaz dróg bitych w powiecie lubelskim na 27/V 1938 r.

Warszawa — Lublin — Lwów	Nr	dług.		Nr	dług.
	9	39.382	Piaski — Chełm	6	10.765
			Lublin — Kraśnik	9/3	27.410
			Lubartów — Lublin	4/2	2.966
			Lublin — Biłgoraj	11	27.338
			Lublin — Łęczna	9	20.914
			Biskupice — Milejów powiat		8.400
			Niedzwica — Bychawa		17.770
			Fajszlawice — Włodawa		2.400
			Konopnica — Bełżyce — Cho-		
			del — Opole		31.605
			Lublin — Mełgiew		14.225
			Piaski — Gardzienice		2.286
			Lublin — Nałęczów		17.750
			Luszczów — Kijany		1.370

Razem: km 224.676

Fragment sianokosów z lubelskiego.

ERGE-MOTOR
Poznań, Mylna 38/40
tel: 79-29 i 86-26

FABRYKA TŁOKÓW, PIERŚCIENI,
SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH.
PRECYZYJNA SZLIFIERNIA

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI.

LUBLIN, Lubartowska 50, tel. 11.06.

Centrala Opon Samochodowych,
Poznań, Pl. Wolności 14a

LUBLIN, Hotele i Pensjonaty:

Europejski, (G), Krak. Przedm. 29. Tel. 21-11. — Victoria, (G), Krak. Przedm. 40. Tel. 21-12. — Polonia, Pierackiego 5. Tel. 24-70. — Hotel-Pensjonat, Peowiaków 10. Tel. 10-82. — Angielski, Krak. Przedm. 21. Tel. 21-18. — Rzymski, Krak. Przedm. 32.

POELS Co.

FABRYKA BEKONÓW I SZYNEK

EKSPORT TRZODY CHLEWNEJ,
BYDŁA, MIĘSA, DROBIU I JAJ

LUBLIN – RZEŻNIA MIEJSKA,
Telef. 81 i 1-25.

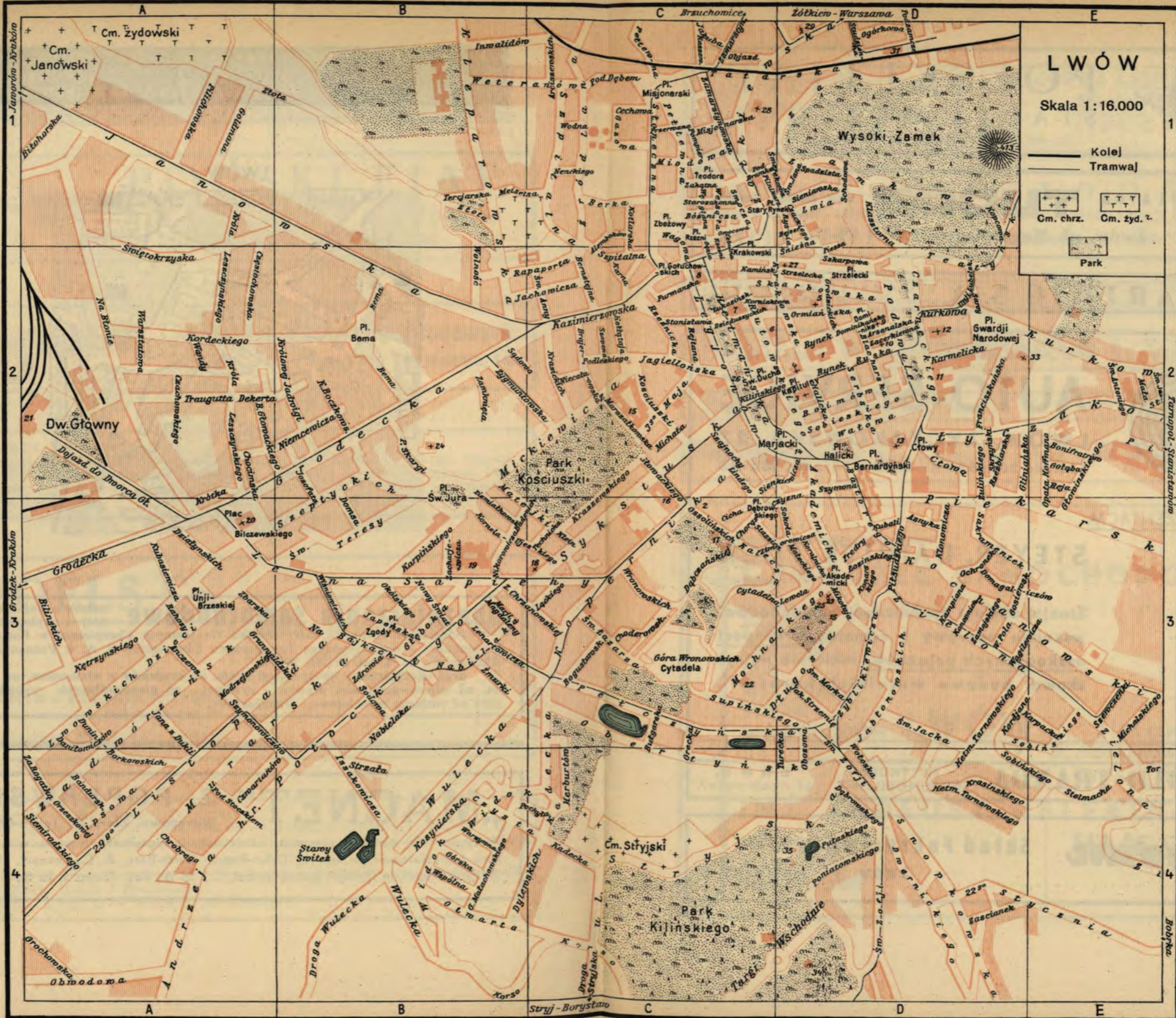
Adres teleg. **Poelsco – Lublin.**

LUBLINIEC ŚL., Hotele i Pensjonaty:

Hotel Europejski, (G), Rynek. Tel. 68. — Śląski, (G), Rynek 7. Tel. 31.

LUBOML, Hotele i Pensjonaty:

Central, Rynek 2. — Wiktoria, Słowackiego 1.

LWÓW

Skala 1:16.000

— Kolej
 — Tramwaj
 +++ Cm. chrz.
 TTT Cm. zyd.
 Park

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

LWÓW, Zielona 47, tel. 2.13.42.

AKUMULATOR

TUDOR

ideal każdego kierowcy

Lwów, ul. Magazynowa 2. Tel 89-17.

C. HARTWIG S. A.

Oddział we Lwowie
ul. Kilińskiego 3, tel. nr 20980 i 20594

AUTO-SERVICE

LWÓW, ŁYCZAKOWSKA 27

TEL. Nr 204-69 ■ NOCĄ TEL. Nr 251-48

REPREZENTACJA

STEYER, DAIMLER, PUCH

Stacja obsługi technicznej samochodów,
wszelkie naprawy i remonty, transport
uszkodzonych pojazdów, lakiernia natry-
skowa, budowa wszelkich karoserii.

WITOLD TRANDA

ARTYKUŁY
AUTOMOBILOWE

LWÓW,
ul. Akademicka 7.

Skład Fabryczny.

Lwów, Pl. Mariacki 8

POKRYCIA SAMOCHODÓW
WYKONUJE WYTWORNIE - SZYBKO - TANIO
PRACOWNIA SIODLARSKA
K. ZWIĄZEK
LWÓW, BAJKI 31.

PRACOWNIA LAKIERNICZA
Marjana HUNKI
LWÓW, ul. Na Bajki 31
tel. 216-79.

Samochody „CITROËN”
Motocykle „Triumph”, „Victoria”, „Baker” ■ Akcesoria, Oleje, Smary, Benzyna
STACJA OBSŁUGI LWÓW, Piekarska 13, tel. 209-88

Inż. JÓZEF ZIFF | ZAKŁADY REGUMOWANIA | LWÓW, UL. SŁONECZNA 44
| wulkanizacji opon samochodowych | Telefon Nr 247-53

WYTWÓRNIĄ AKUMULATORÓW W. CHROMIŃSKIEGO | LWÓW,
| UL. WANDY 3.

OŚWIETLENIE ELEKTR. SAMOCHODÓW WIKTOR LITWIN | LWÓW, PL. MARIACKI 9.
| TELEFON Nr 204-79

WARSZTATY MECHANICZNE GARAŻE | **Biurowo Techniczne KITTLER** | LWÓW, ul. Tomickiego 12
| Tel 207-63.

DWORZEC SAMOCHODOWY

**I STACJA
OBSŁUGI
DLA
WSZYSTKICH
TYPÓW
SAMOCHODÓW** **LWÓW** | UL. ZIELONA 65
| UL. KOCHANOWSKA 88
| telefon 286-32

INŻ. TADEUSZ DELEBIŃSKI

**MECHANICZNE
WARSZTATY
MASZYNOWE**

Nowoczesne
warsztaty
mechaniczne
samochodowe

RUDOLF SOKOŁOWSKI

L w ó w,
ul. Plekarska 13.
telefon 291-04.
Ładowanie
akumulatorów

WARSZTATY I ZAKŁADY SZLIFIERSKIE
dla przemysłu samochodowego

A. SCHMIDT

L W Ó W,
ul. Kopernika 16.
Tel. 234-87.

FABRYKA

UNIA STRAŻACKA S. z o. o.

LWÓW-LEKARSKA 3, TEL. 214-84

BUDUJE MOTO I AUTOPOMPY

Generalne

Zastępstwo samochodów „HANZA”

Wytwórnia resorów samochodowych J. Oprysko i S. Seńków

L w ó w,
ul. Na Bajkach 37.
Tel. 116-89.

PIERWSZY
LWOWSKI

ZAKŁAD WULKANIZACYJNY

AŁOJZY SCHUSTER

L W Ó W
ul. Grodecka 29
Telefon 284-39.

„BEKATE”

Spółka z ogr. odp.
LWÓW, ZYBLIKIEWICZA 13, TEL. 295-01

Warsztaty
reperacyjne
Stacja
obsługi

Samochody BUICK OPEL

motocykle SOKÓŁ - Zündopp

Miejsce sprzedaży

Lwów, Akademicka 5, tel. 20⁰-76

SCOTT & PAWŁOWSKI

OBSŁUGA - SMARY - OLEJE - CZĘŚCI.

LWÓW, Hotele i Pensjonaty:

George, Pl. Mariacki 1. — Europejski, Pl. Mariacki 4. Tel. 2.06-70 i 2.06-97. — Krakowski, Pl. Bernardyński 7. — Bristol, Legionów 19/21. Tel. 298-68/71. — Warszawski. — Narodna Hostynnyca, Kościuszki 1. Tel. 2.08-88. — New-York, Legionów 45. Tel. 299-60/61. — City, Sykstuska 4. Tel. 2.62-89. — Grand Hotel, Legionów 13. — Imperial, 3-go Maja 3. Tel. 2.09-45 i 2.95-94. — Saski, Bato-rego 20. Tel. 2.34-74. — Pensj. „Kasztelanka“, 3-go Maja 12. — Pensj. Zacisze, Zyblikiewicza 52.

Międzynarodowe Targi Wschodnie we Lwowie

Organizowane przez Izbę Przemysłowo-Handlową we Lwowie, poświęcone wszystkim gałęziom wytwórczości, odbywają się co roku z początkiem września (w r. 1938 od 3—13 września), przyjmują zgłoszenia wystawców do 15 sierpnia w Centrali — Lwów, Akademicka 17 i w przedstawicielstwach znajdujących się we wszystkich większych miastach.

Foire Internationale de L'est à Lwów

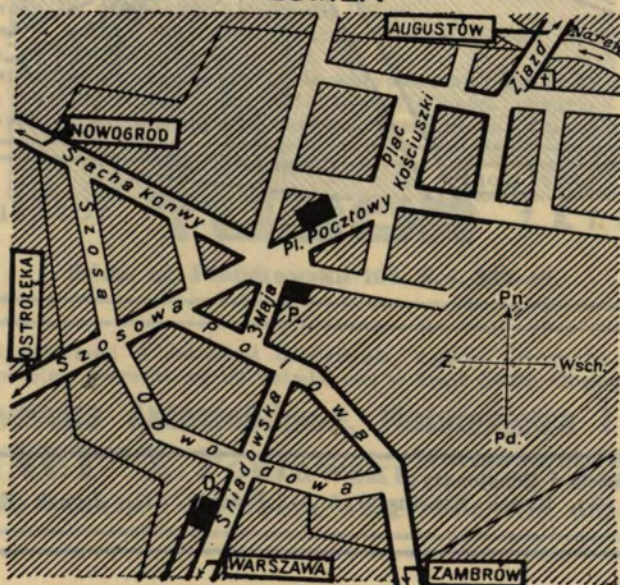
au début du mois de septembre (en 1938 du 3 au 13 septembre), la plus ancienne et la plus grande Foire de Pologne.

Informations: Chambre d'Industrie et de Commerce à Lwów, Akademicka 17.

Internationale Ost-Messe in Lemberg

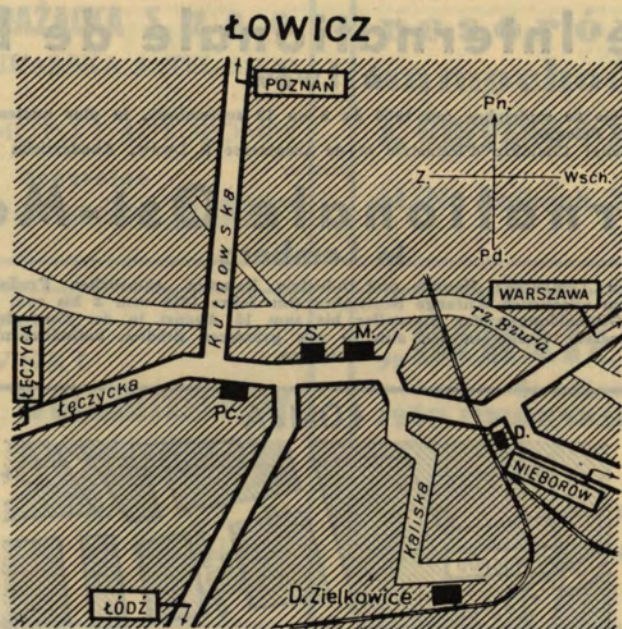
veranstaltet von Lemberger Handel- und Industrie Kammer, sämtlichen Produktions-Zweigen gewidmet, finden alljährlich Anfangs September (im Jahre 1938 vom 3 bis zum 13 September) statt, nehmen Anmeldungen der Aussteller bis zum 15 August in der Zentrale — Lemberg, Akademicka Strasse 17 und in den sich in alle grösseren Städten befindlichen Vertretungen entgegen.

ŁOMŻA

LOMNICA ZDRÓJ K. KR., Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Łomniczanka. — Pensj. Świt.

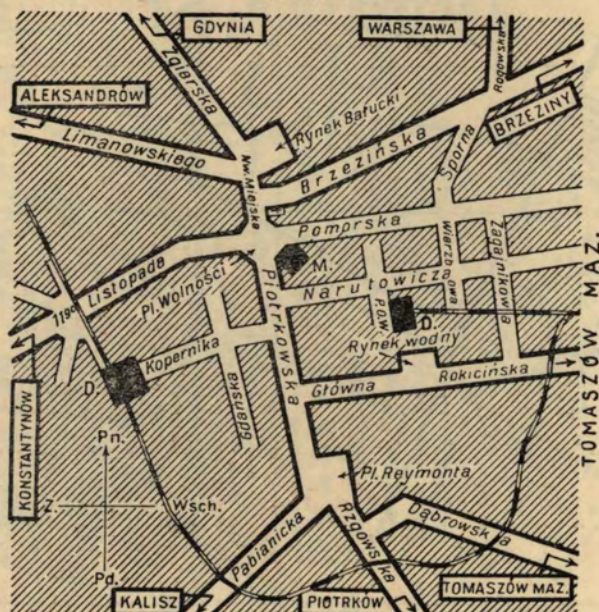
ŁOMŻA, Hotele i Pensjonaty:
Metropol, Długa 1. — Rembielin, (G), Kościuszki 13.

ŁOWICZ, Hotele i Pensjonaty:
Krakowski, (G), Rynek Kościuszki 6. — Polonia, (G), Rynek Kościuszki 3.
Tel. 124.

ERGE-MOTOR FABRYKA ŁŁOKÓW, PIERŚCIENI,
 Poznań, Mylna 38/40 SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH
 tel. 79-29 i 86-26 PRECYZYJNA SZLIFIERNIA

ŁÓDŹ

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
 Oddział w Łodzi „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu,
 ul. Piotrkowska 78, nr. tel. 222-01, 106-68, 127-80.

Oddział w Łodzi Peznańsko - Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S. A.
 w Poznaniu, ul. Piotrkowska 85, nr. tel. 106,48.

Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

Akumulator **TUDOR** Z. A. T. znany od lat

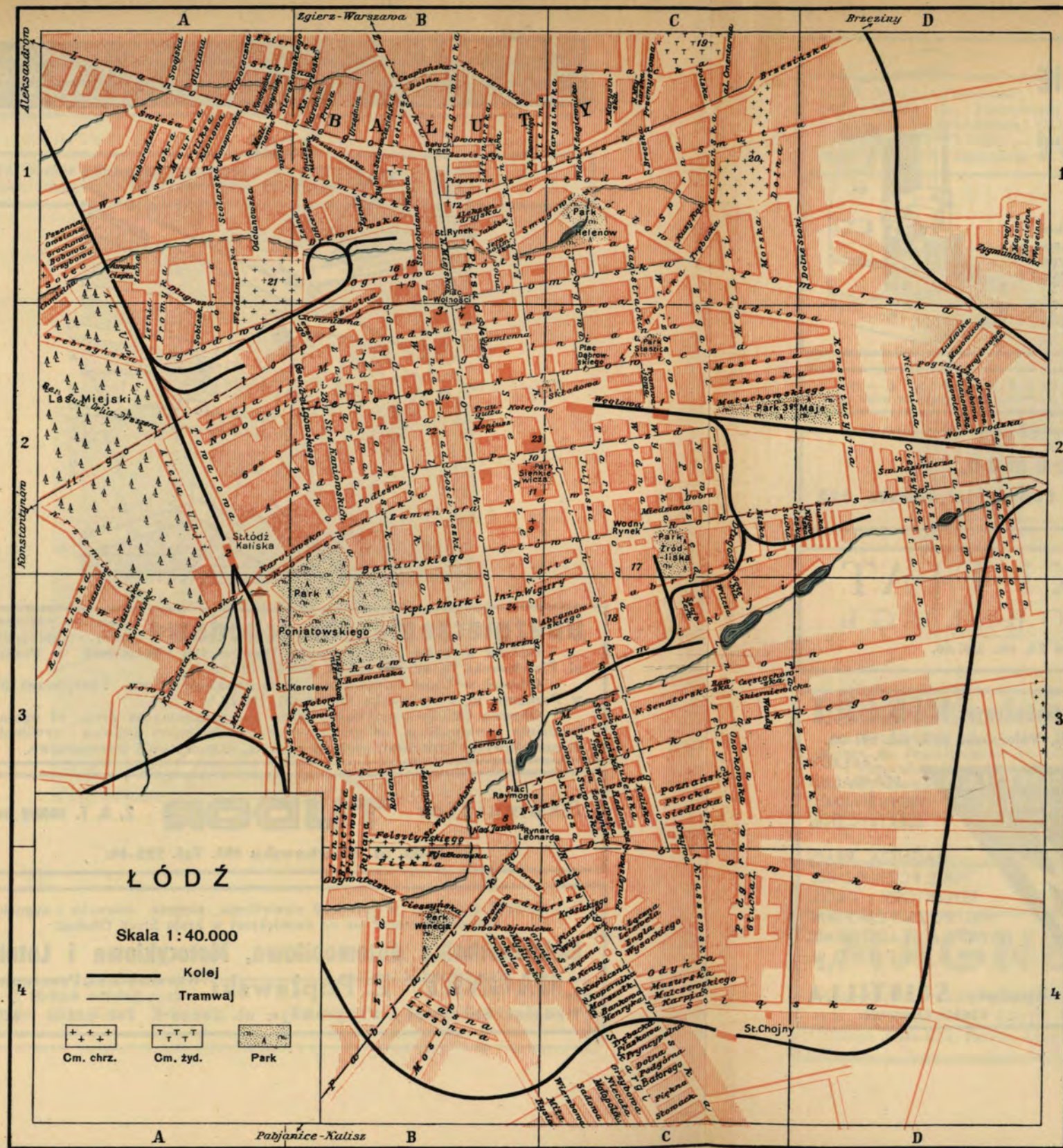
Łódź, ul. Piotrkowska 105. Tel. 223-49.

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu i sygnalizacji prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:

Elektrotechnika Automobilowa, Motocyklowa i Lotnicza

„MAGNET“ Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
 Telefon 4-19-31

Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5. Tel. 6.02-03 i 6.02-02.

Wszystko dla zaplonu, rozruchu,
oświetlenia i sygnalizacji wyrobu
własnego oraz reprezentowanych
fabryk: Delco-Remy, North-East, A C,
Loveloy, Trico, Willard, Auto-Lite,
Bendix, Lucas, Stribel, C. I. M. A.,
LEO, Hasag. I. E. S., VARTA.

"MAGNET"
Z. POPLAWSKI
Warszawa, Złota 5
Telefon 6-00-03

SPRZEDAŻ DLA NOWOCZESNEJ STACJI OBSŁUGI SAMOCHODÓW

MAGNET
Z. POPLAWSKI
WARSZAWA 5
TEL. 605-03

LEO

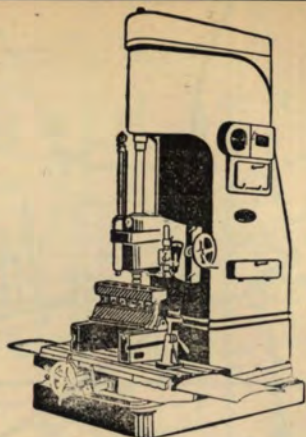
USZLACHTNIONE WIERCENIE

INŻ. JAN KÜSTER
WARSZTATY SAMOCHODOWE

Łódź, ul. Łomżyńska 9/13. Tel. 190-55.

Uszlachetnione wiercenie cylindrów samochodowych, motocyklowych, lotniczych, kompresorów, itp., dostawa tłoków do wszelkich maszyn, wstawianie tuleji i gniazd wentylowych, szlifowanie wału, larierowanie „Ducó”.

Roboty wykonywa się fachowo i precyzyjnie.

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Łodzi
ul. Piotrkowska 86. tel. nr 20397, 10597

Feliks Neuman,

Łódź, Piotrkowska 122

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI:

ŁÓDŹ, Al. Kościuszki 73, tel. 2.07.60.

WARSZTATY ELEKTROTECHNICZNE

ELEKTROTECHNIKA
AUTOMOBILOWA
I PRZEMYSŁOWA

„AUTO-MAGNET”

WARSZTATY REPERACYJNE
CZĘŚCI ZAMIENNE
AKUMULATORY SERVICE

Łódź, Żwirki 5. Tel. 162-40.

Bronisław RIKERT

Łódź, Wólczańska 228, tel. 191-60.

SCINTILLA
SERVICE

ZAKŁADY
REPARACYJNE
INSTALACJI
ELEKTRYCZNEJ

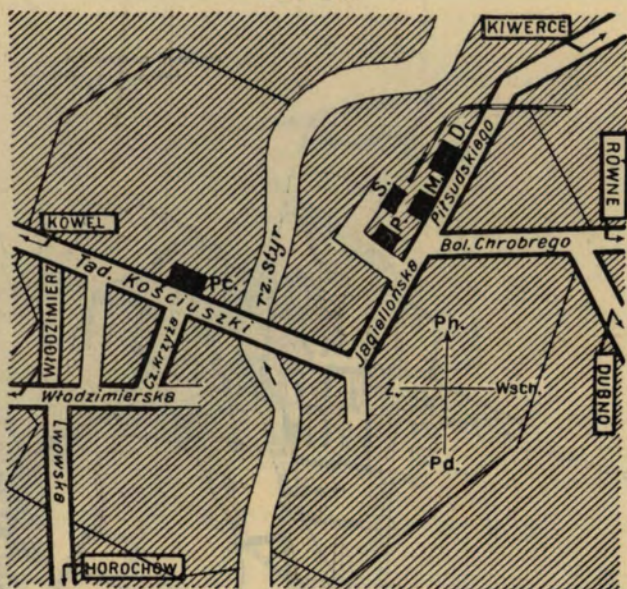
MAGNETA, PRĄDNICE,
ROZRUSZNIKI,
REFLEKTORY I GŁOŚNIKI
RÓŻNYCH FIRM.
NAPRAWA I ŁADOWANIE
AKUMULATORÓW.

Aparaty SCINTILLA
CZĘŚCI ZAMIENNE.

ŁÓDŹ, Hotele i Pensjonaty:

Grand Hotel, (G), Piotrowska 72. Tel. 1.99-20. — Savoy, Traugutta 6. Tel. 2.03-38. — Polonia-Palace, (G), Narutowicza 38. Tel. 25.000/02. — Monopol, Zawadzka 7. Tel. 1.51-94. — Polski, (G), Piotrkowska 3. Tel. 2.05-82 i 1.06-18. — Manteuffel, (G), Zachodnia 45. Tel. 1.02-70.

ŁUCK

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
Reprezentacja w Łucku „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Jagiellońskich 31, tel. 19,
oraz ubezpieczenia na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnego - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

„MAGNET” Z. POPLAWSKI

Warszawa, Żłota 5 Tel. 6-00-03

Wszystko dla zapłonu, rozruchu, oświetlenia i sygnalizacji wyrobu własnego, oraz reprezentowanych fabryk: Delco-Remy, North-East, A. C., Lovejoy, Trico, Willard; Auto-Lite, Bendix, Lucas, Stribel, C. I. M. A, Leo, Hasag, I. E. S., Varta.

Plan
wojewódzkiego miasta
Łucka

Akumulatory **TUDOR** Niezawodne

Łuck, ul. Słowackiego 26.

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI

LUCK, Handłowa 3, tel. 5.13.

MYŚLENICE Hotele i Pensjonaty:
Hotel Ponurski, (G), Rynek 6. Tel. 13.

MYSŁOWICE, Hotele i Pensjonaty:
Francuski, Powstańców 9. Tel. 2.21-17. — Polonia, Piłsudskiego 7. Tel. 2.21-21.

NAŁĘCZÓW, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Batorówka, (G), Armatnia Góra. — Hotel Centralny. — Ukraina, (G),
Góra Armatnia. — Warszawianka.

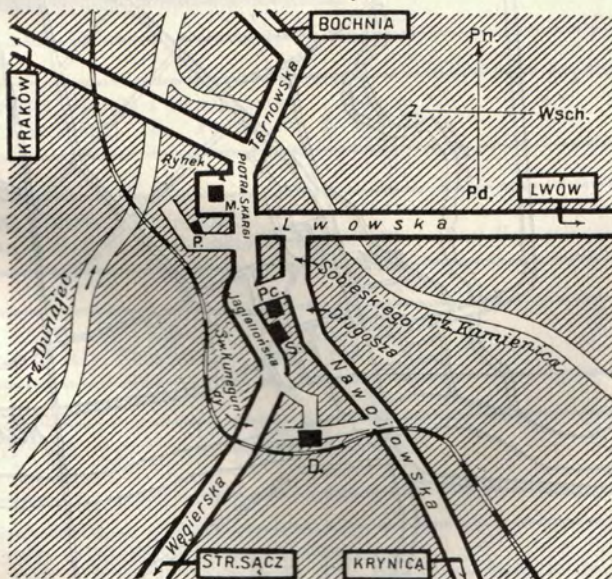
NIEMIRÓW ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:
Dewajtis. — Dworek. — Gwiazda. — Grażyna. — Jawor. — Jodła. — Roma. —
Sanato. — Smerek. — Zalesie, (G). Zdrojowa. Tel. 1.

NOWEMIASTO POM., Hotele i Pensjonaty:
Hotel Bona.

NOWEMIASTO, Hotele i Pensjonaty:
Centralny, (G).

NOWOGRÓDEK, Hotele i Pensjonaty:
Europa, (G), Zamkowa 3. — Handlowy, (G), Kościelna 3.

NOWY SĄCZ

NOWY SĄCZ, Hotele i Pensjonaty:
Imperial. — Polonia, (G), Narutowicza 4. — Zdrój, Batorego 90.

NOWY BYTOM, Hotele i Pensjonaty:
Pod Białym Orłem.

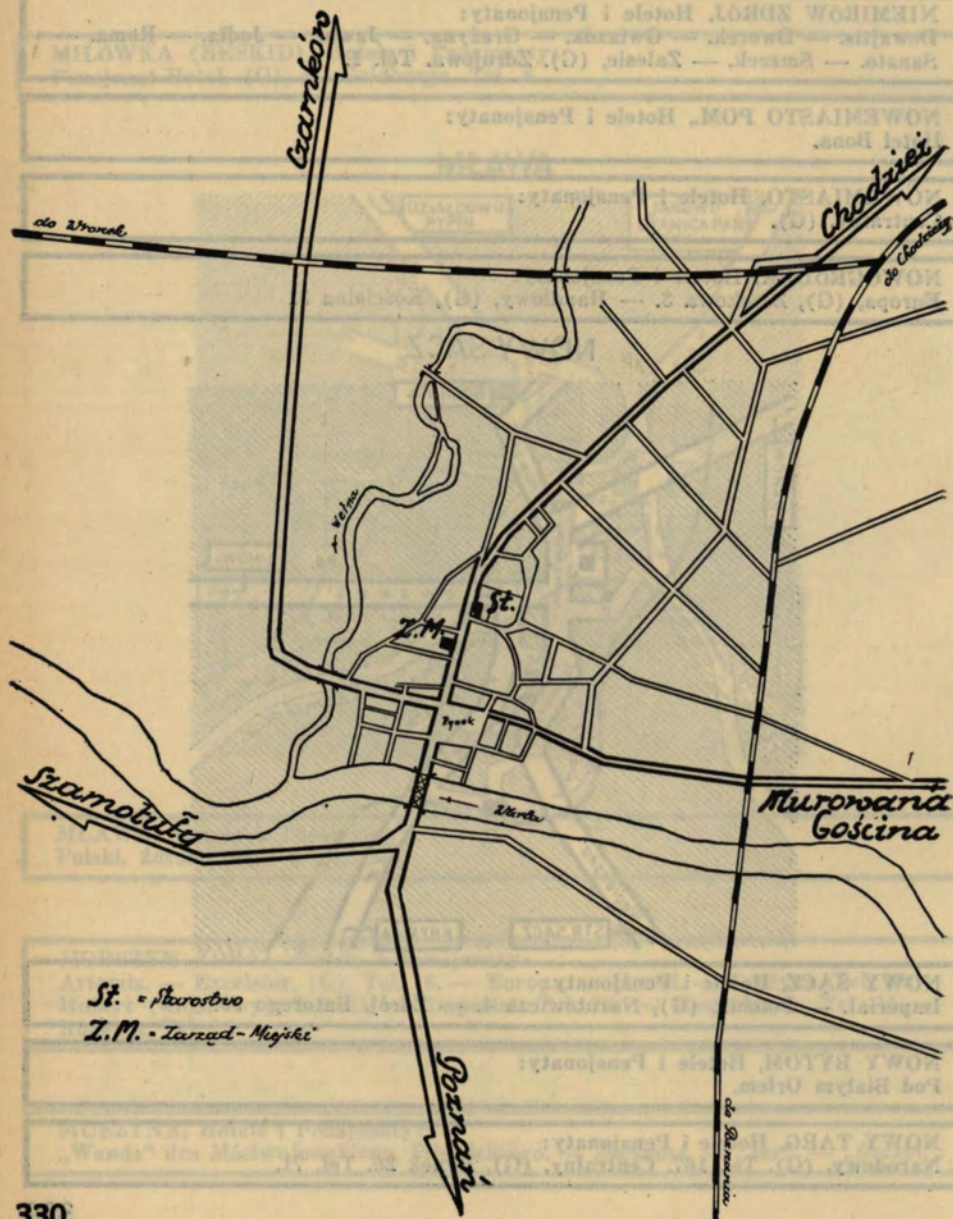
NOWY TARG, Hotele i Pensjonaty:
Narodowy, (G). Tel. 167. Centralny, (G), Rynek 25. Tel. 71.

Komunalna Kasa Oszczędności

K. K. O. Powiatu Obornickiego K. K. O.

w OBORNIKACH, ul. Marszałka Piłsudskiego Nr 33

miasto Oborniki

St. - Starostwo
Z.M. - Zarząd Miejski

MIĘDZYWÓDE

ZAKŁAD PRZYRODOLECZNICZY I KARDIOLOGICZNY

w powiecie obornickim, województwo Poznańskie, leżą nad malowniczą rzeką Wełną, na wysokim jej brzegu na gruntach morenowych i płaskach kwarcowych, przepuszczalnych, a więc suchych i zdrowych.

Zakład mieści się w starym 40 morgowym parku, upiększonym zieleńcami i kwiatami. Idealne położenie tworzy niezwykle korzystne warunki klimatyczne dla kuracji i wypoczynku.

Dom zdrojowy piękny budynek jednopiętrowy o długim froncie, stylowych arkadach i dwóch skrzydłach, mieści 75 pokoi i jest zarządzony według wymogów higieny i posiada własną elektrownię, centralne ogrzewanie oraz kanalizację.

Jako zakład przyrodoleczniczy i kardiologiczny jest wyposażony w wszystkie najnowsze urządzenia i aparaty lecznicze.

Wskazania: Nerwy i Serce

OBORNIKI, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Narożyński, (G), Poznańska 2. Tel. 35.

OJCÓW, Hotele i Pensjonaty:
Goplana. Tel. 2. — Pod Łokietkiem. Tel. 9. — Pod Kazimierzem, (G).

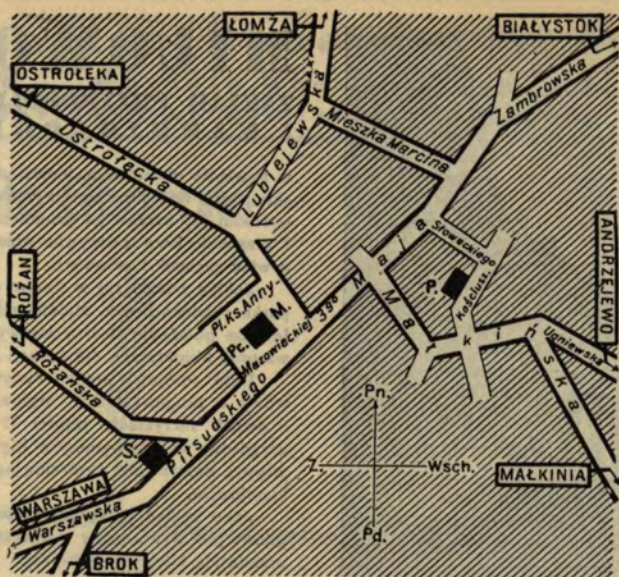
OLKUSZ, Hotele i Pensjonaty:
Centralny, (G), Sławkowska 2. Tel. 71.

OLSZÓWKA DOLNA, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Beskid. Tel. 2047.

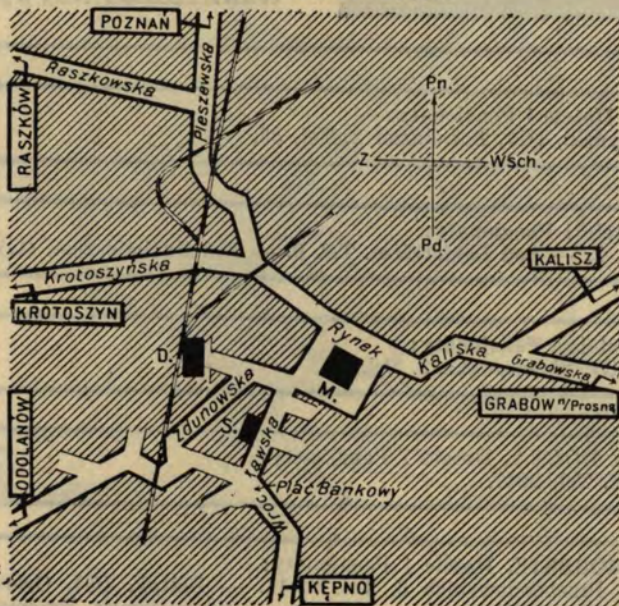
ORŁOWO MORSKIE, Hotele i Pensjonaty:
Biały Dwór, Przebendowskich 3. Tel. 91-11. — Bałtyk, (G), Orłowska 23. — Pensj. Maria, Przemysłowa 4. — Mimoza. — Nasz Domek, Przemysłowa 2. — Hotel Orłowo, (G), Orłowska 8. Tel. 91-48. — Riviera Orłowska, (G), Orłowska 40. Tel. 91-72.

OSTROŁĘKA, Hotele i Pensjonaty:
Polski.

OSTRÓW MAZOWIECKA

OSTRÓW WKP.

Ubezpieczenia samochodowe

Reprezentacja w Ostrowie (Wielkopolska) „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Sienkiewicza 8, tel. 139,
 oraz ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia.

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

OSTRÓW WLKP., Hotele i Pensjonaty:
Europejski, (G). Tel. 9. — Polski, Rynek 34.

OSTROWIEC, Hotele i Pensjonaty:
Polski, Reja 4.

OSZMIANA, Hotele i Pensjonaty:
Szelubskiego, Piłsudskiego 17.

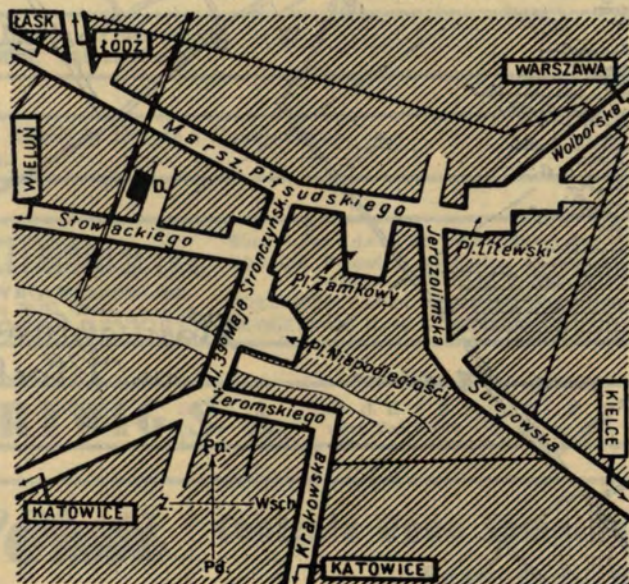
OTWOCK, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Gurewicza, (G). Pensj. Hirszowskiej. — Pensj. Carlton, Piłsudskiego 23.
Tel. 55-97. — Pensj. Oltuskiej, Jabłońskiego 3. Tel. 54-15. — Hotel Polski, Kościelna 11. Pensj. „Słoneczna“, Moniuszki 17. Tel. 55-12.

PABIANICE, Hotele i Pensjonaty:
Polski, Zamkowa 1.

PELPLIN, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Pruszek, Nowy Rynek 1. Tel. 35. — Hotel Pelplin, Dworcowa 30. Tel. 68.

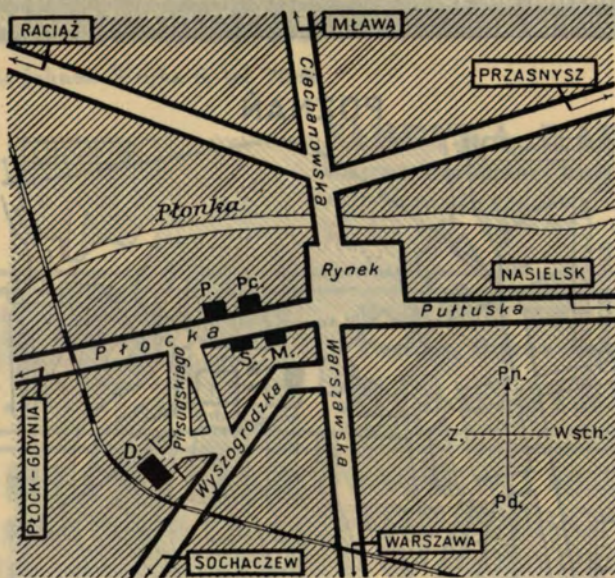
PIESKOWA SKAŁA, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Pieskowa Skała.

PIOTRKÓW TRYB.

PIOTRKÓW TRYB., Hotele i Pensjonaty:
Krakowski, (G), Pl. Kościuszki 7. Tel. 15-07. — Bristol, Słowackiego 28. Tel. 196. — Wileński, (G), Słowackiego 7. Tel. 14-87.

POŁŃSK

PORONIN, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Sarenka, Tatrzańska.

PODKOWA LEŚNA, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. Anna.

SZAFARKIEWICZ I MENZEL Sp. z o.o.
POZNAŃ, Wały Wazów 22.
Telefon: 70-93, 70-94.
WĘGIEL - KOKS - BRYKIETY

Biuro sprzedaży na Województwo Poznańskie i Pomorskie
KOPALNIE: Katowice, Mysłowice, Łagiewniki, Dębieńsko, Slemianowice, Matylda, Andaluzja, Radzionków.
KOKSOWNIE: Florian, Łagiewniki, Dębieńsko, Huta Piłsudski.
BRYKIETOWNIA H. M. w Radzionkowie.

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Poznaniu
ulica Towarowa 1520, tel. nr 4371, 3006, 3570, 1496

Centrala Opon Samochodowych,
Poznań, Pl. Wolności 14a

Wykwintny lokal

BAR-RESTAURACJA
Bracia DAVIDOWSCY

POZNAŃ
ul. Br. Pierackiego 17.

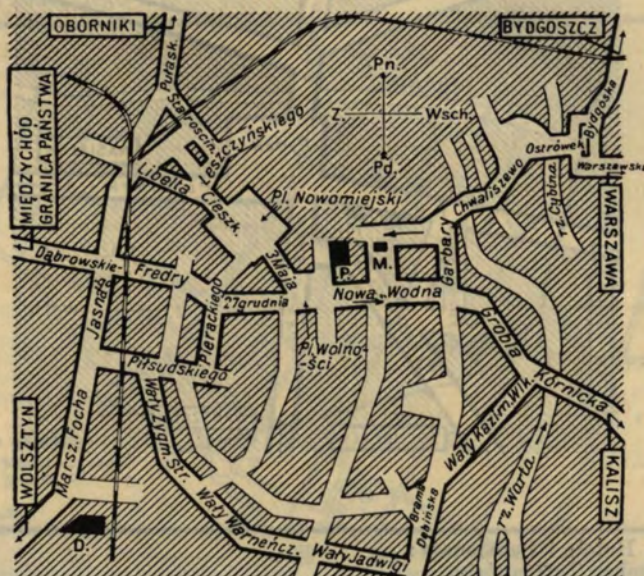
ERGE-MOTOR

Poznań, Mylna 38/40

tel: 79-29 i 86-26

FABRYKA TŁOKÓW, PIERŚCIENI,
SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH.
PRECYZYJNA SZLIPIERIA

POZNAŃ

Ubezpieczenia samochodowe

złatwia najkorzystniej i najdogodniej:
Oddział w Poznaniu „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Br. Pierackiego 18, tel. 2875, 5875.

Oddział w Poznaniu Poznańsko - Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Kantaka 2-4, tel. 3322, 3323.

Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnocywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

POZNAŃ, Bukowska 37, tel. 86.03.

PEWNY START **TUDOR** SILNE ŚWIATŁO

Poznań, ul. Działyńskich 3. Tel. 11-67.

BRZESKIAUTO S. A.

POZNAŃ, Dąbrowskiego 29, tel. 63-23, 63-65

ODDZIAŁ: Jakuba Wujka 8, tel. 70-60

FABRYKA KAROSERII

Warsztaty mechaniczne - Stacja obsługi - Garaże

**PRZEDSTAWICIELSTWO NAJPOWAŻNIEJSZYCH
FABRYK SAMOCHODOWYCH.**

**Szlifowanie cylindrów i wałów
korbowych, dorabianie tłoków
żeliwnych i aluminiowych, pierścieni
do tłoków, zawory, sworznie.
Wykonanie precyzyjne.**

WARSZTATY MECH.-TOKARSKIE

Poznań, Bukowska 9, tel. 82-80

Stanisław Lis

AUTOMECHANIKA TASZAREK I GÓRSKI

Poznań, ul. Dąbrowskiego 83/5, tel. 6201

**WARSZTATY MECHANICZNE
SZLIFIERNIE CYLINDRÓW
GARAŻE DLA OBSŁUGI SAM.**

**PRZEDSTAWICIELSTWA SAMOCHODÓW
WARSZTATY MECHANICZNE
STACJA OBSŁUGI — GARAŻE**

**AUTO-SERVICE
Lech Paul — Józef Wegner i S-ka**

**POZNAŃ
ul. Dąbrowskiego 7.
Telefon 75 58**

POZNAŃ **Hotel Continental**
Tel. 20-09 **Św. Marcin 36**

HOTEL MONOPOL

POZNAŃ, Sew. Mielżyńskiego 21.

wszelkie wygody

Tel. 34-22 i 34-12

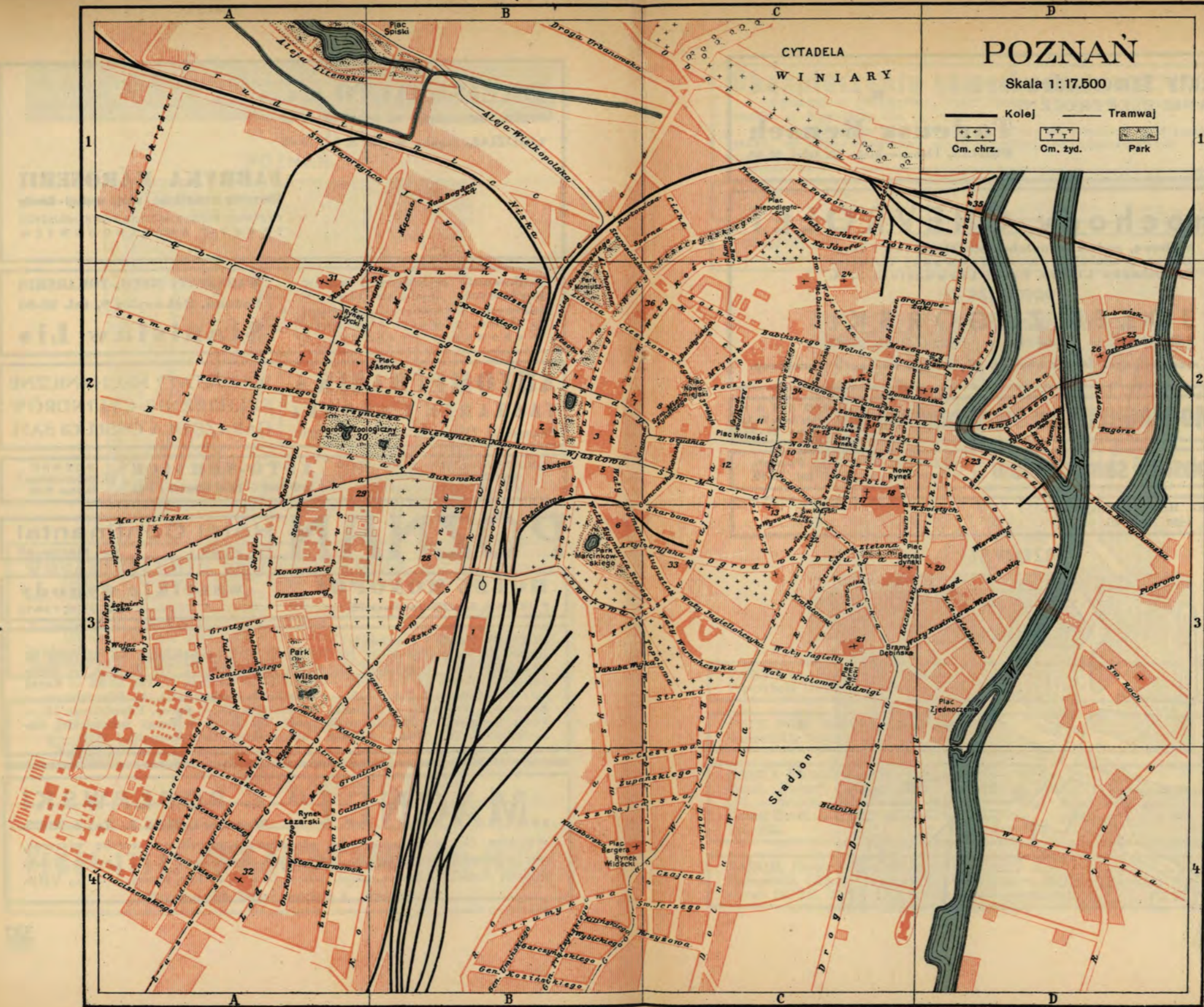
POZNAŃ, Hotele i Pensjonaty:

**Bazar, Al. Marcinkowskiego 10. Tel. 51-30/31. — Continental, Św. Marcina 36.
Tel. 20-09, (G). — Britania, Marszałka Piłsudskiego 2. Tel. 21-97/8. — Mono-
pol, Mielżyńskiego 21. Tel. 34-22. — Imperial, 27 Grudnia 17. Tel. 30-86. — Royal,
(G), Piłsudskiego 3. Tel. 27-15. — Christliches Hospitz, (G), Al. Piłsudskiego. —
Europejski, Focha 27. — National, Św. Marcina 30. — Savoy, Piłsudskiego 15. —
Pensj. Rzymski, Al. Marcinkowskiego 22. Tel. 31-53. — Pensj. Sokolnickiej, Ra-
tajczaka 33. Tel. 51-68. — Pensj. Chłapowskiej, Rzeczypospolitej 8.**

„MAGNET“ Z. POPLAWSKI

Warszawa, Złota 5. Tel. 6-00-03.

**Wszystko dla zapłonu, rozruchu, oświetlenia i sygnalizacji wyrobu własnego,
oraz reprezentowanych fabryk: Delco-Remy, North-East, A. C., Lovejoy, Trico,
Willard; Auto-Lite, Bendix, Lucas, Stribel, C. I. M. A, Leo, Hasag, I. E. S., Varta.**

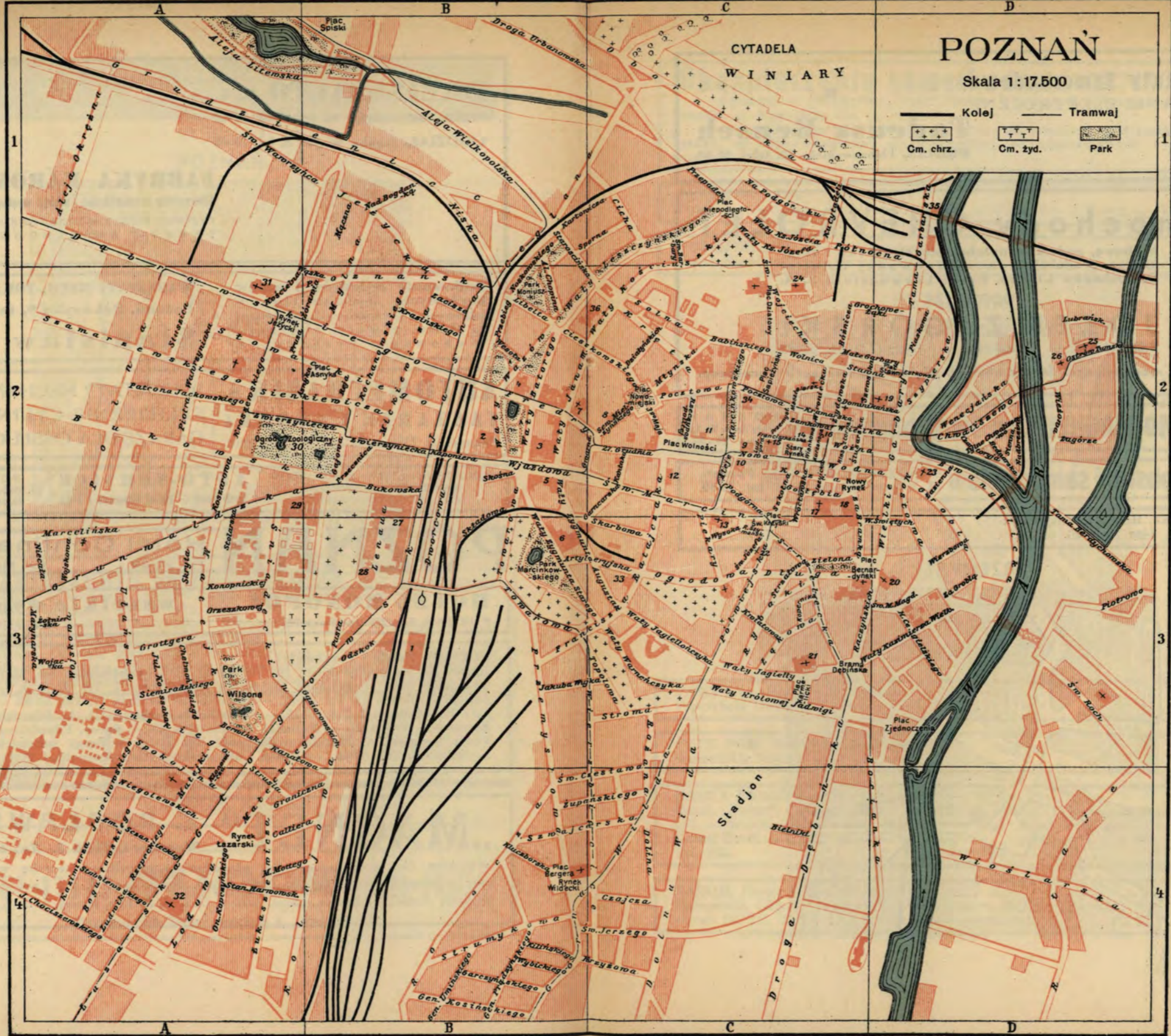
CYTADELA
WINIARY

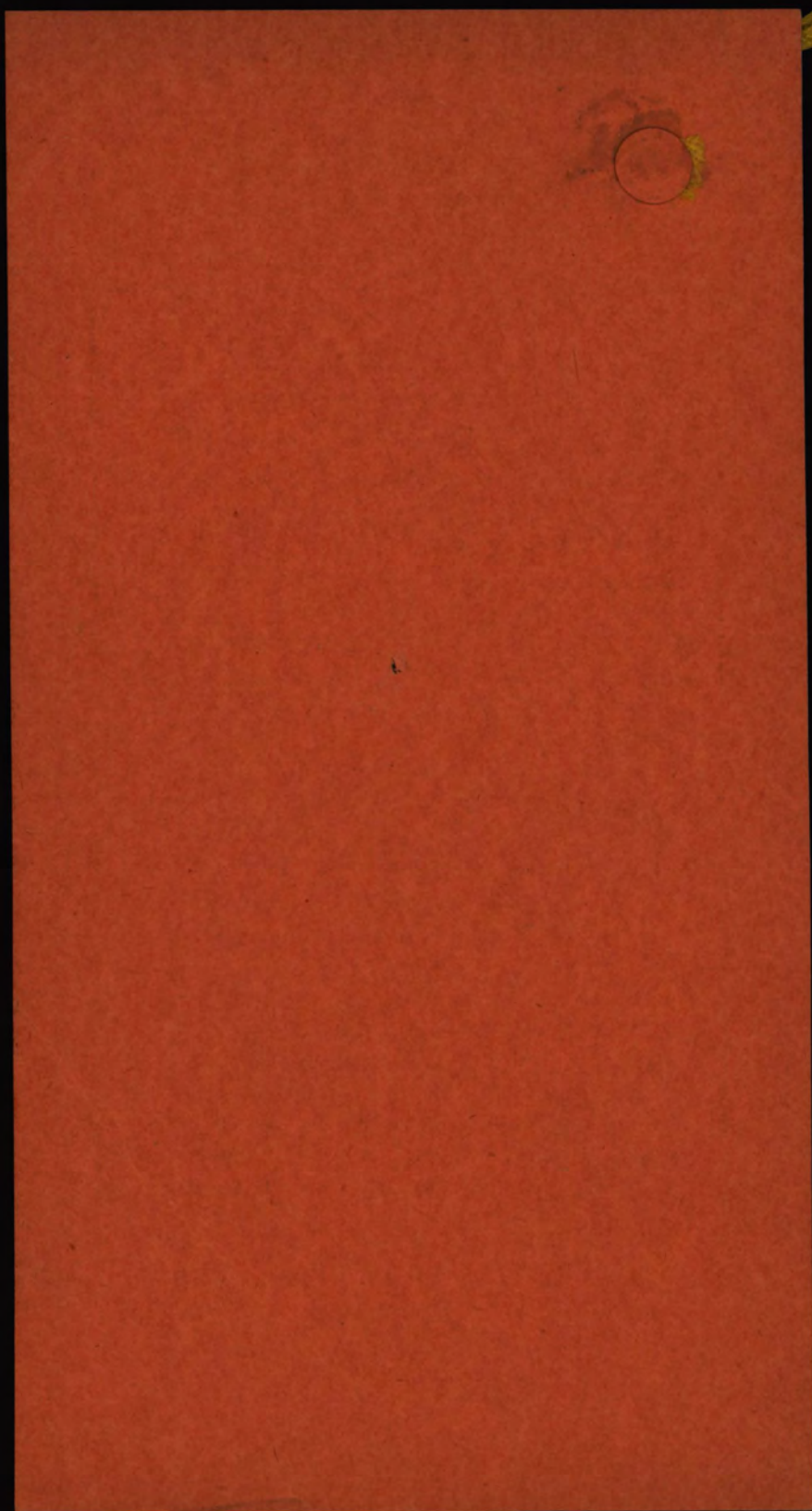
POZNAŃ

Skala 1:17.500

— Kolej — Tramwaj

⊕ ⊕ ⊕ ⊕ Cm. chrz. ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ Cm. żyd. [Park]

KOMUNALNE KASY **OSZCZĘDNOŚCI**

**gwarantują całkowite
bezpieczeństwo wkładów**

**przyjmują wkłady
oszczędnościowe
od jednego złotego**

**zwracają wkłady
na każde żądanie**

**udzielają z wkładów
pożyczek na potrzeby
miejscowego życia
gospodarczego**

**2.500 zł. złożone na książ-
kę nie podlega zajęciu**

Suma zebranych wkładów: zł. 789.868.000
Ilość wkładców: 1.640.587
Stan udzielonych kredytów: zł. 646.244.000

**SKŁADAJCIE SWE OSZCZĘDNOŚCI
W KOMUNALNEJ KASIE
OSZCZĘDNOŚCI
SWOJEGO POWIATU LUB MIASTA**

Warsztaty Samochodowe
I SPAWANIE ELEKTRYCZNE

Tadeusz Bensch

POZNAŃ, Dąbrowskiego 42, telef. 62-98

Samochody CHEVROLET

osobowe, podwozia autobusowe, ciężarowe i ciągnikowe produkcji Koncesjonowanej Wytwórni Samochodów Lilpop, Rau i Loewenstein S. A.

DOSTARCZA

JÓZEF ZAGÓRSKI

POZNAŃ, ul. Ogrodowa 17. Telefon 33-84, 33-85

Warsztaty mechaniczne. Stacja obsługi. Wytwórnia karoserii i przyczep.

„DYNAMO-MAGNET” Specj. Warsztat-Autoelektrotechniki

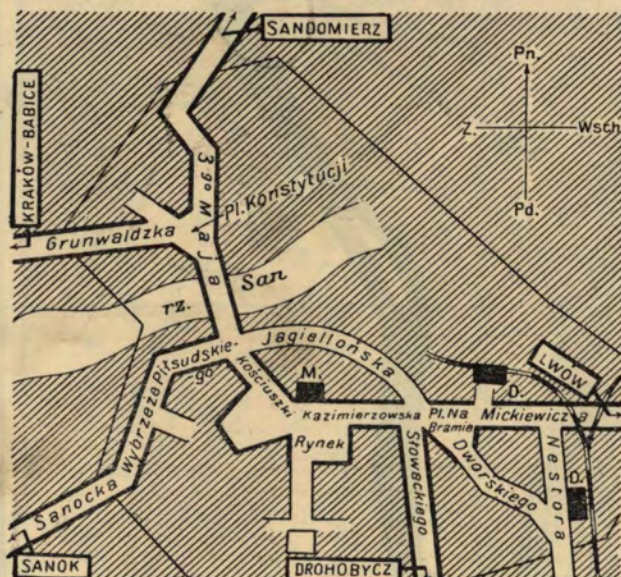
POZNAŃ
Waty Jana III 12
Telefon 29-23.

Stacja obsługi samochodów

WŁADYSŁAW STASIAK, Poznań,
ul. Dąbrowskiego № 81, tel. 78-16.

PRZASNYSZ, Hotele i Pensjonaty:
Savoy, (G), 3-go Maja 20.

PRZEMYSŁ

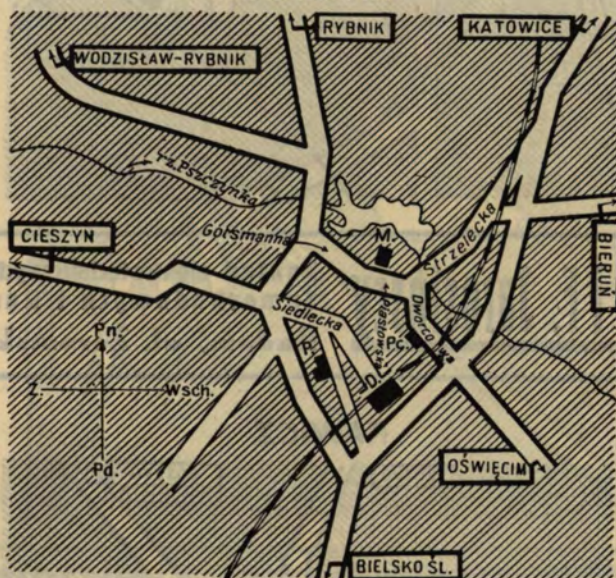
Ubezpieczenia samochodowe załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Agentura w Przemysłu „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. 3-go Maja 35a,
oraz ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnocywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia.

PRZEMYŚL, Hotele i Pensjonaty:
Polonia, (G), Pl. Na Bramie 8. Tel. 13-36. — City, (G), Kolejowa 4. Tel. 17-62.

PRZEMYŚLANY, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Karpfena, (G), Mickiewicza 4.

PSZCZYNA

PSZCZYNA, Hotele i Pensjonaty:
Pszczynski Dwór, (G), Piastowska 1. Tel. 11.

PUCK POM., Hotele i Pensjonaty:
Kaszubski, (G).

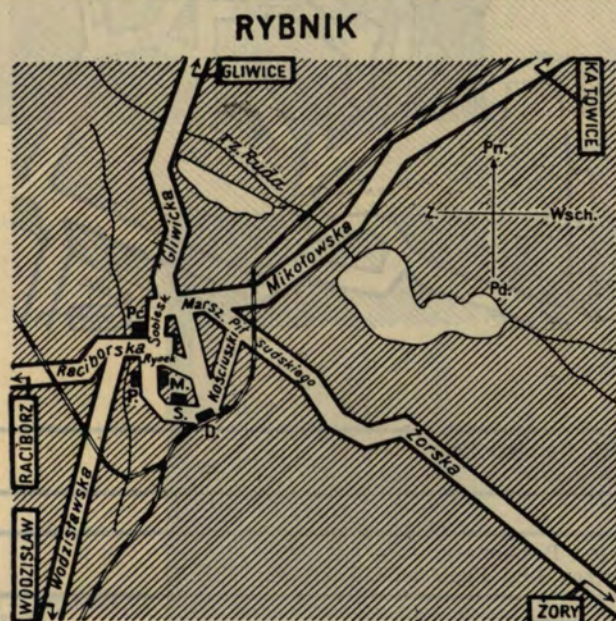
RABKA ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:
Pensj. „Anna“, Poniatowskiego. Tel. 253. — Pensj. Bellevue, Parkowa. Tel. 167. — Bristol, (G), Słoneczna. Tel. 161. — Pensj. „Ewa“, Kościuszki. Tel. 254. — Grand Hotel, Wł. Orkana. Tel. 157. — Pensj. „Opatrzność“, (G) Wł. Orkana. Tel. 223.

RADOM, Hotele i Pensjonaty:
Europejski, (G), Pr. 3-go Maja 3. Tel. 23.00 i 23-01. — Rzymski, (G), Żeromskiego 15. Tel. 13-01/3. — Francuski, (G), Traugutta 1.

RAWICZ, Hotele i Pensjonaty:
Centralny, (G).

ROKITNO WOŁ., Hotele i Pensjonaty:
Polski, Kościelna 3.

RÓWNE, Hotele i Pensjonaty:
Bristol, (G), 3-go Maja 137. Tel. 206. — Belgia, 3-go Maja 75. — Europejski,
(G), 3-go Maja 119. — San-Remo, 3-go Maja 220. — Hotel Warszawski, 3-go
Maja 57.

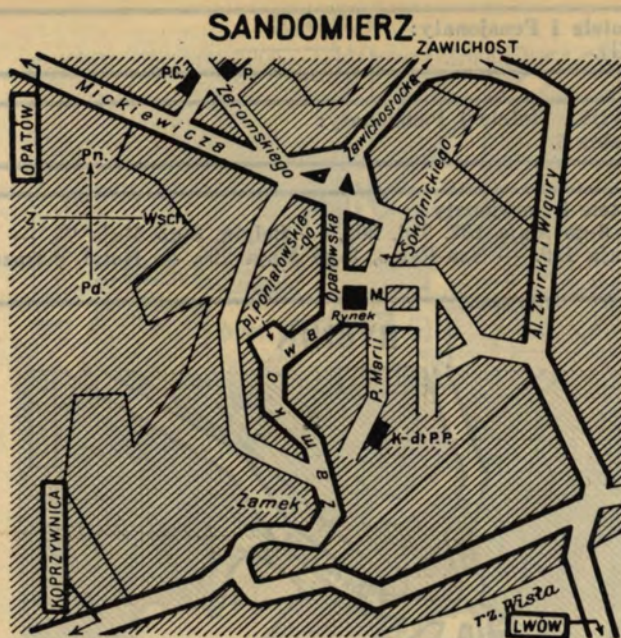

Ubezpieczenia samochodowe załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
Reprezentacja w Rybniku „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, Korfantego 11, tel. 112,
oraz ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnocywilnej, od nieszczęśliwych wypadków i szyb od rozbicia.

RYBNIK, Hotele i Pensjonaty:
Polski, (G), Rynek. Tel. 14. — świerkianiec, (G), Sobieskiego 9.

RZESZÓW, Hotele i Pensjonaty:
Imperial, (G), Pl. Kilińskiego 6. Tel. 109. — Krakowski, (G), Pl. Wolności 3.
Tel. 170.

SAMBOR, Hotele i Pensjonaty:
Bristol, Jagiellońska 2. Tel. 34. — Imperial.

SANDOMIERZ, Hotele i Pensjonaty:
Polski, Opatowska 13.

SARNY, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Turystyczny Ligi Popierania Turystyki. Tel. 7.

SIANKI, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Turystyczny Ligi Popierania Turystyki, tel. 7.

SIERPC, Hotele i Pensjonaty:
Warszawski, Piłsudskiego 16.

SIEDLCE, Hotele i Pensjonaty:
Victoria, Pułaskiego 15.

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI

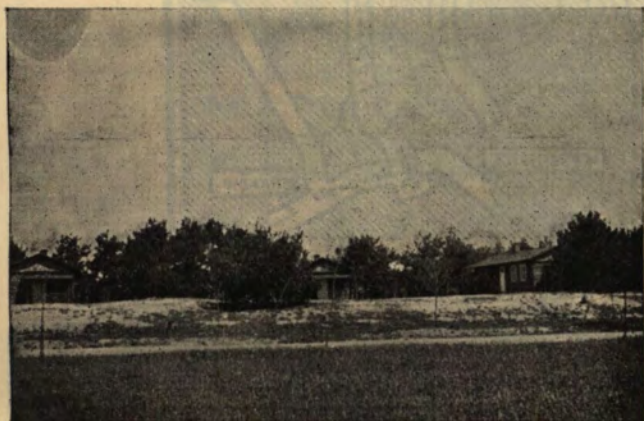
SKOCZÓW, Ustrońska 51, tel. 14.

Rzeka Warta w Sieradzu —
jedynym kąpieliskiem i ośrod-
kiem sportów wodnych dla m.
Łodzi.

Powiat Sieradzki — letniskiem
dla m. Łodzi.

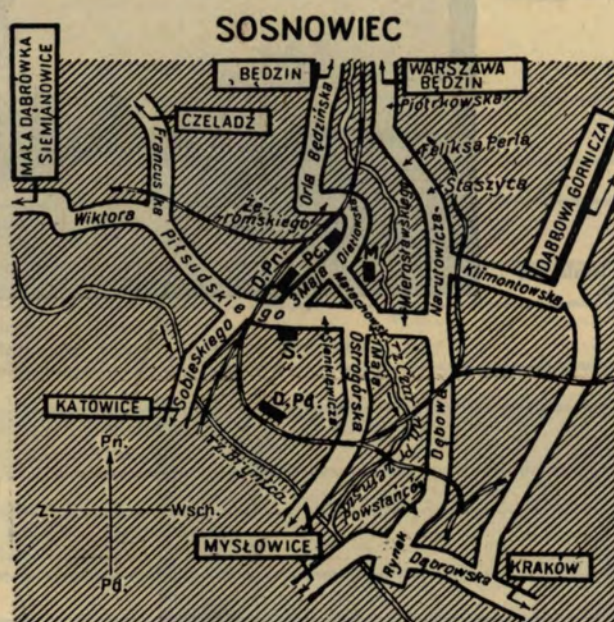
SKOLE, Hotele i Pensjonaty:
 Hotel-Pensjonat „Henenfeld“, (G), Piłsudskiego 87. Tel. 25. — „Helena“, Madejskiego 17. — Słoneczny Gród, Pierackiego 26. Tel. 34. — Pensj. „Lida“, Mirownicza 15.

SKOLIMÓW, Hotele i Pensjonaty:
 Pensj. „Roma“. — Pensj. Tabita, (G). — Dom Wypoczynkowy im. św. Wincenczego a Paulo.

SŁAWKO, Hotele i Pensjonaty:
 Hotel Turystyczny Ligi Popierania Tur., (G), Kolejowa.

SŁONIM, Hotele i Pensjonaty:
 Wiktoria, (G), Mickiewicza 20. Tel. 92.

SOLEC ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:
 Hotel Zdrojowy. Tel. 4. — Willa „Jasna“.

SOSNOWIEC, Hotele i Pensjonaty:
 Centralny, 3-go Maja 11. — Victoria, 3-go Maja 23. Tel. 6.31-14.

C
Y

W
O
J
W
S
K
I
E

C
Z
E
C
H
O
-
S
Ł
O
W
A
C

Wykonał Huppenthal J.

MAPA WOJEW. ŚLĄSKIEGO

Skala 1:350.000

	MIASTA powyżej 100.000 miesz.		Szosa Dł.
	Miasta od 5.000 do 100.000 mk.		" II kl.
	Miasta do 5.000 miesz.		Trakt
	Wsie		Droga wiejska
	Kolej ósmotorowa		Kilometr
	" jednotorowa		Rzeki i jeziora
	" wąskotorowa		Lasy
	1. Stacja, 2. przystanek		Granica państwa
			" województwa

SOSNOWIEC: Fragment pl. 11 Listopada przed dworcem kolejowym.
Fragment des Platzes 11 November vor dem Bahnhof.
Vue du Place 11 Novembre devant la gare.

Wskutek dogodnych warunków powstały tutaj następujące kopalnie i zakłady przemysłowe: trzy kopalnie węgla „Modrzejów“, „Milowice“ i „Renard“, trzy huty żelazne: „Milowice“, „Katarzyna“ i „Staszic“, dwie fabryki przędzalnicze, fabryka kotłów parowych i konstrukcyj żelaznych, dwie fabryki rur i żelaza, trzy chemiczne fabryki: „Radocha“, „Gzichów“ i „Grodzisk“ (dawniej „Środula“), fabryka lin i drutu, walcownia żelaza i fabryka rur, fabryka papieru, fabryka armatur, fabryka wyrobów miedzianych, dwie mniejsze fabryki kotłów parowych, pięć fabryk pończoch oraz cały szereg drobnych zakładów przemysłowych, warsztatów mechanicznych itp.

Do wybuchu wojny światowej Sosnowiec, co do wielkości trzecie miasto w b. Królestwie Kongresowym, nie posiadał żadnych urzędzeń higienicznych, własnych gmachów szkolnych, parku, placów itp.

Szkoły i instytucje miejskie znajdowały się w budynkach wynajętych. Od 11 listopada 1918 r. t. j. od chwili odzyskania Niepodległości Polski, rozpoczęła się twórcza praca nad uporządkowaniem zaniedbanego miasta. Dorobek miasta w okresie 19 letnich rządów własnych jest znaczny. W roku 1937 gmina posiada 27 parcel ogólnej powierzchni ca 16 ha (32 morgi). Na części tych parcel wznoszą się następujące gmachy własne miasta: 7 gmachów szkolnych, teatr, łaźnia miejska, szpital powszechny z oddziałem zakaźnym i specjalnym pawilonem gruźliczym ogółem na 150 łóżek, dom niemowląt na 80 niemowląt, dom noclegowy, warsztaty miejskie, dom mieszkalny oddany dla Internatu Państwowego Liceum Pedagogicznego, kolonia mieszkalna dla pracowników miejskich o 232 pokojach z wygodami i wreszcie w latach 1933 — 1934 wzniesiono monumentalny gmach ratusza.

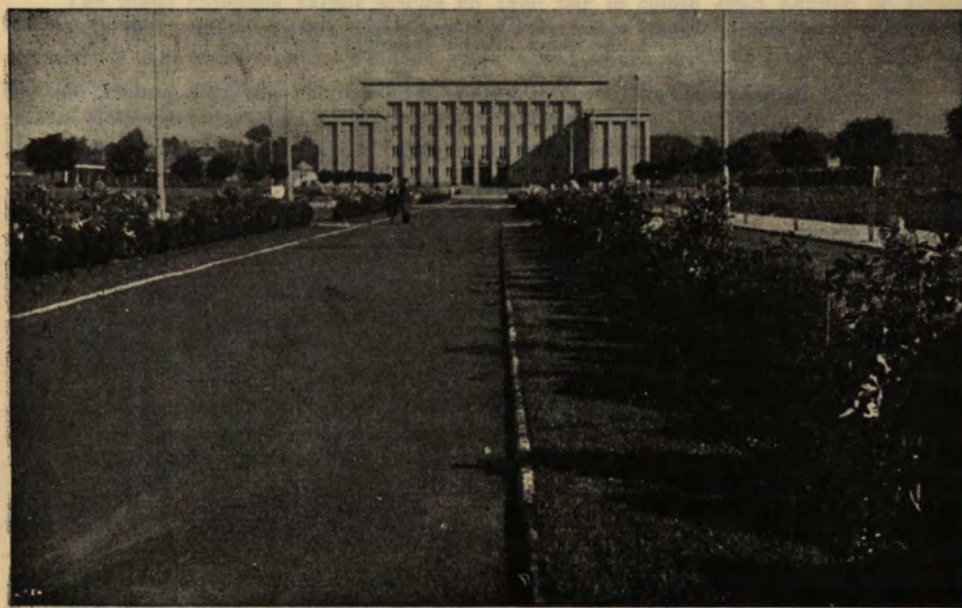
Poza tym wybudowano ogólnym kosztem 1.050.000 dol. kanalizację i wodociągi, uruchomione w latach 1928 i 1929, a w następnych latach stale rozszerzane i posiadające obecnie długości: sieć wodociągowa 55.933 m. b. i sieć kanalizacyjna 37.451 m. b.

Ostatnie zwłaszcza lata w ogólnym rozwoju miasta, pomimo trwającego kryzysu, stanowią wielki krok naprzód. Uporządkowano wiele ulic i placów, oddano do użytku publicznego park, szereg zieleńców i pięknie zakwieconych skwerów, boiska sportowe, nową linię tramwajową, szereg okazałych budowli, zwłaszcza w śródmieściu. W roku 1937 miasto Sosnowiec ukończyło budowę i oddało do użytku robotników w formie sprzedaży na własność 72 domki składające się każdy z pokoju i kuchni, wraz z terenem powyżej 300 metr. Domki te stanowią t. zw. osiedle robotnicze, odpowiednio higienicznie zbudowane przy pomocy Towarzystwa Osiedli Robotniczych.

Nadto Zarząd Miejski zorganizował i oddał do użytku bezrobotnych 5 kolonii ogródków działkowych, posiadających 1304 działek o powierzchni 400 — 500 metrów kwadratowych każda.

Dziś Sosnowiec, licząc blisko 124.000 mieszkańców, jako największe miasto w Zagłębiu, skupiające w sobie szereg instytucji i organizacji o charakterze centralnym, staje się stolicą Zagłębia, oddziaływującą na wszystkie jego tak liczne środki.

Prezydentem miasta jest Józef Kaczkowski.
Wiceprezydentem — Hugon Almstaedt.

SOSNOWIEC: Ul. Generała Br. Pierackiego i Ratusz w perspektywie.

Gen. Br. Pieracki Strasse, und das Rathaus aus der Perspektive.

La rue du General Br. Pieracki et l'hotel de ville en perspective.

GWARECTWO „HRABIA RENARD“

Dawny zamek myśliwski hr. Renard w Sosnowcu, w którym obecnie mieszczą się biura Głównej Dyrekcji Gwarectwa „Hrabia Renard“.

Sielecki Zamek myśliwski, jedyny w Sosnowcu zabytek dawnych stuleci, obecnie stanowiący własność Gwarectwa „Hrabia Renard“, został zbudowany w XVII wieku przez właściciela dóbr Modrzejów-Sielce Krzysztofa Modrzewskiego i poświęcony był w 1670 r., jak o tym świadczy napis wyryty w kamieniu wmurowanym w zewnętrzny mur Zamku. Dobra Modrzejów-Sielce, położone w nieistniejącej dziś puszczy Nad-Przemszańskiej, stanowiły w wiekach średnich własność magnackich rodzin Szafranów z Pieskowej Skały oraz innych.

W latach 1824 — 1825 Zamek uległ zniszczeniu przez pożar i odbudowany został przez ówczesnego właściciela dóbr Modrzejów-Sielce Księcia Ludwika Anhalt-Koethen-Pless w 1830 r., w którym to stanie pozostaje do dnia dzisiejszego, z tą zmianą, że dojazd do Zamku znajdował się od strony parku.

W 1856 r. majątki powyższe nabył hr. Jan Renard z Wielkich Strzelców na Śląsku Opolskim. W roku 1884 powstała spółka górnicza pod nazwą Gwarectwo „Hrabia Renard“. Obecnie w dawnym zamku myśliwskim mieszczą się biura Głównej Dyrekcji Gwarectwa „Hrabia Renard“.

Na terenie dawnych dóbr Modrzejów-Sielce, obecnie w całości wchodzących w skład m. Sosnowca, od przeszło 130 lat datuje się eksploatacja węgla kamiennego. Pozostałe zasoby węgla stanowią kilkadziesiąt milionów tonn. Głównym ośrodkiem wydobywania węgla jest kopalnia „Hrabia Renard“ w Sosnowcu, zaopatrzona w najnowocześniejsze urządzenia wyciągowe tzw. skipy, stosując zupełnie nowoczesne metody odbudowy złóż węglowych o miąższości do kilkunastu metrów, środki mechaniczne przy ładowaniu w miejscu robót i transporcie podziemnym urobionego węgla.

elektryfikację dalekich podziemnych przewozów itd. Dzięki poczynionym udoskonaleniom technicznym i racjonalizacji odbudowy, wydobyte roczne węgla na kopalni „Hrabia Renard“ może stanowić powyżej 1.200.000 tonn. Kopalnia „Hrabia Renard“ jest jedną z nielicznych kopalń w Polsce, która stosuje całkowitą podszadzkę płynną dla wypełnienia wyrobisk (pustek) powstałych po wydobywym węglu, czerpiąc potrzebny do pow. celów piasek z własnych i dzierżawionych rozległych pól piaskowych.

Węgiel Gwarectwa „Hrabia Renard“ zalicza się do najlepszych gatunków opałowych i przemysłowych, jest twardy i jako taki nadaje się znakomicie do eksportu zamorskiego, nie podlegając kruszeniu i znosząc odległe transporty.

Gwarectwo „Hrabia Renard“ posiada w Sosnowcu własne: Elektrownię o sile 8.000 kw., Browar produkujący do 15.000 hl. piwa rocznie, gospodarstwo rolne i mleczne, oraz rozległe kolonie mieszkalne dla swych urzędników i robotników.

* * *

Le château de Sielce, seul monument à Sosnowiec provenant de temps anciens, actuellement propriété de la Société „Comte Renard“, fut construit au XVIIIe siècle par Krzysztof Modrzewski, propriétaire des domaines Modrzejów-Sielce, et consacré en 1670, comme le prouve une inscription gravée sur la pierre scellée dans le mur extérieur du château. Les domaines Modrzejów-Sielce, situés dans la forêt épaisse de la Przemsza n'existant plus aujourd'hui, ont été au moyen âge la propriété de magnats polonais dont Szafraniec de Pieskowa Skala.

En 1824 — 1825, le château fut détruit par un incendie et reconstruit en 1830 par le propriétaire des domaines Modrzejów-Sielce, le Prince Louis Anhalt-Koethen-Pless et c'est dans cet état qu'il est conservé jusqu'aujourd'hui avec, comme seul changement, le déplacement de l'entrée du château qui se trouvait alors du côté du parc.

Les biens ci-dessus furent acquis en 1856 par le comte Jean Renard de Gross Strehlitz, Haute-Silésie allemande. Une société minière sous le nom „Société Comte Renard“ y est constituée en 1884 et c'est actuellement dans l'ancien château que se trouvent les bureaux de la Direction Générale de la Société en question.

L'exploitation de la houille sur les terrains des anciens domaines Modrzejów-Sielce, qui sont actuellement presque en entier compris dans la ville de Sosnowiec, date de plus de 130 ans. Les stocks de houille restants se montent à quelques dizaines de millions de tonnes. Le centre principal d'extraction du charbon est la mine „Comte Renard“ à Sosnowiec, dotée des installations les plus modernes. Notons que l'extraction se fait par „skips“ et que l'abatage et le transport du charbon au fond sont entièrement mécanisés.

Grâce aux améliorations techniques effectuées et à la rationalisation de l'exploitation, l'extraction annuelle de la mine „Comte Renard“ peut facilement dépasser 1.200.000 tonnes. La mine „Comte Renard“ est l'une des mines polonaises peu nombreuses en Pologne qui applique en entier le remblayage hydraulique des excavations après exploitation du charbon. Elle emploie à cet effet du sable provenant des champs sablifères très étendus qu'elle possède ou qu'elle amodie.

Les charbons de la Société „Comte Renard“ sont classés parmi les meilleures sortes de charbon pour chauffage domestique et pour l'industrie; ils sont très durs et comme tels très appréciés à l'exportation maritime ne donnant que très peu de déchets dans les manutentions diverses et les longs transports.

La Société „Comte Renard“ possède à Sosnowiec une Centrale électrique d'une puissance installée de 8000 KW, une Brasserie produisant environ 15.000 hectolitres de bière par an, un domaine agricole ainsi que des colonies d'habitation très étendues pour ses employés et ouvriers.

* * *

Das ehemalige Sielcer Jagdschloss, das einzige Denkmal alter Zeiten, das man in Sosnowiec antreffen kann, gegenwärtig das Besitztum der Gewerkschaft „Graf Renard“, wurde im XVII Jahrhundert durch den damaligen Besitzer der Güter Modrzejów-Sielce Christoph Modrzewski erbaut. Seine Einweihung fand im Jahre 1670 statt, was durch eine in Stein gemeisselte Inschrift, die in der äusseren Schlossmauer angebracht ist, nachgewiesen wird. Die Güter Modrzejów-Sielce, in dem ehemaligen Przemsza'er Urwald gelegen, bildeten im Mittelalter nur einen Bestandteil grösserer Besitzungen verschiedener polnischen Magnaten-Familien, wie z. B. der Familie Szafraniec aus Pieskowa Skala u. a.

Im Jahre 1824 — 1825 wurde das Schloss durch eine gewaltige Feuerbrunst vollkommen eingeäschert und im Jahre 1830 durch den damaligen Besitzer der Güter Modrzejów-Sielce, den Fürsten Ludwig Anhalt-Koethen-Pless wieder aufgebaut. In diesem Zustande ist das Schloss bis heute geblieben nur mit der einzigen Aenderung, dass die Zufahrt zum Schloss sich an der Parkseite befand.

Im Jahre 1856 erwarb der Graf Johannes Renard aus Gross-Strehlitz in Preussisch-Schlesien die Güter Modrzejów-Sielce. Im Jahre 1884 wurde die Bergwerks-Gesellschaft unter dem Namen „Gewerkschaft Graf Renard“ gegründet.

Gegenwärtig befinden sich in dem ehemaligen Jagdschloss die Büroräume der Generaldirektion der Gewerkschaft „Graf Renard“.

Auf den Ländereien der ehemaligen Güter Modrzejów-Sielce, die gegenwärtig vollständig im Bereich der Stadt Sosnowiec gelegen sind, wurde schon vor mehr als 130 Jahren die Kohlenförderung betrieben. Die heute noch vorhandenen Kohlenvorräte werden auf eine bedeutende Anzahl Millionen Tonnen geschätzt.

Das Förderzentrum der Gewerkschaft bildet die „Graf Renard-Grube“ in Sosnowiec, welche mit den modernsten Förder-Einrichtungen, den sogenannten Skips ausgestattet ist. Es werden die neuesten Abbau-Methoden der Kohlenflöze, die eine Mächtigkeit von mehreren Metern aufweisen, angewandt. Die Grube ist weiters mit den modernsten mechanischen Einrichtungen zum Verladen und zur Abfuhr der abgebauten Kohle versehen, ihr sehr ausgedehnter Kohlentransport unter Tage ist ganz elektrifiziert und ausserdem besitzt sie eine ganze Reihe neuzeitlicher Einrichtungen. Dank der ausgeführten sehr — bedeutenden technischen Verbesserungen und der Rationalisierung der Abbau-Methoden, kann die jährliche Kohlegewinnung auf der Grube „Graf Renard“ 1.200.000 Tonnen übersteigen. Die Grube „Graf Renard“ gehört zu den wenigen polnischen Gruben, die einen vollkommenen Schlammversatz zur Ausfüllung der abgebauten Kohlenmassen anwendet, wozu sie den nötigen Sand aus ihren eigenen, sowie gepachteten sehr ausgedehnten Sandfeldern schöpft.

Die Kohle der Grube „Graf Renard“ gehört der besten Markenklasse für Hausbrand und Industriezwecke an. Dank ihrer Härte eignet sie sich vorzüglich zum Uebersee-Export, da sie die Umlade-Manipulationen und weite Transporte leicht verträgt.

Die Gewerkschaft „Graf Renard“ besitzt weiters ein eigenes Elektrizitätswerk mit einer Stromstärke von 8000 KW, eine Brauerei mit einer Jahres-Produktion von ungefähr 15.000 Hektoliter Bier, eine Land- und Milchwirtschaft, sowie ausgedehnte Beamten- und Arbeiter-Wohnungskolonien.

HUTA BANKOWA w Dąbrowie-Górn.

MODRZEJÓW-HANTKE ZJEDNOCZONE ZAKŁADY GÓRNICZO-HUTNICZE, Spółka Akc.

Zakłady Modrzejów-Hantke obejmują 8 jednostek produkcyjnych. Są to huty „Miłowice“, „Katarzyna“, „Staszic“, „Częstochowa“, „Blachownia“, fabryki „Światowit“, „Warszawska“ i kopalnie rudy żelaznej z ośrodkiem eksploatacji w Konopiskach pod Częstochową. Rozmieszczone są w 949 budynkach o łącznej kubaturze 1.253.000 mtr³ i zatrudniają ca. 8.600 robotników i ca. 600 urzędników.

Zakłady w hutach „Katarzyna“ i „Częstochowa“ posiadają Wielkie Piece, produkujące surówkę martenowską i odlewniczą, przy czym większość surówki kieruje się do własnych stalowni martenowskich. Dla dalszych faz przeróbki Zakłady posiadają szereg walcowni, w których wyrabiają szyny normalno- i wąsko-torowe, łubki, lasze, podkładki, belki, dźwigary, żelazo handlowe, drut walcowany, żelazo taśmowe w różnych gatunkach i szerokościach, blachy czarne i ocynkowane, gładkie i faliste.

Z działów przeróbczych zasługuje na specjalną uwagę butlownia, produkująca prasowane jednolite butle bez szwu do gazów sprężonych, o pojemności od ½ do 50 litrów. Warsztat ten produkuje również czworokątne rury prasowane dla sekcji kotłów wodno-rurkowych.

W dalszym ciągu Modrzejów posiada śrubiarnię, gwoździarnię, warsztaty produkujące materiały teletechniczne dla ekwipunku linii telegraficznych i telefonicznych, oraz wytwórnice narzędzi rolniczych jak również widlarnię i łopaciarnię.

Zakłady posiadają również odlewnie żelaza i stali, produkujące odlewy do wagi 15 ton w sztuce, oraz nowoczesną rurkownię, produkującą rury gazowe spawane do 2". Wyrabiają poza tym szereg wyrobów kuto-tłoczonych, podkowy handlowe i dla wojska.

Cała produkcja Zakładów oparta jest na własnej rudzie żelaznej, której wydobyć wynosi ca. 200.000 ton rocznie.

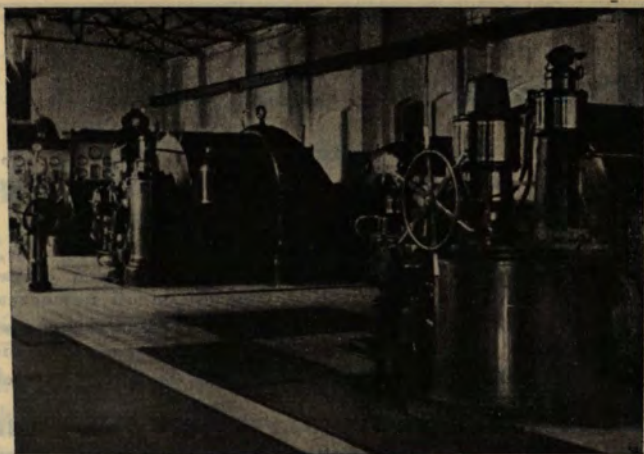

**Towarzystwo Kopalń
i Zakładów Hutniczych
SOSNOWIECKICH**
Spółka Akcyjna w Sosnowcu

największe z po-
śród towarzystw prze-
mysłu węglowego na
terenie Zagłębia
Dąbrowskiego.

Towarzystwo, stworzone przez kapitały francuskie, pracuje od 1890 roku. Kapitał zakładowy wynosi obecnie 29.750.000 złotych. ||| Podstawą jego rozwoju — obszerne nadania górnicze na węgiel i rudy cynkowo-ołowiane i żelazne o powierzchni ponad 10.000 hektarów. ||| Posiada 5 dużych kopalń węgla: **Milowice, Modrzejów, Niwka, Mortimer i Klimontów.**

CENTRALNA ELEKTR.
W MODRZEJOWIE

Oprócz wysyłki węgla w kraju na potrzeby: opału domowego, przemysłu, kolei i zakładów państwowych, Towarzystwo wysłało w ciągu ostatnich 10-ciu lat na eksport 3,5 milionów ton węgla. Towarzystwo Sosnowieckie prowadzi nadto **Fabrykę Maszyn** w Niwce, gdzie podejmuje projektowanie i wykonanie: wszelkich konstrukcji żelaznych, urządzeń górniczych kół zębatych, obróbki metali, pędni i odlewów. Kopalnie i Fabryka Maszyn są w sposób nowoczesny zmechanizowane i zelektryfikowane dzięki nowej **Centrali Elektrycznej** w Modrzejowie. Zdolność produkcyjna 5-ciu kopalń rocznie: **4.000.000 T.**

TOWARZYSTWO SOSNOWIECKICH FABRYK RUR I ŻELAZA

Spółka Akcyjna

Zarząd: Warszawa, Moniuszki 10, tel. 6-67-35

Biuro Sprzedaży: Sosnowiec, Nowopogońska 1, tel. 6-21-51

WYRABIA:

RURY CIĄGNIONE BEZ SZWU do wyrobu rowerów, motocykli, samochodów, aparatów eukrowniczych, mebli i innych celów oraz rury ze stali specjalnej, sprężynujące, do wyrobu mebli nowoczesnych

RURY DO SAMOLOTÓW ze stali z pieca elektrycznego: węglistej, niklowej, chromowej, chromo-niklowej, molibdenowej, chromo-molibdenowej, manganowej

RURY ELEKTRYCZNE SPAWANE do przewodów elektrycznych, wyrobu rowerów, mebli, łóżek

RURY WYDECHOWE KOMPLETNE ■ **ZBIORNIKI NA BENZYNĘ**

Towarzystwo Bezimienne Kopalń Węgla „CZELADŹ” w Piaskach/Czeladzi pod Sosnowcem

WĘGIEL KAMIENNY
Z KOPALŃ W CZELADZI DLA
CELÓW PRZEMYSŁOWYCH
I POTRZEB DOMOWYCH

ADRES POCZTOWY: p. CZELADŹ 2. VIA SOSNOWIEC.
ADRES DLA DEPEZ: CZELADŹ SOSNOWIEC.
TELEFON: SOSNOWIEC 611-85.

P. LAMPRECHT

Fabryka Papieru w Sosnowcu

Telefony 62-141 i 62-142

■ ■ ROK ZAŁOŻENIA 1879 ■ ■

ZAKRES PRODUKCJI:

TEKTURA SUROWA DO WYROBU PAPY DACHOWEJ

TEKTURA PODKŁADKOWA POD LINOLEUM

PAPIER PAKOWY W ROLACH I ARKUSZACH

KARTON SZARY I BRĄZOWY

TEKTURA TECHNICZNA USZCZELNIAJĄCA

T O R E B K I P A P I E R O W E

SP. AKC. FABRYK CHEMICZNYCH

„RADOCHA“

W SOSNOWCU, SKRZ. POCZT. 50, TEL. 6-21-22

PRODUKUJE:

Chloran potasu

Chloran sodu

Nadchloran potasu

Kwas cytrynowy

Kwas winowy

Trójfosforan sodowy

Dwufosforan sodowy

Jednofosforan sodowy

Fabryka Lin i Drutu, dawn. A. Deichsel S. A. w Sosnowcu

TELEF. 621.77 i 621.78

oraz

Zakłady Przemysłu Stalowego Meyerhold S. A. w Będzinie

produkują wszelkiego rodzaju liny stalowe i żelazne dla wszelkich przemysłów, kopalń, lotnictwa, marynarki itd., druty stalowe i żelazne wszelkich wytrzymałości i wszelkich średnic, druty kolczaste i siatki dla różnych celów oraz wszelkiego rodzaju pilniki od najmniejszych do największych.

OSKAR SZPIGIEL I SYN

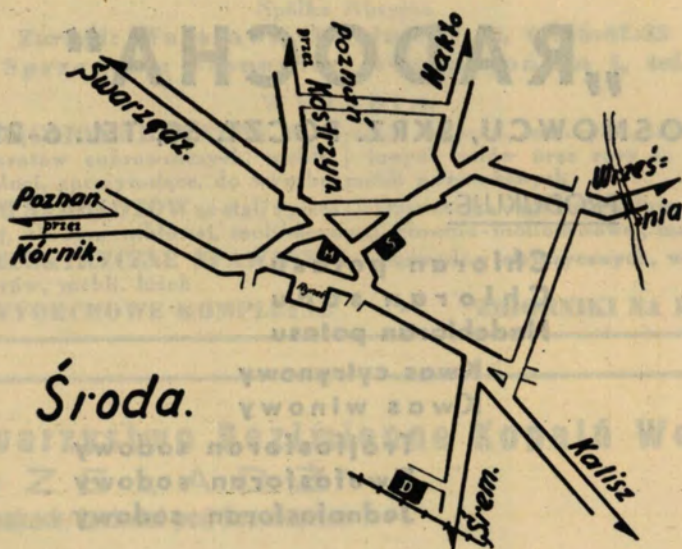
PRZETWORY CHEMICZNE

SOSNOWIEC, UL. PIŁSUDSKIEGO 1. TELEFON nr. 618-81

Artykuły chemiczne dla potrzeb fabryk, hüt i kopalń. Dostawy detaliczne i hurtowe.
Składy własne w Sosnowcu — Komisowe: w Warszawie, Łodzi, Lwowie i Bielsku.

Firma istnieje od roku 1895.

ŚRODA WLKP., Hotele i Pensjonaty:
Hotel Hüttnera, (G), Stary Rynek 12. Tel. 21.

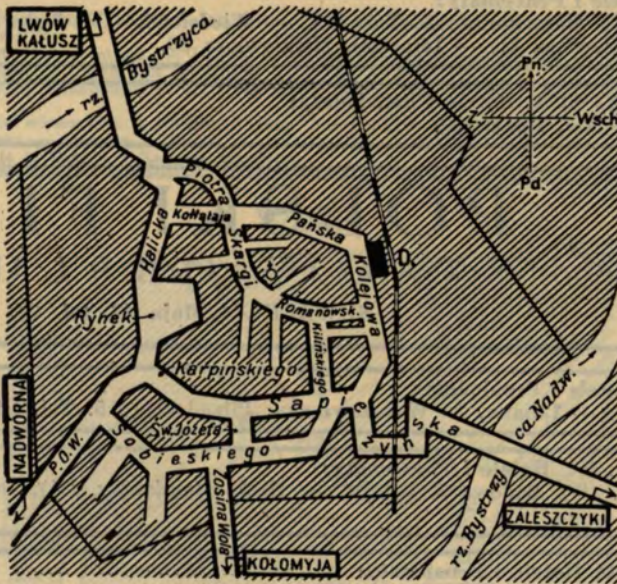
ŚRÓDBORÓW, Hotele i Pensjonaty:
 Śródborowianka, (G). — Anulka, Al. Róż. Tel. 53-84. — Pensjonat Sadowskiej,
 Szwoleżerów. Tel. Otwock 50-86.

STANISŁAWÓW, Hotele i Pensjonaty:
 Union, (G), Sapieżyńska 4. Tel. 259. — Warszawa, Sobieskiego 12. Tel. 276,
 Centralny, (G).

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu i sygnalizacji
 prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:

Elektrotechnika Automobilowa, Motocyklowa i Lotnicza
„MAGNET” Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
 Telefon 4.19-31.
 Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5, Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

STANISŁAWÓW

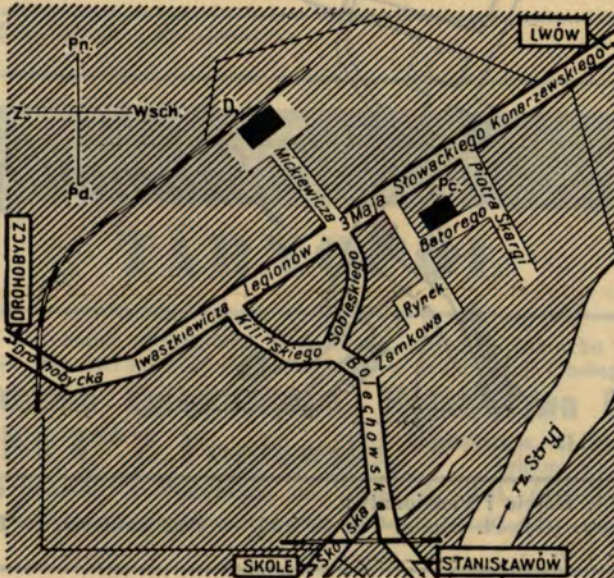

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

STANISŁAWÓW, Sapieżyńska 4, tel. 7.47.

STRYJ

STRYJ, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Dienstl, Magazynowa 3. Tel. 118. — Wiedeński, (G), 3-go Maja 24. —
Bristol, Mickiewicza 31. — Imperial, Mickiewicza 39.

SUCHA K. ŻYWCA, Hotele i Pensjonaty:

Podhalański, (G), Rynek 50.

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI:

SUWAŁKI, 1 Maja 42, tel. 29.

ŚWIDER, Hotele i Pensjonaty:

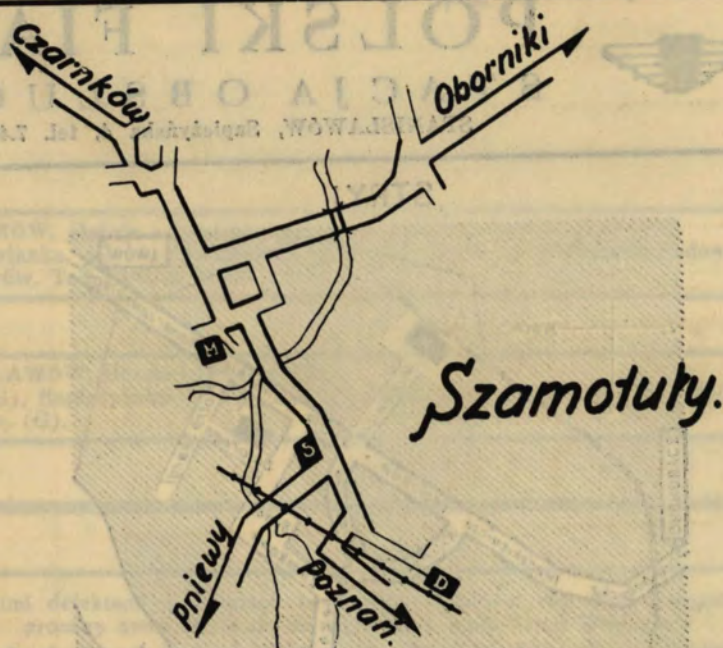
Anulka, (G). — Liliana. — Warszawianka, Piłsudskiego 5. Tel. Otwock 55-49.

ŚWIECIE N. W., Hotele i Pensjonaty:

Hotel Dahm, (G), Sadowa 5. Tel. 16. — Dwór Magdaleny, (G), Dworcowa 32.
Tel. 14.

STAROGARD, Hotele i Pensjonaty:

Vorbach, (G), Rynek. — Pomorski, (G).

SZCZAWNICA, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Zdrojowy, (G), Pl. Dietla. Tel. 12 i 17. — Pod Batorym. — Belweder. —
Hotel Wanda, (G).

SZCZAWNICA

Uroczysko Zdrojowisko obok Parku Narodowego w Pieninach o klimacie podalpejskim — bez wiatrów.

Leczy choroby dróg oddechowych, astmę, choroby narządów trawienia, dróg moczowych, przemiany materii itp.

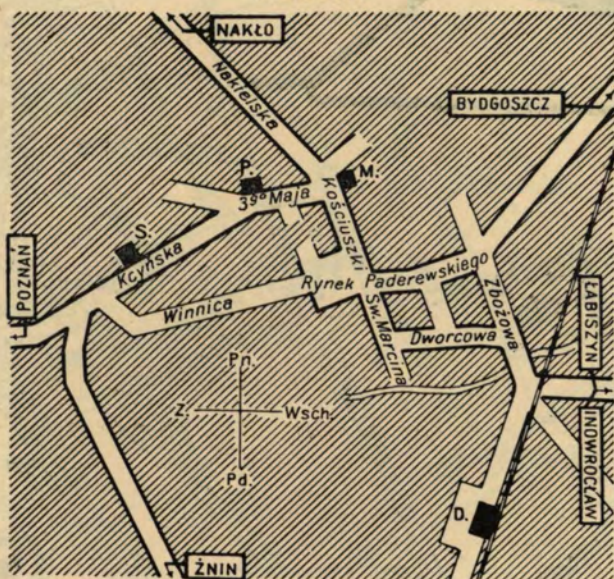
Nowoczesne Inhalatorium — jedyne w Polsce Komory Pneumatyczne, łaźnierki mineralne, Zakład Wodolecznicy, plaża nad Dunajcem.

Komunikacja autobusami P. K. P. od stacji Nowy Targ i Nowy Sącz. Sezon letni od 1.V — 30.IX.

W sezonie wiosennym i jesiennym ceny pensjonatów i pokoi oraz zabiegów leczniczych znacznie obniżone — ryczałty.

Informacje w Orbisie i Komisji Zdrojowej.

SZUBIN

TARNOBRZEG, Hotele i Pensjonaty:
Lichtmana.

ERGE-MOTOR FABRYKA TŁOKÓW, PIERSIENI,
Poznań, Mylna 38/40 SWORZNI, TULEI CYLINDROWYCH.
tel: 79-29 i 86-26 PRECYZYJNA SZLIFIERNIA

TARNOPOL

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu i sygnalizacji prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:

Elektrotechnika Automobilowa, Motocyklowa i Lotnicza
„MAGNET” Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
Telefon 4-19-31.

Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5, Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

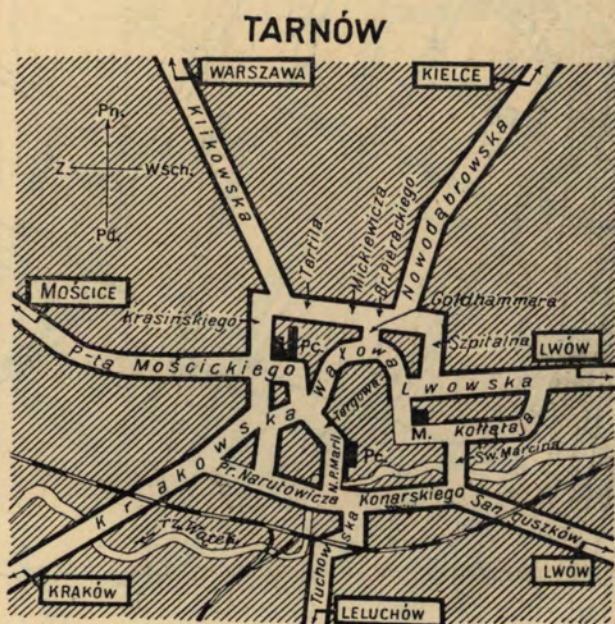
POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

TARNOPOL, Mickiewicza 21, tel. 3.04.

TARNOPOL, Hotele i Pensjonaty:
Polonia, (G), Mickiewicza 8. — Podolski, (G), Mickiewicza 27. Tel. 179.

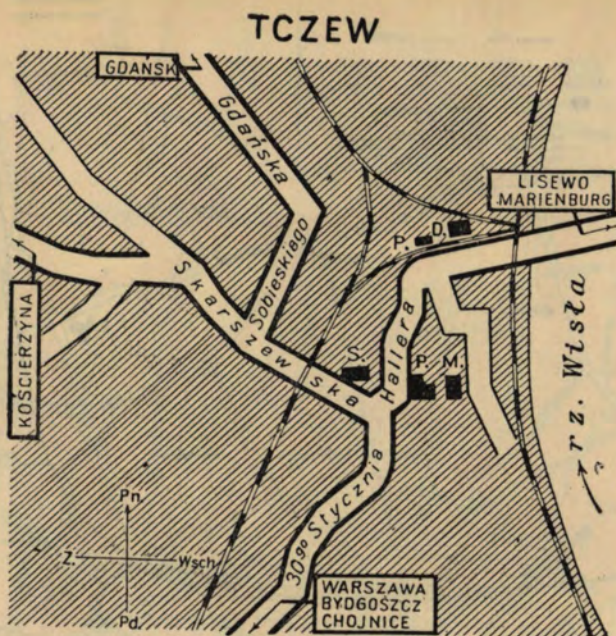
TARNOWSKIE GÓRY, Hotele i Pensjonaty:
Polonia, (G), Krakowska 10. Tel. 5.42-27.

TARNÓW, Hotele i Pensjonaty:
City, (G), Wałowa 21. Tel. 139. — Polski, (G), Kolejowa 5. Tel. 83.

TATARÓW, Hotele i Pensjonaty:
Zofiówka, (G). — Pensj. Helena. — Pod Jeleniem, (G). Tel. 6.

TCZEW, Hotele i Pensjonaty:
Grand Hotel, (G), Piłsudskiego 13. Tel. 10-07. — Centralny, Rynek 2. Tel. 16.

Znanej i wyborowej jakości
NASIONA kwiatowe, warzywne, gospodarcze,
ROŚLINY drzewka, krzewy, róże, byliny oraz
CEBULKI I KŁĄCZE KWIATOWE

poleca w największym wyborze po najniższych cenach

B. HOZAKOWSKI, TORUŃ ul. Mostowa 28 skrz. poczt. 1. Tele. 1174 i 2192

Ilustrowane katalogi i oferty na życzenie bezpłatnie

Zapraszam do zwiedzania moich zakładów ogrodniczych przy ul. Wybickiego 71-3

W. ŁUNIEWICZ SPRZEDAŻ OWOCÓW
 POŁUDNIOWYCH
 TORUŃ, Chełmińska 4. Tel. 22-07.

„MAGNET” Z. POPŁAWSKI
 Warszawa, Złota 5 Tel. 6-00-03

Wszystko dla zapłonu, rozruchu, oświetlenia i sygnalizacji wyrobu własnego,
 oraz reprezentowanych fabryk: Delco-Remy, North-East, A. C., Lovejoy, Trico,
 Willard; Auto-Lite, Bendix, Lucas, Stribel, C. I. M. A, Leo, Hasag, I. E. S., Varta.

TORUŃ

— kolej — tramwaj

cm. 0,500000 1,000000 2,000000 4,000000 8,000000

1. Kościół 2. Bazylika 3. Zamek 4. Pałac 5. Ratusz 6. Dzwonnica 7. Rynek 8. Plac 9. Park 10. Ogrody 11. Wzgórze 12. Wąwóz 13. Kanał 14. Most 15. Kładź 16. Ścieżka 17. Droga 18. Linia kolejowa 19. Linia tramwajowa 20. Linia wodna 21. Linia gazowa 22. Linia elektryczna 23. Linia telefoniczna 24. Linia pocztowa 25. Linia telegraficzna 26. Linia telewizyjna 27. Linia radiowa 28. Linia telewizyjna 29. Linia radiowa 30. Linia telewizyjna

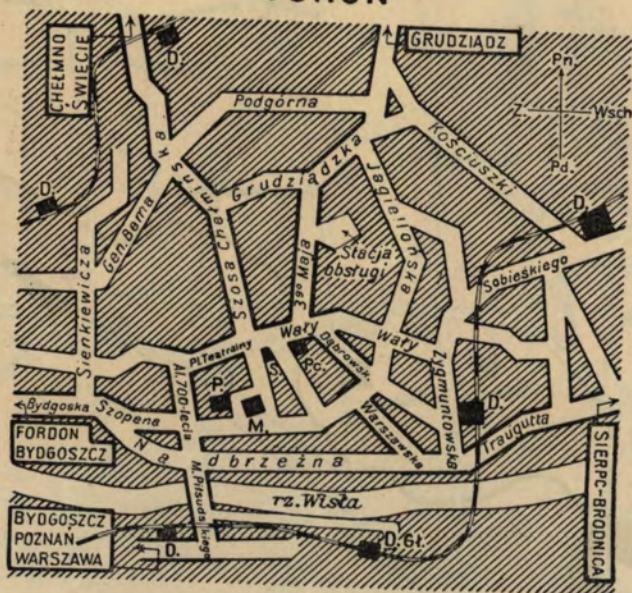

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI

TORUŃ, 3 Maja 2, tel. 19.28.

TORUŃ

Ubezpieczenia samochodowe

zalatwia najkorzystniej i najdogodniej: Reprezentacja w Toruniu „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Mickiewicza 7, tel. 1926, oraz ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia.

Hotel „TRZY KORONY”

właśc. CZESŁAW RUSZKOWSKI

TORUŃ, Star. Rynek 21, tel. Nr. 165
Poleca pierwszorzędné pokoje z wszelkimi wygodami oraz garaż

AUTO-SKŁAD

Toruń, ul. Mostowa 36, tel. 1928

Przedstawicielstwo sprzedaży i stacja obsługi samochodowej **Polski Fiat.**

A. BINIEK

SPECJALNY SKŁAD MASZYN I NARZĘDZI
TORUŃ, KRÓL. JADWIGI 20.

FABRYKA GRZEJNIKÓW ELEKTRYCZNYCH

„GRÓDEK” S. A.

TORUŃ, FOSA STAROMIEJSKA 1.

TEL. Nr 23-11

ODDZIAŁY:

Warszawa	– ul. Marszałkowska 150,	tel. 30668
Gdynia	– ul. Droga Okrężna 58,	„ 1221
Grudziądz	– ul. Ks. Budkiewicza 8,	„ 1109
Puck	– ul. Rynek 25	„ 99

Wyrabia znane w całej Polsce:

E kuchenki,
L kuchnie kompletne,
E piekarniki,
K warniki od 5 do 600 litrów,
T kotły do gotowania zup i kartofli,
R piecyki odbłyiskowe, konwekcyjne, wentylatorowe,
Y piecyki hermetyczne do ogrzewania garażów,
C piecyki do tramwajów i wagonów kolejowych,
Z suszarki elektryczne,
N żelazka do prasowania,
E grzałki nurkowe,
grzejniki do specjalnych celów,
całe instalacje grzejne.

Wykonuje według projektu inż. A. Hoffmanna

artystyczne oświetlenie kościołów
ogrzewanie elektryczne kościołów

Szczegółowe informacje, cenniki, katalogi na życzenie bezpłatnie.

Firma „Gródek” jest stałym dostawcą: Ministerstwa Spraw Woj-
skowych—Ministerstwa Komunikacji—Elektrowni w całej Polsce.

TORUŃ, Hotele i Pensjonaty:
 Polonia, Pl. Teatralny 5. Tel. 19-98. — Pod Orłem, (G), Mostowa 17. Tel. 16-69. — Dworcowy, Piastowska 7. Tel. 16-71. — Trzy Korony, Rynek Staromiejski 21. Tel. 16-57. — Victoria, Żeglarska 15. Tel. 19-53.

TRUSKAWIEC
ZDROJOWISKO SIARCZANO-SOLANKOWE

Sezony letnie od dnia 1 kwietnia do 31 października.
 Sezon zimowy od dnia 1 grudnia do końca lutego.
 W listopadzie i marcu Zakład nieczynny.

**Na czele wód pitnych „Naftusia”
 oraz zdroj wód gorzkich „Barbara”.**

Naturalne kąpiele solankowe, siarczane, borowinowe,
 kwasowęglowe (impregnowane), okłady borowinowe,
 inhalatorium, przepłukiwanie jelit, irygacje.

Wszelkich informacji udziela odwrotnie Zarząd zdrojowy.

TRUSKAWIEC ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:
 Pensj. Aida, (G), Kolejowa. — Capitol, Suchowola. — Carlton, Wspólna. —
 Dom Zdrowia Rodz. Urzęd. — Farys, Hotel Zakład, Mickiewicza. — Lwo-
 wianka, (G), Pomiarcka 2. Tel. 26. — Maraton, Parkowa. — Marysia. —
 I wiele innych.

TRZEBINIA, Hotele i Pensjonaty:
 Hotel Polski, (G), Kościuszki. Tel. 42.

TUCHOLA, Hotele i Pensjonaty:
 Hotel Eilers, (G), Rynek 18. Tel. 32. — Du Nord, (G), Rynek 15.

URLE, Hotele i Pensjonaty:
 Alina, Ks. Skorupki 21. — Bristol, Żwirki i Wigury. Tel. 8. — Europejski, 3-go
 maja 22. — Zakopianka, (G), 11 Listopada 36.

USTROŃ, Hotele i Pensjonaty:
 Ustronianka. Tel. 35.

USTRZYKI DOLNE, Hotele i Pensjonaty:
 Wanda, (G), 27 Listopada. Tel. 34.

 FOTO-ARTYKUŁY NIEZBĘDNE
 dla
TURYSTY
 Sprzedaż we wszystkich fotoskładach w Polsce

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu i sygnalizacji prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:
Elektrotechnika Autobusowa, Motocyklowa i Lotnicza
„MAGNET” Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
 Telefon 4-19-31.
 Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5. Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

Ubezpieczenia samochodowe załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
 Oddział w Warszawie „Vesty” Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Moniuszki 6, nr. tel. 613-74, 652-27.
 Oddział w Warszawie Poznańsko - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Czackiego 2, tel. 241-40, 250-82, 502-82.
 Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

TORUŃ, Hotele i Pensjonaty:

Polonia, Pl. Teatralny 5. Tel. 19-98. — Pod Orłem, (G), Mostowa 17. Tel. 16-69. — Dworcowy, Piastowska 7. Tel. 16-71. — Trzy Korony, Rynek Staromiejski 21. Tel. 16-57. — Victoria, Żeglarska 15. Tel. 19-53.

TRUSKAWIEC

ZDROJOWISKO SIARCZANO-SOLANKOWE

Sezony letnie od dnia 1 kwietnia do 31 października.

Sezon zimowy od dnia 1 grudnia do końca lutego.

W listopadzie i marcu Zakład nieczynny.

**Na czele wód pitnych „Naftusia”
oraz zdroj wód gorzkich „Barbara”.**

Naturalne kąpiele solankowe, siarczane, borowinowe, kwasowęglowe (impregnowane), okłady borowinowe, inhalatorium, przepłukiwanie jelit, irygacje. ∴ ∴ ∴

Wszelkich informacji udziela odwrotnie Zarząd zdrojowy.

TRUSKAWIEC ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Aida, (G), Kolejowa. — Capitol, Suchowola. — Carlton, Wspólna. — Dom Zdrowia Rodz. Urzęd. — Farys, Hotel Zakład, Mickiewicza. — Lwówianka, (G), Pomiarecka 2. Tel. 26. — Maraton, Parkowa. — Marysia. — I wiele innych.

TRZEBINIA, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Polski, (G), Kościuszki. Tel. 42.

TUCHOLA, Hotele i Pensjonaty:

Hotel Eilers, (G), Rynek 18. Tel. 32. — Du Nord, (G), Rynek 15.

URLE, Hotele i Pensjonaty:

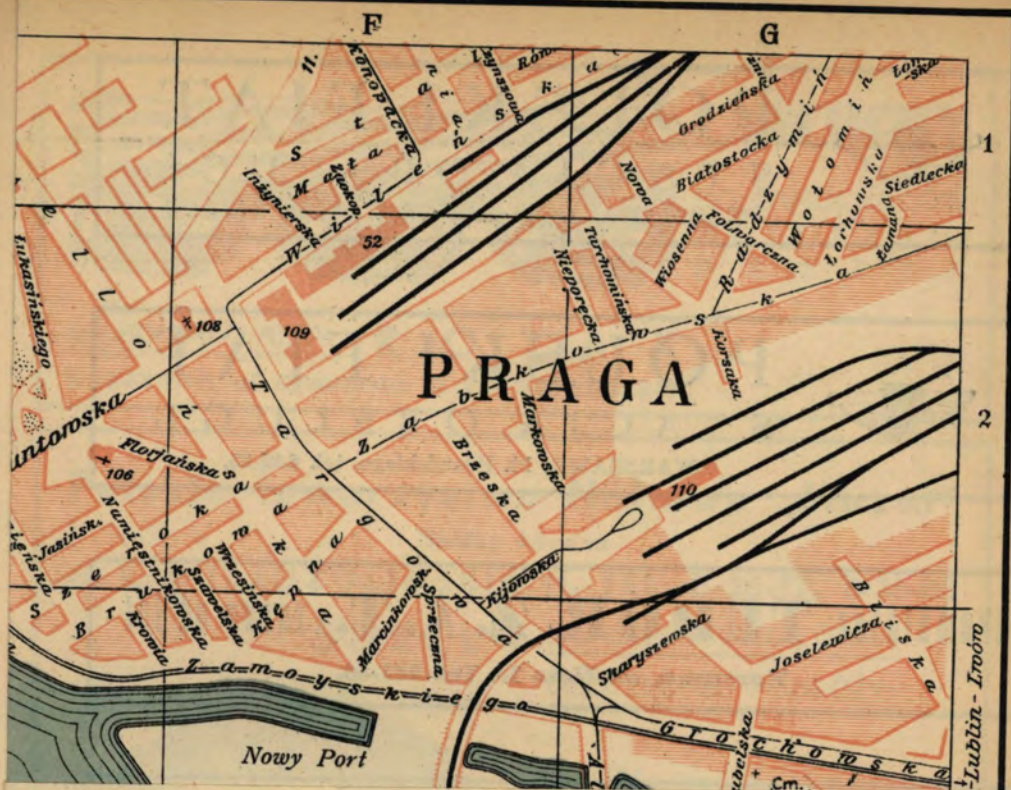
Alina, Ks. Skorupki 21. — Bristol, Żwirki i Wigury. Tel. 8. — Europejski, 3-go maja 22. — Zakopianka, (G), 11 Listopada 36.

USTROŃ, Hotele i Pensjonaty:

Ustronianka. Tel. 35.

USTRZYKI DOLNE, Hotele i Pensjonaty:

Wanda, (G), 27 Listopada. Tel. 34.

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
 Oddział w Warszawie „Vesty“ Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Moniuszki 6, nr. tel. 613-74, 652-27.

Oddział w Warszawie Poznańsko - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Czackiego 2, tel. 241-40, 250-82, 502-82.

Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnocywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

FOTO-ARTYKUŁY NIEZBĘDNE
 dla
TURYSTY
 Sprzedaż we wszystkich fotoskładach w Polsce

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapłonu, rozruchu i sygnalizacji prosimy zwracać się do największej w kraju Stacji Obsługi:
Elektrotechnika Autobusowa, Motocyklowa i Lotnicza
„MAGNET” Z. Popławski, Warszawa, ul. Promenada 1
 Telefon 4-19-31.
 Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5. Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

Ubezpieczenia samochodowe załatwia najkorzystniej i najdogodniej:
 Oddział w Warszawie „Vesty” Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu, ul. Moniuszki 6, nr. tel. 613-74, 652-27.
 Oddział w Warszawie Poznańsko - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Czackiego 2, tel. 241-40, 250-82, 502-82.
 Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

WARSZAWA, Sapieżyńska 6, tel. 5-54-00, 5-54-04.

POLSKI FIAT

STACJA OBSŁUGI:

WARSZAWA, Pl. Piłsudskiego, tel. 6.05.25.

Akumulator **TUDOR Z. A. T.** znany od lat

Warszawa, ul. Złota 35. Tel. 533-49.

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Warszawie
ul. Zielna 45, tel. 24790, 24897, 25671

WARSZAWA, Hotele i Pensjonaty:

Bristol, Krak. Przedm. 42. Tel. 5.51-60. — Europejski, Krak. Przedm. 13. Tel. 5.56-20. — Polonia Palace, (G), Al. Jerozolimskie 39. Tel. 5.51-40. — Angielski, Wierzbowa 6. Tel. 5.60-33. — Brühl, Fredry 12. Tel. 6.30-36. — Britania, Nowolipie 18. Tel. 11-64-15. — Royal, (G), Chmielna 31. Tel. 5.56-86. — Rzymski, (G), Focha 1. Tel. 5.45-90. — Sawoy, Nowy świat 58. — Saski, Krak. Przedm. 33. Tel. 6.05-29. — Terminus, Chmielna 28. Tel. 5.47-66. — Victoria, Jasna 26. — Polski, (G), Długa 29. Tel. 11.68-64. — Grand Hotel, Chmielna 5. Tel. 5.47-40. — Wiedeński, Marszałkowska 102. Tel. 6.11-13 i 6.12-37. — Astoria, Chmielna 49. Tel. 5.80-46. — Francuski, Marszałkowska 112. — Metropol, (G), Marszałkowska 114. Tel. 6.11-73/4. — Wenecja, Nalewki 11. Tel. 11.22-48. — Pensj. Z. Dembińskiej, Boduena 4. Tel. 6.25-22. — Pensj. A. Gruszeckiej, Al. Ujazdowska 9a. — Pension de famille J. Ponikowskiej, Widok 11. Tel. 221-70. — H. C. Wilczyńskiej, Bracka 4. Tel. 9.46-46.

**AUTO-MECHANICZNE
WARSZTATY**

M. MAZUR

Warszawa-Praga, ul. Wiosenna 10. Tel. 10.18-74.

374

ŁAŃCUCHY

DO SAMOCHODÓW
MOTOCYKLI
DREZYN

SKŁAD SPECJALNY: **ROTAX**

WARSZAWA, ul. Senatorska 32. Tel.: 3-94-87, 3-15-95

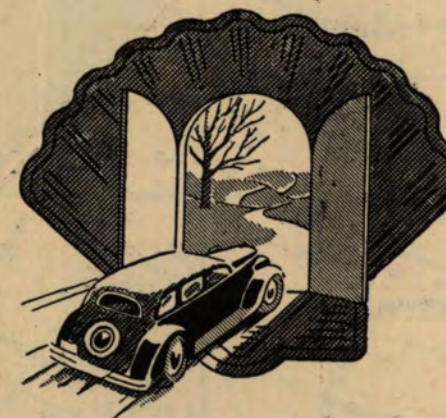
Polskie Towarzystwo Naftowe „Mazut”

Spółka Akcyjna

ALEJE JEROZOLIMSKIE 11, TEL. 8-36-77, 8-36-88

SHELL — WŁAŚCIWA WSKAZÓWKA

OSZCZĘDNEJ PODRÓŻY:

Używaj doskonałych
olejów samochodowych

SINGLE SHELL

DOUBLE SHELL

TRIPLE SHELL

GOLDEN SHELL

**SAMOCHODOWE WARSZTATY
ELEKTROTECHNICZNE**

„SEL”

BRACIA ZAKOLSCY

WARSZAWA, WARECKA 8.
TEL. 2.80-22.

WYNAJEM SAMOCHODÓW

Osobowych
i Ciężarowych

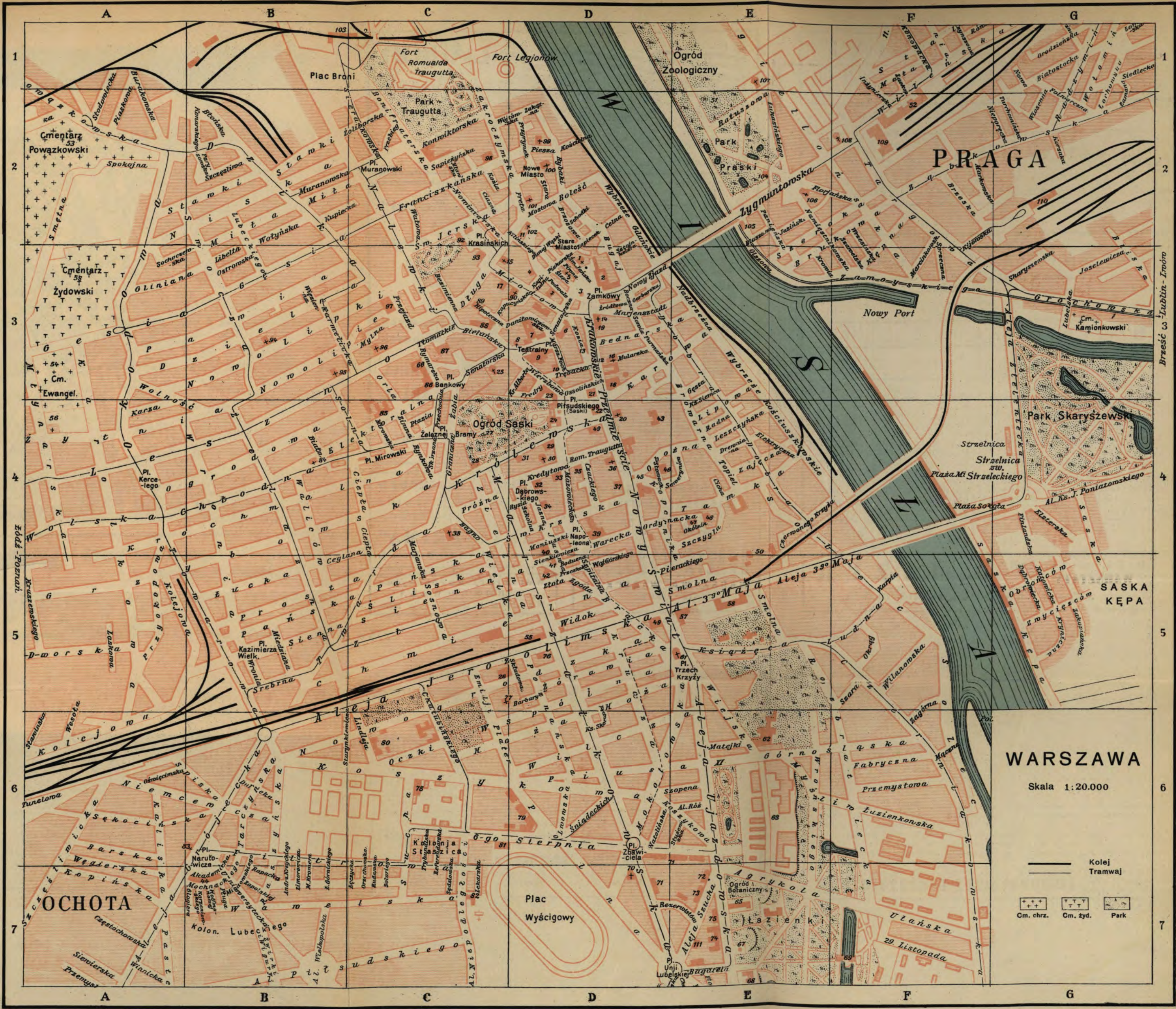
„AUTO-PRIMA”

Warszawa tel. 501-62 Bielańska 5.

Warsztaty karoseryjne
S. BORKOWSKI

Warszawa, Książęca 15/17.

375

PRAGA

WARSZAWA

Skala 1:20.000

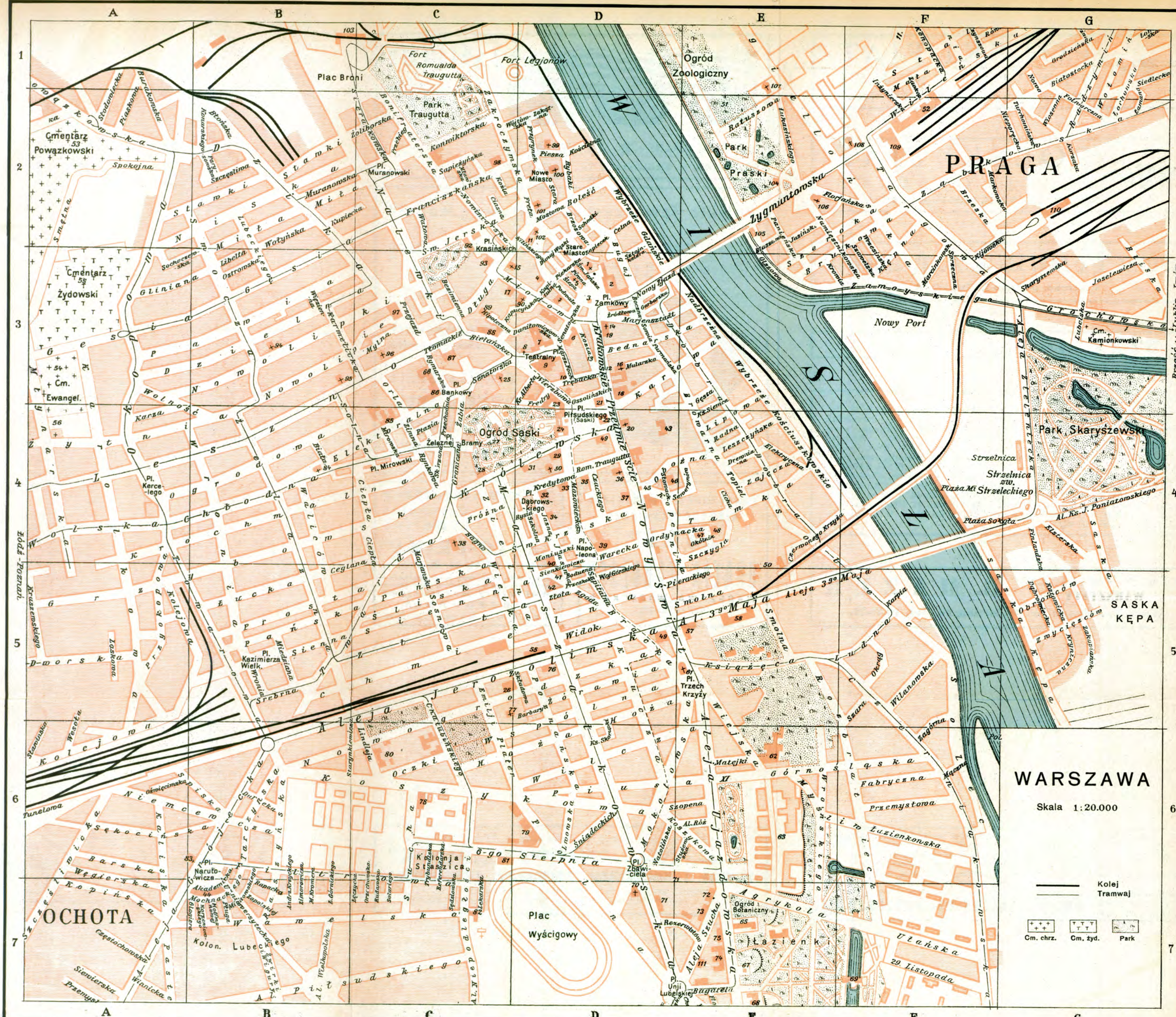
Kolej
Tramwaj

Cm. chrz. Cm. zyd. Park

Brześć Lublin-Trobr

SASKA
KĘPA

7

PRAGA

WARSZAWA

Skala 1:20.000

Kolej
Tramwaj

Cm. chrz. Cm. zyd. Park

Brześć Lublin - Irbno

Łódź - Poznań

7

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI
WARSZAWA, Sapieżyńska 6, tel. 5-54-00, 5-54-04.

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI
WARSZAWA, Pl. Piłsudskiego, tel. 6.05.25.

Akumulator **TUDOR Z. A. T.** znany od lat
Warszawa, ul. Złota 35. Tel. 533-49.

C. HARTWIG S. A. Oddział w Warszawie
ul. Zielna 45, tel. 24790, 24897, 25671

WARSZAWA, Hotele i Pensjonaty:
Bristol, Krak. Przedm. 42. Tel. 5.51-60. — Europejski, Krak. Przedm. 13. Tel. 556-20. — Polonia Palace, (G), Al. Jerozolimskie 39. Tel. 5.51-40. — Angielski, Wierzbowa 6. Tel. 5.60-33. — Brühl, Fredry 12. Tel. 6.30-36. — Britania, Nowolipie 18. Tel. 11-64-15. — Royal, (G), Chmielna 31. Tel. 5.56-86. — Rzymski, (G), Focha 1. Tel. 5.45-90. — Sawoy, Nowy Świat 58. — Saski, Krak. Przedm. 33. Tel. 6.05-29. — Terminus, Chmielna 28. Tel. 5.47-66. — Victoria, Jasna 26. — Polski, (G), Długa 29. Tel. 11.68-64. — Grand Hotel, Chmielna 5. Tel. 5.47-40. — Wiedeński, Marszałkowska 102. Tel. 6.11-13 i 6.12-37. — Astoria, Chmielna 49. Tel. 5.80-46. — Francuski, Marszałkowska 112. — Metropol, (G), Marszałkowska 114. Tel. 6.11-73/4. — Wenecja, Nalewki 11. Tel. 11.22-48. — Pensj. Z. Dembińskiej, Boduena 4. Tel. 6.25-22. — Pensj. A. Gruszeckiej, Al. Ujazdowska 9a. — Pension de famille J. Ponikowskiej, Widok 11. Tel. 221-70. — H. C. Wilczyńskiej, Bracka 4. Tel. 9.46-46.

AUTO-MECHANICZNE M. MAZUR
WARSZTATY
Warszawa-Praga, ul. Wiosenna 10. Tel. 10.18-74.

374

ŁAŃCUCHY

DO SAMOCHODÓW
MOTOCYKLI
DREZYN

SKŁAD SPECJALNY: **ROTAX**
WARSZAWA, ul. Senatorska 32. Tel.: 3-94-87, 3-15-95

Polskie Towarzystwo Naftowe „Mazut”

Spółka Akcyjna

ALEJE JEROZOLIMSKIE 11, TEL. 8-36-77, 8-36-88

SHELL — WŁAŚCIWA WSKAZÓWKA
OSZCZĘDNEJ PODRÓŻY:

Używaj doskonałych
olejów samochodowych

SINGLE SHELL
DOUBLE SHELL
TRIPLE SHELL
GOLDEN SHELL

SAMOCHODOWE WARSZTATY
ELEKTROTECHNICZNE

„SEL”
BRACIA ZAKOLSCY
WARSZAWA, WARECKA 8.
TEL. 2.80-22.

WYNAJEM SAMOCHODÓW

Osobowych
i Ciężarowych

„AUTO-PRIMA”
Warszawa tel. 501-62 Bielańska 5.

Warsztaty karoseryjne
S. BORKOWSKI
Warszawa, Książęca 15/17.

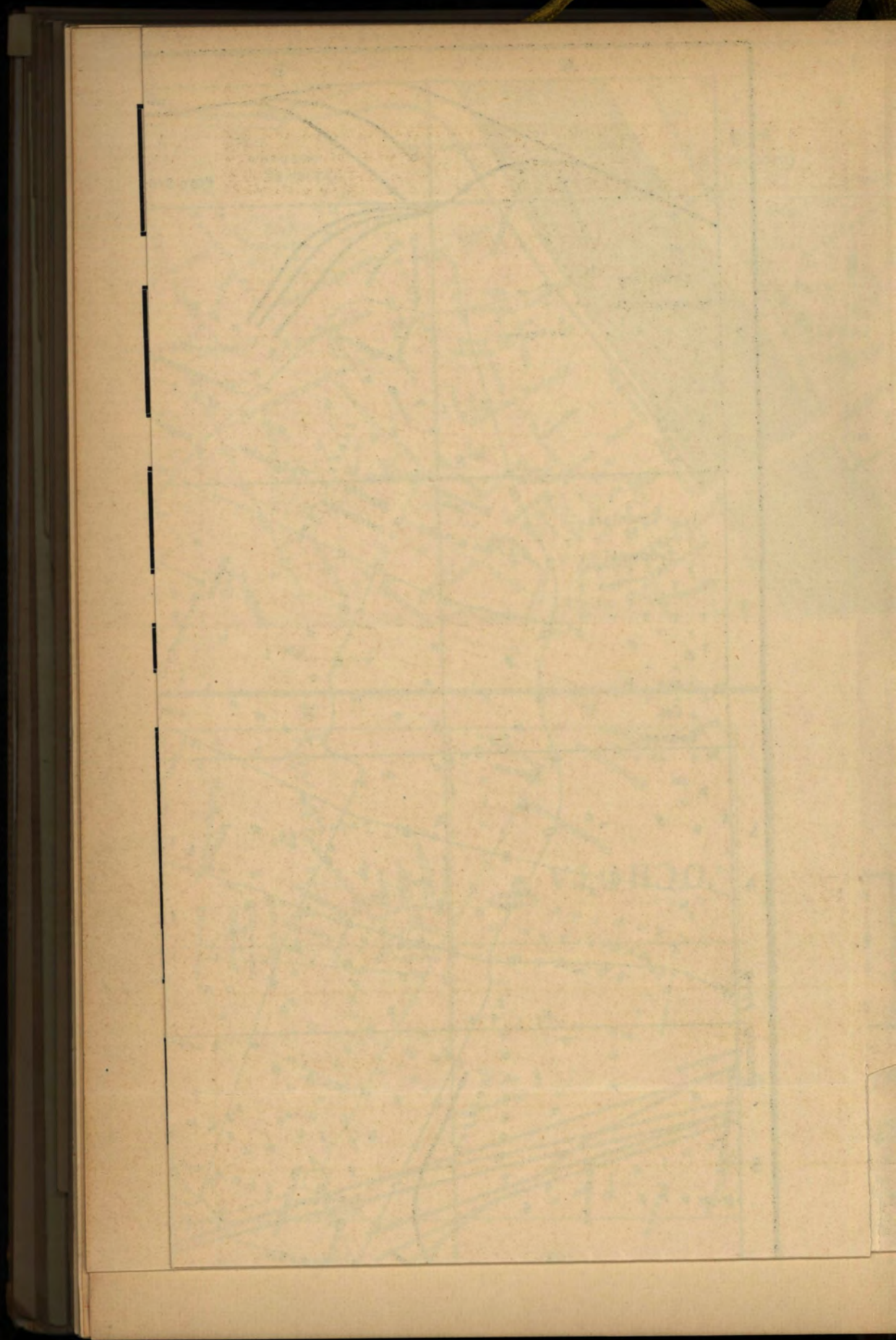
375

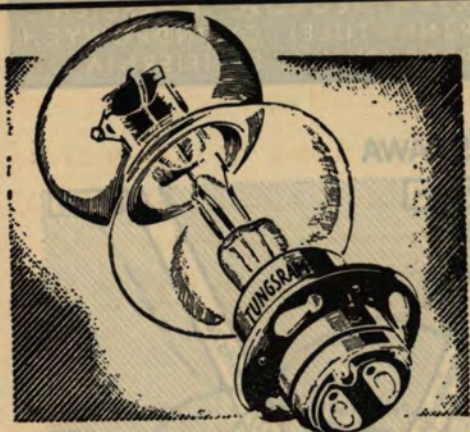
Ubezpieczenia samochodowe
zawatwa najkorzyst-
niej i najdogodniej:
Oddział w Warszawie „Vesty” Banku Wzajemnych Ubezpieczeń w Pozna-
niu, ul. Montuski 6, nr. tel. 613-74, 652-27.
Oddział w Warszawie - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpie-
czeń S. A. w Poznaniu, ul. Czackiego 2, tel. 241-40, 250-82, 502-82.
Obydwa Oddziały przyjmują także ubezpieczenia: na życie, od ognia, od
kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawnocywilnej, od
nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

Z wszelkimi defektami w instalacji oświetlenia, zapionu, rozruchu i sygnalizacji
prosimy zwracać się do najbliższej w kraju Stacji Obsługi:
Elektrotechnika Autobusowa, Motocyklowa i Lotnicza
Warszawa, ul. Promenada 1
„MAGNET” Z. Popkawski, Telefon 4-19-31.
Wydział Sprzedaży i Dyrekcja, ul. Złota 5. Tel. 6.00-03 i 6.02-02.

FOTO-ARTYKULY NIEZBĘDNE
dla
TURYSTY
Sprzedaw we wszystkich fotoskładach w Polsce

BIAŁE światło szosowe o zasięgu 300 — 400 m daje doskonały rozrzut także i na oba skraje drogi.

ŻÓLTE światło przytłumione, daje doskonałą widoczność na zakrętach i podczas mgły. Nie oślepia kierowców mijanych pojazdów.

ŻARÓWKA SAMOCHODOWA

Na straży bezpieczeństwa wozu podczas mgły i niepogody.

TUNGSRAM
BICOLOR

WYTWÓRNIA ART. WYROBÓW W BRONZIE, SREBRZE I ZŁOCIE **W. GONTARCZYK**

Warszawa, Miodowa 17 i 19. Tel. 521-84.

Nagrody SPORTOWE, Medale, Ordery, Odznaki wojskowe i sportowe.

ZAKŁADY WULKANIZACYJNE

„REKORD”

Warszawa, Poznańska 6, tel. 8.14.09
Oddział: Bonifraterska 29, tel. 11.95.58

NAPRAWA OPON I DETEK SAMOCHODOWYCH.

ogumianie kółek żelaznych na ebonicie, wałów drukarskich, roboty techniczne i chirurgiczne w zakresie gumowym.

FABRYCZNE NAKŁADANIE PROTEKTORÓW.

„FOTOTECHNIKA”

ERWIN PESCHT

WARSZAWA, Marszałkowska 44a
i Marszałkowska 102 vis a vis dworca głównego

APARATY FOTOGRAFICZNE
PRZYBORY, BŁONY, PAPIERY

WŁASNE LABORATORIUM
RATY, ZAMIANA, KOMIS

PIERWSZA W POLSCE FABRYKA
NADWOZI STAŁOWYCH

„AUTO-KAROSSA”

Spółka firmowa

Warszawa,

Al. Jerozolimskie 105. Tel. 294-41

NADWOZIA SAMOCHODOWE
WSZELKICH RODZAJÓW I TYPÓW
BUDOWA — — — — — REMONT

FAMA *Fabryka Śrub i Armatur*

Z. GECOW, St. TONDIS, J. DOBEK inż.

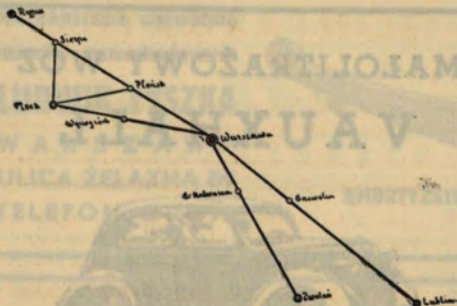
Warszawa, ul. Szara 12. Tel. 8-27-04.

WARSZTATY MECHANICZNE
Koła zębate

B-cia J. i K. OLESIŃSCY

Warszawa, Wronia 67,
telefon 614-25.

POLSKIE LINIE SAMOCHODOWE S. A.
KONCESJONOWANE PRZEDSIĘBIORSTWO KOMUNIKACJI AUTOBUSOWEJ

Warszawa — Garwolin — Lublin

Warszawa — Góra Kalwaria —
Zwoleń

Warszawa — Wyszogród — Plock

Warszawa — Płońsk — Rypin

Plock — Sierpe

Plock — Raciąż i inne

WYNAJEM AUTOBUSÓW
NA WYCIECZKI TURYSTYCZNE

Informacje — Warszawa, Krochmalna 87a,
telefon 682-59, 11-70-35.

„S A F A T”

BOKSY SAMOCHODOWE!

Al. 3-go Maja 22-24. Tel. 209-39

widne — suche — ciepłe — zimą
ciepła woda do mycia samochodów

ELEKTRYCZNOŚĆ

CENY UMIARKOWANE

WIELKOPOLSKA

WULKANIZACJA

WARSZAWA,

Al. Jerozolimskie Nr 34

(róg Marszałkowskiej). Tel. 523-98.

SPRĘŻYNY
DO WSZELKICH CEŁÓW

POLSKI PRZEMYSŁ
powinien mieć
dobre i tanie
POLSKIE SPRĘŻYNY

WYTWÓRNIA SPRĘŻYN I WYROBÓW Z DRUTU
"POLONIA"
KAROL KURZELA
WARSZAWA, KACZA 7. tel. 518-98

Jedynе źródłе chrześcijańskie dostaw sprężyn.
— Gdzie każdy Polak powinien się zaopatrywać. —

WYTWÓRNIA SILNIKÓW
i
WARSZTATY MECHANICZNE
HENRYK LIEFELDT

i
STEFAN SCHIFFNER

SP. z OGR. ODP.

WARSZAWA, WOLNOŚĆ 5.
TELEFONY: 640-28, 523-86, 241-37

ODDZIAŁ GÓRCZEWSKA 14.

SILNIKI PRZEMYSŁOWE, MOTOPOMPY,
CZĘŚCI METALOWE DO PŁATOWCÓW,
CZĘŚCI DO SILNIKÓW LOTNICZYCH,
CZĘŚCI DO SAMOCHODÓW. POD-
GRZEWACZE POWIETRZA DO SILNIKÓW
LOTNICZYCH I SAMOCHODOWYCH

WYTWÓRNIA LIMUZYN MAŁOLITRAŻOWY WÓZ
G R A H A M **V A U X H A L L**

ESTETYCZNY WYGLĄD ZEWN.
PRZESTRZENNA KAROSERIA
LUKSUSOWE WYPOSAŻENIE
SILNIK 6-CYL., MOCY 90 K. M.
ROZSTAW OSI 120" = 3,04 M.

HYDRAULICZNE HAMULCE
NIEZALEŻNE ZAWIESZENIE KÓŁ
SAMONOŚNA STAŁ. KAROSERIA
SILNIK: 4-CYL., POJ. 1,2 L., 34 K. M.
ZUŻYCIE: 7 L./100 KLM., SZYB: 105

JEN. REP.: GENERAL TRADING
WARSZAWA, SENATORSKA 32, tel. 3.06-10

AUTO-KRUPKA

Jedyna w Polsce hurtownia
zaopatrzona w największy wybór
akcesoryj samochodowych

specjalność:

WSZYSTKIE PRZYBORY
DO BUDOWY KAROSERYJ

WYROBY WŁASNE:

Opony i dętki wszystkich marek

W A R S Z A W A
NOWY ŚWIAT 5

TELEF. 9-10-70, 9-39-05

h u r t . . . d e t a l

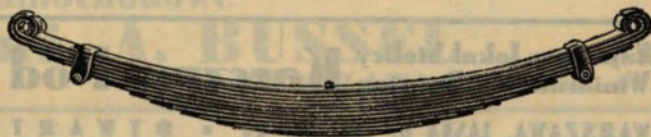
PIERWSZA KRAJOWA WYTWÓRNIA SPRĘŻYN

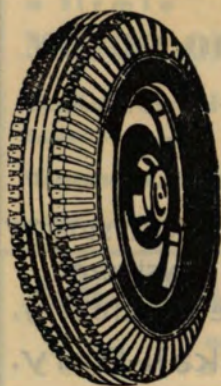
Mechaniczna wytwórnia
resorów samochodowych

LUDWIK TYSZKA

W A R S Z A W A
ULICA ŻELAZNA 89
TELEFON 2-24-92

AMORTYZATORY DO RESORÓW WŁASNEGO PATENTU

Parowy Zakład Wulkanizacyjny „DOBROGUM”

Sp. z o. o.

dawniej „PROGRES”

Warszawa, Leszno 23. Tel. 11.45-31.

Wykonuje wszelkie wulkanizacje OPON i DĘTEK
oraz nakładanie protektorów.

**SAMOCODOWE WARSZTATY
ELEKTRO-TECHNICZNE**

MARIAN CZYSZ

WARSZAWA, UL. LESZNO Nr 75.
Telefon 11-33-78.

Przewijanie i naprawa dynamo, starterów, magnet
i sygnarów. Naprawa i ładowanie akumulatorów
samochodowych wszystkich typów. Roboty wykonane
ściśle fachowo **SZYBKO I SOLIDNIE.**

UWAGA: Dojazd tramwajami Nr 15, 9, 0 i P.

Garaze Dzentelmeńskie

Stacja Obsługi Samochodów

w Warszawie

CENTRALA

AL. JEROZOLIMSKIE 109
tel. 301-55

FILIA

PAŃSKA 80, tel. 6-73-24

Elektrotechnika

Samochodowa i Motocyklowa

Akumulatory

wszelkiego rodzaju

D. T. H. Stanisław Guzel

Warszawa, Kopernika 13, tel. 530-90

KURSY

SAMOCODOWO-MOTOCYKLOWE

Inżyniera

K. Tarnowskiego

Warszawa, Al. Jerozolimska 18.

Garaze i warsztaty:

Jerozolimska 6. Tel. 5-85-12.

**PROWADZA KOMPLETY
ZAWODOWE I DZENTELMEŃSKIE**

**Najmilszy lokal Stolicy
Winiarnia — Dancing**

Karczma Pod Kogutem

WARSZAWA, JASNA 6, TEL. 647-24 ■ OTWARTA CAŁĄ NOC.

Café Dancing „F.F.”

Warszawa, Króla Alberta 6

właśc. **Bracia Front.**

Najwytworniejszy lokal stolicy.
Bogate programy artystyczne —
Pierwszorzędne orkiestry.

2 Cocktail-Bary.

Rok założenia 1829

ZAKŁADY PRZEMYSŁU BAWELNIANEGO
„Ludwik GEYER”

Sp. Akc.

Biuro sprzedaży

w Warszawie Boduena Nr. 4

Telefony: 667-53, 688-86.

Produkują jako specjalność:

Sztuczną skórę (Dermatoid)

- na pokrycie dachów samochodowych
- „ pokrycie siedzeń
- „ ochraniacze masek i chłodnic
- „ kiedry

Sztuczny zamsz

- na obicia ścian i sufitów samochodowych

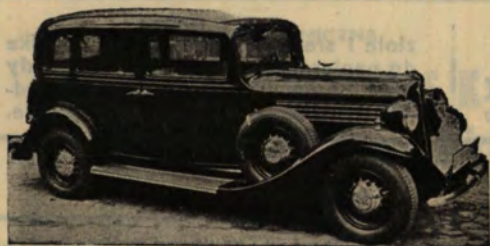
Granitol (Libroid)

- na roletki samochodowe i autobusowe

Tattersal Polski T. BUKOWSKIEGO

PL. TRZECH KRZYŻY Nr 13

Telef. 9-00-78 ■ Rok założ. 1915

Polecamy luksusowe

SAMOCHODY

ostatnich modeli na

śluby, spacery i podróże.

CENY PRZYSTĘPNE.

Karoserie Samochodowe

Inż. A. BUSSEL

WARSZAWA, WOLSKA 86.

Najlepsze
i najtańsze oleje i smary

w firmie

MOTOR OL COMPANY

D. Kaniewski i W. Lewiński

Spółka firmowa

Warszawa, ul. Chłodna 29, Tel. 5.06-43.

„MOTOREMONT”

SP. Z O. O.

Samochodowe

warsztaty

reperacyjne

Tel. 9-58-80. Wilanowska Nr. 11.

Julian MACULEWICZ GARAŻE stacja obsługi
WARSZTATY MECHANICZNE

Montaż wszelkiego rodzaju silników spalinowych i ropnych

Ceny przystępne.

Warszawa, Twarda 70, tel. 336-71

WYTWÓRNIA CZĘŚCI I USZCZELNIEN

SAMOCHODOWYCH,
MOTOCYKLOWYCH
I LOTNICZYCH

„IES” I. SIKORA,
Warszawa, ul. Solec 87.

GAŚNICE SAMOCHODOWE

oraz dla wszelkich innych celów
typów

„MINIMAX” i „PERKEO”

Produkcja i Sprzedaż:

Zakłady Przemysłowe „BIELANY” S. A.

DZIAŁ GAŚNIC:

Warszawa, ul. Senatorska 33.
Tel.: 248-62, 12.71-30, 12.72-27.

ZAL. 1909

Fabryka wyrobów złotych i srebrnych

W. Krupski i J. Matulewicz

WARSZAWA, Leszczyńska 12 (dom wł.), Tel. 208-77

POLECA

złote i srebrne papierośnice, pudełka
do papierosów, puderniczki, nagrody
sportowe oraz wszelkie przed-
mioty w zakres złotnictwa wchodzące.

**Przyczepki samochodowe,
turystyczne i przemysłowe**

Inż. **STANISŁAW MALENDOWICZ**

Warszawa, Al. Jerozolimskie 105,
tel. 331-03.

ALEKSANDER

WŁ. A. STACHNIEWSKI

**NAGRODY SPORTOWE
GUSTOWNE UPOMINKI**

WARSZAWA, NOWY ŚWIAT 41. TEL. 689-63

POLSKA FABRYKA LAKIERÓW

I. C. KOCH

SP. Z OGR. ODP.

Warszawa, ul. Piaskowa 6

Zarząd i fabryka: 11-02-40

Biurowo: 11-51-27

Poleca znane ze swej dobroci:

wszelkie

**LAKIERY NITROCELLULOZOWE
DLA AUTOMOBILIZMU**

Lakiery dekoracyjne i malarskie
oraz dla celów elektrotechnicznych.

PŁYN DO HAMULCÓW
HYDRAULICZNYCH

HAMOL

o r a z

wszelkie artykuły chemiczne
dla automobilisty
i przemysłu samochodowego

FABRYKA CHEMICZNA

P. SKOWROŃSKI
inż. **St. JANKOWSKI i S-ka**
WARSZAWA

„ANGLOMOTOR”

Przedstawicielstwo samochodów

MORRIS i MORRIS COMMERCIAL

produkt angielski

Centrala i Salon sprzedaży:

Warszawa, ul. Marszałkowska 152. Tel. 580-90.

St. obsługi i warsztaty mechaniczne: **ul. Waliców 26. Tel. 268-47.**

Samochody, osobowe, ciężarowe, oraz ciągniki. Nośność do 12.000 kg.

Samochody **Morris i Morris Commercial** podlegają rejestracji na zarobkowy przewóz towarów i osób.

Własne warsztaty mechaniczne i precezyjne wykonują generalne remonty samochodów różnych marek.

Produkcja części zamiennych do silników ropowych i benzynowych.

Dlaczego samochody

Skoda „Popular” 1 L. 27 km.

Skoda „Rapid” 1,4 L. 31 km.

ciesz się coraz większym powodzeniem?

Bo posiadają niezależne zawieszenie wszystkich kół, wahliwe tylne półoski, cichą skrzynkę biegów, azotowane tuleje w cylindrach, nowoczesne karoserie i bogate wyposażenie, a są przytym

TANIE, SOLIDNE, TRWAŁE

Polskie Towarzystwo Zakładów Skody
Warszawa, ul. Złota 68, tel. 205-70.

Przedstawicielstwa:

Warszawa, Poznań, Kraków, Katowice,
Łódź, Lwów, Białystok, Toruń, Gdynia.

SAMOCCHODY

Generalna Reprezentacja na Polskę

TATRA-AUTO

WARSZAWA

DYREKCJA, WARSZTATY, MAGAZYN,
STACJA OBSŁUGI

ul. Czerniakowska 207 (Śniegockiej 4)
tel. 9-52-42, 9-52-41

SALON WYSTAWOWY

ul. Krak. Przedmieście 16/18, tel. 3-13-69

Przedstawicielstwa:

Bielsko, Katowice, Kraków, Lwów,
Łódź, Poznań, Gdynia.

DKW

SAMOCCHODY I MOTOCYKLE

NAJTAŃSZA EKSPLOATACJA
BOGATO ZAOPATRZONY SKŁAD CZĘŚCI ZAMIENNYCH
FACHOWA OBSŁUGA PRZEZ WY-
SZKOLONY W FABRYCE PERSONEL.

WARSZAWSKA SPÓŁKA SAMOCCHODOWA

ZARZĄD i ST. OBSŁUGI

UL. TWARDA 64

— WARSZAWA —

SALON WYSTAWOWY

UL. MAZOWIECKA 11.

WYNAJEM SAMOCHODÓW LUKSUSOWYCH
marki „CHEVROLET”, „FIAT” i innych
Na śluby, podróże, spacery i wycieczki
oraz nowoczesny garaż

Złota Nr. 64, tel. 2-00-98 i 3-41-41.

W. S I C Z E K ZAKŁADY MECHANICZNO SAMOCHODOWE
Warszawa, Fabryczna 5, Tel. 9.25-49.

NAJDOSKONALSZE MYDŁO NA ŚWIECIE DO GOLENIA

MYDŁO
KREM z MOTYLEM

Maq. W. KASPRZYCKIEGO

WARSZAWA

ZAKŁAD
LAKIERNICZO-SIODLARSKI

CZESŁAW ZACHARSKI
Warszawa, Wilanowska 9. Tel. 856-38.

Przedstawicielstwo Sprzedaży Map
i Wydawnictw Kartograficznych
Wojskowego Instytutu Geograficznego

MAPY SZCZEGÓŁOWE
I PLANY W SKALACH:

1:25.000 1:100.000 1:300.000 1:750.000
1:1.000.000 (Międzynarodowa Mapa Świata)
Mapy turystyczne ze szlakami narciarskimi
nowe oryginalne opracowanie.

CENTRALA SPRZEDAŻY MAP
KOZIEJ, OLSZEWSKI i FILIPOWICZ

Warszawa, ul. Sienkiewicza 2, tel. 2.95-50.

DYKTY XYLOTEKTOWE

do

architektury wnętrza,
budownictwa letniskowego,
domków campingowych,
budownictwa sanitarnego
i wszelkich konstrukcji
ogniotrwałych,
gazoszczelnych,
wodoodpornych,
nieakustycznych.

DYKTY FORNIEROWANE DYKTY DRZWIOWE SUCHOKLEJONE PŁYTY STOLARSKIE LISTEWKOWE

do

meblarstwa,
stolarstwa budowlanej,
dekoracji wnętrza
i luksusowych akcesorii
znane ze swej
dobroci

polecają

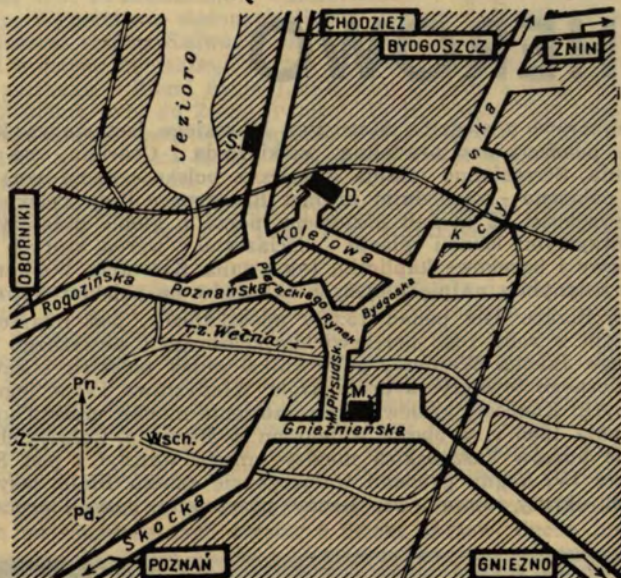
**MIKASZEWICKIE ZAKŁADY
WYROBÓW DRZEWNYCH**

„O L Z A” s p. a k c.

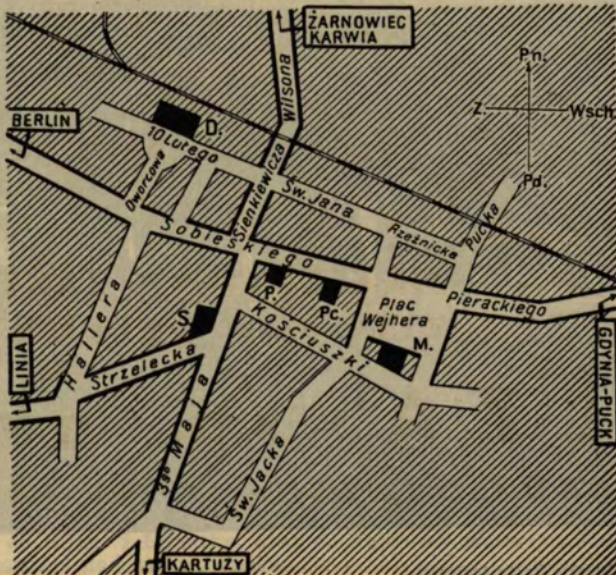
WARSZAWA, UL. JASNA 11, TEL. 6.80-71.

WĄBRZEŻNO-POM., Hotele i Pensjonaty:
 Pod Białym Orłem, (G), Rynek 16. Tel. 5.

WĄGROWIEC

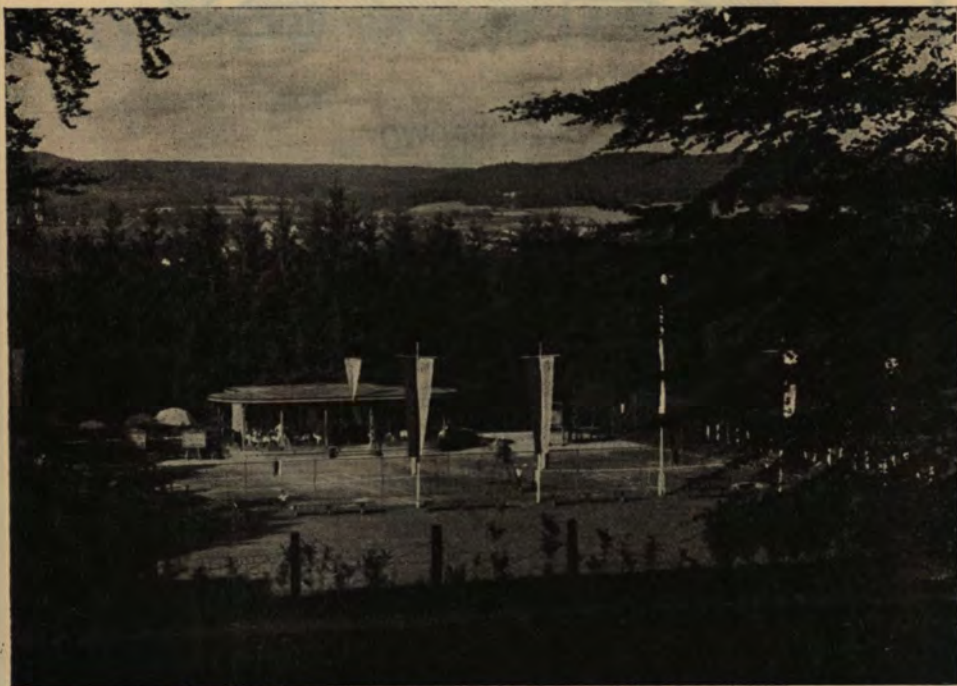
WEJHEROWO

WEJHEROWO

Miasto Wejherowo z siedzibą Starostwa Morskiego jest stolicą Kaszub niezwykle malowniczo położoną nad pradoliną rzeki Reda i Cedronu, na linii kolejowej Gdańsk — Gdynia, Strzebielino (stacja graniczna polsko - niemiecka), jest miastem najbardziej na północno - zachodnim krańcu Rzeczypospolitej Polskiej wysuniętym, położonym na wysokości 32 m nad poziomem morza o glebie piaszczystej. Okolone przepięknymi górzystymi lasami iglasto - liściastymi, wśród których rozsiadły się piękne renesansowe i barokowe kapliczki, tak zwana Kalwaria Wejherowska, miasto Wejherowo jest jedynym z najpiękniejszych zakątków na polskim wybrzeżu morskim.

Wejherowo, liczące dziś ponad 15.000 mieszkańców, jest miastem stosunkowo młodym, założonym w roku 1643 przez wielce pobożnego i sławetnego rycerza, wojewodę malborskiego Jakóba Wejhera, pułkownika wojsk polskich i kawalera zakonu maltańskiego, wiernego towarzysza broni króla Władysława IV w jego licznych wyprawach wojennych. Koncesję królewską na założenie miasta udzielił król Władysław IV dnia 18 sierpnia 1655 r. w obozie wojennym w Benowie. Założyciel miasta Jakób Wejher, na czele hufców kaszubskich między innymi walczył i pod Smoleńskiem za króla Władysława IV, a gdy gruzami walącego się zamku Biała zasypanym został, bliski już śmierci, okryty ranami, lecz jeszcze przytomny, uczynił uroczyste śluby, że

WEJHEROWO — Miejskie korty tenisowe.

W. Engler.

jeśli ocali, wystawi własnym kosztem kościół ku czci Trójcy Świętej, oraz klasztor braciom św. Franciszka.

Wyszedłszy cały z tej opresji, gdyż późnym wieczorem towarzysze broni znaleźli go nieprzytomnego i uratowali mu życie, Jakób Wejher złożone śluby wypełnił i nad rzeczką Biała buduje kościół Trójcy Świętej, a około tegoż kościoła powstało dzisiejsze miasto Wejherowo. Własnym kosztem Wejher wybudował tu również klasztor OO. Franciszkanów - Reformatów i kościół klasztorny pod wezwaniem św. Anny. Wypełnienie złożonych ślubów jednak nie zadowoliło go. Ufundował i zakładał tu jeszcze słynną Kalwarię na wzór Kalwarii Jerozolimskiej z 26 kaplicami, położonymi w parku miejskim, których odległość wytyczono krokami i sypano ziemią, wiezioną statkami z Ziemi Świętej, tak, aby zgodnie z wolą Wejhera, Kalwaria Wejherowska podobną była do Ziemi Świętej. 15 listopada 1656 roku udał się Jakób Wejher z królem Kazimierzem do Gdańska, wydał 7.II.1657 r. nowy edykt religijny i umarł 26.II.1657 r. w wieku 48 lat. Pochowany został w kaplicy św. Józefa w kościele św. Anny w Wejherowie.

Po Wejherach miasto i okoliczne wsie nabył ordynat nieświeski Radziwiłł. Po jego śmierci dobra odziedziczyła w roku 1681 Katarzyna z Sobieskich, która darowała je bratu Janowi III.

Król Jan Sobieski wydał miastu kilka przywilejów i dekretem z dn. 5 sierpnia 1685 r. zapewnił Kalwarii Wejherowskiej szczególną opiekę na wsze czasy. Za jego czasów miasto nazywało się „Królewskim Wejherowem“. Po Sobieskim zachowało się w okolicy szereg pamiątek (Aleja lip w Rzućwie i inne). Miasto i dobra okoliczne po śmierci Jana Sobieskiego przeszły na wdowę Marię Kazimiერę, później na syna Aleksandra, a po jego śmierci na Jakóba Sobieskiego, który w roku 1720 sprzedał je hrabiemu Piotrowi Przebendowskiemu. W roku 1782 nabył je konsul angielski w Gdańsku, Aleksander Gibson, a od tegoż w roku 1796 kupił je hrabia Keyserlingk. W rękach potomków jego dobra okoliczne do dnia dzisiejszego się znajdują.

Ludność Wejherowa, to po większej części Kaszubi, zasiedziali tu i na okolicznych gruntach od niepamiętnych czasów i dzięki hartowi ducha ludu kaszubskiego, oraz ich wierze w odrodzenie Polski i niezmordowanej pod jarzmem pruskim pracy nad wskrzeszeniem Polski niepodległej, po 150 letniej niewoli wraca na łono Macierzy Polskiej, gdy w dniu 10 lutego 1920 roku wkracza do Wejherowa wojsko polskie, aby po manifestacjach i nieopisanie podniosłych chwilach radosnego przyjęcia go przez ludność kaszubską, z powrotem objąć miasto na wieczne Polski władanie.

„Nigdy do zguby nie przyjdą Kaszuby“, tak głosi stare przysłowie ludowe. I w tej walce o polskość Wejherowa, także wielką rolę odegrała słynna na całą Polskę Kalwaria Wejherowska, specjalnie dla ludu kaszubskiego przez Wejhera założona. Z tym szeregiem kapliczek wiąże się potężne uczucia religijne całego pomorskiego ludu, uczucia, które pozwoliły mu przetrwać lata niewoli, szykań i prześladowań. Rok rocznie przybywają tu dziesiątki tysięcy wiernych z całej ziemi kaszubskiej na odbywające się w Wejherowie odpusty, z których przedewszystkim wymienić należy odpust w święto „Wniebowstąpienia Pańskiego“, oraz w niedzielę „Trójcy Świętej“.

Kalwaria Wejherowska spełniła swe zadanie i cel zamierzony przez fundatora, gdyż stała się ostoją religii w czasach upadku wiary i moralności i dziś w dalszym ciągu jest miejscem drogim każdemu sercu kaszubskiemu. Słusznie nazywają Wejherowo też „Kaszubską Częstochową“.

Wzgórze Kalwarii, to nie tylko duchowy skarb wybrzeża, to najbardziej urocze i malownicze miejsce całej okolicy.

Od przejścia miasta przez władzę polską dochodzi ono do wysokiego rozkwitu. Z 9000 ludności wzrasta do liczby 15.000 mieszkańców. W roku 1931 uzyskuje garnizon, kontynuując żołnierską tradycję, zapoczątkowaną przez swego założyciela.

Dzięki wysokim swym walorom pod względem przyrody i kultury, miasto Wejherowo dziś jest letniskiem i celem niezliczonych turystów przyjeżdżających tu nie tylko z Gdyni, Gdańska i innych miejscowości okolicznych, ale i z całej Polski.

Położone w centrum t. zw. „Szwajcarii Kaszubskiej“, Wejherowo stanowi też znakomity punkt wypadowy dla wycieczek tak w głąb Szwajcarii Kaszubskiej, nad morze i jeziora, (z których najbliższe są idyllicznie położone jeziora „Dobre“ i „Wygoda“), jak i do Gdyni i Gdańska, oraz do kąpielisk półwyspu Helskiego, jak również do miejscowości nad zatoką Pucką.

WEJHEROWO — Fragment z Kalwarii.

W. Engler.

Połączenia komunikacyjne są bardzo dogodne. Stacja kolejowa w śródmieściu. Są i liczne autobusy na bliższe i dalsze kursy. Ceny za noclegi i utrzymanie tak w hotelach jak i w domach prywatnych minimalne. Taksy letniskowej nie pobiera się.

Jako miejscowość odpowiednią dla miłego odpoczynku i ogólnej poprawy zdrowia w dobrych warunkach klimatycznych i kulturalnych, oraz dzięki stosunkowo niskim kosztom utrzymania, Wejherowo ściąga coraz to liczniejsze rzesze turystów i kuracjuszy.

Wejherowo utrzymane jest bardzo czysto i kulturalnie. Posiada wszelkie nowoczesne urządzenia zdrowotno - sanitarne i użyteczności publicznej, jak: wodociągi, kanalizację, sanitarną i deszczową, elektrownię, gazownię, rzeźnię i zakład czyszczenia miasta. Jest miastem ładnie zabudowanym, z nowoczesnie urządzonymi ulicami, zadrzewionymi i ozdobionymi skwerami wzdłuż których ciągną się piękne wille i inne godne uwagi gmachy urzędowe jak i prywatne. Tak np. rynek posiada kilka zabytkowych kamienic i nowy ratusz z kopułą wspartą na kolumnach. Szczególniejszą budowlę zabytkową stanowi kościół św. Anny z przybudowanym doń klasztorem OO. Franciszkanów - Reformatorów — dzisiejszą szkołą powszechną. Kościół ten wybudowany jest w stylu barokowym, o 5-ciu ołtarzach. Posiada wiele obrazów. Ściany wewnątrz zdobią 4 większe obrazy szkoły południowo - włoskiej. W podziemiach swych pod posadzką marmurową na bocznych kryje prochy Wejherów i hr. Przebendowskich. Niektóre z kaplic Kalwarii Wejherowskiej, to stylowe i architektonicznie ładnie wykonane kościoły barokowe w miniaturze z ołtarzami, na których umieszczono obrazy święte, przedstawiające odnośną stację i scenę z Męki Pańskiej, malowane na drzewie, płótnie, a często nawet na blasze. Kilka z nich posiada większą wartość artystyczną jak kaplica z kopułą Pałac Piłata, kaplica św. Krzyża i kaplica św. Grobu. Ostatnia wykuta została z piaskowca w Krakowie na polecenie Radziwiłłów. Inne, to skromniejsze budowle, kryjące wewnątrz prawdziwe cuda rzeźby renesansowej. Pod misternie rzeźbionym baldachimem widzimy piękne ka-

mienne rzeźby polichromowane. Rzeź, która na wstępie uderza w oczy, to wyjątkowa odrębność w potraktowaniu osoby Chrystusa Pana. Idealna postać i twarz Zbawiciela upadającego pod krzyżem, jaskrawym kontrastem odcina od realistycznie ujętych postaci oprawców. Gdzieś niedługo na rękach i stopach Chrystusa polichromia starta została przez pocałunki pielgrzymów, kładzione od wieków. Najbardziej wyróżniającą się ze wszystkich kaplic, to kaplica „Sw. Krzyża“, położona na pięknej, lesistej górze Kalwaryjskiej, to kościółek z ołtarzem marmurowym, w którym podczas odpustów odprawiane są uroczyste nabożeństwa. Przedstawia on stację „Ukrzyżowanie Chrystusa Pana“ z istniejącym po mistrzowsku z kamienia wyrzeźbioną heroiczną postacią „Chrystusa na Krzyżu“ i wiszącymi po bokach łotrami, będącymi dziełem długoletniej pracy artystycznej ojca Franciszkanów Juniperusa.

Większość kaplic wybudowana w latach 1649 — 55. Z nowoczesnych budowli zasługują m. in. na uwagę gmach Starostwa, Ratusz i Liceum Pedagogiczne, wybudowane w stylu neorenesansowym. Na zachód od miasta położony jest kompleks gmachów, gdzie mieszczą się Koszary, Zakład Krajowych Zakładów Opieki Społecznej, Zakład Wychowawczy, Zakład dla umysłowo upośledzonych i Szkoła Głuchoniemych. Na południu u wylotu ul. Klasztornej, stoi piękny pałac, niegdyś Wejherów, Sobieskich i Przebendowskich, z przylegającym doń wielkim parkiem w stylu angielskim, pełnym okazałych drzew i krzewów i alei oraz malowniczych wodospadów. Na południowo - wschód leży strzelnica wśród parku miejskiego, stanowiącego część kompleksu lasu miejskiego o powierzchni 265 ha. W tymże parku miejskim, na przestrzeni około 8 ha położone jest także nowoczesnie urządzone stadion sportowy; są tu również niedawno urządzone i idealnie położone piękne korty tenisowe. Obecnie w budowie jest publiczny basen kąpielowy, oraz rozbudowa wodociągów, gdyż obecne urządzenia wodociągowe ze względu na szybki rozwój miasta okazują się nie wystarczające. Poza licznymi inwestycjami przeprowadzonymi głównie w ostatnich 3 latach dalszy plan miejskich robót inwestycyjnych przewiduje między innymi budowę nowej szkoły powszechnej, przebudowę kilku ulic oraz Placu Wejhera (ryнку), urządzenie ulic na terenach Urzędniczej Spółdzielni, oraz na mającym być rozparcelowanym terenie potartacznym przy ul. Sobieskiego, oraz rozszerzenie sieci kanalizacji miejskiej.

Problem mieszkaniowy rozwiązany został w Wejherowie dzięki wzmocnieniu ruchu budowlanemu, oraz założeniu z inicjatywy ruchliwego burmistrza p. Belduana specjalnego osiedla robotniczego, pod nazwą „Towarzystwo Ogródków Działkowych“, na których w ciągu 1 roku około 100 domków jednorodzinnych z przylegającymi do nich ogródkami. W toku są już przygotowania o przyłączenie do miasta obszerniejszych terenów z gmin Śmiechowo i Naniec, na których częściowo powstały już zupełnie nowe osiedla, graniczące bezpośrednio z miastem a organicznie związanych już z interesami miasta Wejherowa. Budżet miasta na rok 1937-38 wyraża się w cyfrze 1.229.412 zł, w tym kwota 248.526 zł przeznaczona na inwestycje. Starostą morskim jest p. Antoni Potocki.

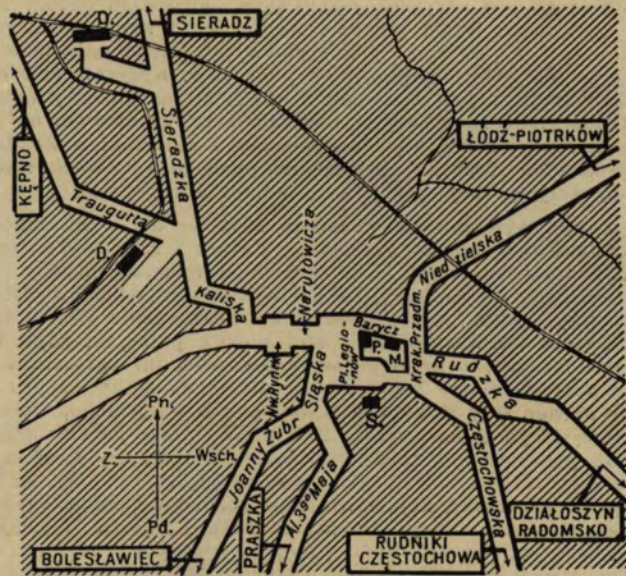
Rządami miasta kieruje od 4 lat p. burmistrz Teodor Belduan, któremu miasto zawdzięcza uporządkowanie wielu ważnych spraw finansowych, przejętych po jego poprzednikach, a ciężących ciężko na budżetach i gospodarce miejskiej. Jego też zasługą jest nienotowany przedtem szybki rozwój miasta, gdyż dzięki wielkiej inicjatywie i zmysłowi organizacyjnemu, poziom kulturalny i ogólny wygląd estetyczny miasta w ostatnich latach w wysokim stopniu się podniósł.

Wejherowo ma następujące zakłady naukowe: Gimnazjum państwowe męskie, gimnazjum prywatne żeńskie, z przedszkolem, liceum pedagogiczne, szkołę powszechną męską i żeńską, szkołę dokształcającą zawodową i szkołę dla głuchoniemych.

Na terenie miasta mieszczą się 2 szpitale prywatne i Ośrodek Zdrowia Polskiego Czerwonego Krzyża ze specjalną stacją Opieki nad Matką i Dzieckiem, stacją Przeciwgruźliczą i Przeciwjagliczą, subsydiowany przez Zarząd Miejski.

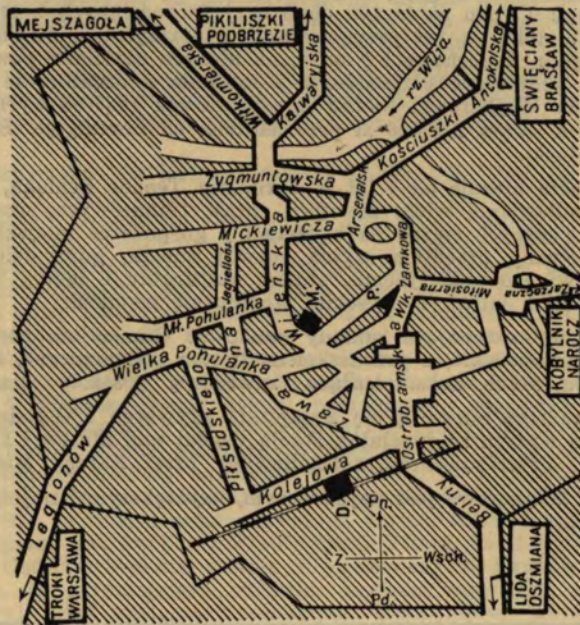
Po Gdyni — Wejherowo jest najmłodszym, największym i najpiękniejszym miastem na Kaszubach.

WIELUŃ

WIELUŃ, Hotele i Pensjonaty:
Warszawski, (G), Kaliska 2.

WILNO

Ubezpieczenia samochodowe załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Oddział w Wilnie Poznańsko - Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Mickiewicza 7, tel. 825,
oraz ubezpieczenia: od ognia, od kradzieży z włamaniem, od odpowiedzialności prawno - cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samolotowe i transportowe.

AGENTURA „VESTY“ BANKU UL. MICKIEWICZA 37.

POLSKI FIAT **STACJA OBSŁUGI.**

WILNO, Kalwaryjska 6. Tel. 4-01.

Skład Fabryczny.

Warszawa, Al. Ujazdowskie 45

Akumulatory TUDOR najwyższej jakości

Wilno, ul. Mostowa 27. Tel. 8-10.

C. HARTWIG S. A.

Oddział w Wilnie
ul. Stefańska 29, tel. nr 1440

SAMORZĄDOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

SP. Z O. O.

Dyrekcja i Biura tel. 5-92-63. Drukarnia 6.82-18. Warszawa, ul. Miodowa 6.

WILNO, Hotele i Pensjonaty:

St. Georges, (G), Mickiewicza 20. Tel. 484, 667. — Europejski, (G), Dominikańska 1. Tel. 548. — Bristol, (G), Mickiewicza 22. — Tel. 7-64. — Polonia, (G), Wielka 44. Tel. 716. — Szlachecki, Ostrobramska 4. Tel. 9-47. — Anglia, Kwiatowa 7. — Belgia, Szopena 5. — Ermitaż, Bandurskiego 4. Tel. 14-67. — Gdynia, (G), Kolejowa 11. Tel. 19-90. — Italia, Wielka 49. — Krakowski, Sadowa 13.

„MAGNET“ Z. POPŁAWSKI

Warszawa, Złota 5. Tel. 6.00-03.

Wszystko dla zapłonu, rozruchu, oświetlenia i sygnalizacji wyrobu własnego, oraz reprezentowanych fabryk: Delco-Remy, North-East, A. C., Lovejoy, Trico, Willard; Auto-Lite, Bendix, Lueas, Stribel, C. I. M. A., Leo, Hasag, I. E. S., Varta.

WILNO

Skala 1:16.000

— Kolej

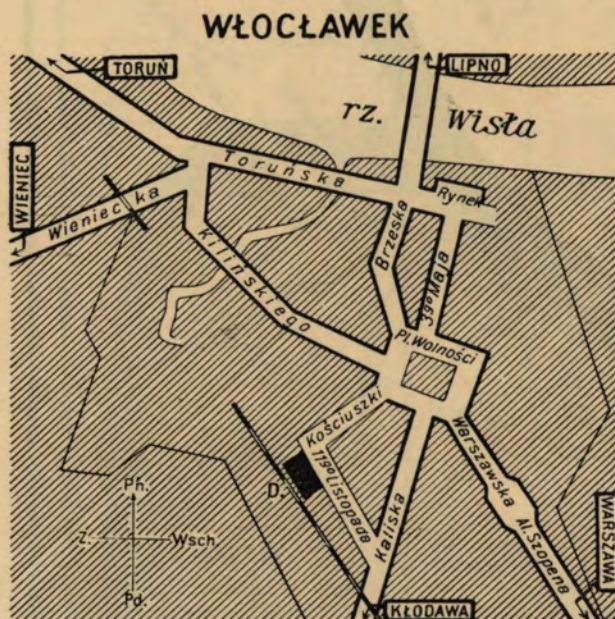
☩☩☩☩ ☩☩☩☩ ☩☩☩☩
Cm. chrz. Cm. żyd. Park

1 Iroki A B Brodno C Osmiana D E

WISŁA, Hotele i Pensjonaty:

Pensj. Almira, (G). Tel. 48. — Amerykanka, (G). — Bożydar. — Centrum, (G). Tel. 7. — Chorzowianka, (G), Wisła Głębcze. Tel. 88. — Pensj. Klonowa, (G), Głębcze. Tel. 74. — Pensj. Lotos. — Lucjana, (G). Tel. 86. — Westalka, (G). — Wrzos, (G).

Ubezpieczenia samochodowe

załatwia najkorzystniej i najdogodniej:

Agentura we Włocławku Poznańsko - Warszawskiego T-wa Ubezpieczeń S. A. w Poznaniu, ul. Przedmiejska 20,

oraz ubezpieczenia: od ognia, od kradzieży z włamaniem, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, samolotowe i transportowe.

WŁOCŁAWEK, Hotele i Pensjonaty:

Victoria, (G), Przechodnia 1. Tel. 13-90.

WODZISŁAW, Hotele i Pensjonaty:

Piast, (G).

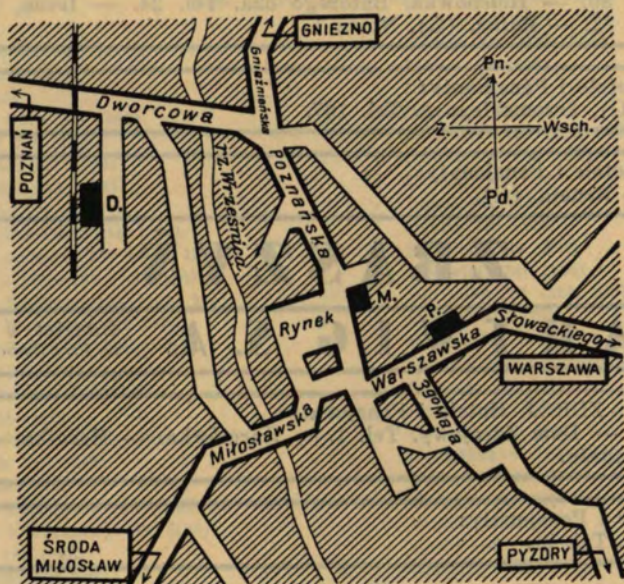
WÓLKOWYSK, Hotele i Pensjonaty:

Grodzieński, (G). Tel. 8.

WOROCHTA, Hotele i Pensjonaty:

Skarbówka, (G). Tel. 8. — Oaza. Tel. 13. — Danusia. Tel. 30. — Halina.

WRZEŚNIA

J. ŁOSIŃSKI Fabryka powozów i karoserii

Warsztaty samochodowe

WRZEŚNIA ■ Telefon 159

HOTEL POLSKI Września, ul. Zamkowa Nr 6/7, telefon 30
właściciel: **TEOFIL ŚWIDERSKI**

Hotel z bieżącą wodą—łazienka i centralnym ogrzewaniem. Pierwszorzędna restauracja i kawiarnia.

ZAKOPANE, Hotele i Pensjonaty:

Ariana, Zamojskiego. Tel. 12-77. — Albion, (G), Zamojskiego. — Biały Dwór, (G), do Białego. — Bristol, (G), Bulwary Słowackiego. Tel. 13-15. — Carlton, Grunwaldzka. Tel. 16-20. — Excelsior, Droga do Białego. Tel. 13-10. — Europejski, (G), Kościuszki 9. — Jasny Pałac, (G), Grunwaldzka. — Lipowy Dwór, (G), do Białego. Tel. 241. — Maraton, (G). Tel. 17-02. — Marilor, (G), Kościuszki. — Morskie Oko, Krupówka. — Oaza, (G), Grunwaldzka. — Palace, (G), Chałabińskiego. — Patria, Jagiellońska. — Pod Szczytami, (G), do Białego. — Radowid, (G), Sienkiewicza. — Stamary, (G), Kościuszki. — Stasin, (G), Bulw. Słowackiego. — Tatrogród, do Białego. — Tuberoza, Piłsudskiego. — Dworek, (G), Chramcówki. — Kmicic, (G). — Liberaków, (G), Zamojskiego. Tel. 12-96. — Małeńka, (G), Zamojskiego. — Ruczaj, Zamojskiego. — Ryś, (G), Antałówka. — Wołodyjówka, (G), Sienkiewicza. — Florida, (G), Chałubińskiego. Tel. 15-54. — Staszczkówka, (G), Krupówki.

POLSKI FIAT
STACJA OBSŁUGI

Zakopane, Kamieniec, tel. 17.76.

ZALESZCZYKI, Hotele i Pensjonaty:
Morela. Tel. 80. — Helenówka, Batorego 32a. Tel. 24. — Irena, (G), Ogrodowa 1. Tel. 32. — Bajka, (G), Nowa 1.

ZAMOŚĆ, Hotele i Pensjonaty:
Centralny, (G), Żeromskiego 3. Tel. 107.

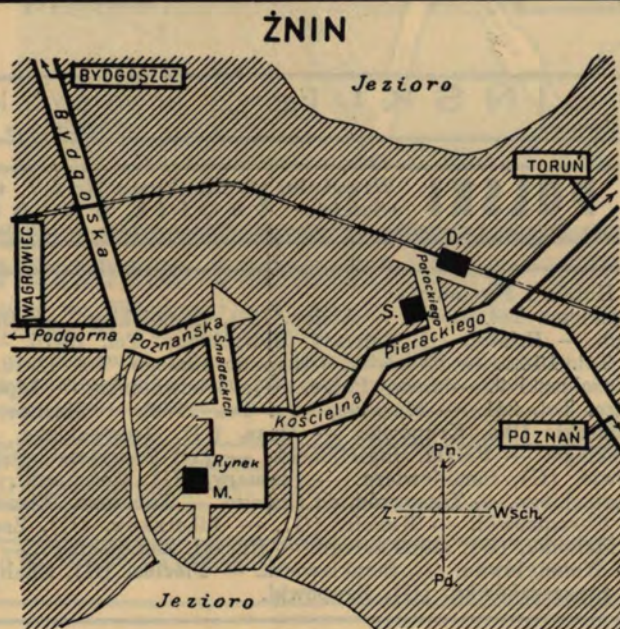
ZAWOJA, Hotele i Pensjonaty:
Brülówka. — Reneta, (G).

ZBĄSZYŃ

C. HARTWIG S. A. Oddział w Zbąszyniu
ul. Przy Dworcu, tel. nr 34

ŻEGIESTÓW - ZDRÓJ, Hotele i Pensjonaty:
Wiktor, (G). — Dom Zdrojowy. Tel. 1. — Karolówka. — Malutka. — Polonia.
Tel. 27. — Sanato.

ŻORY, Hotele i Pensjonaty:
Hotel Zweiga. Tel. 21.

Komunalna Kasa Oszczędności Powiatu Żnińskiego
ŻNIN ul. Piłsudskiego L. 12, tel. 78

ŻYWIEC, Hotele i Pensjonaty:
Polonia, (G), Kościuszki. Tel. 56.

INDEKS ABE CADŁOWY

(dla tekstu polskiego i niemieckiego).

- Augustów 236 (241)
Babia Góra (191)
Bałtyk 140
Barania Góra 164 (166)
Baranów 204 (210)
Beresteczko 227 (234)
Berestowiec 229 (236)
Berezwezc 246 (254)
Beskidy Huculskie 218 (227)
Beskidy Sądeckie 187 (190, 193)
Beskidy Śląskie 164 (166, 190)
Beskidy Środkowe 188 (190, 194)
Beskidy Wschodnie 210 (220)
Beskidy Zachodnie 184 (190)
Będzin 158 (160)
Biały Kamień 225 (232)
Biała 164 (166)
Białowieża 234 (165, 239)
Białystok 232 (239)
Biecz 189 (194)
Bielany k/Krakowa 182 (188)
Bielany k/Warszawy 129 (130)
Bielsko 164 (166)
Bieszczady 210 (221)
Biskupin 148 (150)
Bochnia 200 (207)
Bory Tucholskie 138
Borysław 213 (222)
Brasław 246 (252, 254)
Brochów 150 (132)
Brodnica 139 (141)
Brody 225 (232)
Brześć 230 (237)
Brzeżany 221 (229, 230, 232)
Brzuchowice 210 (219)
Bubniszcze 213
Buczacz 222 (229, 230, 232)
Budzanów 225 (232)
Bukowina 196 (203)
Busk 167 (170)
Bydgoszcz 151 (150, 153)
Bystra 166
Charzykowskie Jezioro 138
Chełm 172 (175)
Chełmno 136 (257)
Chęciny 167 (168, 170)
Chojnice 138 (139)
Chorzów 162 (163, 164)
Ciechanów 133 (135)
Ciechocinek 154 (156)
Cieszyn 164 (166)
Czarnohora 217 (226, 227)
Czeremosz 219 (227, 228)
Czernelica 225 (232)
Czchów 201 (207)
Czersk 132 (132, 135)
Czerwińsk 134 (136)
Czerwonogród 223 (229, 230)
Częstochowa 156 (157)
Czorsztyn 198 (206)
Czortków 222 (229, 230, 232)
Dawigródek 232 (239)
Dąbrowa Górnicza 158 (159)
Delatyn 216 (225, 226)
Dębno 198 (206)
Dniestr 221
Dora 216 (226)
Drohobycz 214 (222, 223, 224)
Druskieniki 236, (243)
Dunajec 198
Dubno 227 (234)
Dybów 136 (138)
Drywiaty 246 (254)
Dryświaty 246 (254)
Dzuryńka 221 (229, 230)
Dźwina 245 (252)
Gdynia 141 (136, 142, 143, 145)
Glinnik Mariampolski 189 (194)
Głębokie 245 (254)
Gniew 138 (140)
Gnieszno 148 (146, 149, 150, 257)
Goczałkowice 163 (165)
Gołogóry 225 (232)
Gorgany 215 (225)
Gorlice 188 (194)
Gopło 153 (154)
Gołuchów 150 (152)
Gorce 187 (190)
Góra 152 (154)
Górnośląskie Zagłębie 161 (162)
Góry Świętokrzyskie 168 (169, 170)
Grodno 234 (239, 240, 243)
Gródek 138
Grudziądz 136 (138, 257)
Hajduki 163 (164)
Hajnówka 234 (240)
Hel 143 (143, 144, 145)
Horodyszczce 232 (238)
Hrebenów 211 (221)
Hubków 229 (236)
Huculszczyzna 218
Horodziej (251)
Inowrocław 152 (154, 257)
Istebna 165 (166, 167)
Iwonicz 191 (196)
Jabłonna 129 (131)
Jamma 216 (226)
Janowa Dolina 228 (236)
Janów 206 (213, 219, 232)
Janów k/Trembowli 225
Janowiec 173 (175)
Jaremcze 216 (226)
Jarosław 204 (210)
Jasło 189 (195)
Jastarnia 143 (145)
Jastrzębia Góra 143 (145)
Jastrzębie Zdrój 163 (166)
Jaszczurówka 196 (202, 203)
Jaworów 206 (213)
Jazłowiec 222 (230, 232)
Jedlicze 190 (195)
Jędrzejów 170 (172)
Jurata 143 (145)
Kalisz 149 (151)
Kalwaria Wileńska 240 (248)
Kalwaria Zebrzydowska 185 (192)

Kanał Augustowski 286
Kanał Królewski 280
Karpaty 184 (220)
Kartuzy 140 (141)
Katowice 161 (162, 163)
Kazimierz Biskupi 155 (157)
Kazimierz Dolny 172 (175)
Kielce 166 (168, 169, 170)
Klewań 228 (234, 235)
Klesów 228
Klimontów 170 (172)
Kolomyja 220 (228)
Korzec 228 (234, 235)
Kościeliska 196 (200, 201, 203)
Kościuchnówka 229 (236)
Kosów 219 (228)
Kozłowa Góra 163 (165)
Kraków 174 (168, 177, 207)
Krasieczyn 206 (212)
Kręciłów 221 (229)
Kromań 244 (252)
Krosno 190 (196)
Kruszwica 153 (154)
Krynica 187 (190, 193)
Krzemienic 226 (232, 233)
Krzyszczew 223 (231, 232)
Krzysztopór 170 (172)
Kubalonka 164 (167)
Kudryńce 225 (232)
Kujawy 151 (152)
Kurnik 147 (148, 257)
Kurozwęki 170 (173)
Kurpie 134 (136)
Kuty 219 (227, 228)
Leszno 149 (151)
Leżajsk 203 (209)
Libusza 189 (194)
Lipnica Murowana 162 (207)
Lisków 151 (152)
Lubień Wielki 210 (219)
Lublin 171 (168, 173, 174)
Luboml 227 (234)
Lubostroń 149 (151)
Ludwikowo 148 (149)
Ludźmierz 197 (205)
Lwów 207 (202, 207, 212, 213, 214, 221)
Łagiewniki 163 (165)
Łańcut 203 (209)
Łęczycza 132 (134)
Łomża 135 (136)
Łowicz 130 (132, 257)
Łódź 131 (133)
Łódź k/Poznania 148
Łuck 225 (233, 234)
Łysa Góra 170
Maków 191
Mazowsze 129 (131)
Melsztyn 201 (207)
Męcinka 190 (195)
Miechów 170 (172)
Miedzna 164 (166)
Międzyrzecz 228 (235)
Mikuliczyn 216 (226)
Mikulińce 225 (232)
Mir 243 (251)
Miodobory 221 (229)
Moczulanka 228 (235)
Mogilno 148 (149)
Modlin 134 (135)
Mogiła 132 (138)
Morskie Oko 194 (200)
Morszyn 215 (225)
Moszczenica 164 (166)
Mościce 202 (209)
Muszyna 188 (194)
Mysłowice 162 (162, 164)
Myszyńiec 134 (136)
Nakło 163 (165)
Nałęczów 174 (176)
Narocz 245 (253)
Niedoborów 131 (133)
Niedzica 199 (206)
Niemen 235 (237)
Niemińców 210 (219)
Nieśwież 243 (251)
Nowa Słupia 169 (171)
Nowe 139 (141, 257)
Nowy Bytom 163 (164)
Nowy Korczyn 170 (173)
Nowy Targ 197 (204, 206)
Nowogród 134 (136)
Nowogródek 241 (249, 252)
Odrzykoń 191 (196)
Ogrodzieniec 157 (159)
Ojców 182 (188)
Okopy św. Trójcy 224 (231, 232)
Olesko 225 (232)
Olkusz 170 (173)
Ołyka 227 (234)
Opatów 170 (172)
Opór 211
Orłowo Kolibki 144 (145)
Osmołoda 216 (225)
Ostki 229 (236)
Ostrołęka 135 (136)
Ostrowiec 170 (172)
Ostróg 227 (234, 235)
Ozorków 132 (134)
Pabianice 132 (134)
Pelplin 138 (140, 257)
Pieniny 198 (197, 205, 206)
Piekary 163 (165)
Pieskowa Skała 182
Pilsko 184 (191)
Pińczów 170 (172)
Pińsk 231 (237)
Piotrków 155 (157, 158)
Płock 133 (132, 135)
Począjów 227 (233)
Podhale 196 (197, 204)
Podole 221 (229)
Podhorce 225 (232)
Pojezierze Augustowskie 236
Pojezierze Brodnickie 139
Pokucie 219 (228)
Polesie 229 (236)
Pomorze 135 (136)
Ponarskie Góry 245 (244)
Poronin 196 (203)
Potok 190 (196)
Powroźnik 194
Poznań 145 (146, 157, 257)
Pruchnik 205 (210)
Prut 216
Prypeć 229 (236, 237)
Przemysł 206 (210, 212)
Pszczyna 163 (165)
Puławy 173 (175, 184)

Puszcza Bałowieńska 233
Puszcza Kampinoska 129
Puszcza Nalibodzka 244
Puszcza Rudnicka 245
Puszcza Sandomierska 204 (210)
Puszczkowo 148 (149)
Rabka 186 (192)
Raclawice 170 (172)
Radom 166 (168, 169)
Radzyń 137
Rafajłowa 216 (225)
Rakowiec 224 (231, 232)
Rawa 132
Rogalin 147 (148)
Rokitno 228 (235)
Rozdzień 163 (165)
Rozewie 143 (145)
Rozwadów 204 (209, 210)
Równe 228 (234, 235)
Rożnów 201 (207)
Ruda 163 (165)
Rydzyńska 149 (151)
Rymanów 191 (196)
Rzeszów 202 (209)
Sandomierz 169 (134, 169, 171)
Seret 221 (229)
Sianki 212 (221)
Sidorów 225 (232)
Siedlec 172 (175)
Siemianowice 163 (165)
Skała 224 (231, 232)
Skalbierz 170 (172)
Skole 211 (221)
Sławsko 212 (221)
Słonim 242 (251)
Stucz 229
Solec 163 (170)
Sosnowiec 158 (159, 160)
Spała 132 (134)
Stalowa Wola 204 (210)
Stołpca 255
Strypa 221 (229)
Strzelno 143 (150)
Sucha 185 (192)
Sulejów 156 (158)
Supraśl 233 (239)
Suwałki 236 (241, 242)
Synkowice 242 (251)
Szarlej 153 (165)
Szczawnica 199 (203, 206)
Szczekociny 170 (173)
Szczypiorna 150
Szopienice 162 (164)
Szkoło 206 (213)
Szwajcaria Kaszubska 139 (141)
Szydłów 170 (172)
Szydłowiec 170 (172)
Śląsk 159
Świecie 138 (140)
Świerklaniec 162 (165)
Świętochłowice 163 (165)
Święta Katarzyna 168 (171)
Swięta, jezioro 241 (251)
Tatarów 216 (226)
Tarnopol 221 (229)
Tarnów 201 (207, 210)
Tarnowskie Góry 163 (162, 165)
Tatry 192 (197)

Tomaszów 132 (134)
Toki 225 (232)
Toruń 135 (137, 149, 257)
Trembowla 222 (230, 232)
Troki 240 (249)
Truskawiec 215 (224)
Trzemeszno 143 (149)
Tuchanowice 241
Tum 132 (134)
Tyniec 132 (188)
Urycz 215 (225)
Ustroń 164 (166)
Warszawa 122 (122 — 131)
Wąchock 170 (172)
Wejherowo 140 (141)
Werki 240 (248)
Wiele 140 (141)
Wieliczka 133 (188)
Wielka Wieś 143 (145)
Wielkopolska 145 (146)
Wieżycza 140 (141)
Wigry 235 (242)
Wilanów 245 (130)
Wilia 245 (252)
Wilno 237 (243, 244, 252)
Wiśla 164 (166, 167)
Wisłoka 195 (209)
Wiślica 170 (172)
Wiśnicz 200 (207)
Wiśniowiec 224 (233)
Witów 156 (157)
Władysławowo 143 (145)
Włocławek 154 (155)
Włodzimierz 227 (234)
Wołyń 225 (229, 232)
Worochta 216 (225, 226)
Woronki 225 (232)
Wygoda 225
Wyszogród 134 (136)
Zabłudów 232 (239)
Zabrze 161 (162)
Zagłębie Dąbrowskie 157 (157)
Zagnańsk 171
Zakliczyn 201 (207)
Zakopane 105 (192, 197)
Zakroczym 134 (135)
Zaleszczyki 222 (229, 230)
Zamość 174 (175)
Założec 225 (232)
Zawada 202 (208)
Zawiercie 157 (159)
Zbaraż 221 (229, 232)
Zbrucz 221 (229)
Zgierz 132 (134)
Zimno 228 (235)
Złockie 194
Złoczów 225 (232)
Złota Lipa 221 (229)
Żółów 245 (245, 253)
Zwardoń 134 (191)
Żable 218 (227)
Żegiestów 183 (194)
Żelazowa Wola 129 (132)
Żnin 143 (150)
Żółkiew 210 (220)
Żur 133
Żyrowice 242 (251)
Żywiec 185 (191)

Browary Tyskie
POLECAJA SVOJE SLYNNE PIWA

z Browaru
Książęcego
T y c h y
jasne
ciemne książęce
kuracyjne słodowe

Żądajcie wszędzie!

z Browaru
Obywatelskiego
Spółka Akcyjna
w dzierzawie

jasne

Żądajcie wszędzie!

POZNAŃSKI KONCERN TOWARZYSTW UBEZPIECZEŃ

„Vesta” Bank Wzajemnych Ubezpieczeń w Poznaniu,
rok zał. 1873.

Poznańsko-Warszawskie Towarzystwo
Ubezpieczeń S.A.
w Poznaniu, rok zał. 1919.

„Vesta” T-wo Wzajemnych Ubezpieczeń od Ognia
i Gradobicia w Poznaniu, rok zał. 1920.

Kapitał i rezerwy na dzień 1/I 1938, wynoszą zł. 26.241.826,90

Aktywa Koncernu na dzień 1/I 1938 wynoszą zł. 33.606.659,74

Koncern oprócz rezerw w kapitałach i papierach wartościowych posiada 38 wartości kamienie w Poznaniu, Warszawie, Bydgoszczy, Gdańsku, Grudziądzu, Katowicach, Lwowie, Rybniku i Toruniu.

WSZYSTKIE TRZY NALEŻĄCE DO KONCERNU
TOWARZYSTWA — SĄ CZYSTO-POLSKIMI.

Koncern uprawia działy ubezpieczeń: na życie, od ognia, od kradzieży z włamaniem, od gradu, od odpowiedzialności prawno-cywilnej, od nieszczęśliwych wypadków, szyb od rozbicia, samochodowych, samolotowych i transportowych.

Centrala Koncernu: **Poznań, Św. Marcina 61, tel. 14-87, 14-98, 15-78**

ODDZIAŁY, „VESTY”: w Bydgoszczy: ul. Dworcowa 67, w Grudziądzu: Plac 23 Stycznia 20, w Katowicach: ul. 3 Maja 36, w Krakowie: ul. Szpitalna 40, w Lublinie: Krak. Przedmieście 29, w Lwowie: ul. Akademicka 4, w Łodzi: Piotrkowska 78, w Poznaniu: ul. Br. Piętrachiego 18, w Warszawie: ul. Moniuszki 6, Reprezentacje: w Gdańsku: Stadtgraben 18, w Gdyni: 10 Lutego 24, w Łucku: Jagiellońska 31, w Rybniku: Korfańskiego 11.
POZNAŃSKO-WARSZAWSKIEGO T-WA UBEZP.: w Grudziądzu: 3 Maja 22, w Katowicach: 3 Maja 13, w Krakowie: ul. Floriańska 51, w Lwowie: ul. Akademicka 4, w Łodzi: ul. Piotrkowska 85, w Poznaniu: ul. Kantaka 2-4, w Warszawie: ul. Czackiego 2, w Wilnie: ul. Mickiewicza 7.
Reprezentacje: w Bydgoszczy: ul. Gdańska 60, w Gdyni: ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 9.

Tryptyki dla Automobilklubu Polski i afiliowanych z nim innych klubów samochodowych wystawia **Poznańsko-Warszawskie Towarzystwo Ubezpieczeń.**